WIMBP
Opole

II

1 11 St.

Akc VI Ni 311/18/62 C.

ACTA ERUDITORUM

ANNO M DC LXXXX

publicata,

ac

SERENISSIMO PRINCIPI
AC DOMINO

DN. RUDOLFO AUGUSTO,

Brunſvicenſium ac Lüneburgenſium DUCI,

DICATA.

Cum S. Cæſareæ Majeſtatis & Potentiſſimi Electoris Saxoniæ Privilegiis.

LIPSIÆ.

Proſtant apud J. GROSSIUM & J. F. GLEDITSCHIUM.

Excuſa typis CHRISTOPHORI GUNTHERI.

Anno M DC LXXXX.

SERENISSIMO PRINCIPI

AC DOMINO,

DN. RUDOLFO AUGUSTO,

Brunſvicenſium & Lüneburgenſium

DUCI,

DOMINO SUO CLEMENTISSIMO

Perpetuam Felicitatem Precantur

ACTORUM ERUDITORUM COLLECTORES.

ERamus in eo, SERENISSIME PRINCEPS, ut Actis Eruditorum properantis ad finem anni colophonem imponeremus; quando librorum, qui Bibliothecæ a SERENISSIMA CELSITUDINE VESTRA ſapientiſſimo conſilio in uſus

quotidianos adornatæ partem constituunt, Catalogus inexpectatus plane ad manus pervenit nostras, simulque admirationem in nobis haud levem excitavit. Equidem, SERENISSIME DUX, præter virtutes Heroicas alias, illi dignitatis fastigio, in quo natalium splendor & Divini vis animi Te collocavit, convenientes, & sublimiore multo quam hoc a nobis loco, nec sic tamen digne satis deprædicandas; Eruditionem Tuam summam & in optimarum artium studia eorumque cultores affectum propensissimum, Serenissimæ Domui Vestræ (quod non Tuum solum, PRINCEPS ERUDITISSIME, sed Divi quoque Parentis AUGUSTI, & Serenissimi Fratris ANTONII ULRICI illustrissima exempla abunde comprobant) proprium velut ac hæreditarium, cum Orbe Erudito dudum suspexeramus. Neque ignota nobis esse poterat Bibliotheca Augusta, *ab immortalis memoriæ Parente Tuo condita, cujus* admiranda *jam dudum doctissimus ille vester* Hermannus Conringius *elegantissima ad Boineburgium Epistola prodidit; eamque unam putaveramus aluisse hactenus familiare illud suavissimumq; EXCELSITUDINIS VESTRÆ cum Musis commercium. Privatum vero præterea librorum utilissimorum thesaurum a CELSISSIMA SERENITATE VESTRA collectum fuisse, id quidem plane a nobis ignoratum hactenus, nulli dissimulamus. Tanto magis autem,*

DOMI-

DOMINE CLEMENTISSIME, amor Tui devotissimus exarsit in nobis omnibus, quanto certius indicium capere vel ex illo jam edito Bibliothecæ istius specimine potuimus, quam incredibile Tuum sit ac plane inusitatum ea in re studium. Nec esse quicquam in eo majori nobis venerationi poterat, quam industriam videre occupatam in illis præcipue monumentis conquirendis ac solicite conservandis, quæ ad Ecclesiæ pertinent repurgationem, B. Lutheri nostri ministerio, sed ipsius Divini Numinis auspicio peractam. Verum ea de re fortasse dilucidius, & quantum instituti nostri ferebat ratio, in ipso Catalogi recensu suo loco diximus. Ex quo & occasionem oportunam offerri nobis sumus arbitrati, hæc Eruditæ Gentis Acta, Mense hujus anni Decembri pag. 601. *quibus non antiquam quidem, sed recentissimam rei litterariæ historiam illustratum pro virili imus, SERENITATIS VESTRÆ Celsissimo Nomini devotissimo cultu consecrandi. Principi enim, qui ingenuarum artium ac litteraturæ universæ studia tanto favore complectitur, quominus pietatem nostram ac debitam venerationem publice, argumento utut levidensi, testatam relinqueremus, impetrare a nobis minime potuimus. Accipe ergo, SERENISSIME PRINCEPS, manu gratiosissima, qua tot insignes omnique eruditione refertos libros perlustrasti per omnem ætatem, hunc quoque libellum quem devotissima mente offerimus, quemque vel eo nomine non plane ingra-*

tum

tum Tibi fore confidimus, quod Vir Per-Illustris Vitus Ludovicus a Seckendorff, *Eques Francus, eorum quos SERENISSIMA CELSITUDO VESTRA Principali gratia ac benevolentia singulariori dignatur, minime postremus, in honestissimo illo, quo post exantlata in Aulis Principum amplissima munia, nunc fruitur otio litterato, Actis hisce componendis non strenuam tantum manum admovet, sed præcipuum etiam (si quo gaudent) decus atque ornamentum conciliat. Quod superest, Deum veneramur supplices, ut orthodoxæ ac salutiferæ, quam toto pectore, PRINCEPS PIENTISSIME, foves, tueris, modisque omnibus ornas, Religioni perennem cultum ac libertatem intemeratam præstet; utque inter Evangelicos Reges ac Principes, Serenissimas cumprimis Saxonicam ac Brunsvicensem Domus, concordiam illibatam omnique ex parte inconcussam tueatur: Tibi vero, PRINCEPS OPTIME, ingravescente jam ætate valetudinem integram, annosque Divi Parentis Tui, imo Nestoris, magno Ecclesiæ, Sacri Romani Imperii, bonarum denique litterarum commodo clementissime largiatur.*

Dab. Lipsiæ Calendis Decembris
A. M DC LXXXX.

Lectori

Lectori Benevolo Salutem!

NOvem jam anni sunt, ex quo Acta hæc Eruditorum cœpimus componere; neque adhuc ea laboris illius cepit nos satietas, quin eodem decimum quoque simus occupaturi. Tum vero completum opus quodammodo videri poterit, Decennalem rei litterariæ historiam complexum: inprimis ubi & Supplementorum tomus fuerit absolutus, & Index, qualem desiderarunt hactenus non pauci, rerum in his Actis obviarum generalis accesserit. Ac Supplementorum quidem sex jam prodierunt Sectiones, quas septima propediem, quinque reliquæ successu temporis sequentur, ut in eundem referri Indicem Tomi illius Supplementorum non minus, quam Decennii Actorum integri contenta possint. In concinnando autem Indice Viri cujusdam doctissimi studium ita versatur, ut amplissimus ille futurus sit, Lectorumque votis abunde satisfacturus: quin & libros illos, qui intra hoc Decennium editi in lucem sunt, nec ad nos tamen pervenerunt, in exoticis vero Eruditorum Diariis, Parisiensi, Parmensi, aut Hollandicis recensi deprehenduntur, ex iisdem indicaturus. Cæterum dum id agimus, ut Decennii illius Litterati Historiam ad umbilicum perducamus, unum supereſt, quod illos cumprimis, quorum lucubrationes vel recensuimus jam hactenus, vel anno proximo recensebimus, rogandos omni studio existimamus. Nimirum dubitamus nulli, quin & Auctorum mentem alicubi non perspicue satis expresserimus, & subinde seu festinatione quadam, seu incuria (ut fieri solet) erratum a nobis fuerit. Capiat, quicunque volet, laboris experimentum similis, & deprehendet procul dubio, quam facilis in eo lapsus sit, inprimis si non totum instituto tali se addixerit, Nos

vero

vero qui Actis hisce colligendis hactenus incumbimus, publicis muneribus distinemur, certe negotiis aliis non minimis, quæ libris novis perlustrandis & excerpendis non nisi subcesivas nobis horas indulgent. Præter hoc, quantum difficultatis habeat, quæ ab Auctoribus prolixe & nonnunquam obscure satis tradita fuerunt, paucis verbis sic complecti, ut plana tamen & perspicua maneat relatio, norunt omnes. Quapropter, cum humani censeamus nihil a nobis alienum, perquam officiose rogatos Lectores omnes volumus, ut si quæ in hisce Eruditorum Actis errata, seu in aliorum, seu in suismet libris recensendis admissa observaverint, de iis candide per litteras admonere nos nec vereantur nec graventur, paratissimos & emendare quæ peccata forsan fuerint, & clarius edisserere quæ obscurius dicta videbuntur. Cui quidem rei in generali, quem molimur, indice non poterit non patere locus. Denique cum *Acta* hæc *Eruditorum Lipsiensium* a non paucis dici animadverterimus, ambitionis hujus, ac si pro *Eruditis* solenni illo elogio nosmet venditemus, suspicionem omnem deprecamur. Acta colligimus, non nostra, sed Eruditorum Virorum per Europam omnem dispersorum; perinde ut Lucas, etsi non Apostolus, Apostolorum tamen Acta nobis concinnavit, & doctissimi e Societate Jesu Viri, qui edendis Antverpiæ Sanctorum Actis navant operam, ut pro Sanctis ipsi superstites habeantur, a nemine requirunt. Ita vale, Lector Benevole, & instituto nostro favere non desine.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Januarii Anno M DC LXXXX.

EXPLICATION DE QUELQUES DIFFICULtez sur les prieres de la Messe, à un nouveau Catholique, par Messire Jaques Benigne Bossuet, Evesque de Meaux &c.

id est,

Jacobi Benigni Bossueti Episcopi Meldensis, Consiliarii Regii, Præceptoris olim Delphini Sereniſſimi, Regiæque Nurus Eleemosynarii primarii, Explicatio difficultatum quarundam in precationibus Missæ, ad novitium quendam Catholicum directa.

Lutetiæ, apud viduam Sebastiani Mabre-Cramoisy, & venditur Hagæ Comitum apud Adrianum Moetjens, 1689, in 12.

Constat plagulis 11.

NOndum cessat Prælati hujus pro sua Ecclesiæque suæ sententia zelus. Prostrata funditus videtur Reformata in Galliis Ecclesia; ejecti sunt Doctores & Pastores; præclusa existimatur omnis ad erigendos reducendosque, qui magno numero defecerunt, via: Metuit tamen Episcopus, ne prioris religionis desiderio teneantur adhuc & scrupulis inquietentur novitii, quos vocant, Catholici. Confirmare hoc vult omni, qua pollet, argumentandi solertia, & eloquii suavitate. Scit, post principium illud, quo stat caditque res Romana, *autoritatem* nempe *Cleri*, arcem & Palladium ejusdem religionis esse *Missam*. Hanc igitur in hoc tractatu defensum it, argumentis quidem non prorsus novis, sed speciosissime instructis; etsi angustiorem titulum tractatui suo

tribuit *de precibus missaticis*, a difficultatibus quibusdam, quibus laborare videntur, liberandis. Notum est controversiarum peritis, *Missam*, qua sacrificium esse statuitur, præter tot alias objectiones, ex ipsis quoque Liturgiæ formulis, sive, quem vocant, *Canone* oppugnari consuevisse. Fecit id ante alios *Lutherus*, publicato A. 1523 libello brevi quidem, sed acri, *de abominatione Canonis Missæ*, qui Latine ab alio versus extat *Tomo II.* Lat. Wittenb. folio 419. *primæ* & folio 387. *secundæ* editionis. Tentarunt idem innumeri pene scriptores, tam *Augustanæ Confessionis*, quam *Reformati*, & inter hos ex Gallis recentioribus *Albertinus* & *Larroquanus*, viri apprime docti & celebres, quos nominat & refutare conatur hoc libello Episcopus.

§. I. p. 1. Distribuit eum in paragraphos, & primo sistit quendam ex Neophytis, qui objectiones ex precibus Missæ format, non multum dissimiles iis, quas Lutherus ex *Canone* collegit. De hoc nimirum, sive de precatione, quæ incipit *Te igitur*, potissima est disquisitio: quæ enim hanc præcedunt lectiones & [illegible]odiæ, ex sacris literis desumtæ sunt, & quædam orationum formulæ parum habent controversiæ, ita ut etiam a Luthero retentæ & Germanice versæ sint. Summa ergo disputationis de illis est formulis, quibus Sacerdos, Missam celebrans, elementa panis & vini transformare & *transsubstantiare* vult in corpus & sanguinem Domini, & inde sacrificium sive oblationem facere pro vivis & mortuis. Hunc ritum & cultum pro tali venditat Romana Ecclesia, quem Apostoli tradiderint, & qui per tot secula continuatus, pro necessario, sanctissimo & augustissimo haberi debeat. Pro hujus enim retentione, propagatione & restitutione, non verbis modo & scriptis, sed manu etiam & viribus omnium Regum & populorum, quos obsequentes habet, depugnat, non sine cæde & sanguinis effusione. Qui vero *Missam* sustulerunt, eos profanos habet & impios, quantumcunque alias vel probitatis in moribus, vel eruditionis in literis ostendant: nec ad evitandam pessimæ & abominabilis hæreseos notam juvat, quod secundum *præceptum* Salvatoris nostri sacra cœna apud eos celebratur. Sacrificium nempe clamat urgetque Clerus Romanus & quicquid ex illo præsuppositio & agnito simul agnosci & admitti debet. Dein præsentiam Christi in pane, quem olim *oblatam* & *hostiam* vocarunt, non solum in actu
IV. distributionis & perceptionis, sed & extra eum asserit. Adducit itaque

que ad eundem finem Autor noster verba Canonis, quæ sunt: *Quam oblationem tu, Deus, in omnibus quæsumus benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque facere digneris, ut nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filii tui Domini Jesu Christi*; iisq; hæc subjungit: *Dicimus corpus & sanguinem* nobis fieri *eo sensu, quo scriptum est Jes. IX, 6.* parvulus natus est nobis, puer datus est nobis; *non ut significetur, quod Ministri* (Reformati) *prætendunt, sacra symbola solum in tempore perceptionis fieri corpus & sanguinem*; (an hæc illi dicant, & quo sensu, disquiri posset:) *sed ut comprehendamus, quod nobis & pro nobis facta sint in hoc mysterio, eadem ratione uti pro nobis concepta sunt & formata in utero beatæ Virginis. Intelligi itaque hic debet species productionis corporis & sanguinis in Eucharistia, æque veræ & æque realis, ac quæ facta est in utero Virginis, in momento conceptionis & incarnationis filii Dei. Hæc productio dat ei quodammodo novam existentiam, per quam adest in S. mensa, tam vere, quam fuit in sinu Virginis, & quam vere nunc est in cælo. Itaque verbo* §. V. *facere utimur, ut veram, physicam & realissimam actionem denotemus, quæ terminatur, ut fiat verum corpus & verus sanguis, idemque quod factum est in sinu Mariæ.* Addit quædam ex Liturgia Græcorum & eorum oratione, qua petunt, ut virtute Spiritus Sancti panis & vinum eadem ratione mutentur, qua Christus conceptus est in utero; idemque statui dicit ab Ecclesia Latina. Restringit hoc alibi (§. XVII.) ut dicat, hanc productionem solum fieri ad eum finem, §. VI. ut Christus hoc modo in pane & vino conceptus, a Sacerdote missificante consumatur, quemadmodum sacrificia consumi olim oportuit, sive ab igne, sive a vescentibus. Hoc stante, omnibus occurri posse putat difficultatibus; id quod ex brevi singulorum paragraphorum (huc usque enim summam sententiæ exposuimus) relatione intelligetur.

Agit ab initio de nomine *Missæ*, idemq; esse dicit ac *missionem*. Ita vero §. II. appellari observat sacrificium Missaticũ a proxime illud olim præcedente *missione* vel dimissione, catechumenorum nempe, pœnitentiũ & energumenorum; sicut eodẽ stylo Ecclesiastico, *oblata* dicitur pro *oblatione*, *secreta* pro *secretione*. Distinguit dehinc Eucharistiæ cele- §. III. brationem in actus duos principales, *oblationem* nimirum & *perceptionem*. In illa offerre notat ecclesiam primo *panem & vinum*, de-

§. IV. V. inde corpus & sanguinem Domini, denique se ipsam. Probare autem
VI. VII. dum conatur, Spiritum Sanctum æque vere in eucharistia convertere symbola benedicta in corpus & sanguinem Domini, ac olim in utero Mariæ vere produxit corpus Servatoris, non tantum ad Græcorum atque Latinorum consensum provocat, sed & explicat, qua ratione Missa *holocaustum* vocitetur, ac antiqua *Sacramentaria* Feria II. in octava *Pentecostes*, orare jubeant, ut Dominus sacrificia oblata coram facie ejus, divino illo igni consumat, quo Apostolorum corda succensa fuere. Nimirum, quemadmodum ignis cœlo delapsus in Veteri Testamento consumebat holocausta; ita Spiritum Sanctum, ignem illum pentecostalem, consumere censet substantiam oblatorum, non simpliciter destruendo, (quod ignis materialis faciat,)
§. VIII. sed mutando in melius, in corpus scilicet ac sanguinem Domini. Verum igitur objectum oblationis, (ait,) est corpus & sanguis Domini, & oblatio hæc est continuatio illius, qua Christus seipsum obtulisse & sanctificasse dicitur Joh. XVII. 19, & imitatio illius, qua se patri sistit in cœlis, quando pro nobis intercedit, Hebr. VII, 25. IX, 24. Et quemadmodum *Apoc. V, 6.* Agnus in cœlis comparet, ut *vivus*, (stat enim ante thronum,) & tamen ut *mortuus* insimul, ostentans nempe in corpore cicatrices lethalium vulnerum: ita fere sese habet in mensa eucharistica, dum, consecratione mediante, revera *vivus* illic sistitur, una tamen cum signis *mortis*, dum sanguis ejus a corpore
IX. X. mystice *separatus* sive *extravasatus* existit. Explicat & firmat hæc ex liturgiis tam veteribus quam hodiernis, & propitiatorium sacrificium hoc esse contendit, rejecta interpretatione, quod tantum sit
XIII. commemoratorium. Ex illa propitiatione necessario sequi dicit
XIV. realem præsentiam, cum nemo patrem propitiare possit, quam Chri-
XV. stus: nec obstare, quod dicatur *sacrificium panis*, quia sub figura panis lateat corpus. Tuetur phrasin *Canonis*, qua ante consecrationem, panis & vinum jam dicuntur *dona, munera & sancta sacrificia*
XVI. *illibata*; quæ enim mox consecranda sunt, pro consecratis haberi & respici; oblationem autem ipsam fieri in verbis, quibus mutatio fit
XVII. panis & vini in corpus & sanguinem: neque tamen reliquas sacrificii actiones ab oblatione penitus excludit, v. g. cum Græci lanceola perfodiunt panem, & designant factum militis, Joh. XIX, 34. Ostendit differentiam aliarum consecrationum in Ecclesia Romana usitatarum,

tarum, v. g. aquæ in Baptismo, chrismatis in confirmatione; has mysticas esse concedit, sed realem esse, quæ fit in Missa. Alias enim, ait, non offerretur Christus, sed figura ejus more Judaico. Ex anti- §. XVIII.
quitate *Canonis* & liturgicarum formularum refutat eos, qui dicunt, a *Paschasio Ratberto*, seculo demum nono, introductam fuisse opinionem de præsentia reali. Sciri dicit, quæ formulæ successu tempo- XIX.
ris ritui & *Canoni Missatico* adjectæ fuerint, antiquiorum vero originem ignorari, unde præsumi debeat, primævas plane esse.

Ex his quæ pro præsentia reali afferuntur, multa probabunt Evangelici, qui Lutherani vocantur; sed admissa licet, ob verbi divini in Sacræ cœnæ institutione autoritatem, vera & reali præsentia, nondum tamen concedent, ut sacrificium fiat ex Missa sive sacra cœna, neq; ut adoratio Sacramenti, præsertim extra usum ejus, locum habeat. Curæ itaque fuit Episcopo, ut hæc quoque adstrueret. Et sacrificium quidem non solum ex Liturgiis illis deducit, verum etiam ex Scriptura & verbis institutionis. Dum enim in *his* legitur, Christum *accepisse* XX.
panem eique benedixisse, illorum testimonio confirmat, id factum esse, *monstrando* symbola benedicenda Patri cœlesti, *oculis in cœlum elevatis*, prout benedictiones Christi fieri solebant. Patrem hæc approbasse. Atque sic Jesum perrexisse, & antequam porrigeret ea discipulis, convertisse in corpus & sanguinem suum, ut dicere dehinc potuerit: *Hoc est Corpus meum; Hic est Sanguis meus.* Non autem sese conspiciendum præbuisse Christum discipulis fidelibus, quatenus in corpus & sanguinem suum converterat panem & vinum, eo quod majorem illos fidem adhibituros sciret verbis institutionis, quam propriis oculis. Ac ex apparitionibus Servatoris, præsertim Emaunthina, liquere, posse eum apparere sub *aliena* æque ac *propria* forma, ac vicissim disparere, prout ei collibitum fuerit. Utut vero hominibus invisibilis fuerit, visibilem tamen ac aspectu quidem gratissimum fuisse Patri in cœlis. Negat Bossuetus, secuta manducatio- XXI.
ne & bibitione Apostolorum destructum fuisse sacrificium; compatibile enim esse ait, ut offeratur aliquid ut sacrificium, neq; minus tamen postea ut sacrificium comedatur. Verbis itaque *Hoc est* (si Episcopo credas) Christus sacrificavit; reliquis, *accipite & edite*, sacramentum distribuit. Ostendit porro, Christum selegisse verba ejus- XXII.
modi, (dum corpus suum *dari* & *frangi* pro nobis, & sanguinem *ef-*

effundi dixit,) quæ corpori & sanguini suo in *cœna* æque, ac in *cruce* convenirent. *Fractum* enim esse corpus ejus in *cruce*, dum lancea perforabatur, & in *cœna*, dum distribuebatur. *Frangere* quip-
§. XXIII. pe *panem* idem esse ac *distribuere*, dicto Esai. LVIII. 7. probari. Urget, Pascha simul sacrificium & cibum fuisse: respondere ergo debere typo
XXIV. antitypum. Expendit vim verborum, *Hoc facite*, iisque contineri statuit & sacrificii continuationem, & fruitionem sacramentalem.
Vidit Autor, hæc non tam ex verbis Scripturæ ipsius, quam ex inter-
XXV. pretatione deduci: sufficere eam tamen putat, neque exigendum esse locum, ubi Christus dixerit, se in S. Cœna offerre vel sacrificare; eo quod nec in cruce ita sit locutus. Ad Pauli dictum *Hebr. IX, 28.* quod *Christus semel se obtulerit*, respondet, ex duabus oblationis speciebus unam tantum ibi a Paulo memorari, quæ facta est morte actuali; non exclusam tamen fuisse alteram oblationem, utut ibi non tractatam, quæ fiat exhibitione Christi coram Deo & in altari. In subsidium advocat celebrem (quem semper adducunt) *Malachiæ* locum I, 11. & dictum Pauli *Hebr. XIII, 10: Habemus altare &c.*

XXVII. Posthæc sequitur disputatio de adoratione Eucharistiæ. Hanc
XXVIII. probare nititur ex Liturgia Græca, & speciatim ex sacrificio quod vo-
XXX. cant *præsanctificatorum*. Allegat commendatque cumprimis *Cabasilam*, Græcum schismaticum aliosque, & Liturgiam *Chrysostomi*, ac
XXXI. *Larroquano* respondet. Argumentum inde vulgatissimum proponit, quod præsentiam realem necessario comitetur adoratio, & quædam de elevatione commentatur, quam tamen fere pro indifferenti
XXXII. habet, quia de initio illius ritus nihil certi afferri potest. Disputat etiam de modo adorationis interno & externo, ejusque gradu inferiori & superiori, contra *Albertinum*; & veteres non negat stetisse, nec
XXXIII. in genua procubuisse. Addit *Ambrosii* & *Augustini* de adoratione
XXXIV. Christi in Eucharistia testimonia. Demonstrat eandem ex *Ordine*, quem vocant, *Romano*; sunt enim qui negent, in illo expresse præcipi adorationem. Idem adstruit ex Liturgiis, quæ in Gallicanis & Hispanicis ecclesiis vigebant olim, antequâ Ordo Romanus illis a Pontificibus obtrusus fuit. Hac de re citat *Mabillonii* librum de Litur-
XXXV. gia Gallicana, A. 1685 editum, dignum sane qui legatur. In rationes elevationis inquiri non vult, agnoscens, ex solo illo ritu adoratio-
XXXVI. nem non probari, sed satis firmari ex praxi Ecclesiæ. Scripturæ testimoni-

monium requirentibus respondet, sufficere, quod ex illa certum sit, Christo deberi adorationem supremi gradus, adeoque etiam latenti sub Eucharistia, & adducit locum Hieronymi *epist. ad Theoph. Alexandr. Tom. III. Bibl. P P.* p. 80. Progreditur ad de- §. XXXVII.
fendendas formulas precum missalium, quæ indignum in modum de oblatione loqui videntur. Excusat, quæ eo trahuntur, phra- XXXVIII.
ses, dicens, quicquid humilitatis in precibus istis deprehenditur, referendum esse ad oblationem sui ipsius & Ecclesiæ, quam Sa- XXXIX.
cerdos facit. Rationem reddit, cur Angelorum ministerii mentio fiat in perferendo ad Deum sacrificio, putatque id satis stabiliri visione *Apoc.* VIII, 3. ubi Angelus dicitur preces in altari Deo obtulisse. Monstrat etiam, cur intercessio sanctorum adhibeatur, nem- XL.
pe ut significetur, quod cum Ecclesia militante preces etiam suas & oblationes jungant, qui in cœlis sunt. Adducit orationem ex antiquo Missali a *Mabillonio* in itinere Italico observato, qua Deus rogatur, ut sancto cuidã inspiret, quo pro precantibus intercedat, & hoc ab irrisione vindicat, quia plurima a Deo precari soleamus & debeamus, quæ scimus illum etiam non rogantibus nobis facturum esse. Cum XLI.
etiam offendantur Protestantes, quod Missæ fiant in honorem sanctorum, id hoc modo defendit, quod commemoratio meritorum & XLII.
martyrii eorum, in sacrificio hoc laudis, ad gloriam Dei tendat. Benedictionem sive figuram crucis, quæ elementis sacramentalibus ante & post consecrationem impertiri solet, ad salutarem percipientium usum pertinere dicit, non quod per se Sacerdotis benedictione egeant. De voce sacramenti & mysterii respondet illis, qui solum signa XLIII.
in illis quærunt, quod signa illa rem ipsam non excludant. Refellit XLIV.
etiam, qui ex formula *sursum corda* absentiam Christi eliciunt. In reliquis paragraphis ad penultimum usque pro ostendenda conformi- XLV. L.
tate Græci & Latini ritus laborat, & licet Græci hodierni *transsubstantiationem* non in verbis institutionis Christi, sed in oratione ad Spiritum Sanctum ponant, damnare tamen eos ob hanc dissensionem non vult, notatq; Græcos, qui ad Latinos transeunt, non adigi ad illius sententiæ revocationem. Paragrapho ultimo redit ad ea, quæ LI.
§. XLI. tractaverat. Indicat Missas pro *B. Virgine & sanctis* nil aliud esse, quam sacrificium laudis pro beneficiis in illam illosve a Deo collatis, & per preces eorum in Ecclesiæ commodum redundantibus.

Hæc

Hæc eſt Miſſæ & Canonis aliarumque formularum defenſio & expoſitio, ſingulari ſtudio & induſtria Autoris doctiſſimi & celeberrimi ſuſcepta. De hac etſi multa nobis in mentem veniant, epicriſin tamen, inſtituti memores, omittimus. Sufficiat nobis credere, quæ ex clariſſimis verbis Domini noſtri Jeſu Chriſti, a tribus Evangeliſtis & Apoſtolo gentium Paulo relatis, ſcimus, & ut certa atque indubitata veneramur. Ex illis vero non niſi unum actum, unamque inſtitutionem percipimus & ſequimur, illamque ad ejus commemorationem, quam exegit, & ad fidei noſtræ confirmationem, celebramus. Non dividimus verba & præcepta, quam quatenus ipſe divinus Autor diviſit. Non agnoſcimus duas & oppoſitas actiones: accipimus Dominum in hoc Sacramento, non offerimus. Non præſumimus, poſt ſublata omnia Veteris Teſtamenti ſacrificia, & magnum illud atque ultimum quod in cruce peractum eſt, ceſſante præcepto, novos ſacrificandi ritus pompasque operoſiſſimas, in regnum Chriſti reducere, quod ſpirituale eſt, & *cum* ejusmodi *obſervatione non venit.* Adoramus Chriſtum, eo quo voluit modo: ſacrificium ſumus (quia ita locuti ſunt ſancti Dei homines,) nos ipſi, noſterque cultus, noſtræ preces, opera charitatis, & quas pro Chriſto toleramus afflictiones; & hæc non dubitamus illud eſſe ſacrificium, cujus oblationem per totum orbem factum iri, Malachias Propheta prædixit. Ejus vaticinium malumus ex clariſſimis Apoſtolorum dictis explicare, quam ex illo aut ex veterum quorundam phraſibus alio ſenſu fortaſſe prolatis, novum cultum ſtabilire, qui divina caret inſtitutione, & innumerabiles abuſus peperit, quos pio & juſto zelo a majoribus noſtris abrogatos eſſe certi ſumus; neque nos magis movent, quam illos moverunt jam tum quæſitæ ex detortis Scripturæ locis argutiæ, quibus incruſtari ſolebant errores absque ulla Scripturæ autoritate introducti, & ſola temporis antiquitate & patientia hominum ſpecioſi.

PETRI DANIELIS HUETII, EPISCOPI SUESſionenſis deſignati, Cenſura Philoſophiæ Carteſianæ.

Lut. Pariſ. apud Daniel Horthemels, 1689. in 8. Plag. 19.

CUm illuſtriſſimus & excellentiſſimus Dux Montauſerius ſæpenumero ex doctiſſimo Præſule Huetio, quid de Carteſiana Phi-

na Philoſophia ſentiret, quæſiviſſet, atque illam intellexiſſet parum eidem probari, autor ipſi fuit ad ea argumenta, quæ ſubinde propoſuerat, colligenda ſcriptisque tradenda. Qua in re etſi non unam ob cauſam tergiverſaretur ille primum, pervicit tamen tandem Patroni ſummi autoritas, ut quæ olim apud eum diſputata fuerant, in hunc librum concluderet, in quo non alium ordinem tenet, quam Carteſius ipſe ſecutus eſt. Is enim cum conſertam doctrinæ ſeriem & ex ſe aptam ſibique connexam texere ſtuduerit, & quædam jecerit fundamenta, quibus univerſa Philoſophiæ ſuæ moles niteretur, doctiſſimus Præſul ea præcipue ſcrutanda & ad perpendiculum & normam exigenda cenſuit. *Primo* ergo *capite* Carteſii ſententiam de *dubitatione* & argumentatione, *ego cogito, ergo ſum*, expendit, in qua multa ſunt, quæ reprehenſione digna exiſtimat. Parum ſcilicet Carteſium ſibi conſtare, qui, poſtquam ad percipiendam veritatem dubitare de omnibus inſtituerat, ut melius dubitet, res non modo pro incertis, ſed pro omnino falſis habendas eſſe decernat. Præterea dum primam veritatis notitiam in eo ſtatuit, *ego cogito, ergo ſum*, ponere illum conceſſum id, quod quæritur; quippe cum ſumat tanquam certum & conceſſum, non ſolum ſe eſſe, ſed etiam ſe eſſe rem agentem. Nam, *ego cogito, ergo ſum*, idem eſſe ac *ego* (res aliqua *quæ eſt*) *ſum cogitans, ergo ſum.* Huc accedere, quod contra negantem, ex cogitatione exiſtentiam colligi, hoc argumentum plane fruſtra afferatur. Quod ſi enim quis negaverit, legitime hoc ex illo concludi, Carteſium ad regulas Dialecticæ provocare non poſſe, quum omnia pro falſis haberi juſſerit, atque hæc argumentatio prima ſit veritatis ſcintilla, quam reperit: aut ſi quis dicat, etiamſi verum eſſe detur, eum eſſe qui cogitat, tamen eſſe quoque poſſe verum, eum non eſſe qui cogitat, (quum Carteſii ſententia ſit, efficere Deum poſſe, ut contraria & repugnantia enunciata vera ſimul ſint) nihil illum certi ſua poſſe argumentatione efficere. Inſuper notionem hanc non eſſe primam omnium, ſed præſupponere plures, v. g: *quicquid cogitat eſt*, & *quicquid agit eſt* &c. Quod ſi vero Carteſius contendat, quæcunque ita antecedunt notioni huic, lumine naturali eſſe cognita, miratur inconſtantiam Carteſii, qui cum dubitandum ſtatuat de rebus omnibus, etiam de iis, quæ nobis per ſe lumine naturali nota ſunt, ne exceptis quidem theorematibus Ma-

thematicis, & iis quoque principiis, quibus illa innituntur, mox tamen multa passim admitti jubeat, idcirco tantum, quod lumine naturali nota sint. Rursum in hoc lemmate, *ego cogito*, ambiguitas inesse dicitur, atque aliud plane significari, quam quod intelligi vult Cartesius, ideoque nullam esse consecutionem hanc: *ego sum*, utpote ductam ex significatione, quam enunciato suo affingat Cartesius, non quæ eo reipsa continetur. Ita enim debere intelligi: *ego cogito me cogitasse*. Qui autem cogitat se cogitasse, illum memoria uti debere, ut meminerit se cogitasse. Ubicunque autem adhibetur memoria, illic inesse posse errorem, adeoque actum esse de certitudine hujus enunciati: *ego cogito, ergo sum.* Cum vero Cartesiani excipere soleant, cum quis cogitat, eo ipso tempore, quo cogitat, conscium esse suæ cogitationis, eamque sentire ac cognoscere, adeoque eandem esse ideam rei hujus, de qua cogitat, ac ideam ipsius cogitationis; deinde vero illud, *cogito, ergo sum*, non cognosci per ratiocinationem, sed per *simplicem visionem*: utrique huic asserto solicite occurritur, tandemque ex ipsius Cartesii argumento, quod proposuit, nescire nos, annon ita comparati simus a Deo, vel malo aliquo genio, ut semper fallamur, contra Cartesium disputatur. Hinc autem cum extricare se conentur recentiores quidam Cartesianæ doctrinæ patroni, dicentes, Deum etiamsi fingatur fallax, non tamen fallere nos posse in iis rebus, quas cognoscimus per simplicem, ut vocant, visionem; quid de hoc asserto sentiendum sit, disquiritur, ultimoque loco Cartesius Scepticismi reus peragitur.

In *secundo capite* norma exploratur, quam ad veritatem indagandam adhiberi jusit Cartesius. Objicitur ergo eidem primum, quod perversam *Criterii* quærendi viam institerit, in magnam primum de rebus omnibus dubitationem nos adducens, deinde multa statim jubens admittere, tanquam nulli dubitationi obnoxia, v. g: nos cogitare, ergo esse; mentem a corpore esse distinctam &c. & tandem demum veritatis normam in clara & distinctiore perceptione ponens, quum tamen assensioni omni præverti debuisset hujus normæ inquisitio. Porro in ea quærenda & assignanda parum sibi constare dicitur, cum modo lumen naturale, modo perspicuitatem & notitiam rei ex ipsa re haustam pro criterio assumat, & multa ex lumine naturali colligat, antequam decreverat & probaverat, pro veris ea esse

esse habenda, quæ clare & distincte percipimus. Quibus ita propositis, sigillatim omnia expenduntur, decerniturque, neque lumen naturale Cartesii esse rectum criterium, neque claram & distinctam perceptionem (contra quam argumenta quinque in medium afferuntur,) neque tandem perspicuitatem aut notitiam rerum a rebus ipsis haustam. Refelluntur quoque præcepta veri cognoscendi a Cartesio in Dissertatione de methodo tradita, in quibus aliquid utilitatis & commodi ad communem studiorum & vitæ usum inesse non inficiatur Huetius, ea tamen ad certam veri notitiam deducere pernegat; miraturque exstitisse Philosophum, qui ad vitandos errores & attingendam veritatem tam hæsitans fuerit, tam circumspectus tamque dubitans in exorsu, & tamen tam confidens tamque audax in progressu, ut sententias a communi hominum opinione abhorrentes pro imperio & nullo argumento allato admitti jubeat, tantæque levitatis & inconstantiæ, ut qui principiis Mathematicis detraxerit fidem, statim pluribus argumentis probabilibus vim certissimi argumenti inesse pronuntiet: quo factum deinde, ut Cartesiani in tam effrenem ac præcipitem temeritatem fuerint impulsi, ut nonnulli ex hoc grege grandiloqui scribere non erubuerint, quicquid cognoscunt, verissimum id esse, & quidquid habent in mente, id omne extare extra mentem.

Capite tertio sententiam Cartesii *de mente humana* excutit. Qua in re, etsi ob veritatis asserendæ studium laudandum Cartesium judicet, eum tamen satis infeliciter versatum fuisse contendit, dum certissima dogmata incertis rationibus confirmare conatus est, quæ ab illis, qui animas esse corpora & cum corporibus interire falso censent, facile possint eludi. Dum enim Cartesius inprimis hoc nititur præsidio: *si vel maxime fingat, nullum plane esse corpus, hoc ipso se tamen cogitare, adeoque cogitationem & corpus diversa esse*; excipere posse Epicureum: si nullum extaret corpus, neque ullam fore cogitationem, & licet Cartesius dum fingit, cogitet, id ex eo fieri, quia etiamsi fingat nullum extare corpus, extet tamen revera corpus, quo cogitet, & absque quo cogitare non possit. Deinde quamvis diversæ haberi possint ideæ rei cogitantis & rei corporeæ, non hinc tamen effici, res esse plane diversas. Cum enim distinctas habere possim ideas & rei loquentis, quatenus loquens est, & corporis, per

quod fit locutio, quatenus corpus est, non effici tamen, rem loquentem aliud esse quam corpus. Ex quo jam facile cognosci possit, quam cassa sit & inanis hæc Cartesii opinio, prius, certius & clarius cognosci mentem, quam corpus. Porro non leve doctrinæ ipsius vitium esse perhibetur, quod totum hominem mente sola constare decernit, corpus vero ad ejusdem naturā minime pertinere, solo inductus hoc argumento, quia fingere possum, me esse sine corpore, non possum fingere, me esse sine cogitatione. Hoc enim licet detur Cartesio, erit quidem, etsi non habeat corpus, sed non erit id, quod nunc est, homo videlicet corpore concretus & animo: atque adeo, licet Cartesius habeat distinctas, quantum volet, & diversas mentis suæ ac corporis ideas, efficiatque mentem esse posse sine corpore, corpus sine mente; nunquam tamen efficiet, mentem sine corpore esse hominem. Præterea cum doctrinam suam de animorum nostrorum natura hoc quoque Paradoxo cumularit Cartesius, sentire animum res externas, non corpus; illud hoc ipso everti putat Huetius, quod abstractus animus sensu corporis revocatur: sentire ergo corpus necesse esse, priusquam id animus intelligat. Imo vero, dum incogitantibus nobis res videmus, corpus sentire esse manifestum, animum vero non sentire. Cum vero liber & vacuus animus exceptam in sensus instrumento impressionem percipit, tunc sentire quidem illam partem corporis, animum vero cognoscere sentire partem hanc, deque hac impressione & sensus affectione facere arbitrium. Porro quid Cartesius de Ideis senserit, disquiritur, falsumque esse ostenditur, esse aliquid in intellectu, quod non fuerit in sensu, tandemque sententia de sede præcipua animi in Conario recensetur atque refutatur.

Sequitur *capite quarto* examen argumentationis Cartesii *de existentia Dei*, quam ex idea rei infinita & summe perfectæ, quæ in nobis sit, quæque proinde a summe perfecta & infinita causa dependeat, probare satagit. Eo autem fere redeunt, quæ contra illam dicuntur: Ideam rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est, alterius non esse naturæ, ac reliquæ sunt ideæ, quæ in nobis existunt, sed finitam & imperfectam, & neque claram neque distinctam, ac proinde frustra ad summe perfectam & infinitam causam recurri, eamq; revera

revera aliunde proficisci, & ex confusa nostri aliarumque rerum cognitione κατὰ μετάβασιν, h. e. per transitionem, ut loquitur Tullius, & similitudinem informari in nobis & exprimi. *Realitatem objectivam*, quæ est in idea rei infinitæ & summe perfectæ, totam esse in mente nostra. Ex idea rei infinitæ & summe perfectæ, quæ in nobis est, non necessario sequi, rem illam infinitam & summe perfectam extra mentem nostram extare. Nam ut scholæ locutionibus id explicetur: rem infinitam & summe perfectam, cujus ideam in mente habeo, seu quæ est *a parte intellectus*, necessario comitari existentiam *a parte intellectus*, minime vero necesse esse, ut adsit existentia *a parte rei*. Insignem denique & plane jocularem in argumentationis hujus Cartesianæ commissura διαλληλισμὸν, seu petitionem principii & circulum inesse. Decernere enim Cartesium, nullam habere nos posse rei cujuslibet certam scientiam, priusquam Deum noverimus; quo efficiatur, notitiam omnem quæ prævertit in nobis notitiam Dei, esse incertam. Quod si sit, ideas omnes, notiones omnes, item propositiones, assumptiones, conclusiones, quibus ad comparandam Dei notitiam usus est Cartesius, incertas esse, atque hinc incertum quoque esse id, quod exinde colligitur, nempe existentiam Dei. Attamen ex hac cognitione Dei tanquam certissima illum colligere, superiora omnia esse certa, & quascunq; prolixe prius habuerit causas dubitandi, posito hoc principio penitus esse sublatas, atque sic illum manifesto in se recurrere.

Hisce prolixius ita disputatis, quæstiones *de corpore & vacuo*, *de ortu mundi* hujus aspectabilis, nec non *de causa gravitatis corporum* terrestrium *capite quinto*, *sexto* & *septimo* perstringuntur brevius. Nimirum dum Cartesius corporis naturam in extensione constituit, vacui possibilitatem negat, mundum nullos amplitudinis suæ fines habere dicit, neque unquam desiturum, nisi eo desinente novum illico mundum condat Deus, ne minima quidem interposita mora; pronunciata hæc plerisque fidei decretis repugnare ostenditur, atq; tot monstra peperisse dicitur non falsa modo & absurda, sed plane puerilis Cartesii hallucinatio, quum colligit, illic necessario inesse corpus, ubicunq; est longitudo, latitudo, & altitudo, quum nihili nullæ sint proprietates; ignorans nimirū duplicē esse *extensionem*, quarum alia, quæ corporum est, *positiva*, alia, quæ est nihili, *negativa* est.

Frivola quoq, habetur argumentatio Carteſii, qua probare conatus eſt, naturam corporis non eſſe in duritie poſitam, quippe cum ſimili argumento probari poſſet, mala Tantalo impendentia ſuavia non fuiſſe, quod cum recederent ſimul atque ea hic ore captaret, ſuavitatem eorum deguſtare non poſſet. Deinde vero parum candide egiſſe cenſet Carteſium ejusdem Cenſor, cum mundum non infinitum, ſed *indefinitum* dixit, atque latebram ſibi paravit in dictionis hujus obſcuritate, ad quam confugeret, cum urgeretur a Theologis, quos in ſe concitatum iri præſentiebat. Nihil enim indefinitum eſſe ſuapte natura, ſed ſi ad noſtram notitiam referatur. Aut finitum ergo eſſe mundum, aut infinitum. Si finitus, corruere omnem ejus doctrinam de corpore naturali & vacuo; ſi infinitus, fruſtra ipſum effugium quærere in indefinito, & convictum teneri errorum omnium, qui oriuntur ex ipſius principiis. Quod vero *ortum trium elementorum* Carteſii ſpectat, conquieſcit doctiſſimus Præſul potiſſimum in hoc argumento, quod ſolerter excogitavit acutiſſimus Anglus *Henricus Morus*, quem malleũ Carteſianorum appellat: ad quod velut ad fatalem ſcopulum alliſa hæc trium elementorum compages, totiusq; aſpectabilis orbis coagmentatio diſturbetur prorſus & concidat. Oſtendit enim ille in *Enchirid. Metaph.* neceſſe eſſe, ut juxta placita Carteſii, Sol quartam ſui vorticis partem obtineat, eamque ad illum habeat rationem, quam unum ad quatuor, ac propterea Solis diametros major ſit reliqua parte diametri vorticis. Hoc vero ſi ſit, Terram cæterosque adeo planetas Solis globo fore immerſos.

Nihilo feliciorem fuiſſe Carteſium in aſſignanda *cauſa gravitatis* corporum terreſtrium, *capite ſeptimo* oſtenditur, quum ex ea potius ſequatur, corpora terreſtria a globulis materiæ cœleſtis depreſſum iri non verſus terræ centrum, ſed verſus centra ſuarum vertiginum, nempe unumquodque verſus centrum vertiginis globulorum a quibus deprimitur, h. e. verſus punctum illud axis terræ, in quo ſecatur axis ab area vertiginis hujus, atque hinc fore, ut ea ſola corpora terreſtria, quæ ſunt ſub æquinoctiali cadant in terram ad perpendiculum ſive angulos rectos; reliqua vero ferantur quidem ad perpendiculum verſus axem terræ, at oblique verſus terræ ſuperficiem, & hoc obliquius, quo obliquior erit illis ſphæra, & ſub Polis denique corpora in terram omnino non cadant.

Ultimo

Ultimo capite generatim *Carteſiana Philoſophia* conſideratur, atque in *laude* ejus ponitur, quod præclaros habeat ad veritatem aditus, radices errorum, anteceptas videlicet opiniones evellat, & velut in purgato ad ædificandum ſolo, in conceſſis & omnium aſſenſu comprobatis principijs, fundamenta locet. Quod principia hæc pauca, clara & ſimplicia ſint; depromptus dehinc ex iis ſpecioſus ille doctrinæ contextus; preſſa & compacta rerum inter ſe aptarum & cohærentium commiſſura. Quod ad naturæ leges, ad experientiæ magiſtræ teſtificationem, ad normam machinalis ſcientiæ (ſi factionis hujus patronis credendum) exacta accurate omnia. Quod magna ubique ſimilitudo veri, nihil intricatum, nihil obſcurum, nihil ſuperfluum, dilucida paſſim & plane philoſopha brevitas. Quamobrem etiam Cenſor ejus minime miratur, diſciplinam hanc tantis plauſibus, tanta approbatione, fuiſſe exceptam ab iis, qui ad ſectæ Peripateticæ perplexam doctrinam quaſi nauſeabant. Contra vero eadem Philoſophia Carteſiana arguitur, quod inconſtans ſit, quod figmentis nitatur, quod effectibus cauſas non neceſſarias, & cauſis effectus non neceſſarios aſſignet. Ita facile nunc Carteſianos cauſam ex immenſo ſuo cauſarum penu depromere, cur Saturni orbem annulus ingens orbiculato circumjectu & nusquam cohærente amplectatur; & tamen Carteſium eundem duos Planetas eſſe credidiſſe, cauſasque ſe attuliſſe veriſſimas, cur imaginarii hi Planetæ circa Saturnum tardiſſime moverentur. Capitale vero hoc cenſetur, quod a plerisque Chriſtianæ Religionis decretis ſit aliena machinalis hæc Philoſophia, atque mentem ſenſim ad impietatem inclinet. Neque id leve eſſe judicatur, quod fines molitionis rerum Carteſius vetat inquiri, & quod factionis hujus participes, ut fidem quærant ſuis commentis, adverſarias ſibi ſententias præjudiciorum, h. e. anteceptarum temere ac ſine ratione opinionum titulo infamare ſolent, tum præſertim, cum rationibus ipſi carent & argumentis. Ad *Carteſium* quod attinet, de eo ita judicat, ipſum longe modeſtiorem fuiſſe ſequacibus ſuis, ab hisque vitiis haud paulo alieniorem, etſi non plane iis expertem. Cætera fuiſſe magnum & excellentem virum, quod qui negaverit, illum utique vel uſu rerum carere vel pudore. Fuiſſe enim ad penetrandas res a natura reconditas ingenio acri & perarguto, cui adjuncta eximia vis, quæ nec obrueretur multitudine

rerum

rerum, nec meditatione continua frangeretur, tum & ingens capacitas & amplitudo, quicquid libuisset, facile complectens. His instructum præsidiis animum ad Mathematicas primum artes magna cum laude, & ad philosophiæ deinde studia contulisse, cujus animadversis vitiis cum restaurationem suscepisset, repudiatis primum præjudicatis opinionibus, a pauciſſimis, & simpliciſſimis, & clariſſimis principiis exorsum, universam naturam explicare instituisse, quod fuerit summo Philosopho dignum. Insuper tenere illum rationis ordinem & connexionem rerum; in maxima copia esse brevem, in summa brevitate & subtilitate dilucidum: quibus postremis laudibus eum vel veterum, vel recentiorum Philosophorum æquet nemo. Quædam ab eo scite & eleganter excogitata & inventa præclare, mathematica vero reliquis tractata felicius, in iisq; plane ipsum regnare, atque hinc scriptionum omnium, quæ ab eo sunt profectæ, pluris illas esse faciendas, quæ propius pertinent ad has disciplinas. Primas ergo obtinere Geometriam, Meditationes postremo loco esse habendas. Hujus tamen egregii viri conatus nimium sui amorem, nimiam fiduciam esse frustratam. Desiderari quoque in eo majorem Dialectices peritiam, nec non candorem, quum ex ejus scriptis appareat, illum non semper, quod verissimum, sed quod sibi tutum aut doctrinæ suæ aptum consentaneumq; esset, fuisse secutum; sæpius vero hanc dissimulantiam ad ostentationem fuisse compositam, eumque præcipue laudem captasse ex doctrinæ suæ novitate, ac quamvis nihil fere novi attulerit, propterea tamen simulate affectasse insciti am, quam ejusdē assecl æ vere retineant: quorum aliqui nuper ausi sint, non elegantioribus solum, sed reconditioribus quoque literis, præterquam si quas callere sibi visi sunt, bellum palam indicere, nosque in agrestem illam & feram barbariem, quæ vix tot seculorum laboribus & studiis expugnata est, retrudere. Sed ne frustra jactatum causetur quispiam, nihil fere Cartesium novi attulisse, fontes ostendit Censor eruditissimus, unde latifundia sua irrigaverit, magno numero & veteres & recentiores adducens Philosophos, qui Cartesianis placitis consona docuerunt, tandemque pronunciat, Aristotelem, cui Cartesiani non omnis solum eruditionis & ingenii laudem, sed Philosophi quoque titulum, & pene hominis nomen invident, tametsi illum a vero sæpe aberrasse nemo, qui frontem habeat, negaverit, plura

plura tamen & illustriora contulisse ad Philosophiam, & ampliori omnis doctrinæ & elegantiæ supellectile locupletasse humaniores disciplinas, planiorique felicissimi ingenii face mortalibus præluxisse, non solum quam Cartesium, hominem ingenii boni, doctrinæ permediocris, sed quam ullum Philosophorum omnium, quorum apud nos constet memoria.

MICHAELIS BAUMANNI ANALECTORUM Allegoricorum Sacrorum tomus singularis,

Ulmæ, sumptibus G. W. Kuhnii, A. 1689, in 4. Plag. 152.

Quatuor & viginti anni sunt, ex quo Vir plurimum Reverendus *Michael Baumannus*, Superintendens & Ecclesiastes Hohenloicus in illustri Comitatu Pfedelbacensi, Analecta sua Typica publici juris fecit. Erant jam tum etiam prælo parata Analecta Allegorica, quæ post Autoris mortem quasi sepulta & tenebris immersa nunc demum in lucem prodeunt. Collecta sunt juxta seriem Locorum Theologicorum ex variis Scriptoribus, maxime Lutheranis, in usum Candidatorum Ministerii, & Concionatorum, qui variis allegoriis e Sacra Scriptura vel etiam e Natura depromptis sermones suos sacros exornare cupiunt. Quæ ex Germanicis scriptis B. Autor excerpsit, Latine reddere noluit, cum Germanica vocabula singularem emphasin nonnunquā habeant, quæ sine detrimento nativæ gratiæ Latinis vocibus commode exprimi non potest, & præterea conciones ipsæ in Germania vernacula lingua haberi soleant. Præmissa est ab Autore his Analectis protheoria quædam de allegoriarum constitutione & usurpatione, & ad majorem operis hujus Baumanniani commendationem accessit Theologi celeberrimi *Eliæ Vejelii* Ulmensis Ecclesiæ Superintendentis de allegoriarum usu & abusu dissertatiuncula, in qua notat, *D. Godofredum Christianum Bosium*, Ecclesiasten quondam urbis nostræ Lipsiæ disertissimum, dicere solitum, se inter Theologos Practicos Baumannum maximi facere.

LA DEFENSE DE L' EGLISE CONTRE LE livre de Mr. Claude intitulé: la Defense de la Reformation &c. i. e.

Defensio Ecclesiæ contra librum Johannis Claudii, cui titulus est: *Defensio reformationis.* Partes duæ.

Coloniæ, 1689, in 12. Plag. 36.

NIsi nos omnia fallunt, operosi hujus scripti alius Autor non est, quam *D. Antonius Arnaldus.* Incertum autem est, cur latere velit, nisi censuram Romanam metuat, cum Pontifici plus una vice infallibilitatem aliaque præcipua axiomata abjudicet, quæ ille sibi arrogat, & primatum ejus ad jus primæ sedis restringere videatur. Cæterum liber *Claudii*, cui hic opponitur, relatus a nobis est in Actis Eruditorum A. 1683 pag. 443. seqq. *Claudium* provocaverat Tractatus *de Præjudiciis contra Calvinianos*, ante annos fere viginti primum editus, deinde A. 1683. recusus, cujus compendium ibidem p. 438. seqq. exhibuimus, & *Arnaldum* pro autore ex rationibus tunc adductis habuimus. In repetita illa editione perstrictus jam fuit Claudii liber vix prælo egressus additionibus quibusdam, de quibus d. l. p. 450. mentionem fecimus. Jam vero prolixam refutationem suscepit Autor, sive Arnaldus sive illi simillimus, & ideam ordinemque operis in prælòquio proposuit. Cardinem controversiæ pariter, ac victoriæ, quam sibi promittit, spem constituit in articulo de Ecclesia, & qui cum illo connexus est, de schismate. *Quamprimum enim*, ait, *demonstratur, separatos esse Reformatos ab Ecclesia, ilico omnes a ruptura illa abhorrent; dissipantur fuci & illusiones, quibus illi sese occultant, dum de interpretatione Scripturæ & de controversiis particularibus disputant, & detegitur miseria, in quam se per schisma præcipitarunt.* Itaq; methodũ, quam vocant, *præscriptionis*, exemplo, ut dicit, Patrum, qui uno hoc ictu hæreticos prostraverint, eligit; Ecclesiæ Catholicæ sive Romanæ dignitatem, amplitudinem & potestatem effert; & in Autores Reformationis tanta spargit convitia, ut ex ipso frontispicio appareat, qualis structura operis expectanda sit. Motum tamen se esse dicit ad scribendum, non quod Claudius id mereatur, aut non contemni possint ejus paralogismi, sed ut jactantiæ & persuasioni occurrat, quasi responderi illi non potuisset. Addit votum pro conversione errantium; Claudio vero interea mortuo durum interminatur judicium, ex dicto Rom. II, 5. Nos a prolixa expositione hujus libri retinuit quidem fastidium toties dicta & repetita, qui-

ta, quibus repleta sunt Actorum nostrorum volumina, iterandi. Difficile præterea fuisset omnia persequi, quæ Autor vehemens & verbosus adversario suo totique Protestantium Ecclesiæ denuo objecit, aliis quidem atque aliis phrasibus & argutiis, vulgata tamen, ad quæ quid respondendum sit, satis sciunt docti. Replevimus tamen sat multas paginas summaria hac relatione, insertis quidem alicubi digressiunculis, ubi Autoris manifesta intemperies id exigere visa est.

Distributum est opus in partes quatuor. *Prima* continet capita XII. Negatur, Reformatores, cum separationem ab Ecclesia Romana molirentur, examen instituisse de statu Ecclesiæ, sed ex ambitione ad exemplum omnium hæresiarcharum egisse. Dici ad hæc posset, primos Lutheri aliorumque conatus ad separationem sive schisma minime tendisse, multisque eos annis tot conventibus & colloquiis laborasse, ut communio Ecclesiæ retineretur, correctis, quos demonstraverant, abusibus: sed hoc tantum notare hic lubet, assumi ab Autore pro certo, quod probari nunquam potuit, Lutherum scilicet ex æmulatione adversus Dominicanos, indulgentias impugnare cœpisse. Nec magis verum est, quod Friderici Electoris Saxoniæ patrocinio fretus, contra Pontificem insurrexerit: quam infirmum enim illud fuerit, parvique a Luthero habitum, ex actis publicis satis constat. Ad eorundem veterum hæreticorum imitationem, exaggerata aut imputata esse dicuntur Ecclesiæ Romanæ a Reformatoribus, quæ non nisi privatæ opiniones fuerint, & huc referuntur, quæcunque de summa illa Pontificum potestate, infallibilitate, superioritate in Concilia, & de nullitate appellationum ab eorum decretis, scripta aut dicta sunt ab adulatoribus & parasitis, aut poetis, ut Autor loquitur, licet pleraque ista in ipsorum Pontificum constitutionibus asserantur. Conceditur, mores Cleri depravatissimos fuisse, & allegatur Cardinalis Lotharingi ingenua confessio ex oratione in Concilio Tridentino habita, sed schisma propterea fieri non debuisse contenditur; quod quidem, nisi dogmatum corruptela disciplinam subvertisset, nemo ex Protestantibus in dubium vocat. Percurruntur plerique articuli, quos Protestantes impugnant, tanta quidem cum eorum contumelia, ut Autor non vereatur dicere, a Dæmone illos inspiratos fuisse. Temeritas illis objicitur, quod Ecclesiam reformare aggressi sint, quæ jus habet, ut dicitur, infallibiliter

P. I. Cap. 1.

2.

3.

5.

de fide decidendi & S. literas interpretandi. Hoc adſtruitur ex ipſorum Reformatorum in Gallia principiis & decretis Synodicis, quibus independentes Anglos condemnarint, allegata ratione, niſi deciſioni Eccleſiæ ſtaretur, fore ut tot futuræ ſint religiones, quot pa-
Cap. 6. rochiæ. Idem arguitur ex actis Synodi Dordracenæ, & D. Burnetus
7. ſuggillatur, qui autoritatem, quam ſibi Synodus illa arrogavit, haud
8. obſcure impugnaverit. Accuſantur Eccleſiæ Gallicæ, quod in Synodo Sanfidiana (S. Foy) arbitrium conſtituendi articulos conventionis cum Lutheranis, quatuor Miniſtris commiſerint. Idem eruitur ex ordinatione de diſciplina Eccleſiæ Reformatæ, & juramento, quo Miniſtri obſtricti ſunt ad obſequium Decretis Synodalibus præ-
9. 10. ſtandum. Adſtruitur Eccleſiæ infallibilitas, tum in latitudine ſua, quatenus omnes fideles complectitur, conſideratæ; tum quatenus per Epiſcopos in Conciliis univerſalibus congregatos repræſentatur.
11. 12. Reſpondetur ad objectiones, quod Concilia falli poſſint, & quod ſinguli examen credendorum inſtituere debeant; ſtatuiturque, nullam fidei unitatem conſervari poſſe, niſi autoritate Conciliorum.

?. II. c. 1. Pars *Secunda* itidem XII. habet capita. Rejicit Autor, quæ Claudius de ſpiritu & virtute Reformantium adduxerat, & nil niſi prætextus fuiſſe dicitur, quicquid illi de reformatione jactaverint. Non negat tamen, a Catholicis quoque expetitam fuiſſe reformationem, ſed minime in dogmatibus, verum tantummodo in diſciplina
2. & moribus. Poſthæc decurrere libuit Autori campo

Per quem magnus equos Auruncæ flexit alumnus,

nigerrimisque ſalibus reformatores, quos Claudius patres ſuos vocaverat, conſpergit; Lutherum ante omnes. In hunc denuo omnia congeruntur ex petulantiſſimis ejus criminatoribus, Cochleo & ſimilibus, millies licet refutata. Redit iterum figmentum de invidia in Dominicanos. Exagitantur quæ acerbius in Angliæ Regem, alioſque ſcripſit: combuſtio Bullæ & aliorum librorum Pontificis: cenſura Theologorum Pariſienſium Melanchthonis ſtylo compoſita. Maximum vero crimen inde conflatur, quod Lutherus in epilogo adverſus Sylveſtrum Prieriatem *Tomo I. Wittemb. fol. 194.* ad arma, & fundendum ſanguinem Papæ & Cardinalium provocaſſe dicitur, neque penſi habentur quæ Claudius pro excuſatione Lutheri attulerat, oſtendens, quod ex hypotheſi locutus ſit. Autor enim hypotheſin illam

illam fuiſſe dicit, ſi Papa appellationem Lutheri rejecerit; cum igitur id feciſſet, ut notorium eſt, ſublatâ conditionem, & manere crudelem illam in Papam & Cardinales pronunciationem. Sed legentibus Lutheri ſcriptum facile apparebit, reſtrictioni huic locum non eſſe, neque illum ad ſolam appellationis rejectionem reſpicere, ſed ad omnia effata Prieriatis, de abſoluta illa Pontificis monarchia eccleſiaſtica & politica, quæ omnia *Tartarea* vocat *figmenta*, quorum executionem metuit, eaque præſuppoſita, *ſi ſic pergat*, ait, *furor Romaniſtarum*, Imperatorem & Reges invocat, qui vim & tyrannidem ipſi majeſtati Regum, ſi axiomata Curiæ Romanæ a Prierate defenſa locum haberent, exitiabilem, armis & ſanguine vindicent. Fallitur autem aperte Autor, cum hoc tempore, quo Lutherus iſta ſcripſit, ſcilicet A. 1518, plurimos Germaniæ Principes patrocinium ei præſtitiſſe, & hos ab illo inclamatos eſſe putat. Neque enim vel unus, qui palam ejus protectionem tunc ſuſceperit, nominari poteſt. Satis enim conſtat, qua circumſpectione Fridericus Saxoniæ Elector egerit, & ineptiſſimus fuiſſet Lutherus, qui ſub nomine Imperatorum & Regum unicum illum Fridericum invocaſſet. His ſi addantur, quibus Lutherus ipſe eodem loco ſententiam ſuam mitigat, & quæ tunc temporis de poteſtate Pontificia ſentiebat, quæque poſt biennium ipſi Pontifici ſcripſit, & tot alia loca, quibus vim & arma a reformatione abeſſe debere (condemnatus jam licet Romæ & omnium perſecutioni expoſitus) monuit, evidentiſſimum fiet, quam tenui, imo nullo fundamento ex verbis illis dica Luthero ſcribatur. Non meliora ſunt, & referre piget, quæ de matrimonio ejus, aliaque vulgatiſſima & nihil ad rem facientia allata ſunt. Mirati inprimis ſumus, Cap. 3.
Autorem hunc, virum gravem & eruditum, putidiſſimam fabulam de colloquio Lutheri cum Diabolo, ex quo Miſſam condemnare & rejicere didicerit, denuo recoquere. Si enim illi non omnino ſatisfecerunt, quæ *Claudius*, & is, quem nominat, *Ereterus*, ad elidendam futiliſſimam cavillationem regeſſerunt, hoc uno argumento convinci potuiſſet, quod Lutherus plus quam biennio ante illud, quod allegant, colloquium publicis ſcriptis Miſſas privatas ſive ſacrificatorias impugnaverit. Demonſtratum hoc eſt a plurimis multos ante annos, & non ita pridem in diſſertatione Abbati *Cordemoyo* oppoſita, cujus contenta in Hiſtoria Lutheraniſmi Seckendorfiana Lib. I. in

Cap. 4. Add. p. 178. & seqq. repetuntur. Sed pergimus ad alia. *Capite sequenti* Carolostadius, & Zvinglius vapulant; huic tamen gratia fit, relicto in medio Bolsecci convitio, de inusto illi ob fœdum crimen stigmate; sed tanto mordacius alia illi exprobrantur. Tribus deinde Dissertationibus atrociter accusat Autor Calvinum aliosque, quod Romanæ Ecclesiæ imputent, quæ non doceat, aut quæ doceat dissimulent. 5. Primarium exemplum ex articulo de justificatione proponit, allegato Concilio Tridentino, quod fidem (sensu scilicet Concilii) a justificatione non excludat, adductisque Reformatorum testimoniis, qui fidem quam vocant *formatam* requirere videntur, aut bona opera ad salutem necessario exigunt, eamque his ex merito Christi tribuunt. Negat Ecclesiæ Catholicæ dogmata esse (licet a non paucis, & Romæ potissimum asserantur) *infallibilitatem Papæ aut ejus potestatem supra Concilia, certitudinem canonizationum, immunitatem Cleri ab oneribus personalibus aut realibus jure divino.* 6. Cœlibatum dein sacerdotum prolixe tuetur, & Ecclesiæ ipsi coævum esse statuit, rejectis omnibus Claudii & Protestantium argumentis contrariis, exemplis etiam de veteris ecclesiæ Episcopis, qui conjuges habuerint. Pro certo enim habet (præsuppositio scilicet illorum sacerdotio) abstinuisse illos ab uxoribus, & contrarii probationē non veretur ab adversariis postulare. 7. Improbat, ut contra regulas Ecclesiæ factum, quod Reformati judicium de quæstionibus religionis Principibus & Magistratibus detulerint. Multus itaque est in reprehendendis actis colloquii Possiaceni, & disputationis a Zvinglio 8. Tiguri habitæ. Aggreditur denuo & ex professo consilia & decreta Reformatorum in Gallia, de recipiendis in communionem Lutheranis, satisque vehementer dissidia inter utrosque, maxime in articulo de S. Cœna exaggerat, indeque concludit, concordiam illam non nisi astu politico, & humanæ utilitatis respectu tentari. Silere hic quoque non possumus, quæ de dogmatibus Lutheranis commentatur. Imputat quidem ignorantiam Lutheranæ doctrinæ Claudio, sed longe majoris seipsum reum facit, nisi (quod suspicari nollemus) sciens falsa proferre voluerit. Interim latere tantæ virum lectionis facile non potuit, Lutherum ea, quæ de purgatorio & de cultu Sanctorum (quanquam neque ista satis recte allegentur) prioribus post cœptam disputationem annis scripsit, non multo post, ut alia ejusmodi

modi non pauca, palam retractasse. Longe minus articulum *Augustanæ confessionis* de Missa aliter intelligere debuisset, quam de S. Eucharistia integre celebrata; id quod sequentia articuli verba, quibus Missæ sacrificatoriæ evidentissime rejiciuntur, satis ostendunt, & Lutherus multoties, maxime vero in articulis A. 1537 conscriptis (qui Smalcaldici vocantur, & repetitæ confessionis loco, in Concilio tunc Mantuæ indicto exhibendi erant) omnem vocis illius ambiguitatem sustulit. Non magis sincerum est, quod a Lutheranis rejici ait *Epistolas ad Hebræos, secundam Petri, tertiam Johannis, totam Jacobi*, itemque *Apocalypsin*. Hic profecto distinctio, qua in hoc opere suo non semel usus est, locum invenisset, inter opiniones (nemo enim constanter illa statuit) problematicas Doctorum, & consensum fidemque Ecclesiæ. Essent etiam, quæ ad illa notari possent, quæ de imaginibus, & de cantionibus ac precibus Latinis adducit; sed ista & alia transibimus. De adoratione tamen Christi in Sacramento apud Lutheranos, de qua confidenter, sed non magis perite pronunciat, monendus est, illam, si necessario cum genuflexione aliisque ritibus in Romana Ecclesia usitatis conjunctā esse putat, non inveniri. Notorium enim est, & Autor, si ut fama fert, in Belgio vivit, facile deprehendere potuisset, in multis Lutheranorum cœtibus Sacramentum a stantibus percipi. Ubi vero ab accedentibus, vel dum fit consecratio, in genua procumbitur, illa veneratio actui sacro accommodata cum latria Romana, quæ hostiæ clausæ, expositæ, aut circumgestatæ exhibetur, nihil commune habet. Pergit in- Cap. 9.
de Autor ad vexatum illud dogma de *inamissibilitate gratiæ*, & ob id
acriter insultat adversario. Eundem alio argumento oppugnat, ab 10.
effectu reformationis desumto, quem vanum & inutilem fuisse censet, quia mutationem dogmatum emendatio morum non sit secuta. Probare hoc voluit *Lutheri & Jacobi Andreæ*, tum *Calvini & Riveti* verbis quibusdam, qualia quidem omni tempore, etiam optimo Ecclesiæ statu plurimi, si non omnes Doctores, adversus hypocritas, qui maximam fere semper cœtuum partem faciunt, detonarunt. Optandum tamen esset, ut hæc exprobratio, tum laus egregia qua suæ Ecclesiæ sanctimoniam in moribus mactat, ad fervidius pietatis studium nos omnes excitaret, ut quemadmodum orthodoxiæ, ita & optimæ disciplinæ gloriam Ecclesiæ nostræ vindicare possemus. Re- 11. 12.

liqua

liqua duo hujus partis capita occupantur maligno labore, ut Sacræ Scripturæ jus dirigendi doctrinam & fidem ablatum, hominibus tribuatur, qui sibi Ecclesiæ nomen arrogant. Ab his omnes, etiam simplicissimos, veritatem doceri posse, & legitimum & facillimum ei esse videtur; sicut e contrario impossibile & inutile, ut id fiat ex Sacra Scriptura absque autoritate Ecclesiæ proposita, & sine adminiculo traditionum; minime vero omnium ex scrutinio & judicio singulorum. Neque illum quicquam movet, quod de operatione & testimonio Spiritus Sancti allegari solet. Isthæc omnia nemo non videt inniti asserto de Ecclesia visibili & infallibili.

P. III. Cap. 1. 2. Huic stabiliendo *Partem tertiam* magna ex parte Autor destinavit. Statuit, quod detur talis Ecclesia, & quod ab ea nulla ex causa separatio licita sit. Consentire dicit adversarium, quod schisma fieri non debeat ob corruptam disciplinam, neque ob rituum diversitatem, nec ob consequentias adversus articulum quendam fundamentalem elicitas. Atqui, ait, articuli, propter quos schisma defendi solet, v. g. de merito operum, satisfactionibus, indulgentiis, adoratione, Eucharistia, transsubstantiatione, sacrificio Missæ, invocatione Sanctorum, cultu imaginum, primatu Papæ, tantum ob consequentias, quasi merito Christi & honori divino detraherent, a Protestantibus rejecti sunt. Denique etiam neque ob errorem fundamentalem separationi, quam *positivam* vocat (cœtuum nempe & rituum novam constitutionem) locum concedit, cum fieri nequeat, ut tota Ecclesia visibilis & universalis talem errorem erret; si vero id fiat a parte saltem quadam, tunc *negativam* separationem a parte errante admittit, ita ut qui ab hac sese segregant, reliquis non errantibus adhæreant. Applicat hæc aliaque separationi Reformatorum, & irridet exagitatque, quæ de communione cum fidelibus sive Ecclesia universali invisibili opponi solent. Adscribit Lutheri loca, quibus fatetur, plurima bona & orthodoxa ipsamque Ecclesiam sub Papatu mansisse, indeque concludit, separationem injustam fuisse. Verum responderi hic debebat ad ea, quæ Lutherus de summa & intolerabili corruptione Ecclesiæ demonstraverat. Quæstio enim huc tandem redit: an ostensis tot erroribus, neque ulla illorum emendatione impetrata, imo rejectis omnibus per multos annos interpositis precibus & postulationibus, post sævitiam quoque proscriptionibus, ferro & flammis

3. 4.

flammis exercitam, separatio licita fuerit, accedente Principum, Magistratuum & populorum consensu? Monstranda etiam fuisset pars magna aut parva Ecclesiæ universalis a capitalibus erroribus immunis, cui sese conjungere Protestantes potuissent. Quanquam enim Autor nihil omittat, ut articulos primarios, propter quos secessio facta est, ad ductum Episcopi *Bossueti*, quam pulcherrimos, purissimos & antiquissimos depingat, lis tamen adhuc sub judice manet, nec apparet, ubi ille ex Autoris principiis quæri debeat. Scripturam enim absque autoritate sive extra tribunal Ecclesiæ non admittit, & iterum diserte statuit, *infallibilitatem Pontificis non esse de fide Ecclesiæ, sed privatæ opinionis*, sicut & superioritatem supra Concilium aut in Reges. Supereſt igitur unicum remedium a Conciliis universalibus, de quorum convocatione, tempore, & forma (negata præsertim Pontificis infallibilitate) inextricabilis est difficultas. Sed ad finem progrediendum est. Refellit Autor quæ de conscientia opponi solent, qua repugnante decretis Ecclesiasticis obtemperari non possit. Objicit defectum successionis Pastorum, & quæ de conservata invisibiliter in corrupta Ecclesia doctrinæ puritate statui solent. Absurdum & inutile habetur, ut ad discussionem dogmatum procedatur, cum brevissima & rectissima via sit acquiescendi in definitione Ecclesiæ. Celebratur amplitudo Ecclesiæ Romanæ, & ostenditur angustia illius, quam Reformati & Protestantes instituerunt. Examinantur denique, quæ Claudius ex Augustino regesserat, & refutantur.

Cap. 5. 6. d. c. 6. pag. 99. Cap. 7. 8. 9. 10. 11.

Parte quarta disceptatur de vocatione eorum, qui reformationem susceperunt, & variatio sententiarum arguitur, dum olim quidam extraordinariam, hodie vero plerique ordinariam fuisse statuerint, & rejicitur Claudii conciliatio. Contendit Autor, legitimam vocationem sive missionem & ordinationem a solis Episcopis, utpote Apostolorum successoribus, fieri posse: ad extraordinariam sive immediatam vocationem vero miracula requiri, de quibus Reformatores gloriari non possint. Respondetur Claudio neganti, quod Reformati extraordinariam vocationem primis suis Doctoribus vindicent, aliumque sensum Confessioni Gallicæ & Synodorū suarum decretis tribuenti. Negatur etiam Reformatoribus illis vocatio ordinaria, cœtibus vero omne jus vocandi & constituendi Ecclesiæ ministros

P. IV. Cap. 1. 2. 3. 4.

Cap. 5. nistros abjudicatur. Rejicitur etiam exceptio, quod quidam ex Reformatoribus in Ecclesia Romana sacros Ordines acceperint, & pro invalida & nulla habetur ordinatio, quam non Episcopi sed Presbyteri faciunt; denique etiam quæ ab Episcopis impetrata fuit, irrita & abolita esse dicitur, quia Episcopi a Protestantibus pro hæreticis & idololatris habiti & veluti excommunicati fuerint. Hæ controversiæ ex tritissimis & vexatissimis sunt, omnibusque notum est, quo fundamento Ecclesiæ Protestantium jus vocandi & ordinandi Ministros sibi vindicent.

D. VAL. ALBERTI, P. P. LIPSIENSIS, Augustana Confessio, thetice ac apologetice, inprimis contra Jesuitæ Joannis Déz Redunitionem Argentoratensium Protestantium cum Romana Ecclesia, conscripta & edita.

Lipsiæ, apud Maurit. Georg. Weidmannum, A. 1690, in 12.
Constat plagulis 39.

SEcundus hic est e Scriptoribus Pontificiis, quo cum Maxime Reverendus Collega Noster super Augustana Confessione calamo publice decernit. Postquam enim jam A. LXX & LXXI aliquot scriptis Silesios suos, quos ab Augustana Confessione ingratus Patriæ civis, *Schefflerus*, defecisse calumniatus fuerat, mascule defendisset; Augustanam etiam Confessionem ipsam contra hostes ejus, Deo juvante, tutari sustinuit. Ex his primus erat Anonymus ille, qui nomen ac autoritatem Illustrissimi *Comitis a Kollonitsch*, hodie Cardinalis, præferens, Augustanam & Anti-Augustanam Confessionem A. 1681 Viennæ in Austria in lucem publicam protrudere ausus fuerat. Huic opposuit Noster A. 1684 solidam, ut Titulus habet, Refutationem, vere solidam, cum in hunc usque diem nihil ad eam responsum fuerit. Conf. Acta nostra A. 1684 mens. Nov. pag. 534. seqq. Secundus est *Joannes Déz*, Theologiæ Doctor e Societate Jesuitica, qui Redunitionem Argentoratensium Protestantium cum Romana Ecclesia A. 1687 Gallice, mox A. 1688 Germanice, typis publicis Argentorati evulgavit. Vid. Acta nostra A. 1687 mens. Jul. pag. 384. seqq. Enimvero faciem, aut externa si spectes, plane ali-

ne hic alius ab Anonymo Viennensi esse videtur. Hic enim cum Augustanam Confessionem penitus rejiciat, seque jugulare ipsam putet; unde Augustana & Anti-Augustana Confessio in titulo Libri monstrose ipsi dicitur: Jesuita contra sic eam comparatam esse censet, ut in plerisque cum decretis Concilii Tridentini conciliari possit. Hinc Redunitionē Argentoratensium Protestantium cum Romana Ecclesia non tantum animo concepit, sed & ab ea titulum Libri hujus sui petiit. Sed quo blandius loquitur, eo magis nocet; inprimis in Ecclesia pressa, cui tales insidiæ non sine periculo struuntur. Hinc Noster non minus hujus fallacias jam, quam illius criminationes antehac examinare ac refutare voluit; sic tamen, ut de veritate sententiæ nostræ ante omnia semper constaret. Ex hac causa Thesin nostram ex Aug. Conf. aut aliis etiam Libris Ecclesiæ Nostræ Symbolicis semper præmittit; deinde vero dubia tum aliorum, tum Jesuitæ Déz inprimis, subjicit & refellit. Unde geminus usus in legentem, alius ex probata Thesi, alius ex refutata Antithesi, redundabit. Numerus capitum excurrit ad XXXIII, quæ singula disputando prius sub incudem publice revocata fuerunt. Horum primum agit de scriptis Symbolicis in genere; secundum de Nostris Libris Symbolicis in specie; tertium de duabus affectionibus Aug. Conf. quæ maxime in dubiū vocantur. Quæ sequuntur, Articulos A. C. suo ordine pertractatos & vindicatos sistunt; nisi quod sex ultima speciatim examen eorum continent, quæ Jesuita, extra ordinem quasi, adjecit aut insperſit. Hunc in modum agitur de Indulgentiis in cap. 28, de Ecclesia hodierna Rom. in cap. 29, de hypothesibus fundamentalibus Jesuitæ Déz in 30, de principalibus thesibus ejusdem in 31, de Papismo irreconciliabili contra eundem in 32, de iis quæ idem Ecclesiæ Argentoratensi speciatim imputavit, in 33. Nec inutile forsan esset, ea, quæ apologetice contra Jesuitam Déz per totum librum adducta & deducta sunt, excerpere ac in idioma Germanicum transfundere, cum & ille nostra lingua loqui veritus non fuerit. Sed de hoc viderit judicaveritque Gravissimus Autor ipse.

THOMÆ BARTHOLINI THOMÆ FILII Antiquitatum Danicarum de causis contemtæ a Danis adhuc Gentilibus mortis Lib. II. & III.

Hafniæ, 1689, in 4.

Lib. II. cap. I. GLoriæ ſtudium veteres Danos ad mortem contemnendam vel maxime inſtimulaſſe, exemplis Heroum quamplurimis libro hujus operis primo, quem menſe Decembri antecedentis anni pag. 625. ſqq. recenſuimus, adductis demonſtravit Clariſſimus *Bartholinus*. Nunc ſecundo in libro oſtendere id ſatagit, eradicandæ mortis formidini non minus inſerviiſſe creditam firmiter animarum immortalitatem, & futuræ poſt temporalem mortem vitæ ſpem indubiam. Nam uti nullum dogma penes cultas æque ac barbaras gentes diffuſum latius eſt, atque hoc de anima poſt *ἀνάλυσιν* ſuperſtite: ita apud Danos quoque radiis Evangelicæ lucis necdum illuſtratos id opinionis obtinuit, teſte Edda antiqua Sæmundi Frode, cujus in Oda quadam Helgo & Sigruna, qui extincti fuerant, nati fuiſſe dicuntur, quo ipſo credita animarum de corpore in corpus migratio innuitur; quanquam Bartholinus & hoc connotat, Septentrionales plerosque, non ab alio in aliud corpus migrare animam, ſed in aliam vitam, credidiſſe. Hujusdem de animæ immortalitate perſuaſionis non obſcurum indicium eſt exquiſita ſepulturæ cura a Danis adhibita, & ſolennes inferiæ, quæ celebratæ utique haud fuiſſent, niſi Manes eſſe illi credidiſſent. Manes autem ipſis erant defunctorum animæ pro Diis cultæ. Dii Septentrionalium alias præcipui erant Odinus, Thorus, & Freyus; ſed hos fortes olim potentesque fuiſſe homines, Snorro Sturlæſonius dilucide expoſuit. Reges autem inprimis poſt fata in numerum Deorum ſunt relati, & præter Reges illi quoque, qui magicis artibus, quæ divinæ illis viſæ, excelluerant; nam ab his quoque opportuna invocantibus auxilia afferri credebatur. Cæterum non invocati tantum fuerunt, ſed ſacrificiis etiam placati; quale quid factum ab Haquino Norvagiæ Comite, qui ut Thorgerdam Horgatroll familiare ſibi Numen propitiaret, filium ei immolavit, magicisque aliis artibus victoriam ſibi contra pugnaciſſimos Jomsburgenſes comparavit. Iisdem artibus victoriam obtinuiſſe Suerrum Norvegiæ Regem, Guilielmus Petitus, Canonicus regularis Ord. S. Auguſtini in Cœnobio Neuburgenſi, lib. III. de rebus Anglicis c. VI aſſeveravit. Sed id maculæ huic optimo Regi contra jus & fas omne adſpergi, prolixe oſtendit Bartholinus, ubi & alia per calumniam ei

II. attributa refelluntur. Manes autem, qui Danis priſcis credebantur, dicuntur alioquin Larvæ, Lemures, Lares, & vulgatiſſima voce ſpectra. Cum his luctari qui non reformidabat, fortiſſimus omnium habebatur. Qui ſpectra videre interdiu poterant, dicti *lyncei*, Danice *Ofresker*, qualem gratiam ſingulari Dei beneficio ob innocentiam nonnullis contingere, arbitrabantur. Spectrorum vero apparitionibus obex ut poneretur, vel caput corpori abſciſſum, partibusq; obſcœnis appoſitum fuit, vel cadaver ſtipite palove magna vi per truncū adacto humi affixum, vel qui communior modus erat, corpus humo effoſſum in minutiſſimos cineres redactum. Crematorū etiam quorundā, ut Hrappi, (qui cum, prout juſſerat, ſtans in culinæ foribus fuiſſet ſepultus, ut eo facilius habitationem ſuam poſſet inſpicere, poſt mortem apparens non operarios tantum ſuos, ſed & viciniam cunctam infeſtarat,) cineres in mare etiam projecti fuere Qua occaſione rationem reddit Autor, cur mortem in undis adeo reformidarint olim gentiles alii, non item Dani. Illi enim Stoicæ Philoſophiæ addicti, cum animam non niſi ignem eſſe putarent, in mari, tanquam ele- Cap. III. mento contrario extingui eam perſuaſum habebant: hi vero, quod hominē ex ligno creatum crederent, mortē in aqua haud expaverunt; lignum ſiquidem in ſuperficie aquæ natitat, nec ad fundum usq; demergitur. Sed nec alia Autori conjectura deeſt ex Ægyptiorum penetralibus, cur homines nempe formati ex ligno fuerint crediti; quia videlicet navigia nonniſi ex lignis confici ſoleant. Statuiſſe autem Ægyptios, animam primum corpus veluti navigium conſcendere; & hinc navigiū apud eos conſecrationis fuiſſe ſymbolum. Beati autem, ut IV. ad rem redeamus, imprimis illi videbantur, qui in prælio profuderant animā. Hos enim præ ſeneſcentibus atque aliis domi functis in Valhallam, de qua poſt paulo plura, deferri credebant. Valhallæ hujus Dominus qui ſit, expoſiturus Bartholinus, generatim prænotat, unicuiq; Septentrionis regno Deum quendam, durante Ethniciſmo, fuiſſe tutelarem. Suecis autem præcipue cultus fuit Freyus, Rex olim ipſorum, V. adoratusque in annonæ potiſſimum penuria, imo & victimis humanis propitiatus. Hic Freyus dictus & Fro, ſed minime confundendus cum Frothone Daniæ Rege, quod Vir clariſſimus Olaus Rudbeckius in Atlantica ſua perperam feciſſe dicitur. Idem Freyus non in Suecia tantum, ſed in Norvegia quoque ac Islandia Numinis loco eſt habitus. Islandis autem peculiare Numen erat Thorus, ex Nor-

vegia eo transvectum, cujus simulacrum ingens malleum manu tenens repræsentabatur, quanquam & Dani Thorum coluere non sine libatione humani sanguinis. Horum autem primarius Deus erat Odinus, qui res bellicas dirigere credebatur, furoremque hominibus, quem *Berserkicum* vocabant, immittere, quo qui correptus erat, vel decem aliis poterat obsistere, utut infirmus extra raptum ac debilis. Belli alias præses erat & Freya, cum armis idcirco expressa, quæ quidem & nuptiis præesse credita est; nec non præter Freyam Tyr, sed cum Thoro non confundendus. Diversitas enim horum patet vel ex nominibus dierum. Nam tertius in hebdomade a Tyro vocatur
VI. *Tyrsdagus* vel *Tysdagus*, quintus a Thoro *Thorsdagus*. Odinus autem inter bellicos Deos erat princeps, qui *Valfaudr*, h. e. *pater cæsorum* dictus, quia dilecti ejus filii audiebant, quicunque in præliis ceciderant; quanquam & Freya participare cum eo cæsorum animos putabatur, matronasque imprimis, a queis culta fuerat, honorifice excipere. Islandi ex Norvegis oriundi apud Thorum, quem impensius venerabantur, animas suas sedem inventuras credebant; quanquam alii Islandorum montes pro receptaculis animarum suarum habebant, eosque ideo Thoro consecrabant; qualis inprimis fuit *Helgafell* h. e. mons sacer dictus; quibus & annumerandus est Hecla, mons Islandiæ ignivomus. Nam & hunc Papana superstitio, post paganam, receptaculum animarum fecit, sed impiarum, quæ in eo
VII. post excessum ex corporibus crucientur. Odino autem inprimis animæ occidendorum ab Heroibus Danis promissæ; quemadmodum & ipse Odinus moriturus omnes vi armorum mortuos seu dein morituros sibi vendicavit, Freyæ nonnisi deteriorem relinquens sexum. Idem Odinus, telo, quod *Geir* vocatur, cujus & forma æri incisa h. l. exhibetur, vulnerari se fecit, ut tanto majori specie veri Valhallam se obtenturum crederetur. Ad Valhallam enim nisi per cædem & sanguinem non patebat aditus; quod persuasissimum cum esset Danis veteribus, præfracto atque obstinato adversus hostes animo dimicabant, sique in bello cadere haud licebat, sibi ipsis mortem, ob spem in Valhallam deveniendi, inferebant, & ex rupibus quidem cum maxime in mare vicinum se præcipitabant. Valhalla
VII. autem excludebantur servi, ut & homines senecta ac morbis oppressi. Neque enim ullus hac dignus videbatur, nisi in bello cæsus. Sed quæ-

quænam illa denique Valhalla, cujus desiderio horrenda mortis a Danis Ethnicis fuerunt spreta? Valhalla, si originem vocis spectes, est aula cæsorum. *Valr* enim cæsos in prælio (unde & *Walstat* locus cæsorum, & *Walfart* peregrinatio ad loca sanctorum defunctorum) *hall* vero aulam vel palatium significat. Valhalla autem locus fuit in Asgardia, quæ eadem Bartholino videtur cum *Gladsheimo*, h. e. lætitiæ domo. Hunc locum Septentrionales in Scythia, unde & Odinus ipsorum Numen venerat, collocarunt, qui & *Gundheim* h. e. Dei mundus dictus est. Eo cum non nisi equis perveniri posse crederetur, factum, ut equi quoque tumulati cum Heroibus defunctis fuerint, ut animæ videlicet illorum non in locum tantum istum equitarent, sed equis etiam in ipsa Valhalla uterentur. Equis autem qui carebant, eorum pedibus letales calcei per corrigias firmissime alligabantur, ut tantum viæ ad Valhallam ducentis spatium possent conficere. Et calceis quidem vel ideo quoque utebantur, quia *Asas* h. e. deos suos calceatos credebant. Hac occasione disseritur de soleis ligneis, quarum beneficio Scritofinni feras ipsas cursu prætereunt, quibus ipsis quoque in locis saxosis, cautibusque continuis per habent opus. Equorum autem usus cum in altera vita vel maxime fuisset creditus, equus non cremando tantum corpori adjectus, ut mortuus Valhallam recta peteret, sed & alius cineribus collectis junctus, ut in Valhalla ipsa eo uti deinceps posset. Quanquam non equos duntaxat, sed canes etiam, qui vivis in pretio fuerant, lupi item & corvi, ut depascendo corpora sepelirent, fuerunt contumulati; (quemadmodum & corvus Odino peculiariter erat sacer:) quin & alia, quæ viventibus cara ac proficua fuerant, cum defunctis jacta in ignem vel defossa; & pecunia quidem potissimum sepulta insimul sub mortuorum vel humeris vel genubus. Atque hinc tot Heroum tumuli sollicitati. Pecunia autem ideo cum extinctis mandata terræ, ut in Valhalla ejus esset usus; quanquam & hoc factum ab aliis creditur, ut piraticam qui exercuerant, hoc ipso filiis suis necessitatem paria faciendi imponerent. Exponitur hoc loco ab Autore Lapis Tirstedensis, ab Olao Wormio jam olim in lucem protractus, & notabilia de piratis afferuntur, qui Reges maris dicebantur, cumq; Dani Angliam inprimis infestarent, ab illis *Wiecingi* h. e. piratæ, sed a Saxonibus *Ascomanni* ab *Askum*, quod navem significat, appel-

Cap. IX.

appellati fuere. Coacti enim Regum filii, quos primogeniti hæreditarium jus a Regni possessione excludebat, ex lege patria sedes sibi atque opes extra patriam per piraticam acquirere. Sed speciosa hæc causa insatiabili opum cupiditati prætexta est. Nam nihil frequentius veteribus Danis piratico fuit exercitio. Id Haraldus equidem Pulchricomus, Norvegiæ Rex, ejusque filius Olaus sustulerunt; ob Slavorum tamen maritimas in Daniam excursiones, piratica sub certis legibus restaurata est. Erant enim piratæ quidam tantæ feritatis, ut crudas carnes comederent; imo & tam immanis crudelitatis, ut tenellos infantulos in altum projectos hastarum mucronibus exciperent. Hi tales itaque deleti ab illis, qui piraticam societatem sub certis legibus inierant. Neque vero alius his erat scopus, quam ut ingentem auri argentique vim undecunque corraderent. Atque hinc exotici quoque nummi in tumulis Danorum reperti, per piraticam quippe hinc inde acquisiti; quanquam & nummi in illis inventi literis Runicis inscripti, quales æri incisi hoc ipso cap. IX libri II exhibentur; qui cum verbis quoque & characteribus magicis videantur insigniti, amuletorum seu appendiculorum medicorum loco ad mala averruncanda gestari in collo fuisse videntur. Amuletis hisce talibus insculpta erant & idola, Odinus inprimis, & corvus Odino sacer, qui & tanquam boni ominis ales vexillis intextus conspiciebatur. Præter corvum & taurus Cimbris fuit in pretio, imo & Diis in victimam datus. Speciatim vero Ogvvaldus Regulus vaccæ, cujus lacte vitam sustentaverat, divinos honores tribuit, quam & proxime a tumulo suo tumulari jussit. Cæterum cur piratæ Daniæ veteris thesauros suos ante ingressum pugnæ defoderint, supra jam indicatum est, nempe ob futurum eorum in Valhalla usum, quem Odinus ipsis promiserat, qui & divitiarum præses vel Pluto ab illis credebatur. Præter pecuniam vero, & alia pretiosa mortuis fuerunt apposita, vestes nempe optimæ, armillæ, galeæ, clinodiaque alia, non aliam ob causam, quam quia rerum harum ferali igni addictarum usus etiam in altera vita fore putabatur; quæ & ipsa conjugum concrematarum ac consepultarum fuit ratio. Nam & apud Septentrionales, uti apud Thraces, Herulos, Prussos, Winetos & Indos, uxores maritis superstites aut crematæ fuerunt, aut super corpora eorum interfectæ; quin ipsæ uxores ultro in exequiis maritorum se peremerunt, ut

ut non communi tantum cum illis gauderent sepultura, sed amorem quoque in Valhalla conjugalem renovarent. Simile quid factum ab iis, qui adamantinam inter se amicitiam contraxerant, eandem in Valhalla continuaturi. In bello autem casuri, vel ab Odino Cap. XI. ipso, vel a virginibus ejus ministris Valkyriur, per aera & maria equitantibus, in Valhallam, sed cum delectu invitabantur. Dii etiam ipsi, Hermodus inprimis & Bragus, occurrere illis crediti, qui fortiter in bello ceciderant. Recepti in Valhallam non deliciis tantum omnibus frui, sed & summis honoribus affici existimati. Ita enim persuasum ipsis ab Odino fuerat, ut tanto ferventius in arma ruerent. Dicti etiam nomine cum deastris communi *Einheriar*, h. e. *Monoheroes* seu soli Domini, quin & in loco Valhallæ honoratiore, atque in ipsa Odini mensa collocati. Solus autem Odinus in Valhal- XII. la (secundum veterum Danorum persuasionem) bibit vinum; Monoheroes cerevisiam tantum ac medonem seu potionem melleam. Nam uti heroicum quid in hac vita censebatur, evacuare pocula cerevisia vel medone plena, ita Monoheroibus quoque in Valhalla potatio quotidiana tribuebatur. Pocillatores ibi agunt illæ, a quibus invitatæ in beatas sedes fuerant, Valkyriæ scilicet, quarum non paucæ h. l. nominantur. Pocula ipsa sunt cornea, sed minime ex communi animalium cornu elaborata; sacratiora autem sunt, tam apud Danos quam alias gentes, cæsorum crania, quibus & *Skalæ* nomen est inditum. Nec esculenti quid deest Monoheroibus præter potulenta ista duo, caro videlicet suilla, seu lardum apri tanquam maxime nutriens, sed quod Mahumedanis æque ac Judæis valde est abominabile. Prius vero, quam deliciis lautitiisque præmemoratis reficiun- XIII. tur Monoheroes, quotidianis vacant (loquimur ex opinione veterum Danorum) exercitiis, & illis quidem ipsis, quibus in hac vita vacaverant. Quod cum absurdum humanæ rationi videretur, per Hildæ magicas artes id fieri, borealibus populis Odinus persuasit. Mortuis equidem aliis malorum præteritorum tributa est oblivio, sed non item Monoheroibus, & hinc arma quoque cum mortuis cremata simul aut sepulta. Nam idem, ut jam innuimus, vitæ genus olim, si surgerent, aggressuri credebantur. Gladium autem inprimis secum in Valhallam portare veteres Danorum Heroes præoptabant; unde & fragmina gladiorum juxta urnas cineribus repletas in tumulis

hodieque Danicis reperiuntur. Neque abrogatus hic mos est, post Christianam Religionem in Daniam invectam. Etenim a Christianis quoque gladii supra feretra mortuorum collocati, posteaque ad sepulcralia monumenta sunt suspensi, ut & ornamento essent, & fortitudinis in vita exertæ documento. Alia autem fini a Gentilibus gladii cum mortuis defodiebantur, ut iis nimirum Heroes in Valhalla quoque uterentur. Nam ibi etiam Odinus & Asæ in crepusculo committere armilustrium cum Heroibus credebantur, & bipennibus quidem maxime. Præter Valhallam & alia erat sedes pro morbo & senecta extinctis, *Niflheimum* dicta, eaq; non minus quam Valhalla
C. XIV. ante crepusculum Deorum, quod *Ragnarockr* explicatur. Post hoc crepusculum duo alia animarum receptacula fuerunt credita, alterum bonorum præmiis ac voluptatibus afficiendorum, alterum malorum pœnis affligendorum, quorum illud *Gimle*, hoc *Nastrond* fuit dictum. Scilicet uti aliæ gentes, quæ a Bartholino memorantur, sic veteres quoque Dani non mundum tantum aliquando deflagraturum, sed & duplicem mansionem, proborum nempe & improborum, fore edidérunt. Cum Stoicis autem inprimis veteres Septentrionales conciunt. Cum his enim illi & deflagrationem mundi, & fatum inevitabile quoddam statuerunt, quorum & hoc tertia contemtæ a Danis adhuc gentilibus mortis causa est, de qua III libro jam recensendo agit Bartholinus.

Lib. III. Cap. I. Fatum istiusmodi tribus adscriptum Virginibus, quas Græci Μοίρας, Latini Parcas dixere. Idem quoq; sub potestate trium *Nornarum* esse, veteres Dani statuerunt. Nomina illarum sunt *Urdr*, *Verdandi* & *Skuld*. Primus autem fatorum constitutor fuit Odinus (ex persuasione eorundem) cum uxore Frigga. Præter tres Nornas jam dictas seu Parcas, plures aliæ credebantur ad quemlibet mortalium nativitatis tempore venientes, certumque vitæ terminum ei assignantes, quæ si puerperis subveniebant, *Disæ* appellabantur, sed
II. communi deabus omnibus vocabulo. His sacella quoque ac templa dedicata, nec ab aliis oracula peti sueta, quæ edebantur vel voce vel signo. Nec Vates deerant vetustissimis Danis de futuris prædicentes, qui Manes evocabant per carmina, quæ *Valgalldr* dicta. Nam *valdr* mortuum vel cæsum, & *galldr* quodvis magicum carmen denotat. Adhæc literis Runicis ab Odino inventis, iisque certo modo ex-

do exaratis mortui sciscitari posse credebantur. *Runir* alias generatim sermonem quemvis significat, sed strictius literas famosissimas Odini, qui ob earum adinventionem *Runhofdi* h. e. repertor Runarum dictus est. Idem Odinus in Septentrione Magiæ fuit autor, quæ *Seidr* dicta, adhibitis his ipsis literis Runicis, per quas & amor puellarum fuit conciliatus. Cæterum futura qui prædicebant, hariolari Cap. III.
solebant ex hostiis humanis, corde inprimis & stomacho, sed frequentiora ab avibus petebantur auspicia, a corvis maxime, Odino sacris, cygnisq; & cornicibus; summa quoque in reverentia sortes divinatoriæ erant, per quas Numina prius, quam magni quid inciperetur, consulebantur; quam in rem virgæ præcipue salignæ adhibitæ, somnia item, sternutationes, alia. Plurimum autem tribuebatur præsagitioni mentis, nec non signis quibusdam ex faciei, oris ac frontis inspe-
ctione sumtis. Præter viros divinatores dabantur & fœminæ in Sep- IV.
tentrione fatidicæ, *Volæ* appellatæ, quæ infantibus pariter atque adultis futura prædicebant. Magia autem potentior credebatur ipsa Regis Fortuna; quin & ipsi Reges pro dispensatoribus Fortunæ habiti. Hanc qui adjunctam sibi vel commodatam credebant, imperterriti omnia suscipiebant, plane ut illi, qui fatum immobile statuebant. Tale autem statuebant veteres Dani, uti hodieque Turci, V.
quibus & ipsis fatorum immobilitas mortis timorem omnem, uti Danis olim, solet adimere. Juxta hanc tamen de fato immutabili persuasionem & hoc persuasi erant Septentrionales, produci aliquousq; fata posse, si alter quispiam pro eo, qui longævam vitã expetit, subiret mortẽ; quo crudeli remedio vitam suam ad incredibilẽ usq; senectam extendisse Onus Rex Sueciæ traditur, novem filiis Odino oblatis, isq; & decimum eidem immolaturus, nisi Sueci obstitissent. Sed execrabilis est mors id genus vicaria; salutaris vero mors vicaria CHRISTI, sola quippe vitæ causa, in qua ipsa Autor & desinit.

FRANCISCI BORDONI PARMENSIS, TERTII Ordinis Regularis S. Francisci olim Generalis Opera Varia.

Parmæ, typis Josephi ab Oleo, & Hippolyti Rosati, 1688 & 1689, fol.
Constant plagulis 207.
Prostant Lipsiæ apud Gleditschium.

POsthumum hoc Opus factum est non quidem Autoris consilio aut jussu, quippe qui vivus fœtum istum tollere deproperabat, sed Typographorum Lugdunensium mora, de quorum iniquitate Editores, Fratres Conventus S. Mariæ de Quarterio Parmæ, in præfatione conqueruntur. In tres vero partes quantitate invicem sibi prope conformes opus ipsum sic distinguitur, ut quælibet pars suo numero & indice peculiari gaudeat. Offert se primum Tractatus de Legatis in testamento aut alia ultima voluntate relictis; sequuntur deinde centum Consilia; tertio subjicitur Tractatus de Privilegiis Clericorum. De singulis jam paulo specialius.

Tractatus de Legatis XX. capitibus absolvitur, quæ eo ordine pertexuit Autor, ut unicuique definitionem aut axioma quoddam præmittat, cujus ductu deinceps quæstiones speciales liberiori utut methodo subjicit. Sic in Cap. 1. quod de legatis in genere agit, definitionem legati primum sistit, eamque exponit, postea 55. quæstiones format generales hujus materiæ articulos concernentes, (divisiones puta, objectum, adjuncta, privilegium tacitæ hypothecæ, actiones & si quid his aliud simile) quas protinus secundum Juris Romani fundamenta solide ac perspicue decidit. In Cap. 2. & 3. personas lustrat tum ad relinquenda tum acquirenda legata capaces, & circa alterum momentum scenæ servit, plenius deducendo Religiosorum habilitatem, & ex his eorum seorsim, qui Franciscanorum ordinibus addicti. Prolixe hac occasione de Franciscanorum tribus ordinibus, eorundemq; institutionibus, regulis ac privilegiis agit. Profitetur postmodū Autor, se quoq; nomen dedisse tertio Franciscanorum ordini, ex quo Tertiarii nuncupari soleant. Ex hac deniq; digressione istius connexionis beneficio in viam redit, dum de singulorum ordinū Franciscanorum habilitate ad legata acquirenda disquirere instituit. Posterioribus ordinibus, Tertiariis scilicet modo dictis, & Sororibus S. Claræ, quæ sub regula secunda vivunt, acquisitionem legatorum libere indulget; Fratres vero minores sub prima regula constitutos, propter paupertatis solenne votum incapaces esse demonstrat ad acquisitionem tum mobilium tum immobilium rerum, quocunque demum ex titulo ea procedat; neque enim ulla in re dominium habere debent; qua de re & in Concilio Tridentino rigide cautum. Confestim tamen duæ notabiles limitationes adjiciuntur: 1.) Monachis

chis istis eleemosynæ titulo aliquid relinqui posse ad victum & vestitum; ne vero in hoc necessitatis ultimæ casu rerum dominio, contra ordinis regulas, semet inquinent, fingunt, quod ipsis eo modo relictum est, ad Ecclesiam Romanam jure dominii pertinere, cujus nomine Syndicus constituatur, qui exactionem & solutionem urgeat. 2) Libere posse relinqui ipsorum Ecclesiis, Sacristiis, lampadibus, fabricis &c. quia nequaquam hæ res, sed tantum personæ paupertatis voto obstringantur. Generatim de cætero Religiosis addictior esse videtur Autor; dum sæpius illis & contra testatorum voluntatem, legatorum acquisitionem facillimam reddere laborat. Asserit, v. g. legatarium sub nubendi conditione relictum legatum acquirere, si Religiosorum ordinem ingrediatur; imo legatum pro maritandis puellis indefinite relictum & his tribui, imo præ cæteris præstari, quæ vitæ monasticæ semet addicunt; porro legatarium, qui ad nuptias carnales 1000 florenos, 500 vero pro ingressu ad vitam monasticam relictos habet, adhuc tamen obtinere pingue 1000 fl. legatum, si ordinem Religiosum suscipiat, & quæ his similes aliæ complures quæstiones proponuntur. Ut adeo justa nos subeat admiratio, a Religiosis in spirituali isto, quod crepant, matrimonio, dotis adinstar bona temporalia levi sub prætextu tam rigorose vindicari, ut Laici, qui secularia unice curare ipsis censentur, ea tam anxie & avide appetere haud quaquam sustineant. In Cap. 4. legata ad pias causas specialiter declarat, singulasque species fuse recenset. Contra morē in antecedente capite usurpatum, strictius paulo voluntatem defunctorum subinde interpretatur, v. g. circa legatum pauperibus indefinite relictum, dum illud nec hospitali, nec monasterio, nec uni pauperi, quamvis in summa egestate constituto (contra nostratium quorundam sententiam) addicere audet. In Quæst. 26. inter legata pia refert, quod legatario pro obtinendo Doctoratu relictum est; ducto argumento a legatis ad studia liberalia, quæ communi voto pro piis habentur.

In Cap. 5. prolixe & distincte excutitur, an valeant legata ex testamento imperfecto, revocato, irrito, destituto. Qua in re illud Autor noster præcipuum habet, quod juri Cæsareo consonum reddere laboret jus Canonicū; & tantisper a plurimis sui ordinis Doctoribus alienus sit, qui levi de causa nullibi non differentias ad destruendā ju-

ris Civilis autoritatem fingunt, easque immoderate extendunt. Rotunde negat, obligari hæredem ex testamento imperfecto, aut revocato, ad solvenda legata pia licet cum Missarum onere relicta. Porro de minus solennibus testamentis secundum dispositionē Juris Canonici ad pias causas & coram Parocho & duobus testibus confectis, ubi disserere instituit; prius quidem inter Christianos ubiq; valere contendit (prout & Nostrates Dd. consentientes habet) posterioris vero non minus usum ad graviter decumbentes, quam autoritatem ad provincias Pontifici immediate subjectas coarctat; & stricte insuper secundum Juris Civilis tenorem requirit testes masculos ac specialiter rogatos; quibus requisitis observatis aut non observatis, profana pariter ac pia legata subsistere aut non subsistere concludit. Postmodū interscenii cujusdā instar, per VII capita, a VI videlicet usq; ad XII, occasione legatorum ad Missas relictorū multa de Altaribus defunctorum, de Indulgentiis, de Capellaniis & Capellanis immiscet. Quæstiones in capitib9 hisce haud paucæ ad forū Theologicum spectant, imprimis quæ de Indulgentiarum origine, autoritate & effectu conceptæ sunt. Quo in negotio admodum tenaciter defendit Autor, indulgentias per Missas obtentas ad animæ liberationem infallibiliter prodesse; & simul operose refutare contendit complures suæ alias religionis Doctores mollius paulo de indulgentiis ferentes judiciū, eas videlicet neq; ex promissione divina, neq; infallibiliter prodesse, sed tantum ex Dei benigna acceptatione. Ex saltu tamen isto satis devio sub initium capitis XIII ad planiora Juris Civilis jugera revertitur Autor, & iter relictum exacte investigat. Substiterat in Cap. V. circa declarationem legatorum, quæ ex testamento imperfecto, destituto, revocato aut irrito pendent; nunc porro prosequitur, quæ ad Dissentanea legatorum pertinere videntur. Hinc in distinctis capitibus de legatis caducis & nullis; de legatorum commutatione, præscriptione, cessatione, ob modum, conditionem, causamve deficientem; in speciali quoque capite de amissione legatorum ob nuptias disquirit. Et in hoc postremo capite ex Ordinis sui instituto obtinere contendit, conditionem, si non nupserit, legato annexam pro valida esse habendam, contra dispositionem l. 63. & l. 64. ff. de Demonstr. quas hoc sub prætextu, quasi ab infidelibus Imperatoribus originem ducant, reprobat. Quin & circa illam conditionem, *si legata-*

legataria honeste & caste vixerit, singularem prorsus opinionem fovere & serio defendere videtur. Putat quippe fœminam, quæ tali sub conditione legatum relictum habet, illud nequaquam perdere per unum vel alterum fornicationis actum, sed tum demum, ubi quæstum corporis fecerit, & more meretricio vixerit; verba, *si caste vixerit*, tractum vivendi successivum respicere, & cum diuturnitate aliqua accipi; non minus & inhonestam vitam continuationem inhonestorum actuum cum duratione temporis, quam honestam honestorum actuum requirere; & concludit denique, unam hirundinem non facere ver, nec unam fornicationem facere vitam de casta inhonestam. Acu rem tetigisse videtur Autor, ut ex hoc argumento quis facile sibi persuaderet, vitam senis plurium annorum seriem ac durationem requirere, ergo & mortem senis uno momento haud contingere, sed plurium annorum seriem ac durationem requirere.

Restant adhuc duo capita, XIX & XX, quæ concepta sunt de legatis dotalibus & Cautione Mutiana in legatis modalibus & sub conditione negativa relictis potissimum præstanda. In priori præter morem adversus sexum sequiorem paulo rigidior, legatis dotalibus neutiquam favorem, quem legata ad pias causas habere censentur, indulget, nisi pauperculis forte relicta sint. Asserit dehinc sub quæst. 3 & 4. legatum dotis a patre relictum pro puro esse habendum & ad hæredes legatariæ transire; secus, si ab extraneo relinquatur. Sub quæst. 8. declarat, pro orphanis puellis & eas habendas esse, quæ patre tantum orbatæ sunt, ut legata pro elocandis misellis istis relicta & istæ capere valeant. In postremo capite contra Sperellum in Decis. 159. n. 12. concludit, quod & in legatis piis cautio Mutiana perinde ac in profanis præstari debeat.

Hæc de parte prima. Sequuntur 100 Consilia, fortuito quidem ordine invicem disposita, accurato tamen judicio sigillatim elaborata, quæ magis compendiosa via percurrere licebit. Potior Consiliorum istorum numerus refert semet ad Juris Ecclesiastici quæstiones, quæ partim Clericorum statum, ordines ac delicta; partim bona ecclesiastica & ritus Ecclesiæ Romanæ concernunt. Sic in Cons. 2. asseritur, novitium in monasterio probationis annum agentem pro seculari adhuc haberi ad effectum consequendi legati. In Cons. 9. 10. 59. disquiritur, an Episcopus uti possit Sacerdote Collegiatæ Ec-

clesiæ

cleſiæ pro confeſſionario monialium; an Canonici Collegiatæ præferantur Curatæ; an Archi-Presbyter Archi-Diacono præferendus. In Conſ. 75. & 77. deciditur, quod vir uxorem cogere non poſſit, ut determinato Confeſſionario utatur; quod Parochus, qui mulierem ad confeſſionale accedentem publice a confeſſione expulit, cogendus ſit ad reſarciendam injuriã in eodem loco, die feſtivo & coram populo. In Conſſ. 5. 8. & 28 agitur de cuſtodia bonorum Eccleſiæ Epiſcopo debita; de continuatione Proceſſionis tempore peſtis; de ſuspenſione aliarum indulgentiarum in Jubilæorum conceſſione; & quæ hujus generis alia. In Conſ. 72. Juris Juſtinianei emendationem urget Autor quoad inventionem theſauri in loco ſacro inventi, ut inpoſterum non totus inventori cedat, ſed tantum pro parte dimidia, & altera Eccleſiæ ſervetur. Dantur & Conſilia res profanas quæ aſſiciunt, v. g. in Conſ. 41. hiſtriones adhuc infamibus annumerandos eſſe cenſet, non minus ex Juris Civilis quam Canonici diſpoſitione. In Conſ. 80. aſtrologiam judiciariam reprobat. Merito tamen notamus quæ in Conſ. 57. de procurando abortu vel ſterilitate ad evitandum periculum mortis ex partu proponuntur.

Tertia & poſtrema pars *Privilegia Clericorum* exponit, hoc tamen ſub reſpectu potiſſimum, quatenus ea in controverſiis inter Judices Eccleſiaſticos & Laicos occurrunt. Commentationem iſtam ad methodum primi Tractatus concinnavit Autor, ut inſuper idem prope capitum numerus ſervetur. Hoc præterea generatim de ſcopo Autoris præmonendum duximus, quod de ſpecialiorum Clericalium Privilegiorum plena & exacta recenſione haud adeo ſollicitus deprehendatur; quin potius fontem ipſum quam limpidiſſimum reddere allaboravit, aſſerendo ſemper, ſtrenueque vindicando exemtionem Clericorum a Jurisdictione ſeculari. Facile enim perſpexit vir acuti ſatis ingenii, ex hoc aſſerto cæterorum privilegiorum virtutem unice dependere. In *Cap. I.* præmittuntur, quæ in genere ad ſtatum & differentias perſonarum Eccleſiaſticarum ſpectant, prout in Clericos & Monachos abeunt, quamquam in ipſa tractatione Clericorum nomen paſſim in generico ſenſu proferatur. *Cap. 2.* diverſas de origine Privilegiorum Clericalium ſententias complectitur; in qua quæſtione præjudiciali ſatis aperte mentem ſuam declarat Autor, quod videlicet *Privilegium Clericale* (quo in ſenſu generico Exemtio a Jurisdictione

ctione ſeculari venit) *a Deo conceſſum fuerit immediate, directe & formaliter, ita ut non tantum fundamentum habeat in Jure Divino, nec tantum illi conforme ſit; ſed ex ore ejus originem trahat.* Theſin hanc rotunde poſitam primum Textibus ſacris corroborare præſumit, ex Geneſ. c. 47. v. 20. Lib. 3. Esdræ c. 8. v. 25. Pſ. 104, v. 15. Zach. 2. v. 8. Luc. 10. v. 16. Subjicit dehinc Conciliorum Canones ac Pontificum ac Imperatorum Conſtitutiones, exemptionis iſtius uſum comprobantes. Quibus argumentis prolixe expoſitis, diſſentientes refutare conatur, qui negant immunitatem Eccleſiaſticam immediate a Deo & ex jure divino in cauſis temporalibus dependere; ſed eam tantum conformem eſſe Juri Divino. Dehinc in quæſt. 3. extantiora privilegia Clericorum commemorantur; quæ tum eorum perſonas, tum bona concernunt. Ad perſonas tria hæc referuntur, quod Perſona Eccleſiaſtica 1) non poſſit puniri corporaliter; 2) non ſit obligata ſervire de perſona (puto perſonaliter, aut in propria perſona) poteſtati ſeculari; 3) non ſit ſubjecta legibus ſecularibus. Antequam vero alterum privilegium, quod bonis cohæret, profert, quatuor eorum genera diſtincte recenſet, & poſtmodum prolixe declarat. Eum quippe in cenſum referuntur 1) quæ ſunt Eccleſiæ propria, ut ſitus in quo fabrica eccleſiæ, monaſterii, hoſpitalis, & quæcunque alia bona donata, aut quovis titulo acquiſita; 2) Patrimonium Clerici aſcendentis ad ordinem Sub-Diaconatus; 3) Bona relicta pro adimplendis legatis Miſſarum & eleemoſynarum; 4) Bona patrimonialia, quorũ Clerici ſunt domini proprietarii, quocunq; titulo ea poſſideant. Et hæc adeo ſingula bonorum genera exemta cenſet Autor de Jure Divino a Poteſtatibus ſecularibus, ut ab iis nullo modo auferri, aut onerari poſſint; quam theſin fuſius in Cap. 19. proſequitur. Admittit tamen limitationem in quæſt. 6. cap. 2. quoad onera realia bonis Eccleſiaſticis ante delationem impoſita. In cap. 4. acquiſitionem Privileg. Cleric. perſonalium demonſtrat, quæ per actum deputationis ad ſpeciale Dei ſervitium perficitur; ubi ſimul de tonſura & habitus collatione ceu ſignis deputationis iſtius diſquiritur. De ſpeciali dehinc Foro, quod Clerici vel beneficiati vel non beneficiati agnoſcere coguntur, in cap. 5. & 6. fuſius agitur. In cap. 7. commemorantur Privilegia Clericorum conjugatorum cum virgine. Succedunt in cap. 8. prvilegia Clericorum bigamorum. Scilicet Clerici conjugati in duplici differentia apud Pontificios habentur. *Alii*

cum unica & virgine conjuncti vivunt, qui durante matrimonio ad minores ordines promoveri possunt; illis tamen incommodis se exponunt, ut neque ad majores ordines aspirare, nec beneficiorum capaces, nec Episcoporum Vicarii esse possint, insuper respectu bonorum Laico Judici subsint, & sic foro privilegiato solum quoad Criminalia gaudeant. *Alii* Clerici Bigami nuncupantur, & in triplici differentia deprehenduntur. Incurrunt enim Bigamiam vel 1) *veram*, duas virgines successive ducentes, vel 2) *interpretativam*, viduam, adulteram, aut stupratam ducentes, retinentesve in matrimonio, aut 3) *similitudinariam*, quemvis illicitum coitum contra castitatis votum exercentes. Et ex his singulis Bigamiæ speciebus irregularitatem contrahere censentur Clerici, ut neque ad majores neq; minores ordines promoveri possint. Saluberrime tamen ipsis subvenit dispensationis beneficium, quod intuitu duarum priorum bigamiæ specierum a solo Papa humiliter expetere tenentur, quoad postremam vero usu fortasse quotidianam ab Episcopo etiam obtinere possunt. Et cum adeo exacte in conjugio Clericorum quadantenus tolerabili requiratur, ut virginem ducant, non potuit non Autor esse solicitus de indiciis virginitatis. Quin & hunc scrupulum in dict. cap. 8. quæst. 15. movet, cum constet Bigamum fieri Clericum & Irregularem, si viduam vel stupratam ab alio in contubernium assumpserit, an non & Clericus eo in casu Bigamus evadat, si prius stupraverit virginem, & aliam postea virginem matrimonio sibi jungat. Negat id ipsum Autor, & majorem adeo castitatem in uxore Clerici, quam in ipso Clerico desiderans, hac argumentandi ratione, bella scilicet & Religioso digna utitur; *Vir Clericus*, inquit, *significat Christum, qui sibi Synagogam copulavit, & quia noluit ei obedire, dimisit eam in infidelitate sua corruptam, & sibi adjunxit Ecclesiam Gentium, quæ servit in fide existens immaculata; ideo major castitas requiritur in uxore, quam in viro, quia ad similitudinem Christi potest dividere carnem suam, h. e. habere successive plures uxores; sicut Christus successive copulavit Synagogam & Ecclesiam.* Amissio porro Privilegiorum Clericalium hisce sub requisitis in cap. 9. decernitur, si delictum præcesserit, quod secundum Juris Canonici dispositionem, talem privationem importat; & subsecuta fuerit Judicis Ecclesiastici sententia condemnatoria. Fusius deinceps recensentur delicta, ex quibus quis forum amittit. Circa quæst. 8. negat, quod

quod Clericus Principem alias suum occidendo perdat privilegia Clericalia, siquidem nec proprie committat crimen læsæ Majestatis, nec Curiæ seculari tradi, sed ab Ecclesiastico Judice puniri debeat; quam sententiam repetit Autor in subseq. cap. 14. quæst. 1. & 17. cum hoc additamento, quod filius Clericus non privetur bonis parentum ex crimine læsæ Majestatis condemnatorum. In cap. 10. de mutatione fori & status occasione delictorum agit; illamque quadruplici ratione contingere declarat: 1) transeundo de uno territorio ad aliud; 2) statum mutando, si Laicus post delictum promovetur; 3) si Clericus post delictum relinquat ordinem; 4) si is qui reliquit ordinem & secularis factus, post delictum rursus ad religionem accedat. Interim tamen singulæ quæstiones his de casibus prolixissime conceptæ eo collimant, ut Judici seculari omnis prorsus inquirendi adimatur potestas. Circa Clericorum incarcerationem, & carceratorum remissionem, in cap. 11. & 12. non modo semiplenam probationem, sed & mandatum Judicis Ecclesiastici tam rigorose requirit Autor, ut si absque illo Judex secularis ad incarcerationem processerit, nullum ea producat effectum, nec prævention em, licet Clericus in flagranti delicto, sive cum habitu clericali, sive sine illo fuerit deprehensus. Notio præterea, utrum incarceratus Clericus sit, an Laicus, soli Ecclesiastico Judici reservatur, licet incarceratus protestetur, se privilegio fori renunciasse, aut Judex etiam Ecclesiasticus non urgeat remissionem, Plures aliæ hujus generis quæstiones hic semet offerunt, in quibus Autor secundum praxin Curiæ Romanæ, Judici Ecclesiastico pro amplianda jurisdictione liberius indulget. Quod si vero Clericus privilegiis suis solenniter est privatus, jurisdictioni Judicis secularis quatenus subjiciatur, *cap. 14.* docet. Iterum tamen iterumq; per sex distinctas quæstiones inculcatur, quod ante hanc degradationem, Judex secularis nec in criminis læsæ Majestatis reum, nec monetarium, usurarium, Sodomitam inquisitorie procedere, nec arma quæcunque Clericis auferre possit; severissima mox pœna adjecta in cap. 15, excommunicatione videlicet, quam ex Bulla Cœnæ Dominicæ Magistratus secularis (quo nomine tamen Reges ac Principes neutiquam venire, in quæst. 2. declarat) incurrit, contra Clericum qui inquisitorie procedere præsumserit. Quo fulmine in cap. 17. indistincte illi percutiuntur, qui Clericos ad Civile

Judicium quacunq; de causa trahunt. Illi etenim in nulla prorsus actione, reali sive personali, reorum vices coram Judice seculari subire debent, nisi per modum reconventionis in continenti factæ; quæ limitatio in *cap.* intermedio *16.* deducitur. De præventione inter Judices generalia quædam in *cap. 18.* præmittuntur; postmodum scopo ubi accedit propius Autor, negat, inter ecclesiasticum & secularem Judicem intercedere præventionem posse; bene tamen eam surgere inter Episcopum & Superiorem Regularem, quin & inter Superiores Regulares, nempe Generalem, Provincialem, & Localem. *Caput 19.* de Exemptione bonorum Ecclesiasticorum ab oneribus, supra jam tactum fuit. In *20 cap.* de Statutis Laicorum contra vel pro personis Ecclesiasticis, generalem primum conclusionē more consueto præmittit: ad observantiam LL. Civilium ac Statutorum quoad personas ac bona Clericos esse obstrictos, in quantum ab eorum libertate, immunitate ac privilegiis non deflectant. Subsumit exinde, Clericos obligari ex Statutis, queis aut monetæ valor, aut pondera, ac mensuræ rerumque pretia determinantur; aut prohibetur frumenti vel vini exportatio; nec minus eosdem stringere, quæ de adeunda hæreditate cum inventarii beneficio & aliis similibus argumentis a Jure Civili disposita. Ultimum ac postremum XXI caput *Privilegium Canonis* explanat. Proprio hoc cognomento venit Canon quidam Concilii Lateranensis, anno 1139 sub Innocentio III habiti, propterea quod in eo de Clericorum inviolabilitate severissime cautum. Recenset eundem Gratianus in caa. 17. qu. 4. can. 29. De hoc privilegio Canonis fusius jam egerat Autor in Cons. Tom. 2. & 3. Lugdunensis Edit. Interim tamen denuo Canonem istum declarandum suscipit, ut quinque distinctas sectiones in hoc capite cæteris omnibus prolixiore formet; queis seorsim exponit 1) quænam personæ Ecclesiasticæ gaudeant hoc privilegio Canonis, quæ minus; 2) quænam personæ percutientes incurrant excommunicationem; 3) quænam sint actiones inducentes hanc censuram; 4) quænam causæ excusent ab ejus incursione; 5) quinam possint absolvere ab excommunicatione ob percussionem Clerici.

PHILIPPI CASTALDI JCti ac SER. MUTINÆ ET Regii Ducis a Secretis & Consiliarii Status Consultationum Forensium Volumen Secundum: opus posthumum a Johanne Galliano luci donatum.

Parmæ

Parmæ, sumtibus Josephi de Rossettis, 1688, in fol. Plag. 159.

Prostat Lipsiæ apud Gleditschium.

TAmetsi serius nonnihil hicce liber ad nos delatus fuerit, non possumus tamen, quin aliqua adhuc de ipso verba faciamus in eorum gratiam, quibus curæ est Autores Juridicos nosse; utpote quorum alioqui pauci satis, licet absque nostra fere culpa, aliquo abhinc tempore in Actis hisce comparuerunt. Nimirum ediderat nobilissimus Castaldus, cum adhuc in vivis esset, volumen Consultationum a semet super variis casibus, per celebriora Italiæ dicasteria subinde occurrentibus conscriptarum, numero centum & quinquaginta: cui dein alterum hocce volumen, totidem consultationibus constans superaddere in animo habuerat quidem, ast non potuerat, morte præventus. Obstetricantes ergo nunc fœtui huic posthumo manus adhibuit *Joh. Gallianus de Coccapanis*, JCtus Collegiatus, Patricius Mutinensis ejusdemque Ducis Secretarius & Consiliarius Status, eumq; in lucem protraxit & exhibuit publicam. De methodo operis non est, cur multa dicamus: habet enim hoc commune cum plerisque hujus generis scriptoribus, quod post brevem casus enarrationem, ejusdem merita per adductas rationes, ex numerosis satis Doctorum allegatis probatas, pertractet, & quid sibi de eo videatur exponat, subnexo quoque utplurimum sententiæ tenore, in hac vel illa Italiæ Rota super ista causa dein latæ: breviorem tamen fere semet hac in re gessit Autor, quam quidem modernis istarum terrarum JCtis plerisque, præter necessitatem subinde prolixis, solenne est. Nil itaque superest, quam ut adhuc more nobis familiari, ex Consultationibus aliquas excerpamus, ac speciminis loco Lectori benevolo hic communicemus. Et mox quidem se nobis offert *Consultatio CLVII*, in qua statuitur, appellationem non dari a sententia, declarante appellationem esse desertam; itemque Statutum (quale Bononiæ viget,) permittens semel appellare in judicio possessorio, non exaudiendum esse de casu, quando actum fuit ex remedio *L. fin. C. de Ed. div. Hadr. toll. pag. 23.* Porro *Cons. CLIX* vult, donationem monacho factam sub conditione, *ne quæratur monasterio*, valere, atque sic intelligi, ut Superiores conniveant, quo hic ex fructibus ita, donec vixerit, perceptis, libros, vestes & similia sibi comparet, *pag. 30. Cons. CLXXVII.*

pag. 82. deciditur, viduam vilem, seu quæ nobilis non sit, non posse juxta *Auth. Præterea C. unde vir & uxor* capere quartam ex bonis viri, si hæc possit & solita hactenus sit labore quotidiano victum quærere, licet alias nihil plane in bonis habeat. *Conf. CLXXXVII. p. 116:* Oblationem factam in subhastatione de dando tanto pluri, quam a majori oblatore fuerit promissum, valere. *Conf. CXCVI. p. 155:* Si mater binuba contra dispositionem *L. Hac edictali C. de sec. nupt.* plus relinquere voluerit secundo viro, quam uni ex filiis prioris matrimonii, non solum invalidam esse dispositionem, sed & hoc casu detrahendam prius esse favore filiorum legitimam, & tum demum inter ipsos & vitricum id quod supereſt in capita partiendum esse. *Conf. CXCVII. p. 158:* Legitimam filio adsignandam esse etiam in vita parentis, si ille male suis utatur bonis; idque etiam in filio arrogato procedere. *Conf. CCLX. p. 397:* Contractum, qui ob resistentiam juris statutarii ipso jure nullus est, ex juramento addito non confirmari. *Conf. CCLXI. p. 405:* Emphyteutæ ob fructuum devastationem non remitti canonem, etiamsi hic alias fructuum proportioni correspondeat. *Conf. CCLXIV. p. 419:* Dotem & donationem propter nuptias per adulterium uxoris amissas non putari, si id non a marito, sed ab ejus heredibus demum opponatur; item, ad adulterium in foro civili probandum non admitti acta Curiæ criminalis. *Conf. CCLXXIII. p. 451:* Solutionem factam non probari ex literis cambii per solum verbum *Valuta* insertum, nisi scriptum fuerit *Valuta havuta. Conf. CCLXXIX. p. 463:* Caducitatem non incurri ex renovatione non petita tempore convento, si emphyteusis concessa fuerit in perpetuum cum pacto, renovationem de 29 annis in 29 annos petendi. *Conf. CCLXXXVI. p. 486:* Tutorem solum absque pupillis non valide contrahere, ubi hi excedunt ætatem infantilem. *Conf. CCXCVII. p. 518:* Fidejussionem a patre sub pœna nullitatis prohiberi posse in testamento, adeo ut ne quidem pars legitima ab hac prohibitione sit immunis. *Conf. CCC. pag. 524:* Hypothecam in legato conditionali non oriri ante ejus eventum, neque adeo conditionis eventum retrotrahi ad tempus mortis aut aditæ hæreditatis in præjudicium ejus, cui medio tempore in bonis jus quæsitum est. Atque hæ quidem sunt Consultationes, quas ex cæterarum numero delibare placuit. Quod reliquum est, index rerum ac

ac materiarum locupletissimus ad calcem libri superadditus reperitur.

HISTOIRE DE GUILLAUME I. PRINCE D' Orange &c. h. e.

Historia Guilielmi Primi, Principis Auriaci.

Amstelodami apud Paulum Marret, 1689, in 12. Plag. 16.

SCriptus est hic Libellus gloriæ cumprimis *Guilielmi* III, Principis Auriaci, Magnæ Britanniæ hodie Monarchæ. Quanquam enim titulus Historiam præ se fert *Guilielmi I*, ea tamen vix quintam partem Operis conficit, & compendio res ab Illustrissimo hoc Principe gestas recensет; filo narrationis pari brevitate per filiorum, *Philippi Guilielmi*, *Mauritii*, *Henrici Friderici*, nepotisque *Guilielmi II* facta memorabilia, ad *Guilielmum III* ex *Henrico Friderico* pronepotem deducto: cujus expeditiones nupero bello Gallo-Batavico ab A. 1672 susceptas, præcipue vero Britannicam recentissimam, & quæ eandem insecuta est, miram rerum Anglicarum conversionem studiosius, nec prolixe tamen, persequitur.

E *Guilielmi I* majoribus patruum *Henricum* Nassoviæ Comitem *Autor* validis machinationibus suis effecisse contendit, ut *Carolus V*, excluso *Francisco I* Galliarum Rege, dignitate Imperatoria potiretur. Nec tamen repulsam hanc obstitisse *Francisco*, quo minus *Henrico*, Cæsaris nomine homagium de Flandriæ Artesiæque Comitatibus præstanti, *Claudiæ Chalontæ*, Principatus Arausionensis unicæ hæredis, nuptias conciliaret. pag. 3.

Henrici porro fratrem *Guilielmum*, profligata ex universis ditionibus suis religione Pontificia, Reformatam amplexum, *Autor* memorat *Carolo V*, in domum Nassoviensem propensissimo, ansam dedisse, ut primogenitum ejus filium *Guilielmum* (testamento patruelis *Renati*, sine prole decedentis, Orangii Principatum post adeptum) Laribus paternis, utcunque repugnante patre, abduxerit, saeris Romanensibus imbuendum. Inde Principem, quamprimum ætas ejus ferebat, familiæ sororis *Mariæ* Reginæ Hungariæ viduæ, inter Nobiles Cubiculi Ephebos adscriptum, Cæsari cui toto novennio 4.

pene

pene indivulsus adhæserit, genii sui magnitudine ita se probavisse, ut secretiorum etiam negotiorum participem facere non dubitaverit; cumque Principibus aut Legatis Principum aures præbiturus esset, Principi, cum cæteris aulæ obsequiis secessuro, disertis verbis in conclavi subsistere, concilioque interesse, non semel præceperit. Eo-
pag. 8. usq; autem hanc gratiam Imperatoris adolevisse, ut viginti annis non multo majori, coronæ Imperialis fratri Ferdinando apportandæ negotium commiserit; quam tamen provinciam amoliri non inconcinna modestia studuerit, indecorum esse causatus, ut ipse coronam alteri traderet, quam patruus *Henricus* Imperatoris capiti imposuisset. Nec minori in Principem fiducia *Carolum* rei militaris in Belgio summam, circa hæc tempora, per absentiam *Philiberti Emanuelis* Sabaudiæ Ducis, supremi copiarum Cæsarearum Præfecti, spreto suorum consilio, virisque militari scientia præstantissimis, & inter hos *Egmondano* Comite posthabitis, Eidem detulisse: provinciam hanc vero a Principe ea circumspectione gestam, ut quamvis summis ejus ætatis belli Ducibus, *Nivernia* Comiti & *Castilionæo* Galliæ Archithalasso opponeretur, non tantum nihil ab hoste probri acceperit, sed inspectante Gallorum exercitu munitissima castra, *Carolomontium* & *Philippovillam*, coercendis adversæ partis excursionibus, excitaverit.

Tantum *Caroli* in *Guilielmum* favorem excepit filii *Philippi* per-
9. tinax aversio, frequentibus æmulorum Hispaniæ procerum, fortunæ Principis infestorum, ejusque facta quæque criminantium, accusationibus concitata. Unde Regi suspicio, Principem destinatis suis præcipue obniti; tam alte Regis animo infixa, ut ex portu Flisingensi in Hispaniam soluturus, Principi plenus indignationis exprobraverit, clandestinis ejus machinis consilia sua in Belgio interversa: cumque Princeps invidiam hujus obnixe deprecaretur, inq; Status Provinciarum reclinaret, Rex prehensa concussaq; Principis manu, non Status, sed ipsum (*vous*, *vous*, *vous*) autorem esse, tergemina repetitione reposuerit. Quæ inde fata Principem hunc sub hoc Rege, ad indignam usque illius cædem, nefarii hominis manu patratam, exercuerunt, quæque ab excessu ejus, a filiis natu minoribus, *Mauritio* & *Henrico Friderico*, in Belgio contra Hispanos præclare gesta sunt, tanquam historiam scriptoribus nostrorum proximeque lapsorum temporum clarissimis celebratam, ex *Autore* nostro repetere supersedemus.

Natu

Natu majorem filium *Philippum Guilielmum*, Hispanorum violentia, cum parens sub Ducis *Albani* adventum Belgio excederet, Lovanio, ubi studiis operabatur, in Hispaniam abductum, inibique in custodia detentum, ab excelsa animi indole commendat *Autor*; pag. 71.
probæ tamen educationis commodis privatum tædia ultratricennalis carceris frequenti latrunculorum lusu solari coactum, queritur. Pietatem porro ejus laudat, quod arcis Capitaneum in Principis parentem contumeliosum, medium arreptum de fenestra præcipitem egerit; diu ancipiti super hoc facto aulæ Hispanicæ judicio. Libertati tandem redditum cum Archiduce *Alberto* Belgium intrasse memorat; ab hoc deinde deducendæ sponsæ suæ regiæ *Isabellæ* causa in Hispaniam ablegatum: reducem patrimonium suum in utroque Belgio, ultro concedente fratre *Mauritio*, ductaq; *Eleonora Borbonia*, Principis *Condei* sorore, Principatum etiam Arausionensem obtinuisse. Liberorum vero exsortem Bruxellis A. 1618 hæmorrhoidibus extinctum, opimam hæreditatem fratri Mauritio reliquisse.

Guilielmus Henricus, Angliæ nunc Rex, restaurandæ reipubli- 97.
cæ Fœderati Belgii jamjam agonizanti, judicio Autoris, natus, quomodo gubernationi provinciarum confœderatarum admotus sit, *Idem* describit, non sine acri in infelices fratres *de Witt* stylo, quos juratos domus Auriacæ hostes pronunciat. Totus autem inde est in exornando hoc Principe, evehendisque ejus virtutibus, quarum egregia toto bello Batavico ediderit specimina: adversis ejus belli casibus (improspero puta obsidionum *Aldenardæ*, *Trajecti* & *Carolo-* 168.
regiæ exitu, cladeq; *Moncassellana*) sic recensitis, ut culpam eorum pe- 205. 220.
nes Principem minime fuisse constet. Seriem actorum luctuosi hujus 226.
septennii præter *Autorem* contexuere plures, ut eandem hic retexere supervacuum fuerit.

Expeditionis Britannicæ summa momenta, B. L. *mense Oct.* proximo pag. 547 meminerit recensa: quo eundem remittimus, eorum hic tantum mentionem ex *Autore* nostro facturi, quæ ibi vel omissa sunt, vel paulo aliter exposita habentur. Classem Principis 635 omnis generis navigiis constitisse *Autor* refert, in eaque exercitum subve- 286.
ctum militum omnino 14352, præter voluntarios; exscensum in li- 284.
toralibus Comitatus *Devoniæ*, Sinuq; præcipue *Torrensi*, factum. Inde Principem *Exoniam* profectum, coacto ibi concilio, expeditio-

nis suæ rationes, justasque super Principis *Walliæ* natalibus suspiciones, publica Declaratione exposuisse, quorum veritatem Rex *Jaco-*
pag. 291. *bus* plus 40 testimoniis sub juramenti religione exactis asserere,
293. consilioque optimatum persuadere fuerit annisus. Copiis accessu frequenti procerum Angliæ invalescentibus, Regioque exercitu, qui *Sarisberiæ* tum castra metabatur, validis ejusdem copiis & præcipuæ regni Nobilitate ad Principem transgressis, attenuato, Comite insuper *Devoniæ* & *Danbii* in Anglia septentrionali adversus regias partes insurgentibus, Regem veniam secessionis motuumque edixisse, si qui intra viginti dies arma ponerent. Nihil tamen eo profectum, capto interim a *Batl.* Comite *Plymutho*, & gubernatore ejus in custodiam misso, mox altero Regis genero, *Daniæ* Principe, cum Ducibus *Ormondiæ* & *Graftono*, aliisque, in conspectu Regis *Sarisberia* ad castra
295. Principis transeuntibus, ancipitique classis fide, Regem cum copiis Londinum retrocessisse, nunciisque de *Eboraco* & arce *Hullensi* interceptis, & Romano-Catholicis ibidem vel exarmatis vel loco pulsis,
298. Procerum præsentium consilio tres hujus ordinis cum mandatis ad Principem ablegasse; sed propositis paciscendi conditionibus conveniri non potuisse. Insecutam inde Cleri Romanensis, Consiliariorum Judicumque regiorum, & post pulsos *Redinga* (*Bercheriæ* Co-
300. mitatus oppido) regias cohortes, Reginæ ipsiusque Regis fugam. Sus-
302. ceptam hinc ab optimatibus regni, Londini commorantibus, tranquillitatis publicæ curam, solenniqne eorum declaratione Principis institutum de obtinendo libero Parlamento, restabiliendisque
306. legibus & libertate, religionisque securitate approbatum; missas etiam ad Principem eucharisticas a Senatu & militiæ præfectis Lon-
309. dinensibus, eumque *Londinum* invitatum. Mox *Fevershamii* Comitem, copiarum regiarum præfectum, a Rege discessus sui admonitum, easdem soluto sacramento dimisisse; unde a dispersis hinc inde militibus turbæ, & adversus eas Principis edictum. Interim promi-
311. scuæ multitudinis *Londini*, & passim per totam *Angliam*, furore dejecta sacella Pontificiorum, domiciliaq; fugitivorum; ipsis etiam Legati *Hispanici* & Residentis *Florentini* ædibus *Londini* vim factam, easque expilatas; nec nisi fama adventus Principis, promulgatisque
313. severissimis Edictis, tumultus hos sisti potuisse. Inquisitum deinde in fugitivos, eorumque aliquos in custodiam missos, interque hos

Jeffrey.

Jeffreyum, Magnum Angliæ Cancellarium. Ad Regem *Fevershamii* detentum, missos a Proceribus *Londino*, reditum in urbem eidem persuasisse; cum Princeps consultius habens Regem abesse, *Windesorio* per Suylesteinium in diversum trahere socerum anniteretur. Sed hoc a via Regi instita aberrante, Regem *Londinum* reversum, eoque per *Fevershamii* Comitem, Principem, oblata in diversorium *S. Jacobi* regia, invitasse. Principem vero, prioris sui consilii tenacem, per
317. deputatos ex primoribus Anglicanis, regem orasse, ut securitati suæ consulens, extra urbem tantisper commorari vellet; in quam sententiam Rex concesserit, *Durobriva* in mansionem electa. Rege
322. ergo d. 18 Dec. mane *Londino* iterum digresso, Principem a meridie incredibili civium lætitia & congratulatione exceptum. Eodem
335. deinde publicis negotiis admoto, per omnes regni provincias Ordinum *Associationem*, qua securitati Principis caveretur, tempestive factam, Romanensibus passim contra præsentem regiminis statum sini-
337. stros rumores spargentibus; quos iteratis mandatis Princeps in ordinem cogere susceperit. Posthæc vacuo ærario publico, instante
338. Principe, subventum, grandi pecunia mutuo accepta, prolixa promtitudinis inter Londinenses contentione. In Conventione porro
352. Ordinum disceptatum super vocibus *abdicationis* & *desertionis* (utra earum *regisfugium* appellandum) *vacantiæ* item *throni*; tandemque post concertationes aliquot dierum in electionem *Guilielmi* Princi-
364. pis & Conjugis *Mariæ* consensum, auspiciis & summa rerum penes Principem constituta, sub utriusque tamen nomine. Ordinibus regni in hunc modum de regimine decernentibus, eodem die, qui duodecimus erat Februarii, commodum e Batavis superveniisse Principissam, alteroque die a Serenissimo huic conjugum pari dignitatem Regiam a Procerum concilio oblatam, insecuta statim *Londini* publica solennique diversis in locis proclamatione. Cætera, quæ huc spectant, & nos consulto omisimus, B. L. vel ex supra allegato recensu *historiæ mutationum Anglicarum*, vel ex sequenti, ejusdem plane cum Libello isthoc argumenti, non difficulter hauriet.

ENGELANDS GODS-DIENST EN VRYHEID herstelt, door Syn Hoogheit den Heere Prince van Oranje.

hoc

hoc est,

Religio & libertas Angliæ per Principem Orangii restituta &c.

Amstelodami, apud Marcum Doornik, 1689, in 4. Constat plagulis 4 2, & Iconismis 12.

TRactatus præsens historiam complectitur rerum Anglicarum, ab expeditione Principis *Auriaci*, usque ad ejusdem coronationem in Regem Britanniæ Eaque non continua narratione contexta est, sed congerie constat literarum, quarum maxima pars a Domino *Citters*, *Ordinum Hollandiæ* negotia in aula Regis Angliæ curante, ad laudatos Ordines, cæteræ a paucis aliis perscriptæ sunt; insertis monumentis publicis, literis, edictis, declarationibus Regum, Principis, Statuum Fœderati Belgii, Angliæque, ad hoc argumentum spectantibus: quæ omnia *Editor* mandato Ordinum Fœderatarum Provinciarum typis exposita esse testatur. Cæterum cum recensu eorum, quæ libro hoc continentur, repetito jam perfuncti simus, tanto nobis hic brevioribus esse licebit, suppletis maxime iis de quibus aut prædicti libri, aut excerpta nostra silent.

Exordium Libro a factis *Jacobi II* Regis Angliæ, quibus visus est regno jugum accire Pontificium, sibi vero illimitatam potestatem comparare velle. Hujus obtinendi causa solicite tentatum Principem Auriacum, *Autor* affirmat, ut abolitioni Testi & pœnalium legũ in Romanenses consentiret: sed hunc obfirmato contra omnes Soceri illecebras animo induci eo non potuisse. Hanc Principis constantiã statim insecutũ rumorem de Reginæ Angliæ graviditate, & interjecto justo temporis intervallo, partum Principis Walliæ: ad quem personæ
pag. 3. advocatæ sint, quas huic negotio præsentes esse, per leges non conveniebat; filia regis natu minore interim, curandæ scilicet valetudini, longius amota, & Archiepiscopo *Cantuariensi* cum sex Præsulibus aliis in custodiam misso. Sub hæc apparatũ bellicum, terra mariq; in Hollandia factum, suspici vicinis cœpisse, Angliæ Galliæque regibus per legatos suos Ordines Belgii, quibus arma intentarent, solicite percontan-
6. tibus; illo etiam subditis commercia cum hostibus (sibi enim hanc scenam adornari non amplius dubitabat) suis interdicente. Exponun-
9. tur inde tum supplices Procerum Anglorum literæ, quibus Ordinum Angliæ

Angliæ subditorumque gravamina contra regimen Jacobi, & natales Principis *Walliæ* referuntur, & Principis *Auriaci* auxilium implo-
ratur: tum hujus gemina declaratio, qua expeditionem in Angliam p. 77. 92.
Scotiamque a se suscipi edicit, promovendo libero Parlamento, abrogandisque iis, quæ contra libertatem, leges & securitatem publicam
in utroque hactenus regno tentata sint. His interserta est Principis 90.
apologia, diluendis calumniis, contra institutum suum sparsis, vulgata; subjunctæque invitatoriæ Principis, de conjungendis secum vi- 97.
ribus, militiæ Anglicæ navali terrestrique propositæ; & memorabilis
ejusdem oratio valedictoria ad Ordines Fœderatos habita. 105.

Qui porro expeditionis successus, & ut magno ubique in Anglia applausu Princeps exceptus sit, plurimis regni Optimatibus, præcipuis militiæ regiæ Præfectis & cohortibus, integrisque provinciis ad partes Principis, accedentibus; quæ ex adverso, & quam varia Regis & regiorum consilia, quæque hinc inde eo tempore per Angliam gesta,
per vices referuntur: quæ tandem, tantum non omnibus ad Princi- 130. 136.
pem inclinantibus, post iteratam hujus declarationem, qua ad legitimum Parlamentum, hujus & subditorum libertatem, exarmationem 187.
pontificiorum, eorumque ab officiis publicis remotionem provocat,
eo rediere, ut Proceres Regi præsentes consilium cum Principe paciscendi dederint. Rex animi diu anceps, audito exercitus tumultuario
e castris discessu, filiæ natu minoris fuga, generi Danici & primo- 135.
rum defectione perculsus, in Parlamenti convocationem deniq; consentit, & per legatos, *Georgium Savilium Halifaxii* Marchionem, *Danielem Finchium Nottinghamiæ* Comitem, & *Sidneium Godolphini* Do-
minum, Principem instituti sui certiorem reddit, & qua commodis- 142.
sime ratione securitati Parlamenti prospici posse Principi videatur, ab
eo contendit. Re deliberata Princeps sequentes conditiones renun- 145.
ciare jubet: Pontificii omnes, iique qui Testi sacramento se obligare olim recusarunt, exarmentur, muneribusq; regni, quibus admoti
sunt, exuantur; edicta Regis adversus Principem, & qui partium sunt Principis, revocentur; *Londinense* & *Tilburii* (prope *Gravesendam*) castra, cum aliquot, tenus Tamesin infraque ponrem Londinensem, firmis stationibus, præsidiis Principis teneantur: si durante Ordinum conventu Regi libeat *Londini* commorari, idem etiam Principi integrum sit, pari utrinque custodiæ corporis & comitatus numero; sin aliter visum Regi, æqualiuterque ab urbe intervallo mansionem habe-

at: exercitus ad trigesimum ab urbe lapidem recedant; nec externæ amplius copiæ intra regnum recipiantur, Gallici præcipue militis excensus caveatur: *Portus magni* (*Portsmout*) Gubernator de Regis & Principis voluntate constituatur; Principis copiis, tempore conventus publici, de regni obventibus stipendia exsolvantur. Pugna
pag. 143. interim *Redingi* inter utriusque partis cohortes commissa, pulsi regii adeo *Londini* omnia terrore compleverunt, ut Nuncius Pontificius, Clerus Romanensis, mox Regina cum *Walliæ* Principe, ipseque Rex, non expectato legatorum suorum reditu, præcipiti fuga urbe excesse-
169. rint. Præter cætera inde negotia supra jam relata, memoratur etiam, legatum Gallicum regno excedere jussum; & Principem Gallicas criminationes, quibus expeditionem ejus insectabantur, apud Le-
188- gatos Cæsaris & Hispani diluisse. Recensentur præterea membra
228. Conventionis Ordinum a 15 Jan. superioris anni celebratæ, eorumque edictum, quo causæ abdicationis Jacobi II, & quibus rationibus leges regni violaverit, aliaque notatu digna plura, in libello modo
233. recenso omissa, continentur; & formula actusq; Proclamationis, qui-
237. bus Princeps & Conjux Reges Britanniæ solenniter *Westmonasterii* & *Londini* declarati sunt. Subnectitur etiam apologia ad Magnates Europæ, qua depositio regis Jacobi ab hinc inde objectis vindicatur. Quomodo porro officia domus augustæ constituta, Senatusque sanc-
244. tioris consilii lectus sit, exponitur; narratione ad acta Parlamenti
254. 311. novi, in quod Conventio confirmatis illius decretis commutata est, & ipsam coronationem regiam, cujus series & negotia luculenter
346. describuntur, deducta.

Merentur etiam hic legi geminæ, *Sunderlandiæ* Comitis & Episcopi *Roffensis* (quorum ille Secretarius Status, Regi inter primos, inclinantibus *Jacobi II* rebus, gratia ejus excidit; hic inter Commissarios ecclesiasticarum causarum adscitus, perspectis aulæ consiliis, mature ante hos motus munere se abdicavit) literæ apologeticæ: quibus, quod suspecti vulgo haberentur suggestorum promotorumve consiliorum actionumq;, in perniciem libertatis & religionis Anglicæ a *Jacobo* Rege adornatorum, uterque innocentiam suam Amicis, ad quos scriptæ sunt, prolixe demonstrare laborant; prior etiam calamitatum, quibus tum inundabatur, fontem e solutæ vitæ anteactæ licentia, digna homine Christiano confessione, derivat.

Quæ

TAB. I. *ad A. 1690. pag. 55.*

Quæ passim supra narratis de *Scotiæ* (p. 205 seqq. 207, 210, 212, 257, 298 seq. 300 seq. 302.) & Irlandiæ (pag. 173, 208 seq. 220, 228, 242 seqq. 256, 296) rebus, parallela gestis Anglicis, intermiscentur, quod vel exactam historiam non conficiant, vel rumoribus illo tempore sparsis tantum nitantur, consulto præterimus.

SCHOUBURG DER RUPSEN, VVORMEN, maden en vliegende dierkens &c. i. e.

Theatrum erucarum, vermium, termitum, & quæ ex his oriuntur bestiolarum volatilium, propria experientia collectum a Steph. Blancardo.

Amstelod. apud Jan ten Hoorn. 1688, in 8. Plag. 15.

QUamvis bestiolis, quæ ab incisuris, quibus corpuscula ipsarum notantur, insecta vocari solent, nihil abjectius vulgo habeatur, accuratius tamen inspectæ tantum artificii, tantum pulchritudinis ostentant, ut mirum haud sit, homines ingeniosissimos multum temporis & operæ collocasse in illis exactius cognoscendis, magno philosophiæ naturalis emolumento. Nata enim hinc nobis elegantissima Mouffetti, Gœdartii, Svvammerdammii, Redi, Malpighii, Listeri, & ex sequiori sexu, Grafiæ &c. scripta, quibus nunc accedit Theatrum hoc Insectorum Blancardianum, cujus anno 1688 primam solum partem Clarissimus ejusdem Auctor in lucem emisit. Constat illa *quadraginta novem capitibus*, quæ omnia observationibus propriis referta sunt, & schematibus nitidissimis illustrata. Multa inibi leguntur gemina illis & consentanea, quæ tum apud Dn. Redi de ortu insectorum, tum apud Gœdartium & Svvammerdammium de illorū metamorphosi habentur; nonnunquā tamen in eorundem descriptione ab utroque receditur, prout vel ex sola delineatione pediculi aquatici, si cum Svvammerdammiana conferatur, elucet. Reperias quoque nonnulla aliis nondum observata, v. g. quod Auctor spumam plantis nonnullis adhærescentem a suctione insecti cujusdam originem ducere comperit, cujus est domicilium, nec non quod araneas absque prævio maris congressu ova fœcunda ponere sibi exploratum affirmat. Exhibentur etiam exotica quædam, in quibus

est

est papilio Surinamensis reliquos & magnitudine & specie pulcherri-
TAB. I. ma vincens, cujus iconem harum rerum curiosis damus in Tab. I.
Tandem *capite ultimo* methodus traditur insecta venandi & conser-
vandi; ubi tamen id etiam inculcatur, quod tanquam errorem in
Gœdartio notaverat Svvammerdammius, erucas nimirum, si ad muta-
tionem abeant, pabuli convenientis defectu laborantes, imperfectos
fieri papiliones, & proinde cibum ipsis esse suppeditandum, donec
sua sponte a pabulis desistant. *Appendix* literas quasdam notasque
complectitur ad rem præsentem facientes.

LIBRI NOVI.

D. Leonhardi Hutteri Concordia Concors, de Origine & Progressu Formulæ Concordiæ; cum Præfatione D. Valentini Alberti P. P. Francof. & Lipsiæ, apud J. C. Föllginer, 1690. in 4.

Musei Italici Tomus II, complectens antiquos libros rituales sanctæ Romanæ Ecclesiæ: cum Commentario prævio in Ordinem Romanum. Parisiis, apud J. Boudot &c. 1689. in 4.

Jacobi VVolf Scrutinium Amuletorum Medicum. Lipsiæ & Jenæ, apud Viduam R. VVæchtleri, 1690. in 4.

Jobi Ludolfi Tetragonometria Tabularia. Lipsiæ, apud L. S. Cörnerum, 1690. in 4.

Les Loix Civiles dans leur ordre naturelle. A Paris, chez J. B. Coignard, 1689. in 4.

Histoire Critique des Versions du Nouveau Testament par Richard Simon. A Rotterdam, chez Reinier Leers, 1690, in 4.

Histoire d' Auguste. A Rotterdam, chez le méme. 1690. in 12.

Histoire de l' Eglise du Japon, par M. l' Abbé de T. A Paris, chez E. Michallet, 1689, in 4.

La Theorie de la Manoeuvre des Vaisseaux. A Paris, chez le méme, 1689, in 8.

Dictionaire Pharmaceutique, ou Apparat de Medecine, Pharmacie & Chymie, par M. de Meuve. A Paris, chez Laurent d' Houry, 1689, in 4.

Nouvelle Osteologie, ou l' on explique mécaniquement la formation & la nourriture des os. A Paris, chez le méme. 1690, in 12.

Histoire de l' Imprimerie & de la Librairie. A Paris, chez Jean de la Caille, 1689, in 4.

L' Eloquence de la Chaire & du Barreau, par M. de Bretteville. A Paris, chez D. Thierry, 1689 in 12.

La Philosophie du Prince; ou la veritable Idee de la nouvelle & de l' ancienne Philosophie. A Paris, chez P. Eclassan, 1689, in 12.

Journal du Siege de Londonderry ecrit par le Sr. VValker. A Amsterdam 1689, in 12.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Februarii Anno M DC LXXXX.

LIC. JOBI LUDOLFFI, MATH. PROF. ET Senatoris Erffurtensis, Tetragonometria Tabularia &c.

Lipsiæ, apud L. S. Cœrnerum A. 1690, in 4. Plag. 7½.

CUm radicum quadratarum & quadratorum numerorum in mathematicis usus longe sit frequentissimus; idem tamen, ob calculi prolixitatem, magnam identidem molestiam conjunctam habeat: jam olim eximii mathematici, *Clavius*, *Henisius*, *Maginus*, & post eos *Guldinus*, constructis Tabulis tetragonicis, e quibus citra supputationis laborem, vel propositorum numerorum radices quadratæ, vel radicum datarum quadrati excerperentur, difficultati huic mederi studuerunt.

At cum operationes, circa ejus generis numeros obviæ, intra angustos præmemoratarum Tabularum cancellos sæpenumero non coerceantur, (maxima enim radix quadrata in Tabula *Henisiana* est 360; *Claviana* 1000; *Guldiniana* 10000; Maginiana 10100) Clarissimus Autor noster, publico Φιλομαθῶν commodo, ulterius perficiendis Tabulis tetragonicis laudabilem operam collocare non dubitavit. Has ergo decuplo auctiores in præsenti opere exhibet; ut radicum singularum intra 100000 numerum quadrati, & vicissim quadratorum intra 10000000000 singulorum radices quærentibus in promptu sint, & juxta seriem Tabularum inveniri queant: idque nullo erroris periculo, & commodius atque per Tabulas hactenus extantes. His autem propediem successuras spondet Autor *Tabulas Cubicas*, quas *Guldinianis* ampliores fore nulli dubitamus. Præmittitur Tabulis Introductio, in qua cum ratio constructionis,

tum usus Tabularum ostenditur; simul etiam quomodo radices quadratorum, aut illarum quadrati, metas harum Tabularum excedentes, compendiose investigari possint, exponitur: præterea Tabularum harum ope multiplicationis & divisionis negotium, citra abacum Pythagoricum, sola dimidiatione, additione & subtractione confici docetur; quantumq; eæ in evolutione numerorum figuratorum, trigoniorum, pentagoniorum, hexagoniorum &c. tum præcipue circa progressionum arithmeticarum, geometricarum & harmonicarum terminos terminorumque summas, radices &c. præstent, luculenter demonstratur. Epilogi vice ex *Euclide* & *Apollonio* index subnectitur propositionum, quæ tetragonicam doctrinam vel illustrant, vel ab eadem vicissim illustrantur.

PARALLELA SACRA ET PROFANA, SIVE Notæ in Genesin, Autore Johanne Bompartio Genabensi Gallo, in Eccles. Campensi Gallo-Belgica Pastore.

Amstælod. ex offic. Johann. Wolters, 1689. in 4. Plag. 39.

INexhaustum prope immensumque pelagus Scriptura est, quod non divinæ modo fidei mysteria arcanosque æternæ sapientiæ recessus, sed & Antiquitatem pene omnem, & literaturæ omnis fundamenta complectitur. Quis enim est, qui nesciat, vel ex Mose solo desumpta esse omnia, quæcunque apud profanos & τὰς ἔξω scriptores primævam sapiunt antiquitatem, Mosenque adeo Antiquitatis Principatu supra cæteros excellere? Unde Clemens quoque Alexandrinus Græcorum in universum Philosophos tanquam fures & plagii reos diffamavit, ὥσπερ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν τὰ κυριώτατα τῶν δογμάτων ἐκ εὐχαρίστως ἐιληφότας, a Mose illos atque Prophetis sua accepisse dogmata beneficii immemores, asserens. Quod ipsum cum in animo suo reputaret Autor, miratum sæpius se fuisse ait, ex tanto interpretum Scripturæ numero paucos adeo esse repertos, qui tantæ molis expositioni incubuerint, face ab Ethnicorum monumentis illata. Persuasum enim indubiumque omnino esse statuit, Scripturarum divinam originem non posse melius demonstrari,

strari, *quam si allatis ex Gentilium religione, & cultu, & moribus, & dictis, & politia, & gestis*, argumentis confirmatum eamus. Se ergo jam a quindecim annis non dissimile quid agitasse animo, & progressu quidem non exiguo, quando *Genesin* ipsam *Parallelis* illustratam ferme ad finem perduxisset. Sed evanidam deletamque penitus memoriâ sui illius instituti tum fuisse, cum integro fere anno, persecutionis in Reformatos sævientis tempore, apud Gallos tetro teneretur carcere: donec liberatum vinculis, taleque sperantem nihil, schedæ illæ jam prope comploratæ sequerentur, ipseque adeo admovere denuo manum operi posset. Cæterum, si Hebræi olim sanctuarium suum tentoriumque conventus, opus sane eximium & per cunctas ætatum seculorumque vices celebrandum, de spoliis Ægyptiorum opimis, quibus onusti patriam repetebant, concinnavisse dicantur; ægre neminem laturum sperat Parallelorum Concinnator, quod egregia quæque Gentilium & Philosophorum dicta ad Domus Dei, h. e. Ecclesiæ structuram conferre laboret. Sic enim ex ipso mendacii & impietatis veluti fonte surgere veri aliquid, quod tantæ gentilium caligini luminis quasdam scintillas affulsisse & admixtas fuisse doceat, sibi compertissimum fieri. Sic quod Gen. I, 1. Elohim sub pluralitatis effertur imagine, detestando πολυθεότητος errori ansam dedisse credit. Ita Ethnicos ex Hebræo nomine El Pag. 4. Eloah fecisse El-eloe Eleleus in Bacchanalibus suis & inanibus bacchantium vociferationibus, itemque & ex יהוה Jobacchus, & ex 224. Adonai Adoneus derivasse. Pariter Gen. XLVIII, 3 notat, ex Hebræo עזז factum esse Marti nomen apud Phœnices primo, deinde ex propagine quadam apud Gallos, quibus Hesus, (qui Mars apud eos proprie fuit) fortem robustumque sonet, sicut & Phœnicibus; quod adducto Juliani testimonio comprobat. Frustra similiter in 262. 263. causas a Plutarcho inquisitum esse putat, quare veteres Bacchum suum quasi ταυρόμορφον finxerint. Ex sacro potius Codice, cujus mysteria Sapiens iste non investigarit, veram nomenclaturæ originem desumendam esse, cum & Deus in Scripturis אביר *Abbir*, potens, quod & Taurum notat, appelletur; unde Bacchus detestanda quadam κακοζηλία ταυρόμορφος fuerit dictus. Occasione Genes. I. 29. 12. 13. de carnium esu disserit, autumatq; ex prava ejus loci interpretatione Philosophis Ethnicis, inprimis vero Pythagoræ, ansam fuisse datam

pag. 13. cudendi commentum de Abſtinentia Carnium, quas occiſæ animantes mortalibus ſuppeditant. Cum enim Deus ſolarum herbarum fructuumque uſum eis conceſſiſſe videretur, carnesque adeo penitus vetitas fuiſſe exiſtimaret Philoſophus, harum manducationem
16. a diſcipulorum grege in totum eliminaſſe. Bedolach illud Gen. II, 12. pro unione habet, & elegantem Latii cum Hebraiſmo convenientiam obſervat. Hebræam enim vocem a ברל quod ſeparare ſignificat, deſcendere: unionis autem nomen nihil niſi ſegregationem quandam ſonare, cum unicum proprie ſit, quod a cæteris ſeparatum. Hinc Cæſarem Catullo Imperatorem *unicum* h. e. ſummum, uniones autem Cleopatræ, ſingulare atque unicum Naturæ opus, Plinio dici.

Ad Gen. III, 7. ubi Protoplaſti perizomata ex ficulneis foliis feciſſe dicuntur, annotat, ideo in fragilitatis proverbium abiiſſe ficus nomen apud veteres, mollemque eos atque inutilem virum ἄνδρα
23. σύκινον nuncupaſſe. Ad v. 9. ex Adamo Saturnum facit, quia ne Ethnicorum quidem ſcriptores negare unquam auſi fuerint, Saturnum primum hominem fuiſſe. Quod ſi ergo omnes illorum Dii fuerint homines, nec ante Saturnum his fuiſſe Deus deprehendatur, quis Saturnus niſi Adamus fuerit, ante quem homo nunquam extiterit? Quanquam in ſequentibus pro Saturno Noachum fuiſſe habitum oſtendere conetur, atque unum adeo eundemque Saturnum modo Adamum prioris orbis parentem, & ſeculi aurei civem, modo Noachum orbis illuvie exhauſti reparatorem meliorisq; ſatorem progeniei, diverſo reſpectu ſignificare. Et in Saturnum quidem apprime
58. illud quadrare exiſtimat, quod Gen. IX, 22. in Hebræo textu legitur ויגד, quæ certe vox vocalibus deſtituta tanquam a גוד eſſet, atque abſcindere excidereque ſignificaret, legi potuit: unde deſumtum eſſe videtur, quod de Jove ſomniant, ipſum patrem Saturnum exſecuiſſe.

Ad Gen. III, 15. dicit, ex quo edictum illud Divino ore prola-
25. tum ſit, ad ſerpentis occurſum viſos eſſe homines contremiſcere totos, eo quod Deus *naturalem quandam*, poſt peccati labem, *ἀνιπάθειαν adverſus eum indiderit*: a quo veteri certe & inolito odio natum eſſe ſuſpicatur adagium, *odit cane pejus & angue*. Sic ex c. IV, 7. enatam quoque antiquiſſimam phraſin illam περὶ τὰς θύ-

ρας

ρας colligit. Poſteaquam ad hiſtoriam de Noacho & diluvio devenit, maximam Deucalionem inter & Noachum harmoniam proli-
xe demonſtrat, luculento admodum exemplo, quam turpiter divinis oraculis ad inanes luſus fabulasque profana Gentilitas abuſa ſit. Cæterum non minus ab hiſtoria corvi diluviani, quam ab Ovidii fabella, originem duxiſſe credit adagium Græcum in deſides & cun-pag. 56.
ctatores, Κόραξ ὑδρεύει; cum corvus Noachi, aquis continuo ſupervolitans, nec regreſſus in arcam memor, vere ὑδρεύειν, i. e. circa aquas morari dici potuerit. Ex olivæ folio, quod in ore columbæ fuiſſe dicitur Gen. VIII, 11. tanquam ſigno pacis in genere adductas fuiſſe Gentes credit, ut pacem ea ſub imagine ſignificarent; quod memorabili e Livio l. 29. loco aliisq; illuſtrat. Jus divinum quod in bruta Gen. IX, 5. decernitur, agnoviſſe ei videntur Romani, quotannis crucifigentes canes in illorum memoriam, qui nocturnam Gallo-
rum in Capitolium irruptionem latratu non indicaverant, unde pro-
miſcua cædes ſequuta. Quæ Gen. IX, 27. de Japheto dicitur *la-* 61.
titudo, optime Autori quadrare videtur Neptuno, qui propterea εὐρύστερνος dictus. Ad c. X, 12. Xenophontem notat, quod *Rezen* ſeu Siſaræ urbis verum interpolaverit nomen, & pro Rezen Lariſſam ſubſtituerit, ut ad Græcam elegantiam accommodaret. Et veriſimile ipſi eſt, Græcis rogitantibus, cujus urbis eſſent rudera, Aſſyrios reſpondiſſe לרסן *Leresen*, addendo *Le* ad Genitivi notam, atque illud Le-
reſen mutatum eſſe in Lariſſam. Cap. XII, 13. in Ciceronem inve- 74.
hitur, quod crude nimis dixerit, ex omni vita ſimulationem diſſimulationemque tollendam. Potius ille dolum hunc Abrahami fuiſſe aſſerit, ſed qui in actu, ceu loquitur, negativo conſtiterit, ubi nempe, Labeone autore, aliquis per diſſimulationem vel ſua vel aliena tueri conatur. Quo ſimul illud Auguſtini in Gratiani Canones relatum pertinere ait: veritatem voluit celari, non mendacium dici. Gen. XV, 9. parallelum ex Luciano adducit, quod Ganymedes a Jove raptus & dimitti petens, pro λύτρῳ ſuo promittat ſe *arietem* Jovi immo- 90.
laturum, τὸν τριετῆ τὸν μέγαν. C. XIX, 2. imitationem eſſe auguratur Moſaicæ hiſtoriæ illam, qua apud Ovidium Philemon & Baucis Deorum hoſpites, renuentibus aliis, eſſe amarunt. Ad c. XXII, 2. pertinere ei videtur narratio Sanchuniathonis de Saturno, (quo veroſimiliter Abraham deſignetur) qui ex Nympha indigena 101.

Ἀνοβρετ, Hebraice העוברת (quod ipsissimum Saræ epitheton sit) filium habuerit unigenitum, ὃν διὰ τοῦτο Ἰεχὼδ ἐκάλεν: Jeud quippe Hebræis esse יחיד Isaaci in h. l. epitheton, de quo agere Sanchuniathonem appareat. Addere Porphyrium, unigenitum a Patre fuisse immolatum. Ex c. XXII, 11. egregium illud Græcorum Θεός ἀπὸ μηχανῆς ἐπιφανείς, illustrat. C. XXXV, 8. ex Antiquitate observat, illustres olim fœminas *Apis* nomine appellari non esse dedignatas, unde de Jovis nutrice Melissa, Melissa Epidamni filia aliisque, quin & ipsa Debora, quod nomen Hebræis apem sonat, legatur. C. XXXIX, 13. seqq. conjungere Lectorem jubet Phædræ Thesei uxoris in Hyppolitum, conjugis Prœti in Bellerophontē, & uxoris Potipharis in Josephum sævientis simul & deamantis libidinem, & dolorem, & insaniam, vindictæ denique propositum infandasque calumnias; unde non pauca apud Autores τὰς ἔξωθεν cum Mose con-
pag. 194. sentanea notari queant. C. XLI, 49. utut rationes illorum, qui Api-
195. da & Serapidem idem fuisse numen, & sub utriusque nomine cultum ab Ægyptiis Josephum existimant, acute excogitatas agnoscat; exinde tamen refutari eas facile autumat, quod, si Josephus ab Ægyptiis cultus post fata fuisset, Rex posteros Josephi Israelisque tanta tyrannide non pressisset, nec internecinum inter utramque gentem odium fuisset, sicut acciderit, hinc inde in secula fere denunciatum. C. XLV,
5. eadem in causa idem pronunciat, moresque gentis e diametro pu-
219. gnantes pro se allegat. C. XLIX, 10. asserit, ab illa de Christo pro-
253. phetia: *usque dum venerit Silo &c.* horrendo & diabolico modo detorta, originem fuisse fabulæ de Sileno; quemadmodum & verba v. 12. *dentes ex lacte albescent*, ad Silenum suum applicuerint, cum ei, teste Euripide, pro cibo caseum & lac bovis assignaverunt. Cæterum longum nimis foret Paralleliſmos omnes paraphrasesque ex profanis allegare, quas in Autore ubivis obvias deprehendet Lector. Controversias quoque nonnullas, quas v. g. de exhæredatione, p. 246. Jure Dei p. 61. &c. tetigit, brevitatis studio mittimus.

ΣΙΒΥΛΛΑΙΑΚΟΙ ΧΡΗΣΜΟΙ,
hoc est,

Sibylli-

Sibyllina Oracula, ex veteribus codicibus emendata ac restituta, & Commentariis diversorum illustrata, opera & studio Servatii Gallæi.

Amstelodami, apud Boomios, 1689, in 4. Plag. 98.

Quæ hodie extant, a multis retro sæculis inscripta, *Sibyllina carmina* octo libris comprehensa, non furoris fatidici oracula, sed ingenii otiosi commenta esse; nec obscuras, perplexas & ambiguas (quales furibundis vatibus conveniunt) prædictiones exhibere, sed simplices & perspicuas & quasi in schola per summum otium elaboratas narrationes de creatione mundi, lapsu Adami & Evæ, diluvio, arca Noæ, instauratione orbis post diluvium, & historiam omnem de adventu Christi in carnem, ejusque passione ac morte, & mox subsecuta Hierosolymorum eversione, Judæorum dispersione, Evangelii prædicatione, Antichristo, Græciæ interitu, mundi fine & extremo judicio complecti; ac ex Hesiodo, Orpheo, aliisq; Græcis poetis consarcinata esse, ac proinde spuria & suppositicia; versusque, si qui e veris Sibyllinis supersunt, adeo interpolatos & transformatos esse, ut ab adulterinis] discerni nequeant, plerorumq; eruditorum sententia est. Nimirum alia plane & diversa hæc carmina ab iis, quæ Tarquinio oblata Gellius memorat, alia etiam veteres Græci ac Latini scriptores ante Christianæ per orbem religionis notitiam consueta fuisse produnt: siquidem gentilem ista idololatriam confirmarunt, ut cum Æsculapium ab Epidauro, matrem Idæam a Pessinunte Romam esse accersendam, ad ædem Saturni esse immolandum, ac lectisternium habendum, Jovi ludos magnos, ac Veneri Erycinæ ædes vovendas, hostias humanas esse mactandas, & hujusmodi impia ac scelerata suaserunt; tantum abest, ut veræ Christianæ religionis dogmata tradiderint, quæ octo Carminum libri continent, qui sub Sibyllinorum nomine circumferuntur. Ac in ipsis priscis apud gentiles Sibyllinis carminibus multas jam fraudes interveniſse, multaque ab nebulonibus sub hoc nomine ficta ac veris inserta fuisse, vel sollicita Romanorum principum cura, *ut discernerent vera a falsis*, ostendit, qua Tiberius tactus Senatum commonefecit, *ut sacerdotibus daretur negotium*, quod jam antea etiam Augustus sanxerat & majores decreverant, *quantum humana ope possent, vera oracula a falsis discer-*

discernere, ut Tacitus Annal. lib. 6. cap. 12. tradit. Quæ tamen sollicitudo non obstitit, quominus de vaticiniis plerisque, quæ e libris Sibyllinis depromebantur, ambigeretur: ut de isto, quod Tiberii principatu vulgatum fuisse inter prodigia, quibus prænunciabatur mors Germanici, refert Dio lib. 57. Ex Luciani etiam *Pseudomante*, & libro *de morte Peregrini* intelligi potest, quantum Sibyllæ nomine impostores & agyrtæ inter gentiles fuerint abusi. Quo minus dubitari potest, multum fraudis (sed quam piam vocant) iis interveniisse carminibus, quæ pro veris Sibyllinis ab ecclesiæ priscæ Patribus habita, & ad convincendos refutandosque gentilium errores in partes vocata, talia etiam a Marco Antonio Antimacho, Sebastiano Castalione & nonnullis aliis agnita fuerunt. Quos verioribus rationibus oppugnarunt Vossius, Blondellus, Lambecius: præter hos autem & complures alios hoc argumentum fuse executus est, & adversus *Crassetum* Jesuitam potissimum, veritatem Sibyllinorum oraculorum destruxit Servatius Gallæus in *Dissertationibus de Sibyllis earumque oraculis*, quas in superioris anni Actis mense Januario p. 15. seqq. enarravimus. Ipsa autem quæ circumferuntur *Sibyllina carmina*, octo libris inclusa, (quorum manuscriptum codicem, qui Johannis Sambuci fuerat, in Bibliotheca Cæsarea Vindobonensi supereresse, Lambecius in Commentariis de ea lib. 8. p. 44. indicat) a *Xysto Betulejo* ex Augustana bibliotheca depromta & ab Oporino primum *A. 1545 Basileæ* evulgata, a *Castalione anno sequenti* carmine heroico Latine reddita, *A. 1555 Basileæ* græce & latine recusa, magna ex parte etiam in Syllogen apocryphorum a Michaele Neandro *A. 1567* relata, tandem *A. 1599* a *Joanne Opsopœo* Parisiis græco-latina cum notis nitidissime edita, & *A. 1607.* recusa, anno proxime elapso idem Gallæus Batavis typis, Opsopœi editionem imitantibus, exscribi fecit, & prolixos commentarios addidit. In quibus non solum integræ Castalionis & Opsopœi annotationes, & nonnullæ e MSC. codice, quem Cl. vir Edu. Bernardus ex Anglia suppeditaverat, emendationes exhibentur; verum etiam e doctorum virorum scriptis excerptæ ad Sibyllinorum carminum illustrationem facientes notæ, interdum quoq; prolixiores digressiones, ab Editore proponuntur, suis quævis versibus, ad quos pertinent, substratæ: insignem sacræ & profanæ philologiæ apparatum ex *Bochar-*

ti,

ti, *Buxtorffii*, *Cerdæ*, *Duporti*, *Ferrarii*, *Grotii*, *Heideggeri*, *Hottingeri*, *Hoffmanni*, *Blondelli*, *Barthii*, *Salmasii*, *Spenceri*, *Poli*, *Petiti*, *Marshami*, *Ravanelli*, *Schedii*, *Suiceri*, *Spanhemii*, *Parckeri*, *Martyris*, *Peraldi*, *Ouzelii*, aliorumque monumentis suppeditantes.

Sub finem adjecit eadem quæ Joannes Opsopœus suæ Parisinæ editioni appendicis loco junxerat, *Oracula metrica Jovis*, *Apollinis*, *Hecates*, *Serapidis*, aliorumque falsorum Numinum, ex Græcis scriptoribus collecta, substratis Opsopœi annotationibus, e quibus intelligere licet, e quibus autoribus quodvis eorum depromtum sit; *Astrampsychi onirocriticon*, sicut Jos. Scaliger istud digessit; nec non *Oracula magica Zoroastris* cum *Plethonis* & *Psselli* scholiis, quæ dogmata continent (ne quis artis portentosæ & præstigiatoriæ præcepta in iis tradi putet) de pietate & cultu divino, quem qui apud Ægyptios, Chaldæos, Persas & Medos profitebantur, *Magi* dicti sunt, ut e Platone, Strabone, Plutarcho, Luciano, Apuleio & aliis discimus. Cæterum de his æque Zoroastris ac illis Numinum oraculis merito pronunciare possumus, quod Magicorum Zoroastris editioni Parisinæ A. 1597. Fed. Morellus præfixit:

Oracla hæc fateor possunt Ænigmata dici:
Sunt oracla Dei clara minus Clarii.

EXCERPTA EX LITERIS Dn. JOHANNIS Christophori Sturmii, Professoris Altorfini, die 22. Dec. 1689. Lipsiam scriptis, de Helio- & Seleno-Cometis Altorfi observatis.

Accidit ante hos dies, $\frac{8}{18}$ mensis hujus, ut invitante cœli serenitate, cum intenso tamen frigore conjuncta, sub vesperam extra oppidum nostrum exspatiatus, in plagam occidentalem gradum oculosq; converterem, paucis ante minutis quam Sol, horizonti jam proximus, in consuetas se latebras reconderet, ejus ellipticam figuram, ceu frequenter soleo, sic ferente occasione, intentis oculis contemplaturus. Omnia vero alia dum expecto, insolitum mihi, nec antehac unquam visum, nec, præterquam Actorum anni 1682 p. 262, lectum etiam unquã, sese offert, columna scilicet sive cauda perpendiculariter supra Solem jamjam occidentem erecta, Solis lucida rubentique

tique facie obscurior quidem, at ambiente aere multum vaporoso
TAB. II. multo splendidior, latitudine sua Solis semidiametrum quam pro-
Fig. A.B. xime exæquans, longitudine vero duodecies excedens & amplius, post Solis etiam occasum adhuc durans, longitudine magis magisque decrescens, & post pauca tandem horæ minuta opinione mea citius evanescens. Hæc cum in oppidum reversus curiosioribus quibusdam obviis narrassem, ac domi meæ causam phænomeni physicam subinde meditarer; finita cœna & cubitum eundi tempore jam impendente, inopinatum accipio nuncium ex alumneo Collegii nostri, nescio quod circa Lunam occasui appropinquantem spectari prodigium, de quo certiorem me reddendum esse utique judicaverint. Ego vero, cum accepto hoc nuncio in supremam Collegii contignationem sine mora me recepissem, non sine magna admiratione idem plane in Luna conspicio phænomenon, quod vespere proxime antecedente in Sole videram, hoc solo discrimine, quod cauda ista sive columna splendida, ibi supra Solem exporrecta, hic infra Lunam ad horizontem usque protensa spectaretur, tantisper tamen etiam ultra
Fig. C. ejus cornutam faciem elongata; prout in *Schem. adjecto lit.* C designat. Ex eo tempore (audita vero jam erat decima nocturna) ad horam undecimam usque, columna ista sive spatium resplendescens infra Lunam, cum ejus altitudine supra horizontem, paulatim decrescebat, portione tamen ejus supra ipsam eminente nequaquam ita augescente, ut ego futurum esse conjeceram, sed columna
Fig. D. tota magis magisque decurtata; adeo quidem ut post mersam penitus Lunam cauda sursum erecta (*ut in D*) valde brevis esset, & mox penitus exspiraret. Ex phænomeno interim *lit.* C notato suspicari non sine causa mihi videbar, si primæ circa Solem apparitioni maturius supervenissem, cum Sol notabili adhuc esset supra horizontem altitudine, ibi quoque deorsum exporrectam ad horizontem columnam visurum me fuisse: ideoque cum spes esset indubia fere, vaporosam istam aeris conditionem, quæ tum erat, per totam noctem eandem esse permansuram, & qui tum aderant spectatores jussi, & ipsemet constituti, sequenti mane Solem orientem operiri. Quod dum fecimus, opinioni nostræ plane satisfactum est, visa iterum supra Solem assurgentem columna resplendente, & quanto altius deinceps elevatus Sol esset, tanto longiore tractu eadem versus horizontem

TAB. II. *ad A. 1690. pag. 66.*

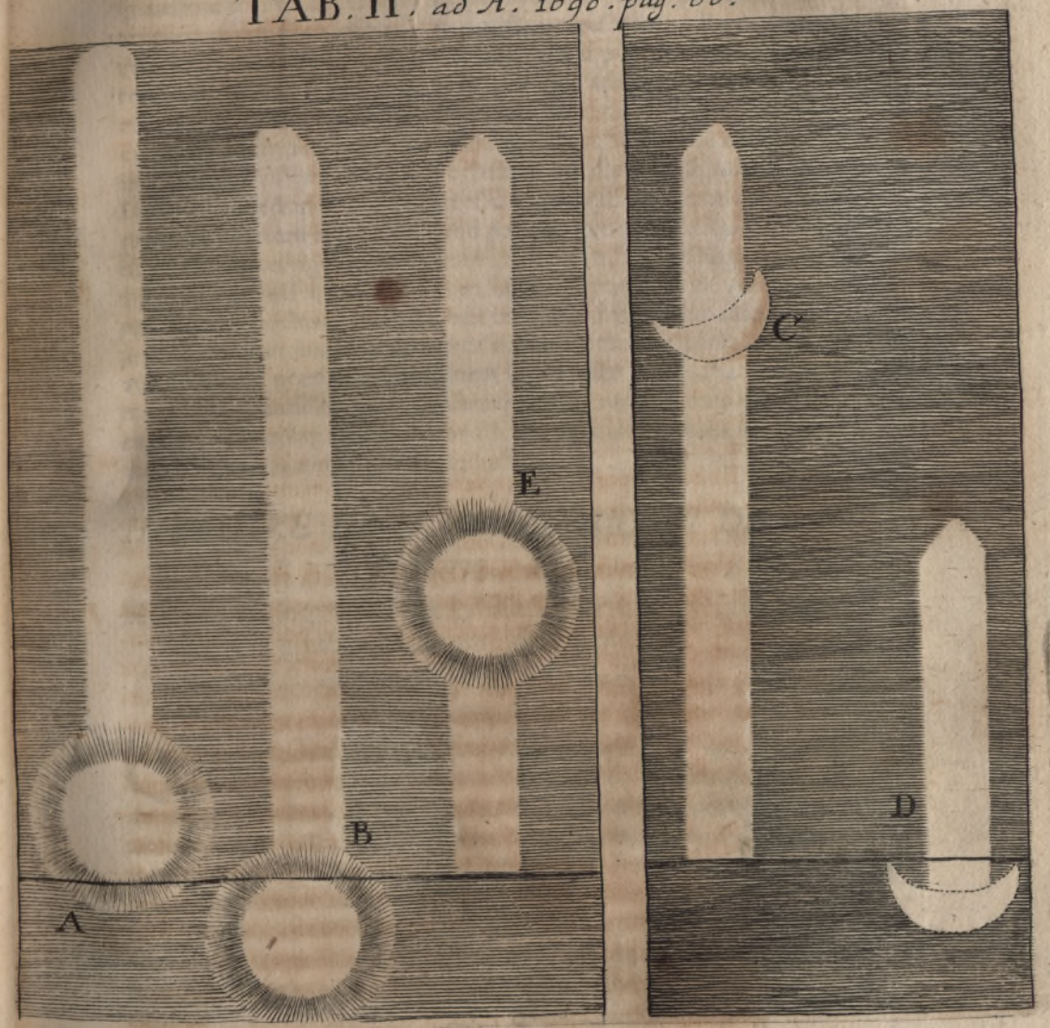

zontem exporrecta, tandemque, cum ad eam circiter altitudinem, quam tota columna prius fere semper habuerat, Sol assurrexisset, intra parvum temporis intervallum prorsus evanescente. Frustra vero vespere sequenti apparentiæ hujus iterationem expectavimus, frigore quippe aeris, ob ventum, qui orientalior ante fuerat, multo jam australiorem, sensibiliter remittente. Tametsi vero memorabile cumprimis erat, hæc in utroque Luminari phænomena contigisse illa ipsa Dominica, qua mane in Ecclesiis evangelium de signis in Sole, Luna &c. expectandis prælectum esset; a naturalibus tamen causis ea provenisse certum erat: tum quod postero quoque die iterata vice in Sole saltem comparuissent; tum quod non nisi prope horizontem vel occiduum vel ortivum spectata essent; tum denique vel maxime, quod in nocturna observatione crassiorum vaporum altitudo in aere a Luna illuminato circumcirca distinctissime conspicua, caudæ vel columnæ prædictæ altitudinem satis exacte adæquabat; argumento satis manifesto, per specialem quendam rarefactionis gradum, ex rara quadam vaporosi aeris conditione pendentem, haut injucundum hoc spectaculum productum fuisse.

HISTOIRE DE L' IMPRIMERIE ET DE LA librairie. i. e.

Historia typographiæ & bibliopoliorum a primis originibus ad annum 1689 deducta.

Parisiis, apud Johannem de la Caille 1689, in 4.

Constat plagulis 45.

Quemadmodum ex iis, quorum Acta collegimus, duo cumprimis Typographorum historiam ex professo illustrarunt, Theodorus puta *Janssonius* ab Almeloveen in *de Vitis Stephanorum*, & Adrianus *Bailletus* T. II. P. I. *Judiciorum Eruditorum de primariis Auctorum scriptis*; quorum illum A. 1684. p. 202. hunc A. 1686. p. 252. prolixius commemorandum duximus: ita *Johannes de la Caille* senior, typographus & bibliopola Parisiensis, *Wetsteniorum*, *Bulifonum*, aliorumque sui ordinis eruditorum æmulus, utrique, imo quotquot hoc argumentum pertractarunt, auctoribus universis, opere hoc bi-

pertito palmam dubiam reddere studuit; cum, quos illi decadibus aut centuriis numerant, hic chiliadibus fere binis digesserit.

Parte priori in origines artis typographicæ inquirit, illasque non *Costeri*, non *Mentelii*, non aliorum, (quibus singulis eruditorum aliqui assertum eas iverunt,) sed *Johannis Guttembergii* Argentoratensis ingenio acceptas esse ferendas arbitratur. Ab hujus dein ævo, medio nempe seculi XV, ad seculi usque XVI auspicia, ordine chronologico, antiquiores Typographos, eorumque nomina, patriam, domicilium, opera primaria, symbola, epitaphia, quandoque & progeniem ac gesta præcipua, cujuscunque generis illa fuerint, recenset. Altera vero parte typographos ad unum omnes, quotquot ab A. 1469, ad annum usque 1689, Lutetiam Parisiorum incoluere, complexus est. Accedunt indices tum *Urbium*, tum *Typographorum*, alphabetici.

METHODUS CURVAS DETERMINANDI, quæ formantur a radiis reflexis, quorum incidentes ut paralleli considerantur, per D. T.

CUm rogatus fuerim a nonnullis, ut publici juris facerem illam methodum, qua detecta fuere, quæ in *Actis hisce Anno 1682 mense Novembri* recensentur breviter, non patiar illam desiderari diutius, sed eandem, quantum per multa, quibus distineor, negotia licet, brevibus hic exponam.

Principio autem non possum, quin moneam, me in diversa longe esse sententia ab illa, quam hodie plerique fovent, dum ad problemata, quæ tangentium determinationem, quadraturas spatiorum, curvarum rectificationes &c. complectuntur, singularem requiri methodum existimant, eamque dissidentem plane ab illa, per quam alias, una eademque constanti ratione, omnia problemata matheseos resolvuntur. Facile enim demonstrare possem, similia problemata simplicissima omnium seu primi gradus esse in tota analysi, cum tantum casus speciales problematum quorundam generalium existant, quæ trita & expedita via a tyronibus solent resolvi. Sed hæc alterius temporis sunt atque loci, ubi quoque ostendam, viam hanc, licet genuina maxime sit, in tantam tamen quandoque

calculi

TAB. III. ad A. 1690. pag. 69.

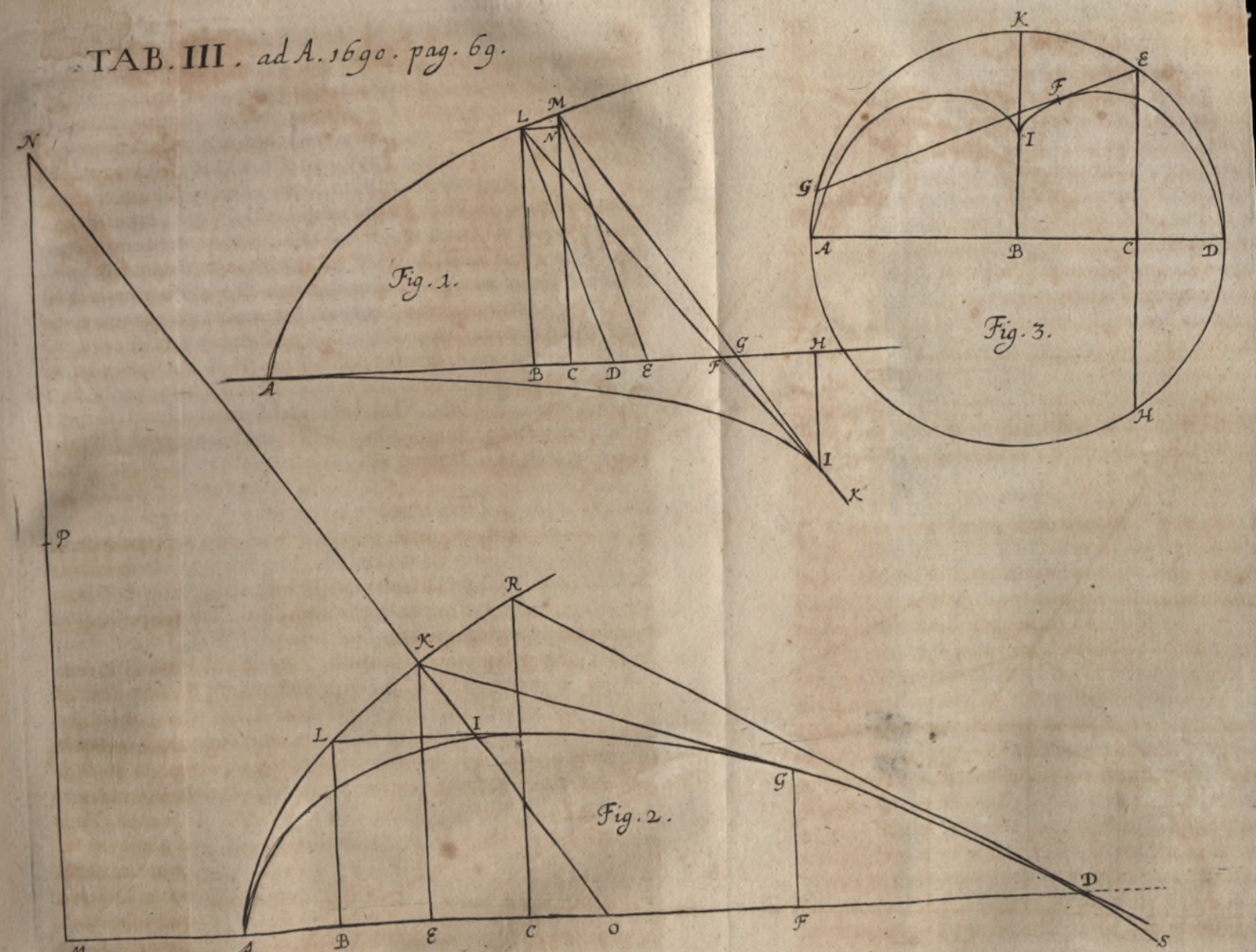

calculi prolixitatem nos deducere, ut insuperabilis fere sit, nisi certa ad illam tollendam compendia adhibeantur. Quod vero ad rem præsentem attinet, methodum meam in compendium redactam breviter quidem exponam, sed ita tamen, ut liquido adpareat, quomodo quis, vestigiis hisce insistendo, illam ad eam perfectionem, qua major in hoc negotio non datur, evehere tandem possit.

Sit ergo (fig. 1.) curva quæcunque ALM, & ponantur radii TAB.III. paralleli incidentes esse BL, CM &c, reflexi vero LI & MK, qui cur- Fig. 1. vam AIK tangant in punctis I & K; quæritur, data curvæ ALM natura, alterius curvæ AIK determinatio. Ut autem quæstioni huic perquam expedita ratione satisfaciamus, notandum est:

(1) Non inquirendum esse in relationem, quam curva AIK habet ad rectas AH & HI aut similes indeterminatas, prout Dn. des Cartes solet, quia nimia hinc oritur calculi prolixitas, sed, quod facilius fit, longitudinem solum rectarum LI, MK & similium tangentium esse determinandam. Ex hac enim cognita constructio curvæ deducitur, &, cujus illa gradus sit, ope communis analyseos deinde haut difficulter investigatur.

(2) Quia in singulis curvis operatio quædam eaque prolixa semper repetenda est, hanc statim ab initio per generale theorema esse absolvendam, priusquam ad speciales curvas hujus methodi fiat adplicatio. Supponendo enim angulos BLD & DLF, item CME & EMG ob angulorum incidentiæ & reflexionis æqualitatem, sibi invicem æquari, statim patet, datis lateribus duorum triangulorum rectangulorum LBD & MCE, distantiaque eorundem BC, rectam LI determinatæ longitudinis existere. Si enim ponas $BL = y$, $BC = o$, $NM = e$, $BD = b$, $CE = d$, $LI = p$ & procedas juxta nota analyseos præcepta, ita ut omittantur omnes illi termini, in quibus quantitates o & e, quæ ut indefinite parvæ hic spectantur, ad duas aut plures dimensiones ascendunt, invenies $p = \frac{oyy + 2dey - ddo \text{ in } yy + bb}{dy - by - be \text{ in } -2yy - 2ey - 2bd}$.

(3) Si ergo detur curvæ alicujus natura, solum exhibendam esse proportionem, quam o & e inter se habent; id quod juxta sequentem regulam efficitur: Positis in æquatione, quæ curvæ datæ naturam exprimit, omnibus terminis, in quibus y adest, ad unam partem, & omnibus, ubi x habetur, ad alteram; erit, ut o ad e, sic omnes

termini, ubi y, per numerum suæ dimensionis multiplicati, & per y divisi, ad omnes terminos ex x compositos, per numerum suæ dimensionis multiplicatos & per x divisos. E. g. Sit $y^3 + axy = a^3 + xxy + x^3 + axx$, erit facta legitima transpositione: $y^3 + axy - xxy = x^3 + axx - axy$, & multiplicatione per numerum dimensionum peracta: $3y^3 + axy - xxy = 3x^3 + 2axx - axy$, tandemque diminutione unius dimensionis (dividendo hic per x, illic per y) facta: $3yy + ax - xx = 3xx + 2ax - ay$. Hinc ergo, ut o ad e, sic $3yy + ax - xx$ ad $3xx + 2ax - ay$.

(4) Tandem, quia hinc quoque data est longitudo rectarum BD & CE (est enim ut o ad e, sic LB ad BD) has restituendas esse in modo invento theoremate, ut denuo proportio o ad e exprimatur. Hinc enim nascetur æquatio, in qua o & e plane non comparent, ac proinde longitudo LI = p per solas datas determinabitur. Id quod erat inveniendum. Exemplis res fiet clarior.

Si enim (fig. 1.) curva APM sit parabola Archimedis, & supponantur radii solares, ita ut paralleli sint axi, in eandem incidere, statim ex hac methodo patet, reflexos in unicum punctum, quod focus vocatur, concurrere. Verum quia jam in vulgus nota hic exhibere non est animus, ponamus radios Solis parallelos in eandem curvam ita incidere, ut axem normaliter secent; sitque latus rectum $= 2r$ & AE $= x$, cæteris ut antea suppositis, erit $2rx = yy$. Unde juxta regulam datam erit ut o ad e, sic y ad r. Unde $b = r$ & $d = r$. Jam juxta generale Theorema erit:

$$p = \frac{oyy + 2rey - rro}{ry - ry - re} \text{ in } \frac{yy + rr}{-2yy - 2ey - 2rr} = \frac{oy^4 + 2rey^3 + 2r^3ey - r^4o}{2reyy + 2r^3e}$$

Adeoq; denuo est o ad e ut $2rpyy + 2pr^3 - 2ry^3 - 2r^3y$ ad $y^4 - r^4$, hoc est ut y ad r. Unde propter extremorum & intermediorum æqualia producta habebis æquationem, quæ reducitur ad hanc $p = \frac{y^3 + rry}{2rr}$. Ex qua facilem quæsitæ Curvæ constructionem de-

Fig. 2. rivo, quam exhibet *figura secunda*. Sit ALKR parabola, producatur linea KO, quæ ad curvam normalis est, usque dum concurrat in N cum recta MN parallela ordinatim adplicatæ KE, posito AE = AM, eritque dimidia MP æqualis semper KG, curvam AIGDS tangenti

genti in puncto G, & cum recta KO constituenti angulum GKO æqualem angulo OKE. Ex hisce autem porro sequentia non vulgaria concluduntur:

(1) Curva AIG æquatur semper rectis EK & KG, hoc est radio incidenti & reflexo.

(2) Si B sit focus parabolæ, & BC æqualis dimidio lateri recto, erit CI maxima altitudo curvæ itidem æqualis lateri recto dimidio, dupla vero CI, hoc est latus rectum erit = curvæ AI.

(3) Curva AIGDS, usque ad punctum D, ubi axem AD intersecat, tripla est rectæ CR, quæ per verticem curvæ I transit.

(4) Longitudo AD æquatur $\frac{qr}{2}$, & posito FD = u, & FG = z, erit natura hujus curvæ AIGDS $qrtt - 2t^3 = 27rzz$, quæ curva jam facile ope parabolæ describitur. Vicissim vero hujus curvæ ope nova habetur descriptio parabolæ, si intelligatur huic curvæ filum adplicatum esse, & ea ratione evolvi, ut altera pars hujus fili, v. g. KE semper ad axem sit perpendicularis, altera vero KG continue curvam hanc tangat, ita enim punctum K hoc modo designatum semper erit in parabola.

Si quis eandem methodum adplicare velit hyperbolæ, ubi latus rectum & transversum æqualia sunt, posita natura ejus $2rx + xx = yy$, invenietur $p = \frac{2y^3 + rry}{2rr}$. Quod autem ad circulum at-

tinet, nuper Dominus *Bernoulli*, Vir in hisce studiis eximie versatus & egregiis speciminibus clarus, observavit curvam, quæ hic per reflexos radios formatur, ad sex adscendere dimensiones: ego vero ex calculo olim collegeram, illam quatuor tantum esse dimensionum. Quapropter rationes denuo subducens, quæ satis olim prolixæ erant, cum nondum instructus essem a necessariis compendiis, illico deprehendi errorem qui irrepserat. Hunc ergo ut emendem, & novo aliquo invento resarciam, publico jam communico non solum rationem, qua hæc curva facili calculo inveniri potest, sed etiam facillimã ejus constructionem, quam quis ægre eliceret ex Æquatione ad sex dimensiones adscendente & multis terminis implicita, si viam insisteret ordinariam.

Sit enim curva circularis (fig. 3.) AKDH & HE radius solaris *Fig. 3.* incidens

incidens, fiat EG = EH, & FE sit dimidia ordinatim adplicatæ CE, dico quod F sit punctum aliquod ex infinitis curvæ IFD, ubi tangit eandem radius reflexus EG. Quod quidem methodo hactenus explicata facile probatu. Sit CD = x, CE = y FE = p & radius BD = r, erit $2rx - xx = yy$. Unde juxta regulam supra indicatam o ad e, ut y ad $r - x$; hinc $b = r - x$ & $d = r - x - o$, adeoque $p = \frac{oyy + ryy - 2rey - 2exy - rro + 2rox - oxx}{yy + rr - 2rx + xx - xy - oy - ry + xy - re + ex}$ in $\frac{-2yy - 2ey - 2rr + 4rx + 2ro - 2xx - 2ox}{}$ restituto autem $2rx - xx = yy$, & absoluta multiplicatione erit $p = \frac{2oyy + 2rey - 2exy - rro}{2oy + 2re - 2ex - 2pr + 2px}$, & proinde ut o ad e sic $2ry - 2xy$ ad $2py - 2yy + rr$, hoc est ut y ad $r - x$, sicque tandem adæquatis extremis & intermediis productis, & restituto x invenitur $2p = y$. Q. E. D.

Si BC æqualis ponatur x, erit $b = x$ & $d = x - o$, evadetque calculus multo adhuc facilior, quia quantitates b & d simpliciorem compositionem habent, ad quod in hoc negotio vel maxime est attendendum.

Hinc jam juxta generale Theorema, quod olim exhibui, & cujus veritas ea consideranti, quæ modo tradidi, statim obvia erit, (*quod nimirum radius incidens CE, una cum reflexo FE, sit æqualis curvæ FD*) sequitur curvam FD semper esse triplam radii reflexi FE, h. e. continue æqualē lineæ FG, quod non inelegans meo judicio est Theorema.

Perspicuum quoque inde evadit, cur specula catustica sphærica tantam comburendi vim in loco I, qui radium BK bisecat, obtineant, & facile determinari potest, quanta esse debeat superficies sphærica ad hunc effectum conducens, & quænam hemisphærii pars huic scopo plane non inserviat.

Cæterum quamvis hæc ratio curvas determinandi non adeo difficilis sit, si conferatur cum labore, qui exantlandus esset, si modo vulgari quis hoc negotium aggrederetur; multo tamen melius est, rem totam absolvere generali calculo, qui semper omnes curvas ejusdem gradus complectitur. Sic assumendo æquationem $yy = rx + \frac{rxx}{q}$, quæ omnes sectiones Conicas respectu axeos comprehendit, r latus rectum & q transversum designante, invenietur, juxta ea quæ modo docui, $p = \frac{4qy^3 + 4ry^3 + qrry}{2qrr}$ in qua unica æquatione omnia illa, quæ supra exposui, denuo nobis offeruntur. E. g. posita circuli natura, $2rx - xx = yy$, quia hic r & q æquantur & signum — habetur, erit $p = \frac{4y^3 - 4y^3 + rry}{2rr}$, h. e. $p = \frac{y}{2}$. Eadem vero superior æquatio ad ellipsin & hyberbolam, ubi r & q inæquales sunt, facile quoque adplicatur. Quod si ergo generali isthac ratione negotium hoc tractemus, & aliquousque in eo procedamus, donec nimirum aliquam deprehendamus progressionem, id ex hoc labore lucri in nos redundabit, ut deinde ex data alicujus curvæ natura, statim absque ullo fere calculo curvam, quæ per reflexos radios formatur, determinare possimus, quæ ultima hujus methodi est perfectio & immensæ plane utilitatis, quippe cum hinc problematum magni momenti solutio dependeat.

Tandem notandum est, nullatenus opus esse, ut radii incidentes paralleli semper supponantur. Licet enim a quolibet puncto ad libitum assumto venire concipiantur, aut puncti loco quævis curva assumatur, illi tamen qui hæc, quæ modo explicavi, nec non quæ in *Medicinamentis* de curvarum formatione dicta sunt, bene intellexerit, neque hic aqua hærebit. Eadem via, assumta refractionum mensura, determinabuntur Curvæ, quæ a radiis refractis, corpora curva pellucida transeuntibus, generantur.

Quam innumera autem opticam perficientia inventa, eaque prorsus nova, hinc deduci possint, quamvis scientiæ illi, hoc seculo ab ingeniosissimis viris admodum excultæ, vix quidquam adjici posse videatur, periti harum rerum facile conjicient. Nam si vel solæ sectiones assumerentur conicæ, tot nova hujus methodi corollaria se objicerent, quæ spissum vix caperet volumen, eaque tam singularia, ut unumquodque semper unico concluso nova centra seu focos, novam generationem, & novam denique rectificationem alicujus curvæ in lucem produceret.

D. JOHANNIS CHRISTOPHORI Herolds JCti & Potentiff. Elect. Brand. Consiliarii in Ducatu Magdeb. Illustres Observationes Consultativo-Decisivæ Forenses.

Lipsiæ, apud Hæredes Friderici Lanckisii, 1690. in 4.

Constat plagulis 97.

POstquam Jurisprudentia nostra, ut communis rerum Natura, varietatè & mutatione gaudet, ut quæ integras olim habuere vires, sensim elanguescant, ac subinde plane deficiant; dum novæ interea formæ prodeunt & anteriorum defectum abunde quidem, sub hac tamen conditione resarciunt, ut quo majore amœnitate eædem polleant, eo majorem quoque curam & cognoscendi solertiam exposcant; hinc debita cum laude illorum JCtorum institutum nunquam non commemorandum, qui vicissitudines tales probe advertunt, & casus dubios ex recentioribus LL. aut Statutis aut Consuetudinibus noviter emergentes congrua decisione componere satagunt. Comprobavit hac in parte industriam suam *Dn. Herolt JCtus Clarissimus*, Volumen istud Observationum Forensium felici successu colligens. Pleræq; enim quæstiones ex recentiori Jure scripto & non scripto emergunt pariter ac deciduntur, quanquam quoad argumentum ipsum invicè differant. Potiores ex his concernunt POTENTISSIMI ELECTORIS, (sub cujus imperio Autor inter Consiliarios splendide floret) Jura tum communia tum singularia, ex insigni Archi-Episcopatus Magdeburgensis transformatione dependentia, quatenus utraque cum privatorum ac subditorum interesse, inæquali utut certamine committuntur. Dantur insuper quæstiones, privatorum res & fortunas unice quæ afficiunt. Hac sub connexione recensebimus summatim, more apud nos recepto, quæstiones nonnullas voto decisivo illustratas. Non minus numeri, quam argumenti propinquitate cohærent priores *Obs. 2, 3, 4, 7, & 8*, quippe in quibus distinctim deciditur, quod Feudi Regalis Administrator vitalitius, cui Lege Publica novæ alienationes interdictæ, in præjudicium Successoris singularis feudum inferius sibi apertum novo Vasallo in feudum dare, aut si quod aperturæ proximum, in irregulare seu hæreditariū feudum commu-

commutare, aut plane in prædium emphyteuticum transformare nequeat, quo minus Dominus Successor feuda ista aut a modernis Possessoribus revocare, aut ad pristinum statum reducere valeat. Simili ratione junguntur *Obs. 14, 15. 16. 17 & 18.* in quibus de Venationis Jure disquiritur, quatenus moribus nostris pro Regali illud habeatur, ac Principibus vigore superioritatis territorialis competat; subditis vero ac Nobilibus aut speciali & expressa concessione, vel præscriptione immemoriali acquiratur. Porro de speciebus Venationis, de banno ferino, de Jure convenationis, Koppeljagt/prolixe & distinctim disceptatur.

In *Obs. 21.* Casus prorsus singularis continetur, quo Domino Territoriali cognitio rerum Ecclesiasticarum ex speciali ratione denegatur. In *Obs. 6.* incidenter quidem *n. 35.* sed argute admodum potestas Capitularium Ecclesiæ Cathedralis sede vacante excutitur. Quatenus venditor qui prædium cum pertinentiis, quæ ipse a suo Antecessore obtinuit, alteri vendidit, ad earum evictionem obstrictus sit, *Obs. 27.* exponit. In *Obs. 28.* adstruitur dominium pro solido in superficie parietis ex ædium fundamento eatenus probari, quatenus recta linea ex fundamento secundum stateram æqualiter in altum surgit. In his & cæteris quæstionibus dilucidandis, quæ in universum ad *XXXI* excurrunt, methodo plana ac perspicua Autor Nobilissimus usus est; nervose etenim primū statum quæstionis Latina junctim & vernacula lingua proponit, recenset deinceps rationes ad utramque sententiam spectantes, adjectis Collegiorum Juridicorum responsis haud raro discordantibus; quo in bivio tamen Dominus Autor non modo viam magis tutam, sed & exitum controversiæ scite demonstrat.

SCRIPTORUM ECCLESIASTICORUM Historia Literaria a Christo nato usque ad seculum XIV. Autore Guilielmo Cave SS. Theol. Prof. Canonico Windesorienſi. Londini 1688.

Appendix ad historiam literariam Guilielmi Cave, in qua de Scriptoribus Ecclesiasticis ab A. 1300. ad 1517. pari methodo agitur. Autore Henrico Wharton A.M. Archiep. Cantuariensi a sacris domesticis.

Londini, typis & impensis Richardi Chiſvvell ad insigne roſæ coronatæ in cœmeterio D. Pauli, 1689. fol.

Constant plagulis 276.

INter eruditos noſtræ ætatis, qui de antiquitatibus eccleſiaſticis, ac imprimis de notitia Scriptorum eccleſiaſticorum præclare meruerunt, principem facile locum tenet Guilielmus Cave Canonicus Windeſorienſis & S. Theologiæ Profeſſor, cujus ſcripta vernaculo pariter & Latino ſermone compoſita jam pridem in eruditorum manibus verſantur. Vernaculo enim ſermone præter tractatum de Chriſtianiſmo primitivo, & diſſertationem de regimine veteris eccleſiæ, edidit vitas Apoſtolorum, item Apoſtolicos ſeu vitas Patrum primi, ſecundi, tertii & quarti ſeculi, de quibus celeberrimi Viri ſcriptis Acta noſtra menſe Febr. 1685. p. 85, & menſe Martio ejusdem anni p. 117, item menſe Martio 1686 p. 164, & menſe Majo 1687 p. 254. videri poterunt. Nunc illud tantum addimus, Apoſtolicos ſeu vitas Patrum primitivæ eccleſiæ ab *Ab. Sellero* Rectore eccleſiæ Combentynhaedenſis in Devonia vindicatas eſſe. Cum enim quidam ſub literis J. H. deliteſcens, in tractatu, qui inſcribitur: *View of antiquity*, i. e. *conſpectus antiquitatis*, haud raro a Cavii ſententia diſſenſiſſet, huic prædictus Sellerus alium tractatum oppoſuit hoc titulo inſignitum: *Remarks relating* &c. h. e. *obſervationes de ſtatu eccleſiæ priorum ſeculorum, quibus inſperguntur animadverſiones in J. H. conſpectum antiquitatis.* Qui tractatus Londini A. 1680 in 8vo impensis Richardi Chiſvvell prodiit, & decē vitas complectitur, nempe Ignatii, Juſtini, Irenæi, Clementis Alexandrini, Tertulliani, Origenis, Cypriani, Lactantii, Athanaſii & Hilarii Pictavienſis. Atq; idem Sellerus autor quoque eſt tractatus: *the devout communicant*, h. e. *devotus ſacræ ſynaxeos particeps, inſtructus regulis digne accipiendi ſacram Euchariſtiam*, qui liber Londini 1686 in 12 prodiit, & totus prope aſceticus eſt, niſi quod cap. 21. partis primæ ritus veteris eccleſiæ in celebranda ſacra ſynaxi referuntur, & in ſequenti capite ex hiſtoria eccleſiaſtica recenſetur, quanta cum devotione & reverentia S. Euchariſtia in primitiva eccleſia celebrata fuerit. Utrumque librum ex dono Clariſſimi Autoris accepimus, eorundemque mentionem hac occaſione factam lectori non ingratam ſperamus.

Sed

Sed jam ad Cavium, unde paulum digreſſi, redeamus, & Latina quoque ejusdem ſcripta referamus, ut propius ad hiſtoriam ejus literariam accedamus. Edidit ergo Latine A. 1674. Londini *Tabulas eccleſiaſticas*, quibus Scriptorum eccleſiaſticorum a Chriſto nato ad annum usque 1517 patria, ordo, ætas & obitus breviter exhibentur, biennio poſt 1676 Hamburgenſibus typis in Germania recuſas. Poſtea A. 1685 *Chartophylacem eccleſiaſticum*, quo prope 1500 Scriptores eccleſiaſtici eorumque monumenta breviter indicantur, prælo mandavit, paulo poſt in Germania prælo iterum ſubjectum, & in Actis noſtris Cal. April. A. 1686 memoratum. Cum vero hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſtudioſi de nimia Chartophylacis brevitate quererentur, quin & viri quidam haud vulgares celeberrimum Autorem, ut majori operi manum admoveret, enixe rogarent, hanc Scriptorum eccleſiaſticorum hiſtoriam literariam tandem amicorum precibus ſuccumbens condidit, & publici juris fecit, de quo incomparabili eccleſiaſticæ eruditionis theſauro, univerſo literato orbi gratulamur. Quamvis enim haud ita pridem etiam *L. Ellies du Pin*, Doctor Facultatis Theologicæ Pariſienſis, in nova bibliotheca Scriptorum eccleſiaſticorum Gallice ſcripta & Pariſiis vulgata, cujus recenſionem Supplementis noſtris reſervamus, & *Caſimirus Oudin*, Presbyter Præmonſtratenſis, in ſupplemento ad Bellarminum de Scriptoribus eccleſiaſticis, hoc argumentum poſt alios tractaverint, non ſic tamen hanc materiam exhauſerunt, quin doctiſſimi Cave induſtriæ multa relinquerent.

In Prolegomenis, operis hujus ortum & progreſſum, nec non ejusdem materiam & methodum exponit, & quibus ſubſidiis laborem hunc aggreſſus fuerit. Refert inter alia, *Jacobum Uſſerium*, Archiepiſcopum Armachanum, ab ipſis ſtudii Theologici incunabulis, opus aliquod de Scriptoribus eccleſiaſticis, cui Bibliothecæ Theologicæ titulum dedit, inchoaſſe, ſed inchoatum tantum, imo inſtitutum potius quam inchoatum reliquiſſe, cum gravioribus negotiis & belli civilis tempeſtate interturbatus, ultra rudem indigeſtamque collectaneorum molem procedere haud potuerit, cujus autographum ſibi ab *Eduardo Stillingfleet*, Ædis Paulinæ apud Londinenſes Decano, communicatum grato animo prædicat, quamvis ob ſchedas laceras, male exaratas, nulloque ordine diſpoſitas, pauca inde excerpere potuerit. Addit Uſſerium collectanea bibliothecæ ſuæ Theologicæ,

ne penitus perirent, *Gerhardo Langbainio*, Collegii Reginalis Oxonienſis Præpoſito, morientem commendaſſe, qui ne Amici votis deeſſet, collectanea illa exſcribi curaverit, in ordinem qualemcunque redegerit, lacunas ſupplerit, & citationes in margine detritas reſtituerit, ſed ipſe quoque operi huic immortuus fuerit, cujus apographum ſe quondam in bibliotheca Bodlejana oculis uſurpaſſe dicit. Inter vivos, qui hiſtoriam hanc literariam conſiliis ſuis auxiliisve promoverunt, commendat *Henricum Dodwellum* Dublinienſem, hiſtoriarum in Academia Oxonienſi Profeſſorem, *Ab. Sellerum* Devonienſem paulo ante memoratum, & *Henricum Whartonum*. Plures in ipſo opere paſſim nominat. Cum vero multum interſit, ut & genuina Patrum ſcripta a ſpuriis diſcernantur, & ſinceriores Patrum editiones corruptis præferantur, operæ ſe pretium facturum cenſuit, ſi & canones quosdam criticos ad dignoſcenda Patrum ſcripta neceſſarios, & regulas generales in ſeligendis Patrum ſcriptis adhibendas delinearet, & exemplis illuſtraret. Septem igitur canones conſtituit, quorum ductu ſuppoſititia Patrum ſcripta haud difficulter deprehendi poſſunt. Quantum autem ad editiones Patrum earumque ſelectum attinet, obſervat, editiones Patrum quo vetuſtiores, eo ut plurimum fideliores, & ob raritatem ſuam dignas eſſe, quæ melioris cuſtodiæ ergo publicis bibliothecis inferantur: opera SS. Patrum, quæ ex *Roberti Stephani* officina Græce prodierunt, cæteras editiones emendationis cura & typorum nitore facile ſuperare: Patrum Latinorum editiones *Frobenianas* jure merito magni æſtimari: Patrum ſcripta, quæ Græce & Latine apud Pariſienſes ſub auſpiciis *Morelli*, *Ducæi*, *Petavii*, *Valeſii*, *Cotelerii* aliorumque his ſimilium in lucem prodierunt, aliis in ſuo genere palmam præripere, nec minus Latinos Scriptores, quos *Rigaltius*, *Sirmondus*, *Garnerius*, *Baluzius*, & noviſſime *Monachi Benedictini* ediderunt, aliis recentioribus editionibus anteferendas eſſe: denique in diſcernendis Patrum editionibus plurimum referre, ut ſciamus, quis editionis curam in ſe ſuſceperit; inprimis autem cavendas eſſe editiones Patrum iis in locis impreſſas, in quibus inquiſitionis officium viget, qua occaſione Cl. Autor indicum expurgatoriorum hiſtoriam breviter recenſet. Poſtea apparatum librorum, qui ad antiquitatis eccleſiaſticæ ſtudium quaſi manu ducunt, exhibet, & qui hiſtoriam eccleſiaſticam concinnaverint, qui

qui concilia ediderint, qui de Symbolis, de Pontificibus Romanis, de perſecutionibus, de hæreſibus, de cerimoniis, de Scriptoribus eccleſiaſticis aliisque ad hanc ſtudiorum partem ſpectantibus ſcripſerint, breviter indicat, ac tandem hæc prolegomena paræneſi ad eccleſiaſticæ antiquitatis ſtudium concludit.

Sequitur ipſa hiſtoria literaria, quam clariſſimus Cave ad quartum decimum usque ſeculum pertexit. Præmittitur brevis cuique ſeculo rerum in eo geſtarum maxime memorabilium conſpectus, & ſingula ſecula peculiaribq; titulis deſignantur, quos ex Chartophylace eccleſiaſtico jam alibi notavimus. Comparent autem in Scriptorum, qui in hoc opere referuntur, numero non majores tantum, qui ampla & numeroſa volumina ad poſteros transmiſerunt, ſed minores etiam, qui unam alteramve epiſtolam & alios exiguos tractatus elaborarunt, nec catholici tantum, ſed hæretici quoque, quin & per ſex priora ſecula eccleſiaſticis Scriptoribus gentiles ſubjunguntur, qui religionem Chriſtianam ſcriptis oppugnarunt aut calumniis proſciderunt, cujusmodi ſcriptores ſeptimo & ſequentibus ſeculis nulli amplius extant, cum ab eo tempore eruditi gentiles plane defecerint. Cæterum etſi magnus ſcriptorum numerus in hac hiſtoria literaria occurrat, fatetur tamen Autor, haud paucos, anonymos præſertim & incerti temporis nulliusque pretii Scriptores a ſe omiſſos, cum ob nimiam, quæ ſucceſſu temporis emerſit, Scriptorum multitudinem delectu aliquo omnino opus fuerit. Sic autem in recenſendis Scriptoribus verſatur, ut primum vitas eorum paulo uberius, quam vulgo fieri ſolet, exponat, elogia & judicia de ſtylo ſive aliorum ſive ſuis ipſius verbis ſubjungat, & ſcripta certa a dubiis, genuina a ſpuriis, edita a manuſcriptis, & ſervata a perditis diſtinguat, editiones quoq; varias recenſeat, & alia, quæ ad illuſtrandam Scriptorum eccleſiaſticorum notitiam faciunt, perſpicue exponat.

Nec ſilentio prætermittendum, quod opuscula quædam & fragmenta Græca pariter & Latina hactenus inedita hiſtoriæ huic literariæ inferantur. Cum de *Victorino Petavionenſi* Autor agit, non diſſimulat extare penes ſe tractatum Victorini *de fabrica mundi* hactenus *ἀνέκδοτον*, quem ex vetuſto codice Bibliothecæ Lambethanæ deſcripſit *Henricus Mauricius*, & ſecunda vice ad fidem MSC. codicis recognovit *Johannes Batteleus*. Hunc tractatum Victorini

Peta-

Petavionenſis eſſe exinde probat, quod chiliaſmi error in eo aperte defendatur, cui Victorinum hunc addictum fuiſſe ex Hieronymo conſtat. Putat autem hunc libellum eſſe ἀποσπασμάτιον ex Victorini commentario in Geneſin vel Apocalypſin, & qualiscunque eſt, ob venerandam antiquitatem & celeberrimi martyris famam lectorum oculis exhibet p. 103. Porro p. 114. ubi de *Dorotheo* agit, & de Synopſi quæ ſub Dorothei nomine vitas Prophetarum, Apoſtolorum & Diſcipulorum Domini exhibet, incidiſſe ſe refert in Anonymi cujusdam fragmentum Græcum, quod ex duobus codicibus MSC. Baroccianis manu ſua deſcripſit *Henricus Dodvvellus*. Hoc fragmentum multas quidem aniles fabulas nullo antiquitatis ſuffragio nixas, nulloque ordine diſpoſitas continere dicit: quandoquidem tamen etiam nonnulla in hoc fragmento leguntur, quæ neutiquam contemnenda videntur, nec modo ad Synopſin Dorotheanam, ſed etiam ad alia hiſtoriæ eccleſiaſticæ capita apprime conferunt, non indignum illud cenſuit, quod integrum una cum Latina verſione ſubjiceret, & obſervationibus nonnullis illuſtraret. Summa obſervationum hæc eſt, Autorem hujus fragmenti, qui integram Dorothei Synopſin Græce redditam tractatui ſuo inſeruit, ſcripſiſſe Probo & Philoxeno Conſulibus circa A. C. 525, & admodum probabile videri, Anonymum hunc eſſe etiam Synopſeos Dorotheanæ autorem, cum Diocletiani & Juliani ætate, qua Dorotheum floruiſſe tradit, nullus Dorotheus Tyri Epiſcopus in antiquis monumentis memoretur, nec quisquam Scriptorum eccleſiaſticorum, qui primis ſeculis floruerunt, Synopſeos Dorotheanæ meminerit. Cauſam autem, cur Scriptor hic anonymus talem Synopſin ſub Dorothei nomine finxerit, vel ſaltem a Presbytero ſuo Procopio confictam in lucem emiſerit, non aliam eſſe dicit, quam notam illam de ſedis Romanæ & Conſtantinopolitanæ πρωκαθεδρία contentionem. Cum enim hæc controverſia eo tempore recruduiſſet, quo Johannes Papa a Theodorico Gothorum Rege Conſtantinopolin miſſus fuerat, Scriptorem hunc ſub Dorothei nomine ejusmodi commentarios edidiſſe ſuſpicatur, ut Conſtantinopolitani eo commodius eccleſiæ ſuæ antiquitatem confirmare, & probare poſſent, eccleſiam ſuam ab Andrea ante fundatam eſſe, quam Petrus Romam veniſſet. Obſervat præterea, quod catalogos Præſulum Byzantinorum ab Andrea Apoſtolo

ſtolo usque ad Metrophanem, Nicephorus Patriarcha Conſtantinopolitanus in Chronographia ſua, & Nicephorus Calliſtus lib. 8. c. 6. non aliunde quam ex hoc Autore deprompſerint; cui etiam fabulam de Herodiadis filia ſuper glaciem ſaltante, aliasque hujusmodi fabulas in hoc tractatu memoratas, originem ſuam debere ſuſpicatur, cum nullum alium antiquiorem autorem agnoſcant. P. 170. *Eunomii* Hæreſiarchæ ſcripta recenſentur, & inter iſta *Apologeticus*, in quo contra Filii ὁμοουσίαν argute diſputat, & cujus plura fragmenta apud Baſilium, Gregorium Nyſſenum, & Epiphanium legere licet. Integrum autem opuſculum Græce extare, cum penes alios, tum apud *Thomam Teniſon*, Autor noſter indicat, ejusque operis prologum & epilogum, una cum ſubjuncta confeſſione, Græce & Latine, ex verſione *Whartoni* repræſentat, & hæc quintam fere totius operis Eunomiani partem conficere teſtatur. P. 208. legitur *Macarii*, ut titulus fert, *Alexandrini* ſermo περὶ ἐξόδου ψυχῆς δικαίων καὶ ἁμαρτωλῶν, τὸ πῶς χωρίζονται ἐκ τοῦ σώματος, καὶ πῶς εἰσιν, i. e. *de exitu animæ juſtorum & peccatorum, quomodo ſeparantur a corpore, & in quo ſtatu manent*. Hunc ſermonem ex MSC. codice bibliothecæ noſtræ Paulinæ expreſſum, una cum Latina interpretatione *Henrici Whartoni*, publici juris facere voluit, non quod genuinum Macarii fœtum eſſe cenſeret, cum ob aniles, quas continet, fabulas recentioris potius Græculi commentum videatur, ſed quod ἀνέκδοτος hactenus fuerit, & ſaltem novitate ſua ſe lectoribus commendare poſſit. P. 273. exhibetur *Henrici Savilii* admonitio de Scriptoribus rerum Chryſoſtomi, quam inter Uſſerianas ſchedas repertam, & hactenus ineditam, publica luce dignam Cave noſter arbitratus eſt. P. 476. dum *Bedæ* ſcripta recenſet, ejusdem prologum ſuper ſeptem epiſtolas Canonicas, qui in editis Bedæ operibus hactenus deſideratus eſt, adjungit. P. 512. *Naucratii*, qui Theodori Studitæ diſcipulus & iconolatriæ eximius fautor fuit, epiſtolam ſeu tractatum memorat, in quo de perſecutionibus, quas iconolatræ paſſi ſunt, conqueritur, & Theodori Studitæ recens defuncti laudes fuſe prædicat. Eam epiſtolam integram quidem ex codice bibliothecæ noſtræ Paulinæ deſcribi curavit, neque tamen dignam cenſuit, quam totam ederet: quocirca initium tantum ejus epiſtolæ Græce & Latine vulgavit, ex quo de integra epiſtola, qualis ſit, lectores haud difficulter judicare poterunt.

Inter Scriptores in hac historia literaria recensitos, omnium primus est Dominus noster *Jesus Christus*, propter epistolam ad Abgarum. Hanc etsi eruditorum non pauci pro suppositia habeant, Cave tamen noster insigne hoc antiquitatis monumentum haud temere abjiciendum esse censet, cum in toto epistolæ illius contextu nullum suppositionis vestigium, nec quicquam Christi sapientia & bonitate indignum deprehendere liceat; & contra Eusebii fides, qui hanc epistolam ex Edessenorum archivis descripsit, & e Syriaco sermone in Græcum convertit, magnum pondus habere videatur; imprimis cum etiam Ephron, qui in Syrorum scriptis versatissimus & ipse Syrus fuit, nec non Darius Comes in epistola ad Augustinum & alii dicta ab Eusebio confirment. Non obstare sententiæ suæ putat Evangelistarum & aliorum scriptorum Eusebio antiquiorum silentium, cum sacri Scriptores non omnia Christi gesta consignaverint, & reliqui ecclesiastici Scriptores Syriacæ linguæ ferme ignari fuerint, nec cum Edessenis commercium habuerint. Nec obesse sibi censet, quod in Christi epistola sententia aliqua ex Evangelio Johannis depromi videatur, cum tamen Christo in terris versante Evangelium illud nondum scriptum fuerit. Respondet enim, similem quidem utrobique sententiam legi, non tamen plane eandem, & particulam γέγραπται non tam ad locum aliquem particularem respicere, quam de communi Prophetarum voce intelligendam esse. Ad argumentum a ratione temporis desumptum sic respondet, ut Edessenæ epochæ rationem habendam esse dicat. Objecerat etiam quidam ex Amicis D. P. A. in privatis literis, quod in actis Edessenis, quibus epistolam Christi Eusebius inseruit, Thaddæus Christi ad inferos descensum confessus fuerit, cum tamen hic articulus tantam antiquitatem sapere non videatur. Ad hoc argumentum sub finem historiæ suæ literariæ, ubi nonnulla addenda posuit, respondet, articulum de descensu Christi ad inferos antiquissimum esse, etsi serius in Symbolo Apostolico locum invenerit, & præterea in ipsa propositione, quod Christus ad inferos descenderit, omnes consentire; tantum de sensu & modo explicandi litigari; denique epistolam Christi & acta Edessena non esse paris autoritatis, cum acta demum post Christi ascensionem confecta, & a Notariis consignata fuerint, qui forte quæ ab aliis audiverant, non recte intellexerint, ac facile hallucinari potuerint, & præterea summa tantum orationis Thaddæanæ capita exponant, nec quo sensu ea tradiderit, referant. Neque tamen in hac controversia magnopere cum quoquam contendere cupit, sed suo quemlibet frui judicio permittit. Hæc de primo seculi Apostolici scripto, ex ipso historiæ hujus literariæ frontispicio & addendis excerpere placuit. Nam ut cætera quoque Apostolici & sequentium seculorum scripta percurramus, & ex singulis seculis notatu digna referamus, instituti nostri ratio non permittit, cum plura sint quam ut paucis paginis comprehendi possint: quocirca ad Appendicem historiæ hujus literariæ pergamus.

Cum enim Guilielmus Cave ad quartum & decimum seculum perveniisset, gravissimo morbo afflictus, & de ipsa pene vita desperans, *Henricum Whartonum* in partem vocavit, & lampadem ipsi tradidit. Is cum in prioribus quoque seculis, autorum loca scrutando, editiones conferendo, opuscula quædam Græca vertendo, aliisque modis clarissimum Autorem sublevasset, ab A. 1300 usque ad 1517, juxta ordinem & fundamenta in Chartophylace posita, cætera absolvit. Ex Scriptoribus in hac Appendice memoratis notamus *Robertum Ullerstonum* Anglum, Theologiæ apud Oxonienses Professorem, cui Robertus Cardinalis id operæ dedit, ut de reformatione ecclesiæ opus aliquod concinnaret, & abusus maxime tollendos in eo notaret. Cujus postulatis morem gerens Richardus, circa A. C. 1408. tractatum elucubravit, cujus hic est titulus: *petitiones Ricardi quoad reformationem ecclesiæ militantis.* Opus hoc, quod Cantabrigiæ in Bibliotheca S. Trinitatis MSC. extat, dignissimum Whartonus judicat, quod lucem aliquando videat, & interim prologum illius operis, & excerpta quædam ex codice isto in lectorum gratiam describit. Antequam ab hac historia literaria abeamus, paucis monemus, *Pauli Colomesii* Paralipomena ad Chartophylacem ecclesiasticum, in Actis nostris mense Nov. 1686 p. 551. recensita, A. 1688 Londini impensis J. Adamson nonnihil auctiora prodiisse, ejusdem Observationibus sacris secundum auctis & emendatis adjuncta.

JOH. JOACHIMI BECHERI, SPIRENSIS, MEdicinæ Doctoris, Tripus Hermeticus Fatidicus, pandens Oracula Chymica &c.

Francofurti ad Mœnum, sumptibus Joh. Georgii Schiele, 1689, in 4.

Constat plagulis 13. & 13. tabulis æneis.

QUæ *tria opuscula* septennio abhinc in *Cornubia* ad celeberrimos Anglos *Dickinsonum*, *Weildmannum* & *Boyleum* seorsim exarata fuerunt a clarissimo Autore, post hujus demum obitum typis Francofurtensibus sub *Hieroglyphico Tripodis Hermetici titulo* apposite hic sistuntur exscripta, in quantum *Pythia* super *tripode* stans ipsam Matricem mineralem sive terram, Mercurios arsenicales recipientem & quasi putrefactione quadam calore fermentativo in corpus minerale sive metallicum digerentem, in *Prolegomenis* significare videatur; ubique enim naturæ Mineralium evolvendæ insistitur. *Primo* scilicet Scripto *Laboratorium Portatile*, instar tripodis sese habens, e *tribus* coagmentatum *partibus*, edocetur; quarum *prima* Furni, operationibus quibusvis Chymicis levi sumtu ac brevi tempore absolvendis accommodati, tradit & Figuris octo, (e quibus duæ priores huc transscriptæ prostant) dilucidat structuram, ab operculo, circulo, corpore ipso & fundo seu pedestallo, tanquam partibus quatuor, efformatam. Operculum siquidem fornicatum A superius orificio, quod claudi & aperiri potest, instructum, ac vel furno ipsi, vel circulo superiori imponendum, non igni saltem regendo, sed & ollis sublimatoriis, in sublimationum ac destillationum perficiendarum gratiam, recipiendis inservit. Circulus vero sive coronis B furno adaptandus deprehenditur quintuplex: quorum primus B. 1. cum ostiolo & operculo lateralibus partim ad amplificandũ furnum, partim ad dandum ignem suppressionis in destillatione & cupellatione, partim in cæmentatione, reverberatione ac calcinatione adhibetur, prout nempe, præter operculum, vel solus crater medius, vel primus ac tertius crater, aut cum pede D 1. aut D 2. simul admoventur. Secundus autem Circulus B 2. sine operculo & cratere primo in usum vocatur propter tria balnea sicca, quorum systema e laminis ferreis compositum retortulæ capiendæ ergo N°. 1, opercula vero imponenda N° 2. adumbrantur, ut in iisdẽ e retortis vitreis non loricatis vel absque scrupuloso ignis regimine destillatio tuto & subito adornari possit. Circulus tertius Ahenũ cupreũ est sive orichalceum, variis elixationibus, extractionibus ac evaporationibus instituendis dicatum; quemadmodum quartus circulus catinum plumbeum

TAB. IV. Fig. 1. 2.

Fig. 2.

TAB. IV.

Fig. 1. ad A. 1690. pag. 84. Fig. 2.

um lati fundi ſuggerit cum Alembico ſtanneo, veſicis Anglicanis ſimilem, quo in balneo per modum veſicæ omnis generis aquæ valeant deſtillari. Quintum denique circulum, cum tertio & quarto pariter una litera B 1. expreſſum, ſartago fortis ferrea conſtituit, ſi ignis ſuper cratere ſecundo vel tertio incendatur, pesque apertus D 2. admoveatur, ſulphurationi, calcinationi, decrepitationi, ſiccationi, fuſioni aliisque operationibus propter vitrioliſationem, vitrificationem ac mercurificationem metallorum & mineralium exercendis proportionata. Aſt ipſum Furni corpus C conum truncatum referens, oſtio ſuperius laterali ac tribus gaudet crateribus N°. 3. notatis, ita, ut major ipſi furno C ſuperponi, medius paulo infra hujus oſtium, ac tertius ad fundum ejusdem locari debeant. Hujus ſolius ope, modo follis oſtiolo ejusdem, ſupra pedem D 1. conſtituti, inferiori & laterali applicetur, fuſio omnis, & cum crucibulo ac cratere medio, & ſine iisdem, commode peragitur. Etenim pes ſive fundus duplex demum obſervatur: D 1. æque ac reliquæ partes e fortibus laminis ferreis conſtructus, & luto optimo ignem ferente loricatus ac eum in modum repletus, ut ante perfectam hujus exſiccationem non ſolummodo hemiſphærii ligni adminiculo capacitatem ſufficientem, ſed & foramen pollicis magnitudine receperit fundo impreſſum, ad latus alterum tendens, ac ſi aperiatur, materiæ fuſæ exitum præbens; & D 2. tripus aerem liberum furno ad operationes diverſas multũ ignis haud requirentes ſuppeditans. Atq; ex hiſce partibus furnus completus, quem Fig. 1. delineat, altitudine tres pedes ac tres pollices, latitudine ſuperiori pollices ſedecim, circa fundum novẽ pollices, ac craſſitie, a ferro non minus ac luto concinnata, pollicem cum dimidio adæquat, qualẽ Autor occaſione ahenorum Sarcitorũ, quos Moguntiæ cum primis operantes vidit, excogitatum non ſibi ſolummodo, ſed & Dickinſonio, Boyleo & Principi quondam Ruperto Palatino in Anglia duodecim librarum pretio curavit efformari. *Secunda* hinc Laboratorii *pars* Materialia ſuppeditat & Inſtrumenta: quorum illa, ſchemate appoſito, in decem diſtribuuntur claſſes, Mineras videlicet, Metalla, Mineralia, Salia, Decompoſita, Terras, Deſtillata, Olea, Limos ac Compoſitiones; hæc vero, v. g. Cupella, Fornax probatoria, Pyxis cæmentatoria, Conus, Infundibulum, &c. & recenſentur, & figuris adnexis depinguntur. *Pars* denique *tertia* partim ipſas

operationes, in furno quæ propoſito dexterrime valent peragi, e. g. digerere, præcipitare, deſtillare, elixare, evaporare, calcinare, cæmentare, vitrificare &c. enumerat; partim, quo de cauſis harum conſtet, nec dubio cum ſucceſſu experimenta reiterentur, ſolidam methodum ſpagyricam, Autori hactenus ſemper ſecretam, communicat, reſpiciendo potiſſimum ad *octo*, *Solutionem* nempe & *Coagulationem*, unde Corporum vel *Separatio*, vel *Mixtio*, & exinde *Alteratio* vel *Transmutatio*, item accidentium vel ipſius formæ nova *Figura* aut *Species*; ubi Metallorum quoq; Vitrificatio & Calcinatio, nec non Mercurificatio, veluti tres operationes vere ſpagyricæ & philoſophicæ venditantur, præter quas Autor poſt tot labores, ſumptus & annos, nihil fere veri in Alchymia ſe vidiſſe aperte fatetur.

Altero autem *opuſculo*, quod *Centrum Mundi concatenatum* ſive *Duumviratus Hermeticus* inſcribitur, commentarii vice duo capita poſteriora *Supplementi primi Subterraneæ* Autoris *Phyſicæ* illuſtrantur. Ibi namque uti ſanitatem & opes in *aere* ac *mari* delitescere ſtatuminatur, ita hic quomodo circa utrumq; theſaurum practice procedendum ſit, quantum philoſophicum permittit ſilentium, oſtenditur. Spiritum ſcilicet conſervatorem in forma cum aerea, tum aquea, cum terrea, tum ſalina latitantem, ex aere quidem vel inſtrumento quodam, vel aliquo magnete poſſe attrahi: illius exemplum Langelotti triturationem, aurum in oleum ſolventem, ſiſtere; de hoc vero, præter Glauberum, nonnulla in *Minera arenaria* ab Autore circa Marcaſitam fuiſſe propalata; liberum quandoquidem aerem multum ad Mercurificationem facere, præſertim in Vitriolo & Antimonio, variis deprehenſum experimentis fuiſſe, prætereaque concretum aliquod vulgare, Cornelio Agrippæ ſubjectum omnis mirabilitatis dictum, innoteſcere omni momento ſpiritum hunc attrahens, omnesque fere morbos ſola irradiatione fugans, pluribus in Alphabeto Autoris Pſychoſophico deſcribendum. In forma autem aquea eundem ſpiritum in rore, pluvia &c. haberi. Sic pluviam quondam Electoris Moguntini juſſu in magna copia collectam, putrefactam, deſtillatam & concentratam, ſpiritum fragrantiſſimum ſuppeditaſſe ardentem, inſtar ſpiritus vini aurum ſine ſtrepitu ſolventem. Porro terram, inprimis limum pinguem & lutum cœruleum, mineralia & metalla, item ſterquilinia & excrementa, neque non margaritas,

ritas, tanquam cœleſtis roris progeniem, ab ejusmodi ſpiritu conſervatore inhabitari aſſeritur. E ſalibus denique ſimili ſpiritu large imprægnatum eſſe *Nitrum*, non vulgare, ſed illud, quod in ipſo aere generatur purum, & valde ad ſimplicitatem accedens, aptum eſt, e quo medicina paretur, ſubtilitate ſpiritui vini, colore rubicundo ſanguini, ac dulcedine ſaccharo analoga, ſpiritus vitales vel ſolo odore mire reficiens. Qua deſcriptione communem Nitri ſpiritum minime indigitari docetur, cum plerosque vera Nitri Analyſis fugiat, i. e. aquam ſeparare neſciant a terra, ſulphur ſive oleum dulciſſimum, veram Solis prolem, recondente; hanc enim terram ſulphuream per aquam elevatam & extenſam corroſivum præbere ſpiritum nitri, quippe qui nil niſi nitrum tota ſua ſubſtantia elevatum, in formam aqueam deductum, & propter rarefactionem corroſivum videatur. Quod de *ſale* pariter communi ejusque ſpiritu ſentiendum eſſe inculcatur; cujus, & nitri, ceu duorum univerſalium, neceſſariorum & utiliſſimorum ſubjectorum in mundo, ſine quibus nulla creatura vivere poſſit, characterem & figuram a Pſychoſophis cognoſci, crucem quo nanciſcantur, viridis æris philoſophici ſignum, maritum ſupra fœminam ponere neceſſe habentibus. Communi vero Chymicorum gregi *Nitrum* & *Sal* anxie tractanti conceſſum equidem haud eſſe, ut ad centrum pertingant, ſive eſſentiam horum a fœcibus diſcernant ac ſeparent; tantam interim effectuum eosdem videre varietatem, magnamque cum metallis, tam ſubſtantia ſolida, quam fluida, tam in ſeparatione, quam ſolutione, ſympathiam & actionem, ut vel hic veritatem & utilitatem Alchymiæ palpare poſſent; nempe latere in Nitro facultatem ſeparatricem, digeſtivam & maturativam, argenti præcipue, in aurum, tingendiq; potentiam vero & conſtanti colore aureo, in Sale autem communi Lunæ purgationem & fixationem recondi; quoniam præter animam Nitri ac dulces cryſtallos Salis nihil omnino ſit, quod vel ſpiritualiter, vel corporaliter metalla eſſentialiter vel ſeparet, vel intret, vel novum ſeparatum corpus, vel magis decompoſitum producat. Productionem enim ejusmodi, transmutationis nomine vulgaribus Chymicis venientem, poſſibilem eſſe, tum *Claudii Berigardii, Profeſſoris Itali*, multa a *Domino Boyle* mutuantis, in *Circulo Piſano* expoſitione data demonſtratur, tum tribus proceſſibus particularibus comprobatur, quate-

quatenus primo argentum fixatum aquæ forti haud cedens, ab auro exaltato tingi, deinde flavedinem ſive tincturam auri extractam argento communicari, tertio denique cuprum, poſt frequentem cum Mercurio amalgamationem hujusque ſuper illud cohobationem, aurum ſuggerere adſtruitur.

Tandem *Tractatulo tertio Alphabetum Minerale & Concordantia Mercuriorum Lunæ* pariter atque *Menſtruorum* exhibetur. Alphabetum Minerale viginti quatuor Theſes Chymicas complectitur, Mineralium & Metallorum Geneſin, Principia, Differentias, Mixtionem & Solutionem edocendo, idem *Supplementum primum* ſuperius nominatum uberius explanantes. Nempe Geneſis Mineralium & Metallorum, quemadmodum in *Phyſica Subterranea*, ita & hic, e tribus Terris, quibus non raro Aer & Aqua intertexta ſint, tanquam principiis ſimpliciſſimis & proximis, cum Veterum Corpore, Anima & Spiritu, ſive Sale, Sulphure & Mercurio paria facientibus, deducitur; quarum prima ſalina ſive vitreſcibilis, hypoſtaſin præbens, in Sale alcali, & lapidibus Mineralibus, vulgo Quartz/ utpote bonæ ſemper Mineræ matrice, deliteſcat; altera vero pinguis ſive ſulphurea ſui generis non modo in Nitro & Terris pinguibus, v. g. Luto, Cadmia, Limo, Asbeſto, Talco, Bolo, Hæmatide &c. varias metallorum decompoſitiones producentibus, occurrat, ſed & e metallis ipſis valeat extrahi; tertia denique ſubtilis, mercurialis & arſenicalis, ſub forma vaporis mineralia & metalla gignens, in Sale communi, Arſenico ſolido & fluido, ſive Mercurio vivo, Tartaro, omnique Terra, Aurum eidem colliquefacta dealbante, abundet. Ex harum trium terrarum, vel numero, vel proportione variantium coalitu diverſo, diverſa quoque quomodo metalla & mineralia reſultent, oſtenditur. In ſpecie ad Mixtionem Metallicam Limus & Arſenicum, ſive Lapis & Mercurius requiruntur; e limo namque cum pinguedine quadam ſeu ſulphureitate mixto *Marcaſitam* enaſci, primum metallorum rudimentum, ſufficienti tamen arſenico deſtitutum; arſenico autem copioſius ad limum accedente, *Glaucam* ſive *Mondyck* fieri, ceu ex arſenico & limo ſtiptico Martiali contextam & copioſiſſime in *Cornubia* circa mineras ſtanni ac ferri provenientem, in hoc tamen a ferro adhuc differentem, quod Mercurius arſenicalis facile ab eadem, reliquo in crocum violaceum reducto, queat ſeparari, in ferro

ferro autem arſenicum, quod itidem cum limo producit, huic finitus ſit intermixtum. Unde ferrum, quoniam acceſſum habet ad limum & arſenicum, utrumque ambit & ex utroque conſtat, primum omnino mixtum metallicum, omnium metallorum & metallicarum alterationum initium ac fundamentum eſſe colligitur, adeoque & ipſius transmutationis, cujus triplex innuitur via, univerſalis, particularis & inter utramque media. Viam univerſalem ex fluido Mercuriali arſenico, particularem autem ex terra ſtiptica Martiali procedere; utrumque autem concretum combinari in via intermedia, ſive opera ex præſcripto circa Antimonium & Martem, in Regulo & Scoriis unita, inſumatur, ſive circa Glaucam ſeu *Mondyck*; utpote quæ deſtillata in collo retortæ ſublimatum purum & ſplendidum metallicum, argenti inſtar, præbuiſſe Autori fertur, cum nullo quoad magnetiſmum & penetrantiam in metalla facile comparandum. Solutionem denique Metallorum ab Aqua Forti & Aqua Regia potiſſimum peragi, ratione particularum quarundam terrearum in nitro & ſale communi cum metallis convenientium traditur, cum, ſpiritu nitri vel ſuper Mercurium, vel ſuper limaturam plumbi abſtracto, tam præcipitatus ruber, quam vitrum rubicundiſſimum de ſulphureis nitri particulis terreis teſtentur; ſpiritus ſalis autem, vel ſolutioni lunæ inſtillatus, vel ſuper Antimonium abſtractus, ibi lunam efficiat cornuam, quæ arſenicum eſt, hic vero rubrum arſenicum Antimonii fuſile, ceræ inſtar, ob terreas particulas ſalinas ſive ſulphur arſenicale ſalis, reddat. Aſt *Concordantia*, quæ ſequitur, *Mercuriorũ Lunæ, Supplementi ſecundi* elucidandi ergo, præmiſſis Mercuriũ communem depurandi modis variis, tot proceſſus, quot literas continet Alphabetum, deſcribit, Reductionibus corporum in Mercurium, aut per Mercuriũ, aut ſine Mercurio per menſtrua Mercurialia, perficiendis accommodatos. Tandem in *Menſtruorum Concordantia* itidem viginti quatuor paragraphis varia menſtruorum genera, ex Autore ipſo promtius petenda, quam huc transponenda, communicantur.

JOH. BECHTOLDI, ARGENTORATENSIS J. U. L. Loci Communes, ſive materiarum & rubricarum Juris univerſi Sylloge, aucta & emendata ab And. Chr. Röſenero, J. U. D.

Lipsiæ, sumtibus Friderici Lanckisii, 1689, in 4.

Constat plagulis 99.

Andreæ Christophori Röseneri, J. U. D. Supplementum Bechtoldianum.

Ibidem, apud eundem, 1689, in 4. Plagul. 67.

NOn possumus non duos hosce libros conjungere, cum non solum nobilissimo Editor in alterius præfatione ad alterum sese referat, adeoque utrumque indivulso nexu cohærere voluerit; sed & incongruum videatur, accessorium a principali suo separare velle. Et priorem quidem quod attinet, non opus erit, multa de eo verba facere, dum vel sola rubrica indicando ejus argumento sufficit, ac præterea liber ipse plurimorum manibus teritur, utpote jam anno hujus seculi quinquagesimo quarto Argentorati editus. Notum etiam est, Autorem id peculiare præ aliis locorum ejusmodi communium collectoribus habere, quod in digerendis materiis potissimum respexerit ad Titulos in universo jure nostro comprehensos; adeoq; his ordine alphabetico, secundum vocabulum ἐμφατικώτερον, dispositis primum quidem subjecerit Autorum nomina, qui singulos titulos suis commentariis velut ex professo explicarunt; postea deinde & alios allegaverit, qui figillatim in scriptis suis thema istud attigerunt aut pertractarunt: non omisit tamen alias etiam materias, ac de quibus in jure nostro specialis titulus non extat, suis locis interserere, sed generaliores fere tantum; cum ad singularia non facile se demittat, nisi quando rubricam expressam ducem habuit. Utilissimum hocce scriptum cum jam denuo typis exscribendum esset, auxiliatrices ei manus admovit Dn. D. Rösenerus, idque non contemnendis accessionibus locupletavit. Etenim non rubricarum solum autorumque allegatorum numerum subinde augere, sed & plerisque scriptoribus, exteris præsertim, a Bechtoldo nudo fere nomine tantum adductis, annum & locum editionis adscribere sategit: præterea vero Dissertationes Academicas, de singulis juris capitibus passim habitas studiose congessit, ac suis quamlibet locis inseruit: quod quidem institutum vel ideo probari meretur, quod dissertationes talismodi nunc non amplius, ut olim fere factū, nudis solum & compendiosis thesibus ad ventilandum propositis constent,

constent, sed subinde ad molem justi tractatus excrescant, collectis undiq; iis, quæ aliqua saltem ratione ad subjectam materiam pertinere ipsarum autoribus visa sunt. Factum est hoc modo, ut paginarum Bechtoldianarum numerus tertia ferme parte amplior nunc, ac olim fuit, compareat, uti cuilibet editionem hanc cum antiqua conferenti ad oculum patebit: quemadmodum etiam Catalogus Autorum ad calcem libri subnexus evidens satis de novis istis accessionibus testimonium perhibet.

Supplementum porro *Bechtoldianum* quod concernit, est illud florilegium quoddam variorum collectaneorum juridicorum, descriptionum puta, distinctionum, axiomatum, observationum, quæstionum aliarumque rerum, ad singulas rubricas Bechtoldianas ex Jure Civili, Canonico, Publico, Feudali congestarum; ac videtur in eo Dn. Autor exemplo suo aliis ostendere voluisse, quomodo memorato Bechtoldi libro loco Adversariorum quorundam uti commode valeant: dum nempe rubricis ab isto positis sedulo intulit, quicquid quotidiana probatorum Jureconsultorum lectio ipsi aut elegantius aut utilius offerre potuit. Testatur vero privatis solum usibus, & quo memoriam juvaret, hæc talia a se collecta primum fuisse, nec nisi ad bibliopolæ instantiam nunc edita, utpote qui ex iisdem, Bechtoldianorum Locorum Communium amatoribus aliquid utilitatis accedere posse judicaverit. Cæterum placuit ipsi titulum *Supplementi Bechtoldiani* congeriei huic præfigere, dum singulas rubricas ab isto positas, in se quidem plerumque satis planas, magis tamen hoc pacto explicari & ad usum accommodari credidit: utut alioqui fatendum sit, Bechtoldo propositum non fuisse, ad specialia ejusmodi Jureconsultorum tradita descendere, sed potius, uti supra jam indicavimus, in generalioribus semet continere. Quicquid autem ejus sit, non deerunt, qui & hunc ejus laborem boni consulent; præsertim cum utilia & necessaria, ut ipse ait, quam quidem otiosa aut ambitiosa, in eo sectari maluerit.

HISTOIRE CRITIQUE DES VERSIONS DU Nouveau Testament, i. e.

Hiſtoria Critica verſionum Novi Teſtamenti, autore *Richardo Simone*, Presbytero.

Roterodami, apud Regnerum Leers, 1690, in 4. Conſtat tribus omnino Alphabetis.

Hiſtoriam Criticam Novi Teſtamenti tripartitam clariſſimum Auctorē moliri, ſuperiori anno diximus, cum *primam* illius *partem*, recens tum editam, ad Acta Eruditorum, partim *menſe Februario* p. 113, partim *menſe Mart.* p. 166. referremus. Excepit hanc eo, quem nuper auſpicati ſumus, anno SECUNDA PARS, eadem ratione de *Verſionibus*, qua iſthæc de *originali Novi Teſtamenti textu*, *capitibus* quadraginta quatuor agens.

Cap. I. Ante omnia autem obſervandum duxit Richardus Simon, libros novi fœderis ejusmodi idiomate primitus exaratos fuiſſe, quod a maxima eorum parte, quibus Apoſtoli evangelium prædicarunt, absque interprete intelligi poſſet. Cum vero vulgo Italorum, Syris item Ægyptiis, Æthiopibus, Perſis, Armenis, Matthæum Ebræo-Chaldaice, cæteros ſcriptores ſacros Græce loquentes intelligere non liceret, horum cauſſa in eorum vernaculas, primis ſtatim orbis redempti ſeculis, Biblia converſa fuiſſe. Vertente tamen tempore ob incurſiones Barbarorum, & has linguas ad unam omnes in deſuetudinem abiiſſe, aut in novas formas mutatas eſſe. Chriſtianos igitur, (ad exemplum Judæorum, Biblia ſua Hebræa in Synagoga legentium, ac Chaldaico aliove vernaculo idiomate interpretantium,) verſiones illas antiquiores illibatas quidem retinuiſſe, nihilominus eas ipſas in notius idioma transfudiſſe, ut verſionum harum recentiorum beneficio plebi eo melius conſtaret de verborum ſenſu, quæ e veteri ritu in eccleſia ex verſionibus obſoletis recitari audiret. Sic hodienum Ægyptios & Syros verſiones quidem Copticam Syriacamque in eccleſia prælegere, non tamen niſi verſionum Arabicarum ope intelligere. Gratulatur eapropter orientalium conſenſum eccleſiæ ſuæ, utpote quæ nullo non tempore cuivis mortalium (ſi credere fas eſt,) privatum verſionum uſum indulſerit, ſolam tamen Latinam Hieronymianam in eccleſiaſtico cultu adhibendam eſſe ſanxerit; qua fini longa ſerie editiones Bibliorum Germanicorum, Gallicorum, Italicorum, Hiſpanicorum recenſet, easque quidem univerſas

C. II.

verſas publici juris factas, antequam Biblia a quovis fidelium, lingua nota, legenda eſſe, Proteſtantes urſerunt.

His generatim præmiſſis, de ſingulis verſionibus Novi Teſta- Cap. III. menti ſigillatim ſermonem inſtituit Simon, telam orſus a veteri IV.V.VI. Italica Latina, quæ Vulgata vulgo appellabatur, antequam id nominis nova Hieronymiana adipiſceretur. Superſunt ex ea non niſi quatuor Evangelia & Actus Apoſtolici in MSCto, *Cantabrigienſi* Academiæ a Theodoro Beza donato, itemque epiſtolæ Paulinæ, tum in æque celebri *Claromontano* codice, Bibliothecæ Regis Galliæ illato, tum in alio Abbatiæ *Sancti Germani de Pratis* cimelio extantes. Accedunt ampliſſima ejus fragmenta, quæ ex *commentariis* B. Hieronymi, &, qui huic coævi fuere, Hilarii Diaconi Romani, Luciferianorum ſectæ addicti, Pelagiique, hæreſeos peculiaris auctoris, *in epiſtolas Pauli*, colligere licet. Expreſſa hæc fuerat ad codices Græcos commatis non optimi; unde non poterat non emendatione egere. Religioni tamen ſibi ducebat eccleſia aliam in cultu publico uſurpare, utut quilibet doctorum verſionem, caſtigatioribus codicibus convenientiorem, in privatos uſus impune adornaret, inque ſcriptis ſuis allegaret; uti exemplo Tertulliani & Cypriani probatum ivit Richardus Simon. Tandem Romani Pontificis Damaſi auctoritate, *Hieronymus* illam ita correxit, interpolavit atque refinxit, ut plane nova inde emerſerit, quæ quidem in ſeptimum usque ſeculum Italicæ, interpretis vice, jungi, eo vero abhinc tempore ſola deſcribi, legi, *Vulgata* que nomine cenſeri cœpit. Cæterum non lectu injucunda eſt utriusq; Vulgatæ collatio, cui unum alterumq; caput deſtinavit Au- IV.V.VI. ctor. Exemplorum trigam ſpeciminis loco adduxiſſe non erit dividiæ. Nimirum Vulgata moderna Gal. II, 5. legit: *Quibus neque ad horam ceſſimus.* Eph. I, 11. codex Sangermanianus Græco-Latinus in Italica: *Vocati ſumus*, in textu Græco: ἐκλήθημεν, legit. Hieronymiana autem: *Nos ſorte vocati ſumus.* Sicque codices univerſi Græci, Alexandrino excepto: ἐκληρώθημεν. Idem Sangermanianus, tum in Latino, tum in Græco 1. Cor. X, 17. hæc habet: *Omnes enim de uno pane & de uno calice participamus*; eatenus conſentiens unico MSCtorum Marchionis de Vecipales. E contrario Vulgata Hieronymi, fide reliquorum codicum Græcorum nixa, τοῦ *& de uno calice* pro genuinis non agnoſcit.

Equidem non levis inter Eruditos concertatio superiori seculo orta est, utrum vulgata hodierna Hieronymum auctorem habeat. Sane Desiderius Erasmus Roterodamus, ac Jacobus Faber Stapulensis, quin & Nicolaus Zegerus & Petrus Pithœus, cum viderent, dicta Scripturæ ab Hieronymo in *Operibus* citata immane quantum discrepare a *Vulgata*, in eam sententiam adducti sunt, editionem Novi Testamenti Hieronymianam aut penitus dudum intercidisse, aut (præsertim quoad Paulinas epistolas) recentius eum in modum interpolatam atque reformatam esse, ut *Hieronymianæ* titulum haud majori jure, quam *Veteris Italicæ*, nostro tempore vendicare sibi queat. Regerit *Simon*, eadem ratione nec Veteris Testamenti versionem Hieronymi fœtum fore, cum nec ea ejusdem allegationibus exacte respondeat; quod tamen nemo temere dicturus sit. Eam vero diversitatis caussam esse, quod doctissimus ille Pater crassiores tantum mendas ex Italica sustulerit, ne forsan plebi scandalum poneret, si nimio rigore in singula fere verba vulgo receptæ versionis animadverteret. Hoc autem non obstante, servasse eum sibi libertatem, subinde accuratius quævis Scripturæ Sacræ loca vertendi, non in ecclesiastico quidem cœtu, attamen *in commentariolis*, *ubi libertas est disserendi*, uti ipse inquit *libro I. Apologiæ adversus Russinum*. Ast etsi Vulgata ipsa Hieronymum parentem habeat, prologi tamen plerique, qui scriptis Novi Testamenti, ac sigillatim catholicis epistolis sub Hieronymi nomine præfiguntur, spurii sunt, Simone arbitro. Hac occasione confirmat is sententiam suam de loco *1. Joh. V*, 7. quam A. 1689. p 119. 120. fuse satis recensuimus. Laudat etiam impense *Correctoria Bibliæ* Sorbonica, h. e. congeriem variarum lectionum Biblicarum ex optimæ notæ MSCtis, veterumque Patrum, Hieronymi cum primis commentariis barbaro quidem stylo, at magno cum judicio collectarum; asseritque hodie ea rariora, olim tamen fortasse magis fuisse obvia, ut quilibet librarius Biblia Latina descripturus horum ductu nosset, quæ variantium lectionum omnium optima esset, eundem in modum, quo *Masora* Judæorum Hebraicis Bibliis rite & emendate describendis inservire solet. Cæterum si Richardus Simon, exemplo *Mabillonii*, in Germaniam, MSCtorum inspiciendorum gratia, excurreret aliquando, Lipsiamque delatus, Paulinam nostram salutaret Bibliothecam, æque forsan ac Sorbonicos, laudaret extantem illic codicem

dicem membranaceum, octodecim plagulas in Folio complexum, cujus titulus, in fine adscriptus, hic est: *Correctio Biblie compilata cum summa diligentia a Fratribus Ordinis Predicatorum*. Reperias heic varias lectiones bibliorum Latinorum Veteris & Novi Testamenti stylo conciso, charactere perpetuis abbreviaturis referto, easq; quidem desumtas, (ut est in præfatiuncula) *ex Glossis B. Jeronimi & aliorum doctorũ & ex libris Hebreorum & antiquissimis exemplaribus que etiam ante tempora Caroli Magni scripta fuerunt*. Speciminis loco lubet verbotenus excerpere, quæ ad tres Johannis epistolas Monachi illi observarunt; sed abbreviaturis, lectu alias difficillimis, explicatis:

Johannis Prima. Quod fuit. ¶. *II. b. Qui dicit se nosse eum.* §. *b. In hoc scimus, quoniam in eo* sumus *qui dicit se in ipso manere.* ¶. *IIII. b. Et omnis qui* diligit *ex Deo natus est & cognoscit Deum.* §. *c. qui non diligit non novit Deum. Misit Deus* in *mundum.* §. *sed quoniãm* ipse *dilexit nos.* ¶. *V. c. Spiritus, aqua & sanguis. Quidam addunt & tres unum sunt. sed non est in glosis.* §. *d. Qui non credit in filium vel filio.* §. *qui habet filium habet vitam qui non habet filium non habet vitam.*

Senior electe Domine. §. *d. Johannis secunda. accipiatis. omnis qui precedit.* §. *f.* ecce *predixi vobis ut non in die Domini confundamini. Grecus & antiqui non habent versum istum.* §. *g. sororis tue electe gratia tecum amen. greci non habent gratia tecum. sed interlinearis exponit.*

Johannis tertia. Senior Gaio. d. majorem horum non habeo gratiam. Grecus gaudium.

Notandum heic, in MSC. voces illas puncto miniato signari, quas nos, typis destituti, charactere rotundo a reliquis distinximus; id quod argumento est, niti illas *multorum expositorum & antiquorum librorum autoritate*, uti supra memorata præfatiuncula monuit. Cæterum notæ satis sunt omnes illæ lectiones. Illa sola, quæ *2. Epist. Joh. vers. 9.* pro *recedit*, legit *præcedit*, insolentior esse & in mendo veteri cubare videtur, licet librarius forte pro genuina habuerit. Sed hæc ὡς ἐν παρόδῳ. Nunc ad Simonis opus revertamur.

Is, ubi varias librorum Novi Testamenti in MSCtis *divisiones* enarrasset, de *primariis* bibliorum Hieronymianorũ *editionibus* judicium suum interponit. Commendat in primis a *Roberto Stephano* A. 1540. Cap. X. C. XI.

accu-

accuratam, quod ſpurias Pſeudhieronymi præfationes omiſerit, variantes lectiones ex optimis MSCtis & *Correctoriis Bibliæ* Sorbonicis ſelectas in marginem rejecerit, textu absque ulla correctione eum in modum excuſo, quo in Romana eccleſia eo tempore legi ſolebat, libertateq; cuivis permiſſa, ex lectionibus, ſeu textuali, ſeu marginalibus, deligendi, quamcunq; vellet. Diffuſius etiam memorat, quantum ea negotii apud Pariſienſes Theologos optimo viro faceſſerit. Æque fere ei placent biblia *Johannis Hentenii* ſtudio, ad Stephani exemplum, A. 1547. Lovanii edita, ac deinceps A. 1573. ab aliis *Lovanienſium* Theologis emendata, quibus *Lucas Brugenſis* notas quantivis pretii adjecit, ſeparatim quoque A. 1580 impreſſas. Audaciæ *Johannis Benedicti* ſuccenſet, qui A. 1541. obelis & aſteriſcis Vulgatam reformare ſtuduit, nullis tamen allegatis variantibus lectionibus, unde lectori patere poſſet, ſatis cauſſæ fuiſſe reformatori illi, cur ſic & non aliter textum legendum eſſe dictitaret. Obſervat, eum e. c. Matth. I, 11. verba: *Joachim. Joachim autem genuit*, pro genuinis, illa vero v. 23. *quod eſt interpretatum nobiſcum Deus* pro gloſſemate obelis confodiendo habuiſſe, cum tamen utrobique res plane aliter ſeſe habeat. De editionibus *Iſidori* monachi montis Caſſini, ut & *Oſiandrinis* adhuc abjectius ſentit, idemque de Novo Teſtamento ſtatuendum cenſet, quod de Veteri Teſtamento in Hiſtoria Crit. V.
Cap.XII. T. L. II. c. XXI. XXII. ſtatuendum decreverat. Nec diſſimulat, quid probet, quidve improbet in notis criticis Laurentii *Vallæ*, Nicolai *Zegeri* & Franciſci *Lucæ* Brugenſis.

C. XIII. Cum Latina Vulgata de antiquitate conten dit *Syriaca verſio*. Impoſſibile autem Simoni videtur demonſtrare, cui palma ea debeatur. *Iſaacus Voſſius*, vir, dum in vivis eſſet, eruditiſſimus, hanc juſto recentiorem eſſe voluit, ob vocem potiſſimum קסטונרא *Matth. XXVII, 65.* quam is cum *Grotio* & *Fullero* ex Latina infimi ævi *Quæſtionario* natam eſſe, opinabatur. Sed, (*Simonis* judicio,) perperam; cum קסטונרא, quod eſt κϰϙωδία, illic legendum ſit. Notat, nec veteres editiones, nec MSCtos univerſos a ſe inſpectos continere *Apocalypſin*, aut Johannis ſecundam tertiamque, Petri ſecundam, Judæ denique unicam, epiſtolas; e quibus Apocalypſin *Ludovicus de Dieu*, has *Eduardus Pocockius* e MSCtis primum edidit. Pari pietatis adfectu hæc omnia cum cæteris Johannis Petrive ſcriptis

ptis ab antiquioribus Syris recepta fuiſſe, ea de cauſſa dubitat, quod in MSCtis Novum Teſtamentum in tres tomos diſpeſci ſoleat, quorum *primus* quatuor Evangelia, *alter* Acta Apoſtolorum cum tribus catholicis Jacobi, Petri, Johannis epiſtolis, *tertius* XIV epiſtolas Paulinas complectatur; præmittantur etiam *Lectionaria*, (quæ Græci *Synaxaria* vocitent,) quibus doceatur, quam pericopam ſingulis anni diebus legere oporteat; in his vero nulla ex Apocalypſi, aut IV illis catholicis dubiæ antiquitatis epiſtolis lectio deſumta annotetur. Unde concludit quoque, Lectiones illinc delectas, recentioris cujusdã Lectionarii fide, in Londinenſibus Polyglottis recenſeri. Non parum indignatur, dictum *1. Joh. V, 7.* ab *Ægydio Gutbierio* textui verſionis Syriacæ, ceu genuinum, ex Tremelliana editione illatum eſſe, cum tamen Tremellius, ſemetipſum id Syriace vertiſſe, non autem in MSCto inveniſſe, ideoq; margini tantum editionis ſuæ illeviſſe, faſſus ſit. Recenſet dein varias Syriacæ verſionis editiones, *Witmanſtadii* C. XIV. puta, *Guidonis Fabricii Boderiani*, *Martini Troſtii* & *Ægid. Gutbierii*, quidq; in ſingulis reprehenſione laudeve dignũ judicet, libere eloquitur. Verbulo tantum meminit recentiſſimæ, Ebraicis typis in Germania excuſæ; unde dubiũ eſt, an eam inſpexerit, noritve, Perilluſtri Kabbalæ denudatæ auctori *Chriſtiano Knorrio L. B. a Roſenroth* in acceCap.XV. ptis eſſe ferendam. Confert denique integro capite verſionem Matthæi Syriacam cum Græco, ubi inter cætera notandum, ipſam Græcam vocẽ εἰκὴ *Matth. V, 20*, Syriaca civitate donatam in verſione illa antiqua reperiri, eoque lubentius pro genuina eſſe agnoſcendam.
XVI.

Mox ad *Ægyptios* excurrit, veteremque eorum linguam, *Copticam* vulgo appellatam, colluviem obſervat vocum Græcarum, Arabicarum atque Latinarum. Heic inter alia monet, in Regis Galliæ bibliotheca n. 331. extare codicem, in quo Acta Apoſtolorum, epiſtolas Paulinas, & ſeptem catholicas epiſtolas, non tamen locum *1. Joh. V, 7.* reperire ſit: in eadem bibliotheca n. 329. haberi Evangelia ante quingentos circiter annos manu Epiſcopi Damiatæ deſcripta, quæ ſectione LXVIII. pericopam *Johannis VIII.* de adultera exhibeant, adeoque in antiquis codicibus repertam eſſe, tacite teſtentur. Sed hæc hac vice ſufficiant. Reliquã relationis noſtræ partem in *Martium* menſem ſervare præſtat, ne Lectorum patientia abutamur, cum pauci ſtudiis hiſce Criticis pretium, quod merentur, ponere ſoleant.

ΟΡΦΕΩΣ ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΑ, ΥΜΝΟΙ, ΚΑΙ περὶ λίθων.

ORPHEI ARGONAUTICA, HYMNI, ET DE Lapidibus; curante Andrea Christiano Eschenbachio.

Trajecti ad Rhenum, apud Guil. vande Water, 1689, in 12.

Constant plagulis 15.

TRia quæ sub *Orphei* nomine ab Aldo & Henr. Stephano olim edita, & nunc rursus nitidioribus typis recusa sunt, poemata, *Argonautarum expeditionem*, *Deorum laudes*, & *naturam Lapidum* describentia, an unum eundemque Orpheum auctorem habeant, & cui ex Orpheis adscribenda sint, parum exploratum est eruditis. Thracem istum antiquissimum philosophum & poetam, qui feras cantu suo attraxisse fingitur, & ex Mosis doctrina multa accepisse, ac vir sapientissimus divinorumq; mysteriorum peritissimus a Suida laudatur, poetarum vetustissimus a Lactantio lib. 1. cap. 5. vocatur, & ab Augustino Steucho lib. 7. de perenni philos. cap. 10. primus theologorum Græcorum, ut Mercurius Trismegistus Ægyptiorum, extitisse censetur, hæc carmina scripsisse nequaquam credendum. Imo eum nunquam extitisse, sed, quæ sub ejus nomine circumferuntur, Pythagoræum quendam Cercopem auctorem habere, ex Aristotele tradit Cicero lib. 1. de nat. Deor. quin & carmina, quæ vetustas *Orphica* appellavit, non quod Orphei essent, sed quod ab eo tradita continerent, eo nomine venisse Grotius lib. 1. de verit. relig. sect. 16. observat. Ergo quæ hoc nomen præ se tulerunt, suppositicia fuere omnia, incertumque prorsus, quo auctore conscripta. Orpheorum autem plures extitisse ex Suida discimus, a quo præter *Thracem* istum, Oeagri & Calliopes filium, undecim ætatibus ante Trojanum bellum florentem, cujus τελασμὸς, Ἱεροστολικὰ, κλίσεις κοσμικαίνας, νεοτευλικὰ, & ἱερὸς λόγος laudat, quidam memoratur *Onomacritus*, ad quem auctorem referantur χρησμοὶ, τελεταὶ, περὶ λίθων γλυφῆς, sive ὀγδοηκοντάλιθος; alius item *Cicanus* vel *Arcas*, qui μυθοποιΐαν, ἐπιγράμματα & ὕμνες composuerit; alius *Odrysius*; alius *Crotomates*, qui δεναετηρίαν, ἀργοναυλικὰ & alia quædam scripserit; alius denique *Camarinæus*, cujus sit ἡ εἰς ᾅδου κατάβα-

σις: quos Orpheos omnes etiam recenset, deque iis disserit Laurentius Crassus p. 380. sqq. operis de Poetis Græcis, quod Italica lingua edidit, sub titulo: *Istoria de Poeti Greci & di que che'n Greca lingua han poetato.* Unum tamen eundemque fuisse hos omnes, quos tanquam diversos nominavit Suidas, contendit Petr. Lambecius lib. 2. Prodr. litter. hist. cap. 4, cui addendus Vossius lib. 1. de Idololatr. cap. 39. & de artis poet. natura & constit. cap. 13. sect. 3. p. 79. 80. & de Poetis Græc. cap. 4. p. 23. Hoc si verum est, inanis erit disquisitio, uter poematum horum extiterit auctor; quod non satis liquere, ipse Editor in præfatione confessus est, negans sibi videri ab uno auctore tria hæc profecta esse poemata. Non exigui tamen pretii ea existimans, juxta H. Stephani editionem ista recensuit, ex ingenio quædam quæ depravata videbantur emendans, Latinam interpretationem, quæ gemina Argonauticorum extabat, sed inepta prorsus visa fuit, passim meliorem reddidit, Notas, in quibus emendationum ratio redditur, adjecit, Stephani etiam & Scaligeri annotationes subjunxit, & editionem iteratam, nova plane versione & uberioribus notis instruendam ac secundis curis præstantiorem futuram, promisit.

LA RELIGION DES JESUITES, OU REFLEXIONS sur les inscriptions du Pere Menestrier &c. i. e.

Religio Jesuitarum, sive Consideratio inscriptionis P. Menestrerii, & libri P. Tellierii pro neophytis Chinensibus & Indis contra observationem XIX de Spiritu Arnaldi &c.

Hagæ Comitum, apud Abrahamum Troyel, 1689, in 12. Plag. 9.

CLaudius *Menestrerius ex Soc. Jesu* innotuit nobis ex scriptis plurimis, quæ in Acta nostra retulimus. Usi sunt hujus peritia in exornandis structuris panegyricis, qui ante paucos annos, cum nova Regis Galliæ statua Lutetiæ Parisiorum erigeretur, inter alias pompas ignium artificiosorum spectaculum sub titulo & forma templi honoris exhubuerunt, cum inscriptione a Menestrerio composita his verbis:

pag. 15. *Regi Ludovico Magno P. P. votis publicis*
Devota numini *majestatique ejus*
Civitas Parisiensis pia, *fidelis*, *obsequens*,
Memoris observantiæ templum
D. D. C.

Reperti sunt in Gallia quoque, Regis licet sui cultui fortasse præter exemplum dedita, quibus inscriptio illa pietati religionis Christianæ adversari & apotheosin paganam sapere visa fuit. Respondit illis
95. Jesuita per epistolam mense Januario A. 1689 Parisiis editam, & tractatui huic insertam. Propugnat in hac stylum suum, quod *templum* & *numen* Regi tribuerit. Excusationes sumit a vocum illarum origine. *Templum* enim locum conspicuum significare dicit, & per tropum ad alia transferri posse, exemplo Sidonii Apollinaris, viri sancti, qui in carmine ad Anthemium Imperatorem scripsit:

Ergo colat variæ te, Princeps, hostia linguæ:
Nam nova templa tibi pectora nostra facis.

Numen ait a prisco verbo *nuere*, pro quo *annuere* dicimus, derivari, neque per se aliud indicare quam nutum, id est autoritatem imperii. Has *Menestrerii* exceptiones rejicit Autor, cum verba non ex nuda origine, sed ex usu ordinario & potiori sint judicanda. Notat, Jesuitam ipsum diffisum sententiæ suæ, cum inscriptionem typis excusam publicaret, pro *templo* reposuisse *monumentum*. Variis etiam argumentis & inscriptionem hanc, & alia elogia, carmina & scripta impugnat, demonstraturus intolerabilem esse, qua Galli Regi suo blandiantur, adulationem, & idololatriæ, profanis olim Imperatoribus Regibusque exhibitæ, proximam. Invehitur in impietatem eorum, qui nuper dialogum ex verbis Sacræ Scripturæ concinnatum ediderint, in quo Rex Galliæ, & expulsus Anglia Jacobus colloquuntur. In hoc, illustri & sanctissimo dicto Davidis, quo ipse Servator noster divinitatem suam asseruit, *sede a dextris meis*, ita abuti dicuntur, ut illud Gallo attribuant, Jacobo auxilium promittenti, illumque impia hac allusione Deum Patrem, hunc Filium faciant, ut Autor interpretatur, falsam addens de Persona tertia allusionem.
117. Obiter etiam taxat monachum quendam Benedictinū *de S. Martha*, quod ex expeditione nupera ex Belgio in Angliam characterem Antichristianismi Reformatis imputaverit, & mala fide epistolam Petri Carpen-

Carpentarii superiori seculo publicatam pro Reformati scriptoris testimonio denuo procuderit. Adscribit itaque relationem Thuani Lib. Hist. LIII. ex qua intelligitur, Carpentarium illum tempore La- pag. 129.
nienæ Parisiensis A. 1572. metu mortis adactum reformatam religionem abjurasse, & epistolam illam instinctu Pontificiorum in contumeliam Reformatorum edidisse. Præterea in libello hoc, ab initio statim, stringitur calamus in monachos, qui *Minimi* dicuntur, quod Massiliæ
7. duodecim theses de mysteriis theologicis ediderint, addita singulis applicatione in laudem Ludovici Magni, & profanata ad ejus laudes Scriptura. Hæc tam frequenter in Gallia fieri dicit Autor, ut concionatores plerique in sermonibus suis Regem, aut ejus effigiem, publice alloquantur, & tempus, quod instruendo in fide & moribus populo destinatum est, in extollendo supra modum Rege, utut magno, homine tamen nec suis carente defectibus, consumant. Fatetur hæc non immerito improbari a Gallis exulibus, neque ab his exigendum esse, ut Regem laudent, a quo hostilem in modum tractati sint. Hæc atque alia inscriptionis Menestrerianæ occasione ab Autore tractantur, & ideo prius referri a nobis debere visa sunt, quia titulum libri explicant, quanquam his scopus præcipuus, quem titulus promittit, *descriptio* nempe *religionis Jesuitarum* nondum exhauriatur. Ad hunc tamen propius faciunt, quæ Autor Jesuitis objicit, quod
19. alio quidem, quam Paulus Apostolus, exemplo & fine *omnia fieri velint omnibus*, & ut *Menestrerius* in allegata epistola loquitur, *debitores sapientium & insipientium*: dein quod Reges & rerum Dominos, ex quorum favore compendia sperant, cum pietatis & conscientiæ negl ectu colant, idq; nunc maxime in Gallia faciant, licet vero & intimo
27. affectu, originis & instituti sui memores Hispanis dediti sint. Accusat
28. 29. eos Semipaganismi, quod in repræsentationibus scenicis idola gentium introducant. Prolixior inde est in arguendis Jesuitarum actionibus in China & India, & defendendis quæ in libro *de Spiritu Arnaldi*, in rubrica allegato, relata fuerunt. Librum istum fama D. Jurio
31. 36. 37. tribuit: sed Autor negat, illum a Jurio agnitum esse; nihilo segnius tamen librum tueri videtur, nec minori studio, quam Jurius ipse facere posset. Occasionem illius natam esse scribit ab *Apologia Catholicorum*, quam D. Arnaldus libello de *Politica Cleri Gallicani* oppositi. Hujus bili ardentissime, ut loquitur, occurri debuisse 38.

tractatu illo *de Spiritu Arnaldi* infensissimi Protestantium hostis, ita tamen ut cæterorum in Gallia, qui non mitius erga Reformatos affecti
pag. 41. sint, ingenium simul depingeretur. Aliqua tamen etiam Anglis reposita esse, qui Gallos exules inclementer tractaverint, regnante tunc *Carolo II.* Papismo occulte addicto. Hunc cum Autor libri parum laudasset, & mortem Comitis Essexii *Jacobo*, tunc *Duci Eboracensi* tribuisset, factum esse non diffitetur, ut ab Ordinibus Belgii Fœderati, Regi necessitate illorum temporum gratificantibus, liber ille prohiberetur. Neque tamen impediri (cessante etiam edicti executione) potuisse, quin liber in omnium manibus versaretur, totamque adeo Galliam, quia Arnaldo ex patria ejecto & Jansenismi odio laboranti oppositus erat, pervolitaverit, & Jesuitis vetera vulnera anterioribus libris, *Theatri* puta *Jesuitici*, *Moralis sive Practicæ Jesuitarum &c.* inflicta & huc usque fere cicatrice obducta renovaverit, maxime in
47. relatione de Jesuitarum gestis in India. Monet hic Autor tractatus hujus, illum, qui contra Arnaldum tunc scripserit, non satis instructum de rebus Belgarum in India fuisse, ideoque non habuisse, quæ allegatis ab Arnaldo iniquissimis ex *Tabernario* de Hollandorum in India hypocrisi & Christianismi neglectu relationibus satis valide op-
48. poneret. Jam vero compertum esse tradit, plus quam trecenta hominum millia Belgarum opera ex paganismo ad fidem Christi conversa esse, præcipue in insula Ceilan. Aggreditur inde Querelam Ildefonsi Episcopi Malacensis, de qua in Actis nostris anni præteriti p. 616. dictum aliquid est, & quid Arnaldus Ildefonso responderit. Sed noster Arnaldum non imitatur, aut regium genus Episcopo asserit, sed magnam illi inscitiam & importunitatem exprobrat. Famigerati autem libri, qui dicitur *Theatrum Jesuiticum*, cujus productio-
61. nem a se removet Ildefonsus, autorem esse statuit *Johannem de Ribas*, illustris inter Dominicanos famæ. Jesuitam porro *Tellerium*, (cujus in titulo libri mentio fit) ejusque libellum apologeticum pro Chri-
62. stianis Chinensibus in censuram vocat, & autorem insolentis de se ipso elogii insimulat; nec mitior est in Archiepiscopum Parisiensem, &
71. quæ autor libri *de Spiritu Arnaldi* in hunc dixerat, aliaque ejus tradita, testimoniis Pontificiorum confirmat. Affert etiam recentia de
77. actis Jesuitarum Heidelbergæ & Viennæ, quæ cum ipse pro certis affirmare non audeat, referre merito supersedemus. Regressus inde ad

ad vetera, quæ illis imputari solent, maxime vero quæ de prævaricatione & hypocrisi illorum in China illis objiciuntur, probabilitatemq; relationum illarum inde stabilit, quod in ipsa Europa haud me- pag. 84.
liora doceant & agant. Adducit in compendio dogmata LXV Jesuitica A. 1679 damnata. Negat tamen illos correctione ista emendari potuisse, ideoque theses nuperas *Divione* ab illis publicatas non tantum in summa allegat, sed editum de illis, sub titulo *denunciationis* tractatum integrum opusculo huic suo adjungit, illum ipsum 130. 214.
nempe, quem proxime in Actis 1689 p. 620. enarravimus. Hæc fere sunt, quæ ex hoc libello referenda duximus, absque ulla quidem epicrisi nostra, pari fide enarraturi, si quid a Jesuitis aut quocunque alio illi opponetur, quamprimum ad nos pervenerit.

LIBRI NOVI.

Joannis Launoii Epistolæ omnes, nunc demum simul editæ, cum præfatione Apologetica. Cantabrigiæ, apud Ed. Hall, 1689. fol.

Jacobi Cancerii J. U. D. Variæ Resolutiones utriusque Juris. Antverpiæ, apud J. B. Verdussen, 1689, fol.

Selectarum juris observationum ad contractus, ultimas voluntates & judicia pertinentium; cum supremorum Regni Neapolis Tribunalium Decisionibus, autore Hieronymo de Rosis. Neapoli, 1689, fol.

Escalier des Sages, ou la Philosophie des Anciens, avec des belles figures. A Groningue chez Charles Pieman, 1689, fol.

Christophori Wittichii Anti-Spinoza, sive Examen Ethices Benedicti de Spinoza, & commentarius de Deo & ejus attributis. Amstelod. apud Joh. Wolters, 1690, in 4.

Antonii Bynæi de Natali Jesu Christi libri duo. Accedit Dissertatio de Jesu Christi Circumcisione. Amstelod. apud G. Borstium, 1689, in 4.

Regia Via omnes dissentientes in Religione Neo-Evangelicos ad orthodoxam & salvificam Christianæ Fidei veritatem manuducens; proposita per J. F. Hacki S. I. Gedani, apud Jansonium a Waesberg. 1689, in 4.

Reflexiones Literales in quinque libros Moysis ex primariis Ecclesiæ Doctoribus desumptæ a D. Petro Paulo Ponticello Castrinovi Provinciæ Caferoniæ Archipresbytero, J. U. D. Lucæ apud Maresc and. 1689, in 4.

Tractatus de Regni & Aulæ Mareschallis, autore Augusto Adolpho de Haugwitz. Budissæ, apud Frid. Arnstium, 1690, in 4.

Wolferdi

Wolferdi Senguerdii Inquisitiones Experimentales, quibus naturæ operandi ratio Mechanice proponitur, effectus ex ea resultantes exhibentur, ad causas revocantur, experimentis & ratiociniis illustrantur. Lugd. Bat. apud Felicem Lopez, 1690, in 4.

Johannis Vlak Dissertationum Trias de Dei operum & Pacis Fœderibus, atque de Justificatione. Amstelod. apud C. Blanhardum, 1689. in 8.

Histoire du Monde, par Mr. Chevreau. Seconde edition augmentée de l' Histoire des Empereurs d' Occident. A Paris, chez J. Boudot, 1689, in 12.

Sentimens sur le Ministere Evangelique. A Paris, chez J. Boudot, 1689, in 12.

Les plus belles Lettres des meilleurs Auteurs François avec des Notes, par Pierre Richelet. A Paris chez Dan. Horthemels, 1689, in 12.

Literæ nomine Senatus Anglicani, Cromvellii, Richardique ad diversos in Europa Principes & Respublicas exaratæ a Joh. Miltono, quas nunc primum in Germania recudi fecit J. G. Pritius. Lipsiæ, apud J. C. Meyerum, 1690, in 12.

La Veritable Clef de l' Apocalypse. A Cologne. 1690. in 12.

La France interessée a retablir l' Edit de Nantes. A Amsterdam. chez H. Desbordes, 1690. in 12.

Historia della perdita e riacquisto della Spagna occupata da Mari: del P. Bartholomeo de Rogatis. In Venetia, per Guerilios. 1689. in 12.

Zoologia parva, sive Tractatus de Animalibus ad Medicinam facientibus, concinnatus a Josepho Lanzono. Ferrariæ apud H. Filonum, 1689. in 12.

Delle Poesie di Pietro Giubileo. In Venezia, per G. G. Hertz, 1689, in 12.

ERRATA.

In Actis 1689, pag. 494. lin. 31. & p. 495. lin. 5. pro *Antonius Bailletus* lege *Adrianus Bailletus*. In Actis anni præsentis p. 1. l. 24. pro *confirmare hoc*, lege *confirmare hos*. Pag. 70. l. 17. pro *curva APM*, lege *curva ALM*; l. 23. pro *AE=x*, lege *AD=x*. P. 71. l. 12. pro $\frac{qr}{2}$, lege $\frac{gr}{2}$, item pro =z, lege =z; l. 13 pro *qrtt*, lege *grtt*; l. 29. pro *irrepserat*, lege *in calculum irrepserat*. P. 72. l. 5. pro *probatu*, lege *probatur*.

* * *

Intra tres quatuorve dies Sectio IV Supplementorum proditura est: quod significandum iis censuimus, quibus hæc Supplementa aliquo in pretio habentur. Astrophilos vero ignorare nolumus, stellam Cygni, quæ Bayero litera χ notatur, a die 29 Jan. nudis oculis conspiciendam se denuo præbuisse: cum in antegressa revolutione per tubum tantum deprehendi potuerit.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Martii Anno M DC LXXXX.

Die Ehre des Hertzogthums CRAIN/ &c.

sive,

Gloria Ducatus Carniolæ, explicata per Johannem Weichardum Valvasor, Baronem, &c. Tomus II, III, & IV.

Labaci, apud Wolffg. Maur. Endterum, Bibl. Nor. 1689, fol.

Constat Opus universum plagulis 905.

CUm amplissimi hujus Scripti contenta per compendium recensere jam *superioris anni Mense Novembri pag. 549, seqq.* cœperimus, sed tum quidem paginarum angustia excluſi, aut potius nimiam relationis prolixitatem veriti, non nisi *quatuor* priores *Libros*, qui *Tomum I.* constituunt, absolvere potuerimus, cæterorum commemoratione in aliud tempus dilata: superest, ut nunc, ne morosi forte debitores Lectori benevolo videamur, promissi tum facti memores, reliquos *tres Tomos*, qui *libros undecim* posteriores complectuntur, absque ulteriori mora ad manus resumamus. Ne vero in nimium denuo excrescat oratio, quam brevissimis tantum singulorum librorum argumenta indicabimus, eos qui pleniorem cognitionem desiderant, ad Operis ipsius evolutionem remittentes: non omittemus tamen, ne jejuna nimis evadat recensio, ex innumera florum multitudine, quibus idipsum partim perillustris Baro *Valvasor* consevit, partim facundus ejus interpres *Dn. Franciſci* porro exornavit, unum alterumve subinde velut in transitu decerpere, ac in lectoris gratiam delibare. *Quinti* autem libri, ubi nempe *Tomus II.* incipit, contenta jam sub initium præcedentis no-

ſtræ relationis quodammodo indicata fuere. Agitur nimirum in eo de antiquis Carniolæ incolis; ubi quidem res ſatis alte repetitur, operoſa disquiſitione inſtituta, num ante diluvium terra hæc jamjam habitari cœperit: qua occaſione prolixus diſcurſus interſeritur de turri Babylonica & ſecuta gentium diſperſione. Porro variæ nationes longo ordine ac diſtinctis capitibus commemorantur, a quibus ſucceſſive regionem hanc occupatam fuiſſe, ſit probabile. Primi ergo terræ hujus incolæ traduntur Japydes & populi Chittim, ſecundi Celtæ, tertii Illyrici & Pannones, quarti Tauriſci, Scordiſci & Norici, quinti Romani, ſexti Vandali, ſeptimi Gothi, octavi Longobardi, noni Venedi ſeu Slavi, decimi Avares ſeu Hunni, ac undecimi denique Francones: ut adeo vix ulla ex obſoletis Germaniæ noſtræ gentibus conqueri queat, per quinti hujus libri concinnatorem, clariſſimum *Franciſci* ſtetiſſe, quo minus ipſa jus civitatis Carniolenſis nanciſceretur. Duplex tandem appendix eidem libro adhuc ſubnectitur, altera quidem de urbibus & oppidis hujus tractus, de quibus mentio apud antiquos ſcriptores injecta reperitur, ac ſpeciatim de *Æmona*, utpote cujus ruderibus modernum *Labacum* inædificatum eſſe creditur: altera vero de variis inſcriptionibus & nummis antiquis, paſſim in diverſis hujusce Ducatus locis extantibus aut erutis; in quibus, cum ad alia properandum ſit, nos non detinebimus. *Sextus* liber tractat primo de linguis ibidem uſitatis; quæ duæ potiſſimum indicantur, Germanica nempe, & Slavonica: illa in tribunalibus & judiciis publicis, nec non apud homines politiores; hæc ruſticanam inter plebeculam maxime vigens. Agitur hac occaſione de linguæ Slavonicæ indole, ſcribendi modo & latiſſimo ambitu, dum eidem plusquam decem aliæ affinitate conjunctæ traduntur; ad cujus rei majorem fidem in peculiari tabella paralleliſmus omnium iſtarum linguarum aut dialectorum potius, oſtenditur, exemplo orationis Dominicæ, & ſingulorum ejusdem verborum, quæ nempe minutatim lingua Cyrillica, Bulgarica, Dalmatica, Croatica, Slavonica, Bohemica, Polonica, Vandalica, Luſatica, Moſcovica, Carniolica, Wallachica & Nova-Zemblica exprimuntur: ac obiter monetur, ipſam *Novæ Zemblæ* vocem Slavonicæ originis eſſe, dum hac dialecto *noua ſembla* idem ſignificet ac *nova regio*. Character hujus linguæ duplex eſſe fertur, *Cyrillicus* puta, cujus alphabetum ex 39 literis componitur,

T. II. pag. 6. 10. ſeqq.

234.

271.

274.

272.

tur, & *Glagoliticus*, 32 tantum ſcriptionis elementa continens: uterque quoad literas majuſculas, minuſculas, currentes, earumq; figurã, nomina ac vim, in ſeparata ſiſtitur tabula. Speciatim de Cyrillico perhibetur, eum tantum non omnino convenire cum Ruſſico ſeu Moſcovico: in cujus traditione quidem ab *Adamo Oleario* in Itinerario ſuo non parum erratum fuiſſe, obiter innuitur, eo quod ipſe linguam hanc non calluerit. Dicitur vero Cyrillicus a Cyrillo, Venedorum Epiſcopo, a quo nempe, ut & S. Methodio, quem primum literas Croaticas & Slavonicas excogitaſſe ajunt, adinventus putatur; & Conſtantinopoli potiſſimum ac in Boſnia uſu viget. Alterum illud Alphabetum, quod Glagoliticum vocitant, (a litera G, quæ iſta lingua *Glagole* appellatur,) S. Hieronymi, Stridone nempe ex vicinia Carniolæ oriundi, inventioni tribuitur. Impreſſum Romæ hoc characteris genere allegatur Miſſale, quod iis in locis adhiberi ſoleat hodienum, ubi Miſſa celebretur idiomate Carniolenſi-Slavonico: id quod nempe poſt lites, hoc nomine diu inter Adelvinum Epiſcopum Salisburgenſem, nec non Reichboldum Venedorum Præſulé ex una, & S. Methodium, ac Cyrillum alium Venedorum Epiſcopum ex altera parte reciprocatas, tandem circa annum 870 ſpeciali Pontificis Bulla indultum narratur. Cæterum additur, exiguum hodie in Carniola utriusque iſtius characteris uſum ſupereſſe, poſtquam Lutheranus quidam Presbyter, *Primus Truberus*, initium fecerit, Latinis literis Slavonicam loquelam exprimendi, ſcripto hunc in modum Novo Teſtamento: quem ſecutus dein Georgius Dalmatinus, ejusdem profeſſionis, Vetus Teſtamentum ſuperaddiderit, ac typis evulgarit. Porro dein progreditur Autor ad explicandos mores incolarum modernorum per ſingulos hujus regionis diſtrictus; ac ſigillatim conſuetudines in nuptiis ac exequiis celebrandis receptas, inter ruricolas præſertim, perſequitur, quæ quidem utplurimum ſatis paradoxæ & inconditæ apparent. Mira vero ſunt, quæ de mulieribus certi tractus Karſtienſis ex vulgata traditione affert, liberos plerumque ſub larva ſerpentis cujusdam occultatos in lucem edentibus: ut & de mortuorum quorundam cadaveribus, noctu ex ſepulcris prodeuntibus, & varias viventibus moleſtias ac damna inferentibus, nec prius quieſcere ſolitis, quam effoſſa impacto per medium palo transfigantur: quæ quidem ſi fabulis accenſenda non ſunt, præſtigias ſaltem diabo-

pag. 274.

315.

335.

diabolicas his in terris sat frequentes esse arguunt. Peculiaris deniq; appendicula libro huic subjuncta reperitur, viros eruditos complectens, ex Carniola oriundos, qui scriptis editis nomen suum clarius effecerunt; quos inter post Methodium & Cyrillum, in primo ordine compa-
pag. 345. ret *Sigismundus Baro de Herberstein*, Commentario de Rebus Moscovicis conscripto celebris. Nec *Schönlebii* mentio omittitur, egre-
354. gio suo Operi antehac memorato, cujus titulus est, *Carniolia antiqua & nova*, immortui, dum non nisi primum ejus Tomum edere potuit, eodem nempe, quo iste prodiit, anno, climacterico suo magno defunctus. Tractatus ab ipso typis publicati commemorantur triginta octo, ac præterea Manuscripta quædam librorum, prelo paratorum quidem, sed nondum emissorum partim; partim etiam Collectaneorum, concinnando Tomo secundo laudati
356. sui Chronici ab ipso destinatorum, quorum nempe aliquot Volumina inter ejus res reperta fuere. Testatur tamen perillustris Valvasor, sese, iis licet omnibus sedulo perlectis, vix materiam pro implendis octo plagulis sufficientem inibi reperire potuisse de rebus Carniolam proprie concernentibus: sed plurima tantum spectare ad res genealogicas familiarum nobilium. Non ingratam lectori rem fecit Dominus Francisci, dum corrollarii vice appendici huic superaddidit Catalogum Operum Valvasorianorum, ex parte jam publici juris factorum (inter quæ & reperitur *Carinthiæ Topographia*, de qua fortassis in Supplementis Actorum pluribus agendi occasio dabitur;)
369. partim vero adhuc edendorum, quorum duo potissimum indicantur: alterum, cui titulus, *Lumen Naturæ*, e variis & egregiis experimentis, maximam partem ab ipso Autore illustrissimo factis, compositum, & sex Tomis constans, quorum 1. de vitro, 2. de pasta, 3. de colore, 4. de sympathia & antipathia, 5 de fuco, ac 6 de medicina inscribitur; alterum, tres tomos in folio complectens, omnesq; Matheseos partes pervadens, variis pariter experimentis illustratas, nomen gerit *Floris Physico-Mathematici*: quæ proinde scripta, argumenti nimirum curiositate semet commendantia, eruditi dubio procul avide nobiscum præstolabuntur. Liber *septimus* concernit Religionem in Carniola vigentem: ubi primo de priscis idolis, coli his in tractibus olim solitis, agitur; ac dein exponitur, quomodo & quo tempore Christianismus ibidem invaluerit, ac fides Romano-Catholi-

Catholica, quæ sola nunc istic regnat, fuerit introducta: aliquot etiam capitibus enarratur, quanto cum applausu lux Evangelica, a Luthero accensa, hoc in Ducatu recipi cœperit, Primo Trubero La- pag. 432.
bacensi Canonico potissimum ejus præconem agente; sed paulo post Austriacorum zelo suffocata rursus fuerit, Lutheranis ad unum omni- 470.
bus tandem emigrare jussis. Mentio quoque hac occasione injicitur *Nicolai Frischlini*, Professoris quondam Tubingensis, ac postea 451.
(cum privatus hoc munere esset ob persecutionem Nobilitatis Franconicæ ac Suevicæ, quam Academica quadam Oratione, *de Vitiis Nobilium* habita, præter intentionem exasperaverat,) Rectoris Scholæ Labacensis: cujus misera fata & potissimum tragica mors, dum e custodia elabi tentans fune rupto decidit, pluribus memorantur. Speciatim sub finem libri agitur de *Usgokorum* (quæ vox *Transfugam* Sclavonice significat, eo quod hi ante annos centum & quadraginta circiter, cum uxoribus & liberis e Turcarum ditione dilapsi, in Carniolam sese contulerint,) sive Walachorum religione, cum Græcæ Ecclesiæ ritibus maxime conspirante: ubi speciatim legi merentur, quæ de miris ceremoniis ac tricis, in celebratione
488. Cœnæ Dominicæ apud eos adhiberi solitis, curiose perhibet ac depingit Autor, post multam inquisitionem, cum non facile mysteria hæc propalent, sibi tandem a clerico quodã Walachico communicata. *Octavus* Liber in quinque rursus sectiones dispescitur, quarum 1. de Sanctis Carniolensibus tractat: appellatione tamen latiuscule accepta, quo plures huc pertrahere liceret. Unde non mirabitur quispiam, in eorum numero etiam reperiri S. Antonium de Padua, Carolum M. Henricum II, S. Hieronymum, S. Irenæum, S. Martinum, S. Nicephorum, ipsumque S. Marcum Evangelistam; singuli vero quo jure huc referantur, Lector in cujuslibet vita, strictim hic exposita reperiet. Superpondii loco his adjunguntur in fine duo viri, nondum quidem in Sanctorum numerum recepti, vitæ tamen sanctitate & mi-
574. raculis nonnullis inclyti, nempe Frater *Hieronymus de Lubiana*, Franciscanus Regularis, & Pater *Marcus de Aviano*, quorum nempe alter Labacensis fuit natione, alter Labacum non ita pridem, anno nimirum 1683 invisit, ac solemni sua benedictione dignatus est: utriusque ergo vita & gesta potiora per compendium adducuntur. Sectio 2. hujus libri historiam Patriarcharum Aquileiæ persequitur:

pag. 655. eo quod universus Carniolæ Clerus olim horum subfuerit inspectioni & jurisdictioni: utpote qua anno demum 1462 eximi cœpit per Bullam Pontificis. Ordine vero recensentur Patriarchæ isti numero centū & sex, ad præsentem usque *Johannem Delphinum*, Venetiis residentem, ac munus hoc inde ab anno 1658 exercentem. Sectio 3. distinctis capitibus pertractat Episcopos, tum *Labacenses*, Principum
660. titulo sub *Christophoro Raubero* a Cæsare condecoratos, (quorum in ordine etiam est *Rainaldus Scarlichius*, anno 1640 defunctus, qui
672. quod lingua blæsa esset, orationem aliquando integram, litera R carentem, coram Imperatore habuisse fertur,) tum *Bibenses*, ac *Tergestanos*: ut & Canonicos & Archipresbyteros seu Præpositos Labacenses. Sectio 4. dicata est Ordinibus Religiosorum in Carniolia
694. degentium: ac præcipue quidem describit celebre Cistertiensium cœnobium *Sittich*, prope civitatem *Weixelburg* situm, cujus Abbates sigillatim recensentur, ut & Collegium Patrum Societatis Jesu, Labaci
704. A. 1596 erectum, cujus pariter Patrum Rectorum series indicatur. Sectio denique 5. & ultima de Parochiis Carniolæ agit, quæ universæ ordine alphabetico enumerantur, additis ubique, in quantum pernoscere licuit, tum nominibus Parochorum, tum encæniorum temporibus, tum reliquiis, miraculis, aliisve notabilibus, quæ apud singulas occurrerunt: e quorum numero placet hic adducere corylum in parochia *Alben* extantem, eandemq; semper magnitudinem servantem,
716. sic ut neque crescere neque imminui deprehendatur: porro ecclesiam S. Martini in parochia *Kring*, tam ab araneis, quam eorum telis, in-
757. sita quadam virtute perpetuo liberam: aliam in parochia *Scharffenberg*, in qua lumen nec oleo, nec sebo accendi ulla ratione valet,
802. sed cerearum modo candelarum patientem: denique in parochia
810. *Stein* templum triplex seu e tribus contignationibus, quarum altera alteri superstructa est, constans. Hactenus de libro octavo, qui Tomum II claudit.

Tom. III. pag. 4. Tomum III qui inchoat, Liber *nonus*, regimen Carniolæ seculare, variosque magistratus ibi ordinatos persequitur, quos inter primus est Præses Cæsareus; quo quidem munere inpræsentiarum fungitur Princeps Joh. Seifridus ab Eggenberg; cujus absentis vices sustinet Prætor provinciæ, qui nunc est Georgius Sigismundus Comes de Gallenberg. Singuli vero qui officium hocce splendidum tenuerunt,

erunt, distinctim recensentur una cum commemoratione potiorum ab ipsis gestorum, ut & armorum cujusque gentilitiorum. Inter a-
lios hoc in numero reperitur etiam Sigismundus Baro de Dietrich- pag. 23.
stein, quo autore A. 1517 inter plurimos Stiriæ, Carinthiæ & Carniolæ Nobiles inita est societas sive *fraternitas S. Christophori*, directa potissimum ad extirpandum vitium ebrietatis, compotationis & blasphemiæ: cujus leges pariter ac membra pluribus perhibentur: dolendum vero, laudabile hoc institutum paulo post rursus extinctum penitus intercidisse. Eodem quoque munere defunctus fertur
Josephus de Lamberg, cujus vitæ curriculum prolixo admodum rhy- 46a
thmo Germanico, prisci seculi simplicitatem satis redolente, ab ipso expressum simul communicatur. Cæterum præter diversa ista magistratuum munera, quorum singulorum ratio & officiales iis præfecti commonstrantur, varia etiam tribunalia & judicia hoc in Ducatu erecta enumerantur; nec non familiæ illustres ac nobiles ibidem
degentes, quas inter etiam Autoris nostri stemma genealogice deline- 108.
atum comparet. Liber qui sequitur *decimus* exponit historiam Ducum ac Principum, qui Carniolæ inde a Romanorum temporibus præfuerint; quorum quidem seriem, per mediorum seculorum incuriam, nimium quantum incertam & imperfectam esse, Autor ipse non dissimulat: quantum tamen licuit, eandem ex melioribus scriptoribus resarcire conatus est: edocens tandem, quomodo temporibus Friderici II. Imperatoris, Carniola ad Domum Austriacam pervenerit; cujus porro Ducum, tanquam modernorum hujus ditionis dominorum, historica series ac gestorum recensio reliquum hujus libri adimplent. Subsequens *undecimus* mere Topographicus est, dum Carniolæ urbes, oppida, arces, cœnobia aliaque loca sigillatim & juxta seriem alphabeticam describit, & ad vivum fere omnia depicta insuper sistit: fideliter commemoratis insimul eorundem possessoribus modernis, jurisdictione, situ, nominibus Sclavonicis, utpote quæ a Germanicis multum sæpius dissonant, ut & historiis subinde, quæ in uno alterove eorum novissime contigerunt, aliisque circum- pag. 4.
stantiis. De arcibus in genere monet, montanas plerasque, turbidis quondam temporibus refugii causa adhibitas, nunc fere deseri, aliis in planitie majorem ob commoditatem excitatis. Flosculos, quos in cursoria hujusce libri perlustratione decerpere licuit, sequentes

pag. 19. quentes indicamus: In oppido *Antignana* antiquam de raptu Sabinarum fabulam hodienum passim ludi, abductis per vim e vicinia fœminis, dum pleræque alias ob loci insalubritatem incolis nubere
27. recusent; prope arcem *Aursperg* lapides exacte cordiformes ingenti copia reperiri; in urbe *Castua* non ita pridem podagricum,
50. qui ob pedum dolores & imbecillitatem, ad solenne quoddam convivium semet portari fecerat, ex largiore vini haustu in tantum convaluisse, ut cœna absoluta, domum absque aliorum adminiculo remigrare potuerit; in *Culpa* flumine cancros ad certum oris fistulam
147. imitantis sibilum ex antris prolici solere: cujus etiam soni modulus, notis musicis expressus una communicatur; in agris quibusdam prope *Gallenek*, nullum unquam passerem comparere, quamdiu milium a solo nondum separatum est, quamvis in campis adsitis numerosi
163. conspiciantur, & istuc etiam post collectam messem catervatim affluant; cervos, ursos & apros Carniolæ majores fere aliis esse ejusdem
269. 620. speciei alibi degentibus; in arce *Wagensberg*, ubi perillustris Valvasor suam habet sedem, inter ejus cimelia magnetem adservari, ferri se-
152. ipso quadragies bis gravioris pondus sustinere valentem. Porro notatu non indignum est, plantam Indicã, quam Galli & Angli *Dutroa* vocant, prope arcẽ *Freihoff* naturæ sponte produci. Semen ejus si hominibus propinetur, iis ad diei unius spatium omnem rationis usum, vigilantibus licet, adimere fertur, (sic ut videntes etiam nil se videre sentiant, & varia simul ridicula occipiant,) postridie tamen ultro redeuntem; cujus rei exemplum affertur domesticum satis mirabile. Varia quoque singularia de egregio horto ad arcem *Geierau*
175. sito, ac multiplici vegetabilium varietate conspicuo afferuntur; catalogo simul florum ibi nascentium exhibito, quos inter etiam Tulipa est ducentis foliis superbiens. In descriptione arcis *Gutenwerth*
248. refertur historia, quæ istic non ita pridem contigit, de fœmina, cui ex horrore ob spectri conspectum suborto, capilli statim omnes defluxerunt, ut plane pleneq; calva evaderet: qua occasione varie discurritur de natura spectrorum: de quorũ Apparitione peculiarem fo-
263. vet opinionem perillustris Autor, non quidem negans aliquando vel bonum vel malum genium subesse posse; attamen spectra pleraque ex hominum aut animalium spiritu quodam *astrali*, post eorum etiam
589. mortem adhuc aliquandiu superstite consistere, cum Paracelso aliisque

que statuens. *Tergesti* (quam nempe civitatem olim ad Carniolam spectasse probat,) quomodo ex aqua marina sal parari soleat, itidem curiose delineat. Nec vulgaria sunt, quæ de *Andrea Eberhardo Raube-* pag. 631.
ro, Equite & Maximiliani II Consiliario bellico commemorantur in descriptione arcis *Weineck*, quam illustris Rauberorum familia nunc possidet: nam fidem pene superant, quæ tum de ipsius robore, tum de prolixissima barba, multum ultra pedes stantis descendente, perhibentur, addito etiam ectypo imaginis ipsius adhuc in prædicta arce extantis. Occasione *hirudinum* in lacu Cirknicen- 55.
si ad prolationem certorum verborum agminatim adrepentium, longa satis inseritur digressio, (aut potius continuatur solum jamjam sub finem Tomi I cœpta,) de natura pacti impliciti cum dæmone, in remediis superstitiosis intercedentis, ejusque diversis generibus & gradibus: ubi inter alia variis exemplis evincitur, diabolum sæpe numero hominibus pro suo artificio id obtrudere, quod tamen solius naturæ viribus, absque ulla verborum aut characterum talismodi adhibitione præstari valeat. Sic allegat, ante annos 32 circiter Lugduni in Gallia mercatorem quendam egenum primum a dæmone artem didicisse, telas sericeas, quas vulgo *Taffetas* vocitant, peculiari quodam & luminoso nitore imbuendi; quod tamen nunc tem- 85.
poris plures norint adminiculo *aquæ borracis* perficere. Sic pariter ostendit, quomodo quis acu orichalcea (non chalybea,) 87.
genas aut labia absque ullo fere dolore aut sanguine, certe sine noxa inde metuenda, perforare possit; item quomodo aquas calcare præter submersionis periculum liceat, absque omni remedio superstitioso, ab aliquibus addi solito; id quod a se ipso pro- 88.
batum testatur Autor. Docet etiam artificium, qua ratione speculum construxerit, pro magico a simplicioribus habitum, in quo 81.
fœmina, non obstante vestium tegmine, nudam semet totam conspiciat. Aliud tamen, idque revera magicum, & quidlibet pro
cujusvis desiderio repræsentans speculum parandi modum, a Judæo 93.
quodam Venetiis semet antehac didicisse curiositate ductum narrat, non quo imitaretur nefandam hancce structuram, sed tantum ne nesciret: qua eadem intentione quoque A. 1669, cum in Africa esset, ab erudito quodam Mahumedano *Ali Haisa* edoctus est modum ve- 208.
nena præparandi, quæ tam occulta vi ac lento passu corpus humanum

num subruant, ut ad integrum etiam annum eorum effectus retardetur, pro lubitu propinantis; in cujus insuper stet arbitrio, circa quodnam tempus mors insequi debeat, sic ut vix bidui aut tridui spatio fallat operatio, haud ullo insuper antidoto eludenda: quod proinde perniciosissimum & diabolicum plane artificium, ne in humani generis periculum unquam divulgetur, animitus optat: perinde ac aliud
pag. 209. inventum non minus damnosum, *pulveris* nempe *pyrii sympathetici*, cujus haec sit natura, ut vel mille ejus particulae, in quas divisus sit, variis in locis utut maxime dissitis repositae atque occultatae, una incensa omnes eodem momento inflammari queant; cujusmodi quid ante 18 annos praeterpropter excogitatum esse, nec vane jactari, propriis experimentis sese convictum scribit. Tandem quo librum hunc undecimum, qui diutius aliquanto nos detinuit, mittamus, adsuitur ei sub finem appendix, metropoleos Carniolae, Labaci nempe historiam plenius non nihil exponens. *Duodecimus* liber dicatus est descriptioni locorum Carniolae finitimorum, tam mediterraneorum, quam maritimorum; ita quidem ut primo de Croatia generatim agatur, & post ad loca limitanea cum Christianorum, tum Turcarum fiat progressio; cui additur series Generalium, qui nomine Imperatorum hactenus Croatiam & reliqua illa loca administrarunt; ut & historia irruptionum a Turcis, successu nunc felici, nunc infausto, tentatarum. Varia hic rursus de *Usgokis* supra nominatis eorumque ritibus commemorantur, v. g quod honori ducant, inter sponsos nuptiarum
89. consummationem ad quadriennium aut quinquennium protrahi; item quod plerumque ad extremam senecturem pertingant, cujus rei exemplum affertur senex, anno demum aetatis 124 defunctus; cui parallelum associatur Turcae cujusdam, ante quinquennium in Turci-
89. ca arce *Perussich* mortui, qui 190 annos impleverit, dentibus ei adhuc paulo ante obitum de novo renatis. Corollarii vice sub exitum hujus libri adjicitur narratio de duplici vulnere, Colonello Caesareo *Nic. Budaschio* a Turcis inflicto, & quomodo ab utroque, utut in speciem plusquam lethali, omnem supra expectationem ac fidem fere convaluerit.

Tomum Operis IV. constituentes libri tres mere chronici sunt, in quibus proinde brevioribus nobis esse licebit. Nimirum *decimus tertius* agit de bellis & expeditionibus priscorum Carniolae incolarum

rum & vicinorum, contra Romanos praesertim, quae ante N. C. contigerunt: ubi praeter varia alia ad antiquitates tam Germanorum, quam Romanorum spectantia, speciatim & extensius disquiritur, an Decius Brutus Mutinae, an vero Metuli (dissident enim Autores,) ab Antonio obsessus fuerit: itemque ubi prisca Japydum metropolis *Metulum* sita fuerit. *Decimus quartus* persequitur bella aliave gesta notabiliora, quae a nativitate Servatoris usque ad mortem Ulrici III Carniolae Ducis, ac tempora Austriacorum accidere; quod ipsum filum historicum *quintus decimus* porro ad annum nuperrime praeterlapsum continuat. Atque ita jam per compendium indicavimus argumenta singulorum librorum spissi hujus voluminis: cujus nimiam prolixitatem dubio procul multi incusabunt, causaturi, pleraque omnia, quae Carniolam proprie concernant, vel quarta, aut tertia saltem paginarum parte comprehendi potuisse: quicquid tamen ejus sit, certe taedium inde metuendum non solum summaria singulis capitibus praefixa, & marginalia tenorem cujusvis folii indicantia, adeoque plenam supervacua transiliendi libertatem concedentia, minuunt; sed & potissimum operis ipsius cum erudita elaboratio, tum curiosa varietas abunde compensant.

ANTONII BYNÆI DE NATALI JESU CHRISTI libri duo.

Accedit Dissertatio de Jesu Christi Circumcisione.

Amstelodami, apud Gerardum Borstium, 1689, in 4.

Constant plagulis 88.

INitium istud magni operis est, quo natalem, circumcisionem, passionem, resurrectionem, ascensionemque Servatoris, una cum Spiritus Sancti effusione super Apostolos, ex antiquitatibus, Judaicis in- Praef. ad
primis & Romanis illustrare, apud animum suum constituit clarissi- Lect.
mus Autor. Et primus quidem labor iste, (qui cum *dissertatione* de *Circumcisione* solus hactenus prodiit,) de *natali Salvatoris* duobus *libris* agit, quorum PRIOR *quatuor* distinctis *capitibus* absolvitur, *exegeticis* potissimum & verba evangelica exponentibus. *Caput I.*
felix illud nuntium, quo grande adeo arcanum, quod nemo un- pag. 8.

quam mortalium assequi cogitatione potest, humano nimirum more, sed divino satu, Dei filium ex muliere nasciturum, beatæ semper virgini aperuit angelus, explicat, textumque *Luc. I. 26.—38.* uberius
pag. 9, 10. exponit. Qui cum Angeli faciat mentionem, de voce מלאך ex Æthiopico sermone deducenda, Græcaque ἄγγελος apud ethnicos quoque Scriptores ea in significatione, qua apud Christianos usurpatur, occurrente, nonnulla observat, nomenque *Gabrielis* (aliter atque *Coccejus* sentiat) singularis angeli proprium, & minime cum aliis
15. commune esse statuit. Quippe non sine singulari & sapienti admodum consilio Dei factum esse, ut idem ille Angelus, qui Danieli prædixerat intervallum temporis, quo Messias toties patribus promissus, se hominibus ostensurus esset, iterum mitteretur nuntius, qui tam ipsius, quam antecambulonis ejus, instantem indicaret natalem. Ad tempus, quo missus dicitur Gabriel, quod attinet, sextum quidem cum
18. Theophylacto mensem intelligit, ex quo gravida fuerat facta Baptistæ mater, diem vero certum determinari non posse asserit, quo facta
19. sit conceptio, nec admittendum, quod vulgari computo octavus *Tebeth* seu Decembris *conceptioni Mariæ*, octavus autem Kal. Jan. natali Dominico dicatus sit: unde argumentum contra Christianos R. Isaacus in *Chissuk Emuna* desumpserit, quod ipsum *illis discutiendum malit relinquere, qui festum illud observent.*
20. Tametsi brevi satis via sese expedire clarissimus Autor potuisset. Licet enim Calendaria *natalem Domini* in 25. Dec. *conceptionem Mariæ* in 8. Dec. reponant, non tamen id absurdi inde sequitur (quod *R. Isaaco* illi videtur) dies solum 17 intercessisse inter nativitatem & conceptionem Servatoris; cum *conceptio Mariæ*, 8. Dec. celebranda, non sit ea, qua Maria concepit, sed qua concepta est, quæque novem mensibus posterior est ejusdem *nativitate*, in fastos ecclesiasticos d. 8. Sept. relata. *Conceptio* vero *Christi* in utero Mariæ, in 25. Mart. referenda foret ex illorum hypothesi, qui 25. Dec. natum eum esse asseverant. §. 9. de παρθενίοις sive virginitatis notis ex occasione vocis παρθένος ad Deut. XXII, 14. & παρθενεύσει, sive custodia virgi-
24. 40, 41. num in thalamo munitissimo, ex Græcis veteribus non pauca annotat. §. 15. de angelorum locutione postquam in utramque partem plura disputasset, nihil tamen determinasset, ad ipsa angeli verba accedit, quorum primum χαῖρε revocavit ei in memoriam *Stephani le Moyne* conjecturam, nomen *Chartæ* ex voce

voce omnium *chartarum* (h. e. epistolarum) initiali χαίρειν derivandum. §. 18. pro certo habet, Græcos veteres, ut & Latinos, Deos suos nunquam vocasse Dominos: at cur LXX. interpretes divina nomina ארני & יהוה voce Κύριε expresserint, & num antiqua adeo consuetudo fuerit, ut Judæi trecentis ante Fl. Josephum annis pro יהוה legerint ארני dubitat; tandemque argutam Jo. Pearsonii sententiam recitat, יהוה potius per vocem Κύριος redditam esse, quod eandem utraque vox originem & significationem habeat; quemadmodum enim ab הוה *esse*, apud Hebræos descendat יהוה, ita
apud Græcos ἀπὸ τοῦ κύρειν, h. e. ὑπάρχειν, τυγχάνειν, *esse*, *existere*, derivari nomen Κύριος. Significationem hanc τοῦ κύρειν *Pearsonius* probavit ex *Hesychio*, *Sophocle*, *Euripide*, *Æschylo*, quorum ultimus e. g. in *Persis* inquit: σεσωσμένῳ κυρεῖ, hoc est, juxta Scholiasten Græcum Arundelianum, ὑπάρχει σεσωσμένῳ, *servatus EST.* Cum Luc. II. Salvator *Filius* ὑψίστου vocandus dicitur, de Hebr. עליון (quo demum nomine Deum afficere Cadmus Thebanos edocuerit) prolixe disserit, & conjecturas Seldeni, Petiti ac Bocharti super Punico isto Plauti versu
pag. 62.

Ythalonim vualonuth si chorathisima comsyth 102.

(uti concipitur in Plautina editione Gronovii) allegat, omnesq; in eo convenire ait, quod *alonim vualonuth* velint esse עליונים ועליונות 103.
nisi quod *Stephanus Le Moyne* malit legere אלהים ואלהות, a cujus conjectura dissentit, rationibusque dissensum confirmat. Cæterum ex ejusdem *Le Moyne* Variis Sacris, occasione solii Davidis, locum difficilem *Apoc. III, 21.* illustrat; fuisse nimirum Regum orien- 115.
talium solia lata admodum & ampla, ubi non unus tantum, *sed quam plures poterant loca sua occupare.* Ad vocem γινώσκειν, qua B. Virgo *Luc. I, 34.* utitur, plura e profanis annotat, quæ inter illustris Cæsaris locus est, ubi ille de Germanis, *intra annum*, inquit, *vigesimum* 125.
fœminæ nottiam habuisse, *in turpissimis habent rebus.* In tanto interpretum *Luc. I, 35.* dissensu, quid per δύναμιν ὑψίστου intelligatur, *Gomari* sententiam amplectitur, statuitq;, nec Dei filium, nec Sanctum Spiritum notari, sed *DEI potentiam*, quæ verborum est nativa significatio. Cum enim quid futurum prædixisset Angelus, miratam quærendo esse, & mirando quæsivisse Mariam: cui Angelus h. l. respondeat, efficacia S. Spiritus concepturam virginem; sed &,

tutam fore *divina potentia*, ſubjungat, ut fœtum juſto eniti tempore
pag. 131. queat. Pariter ubi de ſenſu verborum, ἐπισκιάσει σοι, quæritur, cum eodem Gomaro aſſerit, Angelum iis indicare, potentiam altiſſimi *umbram exhibituram* Virgini, non tam divina ſua protectione, qua ipſa & tuta eſſet, & liberaretur ab omnibus periculis, quæ imminebant gravidæ, propter adulterii ſuſpicionem, quam qua fœtus ille ſanctiſſimus in virginali utero conſervaretur incolumis, Matre *velut obumbrata*, h. e. defenſa δυνάμει ὑψίστου *potentia altiſſimi*.

In *ſecundo* Capite de *Divino Joſephi ſomnio* agit, textumque
159. *Matth. I, 18—25.* evolvit. Et §. quidem 2. de Meſſiæ ex *Dan. IX, 26.* trita appellatione, & Chriſti nomine *in Chreſtum* transformato
161. plura adducit. De Suetonii inprimis loco, quo *Imperatorem* ille *Judæos, impulſore Chreſto aſſidue tumultuantes, Roma expuliſſe* memorat,
162. (coll. *Act. XVIII, 2.*) aſſerit, eum de Servatore noſtro accipiendum eſſe. §. 4. quam eleganter Græcis de prægnante dicatur ἐν γαστρὶ ἔχειν, e profanis (ut ſolenne ipſi eſt,) demonſtrat, adducto inter alia feſtivo
167. apud *Athenæum* l. 10. loco, in quo ſcribit de mimo *Iſchomacho*, καὶ τῶν τωχῆς τινος τὴν γαστέρα πονούσης, ἐπεὶ ὁ ἰατρὸς ἐπυνθάνετο μὴ ἐν γαστρὶ ἔχῃ; πῶς γε, εἶπε, τελταία μὴ βεβρωκυῖα, & *cum paupercula cuidam doleret uterus, ac medicus interrogaſſet, num in utero* (ut ſermonis Græci acumen melius in verſione pateret, pro utero *ventrem* nominare præſtaret) *haberet, qui poſſet, inquit, cum triduo nihil ederit.* Scilicet, cum rogaret medicus, num gravida eſſet vel ventrem ferret illa mulier, mimum ex ambiguo ſumſiſſe anſam jocandi. §. 5.
συνελθεῖν *Matth. I. 18.* ſua ex ſententia ſignificare ait *convenire ad nu-*
175. *ptiarum ſolennia*, probatque morem apud Judæos iſtum obtinuiſſe, ut ſponſalia inter ipſasque nuptias tempus aliquod interjectum eſſet, *Deut XX, 7. Jud. XIV, 7, 8.* Pariter de τῷ παραλαβεῖν contra *Era-*
204. 210. *ſmum Gerhardumque* ſtatuit, non aliud, quam *connubio ſibi jungere*, ea voce ſignificari. §. 12. quæ alias de Joſepho *Matth. I, 19.* prolixe diſputantur, quo reſpectu δίκαιος vocetur, breviter ille ſic exponit, quod *duo dicat* ſacer Scriptor, habuiſſe Joſephum in animo Mariam ἀπολῦσαι, ſic tamen ut voluerit λάθρᾳ ἀπολῦσαι, utriusque autem rationem his verbis exprimat, δίκαιος ὤν, καὶ μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίσαι, q. d. *Mariam* ἀπολῦσαι *cogitavit Joſephus, cum eſſet juſtus, Prov. XVIII, 23.* ſed voluit eam λάθρᾳ ἀπολῦσαι *clam repudiare,*

diare, cum nollet eam traducere. §. 22. nobiliſſimum de Meſſia vaticinium Eſ. VII, 14. expendit, inque controverſæ vocis עלמה explicatione Franciſci Forerii opinionem probat, *qui ideo virgines* ita appellatas exiſtimat, *quod abſconditæ quaſi ſint*, i. e. non cognitæ a viro, & quarum *turpitudo* (ut Scriptura loquitur) *nondum revelata eſt.* Alteram enim virorum maximorum ſententiam ex pag. 231.
eo improbabilem reddi, quod conſtet olim virgines non adeo ſemper fuiſſe *abſconditas*, atque ab omni conſpectu hominum remotas, ut nunquam pedem ſuum extra limen efferrent. Conf. *Gen.* XXIV, 14, 16. *Exod.* II, 8. *Pſal.* LXVIII, 26. Paria in vindiciis hujus Oracu-
469. li habet *L. II. c. 2.* §. 2. Quare, cum *Aquila, Symmachus* & *Theodotion* ex ſolo ſectæ, cui adhæſerunt, præjudicio עלמה non παρθένον verterint, ſed νεάνιδα, longe potiorem eſſe LXX. virorum autoritatem, qui jam tot ante ſecula, cum adhuc nulla de voce iſta lis exorta eſſet, παρθένον reddidere. §. 26. quod de translatione vocis Immanuel Matth. I, 23. ſtatuit H. Grotius, *factum id eſſe ab optimo interprete, qui Matthæi Evangelium de Hebræo transtulerit in Græcum*, materiam Autori præbuit penitius in litem illam inquiren-
di, *an, ſeu conſtanter aſſerunt antiqui Patres, Hebraice Matthæus* 242.
ſcripſerit? Affirmativæ rationes ex *Euſebio, Origene, Epiphanio, Athanaſio, Chryſoſtomo, Hieronymo, Auguſtino* & *Theophylacto*, longa ſerie allegat, horumque ſententiæ fautores præter Romanenſium Doctores plurimos, *Grotium* quoque, *G. J. Voſſium*, & *Le Moyne*, recenſet. Addit quoque, audacter *Caſaubonum*, ut negativam defendat, in loco Epiphanii, quo de Naziræis legitur hæreſ. 29. n. 9. ἔχουσι δὲ τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον πληρέστατον ἑβραϊστί, *legi velle* ἁ πληρέστατον; quod ſequentia ſcriptoris verba non admittant. Qua- 250.
re difficulter admodum ab animo ſuo id impetrare ſe poſſe ait, ut repudiet conſtantem atque unanimem totius antiquitatis conſenſum. Et tot teſtimoniis Patrum vetuſtiſſimorum, qui pro comperto tradiderint, ſcripſiſſe Matthæum Hebraice, fidem, quam ante Erasmi tempora in dubium revocaverit nemo, poſt tot ſecula detrahere, ſibi quidem magnam videri audaciam. Omnes Patres antiquiſſimos, *vana quadam credulitate ſeductos a Papia, exigui judicii viro, qui multa fabuloſa tradiderit poſteris, in eam delapſos eſſe ſententiam, ut aſſerant Matthæum ſcripſiſſe Hebraice, adeoque autoritatem eorum*

omnium

pag. 151. *omnium non esse tantam, ut ipsorum in hac re testimoniis adhibenda sit fides*, nullo argumento idoneo, nulla probabili conjectura statui.
252. Existimare itaque se libentius, Matthæum ipsum Evangelium suum scripsisse Hebraica lingua, non veteri illa pura, sed quæ suo tempore apud Judæos in Palæstina & Hierosolymis usitata fuerit, ac *Chaldaica* vocari possit, vel *Syriaca*; atq; hoc ipsum ab aliquo *Apostolo* vel *Apostolico viro* fuisse Græce versum, unde eadem sit tam Græci quam Hebraici exemplaris autoritas. Deinde & illud se credere facilius, Patres Græcos, qui Hebraismi fuerint admodum imperiti, neglecto Matthæi textu Hebraico, adhæsisse versioni Græcæ LXX. senum: *Nazaræos* vero, progeniem eorum, qui primi in Palæstina Christi fidem fuerint amplexi, sed a Judaismo divelli plane non potuerint, Judaicasque cerimonias cum evangelio voluerint jungi, (de quibus cum alii, tum sæpe Hieronymus, præsertim ad Augustinum epistola, & accurate admodum Epiphanius,) *retinuisse Hebraicum exemplar Matthæi*, quoniam Hebraismi fuerint peritissimi, atque etiam libros
253. antiqui fœderis legerint Hebraice, eodem teste Epiphanio hæres. 29. n. 7: sed huic *Nazaræorum* codici, qui communis etiam Ebionitis fuit (sic tamen ut Ebionitæ illum habuerint mutilum, deleta nempe tota Christi genealogia, & quæ sequuntur ad eum locum, in quo Jesus a Joanne baptizatus dicitur, cum eum natum vellent ex concubitu Josephi) narrationes quasdam, auditu perceptas, non a Matthæo scriptas, lapsu temporis adsutas; unde nata diversitas inter codicem ipsorum Hebraicum, &, quod nos habemus, exemplar Græcum, factumque, ut a quibusdam inter scripta adulterina fuerit recensitus. *Denig, & hoc statuerem*, (inquit Autor,) *Græcum evangelii exemplar, ab omnibus Græcis Patribus receptum, ad nostra tempora permansisse integrum, atque ex eo adornatas etiam Versiones antiquissimas, Hebraicum autem supereſſe nusquam.* Quæ cum ita proposuisset, subjicit tandem, malle tamen se de tota hac re, perdifficili sane & perobscura, omnino ἐπέχειν, atque aliis illam relinquere inquirendam accuratius, adeoque nec illud determinare modo sustinere, *an aliquot in locis a Matthæo ipso, an ab Interprete antiquissimo, adjectæ sint interpretationes Græcæ*, qualis & hæc est, quæ subjungitur nomini Emmanuel, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. *Capite III.* ipsum *Jesu natalem Bethlehemiticum* ex *Luc. II, 1—7.* considerat. Et §. quidem

quidem 3. late disquirit, unde factum, quod annum imperii Cæsaris pag. 285.
Augusti, quo δόγμα istud publicatum fuit, non expresserit Scriptor tam diligens, quique annum imperii Claudii Tiberii, quo Joannes baptizare incepit, notavit tam expresse? tandemque rationem dari hanc posse ait, quoniam *annorum Augusti varia constituantur* 291.
initia. Bene tamen esse, quod ipse Lucas, quamvis hunc Augusti 292.
annum non designaverit expresse, adeoque videri possit annum Christi natalem reliquisse incertissimum, annotaverit tamen hoc in suo Evangelio characteres quosdam ac temporum notas, ex quibus cuivis, simplici fide, pietate, ac debita industria inquirenti, facile sit annum Jesu natalem quam proxime eruere ac demonstrare. Narrare enim eum c. III, 1. anno XV principatus Tiberii verbum Domini factum ad Joannem, eumque ad prædicandam pœnitentiam & baptizandum prodiisse. Addere v. 21. Jesum quoque eodem tempore a Joanne baptizatum fuisse, verbisque, καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Ιησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα, innuere diserte, Salvatorem, cum baptizaretur, *annorum* fuisse *XXX*, non præcise quidem, sed ut in diebus quibusdam esset differentia: neq; enim ὡσεὶ sic indefinite sumptum anni discrimen facere, sed dierum tantum paucorum, & unius alteriusve mensis. Atqui incipere annum XV principatus Tiberii anno Juliano LXXIII, XIV Kal. Septemb. *Ap. Junio Silano, P. Silio Nerva Coss.* finirique sequenti anno LXXIV, eod. mensis Aug. die XIX. C. Rubellio, C. Fusio Geminis Coss. Statim enim Augusto in imperio successisse Tiberium, decessisseque Augustum anno Juliano LIX, XIV. Kal. Septembr. *ut omnes Scriptores consentiant*; unde haud obscure colligatur, Jesum vel *anno Juliano XLIII. vel XLIV* natum. Etenim si haud procul a medio vel etiam fine anni XV principatus Tiberii ea fuerit ætate, annum ejus natalem, Julianum XLIV. fuisse. Quodsi vero non procul ab initio anni XV Tiberii Jesus expleverit fere annum ætatis XXX, ipsius natalem in annum Julianum XLIII incidere. Id quod e Matthæo, ex *Herodis M. chronologia*, probare etiam satagit, potiusque existimat, cum Herodes ille M. anno Juliano XLIV. ineunte decesserit, *statuendum, Salvatorem non anno XLIV, sed XLIII in lucem fuisse editum*, quippe vivo adhuc Herode, imo non vivo tantum, sed ita ut inter diem ejus natalem & Herodis mortem aliquod interceſserit spatium temporis. 294.

Unde pateat, annum hunc natalem Dionysiana, quam vocant, epo-
pag. 295. cha *integro biennio* collocari serius, quam revera ipse Dominus sit
304. natus.

§. 5. receptam opinionem, qua πᾶσαν τὴν οἰκουμένην a Luca dictam esse ὑπερβολικῶς de ea orbis terrarum parte, quæ parebat Romanis, statuitur, rejicit, & *totam* potius *terram Israelis*, eamque *solam* notari asserit. Quippe Cæsarem Augustum jussisse edicto, ut census ageretur per totum orbem Romanum, neminem veterum prodidisse memoriæ, *nec verisimile quidem esse, talem unquam ab Augusto factum.* Ex Claudii enim Imperatoris verbis apud
302. *Gruterum* Inscript. p. 502. palam fieri, raro per provincias census habitos, quod *opus arduum nimis magno experimento* cognosceretur. Vix nimirum sine periculosis tumultibus in Romanis provinciis *vel semel* factum constitisse. At, si census res fuerit tam ardua, quam-
vis nihil ultra, quam ut publice notæ essent facultates, exquirere-
304. tur, cui credibile fieri possit, simul ab Augusto censum totum orbem Romanum? Se itaque facile in animum inducere suum, per πᾶσαν τὴν οἰκουμένην tantum intelligendam esse totam eam regionem, quam isto tempore sub imperio suo habebat Herodes. Atque hanc sententiam suam ex usu quoque loquendi Scripturæ probat, quæ כל ארץ *omnis terra*, frequenter dicit de regione aliqua, ut ea intelligatur integra, omnesque istius partes comprehendantur. Id quod LXX quoq; Interpretes non semel per πᾶσαν τὴν οἰκουμένην expres-
308. serint, Es. XIII, 5. XIV, 26. Quæ opinio si admittatur, omne tolli dubiũ, *qui ἀπογραφῆς illius oecumenicæ, universi scilicet Romani Imperii*, cujus Lucã meminisse indocti doctiq; existiment passim, nulla reperiatur mentio in Historia pagana? in quo solvendo frustra fuerint viri eruditissimi, & imprimis *Fridericus Spanhemius.*

Luc. II. 2. commodissimũ existimat sensum esse: *Hæc descriptio* πρώτη *prius* vel *ante* facta est, *quam præsideret Syriæ Quirinus*; & cum istã constructionem in Scripturis usitatam ostendisset, rationem subjungit, quæ suadeat, hanc ipsius Lucæ mentionem fuisse. Nimirum, cum jam duæ, dum ista scriberet Lucas, factæ fuissent descriptiones, (prior ex edicto Augusti, nuda ἀπογραφὴ πάσης τῆς οἰκουμένης, seu *recensio* hominũ in universa terra Israelitica, quæ ea tempestate Herodi parebat; posterior vero ἀποτίμησις τῶν ὑσιῶν, *census facultatum* in illa

in illa Tetrarchia sola, quæ Archelao, Herodis filio, fuerat subjecta, idque ex causa tum demum nata, quod illa terræ portio, Archelao in exilium pulso, redigebatur in formam provinciæ,) priorem h. l. designare Lucam putat, cavereque adeo voluisse, ne quis putaret, intelligi illam celebrem ἀπογραφὴν, quæ *a Quirino* & *sub Quirino*, *Syriæ Præside*, peracta fuerit. Etenim si id narrasset solummodo, quod ἐξῆλθε δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, de nulla alia cogitare proclivius fuisset, quam
de illa notissima, quæ Judæam fecit tributariam Imperii Romani pro- pag. 335.
vinciam, & ideo præcipue ac simpliciter tunc appellabatur descriptio. At priorem illam descriptionem, remotiorem quippe nulla- 333.
que re memorabilem, & Augusti quidem jussu, sed ab Herode, ut Socio Romanorum, non ὑπηκόῳ peractam, notam adeo non fuisse. Nec esse quod miretur Valesius, eam a Josepho prætermissam fuisse: hujus enim ἀπογραφῆς ideo non meminisse *scriptorem maximum*, quoniam nihil novi continuerit atque insoliti. Frustra quoque opponi a Valesio, *Act. V. 37.* unius tantum descriptionis fieri mentionem; 334.
quia si unica tantum fuisset, non autem duæ, omnino supervacanea foret hæc parenthesis Luc. II, 2; cum econtra ex eo, quod tam parum memorabilis fuerit prior descriptio, quæ Herode adhuc vivente facta, præ illa altera post *decem annos* sub *Quirino* peracta, ratio dari possit non improbabilis, cur Lucas ita designaverit priorẽ, ut eam factam dixerit, *antequam Syriæ præsideret Quirinus.* Rem exemplo *Joh. XIV, 22.* illustrat, ubi Johannes Judam, de quo sibi sermo sit, *non Iscariotam esse* ait, quo ille nomine cavere voluerit, ne intelligeretur is, qui tunc suo scelere erat celeberrimus: ita Lucam quoque h. l. satis habuisse, id monere, descriptionem, cujus meminit, aliam fuisse ab illa celeberrima, quæ facta Præside Syriæ Quirino. Quæ si admittatur interpretatio, nullum dubium, nullam difficultatem esse in verbis hisce, eaque cum Josephi Historia optime convenire existimat. §. 16. modum involvendi infantes fasciis, ut manus æque ac pedes constringerentur, exponit, talemque infantem
fasciis involutum ex *Chifletio* exhibet, ut & duos alios, alterum in 353 354.
nummo *Antonini Pii*, in cujus aversa parte, juxta Petrum Seguinum cernitur partus Faustinæ, alterum in nummo *Corneliæ Saloninæ Augustæ*, quam Galienus duxit uxorem. Cap. IV. de *Pastoribus Bethle-* 369.

miticis, quibus Angeli indicio natalis Christi innotuit primum, ad ductum Luc. II. 8—20. agitur. Et *de die quidem*, quo natus Salvator & facta ista annunciatio sit, postquã ex variis veteribus atq; recentioribus prolixe disseruisset, nihil tandem omnium istorum conatu effectum esse concludit, quam ut merito usurpari possit Terentianum
pag. 414. illud: *Feciſtis probe, incertior multo ſum quam dudum.* §. 18. locum multis alias interpretationibus obnoxium ita explicat Luc. II, 14,
478. ut sua ex sententia dicant Angeli, quod ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία sit δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, h. e. quod *benevolentia erga homines*, sit *Dei gloria in altiſſimis* & *pax in terra*, q. d. gratuitam Dei benevolentiam, qua in nato Servatore homines amplectitur, fontem & caussam esse, quare Deo in cœlis tribuatur gloria, & in terra pax sit. Ad eundem locum de pace, quæ sub istud tempus Augusto imperante fuit, discurrit, Janumque Geminum ab eodem Imp. TER clausum esse asserit. Ita enim in Suetonio *Aug. c. 22.* legendum esse; non autem cum Beroaldo Langioque scribendum, *tertio clauſit.*

SECUNDUS LIBER quatuor item, *ſed brevioribus*, absolvitur capitibus, quorum primo *veritas Hiſtoriæ Evangelicæ* de natali Jesu Christi demonstratur. Argumenta petit tum ex eo, quod
456. Matthæus & Lucas eorum, quæ posteritati de natali hoc tradiderunt, accuratam certissimamque habuerint *notitiam*, atque a *mentiendi* voluntate ac consilio fuerint alienissimi; tum ex *ſuffragiis exterorum*, atque illorum, qui a fide Christiana dissentiunt consensu, adhibitis *Huetio*, *Mornæo* atq; aliis. Cap. 2. convenientia Historiæ Evangelicæ de natali hoc cum *priſcis vaticiniis*, Es. VII, 14. Jer. XXXI, 22. Gen. IV. 14, 15. Mich. V, 1. Dan. II, 44, 45. Jer. VII, 8. IX, 5, 6. &c. ostenditur, adductis Judæorum pro Messia testimoniis. Cap. 3. fabulosæ narrationes de natali Jesu Christi & vana argumenta explodun-
527. tur. Ubi tanquam commentitium & illud rejicit, quod a multis refertur inter mirabilia, quæ circa Christi natalem, aut aliquanto prius accidisse narrantur, celeberrimum Delphici Apollinis Oraculũ non amplius usitata dedisse responsa, causamq; tanti silentii dixisse Puerũ *Hebræum.* Apertum enim perspicuumque esse ait, circa Christi natalem, aut aliquanto prius, non desiisse oracula eo in loco reddi; quin nec *poſt ipſam Servatoris mortem*, Neronis exemplo probat, quem

quem vanum consultorem *ambiguo*, *ut ſemper*, *reſponſo Apollo* decepit. Neque conticuisse vel Plutarchi ætate, vel Luciani, quod in *Va-*
te etiam suo *Petrus Molinæus* observaverit. Ut mirum sit, Mornæ- pag. 528.
um tam longe progressum, ut dicere non dubitarit, testari Ciceronem, suis temporibus oracula UBIQUE DEFECISSE: cum tamen perperam ita intelligatur nobilis ille Ciceronis locus; haudquaquam enim illum de silentio Delphici Apollinis, ac si ille *plane obmutuiſſet*,
interrogare, sed *cur non numero verſuque pronunciet amplius?* Pari 529.
loco habenda esse ait, quæ de ara ab Augusto in Capitolio erecta cum inscriptione: ARA PRIMOGENITI DEI, narrentur, cum præter *Suidam* & *Nicephorum* nemo vetustiorum de ea quicquam prodiderit. Similiter eorum opinionem removet, qui virgineum
Mariæ partum probant ex Sibyllinis carminibus, ex quibus Maro ce- 537.
cinit: *jam redit & virgo.* Alias, quas ibidem allegat, fabellas
mittimus. Quemadmodum nec Judæorum afferre calumnias volu- 542.
mus, quas Cap. IV. refellit, *ex Igneis* maxime *Telis Satanæ*, quæ *Wagenſeilius* in lucem emisit publicam, desumtas.

In *Diſſertatione* de *Circumciſione* textum *Luc. II, 21.* sequitur, eumque explicat. Et §. quidem 5. prolixe in rationes inquirit, cur circumcisioni sacratus a Divino Numine fuerit *octavus dies?*
e quibus memorabilem imprimis a *Jo. Spencero* datam affert, Deum pag. 16.
nempe ita præcepisse, ut infantes, in ejus quasi familia natos, quamprimum per eorum infirmitatem licuit, præoccuparet, & caveret, *ne cerimonia aliqua ſuperſtitioſa tum temporis uſitata*, 20.
Deo alicui falſo in clientelam traderentur. §. 13. rationem, cur 21.
Deus בשר ערלתם *carnem præputii* Israelitarum circumcidi in signum fœderis voluerit, istam esse putat, quod DEUS Abrahamo *numeroſam* addixerit *prolem* (inserta eapropter litera ה ex המון, quæ *multitudinem* significat;) *unde nihil aptius*, *magisque conſentaneum fuerit*, *quam ut ſignum fœderis ipſis genitalibus imprimeretur*, *ſolique mares ea lege tenerentur.* §. 21 Ægyptios circumcidendi ritum neutiquam a Judæis aut Josepho, inter ipsos commorantibus, mutuatos esse statuit. Nec sibi placere testatur *Jo. Marshami* in Can. Chron. p. 73, 74. *edit. Lipſ.* sententiam, qua Ægyptios omnium primos posuisse præputia, adeoque circumcisionem Judaicam a Mose quidem & Patriarchis proxime, remote vero ab

pag. 29. Ægyptiis, divino tamen jussu fluxisse statuit. Nam cum Deus circumcisionem præceperit in signum fœderis, quo Abrahamo numerosam addixit prolem, *consensum inter signum promissionemque maximum* ostendere putat, non æmulatione quadam Ægyptiorum, sed sapienti admodum consilio, obscænas partes jussas circumcidi. Denique & a *Spencero* dissentit, qui ceu omnes fere Judæorum ritus, ex gentium moribus atq; institutis suam habere originem, magno
30, 31. molimine persuadere conatus fuit erudito orbi; etiam *morem illum*, eo die, quo circumcidebatur infantulus, *nomen eidem imponendi*, a veteri gentium usu ortum traxisse existimat. Nec rationes
32. 24. Spenceri id evincere concludit. Tandem verba Gen. XVII, 14. (quæ nisi ita vertantur, tot dissidiis locum faciant) reddenda esse asserit: *qui non circumciderit carnem præputii sui*; non cum Græcis LXX. ὃς ἂ περιτμηθήσεται; cum verba minacia distringantur tantum in hominem, qui circumcisionem suam curare ipse potest, eamque deliberato negligit animo.

Hactenus excerpta ex initio magni illius operis, quo doctissimus Bynæus vitam Christi Servatoris illustrare aggressus est. Hoc ubi ad umbilicum perduxerit, *commentarios*, quos adfectos habet, DE VESTITU HEBRÆORUM, perpolire ac publica luce dignos reddere, pari studio allaborabit.

LA FRANCE INTERESSE'E A RETABLIR L' Edit de Nantes. i. e.

Demonstratio, quod interfit Galliæ, ut edictum Nanetense redintegretur.

Amstelodami, apud Henricum Desbordes, 1690, in 12.

Constat plagulis 12.

In Actis anni præteriti p. 260. Anonymi tractatum retulimus, quo jus & valorem edicti Nannetensis, quod Reformatorum in Gallia veluti Palladium fuit, insignibus argumentis assertum ivit. Ejus laborem laudat novi hujus libelli Autor, & argumentis ejus quandoque utitur; neque tamen retineri se passus est, quo minus zelum suum in edendo hoc scripto exsereret, indignitate, ut ait, rerum quæ succes-

sucesserant incensus, & nimiam moderationē aut frigus priori autori imputans. In præfatione disserit, quam necessaria sit Regibus & Principibus circumspectio & prudentia, quā in *Serenissimis Electoribus Brandenburgicis* laudat, ut sub potentissimæ Domus hujus patrocinio vivere videatur. Regem vero Galliæ, sapientissimum licet & sagacissimum, deceptum tamen a suis fuisse contendit, ut quæ Henricus IV avus cum summa regni utilitate stabiliverit, pater Ludovicus XIII conservaverit, ipse cum maximo damno suo destruxerit. Addit & rejicit, ut falsas & frivolas, omnes accusationes a Clero Gallicano adversus Reformatos, ore Archiepiscopi Senonensis & Episcopi Valentiæ, aut scriptis A. 1685 editis propositas.

In tractatu tria demonstranda sumit. (1) Regem a Clero deceptum fuisse, & ex honestate atque utilitate ad corrigendum errorem & restituendum edictum obligari. (2) A Gallis Romano-Catholicis abrogationem edicti nec debuisse, nec potuisse approbari. (3) Horum quoque interesse, ut illud propediem restabiliatur. *Parte* cap. 1. 4. *prima*, adductis insignium autorum locis demonstrare vult, Reges jure publico & pactis suis obstringi, & rejicit tanquam cavillos aut viles adulationes, quæ in contrarium a Clero allegata fuerunt. Edictum Nannetense non gratuitam concessionem, aut privilegium arbitrio dantis revocabile, sed firmum & obligatorium, itemque legem & regulam immutabilem fuisse statuit. Hujus autem infractione legem naturæ, Evangelicam, & ipsorum Romanorum principia violata, & exemplum vicinis Regibus & Potestatibus datum esse scribit, ex quo non immerito metuere possint, nullis pactis Galliæ Regem staturum esse. Sequuntur quædā de horrendis in Reformatos
5. persecutionibus, quas tamen effectu caruisse putat, quia ipsi persecutores illis, quos per violentiam converterunt, non fidunt, omnemque illis conveniendi licentiam & armorum usum auferunt. Prolixe etiam disputatur contra usum armorum, quibus religio hominibus inculcatur, ex celebribus Gallorum scriptoribus, *Petro Matthæo* 6. 7. & *Mezeray*o. Non tacet Autor exempla motuum, qui ex desperatione & olim secuti sunt, & nuperrime in Anglia extiterunt; neque tam infirmos Reformatos esse in Gallia putat, quin cum extremo regni periculo insurgere, & sese in pristinam libertatem vindicare valeant, putatque id jure & absque rebellionis crimine fieri posse. In-
8. terim

terim damna jam illata considerat, imminutum incolarum regni numerum, exportatam ab exulibus magnam vim pecuniæ, sumtus Regi impendendos ad construendas arces domandis civitatibus, & ad custodiendos fines, ne plures emigrent. Insigni elogio mactat *Mareschallum Schombergium* & filios tot meritis illustres, quorum usu privaverit se Gallia, ut & multorum aliorum, qui militia, literis aut egregiis opificiis clari artes illas suas in peregrinas terras transtulerint.

cap. 1. Parte *secunda* male factum esse ostendit a Gallis Catholicis, quod in oppressionem Reformatorum consenserint, quorum tamen
2. & religio purior, & vita honestior fuerit. Proponit & refellit objectiones, quod Clerus vim illam suaserit, & Parlamenta Regni probaverint,
3. imo Deus ipse successum dare visus sit. Ostendit enim multisq; exemplis confirmat, quam graviter sæpe sub titulo Ecclesiæ aut Conciliorū, in Gallia præsertim, peccaverit Clerus, & ut in Conciliis nationalibus, excepto uno Arausionensi, nihil de dogmatibus religionis, sed tantum de litibus & criminibus Episcoporum tractatum
4. decisumque fuerit. Progreditur ulterius & dicit, si sequenda semper essent Cleri dogmata & consilia, fore, ut neque Principum majestas, neque vera religio supersit. Stabilitum hæc it testimoniis librorum satis notorum, quibus vel jus Regum, vel morum pietas lædi creditur. Pro exemplo allegatur Theologia moralis *Antonii ab Escobar* Jesuitæ, & monetur, quod unus ex illa Societate scribit, ab
5. omnibus probari. Parlamentorum consensum extenuat, ob extremam, quam deplorat, servitutem, in quam Regum potestate redacta sint, fatentibus id præclaris in Gallia scriptoribus. Citat dictum Regis in causa Ducis *Luxenburgici* de veneficio ante aliquot annos accusati, quam Parlamentum Parisiense veteri suæ cognitioni asserere voluerit. Responsum enim a Rege fuisse tradit, causas fuisse antecessoribus suis, propter quas jus illud Parlamento permiserint, sibi vero
6. esse, ut contrarium faciat. Denique impium esse dicit, ut de approbatione divina ex eventu judicium fiat; sic enim omnia, quæ Chri-
7. stus & Apostoli ejus passi sint, approbari posse. In Epilogo severa censura & imprecatio habetur adversus omnes, qui ad edictum revocandum & affligendos Reformatos consilium aut opem tulerunt, aut ministerium præstiterunt.

Parte *tertia*, quæ brevissima est, argumenta afferuntur, quæ Catholi-

Catholicos movere possent, ut ad restitutionē edicti omni quo possunt modo concurrant, quæ eo redeunt, ut dicat, ni id faciant, parti- cap. 1.
cipes illos fore & culpæ & pœnæ, quam Deus regno ob injustitiam & sævitiam, in tot innocentium civium millia exercitam immissurus sit. Ostendit etiam augmentum onerum, in tributis & militia reliquis accrescentium, expulso aut ad incitas redacto tanto hominum numero, quos pro commilitonibus hostes habituri sint, si bellum externum Galliæ inferatur. Honoris etiam & famæ causa restitutionem edicti 2.
necessariam esse arbitratur, cum ejus violatione lubricæ fidei suspicionem tota natio apud omnes vicinos incurrerit. Tandem Re- 3.
gem compellat, in compendio damna & mala ex Reformatorum persecutione enata recensens, & promptam suadens restitutionem.

HISTOIRE CRITIQUE DES VERSIONS du N. T. i. e.

Historia Critica Versionum Novi Testamenti Auctore *Richardo Simone* Presbytero.

Roterod. 1690, in 4.

QUid de versionibus Novi Testamenti *Latinis* Vulgatis, *Syriaca* item atque *Ægyptiaca*, notatu dignum hoc in opere afferat celeberrimus Criticus *Richardus Simon*, superiori mense p. 91. memoriæ proditum fuit. Quod attinet reliquas, monet, *Æthiopi-* C. XVII.
cam, Romæ A. 1548 excusam, non ubiq; fide antiquorum codicum niti, sed multa ejus loca, quæ in MSC. non extabant integra, abs editoribus Tesfa Zion, Petro Paulo Gualterio Aretino & Mariano Victorio Reatino ex proprio ingenio restituta esse. In Bibliotheca *Seguierii*, Cancellarii, dum viveret, Gallici plus Æthiopicorum librorum asservari putat ac toto passim Europæo orbe. *Jobum Ludolfum* insimulat, quod Æthiopum opiniones ad Lutheranorum placita sæpiuscule detorqueat. Nulli vero dubitamus fore, ut Vir summus aliquando fidem suam bonam ab hoc Simonis ἐγκλήμασι vindicaturus sit. Biblia *Armenica*, *Uscani* opera studioq;, Amstelædamensibus typis A. 1666. fideliſſime accurateque exscripta, libros vero *Liturgicos* Massiliæ editos manum criticam Missionarii Romani *Thomæ Herabied* passos

esse, observat. De prioribus Lectori constabit exactius ex Petreveredi *Andreæ Acoluthi*, Ecclesiastis Uratislavienſis *Obadia Armeno*, e Bibliis illis Amstelodamensibus excerpto, versione Latina notisque aucto, ac ante decennium Lipsiæ elegantissime impresso. De posterioribus incertior paulo rumor nostris in oris percrebuit. Res vero ipsa, Simone referente, ita sese habuit: Indulserat Galliarum Rex Armenis, ut Massiliæ *liturgicos* suos *libros* imprimi curarent. His se opposuit *Thomas Herabied*, atque voce scriptisque probatum ivit, libros illos hæretica pravitate refertos, atque adeo indignos esse, qui in Ecclesiæ Romano-Catholicæ gremio in lucem ederentur. Non defuere tamen Armenis patroni, *P*------- puta, Sorbonicus Doctor, & *Pidou* Theatinus. Litigia omnia, quæ utrasque partes anno cumprimis 1681 exercuerunt, enarrare, nimis longum foret. Sufficiet attulisse catalogum hæreticorum dogmatum a *Thoma Herabied* e *Breviario Armenico* sublatorum, *Morantio* regio Provinciæ Præfecto oblatum. Notatur illic, statuere Armenos, Spiritum Sanctum procedere a solo Patre, ac in filio duas naturas conversas fuisse in unam. Tergemino Breviarii loco Missam solenniori aliquo festo dicentibus sacrificiove adsistentibus injungi, ut panem adorent ante consecrationem æque ac post consecrationem. Armenos precari: *Deus sancte & potens, sancte & immortalis, qui es incarnatus, qui es manifestatus, qui venisti & venturus es, qui proditus fuisti, qui fuisti sepultus, qui resurrexisti, qui adscendisti in gloria ad Patrem tuum, qui venisti & quievisti super Apostolis, qui manifestasti te in monte Tabor, qui venisti ad assumtionem virginis matris tuæ.* Quo pacto omnes hæ actiones ad universam SS. Trinitatem referantur. Dicere porro eosdem: *Mater Dei, quæ non fuisti nupta.* Festum *Annuntiationis* quater in Breviario referri in 7. Aprilis, cum in 25 Martii referendum fuisset. Quinquies dici: *super fidem Petri ecclesia fuit ædificata.* Barsonem & Marutam hæreticos in Breviario inter Sanctos collocari, quos Armeni invocare solent. Hæc non eo animo attulit *Richardus Simon*, ut refelleret; quamvis certus sit, multiplici nomine injuriam factam esse Armenis, (quapropter & *Salomon de Leon* qui impensas faciebat, mœrore Massiliæ extinctus fuerit;) sed ut doceret, non *Versionem* Armenorum *Biblicam*, (in Belgio nimirum excusam)

cusam) sed solam *Liturgiam* ad Romanæ Ecclesiæ fidem reformatam corruptamve esse. Meminit dehinc prægrandis MSCti Armenici in folio, Parisiis in Bibliotheca Regia extantis, ac *vitas Sanctorum* complexi. Uscanus, qui postmodum Massiliæ diem extremum obiit, Sancti *Mesropi* vitam ex Manuscripto illo Latine convertit, cujus summa huc redit: *Mesrop* Vardanis filius, in Hasecos in Taronensi provincia natus, Regis sui *Uram Scaphu* Quæstor factus ejusque jussu missus est in Mesopotamiam Syrorum, *Theodosio juniore* Romanis imperante. Invenit illic characteres Armenicos. Quo facto, tota postmodum Scriptura Sacra tum ex Syriaco, tum ex Græco in vernaculam linguam, Isaaci Patriarchæ & Mesropi Eznaci ac Josephi monachorum studio atque opera, translata fuit. Versionem Novi Testamenti *Persicam*, quæ in Polyglottis Londinensibus habetur, indignam fuisse publica luce, Simon arbitratur, eo quod non e Græco, sed Syriaco, illoque quidem non satis bene intellecto, origines suas repetat.

Arabicas versiones habent tum *Copti*, tum *Melchitæ*, tum, qui C.XVIII.
in Nestorianos, Jacobitas & Maronitas dividuntur, *Syri*, quarum beneficio illi *Copticum*, isti *Græcum*, hi *Syriacum* textum, in Ecclesia prælegi solitum, intelligunt. Extat in Bibliotheca R. Galliæ n. 285. codex IV. Evangeliorum, in quo singulæ paginæ columna una Syriacum textum, altera hujus versionem Arabicam exhibent. Eodem filo contextum est Epistolarum Paulinarum volumen Syriaco-Arabicum, in Bibliotheca Colbertina n. 4973. reperiundum. Nec absimile est MSC. IV Evangeliorum Coptico-Arabicum in Bibliotheca Regia numero 330. notatum. Exemplar aliquod Novi Testamenti in usum *Melchitarum* Græco-Arabice scriptum, nondum reperit Simon. Talia tamen dari, persuadet sibi ob *Lectionarium* illud famosum *Leydense* ex Evangeliis, Epistolis Paulinis ac Psalmis congestum, ubi ex una parte textus Græcus literis grandiusculis ac venustis descriptus, ex diverso vero Arabica versio visitur. Scripsit de eo epistolam Gallicam *Stephanus Le Moyne* Professor Theologiæ Leydensis, quæ operi huic inseritur, ac in ista tandem verba desinit: *Valde simile est Lectionariis Ecclesiæ Græcæ, suspicorque inservisse illud usui membri alicujus Ecclesiæ Alexandrinæ, non Copti quidem Jacobitæ, sed Melchitæ, qui, quod Græcum non satis intelligeret, Arabicam versio-*

non usurpavit, utpote lingua sibi vernacula exaratam. Recenset deinde Simon varias editiones Arabicas typis excusas, quarum ultima hoc titulo insignitur: *Biblia Sacra Arabica, Sacræ Congregationis de propaganda Fide jussu, edita ad usum ecclesiarum Orientalium, additis e regione Bibliis Latinis. Romæ 1671.* Cum vero Editores illi Romani Arabicum sæpissime, non ex MSCtis, sed ex Latina versione emendarint, aut si mavis corruperint, graviter eis succenset Auctor. Observat e. c. *Genes. III, 15.* قَسحَقُ قُصِي *Et IPSA conteret*, legi; *1. Joh. V, 7.* illud: *Tres sunt, qui testimonium perhibent*, &c. æque ac in Vulgata Latina haberi.

C. XIX. Versionem novi Testamenti *Gothicam Vlphilæ* studio concinnatam, Dordraci A. 1665. editam ac Thomæ Mareschalli observationibus illustratam, cum codice Græco-Latino Evangeliorum Cantabrigiensi exacte conspirare, adeoque pretiosum antiquitatis genuinæ monumentum esse, exemplis non unis probat. Memorantur & Biblia integra *Moscovitica*, quæ *Constantinus*, in baptismo *Basilius* nominatus, Dux Ostroviæ, Woyvvoda Kioviæ, lingua Slavonica Ostroviæ 1581. imprimi curavit. Sed ea non nisi ex *Johannis Sauberti* relatione novit Criticus noster. Vide sis illum *Proleg. var. lect. in Matthæum*.

C. XX. Sequitur hinc Novum Testamentum Græcum, tum authenticum, tum *barbarum* seu vulgare, Genevæ 1638. opera *Maximi Callipolitani*, evulgatum hoc titulo: Ἡ καινὴ διαθήκη τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διγλωττος, ἐν ᾗ ἀντιπαρεσκεύασε τὸ θεῖον πρωτότυπον καὶ ὑ ἀπαραλλακτος ἐξ ἐκείνης εἰς ἁπλην διάλεκτον μετάφρασις ἅμα ἐτυπώθησαν. Exemplo uno alteroque de methodo *Maximi* lectoribus nostris satis bene constabit. v. g. *Matth. VI. 11.* fontes Græci ita fluunt: Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον. At Versio h. m. τὸ ψωμί μας τὸ καθημερινὸν, *panem nostrum quotidianum. Joh. VIII, 25.* Græca isthæc τὴν ἀρχὴν ὅ, τι καὶ λαλῶ ὑμῖν, vertuntur: ἐκεῖνος εἶναι ὅπερ σᾶς λαλῶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, *ille sum, qui vobis loquor ab initio.* Sæpe scholia marginalia adjecit Interpres, accurata sane ac magni æstumata a Simone. V. g. *Matth. VII, 23.* verba: *Ego vos non cognovi*, vertit: ὑδὲ ποτὲ δὲν σᾶς ἐγνώρισα, scholionque hoc addidit: ἤγαν δὲν σᾶς ἠγάπησα ποτὲ, *non amavi vos unquam. Act. VI, 1.* ad verba versionis ἐγόγγυζαν οἱ Ἑλληνισταὶ εἰς τοὺς Ἑβραίους, annotavit sequentia *Maximus*: Ἑλληνιστὰς ἐντᾶυθα καλεῖ τὰς Ἑβραίας τὰς διαλεγομένας ἑλληνιστί. Ἑβραίους ᾗ τὰς καὶ τῷ γένει καὶ τὴν γλῶτταν ὄντας. i. e. *Helloniſtas heic vocat Hebræos Græce loquentes. Hebræos vero, qui & genere & quoad linguam tales sunt.* Dum *Ebræas* Versiones enarrat *Richardus Simon*, meminit & MSCti alicujus sui, a Judæo Italo, stylo nitidiore, quam qualem in *Munsteriana* & *Tiliana* editionibus deprehendes, exarati. En ejus titulum:

זה ספר ישוע וקורין אותו בלעז אבנגליו שחיבר מטיאו
מענין ישו הנוצרי · ואין להאמין בו כי כלו שקר וכזב:

i. e. *Hic est liber Jesu, quem vulgo vocant Evangelium, quemq; composuit Matthæus de Jesu Nazareno. Non vero credendum est ei, quia totus mendacium & impostura est.* Recentissima versio quatuor Evangeliorum Ebræa prodiit Romæ 1668 in folio, opera *Joh. Baptistæ Jonæ*, Judæi conversi ac Professoris linguæ Ebrææ in universitate Romana, sumptibus *Congregationis de propaganda fide.*

Acceditur deinde ad Latinas recentiores Desiderii *Erasmi* Roterodami, Santis *Pagnini*, *Ariæ* Montani, *Leonis* Judæ, Sebastiani *Castalionis* & Theodori *Bezæ*, nec pauca de singulis notatu digna, sed, ne aliis locus desit, heic omittenda observantur. Mox ex versionibus vernaculis enarrantur *Franconica* sive Teutonica *Otfridi*, a Flacio edita, porro Gallicæ *Guiscardi Molinæi*, *Nicolai Oresmii*, Antvverpiensis, Genevenses variæ, *Sebastiani Castalionis*, Lovaniense, s *Renati Benedicti*, *Bessei*, *Frisonis*, *Corbini*, *Veronii*, *Marollii*, *Amelotti*, *Godelli* atq; Montensis. Sigillatim Simon statuit, Nicolaum *Oresmium* mortuum A. 1377. nullam versionem Bibliorum concinnasse, utut id, post alios, *Anonymus* ille asseveret, cujus librum ad *Acta 1689 p. 177.* retulimus, quemque Antonium Arnaldum vulgo credi, ex *Critici* nostri relatione compertum habemus. Versionem vero illam, quæ Oresmio tribuitur communiter, non esse aliud quicquam præter *Petri Comestoris* historiam Biblicam, a *Guiscardo Molinæo* A. 1297. Gallice versam. Godelli Episcopi Vincensis *versionem explicata* maximopere laudat. In *Amelotti* vero & *Montensem* severissime animadvertit. Ex *Italis* interpretibus memorantur *Jacobus de Voragine*, nunquam impressus, nec visus Autori, *Nicolaus de Malherbis* sive *Malermius*, *Antonius Brucciolius*, *Johannes Deodatus.* Inter *Hispanicas* versiones eminet illa, quæ *Cypriani de Valera* nomen præfert, potiori tamen jure *Cassiodoro Reyna* in acceptis ferenda est, utpote qui

C. XXI. seq. C. XXVII. —XXXIX. C. XXVIII. C. XL. C. XLI.

qui A. 1596 in Germania, suppresso loci nomine, eam ediderat, cum Cyprianus tantummodo paucis in locis emendatiorem red-
C. XLII. dere studuerit. Ubi de Anglicis agit Richardus Simon, eadem fere in medium affert, quæ nos nuper *Sect. IV. Supplementorum ad Acta Erud. p. 184.* ex præfatione in Biblia Anglica *Matthæi Poli* excerpenda duximus. Hibernicas dein Wilh. *Usserii* & Wilh. *Bedelli* editiones recenset, de quarum postrema quædam & nos diximus in relatione de *vita Bedelli*, a *Gilberto Burneto* composita, id quod benevolus Lector *Actis 1686. p. 239.* addere poterit. *Indicam* versionem in usum incolarum Novæ Angliæ A. 1663. Cantabrigiæ excusam fuisse, sub
C. XLIII. capitis finem adnotatur. Capite *sequenti* versiones *Germanicæ* & *Belgicæ* Nostratium, Reformatorum, Remonstrantium, Sociniano-
C. XLIV. rum, Romano-Catholicorum; *ultimo* denique *Danicæ*, *Suecicæ*, *Norvagicæ*, *Islandicæ*, *Lapponicæ*, *Polonicæ* enumerantur. Sed hæc de *libro* hoc Historiæ Criticæ Novi Testamenti *secundo* dixisse sufficiat. Restat liber *tertius*, de *Commentatoribus* acturus, quem quin celeberrimus auctor, quamprimum licuerit, publici juris facturus sit, nulli ambigimus.

NOUVELLE OSTEOLOGIE, OU L' ON EXplique mechaniquement la formation & la nourriture des os, &c. i. e.

Osteologia nova, in qua ossium formatio & nutritio mechanice explicantur, una cum sceleto fœtus & dissertatione de incessu hominis ac animalium, avium volatu & natatu piscium.

Parisiis, apud Laurentium d' Houry, 1690, in 12.

Constat plagulis 16.

OSteologiæ utilitatem æque ac jucunditatem Anonymus noster ex eo cum aliis degustans, quod corpori nostro solida non minus basis suppeditetur ac figura proportionata membris ejusdem concilietur ab ossibus; hæc in præsenti, tum in genere, tum in specie, emedullare annititur. In genere ossa contemplatus ut partes corporis omnium durissimas insertioni musculorum & reliquis partibus

partibus cunctis suffulciendis dicatas, quæ ex iisdem plane fibris, i. e. venis, arteriis, nervis & vasis lymphaticis coagmententur, ac musculi ipsi & tendines, utpote in fœtu quinque vel sex septimanarum inter se & ossa minus distincti. Unde quemadmodum ossa ovulo jamdum sub fibrarum abbreviatarum schemate inexistere concipit, ita instar aliarum partium solidarum nostri corporis, quæ fasciculi saltem videantur fibrarum seu filamentorum perforatorum, in interstitiis suis longum vesicularum inter se patularum tractum recondentium, ossa quoque fibrarum, speciatim tendinosarum, seu ipsorum tendinum productiones esse reputat, ab hisce musculorum tendinibus non nisi duritie paulatim superveniente distantes, quatenus nullum occurrat os, cui tendo aliquis non inseratur, nec tendines, aut cartilagines & membranæ, ceu tendineorum filamentorum expansiones, in os abeundi aptitudine destituantur. Sic aortam circa cordis basin non in cervis modo & bovibus, sed & hominibus ætatis provectioris, osseam sæpius evadere, illustris cujusdam Viri octuagenarii exemplo confirmat. Quam hypothesin *a Stenone*, a nostro haud citato, *Elementor. Myolog. Specimin. p. 74.* primum divulgatam fuisse, ab eruditis alias minime ignoratur. Nutritionem autem ossium per intus susceptionem, nec ab horum medulla, qua multa ossa careant, nec a succo nervoso, veluti imaginario, sed a sanguine, cumprimis particulis hujus durioribus ac minus flexibilibus, i. e. salinis, celebrari asserit, cum in animalis cujusdam recens mactati osse fracto guttulæ sanguineæ nondum fixatæ omnino appareant, analysi vero chymicæ ossa exposita in destillatione, præter phlegma & oleum fœtidum, multum salis volatilis suggerant, relicto capite mortuo, crassius sulphur & potissimum fixas terrestres ac salinas particulas comprehendente; indicio evidenti, materiam ossium a principio sanguinis terreo-salino dependere, sulphurque instar glutinis iisdem moleculis strictissime uniendis ac in substantiam perquam solidam compingendis inservire. Medullæ interim, ceu oleosæ sanguinis portioni omnium depuratissimæ, subtilissimis vesiculis inclusæ, duplex assignatur usus, partim ut juxta circulationis legem a sanguine resorpta, non tantum hujus sal acre instar omnis pinguedinis ad mentem Malpighii obtundat, sed &, quia summe depurata, circulationem ejusdem, fermentationem, ipsamque vitam, in morem Humidi radicalis

dicalis Veterum conſervet, partim ut continuo ad oſſium interſtitia exhalando & hæc replendo ipſa oſſa minus fragilia reddat, prout arundo ab oleo, cui in ſcipionum uſum incoquitur, mollior longe ac minus fragilis emergere animadvertitur. Calli denique formationem, quæ in equorũ oſſibus diffractis vulgo impoſſibilis, ſed falſo, ſupponatur, ex oſſiũ ſtructura & nutritione hactenus indigitatis, promte declarat, in quantũ ſuccus nutritius in oſſis fracti tubulis plurimis obturatis aut coarctatis libere, ut ſolet, commeare impeditus coaguletur, ſimulque inæqualitatem oſſis peripheriæ inducat. In ſpecie oſſium partes, connexio, ac ſingulorum oſſium totius corporis ſitus & textura ſpecialior, nec non numerus exhibentur. Partes plerumq; quatuor, principalem videlicet ſive corpus, apophyſes, epiphyſes & inæqualitates varias, in oſſe diſtingui innuitur. Partem principalem ſeu corpus, inſtar centri ſe habens, e quo oſſificatio incipiens ad extrema, tanquam circumferentiam, protendatur, omnium deprehendi duriſſimum, ob majorem forſan, quam ſuſtinendo ſuſtinet, partium circumſitarum preſſuram. Ab apophyſi vero, veluti parte ultra ſuperficiem oſſis protuberante, cujus & cavitatum ſolennes recenſentur & denominantur differentiæ, parum diſcrepare epiphyſin, quippe quæ in junioribus ſubjectis os alteri oſſi adnatum videatur ſaltem propter fibrarum oſſificationem nondum perfectam, qua in adultis abſoluta nullã amplius adhæſionem, ſed omnimodam apophyſin obſervari. Articulationis duo determinantur genera, cum motu & ſine motu, quorũ illud Diarthroſis, hoc Synarthroſis apud Græcos audiat. Diarthroſeos diviſio vulgaris in Enarthroſin, Arthrodiam & Ginglymum minus accurata annotatur, cum Enarthroſis & Arthrodia non niſi ut magis & minus, unde ſpecies haud varientur, differant, adeoque pro una Articulationis haberi debeant ſpecie, in qua oſſa quoad eminentiam ſive apophyſin in alterius cavitate recepta in omnẽ plagam commode moveri queunt; ad Ginglymum autem, quo oſſa flectuntur ſaltem & extenduntur, omnis quoq; articulatio, extenſionis tantum ac flexionis capax, v. g. maxillæ inferioris, refertur. Nec Synarthroſeos ſpecies vulgares, Sutura, Harmonia & Gomphoſis, exactæ cenſentur; Harmoniam ſiquidem ad Suturam omnino ſpectare, quoniam & ipſa oſſa maxillæ ſuperioris, quæ per Harmoniam cohærere putantur, interius proceſſibus dentatis gaudeant, Gomphoſin

phoſin itidem Suturæ, quæ ab artificibus Gallorum *engrainure* appellatur, poſſe accenſeri. Multo minus ea oſſium connexio, quam veteres Symphyſin vocarunt, ac vel ſine medio, vel cum medio triplici fieri prodiderunt, approbatur, eo quod Symphyſis ſine medio & Synchondroſis maxillæ inferioris mere ſint fictitia, modo oſſificationem ſucceſſive demum in oſſibus horumque epiphyſibus, ſuturæ ope connexis, abſolvi perpendatur; Syſſarcoſis vero fundamenti expers videatur, muſculis non articulationi, ſed motui, inſervientibus. Porro dum ſingulorum oſſium ipſorumq; unguium ſitus & textura ſpecialior edocentur, circa dentes obſervationes adduntur, multorum animalium mechanicam dentium & maxillæ inferioris ſtructuram concernentes, e defuncti *Perraltii de la Mechanique des Animaux Part. 3. cap. 2.* excerptæ. Tandem corpus adultum, ſeſamoideis oſſibus & hyoides ſepoſitis, a bis centum triginta & novem oſſibus compaginari colligitur. Quantum vero diſcriminis oſſibus fœtuum ab adultorum oſſibus intercedat, & quomodo oſſa fundamentum animalium motui præbeant, cum in Sceleto Fœtus, tum in Diſſertatione de Inceſſu hominis & animalium &c. adjectis, diſtincte ab Autore oſtenditur: utrobique tamen maximam partem non niſi fidelem & compendioſum Interpretem eundem egiſſe eorum, quæ a *Kerckringio in Oſteogenia Fœtuum*, & *Borello de Motu Animalium Part. I Capitib. ultim.* jam expoſita fuerunt, vel ipſa Præfatione adſtipulante, deprehenditur.

VVOLFFERDI SENGUERDII, PHILOS. IN Academia Lugduno-Batava Profeſſoris, Inquiſitiones Experimentales, quibus naturæ operandi ratio in nonnullis detegitur & mechanice proponitur, effectus ex ea reſultantes exhibentur, ad cauſas revocantur, experimentis & ratiociniis illuſtrantur, ſucceſſive continuandæ.

Lugduni Bat. apud Felic. Lopez, 1690, in 4. Plag. 7.

INter Philoſophos, qui in phænomenis naturæ indagandis, experientiam rationi conjungendam eſſe decernunt, non ultimo ponendum

nendum esse loco clarissimum Senguerdium, præter *Philosophiam* ejus *Naturalem*, altera vice a nobis A. 1687, mense Aprili, commemoratam, vel *Inquisitiones* illæ Experimentales, quarum pars jam in lucem prodiit, abunde testantur. Quæ enim hisce præmittitur manuductio, tota est in suadendo hoc sensuum & rationis connubio; ea vero, quæ sequuntur, totidem quasi sunt methodi hujus specimina, quæ quidem doctissimus Autor primum publice in Academia Leidensi exhibuit, deinde vero litteris consignavit, eas ob causas, quas prolixius Lectori exponit. Cæterum *experimentum primum*, quid *animantibus* contigerit, recensetur, *cum ipsis recipienti machinæ pneumaticæ adaptato inclusis aerem subtraxisset.* Quæ phænomena eo rectius ut possent explicari, *quatuor* reliqua *tentamina* fuere instituta, quæ *respirationis naturam* præcipue declarant, quam experimento quarto ostendit reciproca thoracis & pectoris elevatione ac subsidentia unice non peragi, sed thorace immoto & diaphragmate perforato, alterna abdominis expansione & detumescentia quoque procurari posse. Fundamentis hisce jactis explicationem suam superstruit Autor, quæ cum non abludat ab illa, quam omnes, qui gravitatem & elaterem aeris admittunt, passim adferunt, prolixiori ejus enarratione merito supersedemus.

REGIA VIA OMNES DISSIDENTES IN RELIGIONE Neo-Evangelicos ad orthodoxam & salvificam fidei Christianæ veritatem perscrutandam, inveniendam & amplectendam MANUDUCENS; proposita per Joannem Franciscum Hacki, S. J. Theologum.

Gedani, apud Ægid. Janssonium a Waesberge, 1689, in 4.
Constat plagulis 28.

SEx Manuductiones *Regiæ* hujus *Viæ* Autor hoc Opere proponit, quibus deduci ad veritatem queant, quotquot a Romana Ecclesia dissentiunt: quarum *prima* VIII propositiones complectitur,
pag. 1. quibus ante omnia naturam veritatis Scholastico more describit, indeque consectaria de revelatione, quod formalis ea & differentialis fidei

fidei ut sic consideratæ ratio, & consequenter universalior & prior illa sit, qua Dissidentes, quos appellitat, Neo-Evangelici utantur, pag. 3.
nempe verbo Dei scripto, derivat. Prolixus deinde est in probanda 4.
divinæ fidei unitate, ac immutabilitate, ut & demonstranda illa pro- 7.
positione: *Veritatem fidei divinæ posse fieri apparenter falsam, & econtra.* Subinde autem distinctionem Ecclesiæ in invisibilem & visi- 9.
bilem tentat, qua utuntur Evangelici, dicitque, cum prædicatio, 12.
Rom. X, 17, doctrina, cæteraque ad veram fidem & ecclesiam spec- 11.
tantia, uti etiam sacramentorum administratio per Dissidentes, præsertim Lutheranos, non sint invisibilia, itaque fidem & ecclesiam invisibilem esse non posse, quin sit simul visibilis. Præcipua est octava propositio, quæ in genere asserit, dari primo talem Proponentem debere, qui veritatem fidei revelatam a Deo, distinctus ab ipso Deo proponat, idque secundo per modum infallibi- 21.
lis autoritatis. Ubi inter alia pro vera Auctorem habere videas historiolam, quæ apud Jo. Gerbrandum l. 31. Chron. Belg. c. 26. legitur. Anno nempe 1374, cum latomi Saraceni & Christiani, jussu Sibyllæ 23.
reginæ Ungariæ, de licentia Soldani foderent in valle Josaphat, invenisse eos in tumulo de lateribus composito, cadaver integrum miræ magnitudinis cum barba prolixa & capillis maximis, cum pellibus ovinis, superque caput ejus reperisse tabulam, in qua literis concavatis ad modum sigilli Hebraice sic inscriptum fuerit: *Ego Seth tertiogenitus filius Adæ, credo in Jesum Christum filium Dei & in Mariam Virginem matrem ejus, de lumbis meis venturos.*

Altera Manuductio unica absolvitur propositione, principemque illam, ceu Autor loquitur, ac præcipuam inter polemicas quæstionem pertractat, *quisnam sit ille infallibilis autoritatis, proponens fidelibus, veritates fidei esse revelatas a Deo?* Nimirum Catholicam Ecclesiam esse, respondet. At quæ Catholica illa sit, inferius de Romana declarat. Ubi quidem optandum omnino esset, habuisse ante oculos, dum ista scriberet, Autorem, quæ super isto capite, paria opponenti *Cutsemio* reposuit beatus noster *Höpfnerus*, in Saxonia Evangelica p. 129. 131. & alibi, ubi quoque de Vincentio Leri- III. 115.
nensi, ad quem toties Hackius provocat, videndus. Argumentum 130. &c.
autem *ab obscuritate Scripturæ* petit, quæ ipso teste Apostolo 2. Petr. I, 20. propria interpretatione non fiat, adeoque dari debere

contendit distinctum ab illa Proponentem, qui eam juxta Spiritum Sanctum interpretetur. Quis autem æquiori jure infallibilis Magister præter Scripturam esse queat, atque Ecclesia Catholica? cui & infallibilitas, & tot a Christo prærogativæ collatæ competant. *Gerhardum* ibi nostrum pro sua opinione allegat, qui implicite quædam, *adeoque obscure*, (hæc de suo addit) contineri in Scriptura dicat. Antilogias in Scriptura apparentes quoque in subsidium vocat, quas inter etiam Prov. XXII, 28. coll. Ez. 20, 18. Jon. III, 4. IV, 11. & 1. Joh. I, 8. c. III, 9, collocat. Tandem sanctam velut impatientiam, prodit, mirarique se ait, quod, cum manifeste Roma-
pag. 40. nam cernant veritatem Dissentientes, oculos tamen pertinaciter
41. claudant &c. Ex eo insuper statuminatum it assertionem suam,
quod ipsum Scripturæ Canonem, ejusdemque sensum infallibilem
46. habeamus a magistra Ecclesiæ proponentis autoritate; quam in sententiam *Christianum Drejerum*, Regiomontanum nuper Theologum (quem ad Catholicorum magis castra quam Dissentientium accedere,
82. adeoq; in horum catalogo non ponendū esse scribit, & quo cum amicam sibi notitiam, ceu eximiæ eruditionis & *animi pacifici viro* intercedere testatur; quippe qui quoad ipsa principia fidei orthodoxæ haud dissideat a se, quin nec in conclusionibus seu veritatibus particularibus plerisque, quæ ex illis deducantur; quam ob causam apud rigidiores Lutheranos notam *Syncretismi* & schismatis a sua, ut opinen-
117. 118 tur, Apostolica Evangelica religione incurrerit,) adducit. Itaque
49. nosse hæc omnia ait Drejerum; nosse & cæteros, qui in verba tanti
119. sui Magistri jurent. Eccur ergo non illo duce ad communionem hujus ecclesiæ accedant? eccur schismaticus cum suis a Lutheranis & Romanis potius audire Drejerus eligat, quam illis nuntio remisso, amicas Romanis porrigere dexteras? Aliud argumentum ex eo de-
49. sumit, quod plures articuli fidei autoritate solius Ecclesiæ constituti sint: quos inter ex Augustino locum profert, *contra Maximum* l. 3. c. 3. quo ille Pater adorationem Spiritus Sancti, tanquam articulum fidei, *Ecclesiæ tantum autoritate* constitutum esse asserat. Postea ex
52. depravatione Scripturæ arguit, quæ quidem (ipsius verbo) *vel nocens* sit, *vel innocens*. Ita e. c. innocenter erasse Augustinum, cum aliis sentientem, Eucharistiam parvulis pueris, ut salvi fiant, conferendam

rendam esse. Innocenter erasse Cyprianum in casu rebaptizationis hæreticorum. Innocenter hoc quoque seculo erasse Isaacum
pag. 54. Peyrerium, qui libro conscripto de Præadamitis novæ sectæ autor apparuerit. Econtra a nocenti errore absolvi nec Origenem posse, nec Tertullianum. Denique a perpetua praxi Ecclesiæ, ut &
62. 65. autoritate Doctorum, quin & ipsorum Adversariorum testimoniis concludit, verum esse, quod in propositione asseruerit de tradito verbo: quos inter omittendus utique *Chemnitius* fuisset. Tametsi
78. enim beatus Vir in Exam. Conc. Trid. P. I. p. 113. Edit. Francof. de quatuor Evangeliis ex Origene dicat: *hanc traditionem, qua nobis in manum dantur Sacræ Scripturæ libri, reverenter accipimus*; continuo tamen nexu subjicit, (quæ quidem studio omisit Hackius) *nihil autem patrocinatur Pontificiis, qui pugnant pro dogmatibus, quæ nullo Scripturæ testimonio probari possunt*. Pariter detruncata ex eodem verba exhibet de quinto genere traditionum: confestim enim addit Chemnitius p. 124. *sed respiciamus ad statum disputationis nostræ cum Pontificiis* &c. ubi legantur cætera.

In Manuductione *tertia* disquirit, *quænam sit illa ecclesia* pro-
83. ponens veritates fidei a Deo revelatas, fidelibus credendas, per modum regulæ activæ infallibilis autoritatis? Ubi Patrum quidem loca recensere examinareve, instituti ratio non permittit.

Quarta Manuductio docet, *quænam sit Regia Via*, quam ecclesia
104. proponens infallibilis autoritatis in veritatibus fidei Christi fidelibus proponendis tenere debet, & qua scrutatori veritatis incedendum, ut veritatem fidei secure investiget, inveniat & amplectatur? Nempe consistere eam ait in duobus principiis, quorum 1. sit revelatio Dei veritatis primæ, 2. ecclesia proponens. Pleraque ex illuminatissimis, quos vocat, Walemburchiis, quam proprio ingenio desumere maluit, quorum etiam opera ipsum uti deprehendimus p. 127, 130.

E *quinta* Manuductione patescit clarius, quam intelligat Ecclesiam, Romanam nempe, prout supra dictum: quæ sola istam viam teneat. Inter alia obicem ab hac via quoq; removere con-
127. tendit, & an Papa sit supra Concilium, vel Concilium supra Papam,
133. *scholæ quæstionem esse, non fidei*, declarat. Unde istam Propositio-
134. nem format, per Ecclesiam Romanam proponentem Veritates fidei

intelligi 1. *Ecclesiæ Pastorem summum Pontificem cum Concilio generali*, 2. *eundem Pontificem unanimi consensu cum cæteris subordinatis Ecclesiarum Pastoribus, totoque vel plurimo fidelium cœtu conspirantem*; quam deinde Assertionem ab inductione per temporum omnium seculorumque seriem probare annititur.

pag. 202. 203. In *sexta* Manuductione plurimorum exempla Protestantium nominatim adducuntur, qui ad Romanensium castra transierint, quos inter & *Ulricus Würtembergensis Dux* recensetur, qui tamen ad Evangelicam fidem reversus est, inque ea Stutgardiæ, d. 4. Decembr. 1671 pie defunctus. Quin & inter Principes, *Christianus Dux Mechlinensis*, tres *Marchiones Hassiæ*, *Marchio de Swerin &c.* ignota nobis & fortasse omnibus nomina memorantur. Sed malumus aliis catalogi illius, ut & totius Operis examen relinquere, institutum methodumque Autoris delineasse contenti.

SALOMONIS REISELII D. CONSILIARII ET Archiatri VVurtembergici &c. Sipho VVurtembergicus per majora experimenta firmatus, in vertice effluens, correctus & detectus.

Stutgardiæ, apud J. G. Zubrodt, 1690, in 4. Constat plagulis 6. tab. æneis 3.

SExtus jam vertitur annus, ex quo celeberrimus *Autor*, Siphonis hujus, a cive Stutgardiensi *Joh. Jordano* inventi, externam speciem artificiumque, & usum, indultu Serenissimi Possessoris *Friderici Caroli* Wurtenbergiæ Ducis, Orbi erudito publice communicavit, pressoque structuræ & praxeos totius, quo in usum animatur machina, mysterio, curiosos ad strenuam ejus investigationem provocavit. In hoc siphone, seu tubo in angulum flexo & inverso, duorumque crurum æque altorum, in diversa labra, utrinque in æquilibrio posita, descendentium, quam primum uni labro aqua (aut alius quicunque liquor) infunditur, eademe vestigio (sine tractione, suctione, impulsu aut rarefactione alicujus machinæ) in summitatem enititur, ac per alterum crus in subjectum huic labrum descendit & effluit; non uno, ut prima quidem fronte videtur, a cæteris siphonibus insigni discrimine. Hujus enim, *primo*, crura æqualia

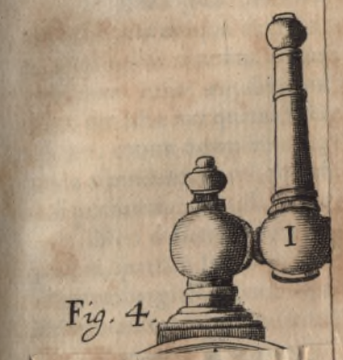

Fig. 4.

TAB. V. Ad A. 1690.
pag. 143. sqq.

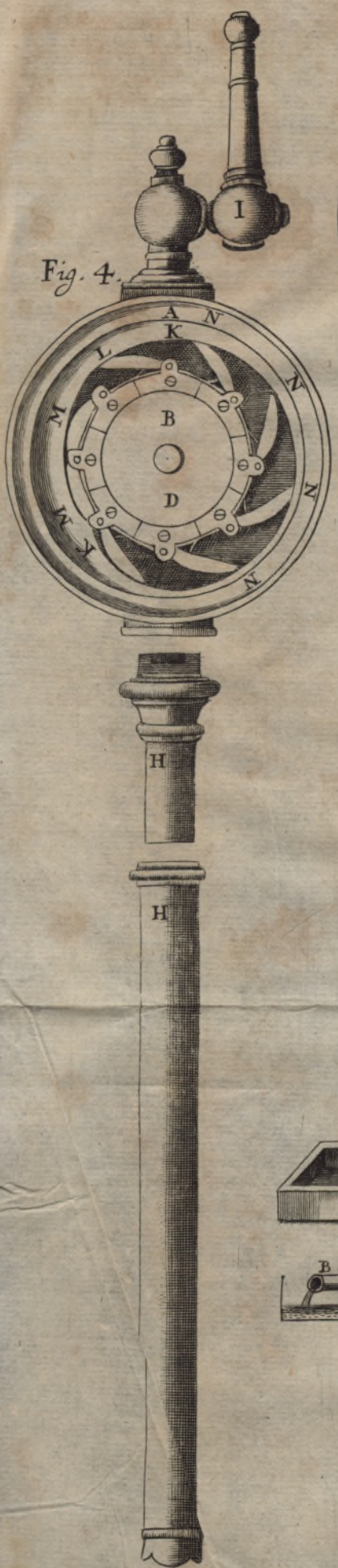

Fig. 4.

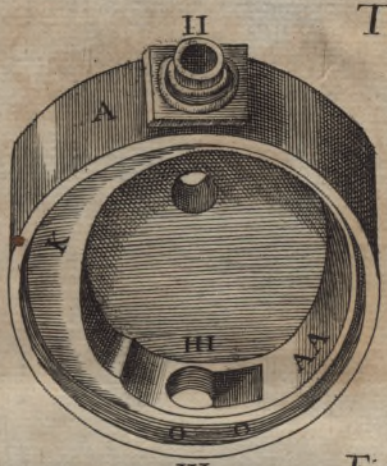

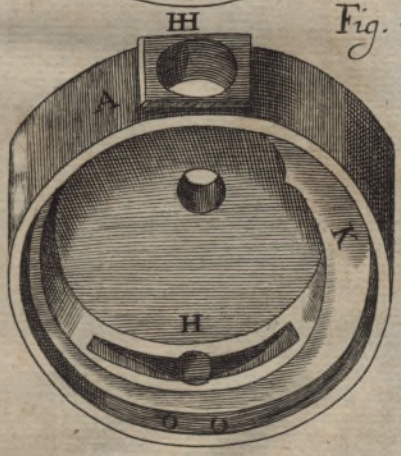

Fig. 4.

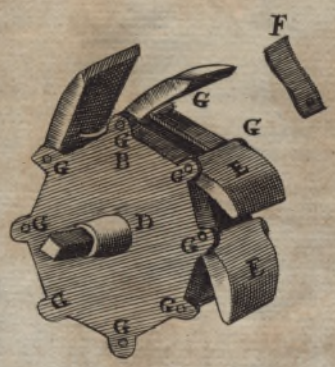

SIPHO WURTEM-BERGICUS DETECTUS.

Fig. 1.

Fig. 3.

Fig. 2.

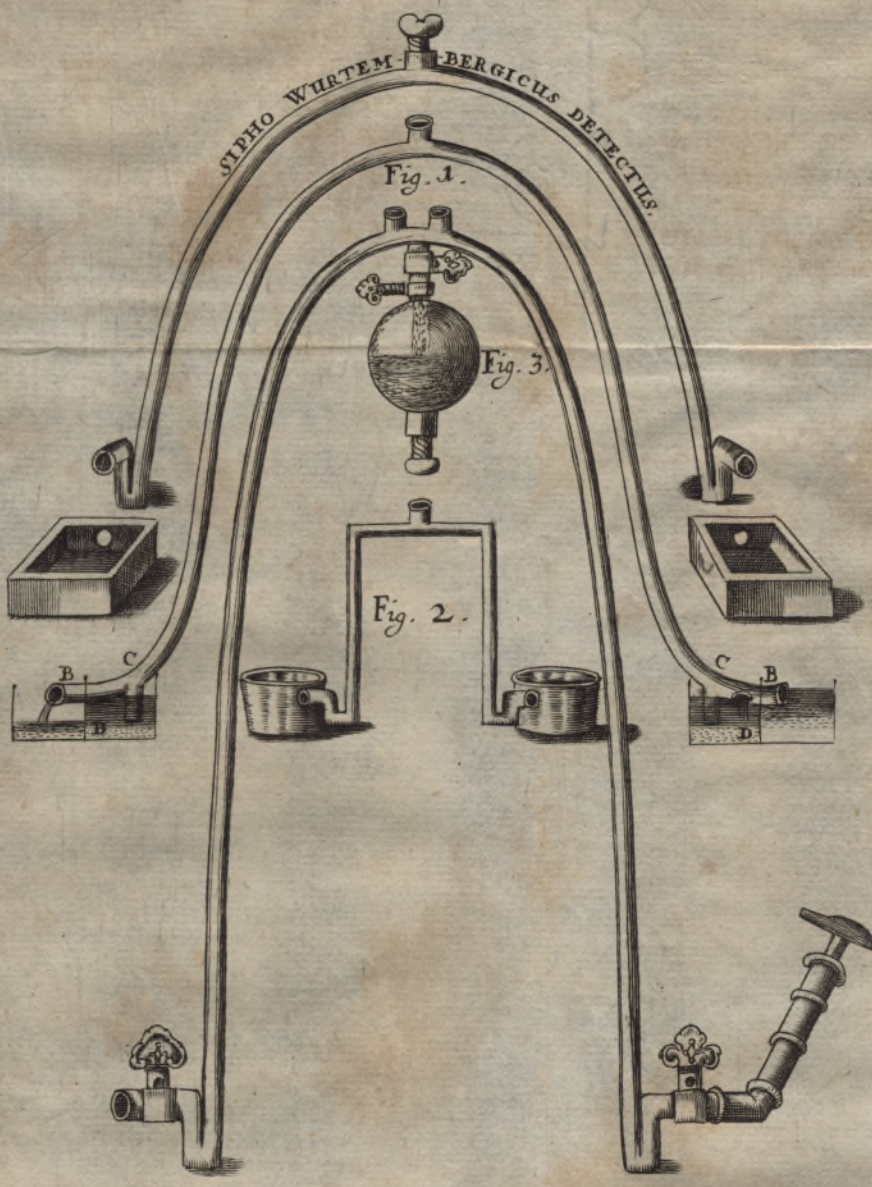

æqualia, eorumque orificia in æquilibrio constituta esse oportet; cum reliquorum unum, aquam effundens, perpetuo longius sit, & ejus orificium infra æquilibrium brevioris. *Secundo* orificium alterutrum dimidia aut quarta solum parte aqua affusa sufficit repleri; in cæteris totum aquæ immergendum est. *Tertio* per utrumlibet crus aqua ascendens, ex reliquo effunditur: in veterum siphonibus nonnisi per brevius admissa, e longiore expellitur.

Non defuere autem, qui vel ob exemplarium defectum rem in paucos sparsam latius disseminarent; vel adornandis geminis cum Wurtembergico, geminorumque effectuum siphonibus, animum serio matureque adjungerent. Nam & Illustris *Naturæ Curiosorum Academia* Schediasma *Autoris Appendici anni tertii decuriæ secundæ Ephemeridum Medico-Physicarum*, tanquam præclarum auctarium, annexuit; & Autor *Novellarum Reipublicæ literariæ anni 1685 Februario p. 187*, idem in compendium misit. Præter *Johannem Davisium* Anglum vero, ex cujus literis, *Transactionibus Anglicanis anni 1685, num. 167, p. 846* insertis, phænomena siphonis Wurtembergici ipsum certo artificio in siphone quodam suo expertum esse intelleximus; celeberrimi Viri *Papinus* & *Sturmius* Wurtembergicum peculiaribus expresserunt imitationibus. Hujus quidem fabricam, *Autori* nostro anno 1685 communicatam, idem hic inveniens, *Autoris* sui verbis in præsenti tractatu describit: 1. *Ad fabricam ipsam requiruntur duo castella* B *ac* D *contigua; quorum hoc, nempe posterius* D *est occultatum, anterius* B *autem solum cum orificio siphonis in oculos spectatorum incurrit. Utrumque vero crus* ABC *circa* C *intus in abscondito habet valvam aut obturaculum, infra* C *autem recta demissum tubulum* CD, *sed occultatum, ut aqua ex aqua ad* C, *& inde porro ad* D *profluere possit, & contra.* 2. *Operatio & modus operandi in hoc siphone talis est: Primo oportet utrumque crus* ACD, *& sic totum siphonem aqua semper esse plenum, ideoque extremitatibus* D *in castellis posterioribus itidem intra aquam demersum, quæ tantillo orificium* D *utrinque superet; portiones crurum* BC, *& castella anteriora manent interim vacua. Cum igitur in hoc statu cruris utriusque horizontali aqua nec hic nec ibi possit effluere, sed in æquilibrio maneat; si secundo in unum castellum anterius, e. g. dextrum, infundatur aqua usque dum orificium* B *vel ex toto vel ex parte solum oppla-*

TAB. V. *Fig.* 1. pag. 8.

oppleat, aqua in portionem BC *ingressa, & per foramen occultum supra* D *elapsa, cadit in castellum posterius occultatum, & aquam ibi jam ante præsentem auget. Hoc pacto igitur tollitur æquilibrium aquarum in dextro & sinistro castello, imo statim restituitur per effluentem aquam ex* CD *in sinistrum castellum. Hæc vero quamprimum foramen portionis* BC *in sinistro castello occulto superat, effluit per* B *in sinistrum castellum apertum, atque sic ab uno castello ad alterum. Siphonem porro superne ad* A *parvulo infundibulo instruxi, ut erectus etiam repleri possit, cum alias in aquam totus veniat demergendus, quod in grandioribus fieri non posset. Papinianus* vero sipho, jussu Regiæ Societatis Anglicanæ a laudato Autore constructus, cum in *Anglicis Transactionibus cit. modo loco*, tum in *Novellis Reip. Lit. anni 1685, mensis Maj.* p. 537 descriptus habetur, ejusq; forma iconismo 2.

TAB. V. *Fig.* 2. repræsentatur. Priusquam vero de eo Autori nostro constaret, jussu Serenissimi Principis per experimenta majora tuborum $23\frac{1}{2}$ & $32\frac{1}{2}$

pag. 10. pedum altius evehere siphonis Wurtembergici usum annisus est, non sine eventu pristinorum effectuum; nec tamen sine aliquibus defectibus, vel continui fluxus, vel æque promti refluxus &c. In siphone vero 40 pedum repleto, adapertis post orificiis aqua ad aliquot pedes, ascendentibus bullulis, subsedit; affusa dein aqua transiit quidem cum impetu, multaque spumatione & fluctuatione, sed

11. fluxum non continuavit. Postquam deinde literis Nobilissimi *Aston*, Regiæ Societatis Anglicanæ Secretarii, de experimentis coram Societate (Papiniano *procul dubio siphone*) institutis, remedioque extrahendis per antliam bullulis superne collectis, certior factus esset, ipsam porro *Papinianam* structuram *Novellis Reip. Litter.* indicibus cognovisset, desiderium curiosorum Serenissimo Principe mandante expleturus, scriptis ad Dominum *Aston* literis, quas *Transactiones Anglicanæ mensis Decembr. 1685, p. 1272* referunt, *Papinianum* siphonem ipsissimum *VVurtembergicum* esse, ingenue confessus est;

13. idemque publicato hoc scripto denuo solenniterque repetiit:

14. nihil jam porro restare arbitratus, nisi ut communi labore quæratur, in quam altitudinem & qua capacitate tubi possint construi, atque ita disponi, ut fluxus sit continuus, multisque ac magnis tum demum usibus publicis proficuus; maxime si aeris & aquæ æquipondium circa triginta & aliquot pedes hactenus subsistens, simplicissima hac machina, nec ullius artificii consortio subnixa,

vinci posse contingat. Nec dubium est, vel Serenissimi Ducis Wur- pag. 15.
tembergici rogatui daturos strenuos & sagaces abstrusarum rerum scrutatores, ut nihil indaginis intentatum relinquant, quominus summam artificio huic, collatis in commune (quod reciproca se opera facturum Princeps clementissime spondet) experimentis, dubiis, correctionibus & meliorationibus, manum imponant.

Quid vero *Autori* nostro repetitis variatisque tentaminibus circa negotium hoc interea compertum sit, sincero idem exponere hic studio non addubitavit. Quanquam enim siphonis quadraginta pedes alti phænomena jam semel ipsum fefellissent: paratis tamen 15.
aliis canalibus orichalceis 39 pedum, iisque perpendiculariter erectis, summitatique siphonis pro bullis colligendis agglutinato globo; facto etiam, juxta infundibulum, vice spiraculi tubulo, ut extruso il- *Fig.* 3.
lic aere crura siphonis facilius repleri possint; epistomiis denique ad orificia, decem pedibus ab invicem distantia, horizontaliter affixis, aquam transfundere repetito conatus est. Sed nec fluxus continuitatem, neque transitum nisi brevi tempore consecutus est: utut in- 16.
ventoris *Jordani* vidua *Autori* sancte affirmaverit, mariti siphone (nihil omnino secreti, quod huic non commune esset, complexo) per tubulos ferreos stannatos, sed *Reiselianis* angustiores, ad fastigium domus suæ (quam 54 pedes altam Noster bolide expertus est) elevato, aquam ultro citroque fluxisse; hujusque ipsius oculatum se testem Dominus *Moserus* Dicasterii Ducalis Secretarius professus sit. Nec felicius cessere alia experimenta, angustioribus aliquantum, imo ad Jordanicorum mensuram comparatis, tubis; in subsidi- 23.
um etiam advocata, & orificio siphonis applicata antlia: quorum *Fig.* 3.
adeo improspero successu viso præsens Clarissimus *Sturmius* impossibilem esse aquæ transfusionem ultra 27 Rhinlandicos pedes pronunciavit. Spem tamen Autori faciunt, siphonis effectum ultra 25.
vires atmosphæræ hactenus creditos extensum iri, præter *Jordanicum* experimentum ocularibus testibus fultum, aliorum Virorum Clarissimorum ingeniosa reperta, quorum aliqua recenset.

Interim cum Nobilissimus *Autor* in præmemoratis ad Dn. *Aston* literis, sibi rationem inventam confessus sit, per quam in quavis pos- 26, 27.
sibili elevatione & transfluxu aquam vel in summitate vel ad late-

ra siphonis, quod hactenus multi quidem polliciti sint, vix quisquam effecerit, exhaurire queat; eamque, quando per experimenta plura, cum altitudinis, tum elevationis, certior redditus fuerit, publico impertiturum promiserit: ut votis & flagitationibus eruditorum satis-
pag. 28. faciat, quo artificio e diversorum vulgarium siphonum (a quibus scilicet Wurtembergicus reipsa non differt) diversæq; magnitudinis verticibus coram Serenissimo Principe aquâ eduxerit, publico commo-
29. do celare porro non sustinuit: utiq; postquam & *Claudium Milliet de Chales, Mundi mathem. T. II, p. 196*, machinam producendo huic effectui jam dum ab aliis usurpatam, exhibuisse animadvertit. Spe-
Fig. 3. ctat autem huc Fig. 3. ejusque structura & praxis ab *Autore* ita de-
29. scribitur: *Sub siphonis vertice seu angulo applicetur phiala, seu globus vitreus (ut aquæ labor videatur) instructus in collo metallino adferruminato cum epistomio & cochlea parva, unicũ saltem latus perterebrante, qui subtus in fundo etiam epistomio aut cochlea firmatus sit: ita ut dum transit aqua per verticem, destillet paulatim aperto epistomio superiori, ad repletionem usque globi colligenda. Occluso dein superiori epistomio colli, sed reserata cochlea superiori, & simul epistomio aut cochlea inferiori ad fundum, effluet aqua ibidem collecta in ampliùs aliquod labrum effundenda, donec per vices repetitas satis aquæ*
30. *colligatur.* Cæterum quæ *Autori* promovendo huic effectui notata
31. sunt, quæque de usu siphonis Wurtembergici publico, cujus exem-
34. 36. plum simul præbet, & de phænomenis ac paradoxis quibusdam, caus-
40. sis tandem ejusdem & aeris elatere ex mente tum præstantissimorum hujus ævi Physicorum, tum sua; de filtri porro ratione subjunxit,
42, 43. ne prolixiores justo simus, B. Lectorem ex ipso *Autore* petere volumus.

Coronidis vice *Autor* loco *Suctoris & pressoris* Wurtembergici, cujus editionem permissu Serenissimi Principis per otium suscipiendam pollicetur, alius multo simplicioris, sed longe infra artificium illius, qui tamen uncias decem longus, aquam ultra novem pedes
Fig. 4. projiciat, fabricam, figuram & usum sequentibus exponit: *In tym-*
pag. 45. *pano* A *seu cylindro, diametri unciam unam & undecim lineas latæ, profundo lineas quinque, per operculum cochleatim firmato & concluso, rotula* B *integra octogonalis, ansulis* G *totidem utrinque armata, per manubrium* C *axi* D *applicatum volvitur, cui alæ* E *seu laminæ*

minæ octo quadratæ, & internum tympani latus AA *accurate attingentes, uno latere cardinibus flexiles, altero latere per lamellam elasticam* F, *in rotulæ fossula latentem & hic separatam resurgentes, affixæ sunt; ita ut dum prætereunt foramen tympani inferius* HH *sulco unico dextrorsum effluens, secum rapiant sursum primo aerem, hinc aquam ex tubo annexo* H, *& per superius foramen* II *cum duplici utring; sulco, atque appositum tubulum* I *angustiorem & versatilem, ejiciant aquas. Quod ut felicius fieri possit, alterum, sinistrum scilicet, cylindri hemisphærium repletum & separatum est arcu metallico integro eccentrico, ut laminæ istæ flexiles transientes & ab arcu inclinatæ* L *primum, dein jacentes* M *nihil aquæ secum ducant, in altero vero hemisphærio fere sphærico, ubi foramen inferius transierint, per lamellam elasticam erectæ* N, *aquam plenæ secum rapiant.* OO *cochleam signat, in qua operculum intorquetur.*

De *fonte super libellam fluente*, cujus sub finem mentio est, pag. 45.
ubi Illustrissimo Possessore indulgente innotuerit artificium, commodum erit referre.

LES LOIX CIVILES DANS LEUR ORDRE naturel.

sive,

Leges Civiles ad nativum, quem inter se habent, ordinem redactæ.

Parisiis, apud Joh. Bapt. Coignard, 1689, in 4.

Constat Tomus hic plagulis 83.

QUamvis difficultates, quæ legum civilium cognitionem discentibus molestam & intricatam reddunt, non unius generis sint: non abs re tamen autor præsentis scripti earum potissimam, in justi ordinis, quo proponantur, defectu consistere autumat; indeque fieri arguit, ut istæ, quæ quidem maxima ex parte naturalis æquitatis regulæ sint, hominibusque adeo sua velut sponte semet insinuare deberent, non nisi post multorum plerumque annorum studium plene addiscantur. Culpam vero hujus incommodi nequaquam imputat iis, qui scientiam hanc juris naturalis literis consignare antiquitus allaboraverint; quin potius miratur, quantum luminis

Deus illis, utut ethnicis, ad hoc perficiendum conceſſerit: ſed tantum non unice ex modo, quo tam apud alias gentes, quam Romanos jura primitus condita ſint, fluxiſſe oſtendit. Nimirum cum ad hoc neceſſe fuerit, ut haud exiguus habilium virorum numerus ex infinita caſuum multitudine pedetentim colligeret facta controverſa; inde ſedulo enotaret principia in eorum deciſione adhibita, ſuper his dein regulas fixas formaret, easque tandem ad certa materiarum capita reduceret; fieri nequaquam potuit, ut tot diverſorum ſcripta, diſtinctis temporibus, ſuper diverſis negotiis, nec una intentione compoſita, & mediante progreſſu inſenſibili obſervationum particularium, ſuper factis omnis generis habitarum concinnata, tale Legum corpus efformarent, quod eo conſtaret ordine, quem quidem ejus contenta, tanquam axiomata e regulis ſocietatis civilis profluentia naturaliter inter ſeſe habent. Intimat porro, defectum hunc per compilationem a Juſtiniano ſuſceptam, utut ex immenſo antiquæ jurisprudentiæ oceano in unum corpus collectæ fuerint regulæ, neutiquam ſublatam eſſe: cum præcipuus ejus ſcopus is ſolum fuiſſe videatur, ut pretioſiſſimum iſtum theſaurum ab interitu melius hoc pacto conſervaret, non autem ut naturali ſerie juris axiomata inter ſe colligaret: hinc non ſolum ordinem Digeſtorum, ab eo qui in Codice adhibitus eſt, multum diſcrepare; ſed plerumque etiam juris regulas tantum coacervatas in unum comparere, ſine ulla fere mutua connexione; plures ſcilicet e generalioribus in materiis particularibus proponi, ac vicisſim ſpeciales ſub titulis generalibus; multas præterea disjectas, multas in varia loca miſere diſcerptas comparere; plerasque vero deciſioni factorum particularium involutas, nec in nativa ſua luce expoſitas eſſe. Ipſas denique Regulas Juris, ſpeciatim ſic dictas & in peculiarem titulum ad calcem Digeſtorum compactas, tam parum ordinis inter ſe habere, ut vix binæ ſemet invicem excipiant immediate ad eandem materiam ſpectantes; plures inſuper in iſto agmine ſpeciem præbere axiomatum generalium, quæ tamen nonniſi uni materiæ propriæ ſint: ut adeo periculum ſubſit, ne quis ſubinde in earum applicatione impingat aut fallatur. Conqueritur porro, iſti Juris corpori plurima immiſceri inutilia & ſuperflua, inanes item ejusdem rei in diverſis locis repetitiones, nec non varias jurisprudentiæ Romanæ ſubtilitates, quas

quas modernus uſus reſpuat: unde multum judicii & induſtriæ requiratur, ut quis genuinas æquitatis regulas ex ſpinis iſtis extricare diſcat. Cum itaque præcipuus Autoris noſtri ſcopus ſit, pro meliori judicum informatione, legum ſcientiam faciliorem reddere, in id ante omnia incubuit, ut quamlibet juris materiam nativo ſuo ordini reſtitueret; quo ita partibus ſingulis debita ſerie coordinatis, ſplendidi hujus ædificii proſpectus ſine impedimento ab intellectu concipi valeret, qui alias ex confuſa ſingulorum tignorum congerie non niſi difficulter admodum comprehenderetur. Statuit proinde diſtinguere materiam unamquamque ſecundum partes ſuas, & in qualibet dein minutatim & juſto ordine proponere definitiones, principia & regulas; neque uſpiam quid proferre, niſi quod aut ſua luce radiet, aut ex antecedentibus plenam nanciſcatur certitudinem & explicationem: cum utique juris noſtri regulæ ſuam quoque inter ſe connexionem naturalem velut habeant, nec niſi alia poſt aliam intellectui ſemet inſinuet, præcedentibus videlicet iis, quæ ex ſeipſis notæ ſunt, dein vero ſubſequentibus, quas ex primis iſtis elicere ſit neceſſum. Hinc fatetur, multa in hoc opere axiomata poni oportuiſſe adeo communia & facilia, ut nemo ſit, qui ipſa ignoret; ſed non alia ex cauſa, quam ut a notiſſimis his paulatim progreſſus fieret ad alia minus nota, & quia adeo iſta quoque ad integritatem totius ſyſtematis faciant: perinde ac in Geometricis præmitti ſoleant axiomata quædam, ne pueros quidem latentia, ſed quæ tamen, ad deducendam inde profundiorum poſitionum evidentiam, omnino requirantur. Cæterum non meras ſolum inſtitutiones & præcepta generaliora tradere hoc in libro voluit, ſed ad particularia quoque cujuslibet materiæ deſcendere ſigillatim ſategit, non alia tamen, quam quæ ipſo uſu obtinerent, nec ullis ambagibus involuta: dum brevitatem non minus, ex reſectione ſuperfluorum & inutiliū reſultantem, quam perſpicuitatem, ex genuini ordinis efficacia profluentem ſibi propoſuit; qua utraque mediante futurum exiſtimat, ut quis facile, exiguo tempore, & cum quadam voluptate ſolidam legum cognitionem ex libri hujus lectione ſibi parare queat.

Præmiſit autem ei ſeparatum *tractatum de Legibus*, in quo ex doctrina morali allaboravit ante omnia dare ideam generalem de legum natura & principiis maxime univerſalibus, ut & variis ſocietatis

humanæ vinculis inde dependentibus; a quibus deinde descendit ad Leges civiles ac diversas earum species exponendas: quo ita quis genuinum de illis conceptum sibi efformare discat, antequam ad ipsarum contenta cognoscenda semet applicet; non secus fere, ac alias Geographiæ Cosmographia, seu generalis mundani systematis notitia præmitti solet.

Opus ipsum digessit autor in duas partes principales, & librum præliminarem, cui materias quasdam generales & reliquis omnibus communes inclusit: videlicet doctrinam de natura, usu & potissimum interpretatione Legum, ac dein de statu Personarum, & Rerum qualitate ac divisione. Porro Pars prior agit de *Obligationibus* omnis generis, posterior de *Successionibus*. Illa iterum in quatuor Libros subdividitur, quorum 1. tractat de obligationibus voluntariis & reciprocis; 2. de his, quæ sine conventione nascuntur; 3. de iis, quæ obligationes sequuntur, easque vel augent vel firmant; & 4. de his, quæ easdem tollunt, minuunt aut immutant. Hæc, posterior nempe pars, rursus ex quinque libris constare jubetur: 1. pertractat successiones in genere, 2. legitimas seu quæ ab intestato sunt, 3. testamentarias, 4 legata & alias dispositiones mortis causa factas, 5. denique substitutiones & fideicommissa. Hæc est totius operis dispositio; de quo quidem hactenus non nisi *Partis Prioris Liber Primus* exhibetur: spes tamen est residuas sectiones propediem subsecuturas; maxime quod Rex ipse, cui Liber inscriptus est, non tantum initium hoc suo calculo adprobasse, sed & ejus continuationem autori injunxisse fertur. In ipsa porro tractatione talem se gerit autor, ut primo sub initium cujusque tituli illa summatim explicet, quæ de qualibet materia scitu necessaria sunt, antequam quis regulas ad eandem facientes cognoscat: hinc deinde ad specialia descendit, distinctis ac succinctis articulis inclusa, tali ordine sibimet invicem subordinatis, qualem aut ipsa naturalis rerum ibi contentarum series seu sequela exposcere visa fuit, aut ad faciliorem intellectum conducere autor judicavit. Singulis vero articulis sua mox probatio subnectitur per textus Juris pariter ac Scripturæ, non citatos nude, sed verbotenus simul adscriptos; ne vel ex sola evolutione lectori tædium aut molestia crearetur. Non omisit etiam simul annotare, sicubi in uno alterove articulo mores Galliæ universæ distinctum quid a jure Romano servant. Sic v. g. intimat, in hocce regno contractuum non aliam

liam probationem admitti, nisi in scriptis, si summa excedat centum libras, ob metum nempe subordinationis, *pag. 16*; fœminas non amplius beneficio Vellejani gaudere, *pag. 38*; nec Macedoniano locum esse, nisi filio-familias speciatim ad instruendam luxuriam creditam fuisse pecuniam, arbitrio judicis pateat, *pag. 47. & 270*; filios-familias post trigesimum, filias post vigesimum quintum ætatis annum impletum, posse absque parentum consensu nuptias contrahere, *pag. 47*; tutelam pubertate non finiri, sed indistincte usque ad tempus majorennitatis continuari, *pag. 49*; exteros, quos ipsi *Aubains* id est, alibi natos appellant, incapaces haberi successionum, testamenti condendi, munerum item ac beneficiorum, nisi a rege per literas naturalisationis jus *Regnicolarum* sint adepti, *pag. 49*; bona monachi non adquiri cœnobio, ne quidem interveniente istius dispositione, sed cedere heredibus ab intestato, aut quibus alias monasterium ingrediens ea donare vult, *pag. 50*; filias elocatas renunciare debere successioni paternæ, *pag. 329*; adscendentes privari successione in bonis, quæ liberi propria habeant, ne ista retroscendere aut ab una linea ad aliam migrare valeant, *pag. 344*; collateralibus etiam certam adsignari legitimam, quam testamento ipsis auferre non liceat, *tr. de LL. p. 78*; denique ususfructus quandam speciem tutoribus competere, quam *la Garde noble, ou bourgeoise* pro personarum differentia vocitant, *ib. pag. 112.*

In capite, quod de Mutuo tractat, prolixus inseritur discursus de Usurarum natura & moralitate, quas quidem autor indistincte illicitas, & legibus tam divinis, quam humanis reprobatas ostendere satagit, refutatis simul argumentis, quæ in earum patrocinium communiter allegari solent: protestatur tamen, se eo nomine comprehensos nolle annuos reditus pro certa pecunia constitutos, partim quod ibi in debitoris stet arbitrio, quamdiu sortem retinere velit, partim quia in iis vera intercedat venditio, adeoque contractus licitus, non usurarius: verum num moralitatis intuitu inter usuras & reditus annuos multum intersit, alii viderint. De cætero ex supra dictis jam quodammodo patebit, autorem hoc in opere ea potissimum juris capita complecti voluisse, quorum præ aliis usus frequentior est & magis necessarius: omnia enim & singula hic quidem pertractare noluit. Sic non agit de materiis fiscalibus, municipalibus, criminalibus, ordine judiciario & officio judicis, tum quod materiæ hæ per Regias

Galliæ

Galliæ ordinationes certam formam acceperint; tum quia magnam partem ad jus publicum spectent, adeoque hujus loci proprie non sint. Quia tamen & earum intuitu in legibus variæ habeantur regulæ naturales, adeoque in hoc quoque regno usu non carentes, utut Ordinationibus non comprehensæ, alium & peculiarem illis Librum destinat; quo simul & eas materias comprehendere statuit, quæ in Gallia consuetudinariæ sunt, adeoque Romano juri incognitæ, attamen ad ejus capita commode reduci possunt.

Der Europæischen Reiche Historische und Genealogische Erläuterung ꝛc. i. e.

Regnorum Europæorum Historico-Genealogica Illustratio, XLII Tabulis comprehensa, autore Georgio Lohmeiero, Luneburgensis Illustris Gymnasii Inspectore ac Professore.

Luneburgi, apud J. G. Lipper, 1690, in fol.

UT Generosæ Juventuti, cujus moderatur studiis, rectius consuleret clarissimus Autor, Tabulas hasce adornandas censuit, quarum ductu Regnorum, quæ in Europa hodie florent, Historiam Auditoribus suis exponeret. Eæ vero comparatæ ita sunt, ut insignem usum præbere & aliis possint, qui elegantiores hasce litteras seu docendo, seu discendo tractant, minimeque adeo visæ sunt indignæ, quæ in lucem Eruditi Orbis proferrentur. Utique non minus ad res gestas distinctius comprehendendas, quam ad easdem memoriæ firmius imprimendas, & per compendiū, ubi placuerit, repetendas plurimum valet ea, quam Autor adhibuit, methodus; cum & Reges ipsi, eorumque fratres, sorores, agnati, quorum quidem in Historia momentum fuit, obtutui, ut in Genealogicis fieri Tabellis consuevit, sistantur, & singulorum gesta præcipua succincte enarrentur, anno etiam, quo quidq; contigit, adscripto: adeo ut & Genealogica, & Historica, & Chronologica Regnorum notitia hauriri inde possit, inprimis si idoneus interpres accesserit, qui paucis indicata verbis uberiori discursu illustret. Cæterum Tabularum harum quod nuper admodum in lucem prodiit, Volumen primo loco Domum Austriacam, inde Hispaniæ, Navarræ, Portugalliæ, Franciæ, Angliæ, Scotiæ, Daniæ, Sueciæ, Poloniæ, Ungariæ, Bohemiæq; Reges complectitur. Quod ubi non displicuisse Lectori Autor intellexerit, pari seratione Electorum quoque ac Principum Germaniæ Historiam editurum pollicetur.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Aprilis Anno M DC LXXXX.

SEBASTIANI SCHMIDT IN LIBRUM POSTERIOREM Samuelis Commentarius.

Argentorati, impensis Joh. Frid. Spoor, 1689, in 4.

Constat plagulis 149.

ECclesiæ orthodoxæ reique publicæ literariæ merito gratulamur vegetum senium felicissimi Bibliorum exegetæ *Sebastiani Schmidii*, Theologorum ac Professorum Argentoratensium Senioris, ecclesiasticiq; conventus Præsidis benemerentissimi. Novis enim is indies adminiculis instruit illos, qui in veram verbi divini mentem penetrare cupiunt; nec satis esse ratus, in tot, eosque difficillimos utriusque fœderis libros, annotationes edidisse, (in *Actis Eruditorum* A. 1684. p. 532. A. 1685. p. 353. 355. A. 1687. p. 429. recensitas,) in *posteriorem* quoque *Samuelis librum* commentarium eodem, quo ante triennium *priorem* explicarat, filo nuperius contexuit. Namque & heic videas singula capita nova *versione* literali Latina, *argumento* & *analysi* logica, *annotationibus* succinctioribus, prolixioribus *quæstionibus*, *locis* denique *communibus* practicis explanari. Notior hæc est Schmidii methodus, quam ut multis eam exemplis illustrare opus sit. Lubet tamen, dubia aliquot, quæ magnam hactenus crucem fixerunt interpretibus, nova autem aut certe minus trita via a Nostro expediuntur, heic recensere, quo Exteris præsertim, ad quos ob commercia literaria, Martis furore per totam fere Europam maximopere impedita aut sufflaminata, serius forsan deveniet Commentarius iste, præguſtare eum quadantenus liceat.

Amalekitam *Cap. I. v. 6. 7. 8. 9. 10.* mentitum esse, vulgo creditur. pag. 21.

ditur. Schmidius autem a mendacio eum absolvit, sed regicidii reum agit, ideoque rem universam hoc ordine gestam esse, non paucis argumentis firmat: Saul, antequam ad eum veniret Amalekita, sumsit gladium, ויפל *& cecidit* super illum, *1. Sam XXXI, 4.* Armiger herum expirasse persuasus, sibimet ipsi manus intulit, atque revera obiit. Utut autem Saul allegato loco ex vulnere mortuus dicatur; non id tamen immediate factum esse, credendum fuerit. Cum enim cor ipsum, aberrante gladio, loricaque obstante, non feriisset, ad se rediit, sentiensque Amalekitam ad se appropinquantem, apprehensa, quæ pone jacebat, hasta, superiorem corporis partem erexit, ut quisnam adventaret, circumspicere posset. Oravitque ita ac exoravit Amalekitam, ut agonizantem sese novo vulnere conficeret. Id quod hic eo lubentius fecit, quod nosset eum, lethaliter vulneratum, non victurum אחרי נפלו *postquam ceciderat*, (2. Sam. I, 10.) super gladium puta; quemadmodum eandem vocem *1. Sam. XXXI, 4.* hoc sensu adhibitam esse, superius diximus.

pag. 35. *Eod. cap. v. 18.* ספר הישר *liber Recti citatur.* Per *Rectum* sive *Justum*, Deum ipsum intelligit Schmidius, cum id nominis eidem ἐξοχικῶς plus simplici vice Scriptura Sacra tribuat. Libro vero isthoc recensita fuisse putat universa ea, quæ Deus cum Israele ejusve causa aliquot seculorum spatio egit; adeo ut & argumento, & titulo non absimilis fuerit *libro Bellorum Jehova*, Num. XXI, 15. memorato.

Versu 21. diræ in Gilboæ montes effunduntur, quas, cum injustæ videri queant, his omnino verbis explicatum ac defensum ivit
38. Schmidius: Observandum erit, quod tum benedictiones & bona vota, tum maledictiones atque devotiones, maxime piorum hominum, sæpe cum conditione accipi debeant. Sub qua conditione summum animi affectum testantur, non tamen absoluti quid inferunt aut volunt, quin potius voluntatem suam alienæ voluntati submittunt. Sic Paulus Rom. IX, 3. dicit: *Optarim ipse ego anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt consanguinei mei secundum carnem.* Quæ vero devotio non absolute intelligenda est, sed sub
39. conditione possibilitatis & justitiæ, q. d. *Optarim ipse ego, si juste & utiliter fieri posset, anathema esse a Christo pro fratribus meis.* Sicut Gal IV, 15: *Testimonium perhibeo vobis, quod, si possibile, oculos vestros*

stros effodientes dedissetis mihi. Hac ratione si acceperis etiam maledictionem Davidis montibus Gilboæ maledicentis, declarabit illa nobis omnino ingentem tum dolorem, tum amantis animi affectum; neque tamen opus habebimus peccati eum accusare. Sensus enim verborum: *O montes in Gilboa, ne sit ros, neve pluvia super vobis, aut agri oblationum*; hic erit: *O montes in Gilboa, si justum hoc esset & in mea potestate, optarim, neque rorem, neque pluviam super vobis esse, aut agros oblationum; in signum perpetuum doloris & luctus mei, quem super morte fortium, qui in vobis occisi sunt, concepi.* Et eo minus hoc peccatum erit, quia res in se non impia aut mala foret: sicut in se non fuit malum, ficum cui Christus innocenti maledixit, arefactam fuisse. Maledictio tamen Christi effectum habuit, quod non merus homo esset, adeoque absque conditione jubere poterat, ut ficus exarescceret. Davidis autem maledictio effectu caruit, quoniam ipse idipsum absolute nec voluit, nec velle debuit, quin, vi conditionis subintellectæ, voluntatem suam justæ liberæque Dei voluntati subjecit. Hæc Schmidius ad Caput primum.

Chronologica controversia ex *Cap. II. v. 10. 11.* enascitur, dum Ischboscheth non nisi duos annos super Israelem regnasse fertur; unde videri posset, Davidem non annos septem cum dimidio regnasse super solam Jehudæ tribum, (quod tamen ibidem dicitur,) nisi forte Israelitas post fata Ischboschethi ultra lustrum integrum absque Rege fuisse, fateri volueris. Observat hic sagacissimus Interpres, pag. 75. quod, quando h. l. & infra *c. V. v. 4. 5.* Davidis regimen in duas partes dispescitur, quarum altera annos septem cum dimidio, altera triginta tres complectitur, eæ sibi non eatenus opponantur, quod illa super solam Jehudæ tribum, hac super universum Israelem regnarit, sed quatenus Hebrone illo tempore, hoc Hierosolymis sedem regni constituerit, uti id ipsum 1. Reg. II, 10. clarius habetur. Davidem igitur Hebrone degentem biennio a morte Saulis proximo, dum Ischboscheth in vivis esset, soli Jehudæ tribui imperasse, postmodum & universo Israeli. Hoc ipsum tamen Hebroniticum regimen quandoque ad Jehudam duntaxat restringi, ob initium suum, per quod a regimine Hierosolymitano œcumenico distingui poterat.

Cap. III. v. 29. inquit David: *Permaneant* (sine remissione) *super capite Joabi, & super tota domo patris ejus* (sanguines Abneri)

& non exſcindatur e domo Joabi fluxum patiens, & leproſus, & apprehendens ſcipionem, & cadens gladio, & indigus panis. Verba non
pag. 141. prædictoria tantum ſunt, ſed & optativa. Neque enim dicitur:
142. לא יכרת *Non exſcindetur*; ſed: אל יכרת *ne exſcinditor*. Cæterum monet Schmidius, Davidem non ſingulis Joabi poſteris, ſed aliquibus, ſingulis generationibus viventibus, hæc imprecatum fuiſſe, præſertim cum eſſet præſumtio, uti nullam, ita nec Joabi gentem ab improbis, talique pœna dignis, deſtitutam fore. Diras autem has non ex vindictæ cupiditate, ſed in innocentiæ ſuæ & criminis Joabi teſtimonium, per ſingulas generationes ſuperſtes futurum, effudiſſe piiſſimum Regem. Utque eo magis Davidis votum ab iniquitate liberet Noſter, hoc quoque expendi cupit, non imprecatum eum eſſe ſpiritualia mala & æternam condemnationem, ſed tantum pœnas temporales, easque *ex jure talionis contemperato:* pro ſanguine Abneri effuſo, fluxum corporis & lepræ: pro cæde per gladium, caſum per gladium vel famem: pro feſtinatione ad retrahendum Abnerum, ægritudinem & tarditatem pedum.

Longum eſſet, per ſingula Libri ſacri capita ire. Sufficiant itaque ex prioribus tribus, ſpeciminis gratia, a nobis excerpta. Id ſolum addere opus eſt, tum in ambos *Regum* libros *commentaria*, tum *novam totius* codicis Ebræi *verſionem*, brevibus *ſcholiis* ſtipatam, a ſumme reverendo ſene ad editionem parari. Quod ut feliciter fiat, idoneas ei vires ab optimo Numine cordicitus adprecamur.

JOHANNIS LAUNOJI CONSTANTIENSIS, Pariſienſis Theologi, Epiſtolæ omnes octo partibus comprehenſæ, nunc demum ſimul editæ. Acceſſerunt indices quatuor, cum præfatione apologetica pro reformatione Eccleſiæ Anglicanæ.

Cantabrigiæ, impenſis Edvardi Hall, 1689, fol. Plag. 222.

JOhannes Launojus Pariſienſis Theologus, anno hujus ſeculi ſeptuageſimo octavo, cum totidem pæne annos vixiſſet, mortuus, ſcriptis ſuis immortalem ſibi famam comparavit. Edidit enim præter tractatus quosdam Gallice ſcriptos, Latino idiomate, octo epiſtolarum

rum volumina; Academiam Pariſienſem illuſtratam, ſeu Gymnaſii Navarræi hiſtoriam; tractatum de Regia in matrimonium poteſtate; opuſcula quædam de duobus Dionyſiis; diſſertationem de Victorino Epiſcopo & Martyre; diſſertationem de Autore vero profeſſionis fidei, quæ Pelagio, Hieronymo & Auguſtino tribui vulgo ſolet; diſſertationem de Autore librorum de imitatione Chriſti; diſſertationem de vera notione plenarii apud Auguſtinum concilii, in cauſa rebaptizantium; confirmationem ejusdem diſſertationis; diſſertationem de recta canonis 6. Niceni intelligentia; ejusdem diſſertationis propugnationem, contra Henricum Valeſium; opuſcula de commentitio Lazari & Maximini, Magdalenæ & Marthæ in Provinciam appulſu, quibus accedit tractatus de cura eccleſiæ pro Sanctis, & ſacris officiis ab omni falſitate vindicandis; diſſertationes tres, quarum una Gregorii Turonenſis de ſeptem Epiſcoporum in Gallia adventu, altera Severi Sulpitii de primis Galliæ Martyribus locum defendit, tertia in primi Cenomanorum Antiſtitis epocham inquirit; diſpunctionem epiſtolæ Petri de Marca de tempore, quo primum in Galliis ſuſcepta eſt Chriſti fides; diſſertationem duplicem, cujus una pars judicium de Autore vitæ S. Mauritii Andegavenſis Epiſcopi continet, altera Renati Andegavenſis Epiſcopi hiſtoriam attingit; librum de Sacramento unctionis infirmorum; librum de mente concilii Tridentini, circa contritionem & attritionem in Sacramento pœnitentiæ; diſſertationem de mente concilii Tridentini, circa ſatisfactionem in Sacramento pœnitentiæ; explicatam eccleſiæ traditionem circa canonem: *omnis utriusque ſexus*; venerandam eccleſiæ Romanæ circa Simoniam traditionem; librum de frequentis confeſſionis & euchariſticæ communionis uſu, atque utilitate; judicium de Hadriani Valeſii diſceptatione, quæ de baſilicis inſcribitur; diſſertationem de autoritate negantis argumenti, cum appendice adverſus Johannem Baptiſtam Thiers; diſſertationem de vera cauſa ſeceſſus S. Brunonis in eremum; judicium de controverſia, ſuper exſcribendo Pariſienſis eccleſiæ martyrologio exorta; diſſertationem de veteri ciborum delectu in jejuniis, & maxime in quadrageſima; de veteri more baptizandi Judæos & Gentiles, & de priſcis ac ſolennioribus baptiſmi temporibus; librum de cura eccleſiæ pro miſeris & pauperibus; inquiſitionem in chartam fundationis &

privilegia monasterii Vindocinensis; inquisitionem in privilegia Ordinis Præmonstratensis; censuram responsionis, qua Fr. Norbertus Caillocius sese mendaciis atque erroribus novis iuretivit; Capituli Laudunensis jus apertum in monasteria Præmonstratensium; inquisitionem in privilegium, quod Gregorius I. monasterio S. Medardi dedisse fertur; inquisitionem in chartam immunitatis, quam B. Germanus suburbano monasterio dedisse fertur; assertionem hujus inquisitionis; dissertationes 5. de Simonis Stochii viso, Sabbatinæ Bullæ privilegio, & scapularis Carmelitarum sodalitate; specimen diversi generis erratorum, quæ in Parthenicis Nicolai Advocati Billiadi vindiciis extant; indicem locupletissimum erratorum in libro Scriptoris Itali (Dominici Galesii) contentorum; librum de varia Aristotelis in Academia Parisiensi fortuna; tractatum de scholis celebrioribus, sive a Carolo M. seu post eundem, per Occidentem instauratis, & notationes in censuram duarum propositionum Antonii Arnaldi. Ex his Joh. Launoji scriptis, notationes postremo loco memoratæ cum ejusdem elogio, in Actis nostris mens. Jul. 1686. p. 342. recensito, Londini, cætera Parisiis prodierunt, nec pauca illorum aliquoties excusa, & in postremis editionibus variis accessionibus locupletata sunt.

Cur vero Launoji Scriptoris Pontificii epistolæ in Anglia nunc iterum typis mandatæ fuerint, exponit *Guil. Saywell* in præfatione apologetica pro reformatione Ecclesiæ Anglicanæ, in qua notat, Launojum consensum traditionis & conciliorum cum sacris Scripturis, contra Bellarminum, Baronium & alios, qui in Curiæ Romanæ gratiam traditionem & historiam ecclesiasticam corruperint, egregie ostendere; nec aliam methodum ab Ecclesia Anglicana in asserendis fidei dogmatibus usurpari. Ne vero temere hanc Launoji methodum, & autoritatem ecclesiæ catholicæ & traditionis ecclesiasticæ, dissidentibus ecclesiis commendare videatur, eandem ex Scriptura, praxi Apostolica, & recta ratione probare contendit. Adducit igitur ea Scripturæ loca, in quibus potestas & autoritas docendi, regendi & corrigendi ecclesias, Episcopis & Pastoribus commissa est, & quæ Christianis, ut Pastores suos audiant iisque obtemperent, inculcant. In verbis etiam Christi: *dic ecclesiæ*; per ecclesiam Episcopos & Presbyteros intelligi asserit, cum statim subjungatur: *quodcunque ligaveritis in terra, ligatum erit & in cœlis.* Quibus præmissis concludit, Laicum, qui non audit Parochum, Parochũ, qui non audit Episcopum, Episcopũ, qui non audit Synodum Provincialẽ, Synodum Provincialẽ, quæ non audit Concilium generale, Ecclesiam ipsumque Ecclesiæ Dominum non audire. Ad objectionem, quod per mille annos generalia concilia habita non fuerint, respondet, concilium generale esse quidem modum, quo mentem de rebus Theologicis Ecclesia exponat, non unicum tamen, nec absolute necessariũ, sed sufficere, si ex Scripturis & antiquorum scriptis, & usu passim recepto veritas tradatur; cum norma veritatis sit Scriptura, & Ecclesia ejusdem custos & interpres, quæ per omnia secula in liturgiis, concionibus, conciliis particularibus, & nonnunquam generalibus, fidem evangelicam, una cum Scripturis, omnibus Christianis commendaverit. Ad articulum Ecclesiæ Anglicanæ, qui concilia etiam generalia errare posse & actu errasse asserit, respondet, articulum illum non de sex prioribus conciliis œcumenicis, sed de aliis duodecim conciliis, quæ vulgo generalium nomine notantur, etsi talia non fuerint, intelligi debere; aut si de conciliis vere generalibus loquatur, mitius tamen de eorum erroribus Ecclesiam Anglicanam pronunciare, cum dicit: *errare possunt in pertinentibus ad Deum*, non autem: *in rebus ad salutem necessariis.* Frustra autem traditioni & conciliis Scripturam opponi asserit, cum sua & Scripturæ sufficientia, & traditioni firmitas, & Pastoribus ac Conciliis autoritas servari debeat. Si quid enim difficile in Scripturis occurrat, ab ecclesia & traditione lumen afferri dicit; contra si quid in ecclesia disceptationi obnoxium occurrat, a Scripturæ canone litem illam dirimi; si vero de mente Scripturæ & Ecclesiæ controvertatur, Pastores ad hoc munus divinitus instructos de doctrina revertatur, Pastores ad hoc munus divinitus instructos de doctrina revertatur, Pastores ad hoc munus divinitus instructos de doctrina rev

dam doctos incerta pro certis, & nova pro veteribus substituere, cum etiam acerrimi ordinationis Presbyterianæ vindices, ordinationes Episcopales, tanquam veras & legitimas agnoscant; unde æquum esse putat, ut viri Christiani tutiorem & ab Ecclesia magis approbatam sententiã, quam novitates & privatas Criticorum conjecturas sequantur, aut si fidem de ordinatione Presbyteriali habent, sibi habeant, nec suam sententiã aliis obtrudant. Addit non timendum esse, ne rebus aliter apud se jam constitutis, ecclesiarum suarũ status per Episcopalis ordinationis restitutionem penitus evertatur; cum Episcopi & Presbyteri in Synodis Provincialibus facile ordinationes Ecclesiasticas pro regimine Ecclesiæ ita temperare possint, ut turbis & querelis viam præcludant; nec necessitatis prætextu novitatem Presbyterialium ordinationum excusari posse ab iis, qui jam dudum, si id summo studio tentassent, a Bohemicis, Anglicis aut Græcis Episcopis consecrationes Episcopales consequi potuissent. Urget porro, ad firmandam traditionum & conciliorum autoritatem, promissionem Christi, qui pollicitus est, se Ecclesiæ suæ affuturum, variaque ecclesiæ elogia ex Scripturis adducit, quibus si non certo probari, saltem innui dicit, quod Spiritus Sanctus ita corda Episcoporum regat & disponat, ut saltem in decretis & interpretationibus, quæ ad fidem & pacem ecclesiæ spectant, a veritate catholica non aberrent. Tandem, cum nonnulla de controversiis, quæ Pontificiis cum Reformatis intercedunt, disseruisset, iterum ad Launojum redit, & quanto cum fructu epistolæ ejus legantur, indicat; asserens eas esse velut claves traditionis ecclesiasticæ, & instrumentum, quo radices hæresium & schismatum, quibus hodie Ecclesia perturbatur, funditus evelli possint.

Cæterum novæ huic editioni epistolarum Launoji, quæ uno volumine complectitur, quæ olim octo minoribus voluminibus continebantur, præter argumenta singulis antehac tomis præfixa, quatuor accesserunt indices, I. Autorum majoris notæ, quorum opera in dogmatibus his controversis adhibetur, II. eorum ad quos scripsit Launojus, III. locorum Scripturæ, quæ vel cursim attinguntur, vel integre aut aliqua ex parte explicantur, IV. rerum, verborum, autorumque qui illustrantur, vindicantur vel emendantur. Numeri autem, qui in epistolarum margine comparent, prioris editionis paginis respondent.

LA

LA PHILOSOPHIE DU PRINCE, OU LA veritable idee de la nouvelle & de l' ancienne philosophie. i e.

Philosophia Principum, sive Vera novæ & antiquæ philosophiæ Idea.

Parisiis, apud Viduam Claudii Thibout, &c. 1689, in 8.

Constat plagulis 39.

Cum illis, qui fingendis & instituendis Principum animis præsunt, opera præcipue danda sit, ut ex philosophia solum ea, sine quorum cognitione in errore esse homines & in pulcherrimarum rerum ignoratione versari necesse est, ipsos perspicue doceant, nec mentes ad summa natas scholæ tricis implicent; non male de illis mereri censendus esset, si quis ex omni philosophia selectissima colligeret, eaque claro facilique dicendi genere ita proponeret, ut alia ex aliis nexa & omnia inter se apta essent atque colligata. Quod propositum cum præsentis libri Autor, quisquis is est, secutum se esse præ se ferat, an consecutus illud fuerit, eruditorum erit judicare. Et perspicuæ quidem brevitatis laudem nemo facile illi denegaverit; in ipsa vero doctrina hunc secutus est ordinem, ut *primo* tractatu de logica veteri & nova, *secundo* de physica, *tertio* de mundo, *quarto* de metaphysicis, *quinto* de morali philosophia egerit, palmares tandem propositiones subjiciens, quæ excerptæ sunt ex libris præcedentibus. Ut vero pauca, ex quibus eluceat, quomodo in rerum ipsarum tractatione versetur, adferamus: In *Physicis* ferri ad magnetem accessum ab occulta qualitate, cui proprium sit attrahere ferrum, repetit; gravium vero leviumque motum qualitatibus a gravitate & levitate productis adscribens, prædicat insignem suæ explicationis facilitatem, si cum Gassendi aliorumque cogitatis conferatur. In *Metaphysicis* disquisitioni, num essentia ab existentia differat, quinq; paginas impendit, & philosophiæ Aristotelico-scholasticæ scita Principi suo passim inculcat.

JACOBI VVOLFF, PHIL. ET MED. D. ACAD. Leopoldino-Imper. Adjuncti, Scrutinium Amuleto-

rum Medicum, in quo de natura & attributis illorum, uti & plurimis illis, quæ passim in usum tam in theoria, quam praxi vocari sueverunt, ac in specie de Zenechtis, vel quæ pesti opponuntur, agitur &c.

Lipsiæ & Jenæ, apud viduam Reinhardi Wæchtleri, 1690, in 4.

Constat plagulis 93.

EA quæ de Amuletis hactenus scripta sunt, aut imperfectam eorundem notitiam tradunt, aut adeo apud varios autores hinc inde dispersa latent, ut non nisi magno molimine conquiri possint. Justum itaque de iis tractatum complecti hoc opere clarissimus Autor voluit, ex compluribus scriptoribus, ad normam *Academiæ Leopoldino-Imper. Curiosorum*, cujus haud ignobile membrum existit, magno studio collectum. Quatuor vero capitibus liber hic absolvitur. *Primum* in duas sectiones dispescitur, quarum priore nomenclatura amuleti exhibetur, quod quidam illud ab amoliendo, quidam ab amula, vasculo religionis & expiationis gratia gestato derivent. Quibus Synonyma diversa amuletorum, generalia & specialia, & æquivocarum denominationũ explanationes annectuntur. In sectione posteriore naturam amuleti sic declarat, ut innuat, licipag. 23. torum tantum tractationem se susceperturum. Quippe amuletum Nostro, remotis aliis descriptionibus, dicitur externum atq; naturale medicamentum, vel res variis partibus corporis sensitivi, contra ipsius morbos inprimis, vel mala, curationis atque præservationis gratia suspensa vel admota; sive etiam quæ aliis minus sensitivis locis & rebus admovetur, pro variis injuriis aut malis arcendis, ac bonis accersendis; & quæ res ut plurimum forma sicca, integra, atque pauca prædita est. Hinc excluduntur omnia, quæ illicito modo & per incantationem peraguntur. Referuntur vero huc etiam illa, quæ homines, agros, plantas a venenatarum bestiarum morsibus tuentur &c.

Caput *secundum* unicam sectionem continet, in qua secundũ alphabethi ordinem, plurimi corporis humani affectus, variaque, quorum vel conciliandorum, vel removendorum gratia solliciti sumus, exhibentur. Ad cujusvis vero titulum varia ab autoribus variis commendata amuleta, congrua & inepta, historice utplurimum cum patronis & oppugnatoribus enumerantur: subinde tamen

tamen aut applausu excipiuntur, aut justa censura notantur. Paradigmatis loco liceat Lectori Benevolo proponere ea, quæ pesti resistunt, & Zenechta appellantur, cum horum recensionem & examen curatius aliis prosequatur. Itaque & hic rejectis merito illis, quæ characteribus variis insigniuntur, in naturalia tantum inquirit. Inter hæc vero primo sub limam vocat arsenicum, auripigmentum, & mercurium, aliaque ex venenatis animalibus parata. Qui arsenici pag. 277. usum hunc in finem commendant pariter, ac qui dissuadent, involu- 285. tum licet & cum cautela applicatum, prolixius enarrantur. Atque his postremis, quod tutiora suppetant, Autor accedit. Dehinc posteaquam plures mercurii & assertores & detrectatores suppeditavit, plurimos allegat autores, ex quibus diversæ ex iisdem Zenechta 294. parandi formulæ peti possint. Quo vero magis venenatorum ejusmodi Zenechtorum usum suspectum reddat, diversas adducit rationes. Primo enim suspectã sistit eorum originem, quod nimirũ ab imperitis ob æquivocationẽ non intellectam substituta sint talia, quæ ab inventorũ mente sæpe alienissima fuerunt. Quando e. g. interpretes insulsi 295. pro *Sandaracha Arabum*, gummi scilicet juniperino, *Sandaracham Græcorum*, ipsum noxium arsenicũ receperunt. Aut quando ab eadem imperitia profectum est, ut ab Arabibus sacculus *Darseni* commen- 297. datus, redditus sit *D'arsenico*. Darseni vero cinnamomum denotat, quod etiam contra venena adhiberi adhuc apud Indos, ex Pisone & Garcia ab Horto comprobat. Secundam rationem ex eo de- 298. promit, quod, si quis venenato ejusmodi periapto munitus moriatur, dubium relinquat, utrum pestis, an veneni hujus atrocia perierit: aut si eva dat, victoria Zenechto adscribi certo nequeat, cum multi pestem superent etiam tali non instructi. Tertio subjectam eorum fidem reddit, quod quidam autores ad noxam, quam negare non possunt, corrigendam, eadem alexipharmacorum admiscela mitiganda existiment. Porro quod aliqui eorundem continuum usum, alii post aliqualem usurpationem eorundem renovationem imperant, argumentum suggerit suspectæ operationis. Dubium etiam nasci- 299. tur, an non forte, priusquam corpori admoventur, jam venenum ex aere imbiberint, & hinc inefficacia, imo noxia existant. Denique in 300. quot non partes discedunt, qui operationis rationem reddere satagunt? Alii venena hæc exterius adhibita pestilentem aerem ex

corporis centro ad circumferentiam prolectare contendunt. Alii humoribus motum impertiendo, hincque sudoris provocatione operari ea asserunt. Alii atomos quasdam inspirare corpori, quæ spiritus roborent, dicunt. Alii interius venenis vim deleteriam, exterius alexipharmacam tribuunt. Alii duo venena dum in se agunt, fortius antidotum evadere debellato mitiore perhibent. Alii aliam operationem ejusmodi Zenechtorum sibi concipiunt in infectis, aliam in sanis. Quidam ipsis exsiccandi vim assignant, ratione cujus humiditati & corruptioni resistant: & contra quidam per frigiditatem vim suam exerere autumant. Alii consuetudine venena innoxia evadere affirmant, quod tamen per plura exempla refellitur. Arridet aliis attractionem in auxilium vocare, per quam simile ex corpore alliciant venenum. Imo hinc videtur aliis magis proficuum eadem corpori proximius applicare, ut sic caliditate sua cutem erodendo vesicatoriorum aut fonticulorum munus præstent, quorum usus hac occasione examinatur & certo modo probatur. Quidam ad vim imaginationis, & efficaciam fiduciæ, quidam ad occultas qualitates, quidam ad τὸ θεῖον confugiunt, quidam vero tantum ad experientiæ testimonium provocant. Eandem circa araneas & bufones autorum inconstantiam Noster accusat, variasque opiniones enumerat. Rabidorum & venepag. 330. natorum animalium partes, pro usu medico rejicit, pluribusque 344. exemplis etiam post mortem eadem nocuisse docet. Imo tam Helmontianum, quam Butlerianum ex bufone adeo celebratum Zenech- 357. ton, neque patronis suis, neque aliis satisfeciſſe, pluribus testimoniis comprobatur. Quibus rationibus adductus Autor, notat omnia ex venenis parata Zenechta; tutiora vero ex bezoardicis, cardiacis, alexipharmacis facta pronuntiat. Singula igitur in usum adhibita, radices, gemmas, alia recenser, illicita & superstitiosa damnat, & quod 359. ubiq; assolet, auctorum suadentium & dissuadentium loca apponit. Ipse vero non equidem omnem ipsis vim derogat, cum prudentia tamen adhibenda esse monet, cum in tanta mali hujus & effræni ferocia, alexipharmaca potentissima, interius licet, nec in exigua dosi assumta elangueſcant: quid igitur mirum, si & ejusmodi externa fine suo quandoque non potiantur?

Caput

Caput *tertium* pariter unam tantum sectionem comprehendit, in qua amuletorum modus operandi generalis indagatur. Primum etiam metallis & lapidibus, exemplo inprimis magnetis, locus inter amuleta contra Helmontium vindicatur. Hinc diversorum auctorum placita circa modum operandi in genere enumerantur. Posthæc pag. 470. in specie succini vis attractoria consideratur; an corallia a menstruatis mutationem subeant, disquiritur; speculaq; ab his corrumpi, non tam aspectui, quam halitibus ex ore emissis acceptum fertur. Probabilius porro existimatur, gemmas non tam morbosam amurcã concentrare 474. & evocare, quam ex contiguo suo situ ab affluviis morbosis emanantibus affici. Postquam per variorum autorum sententias disceptatũ est, num amuleta quædam vires corpori infundere possint, quibus o- 479. bicem morbis ponere valeant, hoc per poros emissione atomorum fieri affirmatur. Non enim vi occulta in animam agere, sed corpu- 483. scula emanantia per cutem, quo teneriorem eo facilius, ad arterias ferri, & ope circulationis cum toto corpore communicari ait, & per complura autorum testimonia confirmat. Ut vero hæc eo penitius pateant, insipida quoque & inodora in amuletorum numerum adoptat, quoniam aqua insipida licet nihilominus nutrit, fontes soterii utplurimũ insipidi sunt, quædã legumina, semina, radices, &c. videntur insipida, arte chymica vero resoluta partes satis efficaces tradunt; in metallis etiã & mineralibus, inprimis mercurialib9 & antimonialibus, efficacia insignis, sapor fere nullus deprehenditur. At illis utplurimũ lapides aliquid debent, & hinc contriti integris efficaciores, utpote partibus sic magis evolutis, existunt. Refert postea aliorum opiniones, qui nunc recipiendo, nunc emittendo, nunc per sympathiam, nunc per antipathiam, nunc per vim opiatam, seu figentem amuleta operari contendunt. Talismata postea, vanique tilsemarum effectus enarrantur, & notantur. Quæ a signaturis & similitudine lateris affecti, coloris, & numeri rerum, a quibus medicamenta recipiuntur, cum morbis quibus medentur, desumuntur argumenta, in utramque partem referuntur, & vanitatis notam incurrunt. Qua occasione etiam illi, qui numeri imparis, rerum colore nigro aut rubro notatarum, in adhibitione medicamentorum curam gerunt, recensentur & refelluntur. Ubi pariter, quid de panni rubri usu in variolis judicandum sit, excutitur. Præterea imaginationis 513.

pag. 520. vis examinatur, eiq; aliquid in amuletis efficaciæ conceditur, ſicuti & quandoq; caſu æger convaleſcat, quod amuletis falſo adſcribitur. Omnem vero amuletorum, uti & reliquorum medicamentorum operationem potiſſimum exeri ſuſpicatur, motum & evacuationem variam promovendo, obſtructiones deoppilando, conſolidando, humores noxios alterando, fluxiles incraſſando, aut opiatorum inſtar operando. Tandemque Veterum placitis de actionibus totius ſubſtantiæ, & occultis qualitatibus operoſius perveſtigatis, quædam periammata inſenſibiliter vires ſuas exerere conceditur. Imo & Deum, & ex hujus permiſſione dæmonem amuletorum effectus varios moderari, perhibetur.

Cap. IV & ultimum tribus ſectionibus abſolvitur, in quibus ſpecialius amuletorum effectus Autor perſcrutatur. In prima ſectione, improbanda & illicita pendacula rejiciuntur. Et hinc poſt varias cauſas, cur illicita in uſum vocata ſint periapta, ex Hildebrando, Longino, Sandæo, Sennerto, Freitagio, aliisque notæ generales, quibus illa dignoſci queant, allegantur. Proinde quæcunque a dæmonis conſilio profecta ſunt, etiamſi boni ſpeciem præ ſe ferant, reprobantur. Ubi variæ ſimul incidentes quæſtiones Autorum, qui eas moverunt, evolutioni committuntur. At nihilominus licere dicitur medico immiſſorum a dæmone morborum curationem per media naturalia aggredi. Opus vero eſſe ea cautela, ut non ſtatim morbos quoscunque chronicos, convulſivos, aliosve pertinaciores ſolito & pravi moris, pro diabolicis judicet; atque ut in medicina applicanda ſuſpenſa manu procedat, cum ea nec ſemper, nec ſupernaturalem edat effectum. Siquidem per plura exempla docetur, eam eſſe cacodæmonis diſſimulantis aſtutiam, ut ſæpe ſæpius illicita maxime remedia pro licitis tamen habeantur. Adhæc ea, quæ a morboſis corporibus demta viis publicis exponuntur, ut apprehendentes afficiant, cane pejus & angue fugienda eſſe præcipiuntur. Neque immerito vanitatis aut levitatis accuſantur, quæ Dei favorem conciliandi, aut fortunam propitiam reddendi ergo, appenduntur periammata. Gemmas quod attinet, earum patroni & oſores, inprimis ſculptarum recenſentur, ubi ſimul Trithemii & Alberti Magni ſcripta notantur, quamvis huic falſo quædam imputari credatur.

Autor

Autor vero non indifferenter earum virtutes admittit, ſed experientiæ trutinæ relinquit. Varias dehinc ſententias de annulis, cur in digito prope minimum geſtentur; item an gemmæ ex annulis excidentes mortem prædicant, exponit. Magicis vero aut ex ferro, quo ſuſpenſi muniuntur, conflatis omnimode interdicit. Omnem etiam uſum tilſemarum, characterum, cabalarum, ſigillorum, ſchedularum variis carminibus, verbis, aut ſignis notatarum, verborum Ebræorum abuſum, fiduciam illicitam, & ſuperſtitioni innixam, peregrinaque quævis vocabula, & characteres, quia ſæpe occulta in illis diaboli invocatio latet, rejicit. Eandemque maculam ſuperſtitioſæ S. Literarum, benedictionis, ceremoniarum variarum, crucis, numeri &c. adhibitioni inurit. Rerum aqua luſtrali ſacratarum, curationum Homericarum, niceteriorum, literarum Epheſiarum &c. efficaciam ridet. Ubique tamen autorum utrique parti faventium loca ſubminiſtrat. Magiam, cujus inventorem Zoroaſtrem exiſtimat, etiam albam ſic dictam vix licitam eſſe profitetur, quod ſæpe aſtus dæmonis ſub illa celetur. Adeoque medici eſſe concludit, ut ſecundum methodi regulas procedens, ab omnibus ejusmodi periaptis quantum poſſit abſtineat. pag. 605.

Sectio II. diffidit amuletis alioquin licitis, propter characterem quadantenus ſuſpectum. Quippe licita etiam ſæpe vix ſine ſuperſtitione adhibentur, aut majori, quam par eſt, fiducia coluntur, ut Dei gloria poſtponatur. Quandoque operatio ex aliis circumſtantiis, aut remediis ſimul adhibitis procedit. Sic hæmatites frigiditate ſua, æque ac alia, ſanguinem ſiſtit, & diverſi generis deſiderata pellicea ob calorem, quem fovent, in colica proſunt. Accedit, plura amuleta non per experientiam confirmatam, ſed per credulitatem commendari, atque autoritati ſuadentium ſæpe nimiam fidem adhiberi: imo aliquoties contrarios iisdem effectus aſſignari, ut hinc non pauci ipſis nuntium mittant ex cordatioribus. Exempli loco ætitem commemorat, quem nunc partus pellendi, nunc retinendi cauſa alligant, cum ſæpe effectus a ligatura proveniat. Dubiam eorum porro fidem reddit origo, quam alia mulierecularum ſuperſtitioni, alia plebejorum ingenio, qui nihil inexpertum relinquant, alia venatorum vafritiei, alia pravæ nationis conſuetudini, alia 634. 629. 623. 632. 635.

alia medicis priſcis, aut paganæ, aut pontificiæ ſuperſtitionis labe infe-
pap.647. ctis, debent; ubi ſimul Paracelſus ſuſpectus redditur. Quinimo etiam naturalia quamvis, ſi ad eorum uſum verba certa, aut tempus inſue-
653. tum exigantur, ſuſpicionis notam incurrunt. Quædam joco commendata caſu profuerunt, & hinc male intellecta adhiberi cœperunt: ſimili ratione, ac hieroglyphicæ quædam Alchymicorum notæ ab imperitis in abuſum convertuntur. Imagines magnatum primum devotionis gratia geſtatæ, uti niceteria in præmium victoriæ, poſtea amuleta, illæ ad fortunam, hæc ad victoriam conciliandam evaſerunt. His variorum de Palladio, Ancili, aliisque cœlitus delapſis ſententias Autor adjungit. Tandem pluribus erroribus anſam dediſſe ediſſerit amphibolias vocum non recte intellectas, quæ omnia variis exemplis, autorumque teſtimoniis declarat. In Sectione III. applaudit amuletis licitis & tolerandis. Dari amuleta tam curativa, quam præſervativa, & ratione & autoritate comprobat. Illa exemplo cantharidum demonſtrat, poſſe quædam in corporis partes etiam diſſitas agere, cum illæ manu tractatæ urinam cruentare valeant. Hæc recenſione magnorum in medicina nominum, quæ amuletis
675. delectata fuerunt, ſtabilitur. Accedit etiam, nonnulla quandoque
686. effectus quosdam edere, eosque ab experientia confirmari, quamvis ratio adeo manifeſte non pateat. Lucem ſiquidē ipſis accendi aliquā,
679. quod certa animalia certis amuletis gaudeant, imo certis alimentis
680. utantur pro pabulo, atq; eorum quædam in quibusdam locis vivere non poſſint. Quapropter licere in morbis atrocibus undecunque remedia conquirere, & ſic etiam cum aliis medicamentis applicare amuleta refert, inprimis infantibus aut delicatulis, qui interna medicamenta averſantur, aut illis quibus ore propter morbum occluſo, eadem aſſumere non conceditur, cum ſæpe opinioni aliquid litandum ſit. Ope vero circulationis ad partes ferri, quod cap. III. jam innuit, hic repetit; hinc partibus iis alliganda eſſe præcipit, quibus arteriæ proximius ſubjacent, cum hac ratione ſæpe citius, & integra
683. magis, quam interne aſſumta medicamenta per tot anfractus inteſtinorum & vaſorum, ad ſanguinem pertingant. Resq; tandem eo recidit, ut amuleta non ſola, ſed aliis medicamentis jungenda, atque plurimis in locis ſimul applicanda, & diutius continuanda concedat, ne morbo nondum ſufficienter profligato recidiva metuenda ſit.

Quan-

TAB. VI. ad A. 1690. pag. 169. ſqq.

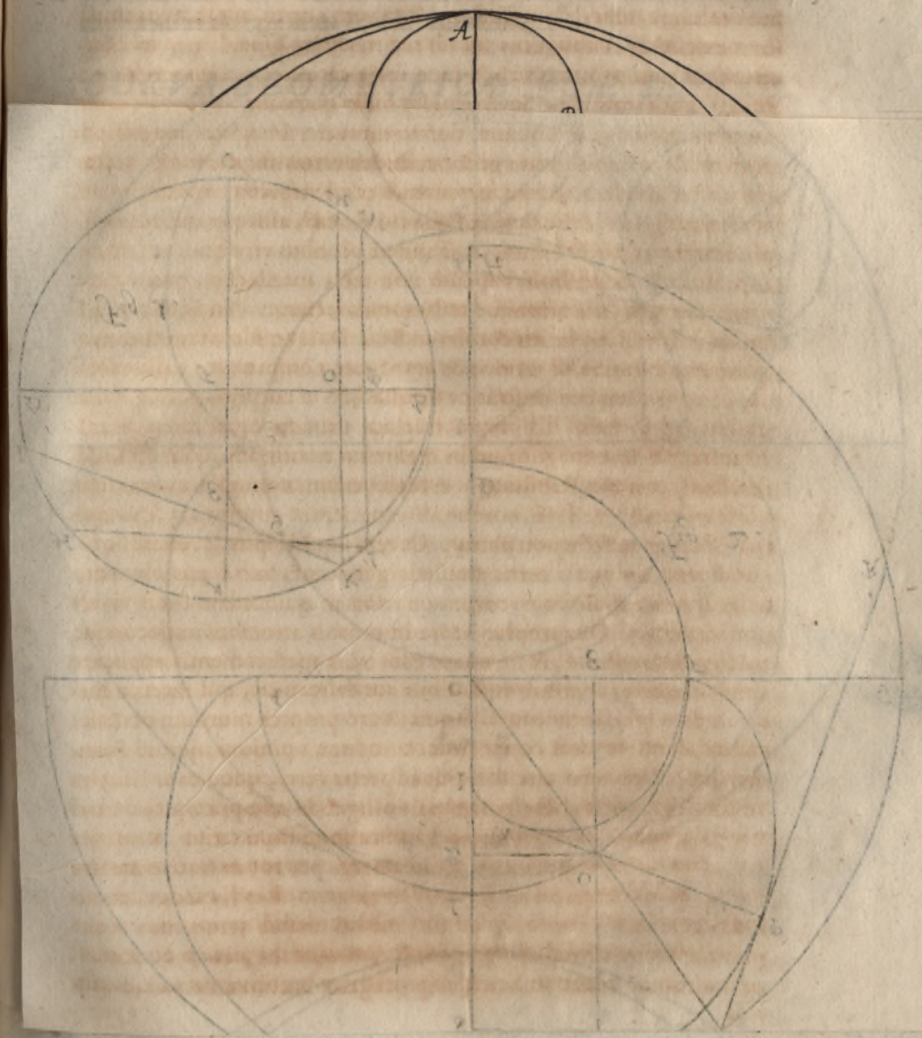

TAB. VI. ad A. 1690. pag. 169. sqq.

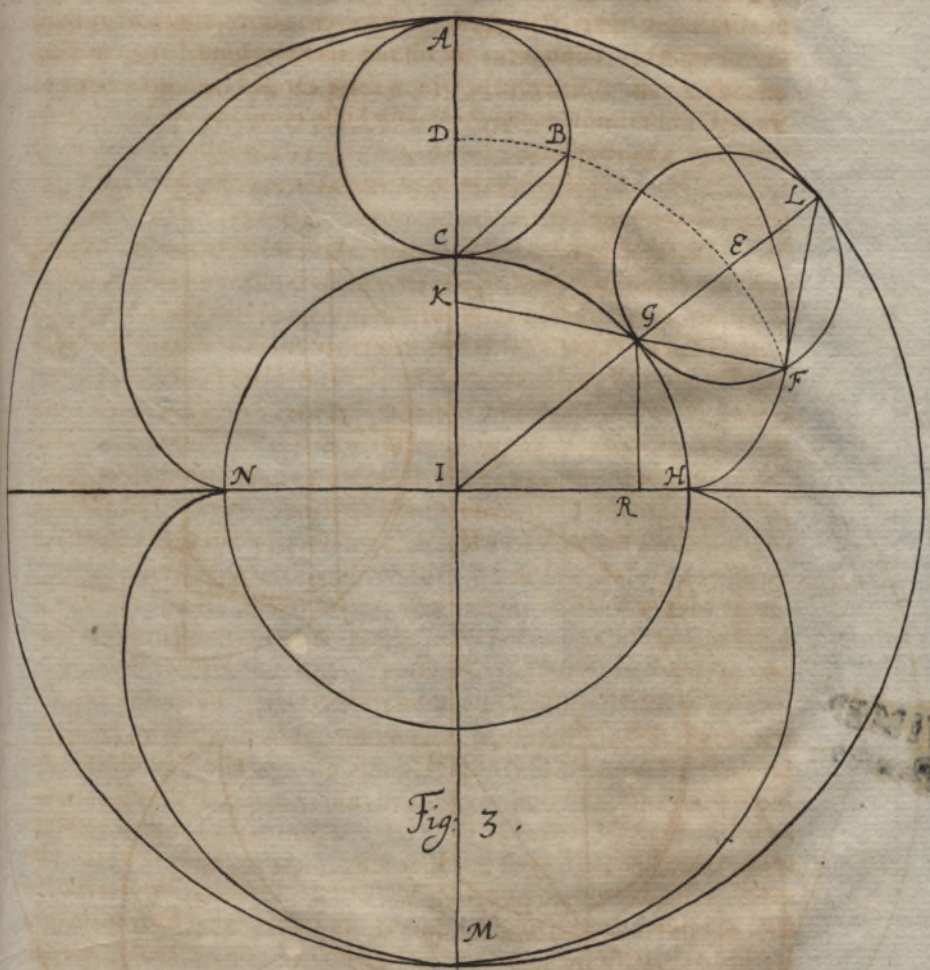

Fig: 3.

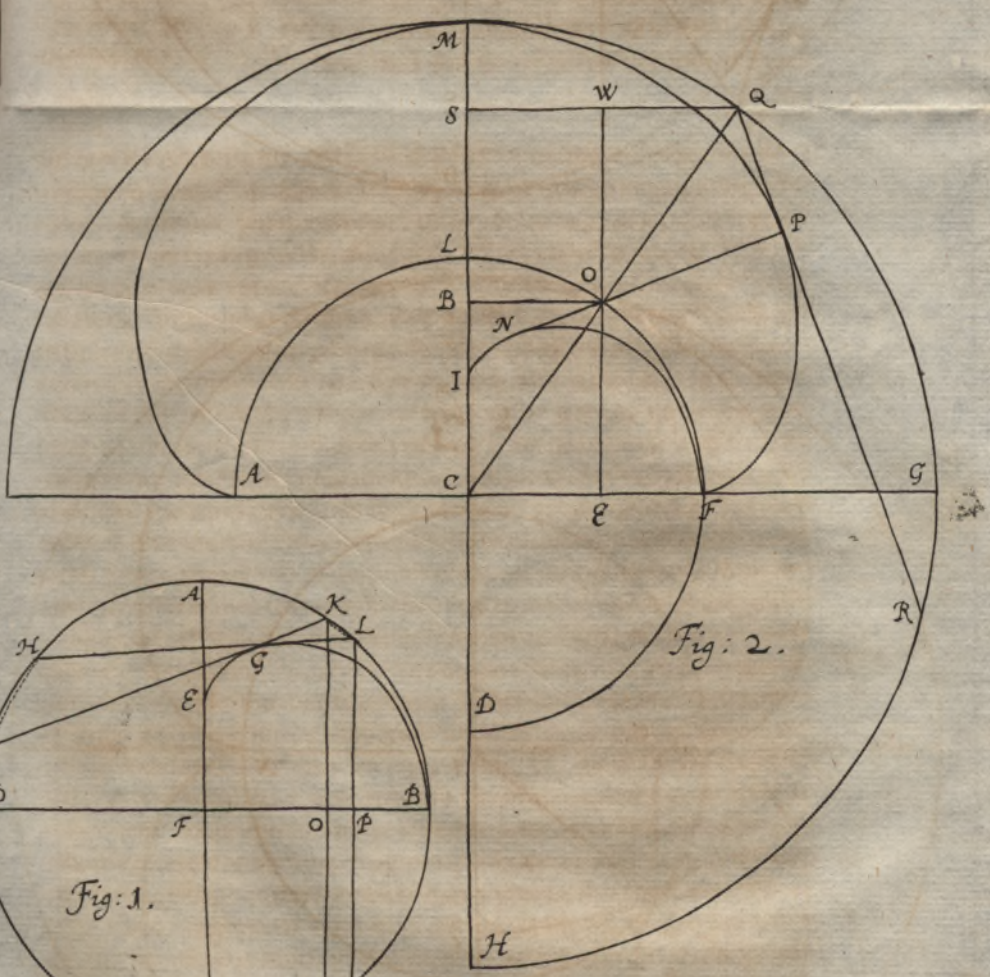

Fig: 2.

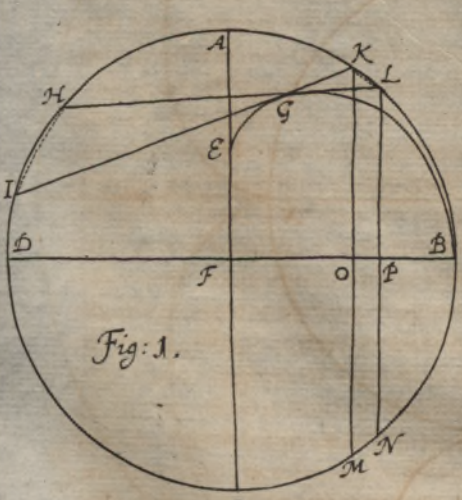

Fig: 1.

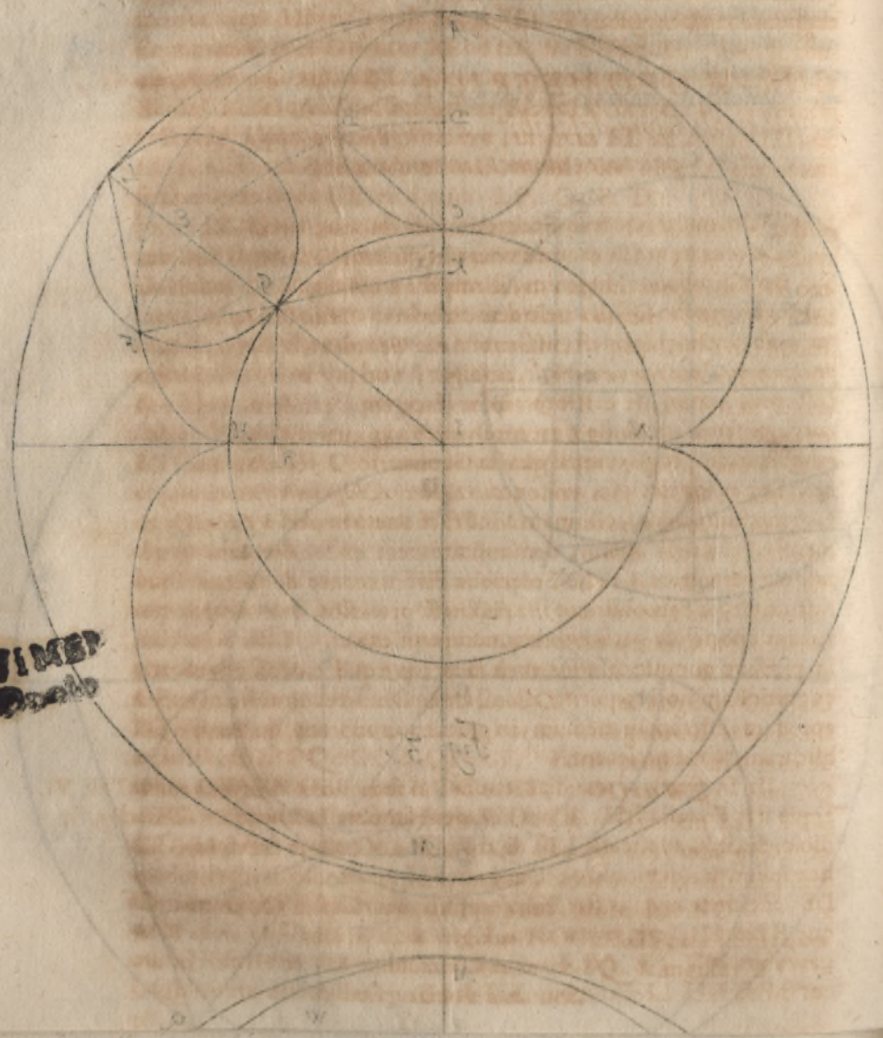

Quandoquidem media incedens via clarissimus Autor amuletis ne- pag. 687.
que nimis multum æstimii indifferenter assignat, neque omnem existimationem omnibus iis detrahendam statuit_.

CURVA GEOMETRICA, QUÆ SEIPSAM sui evolutione describit, aliasque insignes proprietates obtinet, inventa a D. T.

I. CUm multi hoc ævo Geometræ curvam, quæ cyclois vocatur, accuratum sub examen vocarint, primus tamen nobilissimus Vir, Dn. Christianus Hugenius, illam *sui evolutione seipsam describere* in Horologio suo Oscillatorio demonstravit. Hæc autem proprietas quia tam singularis est, ut summus ille Geometra l. c. p. 11, *an alii præter hanc lineæ curvæ data sit*, ambigat; non ingratum eruditis me facturum putavi, si certiores ipsos facerem, eandem a me in curva observatam fuisse non mechanica, in quarum censu cycloishabetur, sed cujus omnia puncta Geometrice determinantur. Est vero hæc *curva* illa ipsa, *quæ a radiis Solaribus in speculo sphærico reflexis* generatur, cujus facillimam constructionem nuper in Actis Erud. mensis Februarii aperui, demonstrationem ex fundamento generali omnes curvas a radiis Solaribus determinante deducens; quo factum est, ut demonstratio illa paullo sit prolixior, quæ in certis curvarum speciebus perbrevis nonnunquam existit. Talis ergo cum in præsenti quoque casu locum habeat, quæque calculi Algebraici cognitionem non requirit; illam, antequam ad evolutionem curvæ accedam, afferam in medium, in gratiam amicorum, qui eam ut publicarem, a me petierunt_.

II. In *figura prima* diametrum DB secet normaliter linea LN, Tab. VI.
eique fiat æqualis LH; si jam in eadem sumatur LG, æqualis dimi- *Fig. 1.*
dio ordinatim adplicatæ LP, dico punctum G esse in curva EGB, & hoc ipsum ita demonstro: Ducatur KM perpendicularis diametro DB, & eidem æqualis fiat KI, secans lineam LH in G, jungaturque KL & HI; erit *primo* arcus KM=arcui KI, sed quia arcus KM =arcubus MN, NL, LK, & arcus KI=arcubus KH & HI, erunt arcus MN, NL, LK=arcubus KH & HL. Sed denuo arcus MN =

LK, & LN=LK & HK, adeoque erit arcus LK ter sumtus una cum arcu HK=arcubus KH & HI. Unde ablato arcu communi KH, semper arcus HI triplus est arcus KL. *Secundo* propter triangula similia KLG & HIG, erit ut KL ad HI, sic LG ad IG. Jam si concipiantur radii MK & NL indefinite parvo intervallo distare, lineæ KL & HI cum arcubus circularibus KL & HI, & recta IG cum recta HG coincident, adeoque tunc erit, ut arcus KL ad arcum HI, sic LG ad GH, h. e. per modo ostensa, ut 1 ad 3, atq; hinc LG erit quarta semper pars lineæ HL seu dimidia LP. Q. E. D.

III. Hanc porro Curvam evolutione sui se describere, facillima, quæ sequitur, demonstratio docebit. Sit INF (Fig. 2.) Curva *Fig. 2.* Caustica, cui in puncto I affixum filum curvam integram INF ambiens, filum vero dum evolvitur, describat curvam FPM; ajo hanc curvam evolutione descriptam esse causticam speculi sphærici MGH, cujus radius CM duplus est radii CL. Producatur enim NO in P, & ad lineam NP sit perpendicularis QPR a circumferentiæ punctis Q & R terminata, quæque proinde ex lege evolutionis, Curvam MPF tangat. SWQ sit ordinatim adplicata, puncta vero O & Q conjungantur recta OQ. Hisce ita positis, recta NOP continue æquatur curvæ NF, nec non NO & EO (juxta theorema, quod de radio incidente & reflexo semper æqualibus cuidam curvæ olim exhibui) sunt æquales curvæ NF, adeoque NOP=NO & OE: ablato autem communi NO, erit OE=OP. Quæ proprietas facilem hujus curvæ descriptionem suppeditat, plurimumque facit ad sequentium intellectum. Jam vero quia in triangulis OPQ & OEC recta OP=OE, & angulus EOC=NOC=QOP, item angulus OEC=OPQ; patet reliqua quoque latera horum triangulorum inter se esse æqualia, h. e. OQ=OC & QP=CE. Porro propter triangula similia OWQ & OEC, erit ut OC ad CE, sic OQ ad WQ. Jam OQ=OC, ut modo ostensum, Ergo WQ=CE. Tandem quia SW=CE, erunt tres rectæ SW, WQ & QP sibi æquales, quia omnes æquales rectæ CE. Ex quibus efficitur, eandem esse constructionem Curvarum MPF & INF, (quippe cum, uti in hac NO=dimidiæ ordinatim adplicatæ OE, & angulus NOC=COE, ita in illa quoque QP sit=dimidiæ ordinatim adplicatæ SQ, & angulus WQO=OQP) atque adeo illas ejusdem esse naturæ.

IV. Cum

IV. Cum autem hic curvæ Geometricæ & mechanicæ consensus adhuc obversaretur animo, suborta est suspicio, dari aliam ejus generationem, quæ a vulgari cycloidis per circuli revolutionem delineatione non abluderet, & sic curvarum Geometricarum numerum cycloide sui generis posse augeri. Nec mea me fefellit sententia, uti ex demonstratione, quam mox subjiciam, eluceſcet. Est enim Caustica nostra ex earum genere curvarum, quas acutissimi Vir ingenii Isaacus Nevvtonus in opere doctissimo, quod principia philosophiæ naturalis mechanica complectitur p. 148, consideravit, ad ipsamque facile Theoremata ingeniose ibidem inventa, & proprietates non vulgares comprehendentia, referri poterunt. Ego vero recensione illorum, quæ citato loco videri possunt, Lectori tædio esse nolo, sed potius rem ipsam, una cum facili demonstratione, exponam. Sit (Fig. 3.) diametro CA=radio CI circulus descriptus, *Fig. 3.* roteturque ille circa quadrantem CH, dico punctum ejus A curvam causticam AFH, de qua nobis sermo fuit, delineare. Nam cum dimidia circumferentia ABC sit æqualis quadranti CGH, erit arcus HG=arcui GF=arcui CB, & reliquus arcus CG=reliquo arcui AB, & proinde, quia recta AC=CI, angulus CIG in centro=angulo ACB in circumferentia=EGF=KGI. Sed angulus KIG quoque=IGR, atque hinc anguli KGI & IGR semper sunt æquales. Porro GF curvæ AFH ad angulos rectos occurrit, ut a multis ostensum fuit, ideoque recta LF curvam AFH tangit in puncto F. Quapropter ob triangula similia GFL & GRI, erit ut LG ad GF, sic IG ad GR; sed antecedentes GL & GI sunt ex hypothesi æquales, ergo & consequentes GF & GR. Quoniam ergo utriusq; curvæ hujus eadem est constructio cum illa, quæ in Curva caustica locum habet, dum nimirum semiordinata RG=GF posito angulo KGI=IGR; (Vid. n. 3.) patet cycloidem hanc AFH esse curvam illam Geometricam, quæ a radiis Solaribus in speculum sphæricum incidentibus & hinc reflexis generatur, situmque ejus genuinum esse AFHMNA, cum tota circuli ABC gyratio absolvitur.

V. Circa dimensionem quantitatum, de quibus hactenus actū nobis est, sequentia non contemnenda sese obtulere:

1. (Fig. 2.) Quia recta NP=curvæ NF, PO vero semper *Fig. 2.* dupla est NO, portio Cycloidis Geometricæ NF semper tripla est Tangentis NO.

2. Eodem modo pars MP tripla est tangentis QP, vel æqualis tangenti PR.

3. Curva IN est ad Curvam NF, ut recta LB ad rectam BC. Curva vero FP est ad curvam PM, ut recta FE ad rectam CE, & hinc curvæ illæ facile in data ratione secantur.

4. Pars evolutæ NF est ad partem evolutione formatam FP, ut OE ad duplam EF.

5. Evoluta integra INF dimidia est curvæ integræ FPM per evolutionem descriptæ.

6. Quadrans circuli LCF ope curvæ caustiçæ INF in spatia, quæ sunt ut numerus ad numerum, dividitur; est enim spatium IL OF quarta pars Quadrantis LCF.

7. Spatium cycloidale, circumferentia ALF & cycloide Geometrica AMPF contentum, æquatur circulo ALFD, seu est quadruplum circuli genitoris cujus diameter LM.

8. Spatium FPMQG est æquale circulo genitori, cujus diameter LM.

9. Segmentum circuli EOF semper est quadruplum spatii FNO.

10. Spatium FOP est semper duplum segmenti circuli EOF.

11. Spatium FNP est semper noncuplum spatii FNO.

12. Spatium MQP est semper æquale segmento circuli LBO.

13. Spatium FOP est ad spatium OLMP, ut in quadrante circuli spatium FOE ad spatium EOLC.

14. Spatium vero MQP est ad reliquum QPFG, ut in quadrante circuli segmentum LBO ad reliquum spatium BOFC.

Fig. 3. 15. Spatium HGF (vid. fig. 3.) semper est quadruplum segmenti GF circuli genitoris.

16. Spatium vero ALF semper duplum est segmenti FL ejusdem circuli genitoris.

In his autem demonstratione confirmandis non opus est ut sim prolixus, cum quædam ex illis satis obvia sint, nonnullas vero quantitates & totas & quoad omnes partes suas dimensus fuerim; ostendens hoc pacto Lectori erudito viam facillimas eliciendi demonstrationes.

HISTO-

HISTOIRE DE L' EGLISE DU JAPAN, PAR Mr. l' Abbé de T. i. e.

Historia Ecclesiastica Japoniæ, Abbatis de T. Tomus I.

Lutetiæ, apud Stephanum Michallet, 1689. in 4.

Constat plagulis 87.

QUi Operis hujus amplitudinem, dispositionem & stylum considerabunt, nullum forte existimationi suæ detrimentum allaturum fuisse Autorem judicabunt, si nomen suum clarius indicasset. Licet enim fateatur, historiam hanc a *Solierio* Jesuita compositam esse, non parum tamen præstitit mutando in melius ordinem, expoliendo dictionem ad hodiernam linguæ Gallicæ elegantiam, & continuando post annum 1624, in quo Solierius desiit, retiam, & continuando post annum 1624, in quo Solierius desiit, retiam, & continuando post annum 1624, in quo Solierius desiit, ret

rimas Jesuitarum missiones, harumque successus, lætos ab initio aut tolerabiles, sed funesto ut plurimum fine, ita exponere, ut confusio locorum & temporum evitaretur, nec lectores eventuum similitudine obruerentur. Utilis lectu ante omnia est notitia regionis geographica, physica & politica. Tractarunt quidem eandem veteres & recentes scriptores variarum nationum, ut adeo nihil novi proponi potuerit; concinne tamen & terse pleraque exhibentur. *Japan* (ut summatim aliquid indicemus) sive *Japonia* in extrema Asia, orientem versus, plurimarum insularum veluti coacervatio est, intra 30 & 40 latitudinis septentrionalis gradum. Sunt tamen hodie qui continentem esse malint, junctamque a septentrione regioni, quæ *Jezzo* dicitur. Terrarum spatium in ducentarum leucarum longitudinem extendi ferunt, sed inæquali latitudine, quam interfusum mare efficit, ubi maxima est, LX, ubi minima, X leucarum. Quo tempore a Lusitanis navibus adiri cœpit, in plus quam sexaginta Dynastias distribuebatur, quas hodie etiam auctas tradunt, sed unius Imperatoris potestati ut olim subjectas, cujus regia *Jedo* est, immensæ urbs magnitudinis. Cætera de fœcunditate & natura soli, ingenio incolarum, eorumq; moribus & sacris, ex Autore ipso petenda sunt, qui etiam figuras quasdam Operi inseruit. Incredibilis est sacerdotum idololatricorum & monachorum utriusque sexus inter Barbaros istos multitudo, sed magis admiranda disciplina, quam Autor Hierarchiæ Romanæ legibus ritibusque multum convenire non diffitetur, veteres novasque relationes secutus. Habent etiam summi Pontificis instar, cui cæcum obsequium reliqui omnes deferunt. Sed censura, quam Autor occasione hujus rei in Protestantes exercet (tanquã iniquiores & stupidiores Barbaris illis, ut quod illi ex lumine naturali & sensu communi facere videntur, hi tamen non agnoscant, unum nempe caput Ecclesiæ quod cultui divino præsit, & de controversiis in religione pronuntiet,) dudum retusa & elisa fuit ab iis, qui Ecclesiæ longe aliud regimen convenire & a Christo constitutum esse observant, quam quod solius naturæ ejusque corruptissimæ instinctu gentes mundi sequuntur; neque honorem ab immanibus illis dæmonũ cultoribus ex instituti circa sacra similitudine, sed ignominiam ad Ecclesiam Christianam redundare existimant. Sunt qui inde conjiciunt, Christianismo imbutos olim Japones fuisse, quo per idolorum cultum oppresso externa illa facies superfuerit. Verisimilius

fol. I. 54.

milius sentirent, nisi recentiora essent istiusmodi inter Christianos instituta, aut in aliis quoque orientis regionibus inter Barbaros reperirentur, penes quos eadem quæ in Japonia reperire non licet.

Historia ipsa incipit a prima Japonicarum insularum cognitione, quæ Lusitanis circa annum 1541 contigisse fertur; aut potius a primo ex Japonibus, qui in Goam, Lusitanorum in India emporium & metropolin delatus, A. 1548 festo Pentecostes Christi fidem Baptismo accepto professus est, *Pauli*que nomen adeptus, cum antea *Anger* vocaretur. Ex hujus enim relationibus motus est *Franciscus Xaverius*, ex primis Ignatii Loyolæ Jesuitici Sodalitii fundatoris sociis, ut cum Neophyto illo, & *Cosmo Turriano* itidem Sacerdote Jesuita, in Japoniam navigaret, ubi in portu *Cangoxumæ*, Pauli patria, d. 15 Aug. 1549 appulit. Si quis summatim methodum in propaganda inter Barbaros religione, qua Xaverius & alii illum secuti usi sunt, cognoscere cupiat (id quod non facilius saltem, sed & utilius est, quam singulorum actiones investigare) is institutum Loyolæ considerare debet, quod ex historia & regulis ab illo constitutis, maxime vero ex *Maffeii* supra laudati libris tribus *de vita Loyolæ* luculenter percipitur. Scribunt enim Loyolam equestri familia in Cantabriæ parte, quæ hodie, *Guipuscoa* dicitur, A. 1491 natum, deserta militia, in qua ordines duxerat, mutataque vitæ luxuriosæ ratione, ad pietatis & literarum studia conversum esse, cum jam triginta annorum ætatem superasset. Nec contentus suorum morum emendatione, aliis quoque exemplo præire, ut tradunt, voluit, paupertate voluntaria, habitu vilissimo, nudus pedes, victu tenuissimo & non nisi emendicato, jejuniis frequentissimis, flagellationibus corporis fere quotidianis, assiduitate in audiendis Missis, confessionibus singulis septimanis edendis, sequente usu Sacramenti, colendis imaginibus & singulari devotione in invocatione Virginis Deiparæ, a qua tantum continentiæ donum accepisse dicitur, ut per reliquã vitam, quam ad annum ætatis LXV produxit, omni libidinis stimulo caruerit. Sed quod præcipue ad populi profectum pertinere credebatur, conciones erant, quas, antequam vel literas didicisset, aut sacros ordines accepisset, in compitis habuit, & accurrentem plebem a vitiis dehortatus, ad cultum, quem ipse sequebatur, incitavit, & exercitia quæ vocabat, spiritualia instituit, secessum in solitudinem quandam

Lib. I. pag. 55.

& per

& peragendas in illa preces & meditationes præscribens. Cum vero non solum profanæ plebis plurimas contumelias, sed & Ecclesiasticorum magistratuum, apud quos hæreseos aliorumque criminum suspectus non una vice factus est, rigorem summa cum patientia toleraret, deinde liberalitate eorum, quibus suum institutum probaverat, fœminarum potissimum, juvaretur, magnam curam ad sublevationem pauperum attulit, & ægrotis, fœdo licet morbo laborantibus, vilissima præstitit ministeria. Ita non solum magnæ sanctimoniæ famam adeptus est, sed & socios, & primo quidem paucos, nec ultra novem adscivit, inter quos duo illi, qui in Japoniam venerunt, supra nominati memorantur. Approbationem Pauli III Pontificis, cujus & successorum obsequio strictiori, quam omnes alii monachorum ordines, nexu se & sodales devoverat, & ad sacros ordines antea promotus erat, A. 1540 impetravit, & sub *Præpositi Generalis* titulo Romæ residens, Societatem suam per annos XVI rexit, tanto cum successu, ut A. 1556 moriens, jam fere centum Societatis domos sive collegia numeraret, in duodecim provincias distributa. Cum igitur præter cætera quæ diximus, primarium Jesuitarum institutum esset, ut plebem rudem, & eousque in regnis & provinciis Christianis (iis quæ Evangelicam reformationem instituerant, exceptis) in summa religionis Christianæ ignorantia neglectam erudirent sive catechizarent, & inter barbaras gentes idem facerent, inde meruerunt, ut ante alios ad hoc munus adhiberentur. Hoc fine rogatus a Rege Lusitaniæ Ignatius in Indiam expedivit Xaverium, qui Goæ collegium instituit, ex quo operarii in messem illam Japonicam missi sunt. Inter hos ut constat ex relationibus, quæ, ut dictum est, a Maffeio versæ extant, inclaruerunt, quorum gesta primo hoc Tomo Historiæ describuntur, post Turrianum, qui cum Xaverio Japoniam adierat, *Eduardus a Silva*, *Ludovicus Almeida*, *Balthasar Gagus*, *Ludovicus Froës*, *Melchior Nonius*, *Alexander Valignanus*, *Franciscus Capralis &c.* Horum aliorumque diligentia, iisque de quibus dictum est methodis & artibus, intra annos quinquaginta (quorum historia tomo hoc primo traditur) cœtus Christianorum, qui ultra hominum ducenta millia continebat, in Japonia constitutus esse dicitur, non ex vili solum plebe, sed & Regibus & Magnatibus, & ex Nobilitate & flore provinciarum, neque persecutionibus jam tum exortis pro-

tis progressus impediri potuit. Majora tamen pericula postmodum exorta sunt, de quibus Tomo II. agitur. Ex his quæ diximus, uno conspectu apparet, quæ fuerit Jesuitarum in Japonia plantandi Christianismum ratio. Fundatoris enim sui instituta exacte secuti sunt, atque ideo cum principiis fidei Christianæ, quæ sacræ literæ exhibent, & per totum orbem inter Christianos agnoscuntur, unum Deum in tribus personis, meritum Christi, pœnitentiam, fidem, opera pietatis & honestatis confitentes, cætera quoque Romanæ Ecclesiæ placita non minori zelo & studio gentibus illis inculcarunt, sacrificia nempe Missæ, confessiones exactissimas, cultum Sanctorum & inprimis B. Virginis, cœlibatum Sacerdotum, dogma de purgatorio, sacrificiis atque precibus pro defunctis; neque obliti sunt præconii de Pontificis Romani suprema potestate. Accesserunt religiose venerandæ reliquiæ, agni ex cera formati, grana, aqua, & tot alia quæ consecrantur, & in veneratione habentur, totaque Ignatii supellex, præter quam nihil fere in scriniis ejus post mortem repertum esse dicit Maffejus, in allegata vitæ ejus narratione Lib. III. cap. 1.

Etsi vero hæc sufficere, & judicii de tota hac historia præbere possint, ne tamen labori in tractando Volumine sat magno peperciisse videamur, ex *libris* Tomi hujus I. *decem*, quædam veluti digito indicabimus, quæ notabiliora visa sunt, & a lectoribus, si lubet, evolvi atque inspici tanto facilius possunt. Ex miraculis *Xaverii* potissimum referuntur, resuscitatio puellæ ex morte, & responsio miraculosa, qua plurimis diversa quærentibus uno effato satisfeciisse perhibetur, itemq; donum linguarum. Autor quidé in præloquio pollicitus est, se de miraculis in Japonia editis nihil esse relaturum, ne delicatiores quosdam in dubitationes potius adduceret, quam ad credenda quæ referuntur, moveret; interim non pauca in toto hoc opere recensentur, & quædam satis liberaliter. Certe si non aliam autoritatem, quam sequeretur in narratione de miraculis Xaverii, habuit, quam quæ in Narratione de rebus a Societate Jesu in India & Japonia seculo superiori gestis pluries edita sumi potuit, plus scripsit quam in ista legitur, aut tacuit, quæ indicari debuissent. Nam in Narratione illa (edit. Colon. A. 1574. p. 11.) Xaverius ipse interrogatus de resuscitatione puellæ in promontorio *Comorini*, factum confiteri noluit. Excusatio vero ab exemplo Christi, quædam miracula sua divulgari vetan-

Lib. I. pag. 77. 102. 103.

eis, vix locum habere potest, cessante speciali & temporaria Christi ratione. Postea enim miraculorum donum ad confirmandam doctrinam Evangelii datum, minime occultarunt Apostoli, sed publice ad ea provocarunt. Deinde de responsionis prodigioso modo Relationis veteris Autor diserte nihil dicit, imo illam distinguit & separat ab actis Xaverii admirabilibus, ut adeo diversæ illæ quæstiones una distinctione, vel explicatione universalis alicujus principii solvi potuerint. Majus etiam donum hoc fuisset, quam quod Apostoli in festo Pentecostes acceperunt. Sed hæc & alia ejusmodi lectorum judicio permittimus, non ignari tamen, ex aliis & recentioribus relationibus constare, quod *Missionarii* quos vocant, ultro fateantur, donis miraculorum in barbaris illis regionibus edendorum se non pollere; sic enim excusant, quod aliis modis accessum ad Reges & Magnates quærant, disciplinis nempe mathematicis, medicina, pictura, aliisque etiam exilioribus ministeriis. Quapropter dubio non carent, quæ Autor in præfatione statuit, ac si miracula etiam hodie ad propagandam Evangelii doctrinam necessario requirantur; de quo videbunt Theologi. Idem considerabunt, quæ Lib. II. traduntur de apparatu externo, sive pompis, ad autoritatem sacris Christianis conciliandam, ad quas adhibendas Xaverius a mercatoribus Lusitanis persuaderi se passus est, contra vetus suum institutum, quod utique cum Apostolorum exemplo exactius conveniebat. Autor ipse annotavit, invitum & reluctantem adactum ad eas esse: sed proniores ad has habuit successores. Memorabilia sunt, quæ ex disputationibus ejus adducuntur cum sacerdotibus idolorum, quos Bonzios vocant, de commendatione paupertatis, quam Japones spernunt & pro summo malo execrantur; de transmigratione animarum, quam illi stultissime somniant, & impudentibus mendaciis confirmare non verentur; de agnitione Dei ex pulchritudine & ordine creaturarum; de Justo Dei judicio adversus gentes, quæ naturali ejus cognitione male usæ, in fœdam idololatriam prolapsæ sunt; item cur Deus Diabolo permittat, ut pios tentet, & cur impios ad æternas pœnas damnet. Laudanda est cura a Jesuitis adhibita, & Lib. III. relata, de colligenda stipe ad alendos pauperes, quod pietatis genus Barbaris plane incognitum fuisse dicitur. Refutatur etiam quidam ex Protestantibus, qui conversionem Jesuitarum non nisi ad pau-

Lib. II. pag. 115.

122.

128.

135.

155.

Lib. III. pag. 179.

peres

peres & mendicos, & ad sacra Christiana eleemosynarum distributione emtos pertinuisse scripserit: plurima enim exempla Nobilium & Sacerdotum opulentorum in contrarium adducuntur. Magnifica exequiarum pompa describitur, novo itidem exemplo ad aliciendos Barbaros inventa. Insigni elogio honoratur *Melchior Nonius*, Provincialis Jesuitarum in India, sed in Japoniam profectus, ut & *Ferdinandus Mendesius Pinto*, qui relicta divite mercatura, in Jesuitarum Societatem concessit. An hic idem sit, cujus historia incredibilium pene eventuum relatione referta extat, compertum nobis non est. Primum martyrium fœminæ cuidam Christianæ, servilis quidem conditionis, contigisse narratur A. 1557. Conversio *Bonzii* cujusdam ex illorum secta, qui diabolico plane invento nihil aliud meditantur, quam ut omnem de existentia Numinis opinionem ex animo extirpent, lectu digna est; sed versio epigrammatum quæ adscribuntur, alium habet sensum, quam Latina, quæ etiam longe breviora sunt. Vid. Epist. Japon. supra citatæ Lib. III. ep. 1. & Maffejus Lib. II. ep. select. ep. 1. Libro IV primus ex Regibus, qui baptismum a *Cosmo Turriano* A. 1563 accepit, Rex fuisse dicitur *Amuræ*, assumto nomine *Bartholomæi*. Idem mox regno quidē pulsus fuit subditorum paganorū conjuratione, Jesuitis id pro solatio ei proponentibus, quod Christiani persecutionibus non possint non subjecti esse; restitutus tamen postea. Libro V notanda est horribilis conversio omnium rerum in Japonia, evecto ad Imperium infimæ sortis homine, *Nobunanga*, forti quidem & bellicoso, sed fallaciis & dolis pleno, sævo itidem, rapaci & superbissimo, utpote qui idola gentis, una cum sacerdotibus non aliam ob causam crudelissime persecutus est, magnaque ex parte sustulit, quam ut seipsum pro Deo colendum populo obtruderet. Toleravit interim utilitatis causa Christianos, & Jesuitarum eruditionem æstimare visus est. Habita coram eo fuit disputatio de immortalitate animæ inter Jesuitam & Bonzium quendam. Narratur porro mors *Johannis Ferdinandi* Ulyssiponensis, qui ex divite mercatore, cum ducentos homines, in sacello quodam Jesuitico, flagellatione pœnitentiam testari vidisset, socius Xaverii factus, Indiam & Japoniam adiit, multumque eloquentia homiletica & morum sanctimonia profeciſse ad conversionem Japonum dicitur: mors itidem & elogium *Cosmi Turriani*, A. 1570, cum magno Chri-

Lib. IV. pag. 246.

Lib. V.

pag. 308

325.

340.

stianorum luctu extincti. Is XXI annis, sacris in Japonia præfuit, tanta cum abstinentia, ut nec carne, nec piscibus, sed solis leguminibus male coctis uteretur, neque vinum biberet, & nudis pedibus plerumque incederet. Libro VI. baptismus Regis Bungitani, cui *Francisci* nomen datum est, memoratur. Magna hujus pietas ex institutis Jesuiticis celebratur, præsertim in observando jejunio & in
Lib. VI. cultu B. Virginis, quem Autor ita defendit, ut dicat, verisimile es-
pag. 395. se, *cum ad Patrem non eatur nisi per Filium, ita non iri ad Filium nisi per Matrem, & hanc constituram esse matrem omnium electorum, cum ei sub cruce stanti Johannes Apostolus commendaretur.* Sed quod hæc verisimilitudo a magna Christianorum parte rejiciatur,
422. satis notum est. Regis istius tria vota referuntur, primum de servanda castitate conjugii: alterum de servandis non solum præceptis, sed & quæ vocantur, & religiosos solum obligare creduntur, consiliis Evangelicis: tertium de non deserenda fide Christiana, etsi omnes
424. ab ea deficerent. Miracula subjunguntur expulsi per reliquias dæ-
427. monis, & restituti quinque cæcis post acceptum baptismum visus.
434. In fine libri notatur, A. 1581, cum Alexander Valignanus ex Japonia, cui præfuerat, decederet, reliquisse eum socios LIX, non computato magno discipulorum ex juventute Japonica numero; cæterorum Christianorum centum quinquaginta millia, templa ducenta. Libro VII legatio Regum in Japonia Christianorū, Francisci Bungitani, Protasii Arimensis, & Bartholomæi Amurani in Europam, & præcipue ad Pontificem, qui tunc erat Gregorius XIII missa describitur. Legati fuisse dicuntur duo ex Regum stirpe, duo ex Nobilitate, juvenes sedecim annorum. Navem conscenderunt cum Valignano Nangasaqui d. 22. Febr. A. 1582; Goam venerunt mense Martii 1583, Ulyssipo-
Lib. VII. nem A. 1584 d. 10. Aug. Romam vero d. 20. Martii 1585. Literæ Regum
pag. 456. ad Pontificem, dona illi oblata, oratio a Casparo Consalvo Jesuita illorum interprete habita, responsum Pontificis, qui paulo post d. 10. Apr. decessit, dimissio honorifica a successore ejus Sixto V data, magnifica exceptio eorum in urbe Veneta, luculenter hoc libro de-
pag. 459. scribuntur. Goam reversi sunt d. 15. Augusti A. 1586, idea magnitudi-
476. nis Ecclesiæ Romanæ, quam Autor impense laudat, repleti. Impetratum est inter alia hac legatione, ut munus Episcopi, quo huc usque caruerant Christiani Japones, Jesuitis conferretur, ut sacerdotes consecrare

secrare, firmare neophytos, & alia præstare possent, quæ ex disciplina Romanæ Ecclesiæ Ministris non conceduntur, sed solis reservantur Episcopis. Primus ex Jesuitis, cui in Japonia hoc munus collatum est, fuit *Sebastianus Moralis*, sed in itinere mortuus successorem habuit *Petrum Martinez*, hujusq; adjutorem *Ludovicum Cerqueram*. Libro VIII narratur, quomodo tyranni, divinitatem stolide affectantis, insania finem ex merito habuerit. Pro templo enim & statua, quam vivus sibi erexerat, mortem invenit, conjuratione subita oppressus & Lib. VIII.
flammis in palatio suo consumtus. Exempla apparitionum B. Virgi- pag. 488.
nis, mortem tum cuidam, qui religionis Christianæ pene oblitus erat, tum alii satis devoto nunciantis, & utrique ad consequendam æternam salutem opitulantis, adducuntur. Mors Ludovici Almeidæ Jesuitæ A. 1584, item Bartholomæi & Francisci Regum Christianorum A. 1587, eorumque pietas multis describitur. Libri IX 521. 523.
summa hæc est: Cum jam Christianorum numerus ad ducenta Lib. IX.
millia excrevisset, magnaque amplioris successus spes esset, a no- pag. 529.
vo Japoniæ Imperatore, qui non vulgariter favere Jesuitis videbatur, iisque nova privilegia concesserat; subita mutatio facta est, offenso Imperatore a Lusitanis mercatoribus & navarchis, minus ei quam cupiebat obsequentibus, eorumque malis moribus, ex quibus occasionem nacti sunt æmuli Christianorum, ut hos de hypocrisi, & Jesuitas speciatim de insidiis ad subjiciendam peregrino imperio Ja- 531.
poniam calumniarentur. Accessit tyranni, antecessore non melioris, eadem insania affectati divini cultus, & indignatio in Christianos, qui turpitudinem libidinum, quibus indulgebat, non poterant non reprehendere. Objecit inter alia Jesuitis, quod carnem bubulam 835.
comederent, qua tamen illis nunquam fuerat interdictum, quaq; parati erant non minus, quam Japones solent, abstinere. Publica- 539.
vit itaque edictum, quo intra XX dies Jesuitæ omnes Japonia excedere jubebantur, commercio tamen Lusitanis ut antea permisso. Verum Jesuitæ habita deliberatione manere, mutata veste latere, & sacra in occulto procurare constituerunt, favore Magnatum Chri- 543.
stianorum adjuti, ex quibus etiam duo insignes militiæ duces, Augustinus & Simon, gratiam Imperatoris & præfecturas suas retinuerunt. Non obstante hac Ecclesiæ calamitate, Regina quædam, prohibente licet marito, Christi fidem suscepit, baptizata a famula, quam Jesuitæ,

quibus aditus ad Reginam non concedebatur, instruxerant; vetuo-
pag.547. runt tamen, ne etiam peccata confitentem audiret, aut absolutionem
550. petenti impertiretur. Refertur ejus epistola ad Jesuitam quendam scripta, & mors pia, quæ illi A. 1600 contigit. De belli, quod Japoniæ Imperator contra potentissimum Sinarum regnum, ausu temerario & ut Christianos subditos in illo consumeret, molitus est, læto principio, sed funesto fine, & de strenua opera, quam duces militiæ Christiani illi navarunt, memoratu digna hoc libro recensentur,
573. sed quæ ad res Ecclesiasticas parum pertinent. Propius ad eas spectat figura crucis, in medio arboris cujusdam, non sine prodigio, ut Au-
590. tor putat, inventa; item reditus Legatorū ex Europa d. 21. Julii A. 1590. Illi tamen per octo annorum absentiam & jam adulti vix agnoscebantur, & ægre fidem invenerunt, cum visa a se narrassent; auditi tamen
606. sunt ab Imperatore cum admiratione, literis Proregis Lusitani in India instructi: postea omnes in Jesuitarum Societatem concesserunt, ex qua illo tempore CXL religiosi in Japonia versabantur, sed magna cum cautione cultum ceremoniasque celantes.

Libro X. narratur aucta calamitas Christianorum ex delatione Hispani cujusdam ex Insulis Philippinis, qui Lusitanos, a quibus in
Lib. X. causa injusta pro voto non erat tractatus, apud Imperatorem crimi-
pag.620. natus est: nec parum nocuisse dicitur imprudentia monachorum, qui ex ordine Dominicano & Franciscano in Japoniam venerant, sed apertius sacra procurabant, quam ut latere id hostes religionis pos-
632. set. Parum itaque profecit reditus Valignani in Japoniam, licet Legati a Prorege Lusitano personam sumsisset, & munera afferret. Mira sunt, quæ hoc libro leguntur de luxu & opibus Imperatoris, ejusdemque tyrannide & sævitia, qua etiam in nepotem, quem sibi successorem destinaverat, hominem quidem immanissimum, usus est. Interim in secreto continuabatur cultus a Jesuitis institutus, nec defuisse dicuntur sanctitatis & constantiæ exempla, aliquando & miracula. Hæc ex primo hujus Operis tomo excerpta sunt; secundum alio mense enarrabimus.

AD ILLUSTRISSIMUM DOMINUM DN. MAURITIUM HENRICUM L. B. A MILTIZ, Dynastam Bazdorffii &c. Seren. ac Pot. Elect. Sax. ad comitia Ratisbonensia Legatum Excellentissimum, Epistola Christfridi Wachtleri, D.

Dres-

Dresdæ, stanno Riedeliano, 1690, in fol. 3. plagularum.

OBsequium suum Illustrissimo Domino Baroni probaturus Autor, examinandam in hac Epistola sumsit novam Johannis Spenceri thesin de *Legibus Hebræorum ritualibus, earumve rationibus*: facere nunc itaque non possumus, quin nostram in *Actis Anni 1686. p. 120.* datam Lectori fidem liberemus, Epistolæque hujus argumentum recenseamus breviter. Dicto autem in opere Anglorum doctissimus id egerat, ut suaderet, *totam illam temporum annorumque distinctionem, & mensium etiam discrimina, quibus olim Hebræorum adstringebantur sacra, in obstaculum aliquod idololatriæ, passim tunc obviæ, objecta unice a Deo fuisse: Gentilium enim festis, in Lunæ honorem sub mensis alicujus & anni initium celebrari solitis, invitatum fuisse Deum, ut eadem sub tempora institutis diebus feriatis Hebræorum animas religiosis officiis districtos teneret, eosque ab Ethnicorum sacris ad cultum sibi soli exhibendum avocaret.* Et quamvis satis θεοδόξῳ sit hæc ὑπόληψις, non raro tamen, ut Poeta ait,

Addit & invalidæ robur facundia causæ.

Quo ergo rectius, quid veri firmique eidem subsit dijudicari queat, in fundamenta ejus, & autoritates, ad quas Spencerus subinde provocarat, paulo accuratius inquirit doctissimus Autor, observatque initio, in Scriptore quodam Arabico, quem & Hottingeri *Historia Orientis* citatum habeat, frustra mendum quæri a Spencero. In utraque editione enim, anni 1651, & 1660 constanter, & absque suspicione lapsus, diem octavum nominari, non decimum; ab eodem scriptore quoque ritus Zabiorum recentiorum tantum esse consignatos; de suo vero Spencerum addere, *quod propagata illa sine dubio sint a majoribus ipsorum, qui Abrahami temporibus Charan seu Mesopotamiam coluerint.* Hinc Spencerianæ opinionis originem propius attingens, digito quasi eam monstrat in Maimonide, qui Seculo XII floruit, & Muhammede aliquo Ben Isaac, ex cujus tractatu manuscripto, & Hottingerus Zabiorū sacra secundum menses ipsorū singulos, initio a mense Nisan sumto, recitarit. Spencerum itaque, ubi sacra mensis eorum primi Nisan, cum Sacris septimi Hebræorum mensis Tisri comparasset, deprehendisseteq; aliquam dierum hic conformitatem, putasse, Deum perversis seculi istius moribus cultum meliorem,

rem, diebus non mutatis, opponere voluisse. Verum opportune Autor hic Spencero in memoriam verba revocat ejusdem Maimonidis: *Particularia non sunt ita solida; quorum caussæ nobis absconditæ, & utilitas ignota, inprimis cum illæ opiniones & sectæ mille abhinc annis interierint, & nomina illorum deleta sint: & quia ego per auditum quædam de ritibus Zabiorum scio & didici, opera eorum ipsi non vidi.* Quibus quoque Hottingerum non temere permotum conjicit, ut in isto Muhammedis Manuscripto tenue momentum putaret collocandum. Seldenum vero, solertem admodum Judaicorum indagatorem documentorum, censoremq; satis cautum ingenue fateri, libros de Zabiorum ritibus nullibi fuisse a se repertos.

Præterea nec ipsa rerum dogmata satis inter se docet congruere. Dato enim, quod mensium peregrinorum nomina diu forte retinuerint Hebræi & Scriptores sacri: positoque Zabios perinde ut Hebræos, a mense Nisan annum esse auspicatos; non videri tamen consentaneum, Deum mense demum septimo Tisri, corrigere apud suos voluisse, quæ Zabii peccassent mense primo. neq; pugnare magis cum ratione festos Sabbatici mensis dies, quam annum totum Sabbaticum, imo quam apparatus illius Mosaicarum legum partem haud exiguam. Importunum quicquam hic cogitare nefas esse, quod de Deo divinisq; institutis non nisi modeste, sancte, & reverenter ubique sit sentiendum.

Porro opponitur Spencero, neminem hactenus docere liquido potuisse, quod Ægyptii, aut vicinarum gentium aliqua mense septimo, Nilo tum regresso solum siccante, statis dierum ejusmodi solennibus sacra sua sub Mosis tempora jamjam distinxerint; cum ne mensium quidem accuratam atque certam rationem, justumve ordinem, pro ista ruditate artium, didicerint servare; sed annum quasi agricolarem sequi cogerentur. Subsidium, quod Ebræorum magistri in mensis Weadar intercalandi peritia hic quærant, ipsi Marshamo videri incertum, neque ullum intercalationis ejusmodi, aut chronologiæ technicæ vestigiũ, stante primo Templo, literis in sacris reperiri. Novilunia, ut & plenilunia gentium, in festorum Judaicorum seriem transfundi perperam propterea, quod Neomenias suas Hebræi non a nova luna, ut gentiles, sed a novo mense potius deduxerint. Missa igitur Spenceri sententia, statuendum Autor arbitratur, ante-

quam Ebræi liberam ipsi rempublicam, adulta jam velut post exodum ecclesia, inchoarent, præter septimi forte diei cultum ignota reliqua sacrorum dierum solennia fuisse, primumque per Mosen, citra discrimen Solarium mensium aut Lunarium, qui semper instabiles, suo quodam ordine determinata esse singula atque composita; a gentilibus autem in novilunia & plenilunia, imo in cultum Lunæ atque siderum deformata misere.

A qua sententia nec dimoveri se Berosi testimonio patitur, apud Athenæum forte affirmantis: *Decimo sexto die mensis Loi festum, Sacean dictum, Babylone dies quinque celebrari*; quod multa Athenæi, observante Casaubono, non ex ipsis, quos citavit, autoribus deprompta sint, sed alibi reperta, eoq; ab erroribus non usque quaque immunia: nec aliud citata Athenæi oratione probari, quam *quod Romanorum Saturnalia sumta sint a Græcis*. Quod licet concedatur, institutum tamen istud Græcorum, vel Persarum etiam, aut Scytharum, longo satis intervallo ab Abrahami, Mosisque ætatibus remotum & seclusum deprehendi. Neque Loi mensis nomine posse alium intelligi, quam Macedonicum, primum quidem Lunarem decimum, postea ubi Macedones Græciæ dominatu potirentur sub Philippo, in Solarem cum reliquis mutatum; id quod uberius ipsius Philippi, quas Demosthenes recitavit, literis confirmatur, & Galeni testimonio. Neque in aliam quam Philippi hujus ætatem, Metonem, Euctemonem, & Eudoxum Astronomos incidere. Et quanquam hic in ordinandis annipartibus Chaldæos secutus videatur; præsertim cum & Observationum cœlestium ab Ægyptiis & Babyloniis missarum, secundo de Cœlo meminerit Aristoteles; illa tamen ipsa mediocrem præse ferre vetustatem, nec nisi a Nabonassari (sub quo Berosus floruit) initio, quod olympiade prima posterius est, deduci. id quod Syncelli autoritate mox roboratur. Colligit hinc Autor, rudimenta quidem Astrologiæ ab Ægyptiis, Astrologiam ipsam vero a Græcis Ægyptiensibus potissimum elaboratam, atque demum excultam esse: adeoque supervacuum plane & præposterum videri, longe antiquiorum rituum originem ex recentioribus populorum moribus derivatum ire, atque vel Deo vel Mosi quidquam velle ad imitandum inde proponere.

His defunctus, monitu alio loco jam laudati Viri Illustrissimi, ad excutienda loca Autor progreditur, quæ ex Porphyrii libris de *animalium abstinentia*, a Spencero partim, partim a Marshamo, in argumentis de origine Sabbati Judaici, de ciborum discrimine, de politis lapidibus templo, rudibus autem altari extruendo destinatis, de graduum ad altare ducentium altitudine, de mellis usu a sacrificiis remoto, de cornibus ad altaris ornatum pertinentibus producuntur; adductisque integris Porphyrii locis, & collatione jucunda institituta, ostenditur, in eorum nullo, quod Spencerianæ causæ præsidium vel minimum præstare queat, reperiri.

DICTIONAIRE PHARMACEUTIQUE, OU Apparat de Medecine, Pharmacie & Chymie.

id est,

Dictionarium Pharmaceuticum, sive Apparatus Medicus, Pharmaceuticus & Chymicus, Autore Dn. De Meuve Medic. Doctore ac Regis Consiliario & Medico ordinario.

Parisiis, apud Laurentium de Houry, 1689, in 4.

Constat plagulis 89.

ETsi Pharmacia præsens juxta seriem Alphabeti digesta multis videbitur confusa, genioq; ejusdem perspicue ac distincte evolvendo minus conveniens, nostro nihilominus Autori hanc potius, quam aliam, in tradenda Arte Pharmaceutica insistere methodum placuit, cum libros inter artibus vel scientiis edocendis destinatos omnium utilissimos censeret Dictionaria, in quibus doctiores non minus, quæ forsan exciderunt, promte reperirent, quam tyrones elementa artis, quam anhelant, facili negotio addiscerent. Duodecimus vero volvitur annus, e quo prima vice prælum Pharmacia hæc evasit, quæ tamen hic ab Autore revisa, correcta multumque aucta sistitur, præmissa formularum nonnullarum a Medicis præscribi solitarum elucidatione, sub dictionibus Latinis tum artis & qualitatum in genere naturam, tum instrumenta Pharmaceutica v. g. abacum, fornaces, matratium, &c. tum remedia, simplicia æque

æque e triplici Naturæ regno depromta, ac composita, vires eorundum e qualitatibus primis plerumque æstimatas, quibus doses ac operationes subjiciuntur, comprehendens, atque ad mentem autorum veterum & recentiorum singula trutinans. Adnectuntur denique duæ Tabulæ, quarum altera medicamina morbis quibusvis appropriata indigitat; altera vero indicis vice defungitur, vocabulis Gallicis Latina respondentia synonyma exprimens, quo Gallo Latinæ linguæ ignaro, hujus demum ope ea, quæ in Pharmacia nosse expetit, liceret quærere.

VITA PONTI DE LA GARDIE, EXERCITUUM Sueciæ Supremi Campi Ducis, Regnante JOHANNE III. Cujus occasione totius fere Livoniæ Historia exhibetur ex incorruptæ veritatis monumentis regiique chartophylacii originariis documentis eruta

a

CLAUDIO ARRHENIO OERNHIELM, S. R. M. S. Historiographo.

Lipsiæ, sumptibus Joh. Frid. Gleditsch, 1690, in 4.

Constat plagulis 26.

VEtustæ neque dum interceptæ consuetudinis est, de vita & moribus rebusque gestis illustrium Virorum publice commemorare, stylique industria, quicquid præclari exempli & maximæ virtutis olim eminuit, ad posteros propagare. Non arcessenda longius documenta sunt, quæ hac in parte tum veterum, tum recentium scriptorum diligentiã ac ingenium non minus, quam picturæ artificum manus solertiamq; commendant. Horum itaq; institutum laudemq; sectatus nobilissimus *Arrhenius*, se operæ pretium facturum existimavit, si *Ponti de la Gardie*, cujus in Historia superioris seculi magnum nomen fuit, vitam accurate ornateque describeret. Exorditur vero ab ipsa illustrissimæ Delagardianæ Domus origine, ejusque decora omnia muniaque, & nobilissimas quasque gentes, per quas in Gallia potissimum surgit, ordine recenset, ut supra atavos etiam deducat Lectorem, ipsumque *Raymundum du Puy*, primum sacri ordinis pag. 2.
Hierosolymitanorum Magistrum, eumque qui primam suis sodali-

bus Hierosolymis regulam, Romæ A. 1154 Honorio secundo Pontifici adprobatam, postea interpolatam a successoribus, *Miræo* teste, scripserit, inter majores cognominesque *Delagardianæ* stirpis memoret. Virtutis laudem jam ante *Pontus* in armis Danicis auspicatus erat, quam Succico Regi *Erico* suam operam ministeriumque juste ac legitime addiceret. In cujus aula tam strenue, prudenter ac circumspecte egisse dicitur, ut non modo periculis vacua, verum æquabili etiam autoritate ac gratia semper floruerit, eo clementiæ ac fiduciæ successu, ut cum *Joach. Birgero* ad *Carolum* IX Regem Galliæ, arma militemque accitum profligandis Danorum bellis, quibus ex Galliis eadem allata auxilia erant, ablegaretur. Sed reversus cum socio in Sueciam, turbarum ac motuum plena omnia invenit. Involvebatur enim fluctibus tempestatibusque atrocissimis, cum infesta ei signa animis sociati Poloni, Dani atque Lubecenses uno tempore inferrent. Hisque deterius malum incumbebat domesticum, simulata potius quam bona fide culta duorum fratrum *Erici* Regis & *Johannis* Ducis Finlandiæ concordia. Quæ brevi rupta penitus, ut *Johannes* absens inauditusque perduellionis infamia notaretur, moxque, quasi convictus criminis, in Gripsholmensem carcerem detruderetur. Consiliarii Ministrique Principis, & Sturiæ gentis proceres, quorum nulla in Regem patriamve mala facinora, maxima vero virtutum merita, alii aliter, plurimi indignissima morte multabantur. Quo factum, ut post tot patratas innocentium cædes, usurpatamque crudeliter quidvis agendi licentiam, populi benevolentia *Ericus* excideret. Quem insigni aliquo specimine bonitatis propitiaturus, *Johannem* carcere exemtum libertati dignitatique pristinæ restituit, eidemq; in auctoramentum fraterni affectus *Pontum Delagardium*, ut ejus consilio in rebus suis uteretur, benigne concessit. Aliquanto post, tentatis subinde frustra principalis fastigii connubiis, repulsarum ignominia commotior, *Catharinæ*, *Magni* cujusdam, seu Regii satellitis, seu decurionis inter milites, filiæ nuptiarum coronationisque solennia decrevit, iisque majori apparatu celebrandis, præter Ordinum Regni lectissimos, fratres Duces, simul sororem *Sophiam* elocaturus, invitavit. Inde rumor sparsus, necem Principum Purpuratorumq; Regem animo agitare. Quod cum animadverterent fratres, de propulsandis vindicandisque semel injuriis consilium cum

pag. 9.
14.
15.
16.

am cum Proceribus ac fœdus inivere, validoque collecto exercitu Regem nec opinantem securumque Holmiæ invaserunt, ductoribus copiarum præcipuis *Stenone Erici* Leyonhuffwud, Ducum avunculo, & *Ponto Delagardio*. Quorum illo letali vulnere mortuo, hic brachium perforatus bipenni, eoq; velut incentivo fortitudinis exstimulatus, fuso captoque hoste, plenam Ducibus victoriam peperit. Hinc exauctorato *Erico*, septoque arcta custodia, ad proximum natu *Johannem* Regni deferebantur insignia, qui *Pontum* ob rem præclare gestam summum aulæ suæ moderatorem constituit, cui obtemperare jussa omnia aulæ ministeria. Posthæc cum Danis in pacem Suedicam iniquioribus, belli periclitanda alea erat, *Pontusque*, quo loco pugnavit, adversam adeo fortunam expertus, ut inter confertissimos dimicans, gravi accepto vulnere, in manus hostium devenerit. Ex quibus, feliciter confecto per Stetinensem transactionem pacis negotio, liber ac sui juris dimissus, ad Regem acceptissimus rediit, adeo ut post receptam Aulæ præfecturam mox ad alios aliosq; honores aspirarit, paucisq; elapsis mensibus titulo liberi Baronis, eximiisque bonis Ekholmensi, cujus nomen usurparet, Baronatui adtributis exornaretur; prisca quoque gentis suæ insignia multo illustriora acciperet. In cujus rei fidem majusque pondus, memorabile *Johannis* Regis diploma Autor subjungit. Hinc *Pontus* diversis ad diversos legationibus, iisque arduis ac gravissimis, præfectus fuit, de quibus particulatim eo ordine, quo singulas obiit, Noster recensuit. Cum Lubecensibus primo omnium de suspendenda navigatione Narvica res erat, donec æquis rationibus Rex pacaret Moschum, cui ex promiscuo armorum merciumque per Narvam illatu nervos atque vires suppeditari, persuasissimum habebat. His in utramque partem disceptatis, cum negotium pro voto non posset expediri, Hamburgum adiit, rebusq; ex sententia firmatis, ad Monasterienſem Episcopum, Comitem Ostfrisium, Ducem Albanum, Amstelodamensem Antverpiensemque Senatum, totidem itineribus pervenit, ita ut singulis, quæ legationi causam dederant, distincteque ac ordine, & quibus quid modis susceptum atque gestum sit, ab Autore commemorantur, bene laudabiliterque peractis, tandem in Sueciam ad partes veteres redierit. Ubi post solertiæ civilis recentia specimina, militaris iterum exercendæ largam uberemque materiam

pag. 18.
19.
20.
21.
23.
24.
733.

riam Livonia ſubminiſtrabat. Cui ſublevandæ, & a Moſchicis injuriis, rapinis, incendiis vindicandæ, *Ponti* virtus admovebatur.

Sed prius quam *Ponti* facta eventaque in Livonia Noſter attingit, ſigillatimque enumerat, a longiſſimis retro temporibus omnem rerum Livonicarum memoriam arceſſit. Quam olim ſub Sueciæ Holmgardiæq; ſeu Oſtrogardiæ Regibus ante tempora Chriſtianismi faciem habuerint, obiter jam ſuperius docuerat. Inde progreſſus, initia cauſasque annunciati Evangelii, & quibus vicibus ac ſucceſſibus creverit, prolixius aperit. Primum, qui Fennos Chriſti ſuoque regno ſubjecerit A. 1157, *Ericum* Nonum ſeu Sanctum Regem Sueciæ nominat, cui *Alexander* III Papa animum ſtimulumque ſuppeditarat. Idem Pontifex circa A. 1160 per literas a Nidroſienſi Archiepiſcopo, & Stavagrienſi Præſule, *Nicolaum* quendam Monachum gente Eſthonem impetrabat, cujus opera in illa gente convertenda uteretur *Fuleo*, tum Eſthonum Epiſcopus. Atque eodem anno cum Livonis commercia exercendi, Germanicasque eo colonias deducendi primus aditus patefactus eſt per *Bremenſes* mercatores, tempeſtate in ſinum Livoniæ ad Dunæ oſtium perlatos,
pag. 74. qui pacto cum Livis amicitiæ mercaturæque fœdere, ſacellum exſtrui in Dunæ fluminis inſula, cui inde nomen *Kirkholm* impoſitum, curarunt. Cumque poſt promovendæ religionis negotium per *Menhardum* Segebergenſem Monachum, in easdem Livoniæ partes a mercatoribus adductum, bene proſpereque ſuccederet; idem ille per *Alexandrum* Papam, decimo poſt Bremenſium adpulſum anno, primus Epiſcopus datus eſt. Huic in Uxkel ad ripam Dunæ defuncto, *Bartholdus Lochaw* e monaſterio S. Pauli Brema ſucceſſor miſſus, qui prima urbis Rigenſis A. 1196 fundamina jecit; quam Livones, augurati fraudi damnoque ceſſuram libertati ſuæ, trucidato Epiſcopo diruerunt funditus. *Bartholdo* eodem anno *Albertus Buxhoveden*, itidem ex collegio Bremenſi ſuffectus eſt, qui exciſam & everſam urbem A. 1200 reſtauravit, adſcito poſtea A. 1204 in commilitium provehendæque doctrinæ ſocietatem ſacro Enſiferorum Equitum ordine, cujus illic primus Magiſter ſeu Dux *Vinno* recenſetur. Atque hæc prima Chriſtianiſmi in Livonia velut incunabula ſunt, quibus *Bremenſes* cauſas initiaque dederunt. Hæc multæ exceperunt turbæ, plurimæ calamitates, quarum longum catalogum ordinemque Autor pertexit. A. 1222

Walde-

Waldemarus II Rex Daniæ *Albertum* Nordalbingiæ Comitem, co- pag. 75.
piarum ſuarum ducem, quem præcedenti anno præmiſerat, in Livoniam ſecutus, fere quo loco ante annos 123 *Ericus Edmundus*, poſtmodum Rex Daniæ, virginum cœnobium dictum S. Michaelis ad Revaliam inſtituerat, Revalienſem urbem condidit, Weſenbergam quoq; & Narvam, ut contineret in obſequio Eſthonas, præſidiis munivit. Hoc bello delapſum cœlo labarum, *Danebroge* dictum, Scriptores Danici referunt. A. 1230 mortuo *Alberto*, *Nicolaus* quartus
Rigenſis Epiſcopus creabatur. Cujus in ſacro munere ſucceſſores, ut 76.
& ordinis Teutonici Magiſtros, qui per *Conradum* Maſoviæ Ducem paucis annis ante in Pruſſiam evocatus, juſſu Papæ *Gregorii* IX cum Livonico coaluerat, ordinatim cum rebus geſtis domeſticisque interdum contentionibus adduxit Autor. Ab A. 1520 Rigæ aliisque 77.
locis Livoniæ eniteſcere cœpit lux purioris doctrinæ Evangelicæ, cui ad nutum monachorum vulgique ſacerdotum, Archiepiſcopus *Caſpar Lindius*, ejusq; ſucceſſor *Joh. Blanckenfeldius*, vehementer obni- 88.
tebatur. Eam tamen Rigenſibus A. 1539 integram liberamq;, indulſit
purioribus ſacris ipſemet addictus Archiepiſcopus, *Wilhelmus* Mar- 89.
chio Brandenburgicus. Atq; hic adjutore ſucceſſoreq; ſibi lecto *Chriſtophoro*, propinquo ſanguine Duce Mechelburgico, in Ordinis Magiſtrũ & ipſum Archi-Epiſcopum promotorẽ injurio, quamplurimis iisq; cruentiſſimis motibus, ac Moſchicis invaſionibus, quæ ultra annos 24 omni genere cladis Livoniam afflixerunt, faculam alluxiſſe dicitur. Quibus, implorato a Rigenſibus auxilio, *Ericus* Rex Sueciæ 91.
tandem ὡς ἀπὸ μηχανῆς obviam ibat: invidentibus licet, bellique telam jam tum texentibus Polonis, attracturam malorum in Sueciam ſeriem longiſſimam. *Erici* molimina majori ex parte proſpera e- 97.
rant, mire tamen ipſi patriæque adverſa, & ferali catastrophe incidenda, dum in fratres Duces, aliosque proceres cædem exitiumque parabat. Dimoto itaque, ut ſupra jam dictum, ſede ac dignitate 104.
Erico, ſurrogatoque in ejus locum Johanne fratre, Moſchi Livoniæ Finnoniæque turbare omnia. Quibus depellendis, & rebus provinciæ gubernandis a *Johanne Pontus* adhibebatur. Verum & in- 111.
de retractus, illuſtriſſimis ad diverſos Principes legationibus non ſine fidei prudentiæque laude perfunctus eſt. Cumq; in expediendis 115.
apud Cæſarem *Rudolphum* negotiis Narvicæ iterum navigationis,

cujus

cujus intermissionē Lubecenses renuebant, minime proletariam *Pontus* curam habuerit, fit, ut de antiquitate juris dominiiq; Sueo-Gothici in sui littoris mare, atque de Lubecæ & Sueciæ mutuis beneficiis, postquam libellus a Lubecensibus superioris seculi A. 66 publica-
pag. 143. tus ansam dederat, Autor noster ultro citroque disquirat. Quibus ea quæ domi atque in Livonia acciderunt, dum foris rebus obeundis *Pontus* vacat, velut non ignobilem laciniam attexit. At
166. Sueciæ suæ redditus *Delagardius*, Regis *Johannis* filiam naturalem
174. *Sophiam Gyldenhielmiam* vitæ torique sociam accepit. Jamque nihil ad summi fastigii gloriam deerat, quam ut infestas acies fortemque exercitum Regiis auspiciis in terras ditionesque Moschicas in-
175. funderet. Ubi belli quoque fortuna, & rebus secundissimis usus,
181. Ingriæ Livoniæque loca quamplurima Suedico nomini obnoxia reddidit; eo virtutis ac fortunæ successu, qui & invidiæ apud Polonicam gentem poterat esse. Unde tot tantæque lites, tot controversiæ ac causæ natæ, quibus dirimendis sopiendisque quam sedulo, quibusque legibus ac modis, laboraverit *Johannes*, ex autographis Regiis
195. actorumque contextu copiosius Autor deducit: usque dum ad su-
210. prema *Ponti* tandem dilabitur. Enimvero vanus erat cum Polonis pacis securitatisque conatus. Major in Moschorum obsequio spes affulgebat. Eo cum sociis adjutoribusque Regio nomine ope-
212. ram navabat *Pontus*. Interim renuebunt Moschi Sueonum rata habere postulata, factumque adeo, ut suspensa re *Ponto* reliquisque abeundi necessitas imponeretur. Jamque navem conscenderat, secundo amne Narvam appulsurus, cum dimidio supra urbem milliari ex insperato intervenit casus, qui læsam vitiatamque everteret ratem
213. ac Pontum aliosque submersos undis extremo fato admoveret. Hunc exitum habuit summus Heros: hæcque illa vitæ coronis, illaque meritorum clausula est, in qua simul Autor desiit, finiens Liviana sententia in gentem suam inflexa: *Dum nullum fastidiretur genus, in quo eniteret virtus, crevit Suecanum imperium*.

L' ELOQUENCE DE LA CHAIRE ET DU Barreau, selon les principes les plus solides de la Rhetorique sacrée & profane: par feu M. l' Abbé de Bretteville. id est:

Eloquen-

Eloquentia Cathedraria & Forensis, secundum principia Rhetoricæ sacræ & profanæ solidissima. Autore Abbate Brettevillio.

Parisiis, apud D. Thierry 1689, in 8. Plag. 40.

USitatam secuturus methodum Autor, in quinque libros Sacram hanc & Profanam Eloquentiam dispescuit, quorum *primo*, postquam contra eos, qui artem contemnunt, & naturæ omnia in elo- pag. 2.
quentiæ negotio tribuunt, prolixe disputasset, de *Inventione* agit, *Locosque*, quos vocant, ad eam pertinentes recepto more enumerat, & exemplis ex summorum utriusque eloquentiæ principum, Chrysostomi, Tertulliani, Arnobii, Cypriani, Augustini, Ciceronis denique, ac inter Gallos celeberrimi *Patru*, aliorumque advocatorum scriptis illustrat, quorum floribus totum librum exornatum esse deprehendimus, ubi satis invenient, quod mirentur, quodq, imitentur in suggestu & foro eloquentiæ cultores. Quanquam sacram imprimis eloquentiā excoluisse videatur Noster, quia plenius eam hic proponit. Sacro autem oratori Scripturarum ante omnia studium commendat, quæ doctrinæ purioris zelique ardentis fontes sint, neque apicem quidem, Chrysostomo dicente, habeant, in cujus profundis 37.
non lateat grandis quidam thesaurus. Sensum vero Scripturæ literalem ex originali lingua indagari jubet, & dira simul iis imprecatur, qui mutent pervertantq; in Scriptura aliquid, quo vanis suis conceptibus patrocinentur. Magni pro se Apostoli exemplum allegat, 39.
qui dilectissimum Timotheum tam graviter exhortatus ad Scripturæ studiū fuerit, nec aliam, quam quæ Scripturarū est, eloquentiam quæri ab ipso voluerit, 1. ad Tim. III, 16. 17. Primos pariter, qui Evangelium prædicaverint, de ornatu exteriore, aut humani ingenii lusibus 46.
parum solicitos fuisse, scripta ipsorum, sua simplicitate omnibus oratorum, tametsi facundissimorum operibus superiora, testari existimat. Nonnulla etiam de spirituali Scripturæ sensu monet, ejus- 40.
que idonea e Patribus & ipsius Christi concionibus exempla adducit. Ineptas vero & insipidas allegorias, quales quidem quotidie inter suos audiri queritur, improbat, atque sapientem illum 48.
pronuntiat, qui norit eas evitare. Equidem negari non posse, quod Patres quoque allegorias nimium extenderint: at excusandos tamen videri per seculi, quo vixerint, genium, hominumque quibus-

cum ipsis agendum fuerit, gentilium conditionem; cum enim hi aversarentur facta nonnulla, quæ in Veteri Testamento recensentur, prudenti quadam & Christiana συγκαταβάσει Patres ea in figuras allegoriasque convertisse, quo eo facilius ad amplectendam Jesu fidem isti permoverentur. Non autem negligendam esse ait aut insuper habendam a concionatore venerandam Ecclesiæ traditionem, & conciliorum decisionem, historiamque ecclesiasticam, in pag. 51. 52. materia præprimis fidei controversiam concernente: quanquam ut de controversiis in Gallia nunc agant concionatores, necessarium amplius non esse existimet, sed gratias potius pietati potentiæque Invictissimi Monarchæ referendas dicat, qui hæresin, quam vocat, 54. e regno prorsus exterminaverit profligaveritque. Theologiæ etiam Systema concionatoribus commendat, sed mittendos scholæ terminos esse dicit, ut theologum quidem agat concionator pro suggestu, 55. 56. sed sacri tamen oratoris characterem non deponat. Persuasum in- 65. primis esse cupit suggestus sacri candidato, quantumcunque etiam scientiæ meritorumque ejus sit, verum tamen in suo ministerio successum ipsum non habiturum, nisi cum Deo frequens ipsi intercedat communio, & exemplo plus quam verbis ædificet. His ita declaratis, ad forensem accedit eloquentiam, & legum ante omnia 66. cognitionem in advocato requirit, quas ad sua applicare commoda probe discat, earumque æquitatem & autoritatem proponat. 67. Quodsi lex contraria causæ suæ videatur, tum varietatem circumstantiarũ, quam prævidere utique Legislator non potuerit, urgendam, legem legi opponendam, vel ambiguitatem verborum ostendendam, aut alia adhibenda media esse docet; quod exemplo orationis, quæ integra adscribitur, & lectu dignissima est, celebris inter suos Advocati illustrat, qui unam causam casumq; eundem de filia ab hæredi- 68, 69. tate, ob conjugium absq; parentis consensu contractũ, excusa ita tractavit, ut legem primum, qua liberi sine parentum consensu matrimo- 74. nium inire prohibentur, contra filiam urgeret, tandem vero eandem luculenter excusaret. Post hæc ad Sacra regreditur, deque argumentis ex ratione petitis agit, & utriusque partis, quarum altera ratiocinationem humanam in negotio religionis omnino respuit, altera eidem omnia tribuit, argumenta examinat ac refellit.

Secundus liber de *Dispositione* tractat, ubi postquam de natura exor-

ra exordiorum egisset, optandum esse ait, ut Ecclesiæ quoque Ministris, *ceu Athenienſibus olim in Areopago oratoribus*, exordia prohiberentur. Si enim introitus ejusmodi nonnisi ad conciliandum pag. 116. æstimationem benevolentiamque auditorum faciant, alienum plane hunc a sacro oratore scopum esse putat, qui non parandæ auditorum benevolentiæ, sed ostendendæ cœli viæ terrendorumque peccatorum causa suggestum conscendat. Multo minus duplex pro 114. eadem concione exordium probat, incognitamque istam concionandi rationem Patribus fuisse addit, qui discursus suos a lectione certi e Scriptura loci auspicati sint, & præmissa ejus explica- tione, moralia exinde ad ædificationem deduxerint. Successu tem- 117. porum, cum sacros libros in evangelia epistolasque divisisset Ecclesia, prælectum fuisse populo vel evangelium vel epistolam, ad quam lectionem universus cœtus summa cum reverentia attenderit (unde sine dubio consuetudo ista devenerit, quod nudato, durante exordio, capite hodienum stare auditores consueverint;) postea concionatorem prælectam istam pericopen fidelibus explicasse, indequo salutares quasdam instructiones deduxisse. Addit ta- 119 men Autor, evangelii aut epistolæ succinctam ac nervosam explicationem loco exordii adhiberi posse, quin & exordia alia artificiosa & benevolentiæ captationes recte institui, quando cum hæreticis 130. agendum, aliisve qui præjudiciis laborant, aut si parentales habendi sermones sint &c. De *Narratione*, tanquam parte orationis, cum agit Autor, causarum patronis id inprimis suadet, ut in re minus grata circumstantias, quam possint, breviter enumerent, omnique studio eo adnitantur, ut gratiorem eloquio causam reddant. Exemplum e præcipuo Parisiensis curiæ advocato affert, qui generum quendam, quod socerum citra pravam intentionem occidisset, facundissime nec sine rationum momentis defendit, quæ legi in Autore possunt. Speciale dein caput de *Homiliis* subjungit, 137. & Chrysostomi homilias in Matthæum imitandas homiletæ commendat. Istas autem in explicatione ac paraphrasi evangelii con- 196. sistere ait, contradistinctas concioni secundum artis regulas efformatæ; quod docendi genus, utpote familiare, ad exponenda fidei mysteria, hominumque fidem ac mores formandos, aptissimum esse arbitratur.

pag.200. In tertio libro de *Elocutione* agit, inque limine ſtatim obſervat, quam nihil facilius, nihilque naturæ convenientius ſit, atque figuris & tropis ſermonem exornare: adeo ut ſe multa ſæpe cum dulce-
205. dine homines, ruri cætera natos educatosque, ingenioſos minimeque vulgares inter ſe diſcurſus miſcentes audiviſſe memoret, atque in ruborem pene datum fuiſſe fateatur, cum ſe, qui tam longo tempore operam artificiali eloquentiæ dediſſet, naturali ſuperari adverteret. Itaque arcanum omne verioris eloquentiæ in eo conſiſtere colligit, ut quis naturam ſequatur, motusque & affectus omnes materiæ
296. rebusque explicandis accommodet. Speciatim de hyperbole monet, utut frequens ejus in S. Codice ſanctisq; Patribus uſus occurrat, concionatori tamen hodie ab eo fere abſtinendum eſſe, cum ſeculi plane moribus repugnet, & conſultius longe ſit rem nude proponere. Ita de comœdiis ſi loquatur ſacer orator, omnique niſu probare conetur, *mortalis illum peccati reum eſſe, qui comœdiæ ſaltationive interſit*, talem certe neminem reperturum, qui ſuo iſti aſſerto fidem adhibeat: at ſi ſimpliciter, quod res eſt, pronunciaverit, *profana ejusmodi ſpectacula pernicioſa valde ſaluti, nec facile eſſe in iisdem a mortali peccato cavere ſibi, cum locus ibi haud ſit ſperandæ, quæ repellendis ſufficiat tentationibus, gratiæ*, neminem repugnatu-
301. rum. Denique Gallicæ inprimis linguæ rationem habet, & Gallis
310. ſuis præcepta *de ſtylo* tradit.

Laudem meretur inprimis quartus liber, qui *de Paſſionibus ſeu Affectibus* prolixe ita tractat, ut natura 1. eorum exponatur, 2. media eos ordinandi corrigendique cum exemplis ſelectiſſimis oſtendantur. Non autem aggrediundos violenter affectus, ſed ſuaviter moderandos dirigendosque eſſe ait, ſic ut innatæ v. g. divitiarum cupiditati largiatur orator, quærendas eſſe divitias; at verum ſimul, æternum nempe & cœleſte, ſolidumq; objectum monſtret, quo tendere ap-
336. petitus affectusque omnis debeat. Et hic mirandam eloquentiæ virtutem exeri ait, cum affectus ſuaviter regat, & inclinationem
339. in genere largiatur, ſed ad verum inſuper objectum deducat. Deniq; ſpeciale de noſcendis auditorum inclinationibus caput ſuperaddit,
449. in qua ſcientia primum eloquentiæ ſacræ principium poſitum eſſe ait, ut prout diverſa eſſe ſolent auditorum ingenia, ita in conciliandis iſtis diverſa quoq; methodo uti orator norit. Ubi cum de diverſa nationum indole diſſerit, Germanos depingi videas, velut argutiarum

tiarum nihil (*n' entendent fineſſe à rien*) capientes, adeo ut vivaciſſima quæq; eloquendi ratio parum ipſos moveat, nudæ ſolidæque veritati intentos.

In quinto libro de *Actione* tractat, eamque ſacro convenire pag.448. ſuggeſtui probat. Contra actionem, quæ in foro hodie requiritur, ſpecioſe objici putat, opus ea non eſſe, cum cauſæ juſtitiam proponere, & claris eam ſolidisq; rationibus ac legibus in territorio, in quo inſtitutus proceſſus eſt, receptis confirmare, muneris advocatorum ſit, non geſtibus rem conficere, quippe quod non exiguam deceptionis ſpeciem habere videatur. Et nihil quidem ſe videre dicit, quod re- 457. ſponderi ad objectionem poſſit, ſi ex merito ſemper cauſæ æſtimarentur, nihilque favori aut affectibus tribueretur. At accidere ſæpius, ut præoccupati ſint adverſæ partis ſolicitationibus judices, adeoq; opus plane ſit gratia vigoreque geſtuum ac vocis excitare at- 458. tentionem eorum & captare benevolentiam. Tandem de pronun- 468. ciatione, ut & qualitatibus vocis ejusq; inflexione, ſecundum diver- 470. ſitatem cauſarum, affectuum, figurarum, periodorum, partiumque 472. orationis; geſtibus denique corporis, capitis, vultus, oculorum 489. manuumque, ſacrum profanumque oratorem ornantibus, non pauca commentatur.

ELIÆ HENRICI HENCKELLII ORDO ET Methodus cognoſcendi & curandi energumenos ſeu a ſtygio cacodæmone obſeſſos.

Francofurti & Lipſiæ, ſumptibus Nicolai Forſteri, 1689, in 8.

Conſtat plagulis 17.

MAgnam eſſe diaboli vim, qua homines quatenus licet affligere, eorumque animos ad vitia impellere, corpora cruciatibus morbisque divexare conatur, nemo inficias ibit. Multos tamen morbos naturæ vitio aut ex alia non ſupernaturali cauſa contractos, dæmonis artibus adſcribi, & corporis infirmitate laborantes pro obſeſſis aut dæmoniacis falſo haberi, notavit, & cavendi iſtum erroré rationes oſtendit Danhauerus in libro inſigni Germanico, qué Colonienſi presbytero oppoſuit A. 1654. Dæmoniacos ſeu energumenos cognoſcendi, iisq; medendi modos in hoc tractatu hiſtorico-medico tradidit Autor, & ne maniacos pro energumenis habeamus, in principio ejus monuit, ac cap. 2. de mania ſive delirio ejusq; cauſis, vitio corporis

ortis ab accensione spirituũ naturalium, in cerebri substantia & ventriculis stabulantium, disseruit, ejusque intemperiei in cerebro externas & internas causas scrutatus est. Cap. 4. dæmoniacorum seu obsessorum signa recensuit, quæque circa eos plerumque evenire soleant, ex medicorum & historicorum observationibus tradidit: eaque occasione exposuit, qua ratione diabolus corpus humanum ingrediatur *p. 60.* & ex quibus signis id fieri cognoscatur *p. 112*; simul varia de somniis *p. 68*, de spectris *p. 83*, de voluntate hominum a diabolo cognita *p. 115*, de ignotis linguis, quas dæmoniaci proferre soleant *p. 119*, de oraculis *p. 139*, de lycanthropia *p. 151*, de inedia obsessorum *p. 162.* disseruit, & quare dæmoniaci plerumque epilepsia affligantur, *p. 176.* disquisivit. Cap. 6. curationem obsessorum in magicam, naturalem & divinam dispescens, primam quæ oraculorum ope, aut incubatione in fanis Deorum, aut fumigatione, aut exorcismis peragitur, improbavit; secundam cap. 7. exposuit, deque venæ sectione, trepano, ac medicamentis vomitoriis, digerentibus, purgantibus, diureticis, alterantibus, roborantibus & specificis, diæta item & balneis disseruit; tertiam, oratione & jejunio quæ conciliatur, cap. 8. proposuit, exorcismorum, peregrinationum votivarum, & sacræ eucharistiæ a Pontificiis ad expellendos dæmonas adhibitæ mentionem faciens.

DEZIUS SUO GLADIO JUGULATUS, oder kurtzer doch gründlicher Beweiß / daß die Wiedervereinigung ꝛc. i. e.

Tractatus quo breviter sed solide demonstratur, Reunionem Protestantium cum hodierna Ecclesia Romana nec necessariam ad salutem, nec facilem secundum principia eorum; potius autem Pontificiorum cum Evangelica Ecclesia Reunionem & necessariam ad salutem, & facilem juxta propriam illorum doctrinam esse; Autore G. H. H. D.

Anno 1690, in 8. Plag. 12.

TErtius jam annus agitur, ex quo *Johannis Dez*, Jesuitæ minime ignoti, tractatum de Reunione Protestantium &c. recensuimus,

mus, & quem ille finem sibi scopumque præfixerit, abunde exposuimus, in Actis A. 1687. p. 384. sqq. Nec quæ nuper admodum Maxime Reverendus D. Albertus noster *in Augustana Confessione thetice ac apologetice exhibita* eidem oppositi, tacuimus, sub anni quippe hujus initium, mense Januario p. 26, 27. indicata. Nunc alium ex nostratibus sistimus, qui in eorum inprimis gratiam, qui brevem solidamque Deziani operis, sermone patrio, refutationem desiderabant, aggressus Jesuitam est, stylumque in eundem ita convertit, ut *Dezii suo jugulati gladio* titulum libello præficere nullus dubitaverit. Tribus autem partibus tota hæc tractatio absolvitur, quarum *prima* juxta articulorũ Augustanæ Confessionis seriem ostendit, qua ratione Jesuita ipse articulos istos vel integros, vel ex parte tamen, pro apostolica divinaque veritate agnoscat, adeoque Protestantes Augustanæ Confessionis socios ab antiqua & catholica Ecclesia non recessisse fateatur. Unde facile concludi posse arbitratur Autor, Protestantibus necessarium ad salutem suam non esse, ut cum vera Christi Ecclesia sese reuniant, *a qua, fatente ipsomet adversario*, in fide sua & religione *nunquam deflexerint.* Habere ergo Argentinenses cæterosque Protestantes ait, quod magni inter suos nominis Viro in gratiis referant, qui religioni suæ & receptæ hactenus doctrinæ, coram universo Christianorum cœtu, publicum infallibilis divinæque veritatis testimonium perhibere voluerit. Præcipue autem divino Numini agendas grates esse statuit, quod calamum Jesuitæ stylumque ita direxerit, ut, contra suam absque dubio voluntatem, evangelicam in Augustana confessione veritatem, a Pontificiis pro damnata hæresi habitam, divulgare in Papatu ipse, & ceu divinam & catholicam veritatem proponere debuerit; non aliter atque Judææ olim Præses, tale nihil cogitans, Jesum, quem cruci ipse jusserat affigi, Judæorum Regem mundique Messiam inscriptione sua confessus sit. pag. 25, 26, 23, 24.

In secunda parte, quæ a Dezio circa illos Augustanæ Confessionis articulos, quibus assensum *non omnino* præbuit, afferuntur, atque amplectenda Protestantibus proponuntur, ita expendit Autor, ut nova plane ista, non veteris ecclesiæ orthodoxorumve Patrum dogmata, sed errores esse, qui post Apostolorum tempora in Ecclesiã irrepserint demum, ostendat. Atque hinc concludit, nec necessariam ad salu- 28.

ad salutē, nec possibilem Protestantibus juxta doctrinam suam esse reunionem cum hodierna Romana ecclesia, quoad ista per homines sanæ superaddita doctrinæ, &a Dezio iterum proposita capita.

In tertia eaq; postrema libelli *parte*, prædicti Augustanæ Confessionis articuli denuo expenduntur, inq; singulis monstratur, *quantum Pontificii ab antiqua & catholica*, quæ in illis continetur, *veritate recedant*, iisq; doctrina & religione sua contrarientur. Ex quo conficitur, necessariam potius Pontificiis ad salutem, & facilem secundum principia a Jesuita concessa, ipsoque jam Concilio Tridentino proposita, reunionem esse cum Ecclesia evangelica catholica. Sub finem *de tribus*, quas suo tractatui subjunxit Dezius, *conclusionibus* agitur, partimque earum falsitas ostenditur, partim aliæ e divino verbo iis opponuntur. Inter alia, primæ conclusionis inconvenientia Jesuitæ ponderanda relinquitur, *quod Romana Ecclesia hodieque vera Jesu Christi Ecclesia sit*; quod perinde pronunciatum esse dicit Autor, atque si quis dicat, provinciam Campaniæ, cui Dezius quoque adnumeratur, esse regnum Galliæ. Cæterum quia Gallus est, cum quo decernit Noster, de Gallicana speciatim Ecclesia sub finem nonnulla monentur, & e novissimis Gallorum Romanorumque scriptis, quam necessaria ei facilisq; cum Ecclesia Evangelica reunio sit, luculenter demonstratur. Notam quippe sententiam esse, A. 1682 communibus Gallicani Cleri suffragiis latā, quod Papa Romanus cum decretis definitionibusque suis Concilio subjectus sit. Adhæc *Talonum* Parlamenti decretum ita nuper exposuisse, (in *Arrest rendu en la cour de Parlament 23. Jan. 1688. p. 20.*) ut *licentiam*, quam Pontifices sibi in potestate clavium, ad ædificandum non destruendum concessa, sumserint, *reprimendam per Concilium esse* dixerit. Quodsi vero Ecclesia Gallicana Romanæ Sedi & Ecclesiæ opponere se, eique contradicere *in re clavium cœli potestatem concernente* possit, utique palam exinde fieri, quod sub salutis detrimento ad eandem non teneatur, *sed separare se ab ea queat, ut tamen non esse desinat ecclesiæ catholicæ membrū*. Tametsi enim Gallicana ecclesia fateri hactenus secessionem a Romana, per illam potestatis Pontificiæ limitationem nolit, pro tali tamen a Romana eam haberi, quæ vel secesserit, aut secessum meditetur; ceu clare satis ex evulgato nuper scripto Italico, responsum ad Marchionis Lavardini protestationem continente, appareat, quod

pag. 139.

163.

163, 174.

174.

175.

quo expresse dicatur, *Arresta*, ut vocant, *Gallica*, seu decreta de libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ, *ad plenariam a Romana sede separationem, ex impatienti quodam furore* (smanioſa impazienzia) *tendere*. Quo tamen non obstante, adeo non a defensione jurium suorum abstinuerit hactenus Gallicana Ecclesia, ut potius Romanæ hodieque contradicat, & Autor responsionis ad allegatum modo scriptum Italicum inter alia memoret, ea de causa jam olim a Romanis Pontificibus anathemate percussos Gallos fuisse, *quod*, repugnando decretis Papalibus, *Deo obedire maluerint*, potiusque fidelitatis habuerint jura-pag. 176.
mentum, supremo suo Magistratui præstitum, quam Pontificis decreta bullasve, quæ a juramento illos absolvebant. Pariter ad superiorum a Luthero inde temporum historiam in nostram usque ætatem ponderandam Dezius remittitur, unde deprehendere facile possit, non alia de causa toties Romanis contradixisse, papaliumque anathematum fulmina sustinuisse Protestantes Augustanæ Confessionis, quam quod repugnare Deo, Pontificum decretis sese submittendo, aut juramenta, quibus suo quisque Magistratui obligabatur, violare noluerint. Itaque si Gallis hoc in excusationem cedat, & ad 177.
conscientiæ, ceu ipsimet absque dubio fateantur, tranquillationem faciat; si separare se a Romana possit Gallicana ecclesia, neque tamen eapropter verum Catholicæ ecclesiæ membrum esse desinat: utique nec Nostratis cum Romana reunionem fore necessariam. Quod si tandem locum habere Dezii conclusio debeat, *communionem cum Romana ecclesia sedeque Papali omnibus Christianis ad salutem necessariam esse*, tum omnes Gallorum protestationes, de quibus dictum, omnesque de futuro Concilio comminationes, frustraneas fore. Neque enim de arrogata sibi potestate quicquam cessurum Pontificem, sed ita clavibus usurum, ut receptæ dignitati suæ autoritatique nihil inde derogetur. Quicquid itaque concluserit Concilium, 178.
prætensæ tamen super Christianos omnes potestati institurum illum, eaque in Concilium quoque, tanquam partem Christiani orbis, extensa, decreta ejus, sicubi Romanæ sedi minus arriserint, abrogaturum. Denique e *Thuano* heroicum Cæsaris Caroli V Hispan. Regis factum Jesuitæ opponit, qui, Francisco I. Galliarum Rege Pontifici Venetisque fœderato, A. 1527 autoritatem nominis Pontificii per omnem Hispaniam aboleverit; *exemplo ab Hispanis ipsi posteritati re-*

licto, posse ecclesiasticam disciplinam citra nominis Pontificii autoritatẽ ad tempus conservari. Quod Historicorum principis judicium quam facile ad Evangelicam applicari Ecclesiam possit debeatque, nemini non a partium affectuumque studiis libero constare posse, doctissimus Autor concludit.

DES SATTRES PERSONNELLES. TRAITÉ Historique & Critique de celles qui portent le titre d' ANTI.

A Paris, chez Ant. Dezallier, 1689, in 12.

Satyræ personarum. Tractatus historicus & criticus, enumerans libros quorum in titulis ANTI occurrit.

Parisiis, 1689. Tomis duobus. Pagell. 38.

Litigiorum inter eruditos super omnibus scientiis ac doctrinis varia esse genera cernimus, quorum istud habetur pessimum, quod non tam argumentum quam auctorẽ insectatur, & personarum cavillandarum majorem quam rerum impugnandarum rationem habet. Istud qui elegerunt, quando libros aliis oppositos evulgant, iisdem titulos præfigere interdum solent qui ANTI præ se ferunt: ut primo statim conspectu is, cui liber contradicat, & quem sibi adversarium auctor elegerit, appareat. Charactere hoc insignitos libros enumerare in recensu hoc instituit eruditus, & varia lectione plurimaque librorum notitia instructissimus Gallus, qui *Alberti Lainerii Vertoni* nomen sibi sumsit, sub quo alium latere, scriptis insignibus notissimum, judicii de scriptoribus quibusvis ferendi dexteritate pollentem, haud immerito suspicamur. Quatuor dialogis universum opus absolvit; in quibus unum e collocutoribus, cui *Rintalii* nomen imponit, e collectaneis schedis scriptores qui ab *Anti* libris suis titulos accersiverunt, depromentem introducit. Hos antequam ordine enumeret, in primo Dialogo propositi rationes distincte exponit, deque argumento quod tractandum suscepit, *pag. 6. & seqq.* differit; solos nimirum eos libros se exhibiturum affirmans, qui tituli aciem in personas eorum, quorũ libros sibi confutandos proposuerunt, stringant,

gant, adhibita vocula *Anti*; reliquos qui & ipsi hac particula notatum titulum ostentant, nomen vero ejus auctoris cui adversantur adjectum non habent, ut *Antiparadoxa*, *Antapologiæ*, *Anticrises*, *Antisophisticæ*, *Antibarbari*, *Antirosaria* &c. non personalibus, uti vocat eas, sed realibus satyris annumerans. Observat autem, veteres, qui & ipsi titulis suorum operum interdum particulam hanc admiscuerunt, non eo sensu, quo hodierni scriptores utuntur, eam adhibuisse, sed interdum ea argumentum denotasse: quemadmodum Julii Cæsaris *Anti Catones*, quos Cicero, Quintilianus, Plinius, Tacitus, Suetonius & Juvenalis memorant, non oppositos Catoni libros designarint, sed Ciceroni contrarios, qui Catonis virtutem laudarat in dialogo, quod indigne ferens Cæsar duos famosissimos in vitam Catonis libros edidit, eosque Anti Catonum titulo insignivit, *p. 19. sqq.* Sic & Hier. Cardanus *Anti Gorgiæ* elogium libro præscripsit, quem adversus Platonis dialogum, qui Gorgias inscribitur & Gorgiam insectatur, edidit, inque eo Gorgiæ adversus Platonem defensionem suscepit, *p. 38. seqq.* Interdum non contradictionis, sed imitationis indicem particulam hanc esse voluisse observat: sicuti *Anti Homeri* nomine a Ptolomæo Chenno Grammatico Alexandrino, qui sub Adriani & Traiani vixit temporibus, inscriptum carmen non Homero oppositum, sed ad imitationem Homeri viginti quatuor libris absolutum denotavit. *p. 32. seqq.* quemadmodum & *Anti Claudiani* titulo suum Alanus ab Insulis (de cujus ætate & operis argumento *p. 51. sqq.* disseritur) insignivit poema, non adversus Claudianum, sed ad Claudiani imitationem libris novem conscriptum. Nempe particula *ἀντὶ* non semper contradictionem, sed quandoque reciprocationem, quandoque permutationem, quandoque comparationem, interdum aliud quid denotat, *p. 55.* sicut apud Latinos vocula *adversus* non semper oppositionem, sed nonnunquam imitationem significat, notante Sirmondo p. 96. Not. ad Ennodii epigr. 124. quod inscribitur: *Adversus Claudianum de mulabus*; in quo acutiloquentia eum superare, certe certamen inire, etsi frustra, Ennodium voluisse, annotat Barthius p. 1010. Horum operum aliam rationem esse, quam eorum quæ ab *Anti* denominata enarranda suscepit, postquam monuisset; ordinem, quem in recensendis istis sit servaturus, *p. 66.* indicat, eumque postea exacte tenet. Libros enim alios argumenta theologica complecti, alios in explicandis scientiis artibusque humanioribus versari docet.

Secundo & tertio dialogo scripta theologica recensentur, quorum tituli ex *Anti* conflati sunt, eaque dispescuntur in tres classes, quarum *primam* Protestantium contra Pontificios scripta constituunt, *alteram* Protestantium Protestantibus oppositi libri hac particula insigniti implent, *tertiam* Pontificiorum adversus Protestantes & suæ religionis scriptores sparsi libri hanc voculam præse ferentes conficiunt. Prioris classis circiter quadraginta enumerantur in secundo dialogo, juxta literarum seriem, a pag. 73. ad p. 276. v. g. *Anti-Becanus, Anti Bellarminus, Anti Bertius, Anti Cochleus, Anti Cotonus, Anti Gretserus, Anti Jansenius, Anti Pistorius, Anti Stapletonus, Anti Tannerus, Anti Walemburgius* & alii, quorum auctores, plerique Lutherani theologi, designantur, eorumque vita exponitur, ac sicubi opus est, certaminis historia perspicue narratur. Posterior classis in plura distinguitur capita, quæ dialogus tertius complectitur a p. 299. Tomi I. ad p. 98. Tomi II. proferuntur enim ibi scripta triginta & aliquot Lutheranorum contra Calvinianos, *Anti Alstedius, Anti Barclaius, Anti Becmannus, Anti Calvinus, Anti Crocii, Anti Danæus, Anti Paræus, Anti Stegmannus* & alii a p. 302. ad p. 390; dein scripta quæ Lutherani Lutheranis adversa evulgarunt a p. 392. ad p. 412. annotantur, *Anti Grossius, Anti Hunnius, Anti Lubinus, Anti Mayfartus, Anti Nagelius, Anti Syncretistæ, Anti Willius, Anti Bohmius*; posthæc Calvinianorum Lutheranis objecta scripta referuntur p. 414. sqq. *Anti Osiander, Anti Pappus, Anti Weigelius.* Scripta quibus Calviniani se mutuo exagitarunt, eo potissimum tempore prodiisse observat p. 424, quando Arminiani in Belgio Remonstrantium nomine sumto ab ipsis secessionem fecerunt. Protestantium contra Socinianos scripta Tomo II. a p. 4. ad p. 35. enumerantur, *Anti Crellius, Anti Enjedinus, Anti Georgius, Anti Ostorodus, Anti Smalcius, Anti Stegmannus, Anti Zwickerus.* Adversus Judæos autem & Turcas nullum se Protestantium scriptum reperisse, quod in titulo *Anti* contineat, observat p. 38. Tertiam classem Pontificiorum adversus addictos alteri religioni scriptores editi libri constituentes, a p. 40. ad p. 98. Tom. II. enumerantur *Anti Arcticus* sive *Anti Beer, Anti Calvinus, Anti-Capellus, Anti Crocius, Anti Dorscheus, Anti Lutherus*, (qui in *Addit. p. 385.* a Jo. Clichtovæo editus sistitur) *Anti Jansenius, Anti Molinæus, Anti Mornæus, Anti Tortor, Anti Theophilus* (de quo multa lectu digna in Additionibus p. 395.) & alii. Tertio

Tertio huic dialogo, in quo hæc Protestantium adversus Protestantes & Pontificiorum adversus eosdem scripta proferuntur, Digressionis in modum a p. 277. ad p. usque 298. Tomi I. præfigitur Dissertatio de singularibus argumentis, in quibus pertexendis hodie optimorum Scriptorum in Gallia exerceatur industria, ac librorum, qui prodituri sint, indicantur tituli: quos (etsi ingenii gratia modo ab Auctore prolati videntur, auctores etiam, quorum in elaborandis operibus istis exerceri industriam narratur, ficti nominantur) huc opponere juvat: *Calendarium historicum* in trecentas & sexaginta sex partes, juxta numerum & seriem dierum per annum distribuendum, quid in orbe quovis die gestum sit expositurum. *Pœnitentiale generale* omnium temporum & locorum in ecclesia Christiana, singula pœnitentiæ genera tradens. *Tabulæ chronologicæ*, in quibus res gestæ potissimæ per Decades annorum recensentur, & sub finem cujusque sæculi viri illustres qui in eo floruerunt, enumerantur. *De scriptis parrhisiacis* (sive *parrhesiasticis*) *auctorum Catholico-Romanæ fidei addictorum* commentatio. *De celebrioribus Pedantibus veteris & recentioris ævi* tractatus, cum indice librorum qui in titulo *Mastix* præse ferunt. *Notitia provinciarum Imperii ab Augusto usque ad Constantinum Magnum. Ecclesiæ in servanda disciplina ratio. Historia sacramentorum in Ecclesia receptorum. Martyrologium corruptum* falsos & confictos martyres exhibens. *Invectiva contra communem Ecclesiæ hostem*, in qua malitia ejus describitur, qua optime cogitata Sanctissimi Patris & Christianissimi Regis, quos collidit, eludere studet. *Novum encyclopædia scientiarum systema. Lexicon criticum* omnigenæ historiæ. *Disceptatio inter Anastasium & Cyriacum* de rebus ad rempublicam Christianam pertinentibus. *De hypocrisi multorum eruditorum*, qui a Judaismo ad Christianismum haud bona fide conversi, pernicios suis scriptis Deismo viam straverunt. *Bibliotheca capitularis*, sive secularium Canonicorum, qui scriptis inclaruerunt, recensio. *De infelicitate litteratorum. Historia academiarum. Historia academiarũ in quibus literarũ elegantius studetur*, ubi variæ animadvertuntur ineptiæ, queis Itali, & laudatur modestia, qua Galli in nominibus & titulis suarum Academiarum utuntur. *Elogia historica pastorum & prælatorum*, cum operum ipsorum elencho. *Historia bibliothecarum. Collectio inutilium & pericu-*

losarum quæstionum, quas philosophia scholastica invexit. *Conjuratio universalis Protestantium* aliorumque hæreticorum in Septentrionis & Occidentis plagis, adversus ecclesiam Pontificiam, ex composito cum revelationibus Prophetæ Roterodamensis facta. *Eruditi αὐτοδίδακτοι*. *De patronis, fautoribus & promotoribus* bonarum literarum. *Bibliotheca generalis*. *Orbis Christianus*, sive Historia sedium episcopalium, quæ ab Apostolorum temporibus usque ad hoc ævum constitutæ, translatæ, extinctæ, rursusve erectæ fuerunt, cum catalogo historico omnium qui eas rexerunt Prælatorum. *Bibliotheca Auctorum homonymorum*. Sed, ut diximus, hæc scripta animi saltem gratia, aut ut unum alterumve inter eruditos pungeret, ab Auctore enarrata putamus.

Quarto dialogo scripta, quæ humaniores artes & disciplinas tractant, & opposita aliis scriptoribus *Anti* in titulo gerunt, recensentur. Primo loco stant, quæ in jure & scientia politica versantur, *Anti Caramuel*, *Anti Choppinus*, *Anti Colazon*, *Anti Conringius*, *Anti Cujacius*, *Anti Machiavellus*, *Anti Scioppius*, *Anti Papinianus*, *Anti Tribonianus* &c. a p. 101. usque p. 165. Tomi II. Scripta philosophica & mathematica isthac particula *Anti* insignita a p. 166. ad p. 199. enarrantur, ut *Anti Cartesius*, *Anti Copernicus*, *Anti Philolaus*, *Anti Piscator*, *Anti Tycho* &c. Medica p. 200. & seqq. exhibentur, *Anti Argenterius*, *Anti Harvetus*, *Anti Billichius*, *Anti Deusingius*, *Anti Silvius*, *Anti Schegkius*, *Anti Simonius*, *Anti Harveus* &c. Historica p. 228. & seqq. enumerantur, *Anti Anicianus*, *Anti Babau*, *Anti Baronius*, *Anti Papista*, *Anti Puteanus*, *Anti Sanderus*, *Anti Tristanus*. Grammatica, philologica, critica, & quæ ad humaniores litteras pertinent, p. 271. seqq. proferuntur, *Anti Bossicon*, *Anti Crusca*, *Anti Menippus*, *Anti Morus*, *Antiphilarchia*, ac tandem *ANTIBAILLETIUS*. Is nempe, cujus exagitandi gratia totum hoc opus ab Autore, sui nominis ac famæ vindice, susceptum videtur, ut ex Præfatione, & Tomi I. p. 5. 15. 62. 63. 114. 124. 143. 167. 168. 239. 354. 405, Tomi II. p. 5. 6. 41. 42. 113. 114. 116. 190. 228. 242. 243. 248. 288. seqq. 372. sqq. & aliis locis apparet. Nempe librum istum (quem in superioris anni 1689 mense Septembr. p. 494. enarravimus) ut exosum redderet, & iracundi ingenii malignum fœtum ostenderet, commentationem hanc confeciſſe videtur

detur Auctor, *historiam antecessorum Anti Bailleti* in eo se concinnasse ipse professus, & Responsionem uberiorem ad eundem haud obscure promittens. Satius autem facturum fuisse istius auctorem existimat p. 293. Tomi II. si libro Bailleti, qui *Jugemens des Sçavans sur les principaux ouvrages des auteurs* inscribitur, librum objicere cupiens, eum *Contre-Jugemens* inscripsisset, quam quod invidioso & maligno *Anti Bailleti* nomine eum insigniverit, personalium satyrarum numero hac ratione accensendum, cum iste titulus si in fronte ejus legeretur, realibus potius annumerandus fuerit, quas magis tolerabiles in republica literaria arbitratur.

Harum igitur, realium nempe satyrarum, sive librorum qui in titulis ANTI ostentant, nec auctorum tamen quibus oppositi sunt nomina, sed argumenti adversi seu materiæ, in qua versantur, significationem adjectam habent, elenchum a pag. 298. usque ad p. 372. Tomi II. exhibet, septuaginta circiter libros juxta seriem alphabeti enumerans, argumentaque & auctores exponens, qui fœtibus suis nomina ab *Anti* accersiverunt; interdum ridicula satis & inepta, potius tamen ferenda judicans, quam si autoris adversi nomen voculæ isti sit annexum. Tales appellationes sunt *Anticritica*, *Anticrisis*, *Antanalysis*, *Antanatomia*, *Antapocrisis*, *Antapodixis*, *Antapologia*, *Antibarbarus*, *Antibolus*, *Anticategoria*, *Anticatoptron*, *Anticenturia*, *Anticoronis*, *Antidiatriba*, *Antidromus*, *Anterotemata*, *Antexegemata*, *Antigramma*, *Antigratulatio*, *Antihenoticon*, *Anthyperaspistes*, *Antilibellus*, *Antilucerna*, *Antimare*, *Antimotiva*, *Antiparænesis*, *Antiparadoxa*, *Antiparasceve*, *Antiphilippica*, *Antipericope*, *Antiproœmium*, *Antirenicum*, *Antiroman*, *Antirosarium*, *Antisatyra*, *Antisophistica*, *Antistrena*, *Antitamicamicategoria*, *Antitrimastix*, & alia monstrosa ac contorta eque variis linguis conglutinata nomina; quæ hybridis similia passim irridet, in realium æque ac personalium satyrarum titulis affectationem Græculam, qua αὐτὴ cum Latino vel Gallico aut alterius idiomatis vocabulo combinatur, puerile aliquid & puto

quarti integrique operis finem excutit & aculeatis dictis, quæ juxta Plautum fodicant & sauciant, subinde adversarium suum petit; exemplo suo commonstrans, quod p. 269. Tomi II. annotavit, nullam artem nullumque doctrinæ genus Satyris patere magis, iisque libere scribendis esse aptius, quam criticum & grammaticum, quod philologicum appellant. In isto enim utriusque doctissimi Viri, qui mutuis libellis, nunc & superiore anno enarratis, se petiverunt, exercitam industriam & versatum studium videmus, ex elegantiori ista literatura plurima cognitu utilia & jucunda proferens, (quæ omnia indicare & excerpere instituti nostri angustia prohibet) sed simul ad eruditas rixas & ingeniosas lites proclive: quibus spectandis intenti hæc annotavimus, neutiquam arbitrium facientes, uter causa potior extiterit; ac sæpius in hujusmodi argumentis contingit, ut uterque depræliantium victor discedat, æquo animo adversarium ferens.

LIBRI NOVI.

S. Patris Gregorii Nazianzeni Opera, Græce & Latine. Coloniæ, sumptibus Maur. Georgii Weidmanni, 1690, fol.

Thesaurus Locorum Communium Jurisprudentiæ ex Axiomatibus Augustini Barbosæ & Analectis Johannis Ottonis Taboris aliorumque concinnatus. Editio tertia prioribus longe auctior. Lipsiæ, apud J. F. Gleditschium, 1690, fol.

Johannis von Felde *Phil. & JCti celeberrimi Commentarius de Actionibus Realibus, accurante L. Joh. Wolf. Rosenfeld, Francofurti & Lipsiæ, apud Joh. & Frid. Lüderwald. 1690, in 4.*

Philosophiæ Cartesianæ adversus censuram P. D. Huetii Vindicatio, in qua pleraque intricatiora Cartesii loca clare explanantur, Autore D. Andrea Petermanno. Lipsiæ, apud J. C. Meyerum, 1690, in 4.

Fridem. Bechmanni S. S. Th. D. & P. P. in Academia Jenensi Annotationes uberiores in Compendium Theologicum Leonhardi Hutteri. Longo-Salissæ apud J. C. Bachmann, 1690. in 4.

C. Suetonius Tranquillus ex recensione J. G. Grævii. Editio secunda, cui additæ sunt Wilhelmi Goesii Observationes selectæ, nec non Claudii Salmasii, Gruteri, Berneggeri, J. F. Gronovii aliorumque, & ipsius quoque Grævii Notæ auctiores &c. Ultrajecti, apud R. a Zyll & D. Schouten, 1690. in 4.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Maji Anno M DC LXXXX.

JODOCI HACKMANNI STADENSIS J. U. D. Reip. Patriæ Præ-Cons. Consil. Provinc. & Archi-Dicasterii in Ducatibus Bremensi & Verdensi Assess. Tractatus de Jure Aggerum, von Teichen und Dämmen und deren Gerechtigkeit.

Stadæ, literis Casp. Holvveinii, 1690, in 4. Plag. 70.

ILlud munimenti genus, quo aggeribus erectis adversus impetuosam marium fluminumque rabiem homines se ac sua defendere coguntur, utut antiquum satis, imo antiquissimũ forte sit, & per tot seculorum decursum ingeniosæ architectonicæ adminiculis ad stupore usque excultum; in orbe tamen Juridico quasi novum quoddam inventum prodire videtur, quandoquidem nemo hactenus extitit, qui jura Aggerum ex professo, ut loqui solemus, excusserit. Ea proinde ratione invitatum se profitetur clarissimus *Hackmannus*, ut vacuam hancce spartam occuparet, quam & felici prorsus successu splendide exornavit. Quod si vero alias volupe est, vastissimas Aggerum spectare moles, eorundemque modo latera metiri, modo stupendum admirari robur; sane majorem multo delectationem capiet, quisquis juridico aut politiori literarum studio tenetur, ubi chartaceum hocce Opus, mole sua plurimis aliis, elegantia tamen & soliditate nulli inferius lustrare susceperit: usque adeo nihil in eo prætermissum, quod vel ad accuratam & penitiorem juris notitiam, vel ad reconditæ eruditionis amœnitatem, vel ad æquabilis styli concinnitatem facere possit. Nostro autem officio nos satisfecisse putamus, ubi singulorum capitum, quorum in universum XX

hoc libro continentur, momenta potiora paucis recensuerimus. Priora capita, vid. 1. 2. & 3. præliminaria hujus materiæ exponunt atq; animũ Lectoris scite præparant. Et primum quidẽ terminus Aggeris per definitionem nominalem & realem more consueto explanatur, collatis semper probatissimorũ Autorum suffragiis. Graphice postmodum repræsentantur singulæ species Aggerum, prout sunt naturales vel artificiales, publici vel privati, majores vel minores, exteriores vel interiores, hyberni vel æstivi, marini vel fluviales. Admiscentur subinde nomina, quæ speciebus istis Germanus aut Batavus imposuit. Altius deinceps ad indagandum originem aggerum, antiquitatem & progressum, universalis historiæ recessibus semet immittit Autor, & admodum probabili conjectura infert, ante diluvium nullos extitisse aggeres, sed eos a Noæ posteris demum fuisse erectos; mox pressius ex Ægypto primos aggerum natales deducit, testimonio Syncelli nixus, quo asseritur, quod sub Bocho Rege (Abrahamum 100 annis præcedente) hiatus ad Bubastin contigerit. Convenientissimis dehinc historicorum documentis demonstratur, quo ordine, quave occasione gentes sibi invicem communicaverint Aggerum construendorum usum; prout a primis magistris Ægyptiis hocce munimenti genus receperint Tyrii seu Phœnices, ab his Græci, a Græcis Romani, & ab his Germani latiori sub ambitu ita dicti, ut Belgas quoque includant. Qua sub connexione ubi ad proximiora secula descendit Autor, quoad rei aggeralis exasciatam peritiam, palmam Hollandis defert, jucundeque recenset, quo anno Zelandia, Frisia, vicinæque regiones aggeribus muniri cœperint. His adeo præliminarium loco præmissis, ipsa Jura aggerum quoad singula causarum genera, liberiori conspectui propius patent. Et generatim quidem in Cap. 4. de genuinis ac domesticis hujus materiæ in Jure nostro sedibus disquiritur; quem in finem secundum librorum ac titulorum seriem producuntur *l. 14. ff. de impens. in res dot. fact. l. 1. §. 23. l. 2. §. 5. l. 23. §. 2. ff. de A. & A. pluv. arc. l. ur. §. 6. & 7. ff. ne quid in flum. publ. l. un. ff. de rip. mun. l. 10. ff. de extraord. cogn. l. un. C. de Nili agger. l. 2. C. de immunit. nem. conced.* quos textus sigillatim explanat Autor, & collatis libris Basilinῶν & Codice Theodosiano nihil intactum relinquit, quod declaratione quadam indigere videatur. Specialius dehinc in Cap. 5. ag-

aggerum causa efficiens, tum remota, tum proxima excutitur; ubi primario quæstio illa præjudicialis, quæ circa facultatem ac potestatem aggerum exstruendorum vertitur, secundum principia Juris Naturæ, Gentium, Civilis Romani tum antiquioris, tum recentioris, in amœnam & diffusam disputationem deducitur, cui rotunda hæc conclusio sub num. 100. colophonem addit. *Jus aggerandi qua tale, & in libera sua ex Jure Naturali & Gentium promanante facultate consideratum, tantum dominii est, & a dominio cujusvis procedit. At consolidatum hac nostra tempestate cum suprema aggerum cura, potestateque cogendi ad muniendum, tanquam Jus publicum in potestate, tutela, & superioritate Principis est, Regaliumque numero habetur; ac ita quidem, ut ad Regalia non fisci seu minora, sed Majestatis sive majora spectet, competatque territorii Domino vigore superioritatis territorialis &c.* Hoc fundamento jacto, affinis quæstio ex iisdem ferme concludendi mediis deciditur, quod concesso a Principe castro cum pertinentiis, imo cum omni jure sibi competente, neutiquam tamen privato jus statuendi circa aggeres concessum intelligatur; modo tamen veterum refectio non instet, aut non interveniat aggerum mere privatorum respectus, aut Principis consensus vel expressus, vel ex lapsu immemorialis temporis tuto præsumtus. Sub finem capitis, intuitu causæ ministerialis, classes & nomina operariorum recensentur, qui in construendis aggeribus operam mercenariam locare soleant. Sic exposita causa efficiente, justo ordine materia aggerum in Cap. 6. exhibetur. Promptum hac in parte præsidium adversus fluctus nobis pollicetur terra imprimis argillosa sive lutosa & herbida; jactant pariter robur suum saxa & lapides, quibus tamen alga palmam præripit, ubi accolarum industria coacervata & spissata sensimq; in duritiem compacta confederit. Notat hac occasione Autor Horatium, quod in Oda 17. lib. 3. *algam* vocaverit *inutilem*, sed mox ultro pro favore, quo in Flaccũ fertur, monet eodem sensu dictã algam inutilem, quo alibi *vilem* nuncuparat, in ordine ad illius ortum tum & εὐπορίαν. Curate postmodum adnotantur, quæ ob publicam utilitatem, circa terram aggeralem, contra rationem Juris recepta sunt; quando quidẽ materiæ hujus ex fundo proprio effodien-

dæ poteſtatem reſtrictam dominus ſubinde habet, & vicino econtra ſeu non-domino, certis requiſitis & circumſtantiis præſuppoſitis, laxior circa eandem poteſtas tribuitur, in tantum, ut ne ad juſti pretii ſolutionem proprietario teneatur. In Capite 7. quod de forma Aggerum agit, præmittitur ſummaria ſtructuræ aggeralis deſcriptio, cui annectuntur regulæ ſpeciales & cautelæ, quas obſervare par eſt circa aggerum 1) ſitum, 2) quantitatem, 3) qualitatem, 4) directionis ſymmetriam. Circa aggerum finem & effectum, quos ſimul Cap. 8. explanat, ardua occurrit quæſtio, an quis ad aquarum vim cohibendam, cum incommodo vicini ripas ſuas munire ſive aggeres exſtruere, vel etiam alveum curſumque fluminis mutare poſſit? Ut controverſiæ ſtatus ejusque pondus eo clarius pateat, demonſtratur prius, qua occaſione partes hoc in negotio invicem committantur; commemorantur & proceſſus, qui hac de re in Camera Imperiali eventu admodum notabili extiterunt; poſt ipſa tractatio quæſtionis in duo membra diſpeſcitur. Circa prius membrum, Aggerum erectionem cum damno vicini quod concernit, utriusque ſententiæ rationibus late deductis, invicemque collatis & ex parte denique deſtructis, affirmativam tuetur Autor, certis tamen conditionibus adjectis, ut omnis nocendi pruritus prorſus abſit, adſit vero par utrobique periculum, & quæ his ſimiles aliæ. Poſterius quæſtionis membrum, an quis pro ripa ſua munienda adverſus impetum aquarum alveum curſumq; fluminis mutare poſſit, contrariis votis deciditur, intercedente Juris antiqui & moderni diſcordia. Specialibus de cætero diſtinctionibus finis & effectus non immoramur: innuiſſe inſimul ſufficiat, duplex objectum Aggerum in cap. 9. conſtitui, unum externum ſeu offenſionis, mare & flumina; alterum internum ſeu defenſionis, terram depreſſiorem, quæ Marſica das Marſchland communiter appallari ſuevit. Cujus vocabuli originē dubiam, ut & terrarum Marſicarum ſpecies, prout in naturales, artificiales & mixtas abeunt, digreſſionis amœnæ materiam Autori ſuppeditaſſe, quivis etiam non monitus facili conjectura advertet. Properamus ad Cap. 10, quod impenſas ac onera Aggerum, & quæ circa ea ſuboriuntur negotia hoc ordine recenſet: 1) declarantur duæ oneris aggeralis qualitates, quatenus illud valde ſumtuoſum & re-

& reale eſt, quod citra cujuscunque perſonæ intuitum propter rem ipſam præſtatur, & fundis inundationi expoſitis penitus cohæret. Luſtrantur 2) rerum poſſeſſores, qui, licet alias ratione dignitatis, fori, alteriusve conditionis nimium quantum a ſe invicem diſtent, & longe diſpari jure utantur, hiſce tamen oneribus propter periculi communionem humeros conjunctim ſubmittunt. Liquido idcirco ex Jure Juſtinianeo & recentiorum Aggeralium Conſtitutionum textibus probatur, quod prædia Principis, ut & bona Eccleſiæ & clericorum, nullam reſpectu onerum iſtorum immunitatem prætendere valeant, ſed ea pro rata cum aliis privatis ſubeant. Neque hic præciſe dominii ratio habetur, ut potius facilioris exactionis gratia quis ex ſola poſſeſſione, dum interim aut æquali aut magis pleno jure res ad alium pertinet, oneri aggerali protinus ſubjiciatur. In quantum vero hiſce in caſibus regreſſus concedatur emphyteutis, colonis, conductoribus, uſufructuariis, colonis partiariis, creditoribus in bona miſſis aut antichreticis adverſus dominos directos & proprietarios, ſpecialiores quæſtiones rite determinant. Seligitur 3) modus onerum iſtorum diſtributioni apprime conveniens, & ad normam æqualitatis undiquaque conformatus, quo in negotio cataſtra, eorumque reviſionem & correctionem egregiam facilitatem ſummamque utilitatem præſtare, non minus Conſtitutionum Aggeralium autoritate, quam experientiæ quotidianæ judicio fuſius probatur. Denique 4) Aggerum refectionem affabre deſcriptam deprehendimus, quæ ratione ſtatus vel quieti vel turbidi & calamitoſi in ordinariam & extraordinariam diſpeſcitur. Circa ordinariam diſtincte edocemur, Præfectorum decretum præcedere ſemper, & minime eam privatorum arbitrio ſubjacere; certiores dehinc reddimur de tempore refectionis, ubi vernum arridet; ſevera mox pœna ſe ſiſtit, quæ negligentes & refractarios aggeratores coercet; poſt collecta aggeralis ejusque impoſitio & exactio, ſecundum mores provinciarum marſicarum, examen ſubit, cui ſex cautelæ ſubjiciuntur, quas circa refectionem aggerum nemo niſi cum ſummo diſpendio ignorat, & quæ hujus generis momenta alia. Extraordinaria refectio quo periculoſiore tempore ſuſcipitur, inundatione videlicet aut inſtante aut jam ſuborta, eo majorem quoq; ſolertiam, celeriusque auxilium deſiderat; quas arduas operas fuſius

apud Autorem legere est. Sicuti vero totius hujus capitis negotia in facto præcipue consistunt, ita ex Jure magis fundamentum arcessunt, quæ in subsequentibus Cap. 11, 12. & 13. de Aggerum dominio vel proprietate & usu, de jurisdictione, cura & lustratione, & de eorundem servitutibus proponuntur. Circa dominium aggerum, quod tanquam Regale Principi jam supra addixerat Autor, dissentit modeste ab Ulrico Hubero, qui in Digress. Justin. l. 4. c. 22. privatorum partes hoc in articulo defendere maluit. Arctissimo postea fœdere dominio jungitur jurisdictio, quæ jura licet circa unam rem diversis subjectis alias competere possint, dum nihil commune invicem habent, respectu aggerum tamen Principi simul inhærent. Fundata eo modo aggerum Jurisdictione exercitium ejus declaratur, dum Princeps vel ipsam jurisdictionem aggeralem per, concessionē sive expressam sive tacitam & ex lapsu temporis immemorialis elicitam, Magistratibus potestate jam munitis subordinate communicat; vel proprio nomine eandem per certos ministros administrat. Recensentur hac occasione Aggeralium Magistratuum ordines, & simul quædā jucunde advertuntur circa eorundem habilitatem, potestatem, salaria, functiones, quas inter haud postrema lustratio & visitatio aggerum. Circa servitutes aggerum spurias species primum excludit Autor, & duas tantum ceu legitimas servat, atque collatis textibus Juris Romani solide declarat; quarum prior hanc conditionem infert, ut quis naturales & vetustos aquarum decursus aggeribus impedire prohibeatur; posterior dispari plane forma gaudet, dum fundi superioris dominum obstringit, ut recipiat aggeres vel foveas in suo, quæ aquam retineant, ne in fundum inferiorem descendat. Cap. 14. adjuncta & pertinentias Aggerum sistit, quæ illis aut fronte præsidium insigne præbent, ut promuralia munimenta, quibus acroteria, promontoria, pilæ, moles in mare vel flumen projectæ nominetenus æquipollere censentur; aut tergum eorundem, ne aquæ palustris pluviæque insidiis pateat, securum ac tutum reddunt, ut canales magni & alia aquarum repagula, quæ claustra, emissaria, septa, incilia, commata, diacopi sensu non adeo dispari nuncupantur. Et quamvis hæc posteriora murimenta, eo quod omnibus aggeribus jungi soleant, communia dici mereantur, & singularia magis priora, dum rarius & non nisi ob continuum unda-

undarum æstum aliquibus in locis extolluntur; interim tamen id commune invicem habent, quod eodem cum ipsis aggeribus jure censeantur. Cap. 15. & 16. leges Aggerum & privilegia extantiora recensent. Et fundamenti quidem loco juste præmittuntur, quæ alias circa legū autoritatem ex potestate Principis aut Superiorū quorumvis dependentem observare fas est: modernum dehinc Aggeralis juris nomen, quo Jus Spadelandicum audit, ubi breviter tactum, subjiciuntur illico Juris Aggeralis species, quibus non modo Romani Juris antiquitas, sed & recentioris Jurisprudentiæ ubertas summam dignitatem conciliare videtur, quandoquidem singulæ ferme provinciæ Marsicæ specialibus de re aggerali constitutionibus gaudent. Laudantur hunc in finem constitutiones aggerales, quibus Codex Belgicus abundat, laudantur constitutiones aggerales atque claustrales Rhenolandiæ, Delflandiæ, atque Schielandiæ, & quæ alia hujus argumenti placita longe plura Frisia orientalis, Holsatia cæteræque provinciæ seorsim servant. Ex tam vasto juris promtuario leges nonnullæ notatu admodum dignæ exhibentur, quæ scilicet anterioribus capitibus haud adeo commode inseri potuerunt. Inter privilegia aggerum illa potissimum eminent, queis 1) securitas Aggeralis, der Teich-Friede, sub metu atrocioris pœnæ in temeratores statutæ asseritur; 2) creditum aggerale tacita hypotheca cum jure prælationis instruitur; & 3) instrumenta aggerum reparationi inservientia a nexu judicialis pignoris certo modo liberantur. Post leges & privilegia aggerū, congrua sub connexione de Judicio aggerali & aliis momentis practicis in Cap. 17. disquiritur. Submittuntur vero huic Judicio non tantum lites, actiones ac prætensiones, quæcunque resultant ex capite aggerum, claustrorum ac fossarum, nec non viarum publicarum & pontium (quæ ea sub conditione, ut affinia aggerum in Cap. 19. declarantur plenius) sed ex moribus nonnullorum locorum causæ controversorum finium, servitutum prædialium, decimarum, pastus, & pauperiei, canonis colonarii, pensionum, mercedis ac denique mensurarum, ulnarum & ponderum ad idem forum simul spectant; cujus rei haud aliam rationem reddere sustinet Autor, quam usu ita invaluisse. Civilibus hisce causis, ut & aliis negotiis subjicitur in Cap. 18. aggerale crimen, quod ruptor aggerum malitiosus committit. De cujus delicti atrocitate & pœna

pœna, utrum videlicet vivicomburiũ, de Jure Juſtinianeo in ruptores aggerum Nili ſtatutum, ex identitate rationis ad quosvis malitioſos aggerum ruptores extendi poſſit, fuſe & diſtincte diſſeritur. Colophonem denique Tractatui addunt, quæ in Cap. 20. de contrariis & deſtructivis aggerum cauſis habentur. Funeſtum hic robur exercent inundationes & diluvia, utut non eodem ſemper impetu; aliquando enim ſaltim rumpunt aggeres & perfringunt, ſalvo manente illorum pede, quandoque vero plane diruunt & ſumma imis miſcent, terrasque late patentes impune occupant, ſic tamen, ut poſſeſſoribus dominium earum non protinus auferatur, niſi forte conſtans ac per 10 annos continuatus undarum furor concurrat. Quam horrendã cladem ubi tragice deſcripſit Autor, mutat ſubito ſcenam, & terras ſqualida in hac inundatione preſſas poſtliminio quaſi redetes ſiſtit, dum in reſtitutione & exſiccatione aggerum iſtorum, pio inſuper voto addito, pulcherrime deſinit.

IL NUOVO TESORO DEGL' ARCANI FARmacologici, Galenici, & Chimici ò Spagirici.

id eſt,

Novus Theſaurus Arcanorum Pharmaceuticorum, Galenicorum & Chymicorum ſive Spagyricorum, Autore F. Felice Paſſera, Bergomenſi, Religioſo Capuccino.

Venetiis, apud Johannem Paré, 1688, & 1689. in fol.

Conſtat plagulis 204.

CUm Autor noſter ſerio ſecum reputaret, obſervationes & regulas medicas, una cum variis nobiliſſimis arcanis ſive medicamentis, non alia de cauſa oblivioni demum tradi, quam quod diverſis libris, tam impreſſis, quam manuſcriptis, ſparſim comprehendantur; ardore publicum æque commodum atque privatum adjuvandi incenſus, poſtquam ultra quinquaginta annos medicinam exercuiſſet, omnia hic colligere, deque ſuo nonnulla addere in Theſauro præſenti, *tribus* e *Libris* compoſito, ſuſtinuit. *Libro primo*, qui cum ſecundo Sereniſſimo Reipublicæ Venetæ

Venetæ Principi conſecratus primum prodiit, *Obſervationes octoginta duæ* coacervantur, non modo Remedia ſimplicia, quoad horum cognitionem Medico & Pharmacopœo neceſſariam, tempus ac modum colligendi, ſignaturas, facultates, præparationem & conſervationem, uſum, formulas, doſin atque pondus; ſed & ſtellarum influxum, principia Chymica, inſtrumenta pharmaceutica, characteres & nomina obſcura Medicis uſitata, hominis ipſius generationem, ſtaturam, temperamentum, phyſiognomiam, annos climactericos, dies criticos, ſanguinis denique miſſionem reſpicientes, ac veterum veſtigiis tantum non ubique inſiſtentes. *Altero* autem *libro* in Ignem, Aerem, Rorem, Aquam ſimplicem, Aquas minerales in Germania potiſſimum & Italia famoſiores, Terras medicinales, Gemmas, Metalla, Marina, Radices, Ligna, Cortices, Folia, Flores, Fructus, Semina, Succos, Liquores, Gummata & Reſinas, nec non Animalia uſualia, inquiritur, quæque ſingulorum præparationes, tum Galenicæ, tum Chymicæ proſtent, Sectionibus *viginti* edocetur. Tandem *libro tertio*, ultimum edito ac Sereniſſimæ Caſtilionis Principi Lauræ Picæ inſcripto, omnis generis medicamina præparata indigitantur, v. g. Aquæ deſtillatæ, Decocta, Infuſa, Extracta, Tincturæ, Rob, Emulſiones, Gargariſmata, Apophlegmatismi, Errhina, Dentifricia, Vomitoria, Vina ſimplicia & compoſita, Aceta, Oxymella, Melicrata, Julepi, Syrupi, Electuaria, Opiata, Pilulæ, Trochiſci, Pulveres, Rotulæ, Conſervæ, Magiſteria, Salia, Suppoſitoria, Noduli, Balnea, Fomenta, Epithemata, Emplaſtra, Olea, Linimenta, &c. & quomodo cuncta rite præparari debeant, quibusque virtutibus gaudeant, exemplis innumeris oſtenditur; in fine quoque, quem *Sectio ſexageſima tertia* imponit, variis proceſſibus curioſis miſcellaneis, e. g. Ceram Hiſpanicam, Luta diverſa, Atramenta, Vernicem &c. conficiendi, adjectis. Cæterum ut, quæ ſinguli libri complectuntur, promte pateſcant, quinque ſubnectuntur Indices, quorum tres priores ad librum primum & ſecundum, duo poſteriores vero ad librum tertium ſpectant, & in genere, & in ſpecie, Obſervationum ac Sectionum contenta declarantes.

J. B. ANALYSIS PROBLEMATIS ANTEHAC PROPOSITI, de inventione lineæ deſcenſus a corpore gravi percurrendæ uniformiter, ſic ut temporibus æqualibus æquales altitudines emetiatur: & alterius cujusdam Problematis Propoſitio.

Solutionem Problematis nudam dedit Ill. Hugenius in Nov. Rotetrod. Hanc postea excepit in Act. Lipsi. A. 1689. p. 195. sqq. celeb. Auctoris Demonstratio Synthetica. Analysin, quam suppressit uterq;, ipsius Auctoris calculo differentiali institutam nunc pando, eum in finem, ut Virum Cel. ad par officii genus publico præstandum, tentandamque sua Methodo Problematis deinceps proponendi solutionem invitem.

Tab. VII. Fig. 1. Intelligatur grave demissum ab A per curvam quæsitam BFG, in qua sumtæ sint particulæ infinite parvæ, adeoque pro rectis habendæ DG, FH, altitudinum æqualium GI, HL, eæque producantur in M, N, ut fiant Tangentes GM, HN, ipsique HN parallela ducatur GP. Celeritates gravis acquisitæ in G & H eædem sunt, cum iis quas acquireret descendendo perpendiculariter ab eadem linea horizontali AC, per rectas CG, EH, quæ quidem sunt Quadrata ipsarum celeritatum, ut notum. Quibus positis,

CG. EH :: Quad. Celerit. in G. Quad. Cel. in H :: DGq. FHq :: DGq. GIq + GIq (HLq). FHq :: GMq. GCq + HEq. HNq :: GMq. GCq + GCq. GPq :: GMq. GPq. Unde Problema ad puram Geometriam reductum huc redit: Datis positione recta AC & puncto A invenire curvam BHG, talem ut applicata CG ad applicatam EH rationem habeat duplicatã ejus, quam habet tangens GM ad rectam GP parallelam tangenti HN. Patet autem, rectam AC, ad quam applicantur CG, EH, non posse esse axem curvæ, nec A verticem; cum alias applicata ad punctum A evanesceret, ac proinde applicatarum ratio fieret infinite magna, ejusdem subduplicata manente finita.

q. e. a.

Anal. CG = a, GM = b, AE = x, EH = y

HL. HF :: GC. GP

dy. $\sqrt{\frac{dxq+dyq}{dyq}}$ :: a. a $\sqrt{\frac{dxq+dyq}{dyq}}$

CG. EH :: GMq. GPq

a . y :: bb . $\frac{aadxq+aadyq}{dyq}$

a. y :: bbdyq. aadxq + aadyq,

bbydyq = a³ dxq + a³ dyq,

bbydyq − a³dyq = a³dxq,

$dy\sqrt{bby-a^3} = dx\sqrt{a^3}$

Ergo & horum Integralia æquantur, np. $\frac{2bby-2a^3}{3bb}\sqrt{bby-a^3} = x\sqrt{a^3}$; positoque $y-\frac{a^3}{bb}=Z$, habetur $\frac{2}{3}Z\sqrt{bbz} = x\sqrt{a^3}$ | $\frac{4}{9}bbz^3 =$

a^3xx

TAB. VII. Ad A. 1690. pag. 218. sqq.

Fig. 2.

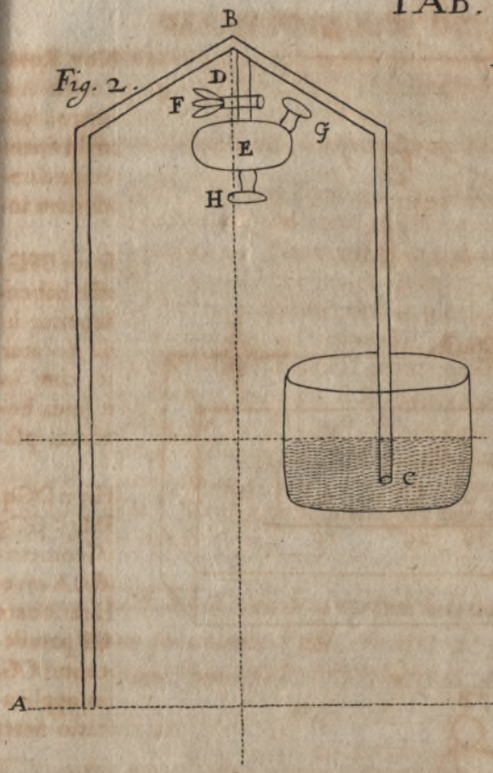

Fig. 1.

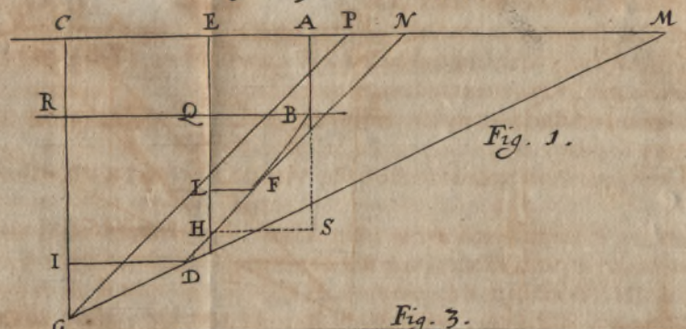

Fig. 3.

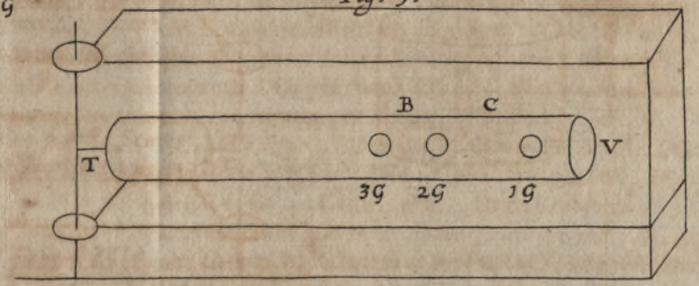

Fig. 4.

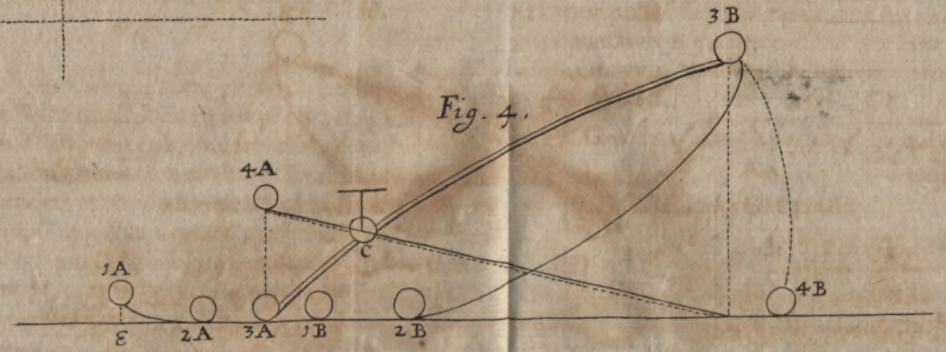

$a^3xx \mid z3 = \frac{9a^3xx}{4bb}$: quare demissa ex A perpendiculari $AB = \frac{a^3}{bb}$, ductaque BR parallela ipsi AC, si vertice B, axe BR & latere recto $\frac{9a^3}{4bb}$ seu $\frac{9}{4}$ AB, describatur Curva Paraboloidica BHG ejus naturæ, ut solidum ex latere recto in Quadratum abscissæ æquetur cubo applicatæ, habetur quæsitum. Porro quia per curvam BHG descendens grave temporibus æqualibus æquales altitudines percurrit, tantundem est quoad descensus altitudinem, ac si celeritate in B acquisita deinceps uniformiter descenderet per BS; quo casu constat, eodem tempore duplo plus spatii confici, quam conficitur motu a quiete æqualiter accelerato; adeoque si BS dupla sumatur ipsius AB, fore tempus descensus per BH post AB = tempori per AB.

Problema vicissim proponendum hoc esto:

Invenire, quam curvam referat funis laxus & inter duo puncta fixa libere suspensus. Sumo autem, funem esse lineam in omnibus suis partibus facillime flexilem.

J. B. QUÆSTIONES NONNULLÆ DE USURIS, cum solutione Problematis de Sorte Aleæ rum, propositi in Ephem. Gall. A. 1685, artic. 25.

FRequens mos obtinet, ut qui alteri pecuniæ summam debet, & parato ære instructus non est, cum Creditore suo ita paciscatur, ut quod simul ac semel solvere nequit, hoc successive & per partes solvere, ac interim dilationis nomine legitimam usuram Creditori præstare teneatur, ita quidem ut quod quavis vice ultra debitam usuram solvit, hoc in partem solutæ sortis venire censendum sit. Accidit autem post aliquod tempus, ut persoluta jam maxima parte debiti, alter ab altero debitæ & acceptæ pecuniæ rationes poscat, quas aliter format Creditor, aliter Debitor. Creditor hunc in modum:

Sors debita initio temporis *b* - - - - - - - - - *a*

Hinc usura per tempus b, (posito sortem m tempore n parere usuram p) - - - - - - - - - $\frac{abp}{mn}$

Summa - - $a+\frac{abp}{mn}$

Exacto tempore b solvit Debitor - - - - $f+\frac{abp}{mn}$

Residuum sortis initio temporis c - - - - - $a-f$
Hinc usura per tempus c - - - - - - $\frac{acp-fcp}{mn}$

Summa - - - $a-f+\frac{acp-fcp}{mn}$

Elapso tempore c solvit Debitor - - - - $g+\frac{acp-fcp}{mn}$

Residuum sortis initio initio temporis d, $a-f-g$
Hinc usura per tempus d - - - $\frac{adp-fdp-gdp}{mn}$

Summa $a-f-g+\frac{adp-fdp-gdp}{mn}$

Finito tempore d solvit Debitor - - $b+\frac{adp-fdp-gdp}{mn}$

Residuum debiti sub finem temporis d,
in die praesenti rationum - - - $a-f-g-b$.

Debitor rationes suas sic disponit:

Tabula Debiti:

Sors debita - - - - - - - - a

Hinc usura per tempus $b+c+d$, $\frac{abp+acp+adp}{mn}$

Summa debiti ad diem rationum - - $a+\frac{abp+acp+adp}{mn}$

Ab

Ab hac si subtrahatur summa soluti, remanet proresiduo debiti in diem praesentem $a-f-g-b-\frac{abcpp-abdpp-acdpp+fcdpp}{mmnn}$

Tabula Soluti:

Exacto tempore b solvi Creditori - - - - - $f+\frac{abp}{mn}$

Hinc usura per tempus $c+d$
ad diem usque rationum - - $\frac{fcp+fdp}{mn}+\frac{abcpp+abdpp}{mmnn}$

Finito tempore c solvi iterum - - - $g+\frac{acp-fcp}{mn}$

Hinc usura per tempus d ad diem
praesentem, $\frac{gdp}{mn}+\frac{acdpp-fcdpp}{mmnn}$

Hoc ipso die rationum solvo denuo - - $h+\frac{adp-fdp-gdp}{mn}$

Summa soluti
$f+g+h+\frac{abp+acp+adp}{mn}+\frac{abcpp+abdpp+acdpp-fcdpp}{mmnn}$

Hoc residuum cum a creditoris residuo $a-f-g-b$ differat, illoqi minus sit tota quantitate $\frac{abcpp+abdpp+acdpp-fcdpp}{mmnn}$, quaeritur uter recte?

Respondetur facile: Creditoris rationes probas & genuinas, Debitoris vero erroneas esse, & in eo fallere, quod totum hoc quod quavis vice solvit, in sortem computet: cum ab illo prius detrahendum fuisset, quod ad eum usque diem usurae nomine deberet. Hinc fit, ut quantitas illa $\frac{abcpp+abdpp+acdpp-fcdpp}{mmnn}$, qua ambae rationes differunt, praecise exprimat usuram, quam usura creditori persoluta, ut sors spectata, a die solutionis ad diem usque rationum parere posset, adeoque dum hanc sibi remitti vult Debi-

tor, usuræ usuram poscere censendus est, quod regulariter in legibus prohibitum esse constat. Sed levia hæc sunt, nec monuissem, nisi viderem, ejusmodi supputandi modum, qui in fraudem Creditorum vergit, Mercatoribus ob commodiorem calculum admodum solemnem esse.

Alterius naturæ hoc Problema est: Quæritur, si Creditor aliquis pecuniæ summâ fœnori exponat, ea lege, ut singulis momentis pars proportionalis usuræ annuæ sorti annumeretur, quantū ipsi finito anno debeatur? Resp. si sors vocetur a, usura annua b, Creditori elapso anno debebitur, $a+b+\frac{bb}{2a}+\frac{b3}{2in3aa}+\frac{b4}{2in3in4a3}+\frac{b5}{2in3in4in5a4}$ &c. in infinitū: quæ summa major est, quam $a+b+\frac{bb}{2a}$, ut patet; sed minor quam $a+b+\frac{bb}{2a-b}$, quoniam $\frac{bb}{2a-b}$ est summa progressionis Geometricæ $\frac{bb}{2a}+\frac{b3}{2in2aa}+\frac{b4}{2in2ina3}$ &c. quæ nostra serie $\frac{bb}{2a}+\frac{b3}{2in3aa}+\frac{b4}{2in3in4a3}$ &c. major est. Idcirco si usura sit subvigecupla sortis, seu $a=20$, & $b=1$, debebitur post annum plus quam $21\frac{1}{40}$, & minus quam $21\frac{1}{39}$: si $a=b$, debebitur plusquam $2\frac{1}{2}a$, & minus quam $3a$. Observo etiam, præsentem seriem in re Geometrica suum usum habere: nam si ad axem curvæ Logarithmicæ duæ rectæ applicentur, quarum minor dicatur a, sitque portio axis inter utramq; applicatam ad portionem ejusdem inter applicatam quamcunque & respectivam tangentem in constanti ratione b ad a: exprimetur major applicatarum per eandem hanc seriem $a+b+\frac{bb}{2a}+\frac{b3}{2in3aa}$ &c.

Porro seriei hujus infinitæ occasione recordor Problematis illius de sorte Aleatorum, quod in Ephem. Gall. A. 1685 artic. 25 proposüi hunc in modum: Duo Aleatores A & B ludunt una tessera, ea conditione, ut qui primus assignatum in illa punctorum numerum jecerit, vincat: A primo instituit unum jactum, & B unum, dein

dein A duos jactus consequenter, & B duos: hinc A tres, & B tres &c. Vel, A instituit unum jactum, dein B duos, hinc A tres, postea B quatuor &c. quousque alteruter eorum vincat. Quæritur ratio sortium? Hoc Problema cum frustra hactenus expectarit solutionem, eandem per series infinitas sic exhibeo: sors Colluforis A ad sortem Colluforis B in priori casu se habet, ut $1+\frac{|2|}{5/6}+\frac{|6|}{5/6}+\frac{|12|}{5/6}+\frac{|20|}{5/6}$ &c. $-\frac{5}{6}-\frac{|4|}{5/6}-\frac{|9|}{5/6}-\frac{|16|}{5/6}$ &c: in posteriori, ut, $1+\frac{|3|}{5/6}+\frac{|10|}{5/6}+\frac{|21|}{5/6}+\frac{|36|}{5/6}$ &c. $-\frac{5}{6}-\frac{|6|}{5/6}-\frac{|15|}{5/6}-\frac{|28|}{5/6}$ &c. ad unitatis complementum. Harum serierū termini repræsentant totidem potestates fractionis $\frac{5}{6}$, quarum indices crescunt differentiis servantibus inter se progressionem Arithmeticam, cujus communis excessus ibi est binarius, hic quaternarius.

EXAMEN SIPHONIS VVURTEMBURGICI IN vertice effluentis.

Excerpta ex literis Dn. Dion. Papin. ad — — — —

SIphonem in vertice effluere Naturæ ita repugnare hactenus visum, est, ut non solum clarissimus Dnus Hallejus & Papinius, ab Excellentissimo Dno Reiselio laudati in tractatu de Siphone Wurtemburgico Studgardiæ nuper edito, sed & totus Illustr. Regiæ Societatis Londinensis consessus, in quo Domini Reiselii litteræ perlectæ sunt, tentamen de effluxu Siphonis in vertice prorsus irritum fore judicaverint: ac sane, quum ea sit natura Siphonis, ut nullus in eo fiat fluxus nisi in eam partem ubi aqua propter majus perpendiculum præponderat, si in vertice aperiatur foramen aliquod cui valde exiguum incumbet aquæ perpendiculum, facile vincetur illud ab aqua in tota crurum altitudine: fiet igitur effluxus per foramina inferiora, dum per foramen in vertice facilis patebit aeri ingressus: atque ita aquæ per hoc foramen effluxus minime expectandus videtur. Nihilominus tamen, Sereniſſimi Ducis Wurtembergici auspiciis ingeniosissimam methodum invenit & experientia demonstravit clarissimus Reiselius, qua mediante, saltem repetitis vicibus, multa aqua ex vertice Siphonis potest obtineri, etiam sine soliti fluxus interruptione: sic: TAB. VII. *Fig.* 2.

Sipho

Sipho ABC in vertice ad D perforandus est, foraminique applicandus globus vitreus E, epistomio F & duabus cochleis G & H instructus; tum reserato epistomio, aquæ per Siphonem transfluentis pars aliqua globum E ingreditur: aer autem inde egressus transfluentis aquæ impetu abripitur & per foramen A expellitur: clauso deinde epistomio, aperiuntur cochleæ G & H, atque ita aqua per foramen H defluens in aliquo vase amplo excipitur, donec per repetitas operationes sufficiens colligatur quantitas. Sic igitur obtineri potest effectus ille hactenus insperatus, modo legitimæ serventur dimensiones in capacitate globi, diametro Siphonis & altitudine crurum: sufficiensque habeatur aquæ quantitas per Siphonem transmittenda. Quoniam vero de proportionibus illis, propter experimentorum defectum, nihil subjunxit clarissimus Autor, me autem invitat, ut tam insperato successui ulterius promovendo incumbam: sequens dictæ machinæ examen publicandum censui, quo possint Lectores, quacunque occasione data, dijudicare facilius, quid facere expediat.

Suppono igitur Siphonem ABC perpendiculariter erectum, cujus diameter sit unius digiti, altitudo cruris AB 29 pedum; altitudo vero cruris CB 16 pedum supra superficiem aquæ cui immergitur: sit præterea foramen in D cui exacte inseratur epistomium globi E, cujus globi ea sit capacitas, ut $2\frac{1}{2}$ libras aquæ contineat: his positis: 1°. notandum, quod excessus perpendiculi A B supra perpendiculum CB est 13 pedum: unde sequitur quod ille excessus continet circiter 5 libras aquæ, juxta experimenta a Domino Mariotto edita in suo tractatu de motu aquarum. 2° notandum, quod aer in globo E contentus, si in summitatem Siphonis emergat, tantam ibi rarefactionem patiatur, ut duplum spatii sui occupet: ac proinde locum 5 librarum aquæ, sive longitudinem 13 pedum in tubo repleat: quia scilicet altitudo 16 pedum aquæ in tubo CB, resistit pressioni atmosphæræ, cujus tota vis 32 circiter aquæ pedes æquiponderat: non poterit igitur atmosphæra exerere vim nisi 16 pedum in aerem versus B inclusum, qui proinde supradictam extensionem patietur (juxta experimenta ab illustri Domino Boyleo aliisque multis edita.) Constat igitur, quod aer globi E sufficiet ad replendum totum excessum cruris AB supra crus CB,

Supponamus jam quod transfluente aqua per Siphonem reseratur

feratur epistomium F, cujus orificium sit ita amplum, ut aqua per illud ingredi & aer egredi possint simul & eodem tempore: sequitur quod globus E $2\frac{1}{2}$ aquæ libras brevi excipiet; aer vero ex globo in superiorem Siphonis partem emergens totum excessum cruris AB supra crus CB replebit: fieret igitur in Siphone æquilibrium, & transfluxus interrumperetur, nisi aqua, propter impetum jam conceptum, per foramen A effluere pergeret, aerem secum abriperet & ex tubo expelleret: at certissimum est aerem sic posse ex tubis expelli, modo non sint nimis lati: repleto igitur globo E poterit aqua, juxta methodum superius traditam extrahi; sicque intentum habebimus. Si vero capacior foret globus E, nimiam aeris quantitatem in summitatem Siphonis emitteret: præponderaret enim aqua in crure CB, atque ita fluxus sisteretur: patet ergo, quod singulis operationibus non nisi $2\frac{1}{2}$ aquæ libras obtinebimus. Videndum jam, quanta aquæ copia per Siphonem hic descriptum interim transfluxura sit.

Ex experimentis a Domino Mariotto libro supra citato editis patet, quod per foramen ejus amplitudinis, quam Siphoni ascripsimus, ubi altitudo aquæ incumbentis est 13 pedum, erumpunt singulis minutis 448 libræ aquæ: quoniam vero aqua hic non exit per foramen in fundo ampli receptaculi 13 pedes alti, (sicut in clarissimi Mariotti experimentis) sed per tubum uniformem: potest demonstrari, quod quantitas aquæ egressura dimidia erit ejus quam supra diximus: descendent igitur singulis minutis 224 libræ aquæ ex altitudine 13 pedū. Quum autem ad singulas operationes recludendum sit epistomium F, globus E aqua replendus, claudendum iterum epistomium, tum cochleæ G. H. aperiendæ, globus E evacuandus, ac postremo cochleæ iterum claudendæ: vix possunt omnia illa intra unum temporis minutum perfici: ac proinde vix poterunt $2\frac{1}{2}$ libræ aquæ ad altitudinem 15 circiter pedum evehi, quin 224 libræ aquæ ex altitudine 13 pedum descendant, atque ita pondus delapsum ferme centuplum erit ponderis elevati, in machina qualem descripsimus. Vix autem meliorem successum sperandū esse arbitror: nullam enim partium Machinæ alterationem fieri posse video, quæ, si ab una parte boni aliquid apportet, ab altera parte aliquod incommodum necessario non invehat.

Supponamus ex. gr. foramen verticelli F non esse tantæ amplitudinis, ut aqua per illud ingredi possit eodem tempore, quo aer egre-

ditur (quod quidem in Domini Reiſelii experimentis videtur contigiſſe, quum iterato impetu & per intervalla aqua in globum irrueret) poterit quidem globus E majoris fieri capacitatis, ac proinde plus aquæ ſingulis operationibus obtineri: attamen non poterit eo usq; augeri, ut 5 libras aquæ capiat: dum enim aperietur epiſtomium, ut aquæ in globum ingreſſus pateat, aer ibi incluſus non ſolum in duplũ ſpatium ſtatim ſe extendet, ut ſupra dictum eſt, verum etiam ulterius dilatabitur: atque ita, ſi globus ſit capax 5 librarum aquæ, aer inde emergens occupabit in Siphone longitudinem plusquam 13 pedum, ſiſtetque proinde ipſius fluxum. Ratio autem, cur tanta aeris quantitas erumperet, hæc eſt: quod nimirum corpora elaſtica tenſa, dum ſeſe reſtituunt, non ſtatim ſubſiſtunt in ipſo puncto quietis, ſed impetu jam concepto ulterius pergunt, nec niſi poſt aliquot vibrationes ad quietem reducuntur. Idem igitur aeri in vaſe E deberet etiam contingere: & quanquam dictus aer in vertice Siphonis ad duplum ſpatii ſui extenſus habeat vim elaſticam vi comprimenti æqualem, atque ita videatur debere ibi quieſcere, non tamen quieſcet, ſed ulterius dilatabitur, prout aſſerueram; ſicque globus E non debet fieri 5 librarum aquæ capax: reliqua autem operatio ſic procedet. Aer plus juſto dilatatus debebit viciſſim in ſpatiũ juſto anguſtius aere premente redigi: ſicque aliqua aqua in globum E irrumpet, atque vibrationibus ſic iteratis aliqua quantitas aquæ in globo colligetur, donec motus ille tremulus conquieſcat: & tunc etiamſi globus non ſit aqua repletus, nullam tamen amplius admittet, propter æquilibrium inter preſſionem internam & externam: recurrendum igitur erit ad remedium a Domino Reiſelio præſcriptum: claudendo nimirum orificium cruris inferioris, ut aqua liberum illac exitum non amplius inveniens verſus ſuperiora reflectatur, vimque ſuam in orificium epiſtomii exerens globum ingrediatur: ſicque per iteratas, ut ita dicam, ſuccuſſiones poſſit totus globus aqua repleri. Omnibus his effectibus ſic per cauſas rite cognitis, cuivis facile patebit, amplum epiſtomii orificium, quale primo ſuppoſueram, anguſtiori eſſe anteponendum: etiamſi enim, dum foramen anguſtum eſt, capacitas globi E eo usq; augeri poſſet, ut 5 propemodum aquæ libras ſingulis vicibus ſuppeditaret; non tamen majorem aquæ copiam, dato tempore, obtineremus: propter longam moram in replendo globo, dum illum aqua

aqua non niſi per anguſtum foramen & fluxu interrupto ſubintraret: præterea vero maximũ ſemper eſſet periculũ, ne ſecunda aeris ex globo eruptio fieret, antequã aer in crure AB primo collectus ex Siphone expulſus eſſet: ſic enim fieret, ut, propter nimiam aeris in Siphone quantitatem, ipſius fluxus prorſus ſiſteretur: ne quid dicam de difficultate in orificio inferiore per intervalla claudendo & aperiendo: hæc igitur in orificio epiſtomii alteratio plus damni profecto afferret, quam commodi.

Supponamus jam, alterationem fieri in amplitudine Siphonis: diametrum tubi ex. gr. fieri minorem: tunc equidem minor aquæ copia deſcenſura eſſet: verum minuendus itidem foret globus E: ac proinde tanto minor aquæ quantitas ſingulis vicibus obtineretur: ſi vero tubi diameter augeretur, poſſet equidem augeri globus E, & major aquæ quantitas evehi: verum augeretur itidem aquæ deſcenſuræ copia.

Supponamus nunc, mutationem fieri in altitudine crurum: augeri ex. gr. perpendiculum CB: ſic equidem aqua ad majorem altitudinem eveheretur; verum aer ex globo E erumpens tanto majorem rarefactionem in vertice Siphonis pateretur: ac proinde minuenda foret capacitas globi EC, minorque aquæ quantitas ſingulis operationibus poſſet adusus obtineri.

Supponamus etiam augeri altitudinem CA, ut major fiat exceſſus cruris AB ſupra crus CB: tunc equidem poſſet fieri major globus E, majorque aquæ quantitas in vertice effluere; verum aqua per inferius orificium defluens ad majorem profunditatem deſcenderet, atque ita major potentia motrix deperderetur.

Prolixitatis vitandæ gratia reliquas omittam alterationes, quæ plures adhuc induci poſſunt, ſed omnes itidem fruſtraneæ: unicumque hic ſubjungam experimentum, quod olim Illuſt. Soc. Reg. exhibui, unde patebit valde etiam metuendum eſſe, ne interrumpatur fluxus Siphonis, ſi globus E tantæ fiat capacitatis, qualem primo ſuppoſuimus. Experimentum tale eſt: Siphonem Wurtemburgicum ex tubis vitreis paravi, cruribus altis circiter pedes 11: optatum effectum, fluendo & refluendo, felicisſime præſtitit; verum bullas aereas oſtendi in ſuperiori Siphonis parte ex aqua emergentes: quia preſſio atmoſphæræ ibi imminuta, propter perpendiculum aquæ in

cruribus contentæ, permittebat, ut particulæ aereæ in poris aquæ latitantes sese expanderent, dictasque bullas efformarent: & quo major est altitudo crurum, eo citius & copiosius ejusmodi bullæ producuntur: ac proinde, in altitudine 16 pedum, dictæ bullæ procul dubio nonnihil conferrent ad quantitatem aeris in vertice Siphonis augendam, & sistendum fluxum: unde fiet forsan, ut minor globo E indulgenda sit capacitas.

Videtur ergo effluxus aquæ in vertice Siphonis non aliter procurari posse, quam per descensum quantitatis aquæ, quæ sit circiter centupla ejus quæ ascendit: etsi altitudo ascensus non sit multo major altitudine ex qua descendens aqua delabitur. Certissimum est autem, quod in plurimis casibus vis aquæ illius ex tanta altitudine descendentis longe majorem, per alia mechanemata, effectum produceret: nihilominus tamen, quum magna sit rerum varietas, nonnulli etiam casus dari possunt, in quibus hujusmodi Sipho utiliter adhiberetur: gratiæque Excell. Viro habendæ, qui primus insperatum in vertice Siphonis effluxum & tentare ausus est, & experientia demonstrare potuit. Ego vero Lectori, cui tales utendi Siphonis occasiones offerentur, utrum oportunæ sint, dijudicandum relinquam: mihique sat est indicasse præcipuas cautiones in constructione Siphonis adhibendas, qualisque futura sit proportio inter vim motricem & effectum ab ea expectandum: jam enim poterit quivis, satis tuto & facile, pro re nata, ferre judicium.

G. G. L. DE CAUSA GRAVITATIS, ET DEFENSIO SENTENTIÆ SUÆ DE VERIS NATURÆ LEGIBUS CONTRA CARTESIANOS.

CUm a me in his Actis demonstratum esset, eandem Motus Quantitatem non semper conservari posse, sed aliam constituendam naturæ legem: conatus est respondere D. *Abbas* D. C, sed mente mea non intellecta, imputatisque mihi opinionibus, a quibus eram alienissimus. De quo cum fuisset admonitus, silendum putavit, sive quod agnosceret sibi satisfactum (quod tamen profiteri æquum fuisset) sive, ut alias rationes taceam, quod fortasse problema quoddam

dam occasione nostræ controversiæ a me propositum nollet attingere, quod postea prorsus ut a me factum erat, solvit celeberrimus *Hugenius*. Ego vero nuper demonstrationem constructionis illius atque ampliationem dedi in his Actis, & ne Dn. *Abbas* vel alius solutionem sibi præreptam queri posset, problema nonnihil immutatum ita proposui ad exercendâ Cartesianorũ analysin: *in plano Lineam invenire, in qua descendens grave æqualiter æqualibus temporibus a puncto dato recedat, vel ad punctum datum accedat.* Interea alius eruditus Gallus (Cl. Domin9 P.) Dno *Abbati* succenturiatus Cartesianorũ opinionẽ defendere aggressus est, *in Actis Erud. A. 1689. p. 183. sqq.* qui etsi statũ controversiæ non satis attigisse videatur, volui tamen ejus quoq; dubiis satisfacere, præsertim cum alia non contemnenda attulerit, quæ illustrandi argumenti occasionẽ præbent. Sic igitur ille: *Galilæum supponere*, quod grave cadens æqualibus temporibus æquales acquirat velocitatis gradus. Hoc *Blondellum* libro de Bombis experimentis probare conatum, quasi nulla ejus daretur *demonstratio* a priori. Sed hanc *Hugenium* dedisse, ponendo motum materiæ, quæ gravia movet, infinitæ esse celeritatis, præ velocitatibus gravium cadentium quæ a nobis observari possunt, ac proinde grave sive initio, cum adhuc quiescit, sive postea cum jam movetur, eodem modo, quoad quantitatem impressi motus seu augmentum celeritatis a motore affici, cum comparatione motoris semper pro quiescente haberi possit. Quanta autem sit motoris velocitas, ex *Hypothesi Carresiana* æstimasse *Hugenium*, ponendo gravitatem oriri, dum materia quædam subtilis circa terram gyrata & a centro recedens alia corpora versus terram detrudat. Itaque experimento inquisivisse, quanta vis centrifuga in parvi circuli gyro gravitati æquipolleret, atque inde collegisse, in magno circulo, qualis metitur ambitum telluris, materiam illam tanta velocitate moveri, ut millies fere in una hora totum telluris ambitum percurrere possit. Atque hæc quidem pulcra sunt & digna *Hugenio*, sed quæ Noster de suo addit, non æque admitti possunt. Putat scilicet hinc sese tollere posse nonnullas difficultates graves, quæ doctis negotium facessiverunt. Nimirum Viri clarissimi *Sturmius* & *Bernoullius* in his *Actis* mutua συζητήσει, consideratione dignum judicaverant, qui fieret ex hypothesi Cartesiana, quod gravia non potius *ad axem* quam centrum detruderentur. Hanc

difficultatem Noster cessare putat, si modo consideretur, velocitatem materiæ gravitatem efficientis incomparabiliter esse majorem velocitate ipsius gyri telluris: ita enim differentiam velocitatis, quæ est in æquatore, vel in alio quocunque parallelo, nullius momenti esse comparatione velocitatis illius maximæ. Eadem (si ipsi credimus) facilitate *meo argumento* satisfieri contra Cartesianos prolato. Nempe quia infinita sit motoris gravium velocitas. Hinc perinde ac si grave quiesceret, ut ab initio, semper æqualibus temporibus tantundem ictus inprimi, adeoque vires esse ut tempora, non ut spatia ascensuum vel descensuum, quemadmodum ego quidem existimaveram. Postremo cum *Autor Novellarum Reipublicæ literariæ* esset veritus, ne ipsa materia *primi Elementi* vi centrifuga a Sole recederet, præ globulis *secundi* Elementi, atque ita dispergeretur Sol, item ne vortex telluris dispergeretur in vorticem Solis, quippe majores longe circulos describentem, adeoque minore (cæteris paribus) vi centrifuga præditum; Respondet introducendo quandam *partium congruitatem* vel incongruitatem, quæ retineat alioquin aufugituras. Hactenus ille.

Ad quæ sequentia repono: (1) *Galilæus* non *supposuit* tantum in gravibus motum æqualibus temporibus æqualiter acceleratum, sed etiam rationibus atque experimentis confirmare nisus est, nec certe temere in eam sententiam devenit. (2) confundit noster objector *demonstrationem* veritatis alicujus cum causæ redditione per quandam hypothesin, nec fortasse *Hugenii* consilium satis percepit, cujus institutum (quantum assequi licet) in ea quam posuimus ratiocinatione non fuit demonstrare, eam esse accelerationis gravium naturam quam diximus; sed posito (ex phænomenis forsan) talem esse, explicare modum verisimilem quo possit oriri. (3) absolutam autem hujus veritatis demonstrationem dabimus a priori in *dynamicis* nostris, nulla hypothesi adhibita tantum supponendo ex vulgaribus phænomenis, grave in loco altiore aut depressiore ejusdem esse ponderis, quod in differentiis altitudinum minoribus, utique quoad sensum, indubitabile est. (4) *Hypothesis*, quam *Cartesianam* vocat, potius *Kepleriana* est, etsi a *Carteſio* magis exculta. Nam primus omnium *Keplerus* invenit gravitatis originem adumbrari posse, dum fluidum aliquod ex partibus solidioribus constans in gy-

in gyrum actum & a centro recedere tentans, minus solida innatantia ad centrum detrudit. Hac ejus cogitatione, quemadmodum & aliis pluribus, in rem suam usus est *Carteſius*, autorem (pro more suo illaudabili) dissimulans, quemadmodum & ex *Kepleri paralipomenis in Vitellionem* sumsit explicationem æqualitatis anguli incidentiæ & reflexionis per compositionem duorum motuum, & a *Snellio* didicit veram regulam refractionis. Et sane licet vir summus fuerit *Carteſius*, his tamen artificiolis multum solidæ laudis amisit apud judices intelligentes. (5) Etsi recte assumatur, incomparabiliter majorem esse velocitatem materiæ gravitatem facientis, quam ipsorum apud nos gravium, non tamen necessarium hoc est ad explicandam gravium accelerationem æquabilem per vim centrifugam, uti Objector existimare videtur, forsan non percepta satis *Hugenii* mente. Quod ut appareat, fingamus tubum horizontalem TV longissimum, utrinque clausum, plenum hydrargyro, in quo prope extremum V sit in loco G, globus G vitreus vel ex alia materia factus, quæ minus densa vel minus solida sit hydrargyro, nec ab eo corrodatur. Si jam tubus hic cylindricus in eodem plano horizontali manens rotetur circa alterum extremum T immotum, tunc Mercurius recedere tentans a centro, tendensq; versus V, inde pellet globū eumq; coget tendere versus T, sine ullo ascensu. Imo etsi tubus nonnihil ad horizontem sit inclinatus, ita ut extremum T sit inferius quam V, nihilominus vi circulationis sufficienter rapidæ effici poterit, ut globus in hydrargyro alioqui natuturus descendat ab V versus T, aptissima gravitatis repræsentatione. Causa autem, cur hæc vis centrifuga materiæ recedentis a centro alia minus recedentia ad centrum pellat, distincte ita explicari potest, quod materia B, (Mercurius) recedens a centro T, sese insinuare conatur inter C (Mercurium) & corpus 2G (globum) cumque Mercurius C non possit amplius propelli, obstante operculo tubi V, repelletur corpus 2G versus T seu ad 3G. His jam positis, cum continue crescat celeritas, qua globus G tendit versus centrum T, contra tubi circulantis celeritas versus centrum decrescat, fiet alicubi, velut in 2G, ut tubi circulantis, & globi recta ad centrum tendentis æqualis sit velocitas. Nihilominus tamen, si tanta fingatur tubi longitudo, ut punctum 2G adhuc longe absit a centro T, exempli causa multis miliaribus, tunc globo tendente porro a 2G ad 3G, interval-

TAB. VII. *Fig.* 3.

tervallo licet multorum paſſuum, non mutabitur notabiliter celeritas circulationis, nec diſcrimen erit notabile inter 2G & 3G, adeoque nec mutabitur notabiliter vis centrifuga, quæ globo inter 2G & 3G continue imprimitur; adeoque perinde erit, ac ſi globus in G eodem loco maneret, æqualibusque temporibus æquales impreſſiones reciperet. Jam idem, quod in tubo finximus, in æthere continget revera, ſi quidem ab ejus vi centrifuga oritur gravitas. Nam ob maximam a centro (nempe telluris) diſtantiam, exiguum intervallum, quo grave apud nos inter cadendum centro accedit, nullum facere poteſt diſcrimen notabile, ac proinde vel hinc orietur æqualibus temporibus æqualis celeritatum impreſſio, etſi non eſſet tanta ætheris rapiditas. At ſi gravitatem non a vi centrifuga circulationis, ſed materia quadam, gravia venti inſtar verſus terram pellente petamus, tum demum ad explicanda proportionalia temporibus gravitatis incrementa, neceſſaria eſt illa celeritas venti incomparabiliter major ea quam gravia apud nos acquirunt.

(6) Etſi valde dudum inclinaverim ipſe ad gravitatem a vi centrifuga materiæ æthereæ circulantis repetendam, ſunt tamen aliqua quæ dubitationes graviſſimas injecere. Et ut cætera nunc taceam, neceſſe eſt ætherem hunc circa terram moveri non in æquatore & parallelis, ſed in circulis magnis, quales ſunt meridiani (alioqui gravia non ad centrum ſed axem terræ tenderent) ſed ita neceſſe eſt, ætherem illum verſus polos eſſe multo confertiorem; unde non apparet, quomodo gravia eodem modo in locis æquatori & polo vicinis verſus centrum impellantur, quod tamen fieri, nec diſcrimen obſervari adeo notabile, phænomena docent. Huic difficultati ſi remedium haberetur, facilius credi poſſet excogitata a *Keplero* cauſa gravitatis. (7) Alia ejusdem aſſignari poſſet cauſa non obnoxia huic difficultati, concipiendo diſpoſitionem materiæ cujusdam ex globo telluris aut alterius ſideris in omnes partes propulſæ, quæ radiationem quandam producat, radiationi lucis analogam; ita enim habebimus receſſum a centro materiæ æthereæ, quæ corpora craſſiora eandem (ut alibi explicabo) vim recedendi non habentia verſus centrum depellet ſeu gravia reddet. (8) Cogitandum etiam relinquam, quæ cauſa globum terræ, cum fluidus eſſet, rotundarit; ſcilicet varius in omnem plagam tendens fluidi ambientis motus (qualis guttas olei in aqua format) qui a diverſæ naturæ partibus turbatur, etiam partes telluris ad ipſam contrudat, dum interim ipſa tellus ſimiliter heterogenea, ut paulo ante diximus, expellit a ſe. (9) Miror quomodo clariſſimus Objector in animum induxerit ſuum, poſſe hypotheſi infinitæ celeritatis circulanti ætheri attributa tolli difficultatem, quæ cum alios, tum VV. Clariſſ. *Sturmium* & *Bernoullium* exercuit. Nam non ideo ad axem potius quam centrum telluris deprimi dicentur gravia, quia major celeritas gyri terreni ſub æquatore quam in parallelis, ſed quia ipſa materia ætherea in circulis minoribus æquatori parallelis gyrata, & a centris eorum recedere tentans, gravia ad centra cujusque circuli, quæ non in centrum telluris, ſed alia axis puncta cadunt, pelleret. Non igitur de celeritatis ſed directionis, differentia quæritur. Nec video quomodo in hac hypotheſi occurri malo poſſit, niſi ætheri gravitatem immediate producenti motum velut magneticum aſcribamus, non in æquatore & parallelis, ſed in meridianis, ut jam olim a me annotatum eſt, tum in ſcheda edita, tum in literis ad R. P. *Kochanskium*, qui eadem movebat. (10) Materiam *primi Elementi* Carteſiani, *globulosque ſecundi*, luminis autores non multum moror; fictitia enim ambo cenſeo, & pro demonſtrato habeo, nec primum nec ſecundum Elementum in natura dari, nec lumen in eo, quem *Carteſius* deſcribit, conatu conſiſtere. Cæterum quæ cauſa guttas liquorum format, eadem & vorticē Solarem in mundo, terreſtremq; in Solis vortice continet, exploſæque materiæ ſuos limites circumſcribit, ne dum a centro vorticis recedere tentat, diſpergatur. (11) Scilicet in omni fluido motus eſt varius in omnes plagas, qualem videmus in aqua baculo varie moto agitata; is autem interpoſitis partibus alterius texturæ motusque, nec ſatis perviis perturbatur, & obſtacula repellere ac diminuere tentat: minus autem obſtare conſtat, quæ in figuras ejusdem ſuperficiei capaciſſimas colliguntur. Porro non *vortices* tantum ſeu (nucleo demto) *bullæ*, ſed & omnes conſiſtentiæ ſeu *cohæſiones* primigeniæ, atque ut ita dicam, ſtamina rerum & baſes texturarum a cuique maſſæ propria & conſpirante motus ratione oriuntur, quibus conſtitutis primæ firmitatis cauſis, tum demum corporum (firmitatem jam hinc aliquam habentium) porro major aut minor contactus, atque inde ob ambientium reſiſtentiam nata cohæſio, in rationes venire

potest. Motus scilicet vel, si mavis, vis motrix id unum est quod materiam dividit & *heterogeneam* reddit, unde *congruitas* incongruitasq; cum per se continua sit atque uniformis, ac ne figuræ quidem & partes in ea reales seu actu determinatæ intelligi aliter possint. Itaque cohæsionis quoque principium est, ac proinde oritur *fluiditas* a vario motu, *firmitas* a conspirante, ut jam olim explicuimus; vel potius nihil tam fluidum est, quin habeat firmitatis, nihil tam firmum, quin habeat fluiditatis gradum; sed denominationes fiunt a prædominante ad sensum.

(12) Sed jam tandem ad sententiæ meæ defensionē veniendum est, qua fortasse non magnopere indigere adversus objectionem videri possit, quod in controversia est assumentem, nec ratiocinationis meæ vim attingentem. Quia tamen Objectori tantum tribuo, ut quæ ipsum decepere, etiam alios fallere posse putem, vel potius quia agnosco aliquid verbis meis ad summam claritatem defuisse, tentabo an ipsimet, tanquam æquo judici, satisfacere possim. Demonstrabo igitur propositionem, quam negat, eaque occasione rem omnem (spero) in clara luce collocabo, postremo erroris fontem detegam. Sed ante omnia logomachiæ excludenda occasio est; erunt enim, qui sibi permissum dicent *vim* definire per quantitatem motus, & duplicata corporis dati celeritate, vim ejus duplicatam dicere; neque hanc ego libertatem cuiquam nego, quam mihimet concedi postulo. Sed cum controversia nobis sit realis, utrum scilicet motus conservetur, an vero potius eadē quantitas virium eo sensu, prout a me accipitur, id est in ratione composita non ponderis & celeritatis sed ponderis & altitudinis, per quam corpus ab agente vim habente attolli potest, facile de verbis transigemus. Itaque *vim inæqualem* habere hoc loco definiam, quorū unum si surrogare liceret in alterius locum, oriri posset motus perpetuus mechanicus; & surrogatum quidem habere dicetur *vim majorem*, alterū vero *minorem*; quod si ex surrogatione eorum tale absurdum, quale est motus perpetuus, oriri nequeat, *vires* ipsorum dicemus *æquales*. Hac definitione posita, facile tanquam corollarium concedet Cl. Objector, *eandem vim in corporibus conservari*, seu eandem esse potentiam causæ plenæ & effectus integri, vel status præcedentis & ex eo nati sequentis. Ne scilicet succedat præcedenti aliquid fortius, ex quo motus perpetuus mechanicus oriri

posset.

posset. Quale virium lucrum impossibile esse non diffitebitur, opinor, ut idem proinde sit in physicis & mechanicis reducere ad motum perpetuū mechanicum, & reducere ad absurdum. Hoc autem eodē sensu necesse est quoque *vires esse in ratione composita ponderum & altitudinum*, seu quod idem est, summam productorum ex ponderibus in altitudines (ad quas pondera attolli ex datis possunt) ductis, non vero summam factorum ex ponderibus in celeritates, ut *Cartesiani* sibi persuaserant, conservari. Quod ita nunc demonstrabo: ponamus (in exempli gratiam) globum A 4 librarum ex altitudine unius pedis 1 A E per lineam inclinatam 1 A 2 A descendere, donec in planum horizontale E F perveniat, ibique procurrat ex 2 A in 3 A, uno celeritatis gradu per descensum quæsito. Porro in eodem plano horizontali quiescat alius globus B unius libræ, in loco 1 B. Ponamus jam porro, omnem potentiam globi A transferri debere in globum B, ita ut A quiescente in horizontis loco 3 A, solus deinde moveatur globus B. Quæritur quantum celeritatis accipere debeat globus B, ut tantundem virium accipiat, quantum globus A habuit. Cartesiani dicent, globum B quadruplo minorem ipso A accepturum celeritatem 4 graduum seu quadruplo majorem celeritate ipsius A. Tantundem enim virium habere A, 4 librarum, celeritate ut 1. quantum B, unius libræ celeritate ut 4. Sed ego ex tali surrogatione ostendam oriri posse motum perpetuum seu absurdum. Nam corpus B libræ 1, celeritatem habens ut 4, ope ejus, motu sursum directo, (ut si procurrendo ex 1 B in 2 B, incidat in lineam inclinatam 2 B 3 B) ascendere poterit ad 3 B seu ad altitudinem perpendicularem F 3 B, pedum 16: quia corpus A gradum celeritatis ut 1 acquisierat descendendo ex altitudine perpendiculari pedis 1, adeoque rursus ascendere posset ad pedem 1. Ergo gradu celeritatis quadruplo ascendi potest ad pedes 16. Sunt enim altitudines ad quas vi celeritatum ascendi potest, ut celeritatum quadratæ. Sed jam hinc oriretur motus perpetuus seu effectus potentior causa. Nam globus B unius libræ elevatus jam ad 16 pedes, a nobis porro sic adhiberi poterit, ut rursus inde descendens in horizontem, ad 4 B, facili quadā machinatione, verbi gratia ope statēræ rectilineæ inclinatæ, attollere possit globum A librarū 4 in horizontis loco 3 A existentem, ad altitudinem perpendicularem prope 4 pedum. Sit enim statera pertingens a 3 A ad 3 B, in fulcro seu centro librationis C, di-

TAB. VII. *Fig.* 4.

visa in brachia longitudine inæqualia (licet æqualia pondere) C 3 A, & C 3 B, sic ut brachium C 3 B sit paulo plusquam quadruplum brachii C 3 A. Itaque globus B, incidens in extremum stateræ 3 B, globum A, alteri extremo 3 A superstantem vincet attolletque; quia major est reciproce ratio distantiarum a centro, (nempe major quadrupla ex constructione) quam ponderum (quæ ex hypothesi est quadrupla) & proinde B descendendo usque ad horizontem per altitudinem perpendicularem 3 BF, 16 pedum, ex 3 B in 4 B, attollet A ex 3 A in 4 A, ad altitudinem perpendicularem paulo minorem pedibus 4, defectu tam exiguo quam velis. In praxi sufficit attolli A ad altitudinem perpendicularem pedum circiter 3 vel etiam adhuc minorem. Quod est absurdum. Initio enim A erat tantum elevatum ad pedem 1, ipso B existente in horizonte; nunc vero in statu finali, B restituto ad horizontem, A non restitutum est ad pedem 1, quod ad summum fieri poterat remotis accidentalibus impedimentis, sed ascendit ad pedes plus quam 3 & prope 4. Idque vi ipsius descensus sui ex unico illo pede, licet per interpositum corpus B, quod tamen nullam novam vim contribuisse, sed solam vim ipsius A habuisse supposuimus. Ita pene triplum virium lucrati sumus, & ut ita dicam, ex nihilo eduximus: quæ quidem absurda esse nemo intelligens diffitebitur. Nec jam motus perpetuus longe quærendus est. Facile enim est efficere, ut globus A ex loco 4 A, redeat ad primum locum 1 A, & prius in itinere, (cum lapsum habeat prope trium pedum) effectum aliquem mechanicum præstet: alia pondera elevet, machinas circumagat, &c. Similiterque globus B, si locus 4 B tantillo altior ponatur horizonte, interim (dum A redit ad 1 A) redire decurrendo poterit ad locum 1 B; adeoque omnia redibunt ad statum priorem, effectu tamen mechanico notabili per supererogationem peracto; idemque porro repeti poterit lusus. Quæ utique ferri non possunt. Hinc ut obiter dicam, ex Methodo nostra præsenti, inventores motus perpetui in speciem plausibilis plerumq; præbebunt occasionem novorum theorematum; quibus fallacia detegetur, ostendendo (quodam ut ita dicam *Algebræ Mechanicæ* genere) *æquationem* latentem *inter causam & effectum*, nulla arte violabilem. Et hujusmodi Æquatio nobis quoque hoc loco profuit, ad veras translationis motuum leges inveniendas. Itaque dicendum est,

B (uni-

B (unius libræ) si deberet accipere potentiam ipsius A (quatuor librarum) seu si A quod prius solum movebatur, deberet redigi ad quietem, motu jam solum existente in B quod prius quieverat; remoto omni alio agente vel patiente, quod aliquam novam vim addat, vel partem prioris absorbeat, tunc B non nisi duplam debere accipere celeritatem ejus quam habuerat A. Ita enim B non nisi ad 4 pedes ascendere poterit, nec A (licet stateram adhibeas) restitui nisi ad unum, nec proinde tale orietur absurdum, ut status posterior seu effectus fiat potior causa seu statu ex quo fuit natus, sed omnia præcise compensabuntur. Itaque eadem opera concluſimus contra *Cartesianos, non semper debere conservari quantitatem motus.* Cum enim prius A existente in motu, haberemus corpus ut 4 celeritate præditum ut 1; nunc post translationem habemus corpus 1 celeritate præditum ut 2; unde quantitas motus in posteriore rerum statu fit tantum dimidia prioris. Erunt alii casus, ubi augebitur quantitas motus. Idemque est in aliis plurimis translationibus virium, dum corpora in se invicem agunt, ut *quantitas motus* differat a *quantitate virium* a nobis explicata (quam *quantitate effectus* æstimari ostendimus) adeoque servari nequeat. Et generaliter si sit corpus A præditum initio celeritate e, corpus vero B celeritate y; at post actionem sit corpus A præditum celeritate (e), corpus autem B celeritate (y). Et similiter altitudines, ad quas corpora A & B ascendere poterant, ante actionem sint (respective) x & z, post actionem vero (x) & (z); ajo debere esse $Ax + Bz = A(x) + B(z)$ ut eadem servetur potentia; unde utiq; sequitur, non semper posse esse $Ae + By = A(e) + B(y)$, seu non posse eandem semper servari quantitatem motus. Superest, ut *erroris fontem* paucis detegamus. Et quidem Clariss. Objector infinita ætheris motoris celeritate ne quidem opus habet, & libentissime ipsi sine probatione concedo, celeritates acquisitas vel perditas libero descensu vel ascensu, esse ut tempora. At ego VIRES MOTRICES, id est *eas quæ conservandæ sunt*, ostendi non esse æstimandas gradibus celeritatis. Plerosque autem doctissimos alioqui Viros decepit præjudicium ex schola, quo concipiunt motum, & celeritatem (motus gradum) tanquam realem quandam & absolutam in rebus quantitatem; & quemadmodum eadem salis quantitas per minorem aut majorem aquæ copiam diffunditur, qua similitudine & *Robaultius*

(quantum memini) utebatur. Unde mirum ipsis videtur, augeri vel minui posse quantitatem motus sine miraculo Dei creantis vel annihilantis. Sed motus in respectu quodam consistit, quin & cum rigide loquendo nunquam existat, non magis quam tempus, aliaque tota quorum partes simul esse non possunt, eo minus mirum esse debet, quantitatem ejus eandem non conservari. Sed vis ipsa motrix, (seu status rerum, unde mutatio loci nascitur) est absolutum quiddam & subsistens, ejusque adeo quantitatem a natura non curari. Unde etiam discimus *aliquid aliud in rebus esse quam extensionem & motum*, quod quanti momenti sit, sciunt intelligentes. Etsi autem prima specie videatur, duplicata celeritate ejusdem corporis duplicari & vim ejus, admitti tamen hoc non potest. At, inquies, si corpus A habeat gradum aliquem celeritatis, & eidem corpori rursus superveniat æqualis priori celeritatis gradus, utique id quod erat prius videtur perfecte duplicatū seu repetitum: sed respondeo negando, tum demum enim id quod prius erat, erit exacte duplicatum, cum corpori A celeritatē habenti ut 1, adjicietur aliud corpus B, æquale ipsi A, etiam celeritatē habens ut 1, quo facto fateor & vim duplicatam. Quomodo autem potentiæ multiplicatio obtineatur, corpore licet non multiplicato, habetur methodo supra explicata. Fuere etiam quibus errandi causa inde præbita est, quod putarunt in potentia æstimanda non solius effectus, qui producitur, hoc loco habendam rationem, sed & temporis, quo producitur. Itaque non debere potentiam æstimari sola ratione composita ponderis & altitudinis, ad quam pondus per potentiam attolli potest. Et sane verum est, temporis rationem quoque habendam in illis effectibus producendis, ubi eadem potentia longiore tempore concesso majorem effectum producere potest. Uti fit cum globus datam habens celeritatem, potentiam habet pondus suum transferendi in plano horizontali per datum spatium tempore dato; sed hoc in effectibus potentiisque, de quibus hic agitur, secus est, ubi vis agendo consumitur, & quicquid vi præditum est, (ut arcus tensus ad certum gradum, corpus habens certam velocitatem) si secundum unum operandi modum totam suam actionem impendat in datum pondus elevandum ad certam altitudinem, nulla alia machinatione vel artificio idem pondus faciet altius assurgere, quantocunq; tempore concesso. Unde frustranea fit temporis consideratio,

Cum

Cum enim pondus illud ex ea altitudine delabens possit illam ipsam vim (ut tensionem dictam illius arcus, velocitatem dictam illius corporis) præcise reproducere; (abstrahendo animum ab impedimentis accidentalibus) utique pondus altius sublatum post tempus quantumcunque, mox relabendo non tantum vim dictam primam reproducere posset, sed & aliquid præterea efficere, atque ita daretur modus per sufficientem temporis longitudinem perveniendi ad motum perpetuum mechanicum. Quod est absurdum.

HISTOIRE DE L' EGLISE DU JAPAN &c.

id est,

Historia Ecclesiastica Japoniæ, Abbatis de T. Tomus II.

Lutetiæ, apud S. Michallet, 1689, in 4. Plag. 87.

QUod de Draconis Athenienſis legibus dici solitum fuit, sanguine potius quam atramento scriptas fuisse, id longe verius de historia hac, cujus primam partem proximo mense Aprili enarravimus, statui potest, neque tamen satis exprimi atrocitas suppliciorum, quæ in Christianos per annos fere quinquaginta in regno illo exercita fuit. Spem aliquam moderationis attulerat A. 1596 dissimulatio Imperatoris, cum Valignanum, quem a Prorege Indiæ cum muneribus in Japoniam missum esse ex Tomo I. sub finem retulimus, satis benigne excepisset, licet eodem tempore Legatos Chinenses ignominiose tractasset. Significari autem instans calamitas visa est multis prodigiis, ingenti inprimis terræ motu, quo plurima regni loca vehementer quassata & perdita sunt, destructa inter alia funditus regia Imperatoris Fuximensi, in qua ædificanda & pretiosa supellectile exornanda trecenti aureorum milliones, quos vocant, consumti esse ferebantur. Exercuerant hucusque post edictum, quo regno exire jussi erant, Jesuitæ omnia munia sacra, ita quidem ut hoc anno LX hominum millia baptizaverint; multa tamen utebantur circumspectione, ut in occulto fierent omnia. Sed non eadem cautela ab aliis monachis observata fuisse perhibetur. Venerant illi ex Hispania & insulis Philippinis, licet Pontificum decretis solis Jesuitis Japoniæ

Lib. XI. pag. 3. 5. 12. 11. 15.

nicæ Ecclesiæ cura demandata esset, nescio qua interpretatione usi,
in Japoniam, ac intempestivo zelo & solitis cum ceremoniis sacra per-
pag. 17. gebant in regia urbe *Meaco*. Accessit inconsulta & vana Hispani
20. cujusdam navarchi, ex iisdem insulis vi tempestatum in Japoniam
21. ejecti jactantia. Hic enim inter alia interrogatus, quomodo
Rex Hispaniæ tot regiones & insulas, in tractu illo orbis ab Euro-
24. pa remotissimo acquisivisset, responderat, præmissos a Rege fuisse
sacerdotes & monachos, qui Evangelium prædicarent; deinde con-
versa ad Christianismum magna incolarum multitudine, & hac mili-
taribus, quas Rex submisisset, copiis adjuncta, subjugatos cæteros
fuisse. Facile itaque in suspicionem adducti sunt Japones, idem si-
bi imminere, si Christianismum non extirparent. Condemnati sunt
42. inde A. 1597. & mense Januario in crucem acti Franciscani monachi
sex, cum tribus Jesuitis & septendecim ex populo, interque eos pueri
impuberes, quorum nomina & elogia, quaque constantia mortem
53. toleraverint, prolixe tradidit Autor; describit etiam formam cru-
cis, diversam ab illa quæ vulgo pingi aut sculpi solet. Alligabantur
crucibus damnati extensis brachiis pedibusq;, aliquando etiam capite
deorsum verso. Pro gratia erat, si statim adacta in latus lancea
confoderentur: aliquando aeris injuriæ per aliquot dies expositi &
Lib. XII. inedia confecti hærebant. Eodem anno Imperator Legatum Pro-
pag. 66. regis Philippinarum de supplicio monachorum expostulantem, &
navem naufragio ad littus ejectam restitui petentem, duro cum re-
sponso dimisit, & mox publicato edicto Jesuitas & Religiosos omnes,
proposita mortis pœna, excedere regno jussit, tribus solum aut qua-
tuor Nangasaqui toleratis, qui Lusitanis commercia ibi exercentibus
sacra facerent: nolebant enim Japones mercatura illa prorsus care-
re. Destructa itaque sunt Christianorum templa, dispersa seminaria
& scholæ Jesuitarum, ritusque sacrorum publicus plane intermissus
69. fuit, & plurimi Jesuitarum palam conscensis navibus in Chinam aut
Indiam avecti sunt; pauci tamen in variis regni provinciis delitue-
runt, occulte operam incolis Christianis præstantes. Decessit in-
ter hæc Imperator, cum paulo ante mortem *Johannem Rodericum* Je-
suitam, quo interprete apud Lusitanos utebatur, benigne audivisset,
75. nec indonatum dimisisset. Proceres etiam, quorum tutelæ filii im-
puberis & regni curam commiserat, in executione edicti aliquandiu
cuncta-

cunctati sunt. Recruduit tamen persecutio ex dissidio inter tutores
illos orto, sed nihilominus cœtus Christianorum auctus fuit, bapti- gag. 79.
zatis A. 1599. quadraginta, & sequenti anno triginta millibus. Hoc 88.
anno capite truncata est Regina Tangitana, de qua Libro IX. Tom. I.
actum fuit, jussu mariti pagani, qui rebellionis causa de vita sua pe-
riclitatus, relinquere illam post se nolebat. Vehementer vero eum
facti pœnituit, postquam periculum evitasset, ita ut corpus sepelien-
dum Jesuitis permitteret, dato illis 200 aureorum honorario, quod 92.
tamen hi in pauperes distribuerunt. Supplicio quoque affectus fuit
celebris ille belli Dux *Augustinus* Tomo I. laudatus, cui itidem exe- 104.
quiæ a Jesuitis ductæ sunt. Post hæc quidam ex tutoribus *Day-
fusama*, oppressis collegis rerum potitus, persecutionem redintegra-
vit. Nihilominus A. 1603. centum & novem Jesuitæ, & inter hos 117.
sacerdotes quinquaginta tres, in Japonia adhuc latitarunt, sed ad
summam inopiam redacti, intercepta a Batavis oneraria Lusitana, 129.
qua subsidia ad alendos illos & pauperes ex plebe mittebantur. Inter
Japones in aula Imperatoris illustres multi supplicium passi sunt, cum
Christianismo renunciare nollent, inter quos magnis laudibus extol-
litur *Simon* quidam *Gifioius*, strenuus belli dux. Nobiles etiam fœminæ 125.
martyrii gloriam reportarunt, suoque exemplo multos ad con-
stantiam invitarunt. Anno 1604 quietem aliquam habuerunt Chri-
stiani, cum tutor ille stabiliendæ adversus filium Imperatoris, fidei suæ
commissum, potentiæ intentus esset, neglecta religionis cura, ita ut
Jesuitæ Nangasaqui publicam pompam in festo corporis Christi ma- Lib. XIII.
gnifice instruerent. Sed offensus novisque suspicionibus turbatus pag. 148.
fuit Imperator, tum quod Hispani promissa quædam de commerciis 149.
non implevissent, tum quod novæ & multæ naves milite ac appa-
ratu bellico instructæ ad Philippinas appulissent. Sæviri itaque pas-
sim cœptum est & in Religiosos, quotquot indagari poterant, & in
illustres quosdam viros. Hoc tempore obiit Bungi quondam Rex
Constantinus, qui plus semel a Christianismo defecerat, tandem vero
ob constantem ejus professionem in tantam miseriam redactus erat,
ut victum mendicando quæreret. Anno 1606. rigidissimum iterum 165.
in Christianos edictum publicatum fuit; baptizata tamen sunt, præter
infantes, octo hominum millia, continuatis licet in omnis generis &
ætatis Christianos suppliciis. Anno 1612. vehementissime exarsit per- Lib. XIV.
secu- pag. 203.

secutio, aucta denuo suspicione contra Hispanos, ob dilatatum in insulis Moluccis imperium, & temeritatē navarchi cujusdam, qui littora & portus Japoniæ jacta bolide palam exploraverat. Multum quoque nocuit apostasia *Protasii* Regis Arimæ, ejusque filii Michae-
pag. 208. lis, qui ita sævierunt, ut nec necessariis aut fratribus parcerent. Ejecti sunt ex aula Imperatoris proceres Christiani, viri fœminæque, multaq; constantiæ exempla etiam a pueris puellisque edita fuerunt. Instituta tamen Nangasaqui numerosa fuit societas, sive, ut loquuntur, fraternitas, certis legibus, quibus se ad tolerandam religionis causa mortem adstringebant. Sævissimis interim pœnis & ibi furebant in Christianos barbari; ne tamen Lusitanos a commerciis deterrerent, Jesuitis non nisi exilium indictum est, edito A. 1614 diplomate. Igitur mense Octobri omnem Ecclesiæ ornatum navibus imposuerunt,
274. 277. & præter XVIII sacerdotes, sociosque laicos IX & quosdam alumnos, itemq; aliquos aliorum ordinum monachos, qui clam remanserant, ex portu Nangasaqui abierunt, quo miserrimo tempore *Ludovicus Cerqueira* Jesuita, Japoniæ Episcopus Romæ constitutus, diem suum obiit. Abiit simul laudatus Tomo I. *Justus Ucondonus*, regia dignitate functus, quem Hispani cum tota familia in metropoli Philip-
278. pinarum *Manilia* magnifice exceperunt & liberaliter aluerunt, ibi
Lib. XV. tamen paulo post defunctū. Anno 1615, dum mortuo Imperatore suc-
pag. 298. cessor filius *Xogunus* bello civili affligeretur, quies aliqua Christianis fuit, sed devictis æmulis Imperator novum edictum in illos exasperavit, immanes cruciatus & supplicia in omnes constituens, qui sacerdotes domi reciperent, præmia vero iis decernens, qui latentes
303. proderent. Edixit itidem, ut naves Europææ tantum in portu Nangasaqui & Firandi reciperentur, irritatus, quod navis quædam Hispana alio loco XXVII. monachos Franciscanos in littus exposuisset, inter quos erant, qui peccare se crederent, si sacra in occulto facerent; unde inter hos & Jesuitas, ipsosque cœtus discordia exorta est.
307. Deprehensi A. 1617 Jesuita *Johannes Baptista Machadus*, & Fran-
311. ciscanus qui se *Petrum de Ascensione* vocabat, capite mulctati sunt, quod etiam accidit duobus monachis, qui in regno Amaritano vestibus suis induti incedebant, & exstructo sacello publice sacra faciebant. Id mortis genus pro beneficio reputandum erat, cum in Japones immensis sævirętur cruciatibus. Temeritatem illorum, qui spręto Imperatoris

toris edicto palam religionis ceremonias exercebant, Autor quidem non probat, sed nec culpare eos audet, cum sancti fuerint & martyrii corona honorati. Anno 1618 quidam Japonicænapag. 321. tionis Jesuita lento igne cum aliis quibusdam Christianis consumtus est; carceris vero molestia extinctus *Ambrosius Ferdinandus* Jesuita 329. Lusitanus, qui olim mercator & miles fuerat, sed tanta abstinentia & religiositate vivebat, ut pro sancto haberetur. A. 1619 cremati sunt *Meaci* una vice viri, fœminæ & infantes LII. Talia exempla 336. ad annum usque 1622 magno numero in hoc libro referuntur. Imperator etiam denuo exacerbatus fuit, cum ex Philippinis insulis monachi in Japoniam introducti essent, & Hispanus quidam popularem suum ex carcere vi eripuisset. Nihilominus eodem anno homines 362. 2236 baptizati esse perhibentur a Jesuitis, ex quorum societate 36 adhuc in regno delitescebant. Deprehensi ex illis novem, cum duode- Lib. XVI. cim Franciscanis & Dominicanis & triginta ex populo, supplicium pag. 370. passi sunt. Inter Jesuitas eminebat *Carolus Spinola*, illustri & celeberrima inter Genuates familia, qui jam tribus annis carceri inclusus incredibiles pertulerat molestias. Carceres in barbara illa regione ex cancellis ligneis, sive potius ergastula tam angusta construuntur, ut singulis vix spatium detur, quo uno in latere cubare aut erecti stare possint: cibantur orizæ crassioris exiguo modulo, potantur aqua impura & tepida: expositi sunt omni aeris injuriæ. Nulla fit sordium purgatio, ita ut fœtore & vermibus multi consumantur. *Spino-* 374. 380. *læ* constantiam admirandam describit Autor, & vitæ ejus historiam refert, etiam quasdam epistolas exhibet. Ille cum XXII aliis mense Augusto 1622 vivicomburium passus est, reliqui capite truncati sunt, interque eos puer quatuor annorum, nomine Ignatius, qui hortatu matris simul necatæ, intrepidus collum porrexit. Omnibus etiam palo jam alligatis venia oblata fuit, si Christianismo renunciarent. Inter plurimos alios ob ministerium, quod gesserant, & insignem in morte constantiam, item ob miracula clarissimi memorantur *Camillus Constantius Calaber*, & *Paulus Navarrus* Jesuitæ. Hujus 396. insigne colloquium cum Præside provinciæ refertur, in quo sanctita- 412. tem religionis & innocentiam sociorum ab imputatis criminibus matescule defendit. Cum diuturno carcere detineretur, concionari, baptizare & confessiones audire non destitit; reliquum tempus pre-

cibus impendit & versioni tractatus de laudibus B. Virginis ab *Antonio Spinello* editi. Existimavit enim, ut Autor scribit, & pro suæ re-
pag. 414. ligionis genio laudat, *nihil utilius Japonibus Christianis præstari posse, quam si devotione erga Deiparam imbuerentur, cum per hanc ad Salvatorem eundum sit, quemadmodum hic per Mariam in mundum venerit.* Anno 1623, d. 3. Decemb. in magna urbe *Jedo* quinquaginta
429. Christiani, & inter eos Jesuita insignis *Hieronymus de Angelis*, Siculus,
433. combusti sunt; mox etiam alii XXIV interemti. Anno 1624 *Jacobus Caravajalis*, Jesuitarum hoc tempore in Japonia Superior sive
434. *Provincialis*, novo cruciatu periit, aquæ frigidæ hyberno tempore immersus, solo capite extante: eo tamen anno Japones MCLX a Jesuitis baptizati fuisse dicuntur. Placare Imperatorem denuo co-
448. natus est Prorex Philippinarum, missa legatione, sed accessus illi denegatus est, & interdictum commerciis Hispanis & Lusitanis omnibus, toleratis tamen Anglis & Batavis, quia, ut Autor scribit, sacerdotes Romanos oderant & magistratibus prodebant, Batavi vero cruces & imagines, quas Christiani Japones venerabantur, pedibus conculcabant. Sævitũ inde est ultra quam credi aut enarrari potest, in omnis ætatis, sexus & conditionis homines. Accidit tamen, ut quidam adolescens in regno Omuræ præ cæteris animosus, a judice juberetur digito flammæ immisso experiri, an supplicium ignis tolerare posset.
461. Cum vero adolescens statim paruisset, totumque digitum nullo doloris signo edito concremasset, hanc fortitudinem ita miratus est judex, ut illum & alios, quos in vinculis habebat, Christianos di-
463. mitteret. Lectu digna est epistola *Michaelis Caravajalis*, gentilis Jacobi supra nominati, e carcere suo d. 20 Febr. dicto a. 1624. data; isque paulo post cum quatuor aliis lento igne assatus fuit. Quæ huc usque narrata sunt, hausisse se dicit Autor ex epistolis *Johannis Ruys Gironis* Jesuitæ ex India misis, & in hujus anni 1624 historia *Solierium* Jesuitam finem scribendi fecisse; id quod etiam in exordio Tomi I.
Lib. XVII. notaverat. Anno 1625 *Nangasaqui*, quæ urbs veluti sanctuarium re-
pag. 473. ligionis fuisse dicitur, incredibilia sævitiæ exempla patrata sunt. Inter martyres præ cæteris commendantur *Cajus* quidam ex Corea in-
475. sula, & *Jacobus Coitius* Japon, miraculosa, ut narratur, apparitione ad Christum conversus. Alio loco non ignobiles viri fœminæque, quorum nomina recensentur, XXXII lento igne extincti sunt. Su-

per

per horum ossibus cœleste lumen aliquoties conspectum esse, a plus quam trecentis testibus affirmatum esse traditur. Quidam ex illis,
qui supplicium pasi sunt, singulares preces ad B. Virginem compo- pag. 483.
suit, quæ integræ referuntur. Eodem loco L alii capite sunt mulctati. Sed majus damnum Ecclesiæ Japonicæ illatum esse dicitur combustis lento igne novem Jesuitis, inter quos *Provincialis* erat
497. *Franciscus Paciecus* d. 20. Jun. 1626. quorum omnium vitæ & elogia luculenter ab Autore referuntur. Anno 1627 novæ cruciatus & imma- Lib. XVIII.
nissimæ species inventæ sunt, quibuscum comparata vivicomburia, pag. 518.
lentus ignis, assatio in crate, pro ludo haberi possent. Condemnatis ante omnia candente ferro in fronte & genis inurebatur vox *Qui-* 519.
rixitan, i. e. Christianus. Deinde fustibus ad mortem pene cæsi, nudata superiori corporis parte, per multas urbes spectaculi causa circumducebantur, & palis alligati plebis ludibrio exponebantur. Digitorum articuli unus post alterum candenti forcipe, non impetu, sed repetitis lentisq; morsibus decerpebantur, obligatis vulneribus & interposita mora, ut nova abscisione dolores redintegrarentur. Facibus piceis toto corpore ustulabantur, infusa postea cicatricibus aqua ferventi; enatis inde in carne hoc modo corrupta vermibus, summo cum dolore & fœtore exedebantur. Immersi stagnis igne subterraneo bullientibus, & inde extracti in aquas frigore concretas
intrudebantur, aut novis tormentis subjiciebantur, aut in ergastulis 539. 548.
elanguescebant. Anno 1628 insignis quidam ex Proceribus, Lib. XIX.
atrocitatis illius pertæsus, Imperatorem mitigari posse credebat, si pag. 557.
summam religionis Christianæ perciperet, propter quam tot homines inaudita sævitia perimebantur. Retulit autem octo præcepta aut capita, quæ Christiani observarent & docerent: (1) ut quilibet de adipiscenda animi salute omnibus viribus sollicitus esset; (2) ut parentes honoraret; (3) ut heris & magistratibus obediret; (4) ut neminem occideret; (5) ut non furaretur; (6) ut ab adulterio abstineret; (7) ne desideraret id quidem; (8) ut male licet a Principibus & magistratibus habitus, minime tamen rebellaret. Hæc quidem vera & bona erant, sed quæ formam Christianæ religionis non constituebant, nulla Christi Servatoris mentione facta. Putat tamen Autor, barbarum illa saltem proposuisse, quæ in vita civili maxime utilia essent, & Principibus placere possent. Sed sisti hac caute-

la sævitia non potuit. Ejus continuatione plurimi ad defectionem compulsi sunt, neque tamen constantiæ exempla defuerunt, sed insignia Nangasaqui edita, ad *Mutium Vitelleſcum* Jesuitarum Præpositum Generalem A. 1629 & seq. relata sunt. Cum vero multi senio licet confecti, mulieres gravidæ, & infantes teneri, omnia tormentorum genera fortiter perferrent, & mortem læti Deumque laudantes oppeterent, Diabolico invento, ut Autor loquitur, provisum est ab Imperatore, ut vitæ hominum parceretur, & tormenta tamdiu per intervalla continuarentur, donec apostasia sequeretur, & hoc potissimum modo totam fere Ecclesiam Japonicam eversam & desolatã fuisse, Autor queritur, exemplum fortasse haud multum dispar in patria sua, si vellet, deprehensurus. Anno 1630. monachi quidam Augustiniani, & celebris Jesuita *Antonius Iſcida* Japon, supplicium subierunt. Hujus prolixa de carcere suo epistola exhibetur. Cum benigne a magistratibus auditus fidei confessionem edidisset, nullisque blandimentis & minis perverti posset, plusquam triginta dies aquæ ferventis infusione omniumque membrorum luxatione excruciatus, & tandem vivus combustus fuit. Prætereunda sunt plurima, ne nimis prolixi simus, quia omnes tormentorum machinas explicare longum foret. Fistulæ naribus immissæ sunt, sulphure aliaque materia fœtida repletæ, deinde igne succensæ: tubi ferrei acuti partibus carnosis impressi, pleni carne & sanguine retrahebantur: aqua per fauces ingurgitata repleti homines pedibus conculcabantur, ut liquorem cum sanguine per os, nares, oculos & aures redderent; quod quidem sævitiæ genus in bellis nostris a militibus in colonos exercitum fuisse meminimus. Alii serra lignea non quidem medii dissecti, sed ita in brachiis & cruribus, repetitis vicibus læsi fuerunt, ut tandem dolori succumberent & Christum negarent. Fuisse tamen dicuntur, qui apostasiam coactam deplorantes, teterrimis suppliciis sese obtulerunt. Anno 1631. novũ tormenti genus prioribus omnibus atrocius expertus est *Nicolaus Keyan* Japonius, Jesuita. Fossa Tyrannorum jussu putei instar aliquot pedum altitudine facta est, ad quam patibulum erigebatur. Suspensus in hoc, pedibus sursum, capite deorsum verso, vinctis manibus pedibusque, totoque corpore fasciis, ne sanguis nimis propere in caput descenderet, duriter constricto, ad genua usque fossæ immittebatur; hanc asseribus tegebant, ut in obscuro

pag. 566. 575. 579. Lib. XX. pag. 605.

obscuro penderet. Sic intestina hominis inversa ventriculo incumbebant; comprimebantur nervi; sanguis sensim ad caput delatus per os, oculos, nares & aures exitum quærebat: accedebat fames & sitis, & hoc cruciatu ad aliquot dies, etiam ad nonum usque excarnificati, miserrime moriebantur. Nicolaus quidem ille post triduum expiravit, & interrogatus, nullum se dolorem sentire dixit, quam quod Imperatorem, omnesque Japones non posset ad Christum convertere. Idem tormenti & mortis genus fortiter pertulerunt Jesuitæ alii Itali & Lusitani, & ex Japonibus *Julius Nacaura* regio genere natus, qui inter Legatos Romã missos fuerat. Post hos & alios memorantur Provinciales Jesuitarum duo, *Matthæus de Couros* & *Sebastianus Vieira* Lusitanus, quorum hic cum quatuor sociis anno 1634. necatus. Hic ab Imperatore juvene, qui patri A. 1631 defuncto successerat, jussus, confessionem fidei suæ brevi scripto complexus est. In ea cum inter alia Imperator legisset, quæ Christiani de immortalitate animæ ejusque statu, postquam e corpore decesserit, profitentur, subito exclamasse dicitur: *væ nobis, si ista vera sunt.* Sed his & aliis libri argumentis motum & territum increpavit avunculus magnæ apud eum autoritatis, quod nugis hominis peregrini & exploratoris fidem adhibere vellet, & gravissimum periculum ostendit, quod incursurus esset, si extinctam pene sectam Christianam vires recipere sineret. Omnium quæ ultimo hoc libro operis narrantur, maxime paradoxa & creditu difficillima sunt, quæ de *Marcello Mastrilio* referuntur. Hic, ut Autor scribit, illustri familia Neapoli progenitus, invitis suis Jesuitarũ societati aggregatus, cum periculoso morbo decumberet, *Francisci Xaverii* frequentibus apparitionibus & colloquiis non solum valetudinem recuperavit, sed tanto illius imitandi studio accensus est, ut flagitare Præpositos societatis non desineret, donec missionem in Indiam & Japoniam impetrasset. Hoc ejus institutum & iter magnis, ut narratur, prodigiis divinitus probatum est. Cum Goam appulisset, lapis, olim repertus, (cui crux incisa erat, & qui singulis Apostolorum festis, aut si quid rari & novi instaret, colorem mutare & sanguinem sudare solebat,) guttas sanguinis tanta copia emisit, per horas XXIV, ut multa linteola iis tingi potuerint: duæ Christi effigies oculos sæpius aperuerunt & clauserunt; omitto, quæ aperto Xaverii sepulchro & aliis modis accidisse dicun-

pag. 608. 610. 613. 618. 624. 631.

dicuntur. Cum mense Septembri 1637 in Japoniam venisset Marcellus, qui in honorem Xaverii Franciscus dici maluit, terra subito
pap. 641. horribili motu concussa fuit. Mox cum captus judicibus Nangasaqui sisteretur, capiti ejus circulus cœlesti luce coruscus circumfundi visus est. Neque tamen hoc ei profuit, quo minus aqua ingurgitata sæpissime, aliisque diris modis excruciaretur, & cum ad renegandam fidem adigi non posset, ad mortem in fossa condemnare-
645. tur. Nocte, quæ supplicium præcessit, iterum caput ejus cœlesti lumine circumfusum splenduit, & precantis corpus in altum sublevari visum est. Cum in fossa ad quartum diem pependisset, & in confessione fidei persisteret, nullumque capitis tumorem aut alia corporis mala in eo viderent carnifices, magnumque festum idolorum instaret, d. 17. Octobris fossa retractum capite truncarunt, quod supplicii genus dudum revelatum sibi esse, & in fossa se non moriturum
647. dixerat. Miraculum tamen denuo narratur, quod bis gladio percussus vulnerari non potuerit, & lictor attonitus gladium abjecerit, illum vero ab ipso Mastrilio recipere jussus tum demum tertio ictu caput illi absciderit. Stant hæc fide referentium, qui tamen multa allegant testimonia; interim si vera sunt, exemplo carent, neq; de ullo viro sancto Veteris aut Novi Testamenti tempore paria leguntur, & in hoc tanto magis miranda sunt, quia nihil ab eo in conversione barbarorum præstitum est, sed omnis ejus conatus brevissimo
650. tempore miserabili & funesto fine intercidit. Anno 1638 Christiani in provincia Arimensi persecutionum immanium pertæsi arma arripuerunt, & collecto 37000 hominum exercitu, castra communiverunt; sed eductis adversus eos ducentis armatorum millibus cum strenue restitissent, & plus quam 60000 ex hostibus interfecissent, ad unum omnes cæsi sunt. Flagitiosum inde facinus a Japonibus commissum est A. 1639, in quatuor Lusitanorum Legatos ex Maccao colonia missos, quorum primus erat vir illustris *Ludovicus Paezius Paciecus* Regii Dux exercitus. Hos securi percuti jussit Imperator, navemq; cum omni instrumento & donis, quæ attulerant, igne comburi, comites autem lembo impositos ad suos remitti, ut idem omnibus expectandum esse denunciarent, qui ex illa gente in Japoniam redirent. Post hæc quicquid de Jesuitis ex Japonia relatum est, Batavorum narrationibus debetur. Ex illis percipitur, A. 1642 cum quatuor

tuor sociis in fossis enecatum fuisse *Antonium Rubinum* subalpinum Jesuitam, postquam, incredibile dictu, per septem menses, singulis pag. 657.
prope diebus, aquæ ingurgitatione excruciati essent. Aliorum etiam martyria A. 1647 & 1648 ex ejusmodi relationibus annotavit Alexander Rhodius Jesuita. In fine libri recensetur casus *Christophori Ferreiræ* Jesuitæ Lusitani, qui A. 1633 fossæ immissus, cum vix quinque horis cruciatum sustinuisset, fidem abnegavit, præmiisque a Japonibus affectus ætatem ad octogesimum annum produxit, & cum toto illo tempore apostasiam illam suam secreta cordis pœnitentia deplorasset, tandem abjecta impia simulatione, Christianismi confessionem repetiit, & supplicium fossæ constanter toleravit. Hoc pro certo affirmat Autor, quanquam non dissimulet, esse qui de conversione hominis istius dubitent. Allegat *Theophilum Rinaldum* Jesuitam multis exemplis probantem, quod etiam apostatæ pœnitentes & ad pristinam fidem reversi, corona martyrii a Deo honorati fuerint. Tantam vero Japonicæ Ecclesiæ cladem resarciri posse, spem fovet Autor, si Chinense Imperium, pro eximio, qui nunc in eo deprehenditur, progressu ad Christum convertatur; quod si fiat, de Japonum conversione non dubitat, cum Chinenses solos sapere credant, & diligenter imitentur. Optat tamen & Deum precatur, ut hæreticorum dolos avertat, ne Chinensium proceres suspicionibus adversus *missionarios* impleantur, vel hi inter se, cum magno prædicationis Evangelicæ damno dissideant.

JOHANNIS VLAK, DISSERTATIONUM Trias de Dei Operum & Pacis Fœderibus, atque de Justificatione. In quibus Veritas ex Sacra Scriptura, Antiquitate & Reformationis principiis solide demonstratur, atq; Animadversionibus D. M. Leidekkeri Viri Clariss. modeste respondetur.

Amstelædami, apud Cornelium Blankardum, 1689, in 8.

Constat plagulis 36.

IN Præfatione Apologetica, Dissertationum Triadi præmissa, postquam originem controversiarum, quæ cum celeberrimo D. Leidekkero sibi intercedunt, atq; instituti sui rationem exposuisset cla-

risſimus Autor, primum negat *Æterni Evangelii* titulum, quem ſi-
bro ſuo præfixerit, ex jactabundo profectum eſſe animo; in eo ta-
§. 30. 31. 32. men imponendo ſe peccaſſe lubens fatetur: dein notat, Pauli dis-
§. 49. putationes circa doctrinam de Juſtificatione hominis coram Deo, in Epiſtolis ad Romanos & Galatas multum differre, & quidem in Epiſtola ad Romanos Cap. II. III. IV. IX. X. & XI. Apoſtolum diſſerere contra Judæos, qui ex lege Moſaica, ſine Mediatore & gratia Spiritus Sancti, juſtitiam propriam, & ſic vitam æternam quærebant; ſed in Epiſtola ad Galatas diſputare contra fideles ex Ethniciſmo ſeu præputio, qui a zelotis Judaizantibus erant ſeducti, &
§. 50. ritus Moſaicos cum Evangelio conjungebant. Poſtmodum docet, legem moralem per ſe non ad iram, ſed ad gratiam eſſe referendam, cum in Veteris pariter atque Novi Teſtamenti Scriptura maximis laudibus ad cœlum usque illa evehatur; nec hanc ſententiam cum Pelagianorum hæreſi quicquam commune habere. Tandem ob-
§. 54. ſervat, legis nomine apud Paulum quoque totam Veteris Teſtamen-
§. 70. ti doctrinam innui; nec legem ab eodem promisſionibus opponi.
§. 80. Sed hæc ex Præfatione delibaſſe ſufficiat. Ipſarum Diſſertationum *Prima*, quæ *de Dei fœdere operum* inſcribitur, quatuor ſectionibus conſtat. In quarum I. de fœdere Dei cum Adamo ante lapſum agit Autor, & quidem ejusdem *cap. 1.* proponit ſtatum controverſiæ, oſtendens ſibi non intercedere cum Leidekkero diſputationem de origine nominis בריה, aut de varia illius ſignificatione vel uſurpatione, nec de jure, ſed de facto quæſtionem eſſe, an Adami conditio ante lapſum *fœdus* nominetur in Scriptura? *Cap. II.* probat, ex loco *Hoſ. VI, 7.* fœdus inter Deum & Adamum in ſtatu integro fuiſſe initum, non poſſe ſolide evinci, cum vox כאדם in citato loco obvia non tantum *ſicut Adam*, ſed & a nonnullis *ſicut homo*, vel *ſicut hominis*, transferri ſoleat. *Cap. III.* negat, idem fœdus ex *Rom. III, 27.* probari, aut legem operum denominari poſſe, cum hic locus, communi veterum pariter atque recentiorum interpretum conſenſu, de lege operum Judaica ſit intelligendus. In *II. Sectione* demonſtrare nititur, fœdus Moſaicum ſive legem non eſſe repetitionem fœderis Adami ante lapſum, nec loca *Levit. XVIII, 1—5.* collat. cum *Deut. VI, 4. & 5. Ezech. XX, 1.—21.* coll. *cum Cap. XVIII & XXXIII. Nehem. IX, 29. Luc. X, 28. Rom. X, 5. Gal. III, 11. 12. Deut. XXVII, 26.*

26. & Gal. III, 10. de fœdere operum, ſed de œconomia fœderis gratiæ Moſaica loqui. In *Sectione III* oſtendit, Reformatorum dogmata de peccato originali, ſatisfactione Chriſti ejusdemque obedientia legi divinæ præſtita, item juſtificatione hominis peccatoris coram Deo, ſine fœderis cum Adamo initi conceptu, recte explicari, & contra Adverſarios commode defendi poſſe. In *Sectione IV.* ejusque *Cap. I.* declarat, fruſtra provocari ad conſenſum Theologorũ, cum in doctrina de Adami fœdere, vel lege operum, Doctores Reformati maxime inter ſe diſſentiant, ut ex tabella, in qua controverſiæ & problemata ad capita certa reducta exhibentur, elucere queat. In *II. Cap.* negat ſe cum Socinianis facere, doctrinam de fœdere operum cum Adamo inito explicitam in dubium vocando; ac Sociniſmi incuſat Leidekkerum, ſtatuentem, ſub lege Adamo data cenſitos fuiſſe omnes poſteros, ut ſi eam obſervaret Adamus, cuncti reputarentur eam obſervaſſe, naſcituri cum juſtitia originali & connexo ſtatu; hinc enim infert: ſi Adam valuiſſet omnibus poſteris mereri ſua obedientia vitam æternã, quomodo in Adamo altero requireretur divinæ naturæ infinita dignitas, ad ſatisfactionis pretium ſive meritum non pro omnibus ſed paucisſimis electis? *Cap. III.* ab imputato logomachias vitio ſe purgare ſuſcipit. *Cap. IV.* demonſtrat ex fœdere æterno Patris & Filii male colligi, fœdus operum cum electis nullo modo erigi potuiſſe, atque e locis Jeſ. XLII, 6. XLIX, 8. Matth. XXVI, 26. II. Cor. V, 21. I. Cor. I, 30. 31. Gal. II, 21. illam impoſſibilitatem adſtrui inficiatur. *Diſſertatio* II. qua *de Dei Fœdere Pacis ejusque varia Oeconomia* agit, quatuor itidem ſectionibus abſolvitur. Quarum *prima* de æterno fœdere pacis ſeu teſtamento gratiæ in genere tractat, atque ſiſtit *Cap. I.* methodum mathematicam in *Æterni Evangelii* introductione obſervatam. *Cap. II.* ſummã illius libelli antehac editi exhibet. *Cap. III.* Fœderis gratiæ explicationẽ ex mente Leidekkeri proponit, atq; circa eam inter alia obſervat, ex locis *Jer. XXXI, 31. 33. Heb. X. 15. 16.* non probari ſucceſſionem fœderis gratiæ in locum fœderis operum ab Adamo violati, ſed Novi Teſtamenti in locum Veteris ſive prioris: maxime Leidekkerum in eo hallucinari, quod ſtatuat, fœdus gratiæ & Evangelium non habere præcepta, adeoque decalogum non eſſe formulam puri puti fœderis gratiæ: non ſervire Papiſmo, qui loca Levit.

XVIII, 5. & Deut. XXVII, 25. de œconomia fœderis gratuiti legali exponat: Petrum Baronem & Coccejum propter opinionem de decalogo primitus dato in purum fœdus gratiæ, Pelagianismi injuste accusari. Sub finem hujus capitis Articuli Lambethæ A. 1595 d. 20. Novembr. conditi adducuntur, ut appareat, Baronis sententiam in iisdem non fuisse condemnatam. In *Sect. II.* disputat *de Fœderis Gratiæ Oeconomia ante legem, sive de Promissione*, & quidem *Cap. I.* nonnulla de nominibus Veteris & Novi Testamenti seu Fœderis, item Legis & Evangelii in medium affert. *Cap. II.* Fœdus gratiæ ab initio statim post Adami lapsum viguisse concedit, at Vetus Testamentū non in Paradiso, sed in monte Sinai demum initium habuisse contendit, & sub finem monet, controversiam tantum esse de nomine Veteris Testamenti, scilicet an seculis & œconomiæ fœderis gratiæ sub promissione ante legem denominatio Veteris Testamenti ex Sacræ Scripturæ usu recte attribuatur? *Cap. III.* In Fœdus gratiæ sub promissione a tempore Noachi ad Abrahamum pauciſſimis inquirit, & de illo sibi nullam esse motam controversiam observat. *Cap. IV.* Fœdera promissionum Abrahami perlustrans, judicat a Paulo in Epistola ad Romanos considerari Abrahamum in triplici statu, ante vocationem ut impium, saltim ut reum, & exemplar omnium hominum; deinde ut Dei fœderatum per fidem in præputio, ut typus esset justificationis gentium, in libertate sine operibus legis; denique in statu circumcisionis, & sic patrem esse non solum omnis seminis circumcisi, juxta litteram, sed patrem proprie omnis seminis etiam non circumcisi, ambulantis in vestigiis fidei Abrahami, qui fuit in præputio. Ex quibus principiis censet Caput IV. ad Romanos, & III. atque IV. ad Galatas facillime explicari, & Jacobum cum Paulo conciliari: nam justificationem impii elucere in vocatione ex primo statu & remissione peccatorum continua; justificationem pii & fidei efficacis ex bonis operibus in statibus sequentibus; nempe Veteris Testamenti in circumcisione, instar omnium operum legis; in præputio vero justificationem Novi Testamenti juxta fidem & opera, secundum legem libertatis, *Rom. IV. Jacob. II. Gal. III, 8.* In *Sectione III. Oeconomiam Fœderis Gratiæ legalem Mosaicam* perlustrandam sibi sumit, & *Cap. I.* sub examen revocat primum nonnullas propositiones Leidekkeri, earumque aliquas approbat, aliquas vero, ut minus solidas & accuratas

curatas impugnat, quarum una est: *Finis νομοθεσίας, etiam Decalogi, fuit Oeconomia legalis, quæ haberet Evangelicum scopum*; altera: *Oeconomia hæc legalis, cum esse nequeat Fœderis operum iterata erectio, debet sita esse in juris istius Fœderis operum aperta, continua & rigorosa prædicatione, facta ad convictionem de peccato & miseria, ante claram Evangelii manifestationem, ut Ecclesia eo magis ad quærendam in Christo venturo liberationem compelleretur.* Deinde ad ipsius rationes, quibus contra Coccejum inficiatus fuerat, Vetus Testamentum incepisse a monte Sinai, & fœdus a Sinai *Gal. IV, 24.* esse ipsum Vetus Testamentum, respondet. *Cap. II.* postquam Fœdus Dei Mosaicum ad quatuor capita revocasset, scilicet illius oblationem, initiationem, renovationem, & confirmationem; ad illius a Deo oblationem & a populo receptionem, ex Exod. XIX, 3.—8. sese confert, & tam ex stipulatione quam promissione a Deo facta evincere studet, fœdus hoc non obedientiam omnibus numeris perfectam & absolutam, sed sinceram tantum postulare. *Cap. III.* Fœderis Mosaici initiationem propositurus, tribus Articulis dicenda includit. In *primo* apparatum in Monte Sinai, tum ratione Mosis e citato Exodi *Cap. XIX. vers. 9*, tum ratione populi *vers. 10.—16*, tum ratione ipsius Dei *vers. 16.—25.* paucis considerat, innuens, illustrem & horrendum istum apparatum, seu manifestationem Dei majestatis & gloriæ, non fuisse ex ira, vel signum erectionis Fœderis operum, sed ex amore & gratia, ut timor Dei esset ante faciem populi, Exod. XX, 20: præterea pertinere apparatum illum ad totam legislationem Mosaicam atque Veteris Testamenti œconomiam gratiæ, ut ex *Hebr. XII, 18—26.* liqueat. In *secundo Articulo* ad Decalogum progreditur, ac postquam ex ipsius tum præfatione, tum præceptis, tum subjunctis promissionibus atq; comminationibus, Fœdus gratiæ probare sustinuerat, objectionibus quibusdam satisfacere allaborat. In *tertio Articulo* ex eo, quod Fœdus cum Populo Israelitico per Mosen factum vocatur Testamentum, & quidem prius, imo & lex, infert, non male initium prioris Testamenti constitui in illa initiatione vel dedicatione fœderis: deinde Vetus Testamentū passim appellari legem, adeoq; hæc esse synonyma ejusdē latitudinis: tertio, fœdus hoc initiatum esse super omnia præcepta, promissiones, comminationes, sive omnia verba Decalogi, quæ nomine Jehovæ a Mose recitata &

tata & in illo libro descripta sunt: quarto, hinc illa omnia scheſin accepiſſe fœderalem gratuitã Veteris Teſtamenti, poſtulantis obedientiam ſinceram, promittentis & obſignantis per ſacrificia remiſſionem peccatorum, comminantis maledictionem eis, qui acerbant Angelũ, in quo eſt nomen Jehova. *Cap. IV.* probare inſtituit, poſt idololatriã Iſraelitarum in deſerto, ejusq; peccati per interceſſionem Moſis remiſſionem, Decalogum & idem fœdus fuiſſe renovatum, adeoq; omnia præcepta ſequentia, ut & Decalogum, non acquiſiviſſe ſchema vel ideam Fœderis operum, ſed permanſiſſe in eodem ſtatu, quo ante, id eſt, Fœderis gratiæ œconomia Veteris Teſtamenti ad vitam æternam. *Cap. V.* decem argumentis demonſtrat, in Deuteronomio idem prorſus fœdus repeti ac confirmari, quod in Exodo deſcribitur. In *Sect. IV. de Evangelio ſeu Fœderis Gratiæ Oeconomia in Novo Teſtamento* agere inſtituit, exponens *Cap. I.* nomen Evangelii ejusque varium uſum in Sacra Scriptura, atque obſervans vocem Evangelii nunquam Oeconomiam Veteris Teſtamenti Promiſſionis, vel legis Moſaicæ ſignificare, ſed ſemper & abſolute Oeconomiam poſt Chriſtum. *Cap. II.* quid Novum Teſtamentum ſit, & quomodo a Veteri differat, tradit. *Cap. III.* potiſſimum docet, in Novo Teſtamento ſive novo fœdere non poſtulari ſolummodo veram fidem, ſed etiam operibus ſano ſenſu juſtificationem & præſertim confœderationem peragi. *Cap. IV.* Differentiam Veteris & Novi Teſtamenti e loco Ierem. XXXI, 31—35. monſtrat. Cui *Cap. V.* diſcrimen Fidei Promiſſionis, Legis & Evangelii ſubjungit, atque clariſſimum Vitringam in capitibus hiſce theologicis amiciſſime conſpirare, ex Aphoriſmis ab illo editis probat. *Diſſertationis Theologicæ Tertiæ*, in qua de *Juſtificatione* ex profeſſo diſſerit, *Sectio I.* quatuor capitibus abſolvitur, in quorum *I.* hujus doctrinæ neceſſitatem & methodum; *II.* juſtificationis nomen, naturam & membra; *III.* doctrinæ hujus aliquod ſpicilegium ex cap. 2. part. 3. Æterni Evangelii proponit, atque inter alia duos juſtificandi modos, alterum, quo quis ob Chriſti juſtitiam imputatam, alterum, quo propter juſtitiam inhærentem, apud Deum juſtus declaratur, ſtatuit, eosque bene quidem diſtinguendos, at non ſeparandos eſſe judicat: duplicem item juſtificationem, quarum una in hac vita, altera in extremo judicio obtineat, idemq; ac vitæ adjudicatio ſit, propugnat. *Cap. IV.* ſummatim refert, quæ in Exercitatione ſua ad ſobriam ſapientiam

entiam pertractarat. *Sectione II.* Apologiam doctrinæ de Juſtificatione inſtituit, & quidem *Cap. I.* tria themata a Leidekkero, ut principiis Reformationis contraria, rejecta ſub examen revocat, quorum primũ: *Juſtificationem in peccati remiſſione conſiſtere, & eatenus in ſolo Chriſto ejusq; morte fundari.* Hoc quamvis ſuum eſſe neget, veriſimũ tamen id, & Scripturæ, Confeſſionum Symbolis, atque doctrinæ ab ipſo Leidekkero alias traditæ convenire oſtendit. Alterum: *Paulum agere de illa Juſtificatione ſive Remiſſione Peccatorum, quæ in ſolo Chriſto ejusque morte fundatur, præſertim in Epiſtola ad Romanos.* Hoc itidem ſuum eſſe inficiatur, a veritate tamen, libris ſymbolicis & ipſiusmet Leidekkeri ſententia haud alienum eſſe demonſtrat. Tertium: *Juſtificatio, quæ conſiſtit in peccatorum Remiſſione, recte appellatur Juſtificatio impii.* Illud paulo aliter ac a ſe factum fuerit, propoſitum eſſe, nihilominus & iſtud cum orthodoxia, Confeſſionibus & Leidekkeri opinione congruere animadvertit. *Cap. II.* Themata alia prioribus adjungit, & quod ordine quartum eſt: *præter Juſtificationem impii datur etiam juſtificatio pii*; ſuum agnoſcit, tanquam Scripturæ, celeberrimis Reformatis, ipſique Leidekkero antehac probatum. Thema quintum, quod a Leidekkero verbis ſequentibus conceptum: *Juſtificatio pii fundatur in juſtitia inhærente per operationem Spiritus Sancti*; ita proponi mavult: *Juſtificatio pii fit ex operibus, tanquam pietatis & juſtitiæ inhærentis per Spiritum Sanctum documentis ſeu argumentis, ſecundum quæ documenta Judex Deus abſolvit ab hypocriſeos reatu & mundi potiſſimum atque diaboli criminationibus* idq; tuetur. Thema ſextum: *Juſtificatio pii fundatur etiam injuſtitia Evangelica juxta legem & præcepta Chriſti*; pro ſuo non vult haberi, verum tamen illud ſano ſenſu, ejusque Antitheſin falſam eſſe cenſet. Nec thema ſeptimum hiſce verbis propoſitum: *Ex juſtitia inhærente homo juſtificatur coram Deo in adjudicatione vitæ, non reſpectu tantum quarundam actionum, ſed etiam reſpectu ſui ſtatus*; ſuum eſſe ait: attamen concedit, hominem etiam ex verbis & operibus juſtificari in adjudicatione vitæ, non tantum ex uno vel altero opere, ſed ex tota vitæ ratione & continuatione perpetua. *Cap. III.* proponitur thema octavum: *Beneficia ſalutis ſic eſſe connectenda, ut primum ſit vocatio, ſecundum remiſſio per Chriſtum, tertium ſanctificatio, quartum liberatio a reliquiis peccati, caſtigationibus & accuſatio-*

cuſationibus diaboli, in qua includatur juſtificatio pii & ſanctificati ad vitam æternam: quod non tam ſuum, quam ipſius Pauli 1. Cor. I. 30. adeoq; veriſſimum, illiusq; Antitheſin falſam aſſeverat. *Cap. IV.* Injuſtas Leidekkeri, ut vocat, criminationes, quibus propter octo illa themata ſe traductum conqueritur, retundere ſuſcipit. *Sectione III.* inquirit in theſes a Leidekkero de Iuſtificatione propoſitas, & quidem *Cap. I.* notat, quod male juſtificationem ad Oeconomiam Patris retulerit, & ante Oeconomiam Filii vel Spiritus Sancti de ea agendum eſſe cenſuerit, cum Filio potius juxta Scripturæ Sacræ ductum tribuenda, & poſt Chriſti meritum & beneficia explicanda ſit. *Cap. II.* circa definitionem Iuſtificationis obſervat, imputationem Juſtitiæ Chriſti non eſſe actum juſtitiæ proprie, ſed pacti, atque conſiſtere in applicatione meriti Chriſti & omnium beneficiorum, quæ propter Chriſti meritum electis donentur: fidei in Chriſtum per vocationem primam donationem, eſſe proprie actualem declarationem juſtificationis impii: juſtificationem in ſua formali ratione non notare remiſſionem peccatorum, neque adjudicationem vitæ, ſed ſententiam ſive judicium, quo ex juſtis argumentis a patrono vel reo adductis, innocens declaratur a judice reus, & a criminationibus liber, adeoque abſolutus a pœna poſtulata; vel etiam declaratio judicis eſt, qua judicat reo competere proprietatis jus, ſeu juſtitiam ad hæreditatem vitæ æternæ juſto titulo poſſidendam, contra omnes ejus adverſarios, qui ſuum jus, titulum & proprietatem oppugnant. *Cap. III.* monet, juſtificationem peccatoris credentis, quatenus conſiſtit in imputatione juſtitiæ Chriſti, vel juſtitia imputata, diſtinguendam eſſe a Juſtificatione Filii ſponſoris, quippe olim in cruce peracta & reſurrectione demonſtrata: Imputationem juſtitiæ Chriſti non ſolum in juſtificatione, ſed omnibus beneficiis Chriſti peræque eſſe attendendam: diſtinguendam eſſe juſtitiam Dei, quæ ejus attributum eſt, a juſtitia Chriſti ſponſoris activa & paſſiva, ejusque Chriſti obedientiæ effectu, quatenus illa obedientia ipſi Chriſto, deinde & nobis applicetur: ſuæ ſententiæ de juſtificatione ſummam eſſe, quod juſtitia Dei retributiva, propter juſtitiam Chriſti ex pacto præſtitam, nobis Chriſti meriti mercedem, id eſt, juſtitiam ſive ſalutem omnem applicet, communicet, vel imputet. *Cap. IV.* cenſet in regula Auguſtini notiſſima: *Bona Opera non*

non præcedunt juſtificandum, ſed ſequuntur juſtificatum; ab eodem nomine juſtificationis intelligi gratiæ & virtutum infuſionem per actum phyſicum, quo actu primum fides infunditur: non accurate dici, per ſolam fidem donari nobis juſtitiam Chriſti, & fidem ſolam nos juſtificare; ac pro ſua ſententia adducit Bucerum, qui monuerit phraſin hanc poſteriorem eſſe ſcandaloſam, ac Paulum a Juſtificationis circulo non quævis, ſed ceremonialia tantum opera excludere. Notat item, contra Sacræ Scripturæ ſtylum dici, ad remiſſionem peccatorum obtinendam a parte noſtra nihil requiri, niſi veram in Chriſtum veram Redemtorem fidem, quia nunquam ſine pœnitentia obveniat remiſſio peccatorum. *Cap. V* negat, remiſſionem peccatorũ ſemper eſſe plenariam, cum in Veteri Teſtamento quædam remiſſio typica, præſertim in die expiationis, pro peccatis totius populi fuerit; item cum detur remiſſio pœnæ temporalis, vel totius populi, vel alicujus in ſpecie ſive impii, ſive pii ratione gravioris peccati: negat in peccatorũ remiſſione gradus dari non poſſe, cum ſint gradus peccati & peccatorum, nec tot & tanta peccata remittantur infantibus quam adultis: negat, ablata per Chriſtum noſtra culpa non poſſe manere pœnam fideli infligendam, cum Adamo & Evæ multiplex irrogata fuerit pœna propter ipſorum peccata, & quia ipſi Electi non ſint liberi a peccato, morte, & omnibus afflictionibus: negat largam Dei bonitatem non dimidiare veniam, quia Deo etiam, cum ultionem ſumit de actionibus aliquorum, condonatio in Scriptura tribuatur: negat, ſe poſſe concipere, quod ſatisfactio Chriſti ſit infiniti valoris, atque id claro Scripturæ dicto probari, optat: oſtendit tandem, non poſſe proprie ſine apertiſſima contradictione dici peccatum remiſſum, antequam ſit commiſſum. *Cap. VI* obſervat, Piſcatorem a Juſtificatione Juſtitiam Chriſti activam non excluſiſſe, ac miratur a Synodo Gallica Vapenſi hanc quæſtionem Piſcatori motam fuiſſe: cum verba Confeſſionis Gallicanæ eadem doceant, & Chamierus Synodi ejusdem Præſes non diſſimilia tradat. In eodem capite inſiciatur, Articulum de Juſtificatione ab Antiquis ante tempora Reformationis recte fuiſſe explicatum. *Cap. VII* inconſtantiam Leidekkeri circa juſtificationem pii diſtinctam a juſtificatione impii notat, obſervans in prima editione Oeconomiæ Trinitatis illam diſtinctionem abſolute ab eodem laudari, jam vero cum limitatione con-

cedi, imo ex Ovveno prorsus refutari. Cujus postmodum argumenta contra justificationem pii sive personalem, ut vocat, in medium affert, & ad eadem respondet. *Cap. VIII* Leidekkeri censuras circa distinctionem πυξέσεως & ἀφέσεως ut acerbiores & minus accuratas rejicit, atque autumat, quæstionem super illa cum detrimento orthodoxiæ in capite rei haud esse conjunctam. Ejusdem quoque distinctionem inter justificationem ex operibus & justificationem secundum opera ineptam judicat, quia Sacra Scriptura hæc pro iisdem habeat. *Sect. IV* ejusque *Cap. I* incusat Leidekkerum, quod Anglorum quorundam sententiam cum sua convenire tradat, sed speciatim non ostendat, in quibus Articulis illa sit convenientia. *Cap. II* Amyraldus pariter atque Le Blanck a fermento Papistico circa doctrinam de Justificatione per opera; & ille quidem ipsius Leidekkeri verbis, hic autem ex disputationibus, quas de Fide ejusque certitudine conscripsit, vindicatur. *Cap. III* notis quibusdam Anonymi libellum Gallicum in Epistolam ad Romanos illustrat. *Cap. IV* Epistolam Claudii, viri celeberrimi, in qua defendit, hominem fidelem, quem Deus recepit in suam communionem per Christum, adeoque quem justificavit & adoptavit in numerum suorum filiorum, qui postea lapsus fuerit in gravissima peccata, de quibus nondum egit resipiscentiam, non esse in statu salutis sed condemnationis, ratione judicii Dei, excusat.

EXERCITATIO THEORICORUM COPERNICO-cœlestium mathematico-physico-theologica.

Anno 1689, in 4. Constat plag. 21.

MAtheseos secretioris cultorem *Autor* in fronte exercitationis se profitetur, sub *Philalethæ* & *Philadelphiæ* nominibus suum, locique, quo liber hic anno superiori excusus est, studiose interim occultans: cui arbitratui suo eundem lubentes permittimus, utut de *Autore* sic satis nobis constet.

In *partes* tres, *pure mathematicam*, *physicam* & *theologicam*, tractatus distinguitur. Quarum *prima* propositiones de Eclipsibus Luni Solaribus exhibet pure mathematicas, quorumcunq; Autorum etiam

etiam particularissimis hypothesibus inædificandas: quibus, quæ ab aliis hic loci vel omissa, vel errata, vel difficulter proposita censet *Autor*, restituuntur. Præmittitur iis *diagramma Hipparchicum*, non absimile *Kepleriano*, *Epit. Astron. Copern. p. 860*, & *Horocciano*, *Oper.* ejusdem *posthum. p. 106*; sed utroque hoc auctius, & exhibendis quibusque mensuris distantiarum & semidiametrorum, ad elementa Eclipsium requisitis, instructum: adjecta luculenta ejusdem expositione, quam deinceps ipsæ propositiones insequuntur, in sectiones duas, sectionumque capita distributæ. Primam Sectionem occupant Problemata, computo Luminariũ cum aliis cœli punctis communia, quæ vulgo Problemata primi mobilis dicuntur: Alteram calculo Eclipsium Luni Solarium propria: quibus reductio Luminarium, arcus inter centra verus & ampliatus, termini Eclipsium; Semidiametri, Terræ & Solis, Umbræ & Penumbræ Lunaris, e Luna aspectabiles, Umbræ & Penumbræ Terrenæ, irradiationis Solaris; semianguli conorum (Lunæ & Terræ) Umbrosi & Penumbrosi; scrupula Umbræ, Penumbræ, & harum centrorum; aliaque ad phases, tempora & loca phasium, quantitatemq; Eclipsium spectantia determinantur. Singula hæc *Autor* perspicue, utplurimum ope Schematismorum, calculo per Logarithmos non impedito, scholiisque, materiam pro re nata illustrantibus, adjectis persequitur. Juncta sunt singulis propositionibus emblemata sacro poetica, disticho sacrarum literarum testimoniis innixo comprehensa: quibus *Autor* Christianã mentem per singula operis argumenta ad spiritualia degustanda, tanquam admotis scalæ Jacobeæ gradibus evehere contendit.

Cæterum Clarissimo *Autori* gratias habet Collega noster, quod eum *prop. 37mæ Scholio* erroris in calculo *Disput.* de *Eclipsi Terræ*, ante annos plus minus viginti conscriptæ, & quadriennio post, solius exercitii academici causa habitæ, commissi voluerit admonere. Quamvis autem error iste (circa latus VC, quod justo majus ibi constitutum est) in argumento a disputatione alieno, & quod per theorema ibidem propositum expediri aptius potest, vix meretur attendi: ejus occasione tamen reticere Collega noster noluit, differentiolas inter *Autoris* & dictæ disp. calculos, prop. 53, 54, 57 animadversas, esse ex principiis calculi sui non usquequaque limatis; Sinubus scilicet Semidiametrorum Solis & Lunæ apparentium, quinq;

tantum notarũ numericarum: qui si numerosiores ex Tabulis prolixioribus, ac *Snellianæ* sunt, assumantur, cum Semidiametros Luminarium veras, & distantias perigeas aliquanto majores efficiunt, ac § 70 *Disp. citatæ* exhibet; tum diversitatem ab Autoris numeris omnem tollunt. Ipsam vero Disputationem & calculos ibi traditos tanti nunquam Collega noster habuit, ut vel in exemplum proponerentur, vel cum scitis celebrium mathematicorũ contenderent. Quo magis miratur, eorundem labores & prolixitatem toties sibi ab *Autore* objici: quorum causas non satis attendisse sibi videtur, quosque in Tabellas identidem collectos, unoque obtutu lustrandos, aut prolixiores ac suos, sparsim & per capita hinc inde expositos, existimavit; aut omnino aliter atque factum est, subductos opinatur. Quæ tamen *Autori* noster facile condonat, ut & errores sibi prop. 26 & 66 imputatos: quorum primum nullum esse oppido animadvertet, si locum ipsum cum propos. 25 & 26, quibuscum examussim convenit, solicite conferat; posteriorem vero sphalma typographi esse, tum ex natura analogismi (ut Semidiameter Terræ, ad Semidiametrum Penumbræ; ita 12 Digiti ad quantitatem Eclipseos) § 72 propositi; tum ex textu subsequenti, collato cum locis *Almagesti*, *pag.* ejus 342, ibidem; & *pag.* 341 not. *oo Disputationis* citatis, juxta cum æquis Lectoribus aliis cognoscet.

In *secunda* parte causas motuum cœlestium, prout a diversis diverse excogitatas habemus, ordine quo inventæ sunt, ita sistit, ut simul appareat, qua occasione singuli autores in suas inventiones inciderint, & quantæ molis sit naturales motuũ reddere causas. Orditur a *Veterum* ante *Keplerum* philosophia; inde *Kepleri*, *Bullialdi*, *Riccioli*, *Cartesii*, & novissimam Celeberrimi *Newtoni*, nobis *Actorum anno 1688*, *pag. 303 seqq* memoratam, hypotheses proponit: succincta exegesi singularum argumenta referens, subnexis, quæ unamquamque premunt difficultatibus. Propriam vero suam ita enunciat: *omnes Planetæ, præter Solem Planetarii systematis centrum perenne, Φορᾶ describunt ellipses orundas ἐκ δινήσεως, tum propriæ seu internæ, tum Solaris ipsis externæ. Utraque autem motus ratio, hæc immediate, illa hac causante ab energetica Planetarum & Solis mutua inter se virtute dependet. Est enim in universo hoc (præsingulis Fixarum systematibus singularis) lucipeta vis omnium corpusculorum*

rum tenebricosorum, tum in aura ætherea, tum in Planetis, nec proprie centripeta. *In Sole vero activitas quæpiam & vis oblique refugæ densitatis tenebricosæ, propellens, egrediente lucidissimo spiritu, aut spiritualibus particulis Universum permeantibus, moleculas illas obscuras, corpus suum dilucidissimum nimia appetentia obruituras. Et hæc est*, Autore indice, *continua illa Macrocosmi circulatio, inter Solem cor mundi, & particulas ejus, & reliquorum membrorum in venis macrocosmicis sibi occurrentes, & respondens circulationi microcosmi ex continuante particularum contrariarum in venis microcosmicis & corde meantium, unarum in cor irruptione, alterarum ab eo manantium propulsione oriundæ.* Hanc peculiari opusculo se demonstraturum pollicetur *Autor*, brevissima tamen interea declaratione dilucidat, & quod in ipsa Sacra Scriptura fundetur, *tertia Exercitationis* hujus *parte* ostendere laborat.

Hac enim *tertia* parte, mathematico-physico-theologica, Astronomiæ Copernicææ causam argumentis, e lumine partim naturæ, partim Scripturæ petitis, ex professo defendendam *Autor* suscipit. Præfatur, male a Copernicanis fieri, quod in sententiæ suæ patrocinium textibus sacris, ab adversa parte contra se intortis, popularem sensum affingere audeant, nec Spiritus Sancti loquelam, utique cum scandalo, ut summe veracem & accuratam in pretio habeant: Theologos vero ex adverso sperat, ubi vel ipsa litera assensum motui Telluris præberi, vel sana ratione & experientia eundem demonstrari visuri sint, manifesto veritatis testimonio non refragaturos.

Ex principiis porro Theologiæ Platonico-Christianæ Solem asserit centro lucidissimo conglobatum esse, & spiritu actuosissimo totum Systema Planetarium implere, sese indesinenter & absque omni defatigatione circumrotando illocali mutatione: contra Terram nostram, aliosque Planetas obscuratos, partim vel circa axem proprium gyrari vel oscillare, partim circa Solem circumire, mutuatitio ejus lumine fruentes. Hanc vero propositionem ex principiis suis deducturus *Autor*, prolixo discursu, per argumenta sublimia & recondita, conciso tamen stylo, ita diffunditur: ut nisi totum exscribere, quod moris non est nostri, velimus, quæ memorare, quæ silere oporteat, oppido ambigendum nobis fuerit. Malumus ergo B. L.

ipsum, quæ de summe majestatico τρισυποστάτεως mysterio; ordine creationis a mentibus creatis cœpto; triplici angelorum hierarchia, eorumque ex causa formali & materia metaphysica compositione; de magia seu vi rerum productiva triplici; centris lucis mentalis creatæ innumeris, stellis Jobi matutinis; mari chrystallino seu paradiso angelorum; animalibus Ezechielianæ visionis; objectis angelorum productivis διοδητοῖς; Throno Luciferi ejusq; lapsu, & hunc insecuto horrore ac anxietate Throni modo dicti, ob casum rectoris sui (cujus magnitudo, ex Naturæ tremore, cum filius hominis, plenarius tandem Throni hujus restaurator futurus, crucifigeretur, oborto, æstimari queat) ordine & processu sextiduanæ creationis, & Spiritus Sancti ad eandem concursu; lucis primigeniæ in creatione actione; stellis lucentibus & illuminatis; Sole, involvente Ezechielis igne; lucipetentia caliginosorum Planetarum sensata, & creaturarum sensitivitate; efficientia siderum, & morbis astralibus; principio caliginis & quietis, illuminationis & motus Planetarum; æstu maris; gyratione Solis & Planetarum, horumque satellitio; pluribusque aliis similis momenti, ab *Autore* nostro erudiri, quam textu in angustias nobis suetas arctato, eidem plus tenebrarum offundere, quam lucis accendere.

Cæterum huic Philosophiæ suæ contrariari atomisticam seu corpuscularem, in varietate figurationum, quas minimis corpusculis tribuit, causas rerum physicas constituentem, eamque vere pulverulentam, imo in Deum injuriam semper sibi visam *Autor* pronunciat: quod a mente creatrice, cujus indolem omnia, quantum possunt, quoad primordiales ortus imitentur, tam longe alienas creaturas faciat, quas universas *ipse* spiritu aliquo, a mente optima creato, ejusque æmulo, agitante calescere & ordinari, eumq; esse, qui Psal. 104 diverso respectu *Spiritus creaturæ* & *Domini* dicatur, existimat; laudatq; tractatum Hamburgi editum, de *nova & curiosa spirituum medicina*, plus scilicet veritatis continentem, quam universa Atomistarum Sophismata.

Quod argumenta porro concernit, quæ e sacris literis contra Systema Copernicanum afferuntur, eadem Autori magis id adstruere quam destruere censentur. Quantum enim I *ad stationem Solis, a Josua imperatam:* præter ea quæ interpretationi in gratiam hypothe-

hypotheseos Ptolemaicæ factæ opponit, Josuam non tantum Solem sed & Lunam stare jussisse, quæ tamen ad diei prolongationem nihil conferre potuerit, monet. Manifestum igitur esse, eum talem Solis quietem petiisse, qua cum Luna cæteri Planetæ, totumque adeo Systema cœleste quiesceret, quod non juxta vulgarem, sed Copernicæam Astronomiam literaliter possit impetrari. Utut enim hæc Soli motum diurnum annuumque subjective deneget; multo tamen nobiliorem ei tribuere asseverat, quo in mundi medio velut Rector totius vorticis Planetarii residens, & circa suum centrum radicaliter rotatus, causa sit omnis motus in mundo suo, cumque Planetis & Terram circumducat. Quemadmodum igitur auriga currum sistere volens, non currum sed equos currum trahentes quiescere jubeat: sic Josuam Solem, principium omnis motus, omnemque potentiam mobilem ad movendum impellentem, stare jussisse, quo stante totum systema cœleste sisti necessum fuerit. II. Psalm XIX, 5, 6, 7, negat literaliter in vulgari Astronomia explicari posse; Copernicæam vero, *processum Solis ceu sponsi de thalamo &c.* sive de primæva creatione, sive de præsenti Solis statu exponatur, eidem optime quadrare. Juxta prius enim, lucem primigeniam, ex summo & extimo cœlo, quod omne pervaserat, concentratam in Solem, & ex centro tanquam thalamo, veluti nova veste ornatum sponsum, ad summam usque superficiem vorticis sui & ultra recurrere: juxta posterius, Solem tanquam sponsum de centro (thalamo) suo, ubi radicaliter & localiter quiescit, procedere radiatione sua instar gigantis exsultantis ad percurrendum totum vorticem. III Locum 2 Reg. XX, non *retrocessionem* ipsius *Solis*, sed *Umbræ Solaris* in sciatherico significare, quæ literaliter salva Copernicæa hypothesi intelligi possit: Jes. vero XXVIII, Umbræ & Solis retrocessionem expresse & notanter ad sciathericum restringere, ne de Solis motu locali in cœlo, qui nullus sit, intelligantur. Retrocessionem autem illam vere & originaliter in Sole contigisse, cum retroeunte Sole in gyratione centrali, retrocesserit etiam omnis animæ Solaris radiatio per universum vorticem; ita ut Sole ab eois partibus ad occiduas retromeante, Tellus Solem gyro suo insequens, necessario ad illam plagam retrocesserit, Umbræque & Solis in sciatherico vicissitudinem illam induxerit. IV. Job. IX, *motum Terræ de loco suo*, interpretatur *Autor* de motu, non quocunque,

cunque, ipsi quieti; sed motu violento & particulari, motui naturali, perenni & totali opposito: e *columnarum* vero, quæ Terræ hic adscribuntur, comparatione cum columnis, cœlo cap. XXII, 11 attributis, quippe per quas nihil aliud quam axes motus in gyrum redeuntis indigitentur, vestigium aliquod Copernicææ hypotheseos haberi autumat. V. *Fundationem terræ super stabilitatem suam* Ps. CIV, opponi infirmitati compagis Globi Terraquei, non motui perenni; non secus atque VI. *Terræ statio* Eccl. I, 4 opponatur, non motui locali, sed motui generationis & corruptionis. Quæ denique ad loca illa, ubi *Sol oriri* aut *occidere* dicitur, notat, non indigna sunt, quæ ex ipso *Autore* petantur.

Systema Planetarum Copernicanum sic naturaliter & literaliter e S. S. demonstratum, mystice etiam illustrari in oratione Dominica *Autor* vult: & titulo quidem ejusdem Solem, septem vero petitionibus, totidem Planetarum orbes, a Soli vicinioribus ordiendo, ita ut Telluri media concedat; clausulæ vero Fixarum cohortem adaptet. Locum deinde Epistolæ Judæ V, 13, hinc inde allegatum, uberius explicans, Judam Petri exscriptorem, aut hunc illius esse negat. Mentione tandem Operum *Henrici Mori*, ejusque sententiæ, de Spiritu Naturæ, quem principium Hylarchicum nuncupat, injecta, gravissime contra eos perorat, qui phænomena naturæ a causis mere materialibus immediate derivant: religionisque & gloriæ divinæ interesse judicat, statuere Spiritum quendam Naturæ, vita ad minimum plastica instructum, & mundum Zoophytum, a spiritu illo ceu forma informante actuatum. Nihil etiam defensores Elasticitatis ætheris, aeris &c. nisi admisso illo principio hylarchico, proficere professus, eandem alibi a se plenius examinatum iri pollicetur. Appendicis, & velut bellariorum, loco *Autor* Dialogo inter Terricolam & Lunicolam duce Morpheo habito, Phænomena Luni Terrestria, non ingrato Lectoribus discursu exponit.

LIBRI NOVI.

Regum Pariumque Magnæ Britanniæ Historia genealogica, autore Jac. Wilh. Im-Moff. Norimbergæ, apud J. A. Enterum, 1690, in fol.

Dictionaire Universe par M. Antoine Furetiere. A La Heye & à Rotterdam chez Arnaud & Reinier Leers.

Traité de la Lumiere, par Mr. Christian Huygens. A Leide chez P. vander Aa, 1690. in 4.

Gerhardi Joh. Vossii & clarorum virorum ad eum Epistolæ Collectore Paulo Colomesio. Londini, apud Sam. Schmidt, 1690. fol.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Junii Anno M DC LXXXX.

D. AUGUSTI QUIRINI RIVINI, LIPSIENSIS, Introductio generalis in Rem Herbariam.

Lipsiæ, sumptibus Autoris, 1690, in fol. chartæ augustæ.

Duo sunt ad acquirendam Scientiam Botanicam summe necessaria, scilicet primum, ut plantas ipsas: alterum, ut nomina quoq; illarum noscamus. Cumque in tanta vegetabilium multitudine rem ipsam vix satis commode apprehendere liceat, nisi de certis, quibus exprimatur, nominibus constet: ante omnia id egit clarissimus Autor, ut quæ in his occurrit difficultas, quantum fieri potest, declinaretur. Postquam enim intolerabilem & Synonymiam & Homonymiã exposuit, brevibus docet, quales plantarum appellationes esse debeant. Melioris doctrinæ gratia, nomina distinguit in generalissima, quæ integro cuidam ordini, seu summis generibus: generica, quæ certo generi sub illis comprehenso: specialia, quæ non nisi speciebus singulis: & specialissima, quæ leviore tantum accidente discrepantibus competunt. *Generalissima* sunt pauciſsima, sed significantia, & quidem ex mente Autoris a floribus desumpta, uti Regularia Monopetala, Dipetala, Tripetala &c. juxta ductum Tabulæ generalis; siquidem tot sunt nomina generalissima, quot summa plantarum genera. Porro *generica*, qualiacunque fuerint, & undecunque desumpta, ex usu valent instar nominum gentilitiorum, quibus alias utimur ad familias hominum rite discernendas. Innititur autem fundamentum hujus distinctionis duplici potissimum Regulæ: Quæcunque differunt flore ac semine, illa diversis quoque nominibus designanda sunt. Vi oppositorum: Quæcunque conveniunt flore ac semine, illa eodem quoque

nomine appellanda. Specialia formantur ex genericis, adjiciendo differentiam specificam per modum cognominis; in quo inveniendo nihil obstat, quo minus respiciamus modo ad colores, sapores, odores, modo ad folia, modo ad radices &c. Id nempe hoc in loco est optimum, quicquid præ cæteris maxime in sensus incurrit. Tandem specialissima nullius momenti sunt, potius anthophilis & qui lucrum ex ista Tuliparum Caryophyllorumque varietate capiunt, hortulanis relinquenda.

Sed ad rem. Ut summa difficultas ex confusione plantarum orta tollatur, inprimis necesse est, ut justus earum inveniatur ordo, sive methodus, & quidem universalis, clara, distincta constansque, cujus beneficio certa cuivis vegetabili assignetur sedes, unde repeti queat, quotiescunque visum fuerit. Nimirum in eo jam conveniunt omnes, a flore fructuque desumendum esse naturalem infallibilemque plantarum characterem, tanquam legitimum studii Botanici fundamentum. Idem hoc amplectitur Autor, saltem in eo a reliquis secedens, quod semper & ubique juxta naturæ ductum respiciat primum ad flores, unde summa inveniantur genera, dein ad semina, ut habeatur genus cuique proximum; cum alii vel ad semina unice ac primum, vel inconstanter modo ad semina, modo ad flores, modo ad alia respiciant in plantarum distributione. Utque clarius constaret, qua in re cum Cæsalpino, Morisono atq; Rajo conveniret vel dissentiret Autor, paucis recenset illorum methodum, salvaque tantorum Virorum autoritate, quid desiderari queat, indicat brevissime. His præmissis, suam exponit hypothesin, quomodo scilicet in omni planta, ut genus inveniatur summum, considerare oporteat, an & qualis flos in ea deprehendatur. Si nullus unquam flos appareat, pertinebit ad peculiarem ordinem plantarum, quæ flore omnino carent, uti Fungi, Tubera, Muscus sterilis, Lens palustris &c. Quod si flos adsit, videndum porro de qualitate illius, utrum perfectus, an imperfectus atque obscurus reperiatur. Quæ non nisi analogum quid floris ferunt, ut Gramina, Atriplex, Filix & similes, referendæ sunt ad ordinem earum, quæ flore gaudent imperfecto. Ubi vero perfectis floribus instructas deprehendimus, figura quoque accuratius examinanda venit, siquidem alii regulares, alii irregulares dantur. Videndum etiam ulterius erit de differentia florum

rum compositorum a simplicibus: item de numero petalorum; sicuti hoc ipsum clarius liquet ex Tabula generali ejusque explicatione.

D. AUGUSTI QUIRINI RIVINI ORDO Plantarum, quæ sunt Flore Irregulari Monopetalo.

Lipsiæ, sumptibus Autoris, 1690, in fol. chartæ augustæ.

QUandoquidem vegetabilia perfectiora secundum Introductionem generalem in duas abeunt classes, aliam scilicet regulari, aliam irregulari flore gaudentium; ad irregularia igitur, quippe difficiliora se convertit nobilissimus Autor, primoque loco Monopetala pertractat, reliqua, Deo dante, quamprimum fieri poterit, similiter editurus.

Dicitur autem eidem flos monopetalos, qui totus decidit, nullo laciniarum respectu habito: irregularis, qui a figura tornatili plus minusve recedit. Nimirum quod in Introductione promiserat, se ubique velle constanter flores primum, dein semina considerare in disponendis vegetabilibus, id sane hac in parte non infeliciter præstitit. Quanquã enim satis copiosæ sunt flore irregulari monopetalo instructæ plantæ, videntur tamen in ordinem satis aptum redactæ, si Tabulam spectemus. Et quemadmodum, quæ semina ferunt nuda, non difficulter discernuntur ab iis, quarum semina certis inclusa sunt pericarpiis: ita porro ratione numeri, figuræ atque consistentiæ non minus semina quam pericarpia dum distinguuntur, nemo est, qui paulisper oculatus decipi possit aut confundi. Nam & plantarum genera, quotquot sub hoc ordine irregularium monopetalorum comprehenduntur, adeo clare ac distincte, quamvis brevissime, describuntur, ut nullo negotio, si quæ nova etiam reperta fuerit, referri ad suum possit genus. Quam vero cautionem in denominandis plantis, & quam in delineandis ad vivum curam adhibuerit Autor, satis docebit lectio vel inspectio attenta.

Folia Introductionis sunt 24. Ordinis Irregular. Monopetal. 142. Tabulæ æneæ 125.

REGUM PARIUMQUE MAGNÆ BRITANNIÆ Historia Genealogica, qua veterum juxta ac recentium in illa familiarum origines, stemmata & res memorabiliores, ordine ad novissimum Angliæ statum aptato, recensentur atque explicantur, additis æneis insignium tabulis & indice necessario, studio & opera Jacobi Wilhelmi Im-Hoff.

Norimbergæ, sumpt. Joh. Andr. Endteri filiorum, 1690, fol.

Constat plagulis 104.

PRodiit tandem opus accuratissimum dignumque adeo, quod incomparabili elegantiorum literarum Mœcenati *MAURITIO WILHELMO, Duci Saxoniæ, Juliaci, Cliviæ & Montium, Postulato Administratori Episcopatus Numburgensis &c. Domino nostro clementissimo*, sacraretur, autore *Jacobo Wilhelmo Im-Hoff*, Patricio Norimbergensi & Reipublicæ patriæ Quæstore, Viro tot in eruditum orbem meritis illustri, ut elogiis nostris minime indigeat. Quicquid Wilhelmus *Dugdalius*, Franciscus *Sandfordius*, Gilbertus *Burnetus*, Elias *Ashmolius*, Gregorius *Leti*, & ex antiquioribus *Buchananus*, *Cambdenus*, *Jonstonus*, *Carveus*, *Sandersonus* innumerique alii, de familiis ac gestis Regum Pariumque Angliæ memoriæ prodiderunt, id omne in commentaria sua excerpsit Noster, hisque adminiculis adjutus & *genealogias* & *historias compendiarias* (eodem fere filo, ac Gallicas, ad Acta eruditorum A. 1687, p. 302. relatas) felicissime pertexuit. Accessere illustrissimus *Wilhelmus* Baro *Pagetus*, Wilhelmi III Britanniarum Regis ad augustissimum Leopoldum Imperatorem Orator extraordinarius, quique inter hujus comites non postremum occupat locum, clarissimus *San-Georgius Ashius*. Uterque enim a Nobilissimo Autore non uno abhinc anno collecta tum calculo suo approbavit, tum observationum farragine haud pœnitenda auxit, quin spem fecit, si qua in præsenti opere desiderarentur, sua opera effectum iri, ut in posterum suppleantur ea, aut emendentur.

Cæterum duplici parte absolvitur Im-Hoffianus labor. *Priori regias magnæ Britanniæ familias* digeri videas, originibus *Anglicæ* ab

ab Egberto Rege A. 837 defuncto; *Normanicæ* a Rogualdo; *Plantageneticæ* a Tertullo Andium Comite Egberti coætaneo; *Tudorensis* ab Ovveno Merideth-Tudor, Cambro-Britanno, mense Februario 1461 capite plexo; *Stuartinæ* denique a Davide Rege Scotiæ A. 1152 denato, & Waltero Fleanchi, aulæ Scoticæ Stuarto, sub initia seculi XII vivente, derivatis. *Altera parte* stemmata *Ducum*, *Comitum* & *Baronum* ultra centum & viginti exhibentur.

Eminet inter hæc *Butlerianum*, quod *Carveus* inde a seculo XII deduxerat. Verum enim vero longe antiquiorem & splendidiorem ejusdem originem esse, cognovit Im-Hofius e chartis a *Roberto Southwell*, qui vitam & res gestas Jacobi Butleri, Ducis Ormondiæ, Proregis Hiberniæ, d. 21. Jul. 1688 vita functi, stylo suo immortalitati tradere meditatur, transmisis. Illinc nempe patuit, triplici decore Butlerorum gentem gaudere. *Oriri* nimirum *e Ducibus & Comitibus, qui Wilhelmi Conquestoris ætatem antecesserint, imo ex ejus majoribus fuerint, ac inde ab illo ævo ad præsens usque, titulis Baronum, Comitum, Marchionum, Ducumq; continua serie enituisse.* Porro *Primogenitos nunquam non in obsequio & fide Regum permansisse, nullo unquam dedecore maculatos. Omnium* denique *familiarum, quotquot unius ejusdemque nominis in tribus reperiantur regnis, maxime esse numerosam, cum viginti millia excedant, qui Butlerium nomen gerant, atque eodem stipite sati esse probabiliter videantur.* pag. 91

Nec dividiæ erit exscripsisse, quæ P. II. c. LVI. de *Francisco Leke*, Scardaliæ Comite Noster refert: *In magno* (inquit) *Baronum Angliæ numero, quos Rex Jacobus I creavit, etiam FRANCISCUS LEKE* de Sutton *fuit, e pervetusta & locuplete Darbiensis provinciæ familia prognatus: hunc enim ille recenti & ab ipso instituto* Baronetti *honore primum auctum, postea regni sui anno XXII, qui seculi, quo agimus, XXIV erat, die XXVI. Octobris* Baronem Deincourt de Sutton *fecit. Nec tamen is hoc in honoris gradu substitit, sed per eximiam, quam regi Carolo I. difficillimis temporibus præstitit, fidelitatem opemque, sanguine duorum ejus filiorum obsignatam, altius ascendit*, Comitis Scarsdaliæ *dignitate ab illo, die XI. Novemb. A. 1645. donatus. Tristem denique modo dicti Regis casum sensu animi ac dolore adeo acerbo tulisse* Dugdalio (*Baronagii III. 450.*) *memoratur, ut sumto cilicio in sordibus, lamentis luctuque, quod ipse* 165.

supererat ætatis transegerit, & aliquot ante obitum suum annis sepulchrum sibi effodi curaverit, inque eo singulis Veneris diebus recubuerit, donec mœrore confectus animam exhalaret, id quod d. 9. Apr. 1655. contigit.

Quod si Eruditos, quorum genus apud Autorem nobilissimum recensetur, seligere placeret, post *Jacobum I. Regem*, memi-
pag. 177. nisse par esset *Boyleorum* fratrum, *Rogeri* nempe, Baronis Broghill, Comitis de Orrery, Poetæ insignis, mortui ante decennium, & *Roberti*, acutissimi Philosophi, adhuc dum naturali scientiæ perpoliendæ summa cum laude insudantis. Parentē hi habuerunt *Richardum Boyle* Comitem de Cork in Hibernia, creatum a Rege Jacobo I; fratrē vero natu majorē *Richardum Boyle*, Comitem de Cork, Baronē Clifford de Landsborough in Anglia, Comitis Burlingtonii axiomate postmo-
206. dum auctum. Pertineret huc quoque *Robertus Dudlejus*, Roberti Dudleji, Baronis Denbighii, Comitis Leicestrensis filius, in Anglia pro notho habitus, a Ferdinando II. Imperatore *Dux Northumbriæ* creatus, autor libri de *arcanis maris*, Florentiæ A. 1646. editi. Inclaruit is, cum insulam ad oram Americæ, qua fluvius *Oxinoque* maria subit, in ejus ostio detexisset & *Dudlejanam* appellasset; itemque, cum Magno Duci Hetruriæ autor fuisset, ex Liburnensi ignobili vico insignem urbem & portum munitissimū extruendi; denique, ubi rationem conficiendi *Pulveris Cornachini* primus excogitasset. Solet autem pulvis ille, (qui Panaceæ esse creditur,) isthoc nomine eapropter venire, quod *Marcus Cornachinus* Pisanus de ejus virtutibus tractatum in lucem emisit. Decessit Dudlejus A. 1650 ætat. 76. *Eduardus Herbertus* de Montgomerie-Castle, *Baro de Chirbury* & Castle Island, mortuus 5. Aug. 1648, *cap. XXVII:* Franciscus autem *Bacon*, Baro *Verulamii*, Vicecomes Sancti Albani, Cancel-
217. larius R. Jacobi I. natus 22. Jan. 1560. m. 9 Apr. 1626. *cap. XVII.* laudantur. Tacemus cum pluribus aliis *Philippum Sidnejum*, qui tanti habitus est a civibus suis, ut ejus amicitiam inter titulos suos honorarios reponerent. Ita sane *Fulco Grevill*, Baro Brook de Beauchampscourt, (*summus doctorum Mecænas* Cambdeno dictus,) sepulchro suo inscribi jussit, *Dugdalio* teste: *Fulke Grevill, servant to Queen Elisabeth, Chancellor to King James & Friend to Sir Philip Sidney*; i. e. Fulco Grevilius, Elisabethæ reginæ minister, Jacobi Regis cancellarius, Philippi Sidnęii amicus.

Sub

Sub calcem operis nobilissimus *Im-Hoffius* patri desideratis-
pag. 232. simo *Wilhelmo*, Patritio ac Senatori Norimbergensi, hoc ipso anno ad beatorum sedes tralato, decentissima pietate parentat.

Daniel Caspars von Lohenstein Arminius / anderer Theil mit annehmlichen Kupffern gezieret.

id est,

Danielis Caspari a Lohenstein Arminius. Tomus II figuris æneis exornatus.

Lipsiæ, sumptibus Jo. Friderici Gleditschii, 1690, in 4.

Constat plagulis 89.

PRodit nunc tandem in lucem publicam incomparabilis *Arminii* Tomus secundus, multorum hactenus seriis expetitus desideriis; nec ea, ut opinamur, frustraturus. Nam si *Tomus primus* & inventionum acumine, & eruditione singulari, amœnissima denique dictionis majestate, benignum politioris seculi applausum invenit; asseverare utique possumus, *Tomum* hunc *alterum* priori adeo istis in omnibus nihil quicquam concedere, ut ipsum superare etiam videatur. Nam quod aliqui in adjiciendo calculo suo tardiores visi fuerint, quia ad consuetas *fabularum romanensium* regulas opus istud fabrefactum esse non ubique appareat; scire illos oportet, quod quemadmodum *Arminius*, dum in vivis degeret, in supremo Heroum fastigio constitit, ita nihil sit mirum, nobilissimum *Lohensteinium*, & ipsum inter eruditos Heroem, de ejus vita rebusque gestis commentaturum, heroicum prorsus scribendi genus, a vulgari ratione abludens, & nullis legibus adstrictum, sectatum fuisse: cum inter alia & hoc habeant heroes, ut ad communem mensuram exigi se & æstimari non patiantur; & nemo conqueri jure de hospite habeat, qui ipsum delicatioribus paulo & rarioribus cupediis in convivio exceperit, quod vulgarium ciborum apparatu instrui alias saltem moris erat. Ut adeo *Arminius* iste tamdiu suos admiratores reperturus sit, quamdiu & absolutissimæ eruditioni statuetur pretium, & linguæ resque patriæ a suis æstimabuntur ex merito.

Quantum autem Tomus iste secundus variarum rerum lecto-

ribus

ribus ſuis offerat theſaurum, malumus ipſos ex accurata & ſedula ipſius operis inſpectione colligere. Ut tamen Lectorum curioſitati aliquid demus, quid poterat excogitari jucundius, quam illud certamen, quod Pomonam inter & Floram intercedit, de quo *Libro ſecundo* prolixius agitur; ex quo oritur aliud, quo viginti regiones introducuntur, ſexaginta, quas producunt, arbores multa eloquentia deprædicantes, deque ipſarum prærogativa diu multumque inter ſe decertantes; in quo conflictu palmam reportat *vitis*; quæ cum in iſtis regionibus omnibus æque proveniat, nova oritur lis, cuinam regioni & optimæ vites & generoſiſſimum vinum adſcribendum veniat. Quæ certamina ita demum dirimit *Natura*, ut quoad arborum prærogativam ſecundum vitem, quoad regiones, ſecundum *Germaniam* & *vinum* ad Rheni utrumque latus proveniens pronuntiet. Quid ingenioſius & profundius, quam oratio *Iſmenes*, ſororis *Arminii*, *Lib. III.* de *animæ immortalitate* tum habita, cum hæreſeos adverſus Druidum religionem delata, in publico judicum concilio ſe egregie excuſatum iret. Sic nemo ſine admiratione leget, quæ *Bardorum* aliquis iterum *Lib. III.* in horto præſentibus illuſtriſsimis Auditoribus, de imperandi artibus ex florum contemplatione a viris principibus perdiſcendis, ingenioſiſſime diſſerit, ex quo elegantiſſimo diſcurſu vel ſolo pateſcit, eruditiſſimum *Lohenſteinium* univerſam naturam in promtu habuiſſe & conſilio. Eundem in modum, quæ *Lib. V. Herbarius* de *transplantatione morborum ex hominibus in arbores*, cum *Cornelio Celſo* medico ex antiquis clariſſimo diſputat, ejusmodi ſunt, ut queis rerum naturalium cognoſcendarum labor aut voluptas eſt, ipſis non poſſint non eſſe gratiſſima. Sed quis mare iſtud exhauriet? Quis discurſus ex omnibus ſapientiæ partibus, ex omni ætate, ex omnium denique gentium placitis petitos; quis varii generis poemata, heroico plane ſpiritu effuſa; quis elegantisſima dramata enarrabit? Potius nobis eſſe videtur, ut cum ad *Arminium*, tanquam ad totius operis centrum, quæcunque hic reperiuntur, veluti referantur, ejus fata resque geſtas breviſſimis delineemus.

Arminius igitur ex illuſtriſſima longe & imperatoria apud *Germanos* proſapia oriundus, primis ſtatim adoleſcentiæ annis egregiæ indolis luculenta edidit ſpecimina; præcipue cum captus & Romam ipſam deductus eſſet. Nam ibi liberaliter educatus, mox ſummis

mis in Aula *Auguſti* viris, *Mecænati* imprimis viro eruditione & autoritate ſumma pollenti in pretio eſſe cœpit; & adeo quidem ob morum ſuavitatem & multa imperterriti animi indicia charus ipſi *Auguſto* fuit, cumprimis cum eum ex manifeſto vitæ periculo, quod in mari ſubierat Imperator, liberaſſet, ut corporis ſui ipſum cuſtodiæ præficeret, & paulo poſt adverſus Parthos ducere juberet, ut ignominiæ notam, quæ Romanis antea a Parthis inuſta fuerat, præclaris facinoribus elueret; quod etiam cum feciſſet egregie, majorem ſibi autoritatem ubique conſtituebat, verum ita, ut invidiæ tela, Tiberii potiſſimum, effugere nequaquam poſſet, cujus tamen nefandas machinationes, veneno ſemel atque iterum vitæ ipſius inſidias ſtruentes, feliciter ſuperabat. Cum interim in iſta captivitate in *Thusneldam Segeſthis Chaſſuariorum Ducis* filiam, & ipſam tum temporis cum parente Romæ agentem incidiſſet, ejus amœniſſima pulchritudine & admirandis virtutibus captus amori in ipſam ſuccubuit, & poſtquam non ſine verecundia eum ipſi aperuiſſet, & demum *Segeſthes* variis & ipſe vitæ ſervatæ beneficiis *Arminio* obſtrictus in nuptias conſenſiſſet, nec Tiberius inſidiarum finem faceret, accepto etiam Patris fato, conſilium tandem de relinquenda Roma & reviſenda patria cepit. Eo feliciter expedito, mox ipſum imperium ingreſſus eſt, ſapientiſſimis legibus & præceptis patriæ ſubveniens, cumque omnibus virtutibus Imperatore dignis, & jubendi artibus inſtructus & clarus eſſet, maximo omnium applauſu in locum patris Imperator ſuffectus. Romanis enimvero Germanos, veluti triumphatos populos, variis injuriis laceſſentibus, & *Varo* imprimis vitium offerre volente *Walpurgi Ducis Sicambri* filiæ, irritati hac ſævitia Germani, arma corripiunt, ac Duce & Imperatore *Arminio* Varum Romanasque legiones ad internecionem usque conficiunt. In quo prælio cum *Segeſthes* ad Romanorum partes, pro inconſtantis ingenii mutabilitate & peſſimæ uxoris ſuaſu delapſus, a *Thusnelda* vero in duello per inſcitiam victus, vulneratus & a Germanis captus eſſet, eo demum adigitur, præſentibus Proceribus, ut in filiæ cum Imperatore nuptias, quas Tiberio pollicitus iterum fuerat, conſentiret. Qui tamen fixo in *Arminium* odio eam *Maroboduo* deſponſat, qui & eam caſu interceptam, & amplexus ejus recuſantem, juſſu Patris cuſtodiæ includit, e qua cum caſu iterum liberata, in flumine pericu-

tum adiisset, ab *Arminio* huc delato ipsa servabatur. Ille igitur festis nunc omnium vocibus & solennissima pompa cum ipsa conjungitur, fructus etiam conjugii & delicatissimi amoris colligens, præsertim postquam & filii, cui *Thumelici* nomen indebatur, factus pater, & pax cum Romanis sancita esset. Sed ut rerum humanarum nulla est constantia, ita & Arminio invidenda hac felicitate tranquilla diu perfrui non licebat. Nam & Romani varia contra libertatem Germaniæ machinabantur, & *Adgandesterus* Imperatori ex intimis, ob spretum ab Ismene *Arminii* sorore amorem & nuptias, *Flavium* fratrem ejus ad prava consilia & Romanas partes amplectendas impellebat, suppositis tabulis ultimis, quibus Flavius magnam paternæ ditionis partem sibi transscripsisse patrem dictitabat. Sic iterum ventum ad arma est, quæ adversus Romanos lubentissime, adversus fratrem invitus admodum expediebat Arminius, hunc ultimum gravi oratione objurgans, bellum patriæ & perniciem temere inferentem, sibi vero servitium turpiter accersentem. In ipso vero bello varie pugnabatur, Germanis sæpius victoribus, nunquam penitus victis, usque dum *Thusnelda* cum reliquo fœminarum illustrium comitatu a fratre *Sigismundo* amori suo consulere cupienti, caperetur, quæ ad Romana castra deducta & in iisdem detenta, Romam tandem Tiberii jussu proficisci cogebatur. Arminius interim bellum adversus Romanos persecutus, cum Ducibus Germanis, qui ad Romanos deflexerant, amicitiam redintegrat, in Ducem Semnonum & Longobardorum Maroboduum repudiantium eligitur, quos Marckomanni idem facientes sequuntur. Paulo post tamen infirmis suspicionibus apud populũ & Duces ab inimicis in invidiam adductus, quasi qui libertati Germaniæ immineret, a propriis subditis Inguiomerum in caput suum advocantibus destituitur, & in pugna ab ipso capitur. Inguiomerus a Chassuariis sociis compulsus in occisionem ejus consentit; sed clam alterius cujusdam caput Arminii quadantenus figuras referens, publice exponitur, Imperator ipse in custodia detinetur. Interim *Thusnelda* post varios errores & rerum discrimina, ex Armenia in patriam revertitur, & accepto de mariti morte nuntio cum Inguiomero congreditur, quem captum conjugis manibus mactavisset, nisi iste cruentæ victimæ intercessisset vivus, qui & desideratissimam conjugem ardentissimis amplexibus recipit,

pit, Inguiomero vitæ gratiam facit, & suis restitutus provinciis feliciter imperat.

Ex quibus quidem apparet, omnia quæ hinc inde de *Arminio* ex *Tacito*, *Dione*, *Vellejo*, *Strabone* memorata sunt, diligenter hic fuisse exhibita, multa vero ex fertilissimo *Autoris* ingenio addita, nihil tamen horum ad invictissimum *Leopoldum nostrum* pertinere; quamvis quæ de *majoribus Arminii Tom. I. Lib. II.* dicta fuerant, sine dubio in *Imperatores Romano-Germanicos* ex Serenissima *Austriacorum* familia competant.

Cæterum ne splendidissimo operi vel minimum deesset, id operam dedit Bibliopola excudendis accurate libris intentissimus, ut & opus elegantissimis figuris æneis exornaretur, & *Annotationes* lectores in intelligendis quamplurimis egregie juvantes, in calce Voluminis subjungerentur. Repertus itaque est *Vir harum rerum peritissimus*, sed qui nomen modeste suum nesciri maluit, hanc spartam decore quam maxime qui exornaret. Cum igitur *de Autoris scopo cap. I.* dixisset, quem triplicem esse statuit, ut scriberet videlicet *Autor fabulam romanensem* de Arminio; ut conderet opus *in Germaniæ suæ & civium decus*; denique ut esset, in quo diffusissimam occuparet *eruditionem*, quibus similia & nos ad *Tomum priorem* monuisse recordamur: *cap. II.* agit de *ratione dicendi Lohensteinio* adhibita, qua usus esse dicitur *magnifica*, *sponte* tamen *fluenti*, & ubique sibi *constanti*, *pura* tamen nec vocabulis exoticis commixta. *Capite III.* disserit de *Personis*, a *Lohensteinio* in theatrum quasi adductis, quarum aliquæ *sine nomine* memorentur; aliquarum nomen *exprimatur* quidem, sed ut vel *nullibi*, vel *ubique*, vel *hinc & inde* mysterii aliquid involvat. *Capite IV.* Genealogias sistit illustrium personarum, quarum frequentior in opere recurrit mentio, *Romanæ* Augusti, *Cheruscæ* Arminii, *Chassuaricæ*, *Gothonicæ*, *Sicambricæ*, *Thraciæ*, *Armenicæ*, denique *Austriacæ*. Cap. V. agit de populis, regionibus, urbibus, montibus, sylvis, fluminibus, quorum nomina expressa leguntur in *Arminio*. Capite denique VI. de usu & abusu agitur, qui ex operis hujus lectione ad aliquem vel redundare, vel cujus ab aliquo ansa apprehendi possit. Atque hæc in *genere* de opere cum præmisisset, ad magis specialia descendit, singulas secutus paginas; in quibus si quæ vel in *personis* obscuriora,

vel in *hiſtoriis ipſis* intricatiora ſunt, utiliſſimam clavem ſuppeditat, qua in intimiora iſthæc pervadere liceat. Qui labor ut gratiſſimus omnino contingere debet omnibus, & multiplicem *Autoris* hujus in rebus politioribus eruditionem arguit; ita ſuſpicari fere lubet, hunc ipſum ingenioſiſſimum *Autorem* eſſe, qui *librum ultimum Tomi hujus ſecundi* adjecerit. Cum enim urgentibus fatis ultimam manum *Lohenſteinius* operi imponere non poſſet, *Autor harum Annotationum* id ſine dubio præſtitit; nullo, quod ſpondere audemus, operis detrimento. Nam res ipſa loquitur, *Autorem* iſtum & inveniendi felicitate, & diſponendi ſolertia, & eloquendi ſublimitate, & eruditionis præſtantiſſimæ copia, cum Lohenſteinio hic in certamen deſcendere potuiſſe. Quicquid tamen de palma ſit, feliciſſimum prædicare *Lohenſteinium* poſſumus, quod cum ille non reperiſſet, qui ſtatuam a ſe affectam abſolveret, non defuerit ipſi, qui inæſtimabile *Arminii opus* ad finem aptiſſime perduceret. Adjicitur denique *Index* diligenter admodum confectus, in quo non omnium quidem perſonarum & rerum habetur ratio, potiſſimarum tamen, & quarum uſus ubique eſſe poſſit, humaniora ſtudia colentibus. Ut adeo nihil deſiderari videatur ad *Lohenſteinii* Arminium, niſi aſſidui & excitatioris indolis lectores, qui ad ſui patriæque uſum & commodum feliciter eo utantur.

CRITIQUE DE L' HISTOIRE DES VAriations des Egliſes Proteſtantes par M. de Meaux &c. traduit de l' Anglois de Mr. Burnet &c. i. e.

Animadverſiones in hiſtoriam de variationibus Eccleſiarum Proteſtantium, ab Epiſcopo Meldenſi editam, quatenus ad Eccleſiam Anglicanam pertinet. Acceſſerunt Conſiderationes in hiſtoriam de Divortio Henrici VIII, a Joachimo le Grand editam. Verſæ ex Anglico D. Burneti.

Amſtelodami, apud Abrah. Wolfgangum, 1689, & 1690, in 12.
Conſtant plagulis 5.

Epiſco-

EPiſcopi Meldenſis Tomus prior *de Variationibus Eccleſiarum Proteſtantium* (cujus Libro VII Tractatus hic forma epiſtolæ d. 10. Sept. 1688. datæ opponitur) relatus a nobis eſt in Acta anni præteriti p. 65, ut & *Joachimi Grandis* Hiſtoria de Divortio Henrici VIII (cui altera libelli hujus parte reſpondetur,) p. 27. In præloquio monetur, D. Burnetum cenſuram hanc Anglice conſcripſiſſe & edidiſſe, antequam cum Potentiſſimo *Guilielmo* Rege in Britanniam ex Batavia navigaſſet; Gallicæ vero verſionis reviſionem & editionem itinere illo retardatam fuiſſe. In principio libelli de ingenio Epiſcopi judicat D. Burnetus, quod aptius ſit ad diſſertationes concinne & ſpecioſe componendas, quam ad factorum accuratam enarrationem; in his enim ſecutum illum eſſe aliorum compilationes & excerpta, ut etiam fecerit in congerendis falſis teſtimoniis, aut impertinenter allegandis, in quæſtione de uſu ſacri calicis; id quod a *Larroquio* demonſtratum, nec hucusque ab Epiſcopo refutatum eſſe dicitur. § 1. Inſtitutum quoque ejus taxatur, quod cum exiguum ſucceſſum *Expoſitionis*, qua dogmata Eccleſiæ Romanæ incruſtaverat, (quoties nempe militaris violentia non accederet,) deprehendiſſet, jam Maimburgii & Varillaſii, veterum calumniatorum Cochlei & Remondi nugas exſcribentium veſtigiis inſtiterit, & malignis accuſationibus Proteſtantes adortus ſit; non conſiderans, ſi omnia, quæ protulit, vera eſſent, nihil tamen inde evinci, quam quod primi Reformatores non fuerint divinitus & immediate inſpirati, neq; Synodi Proteſtantium infallibiles. § 2. Variationes, quas adduxit, aut magni momenti non eſſe, aut laudandas potius, quod a primis confeſſionum formulis nimis rigidis receſſerint; neminem enim pudere debere, ſi deprehenſo errore ſententiam corrigat. Oſtendit, improba hac ſolertia primitivæ quoque Eccleſiæ variationes, ex ipſis Apoſtolorum ſcriptis & priorum ſeculorum hiſtoria invidioſe traduci, & piiſſimorum hominum famam, notatis eorum defectibus ſuggillari, econtrario peſſimorum actiones quasdam, diſſimulatis vitiis, celebrari poſſe. § 3. Applicat hoc in ſpecie ad hiſtoriam *Crammeri* Cantuarienſis Archiepiſcopi, cujus defectus quidam pro tempore & aula, in qua vixit, excuſari poſſint, quos tamen D. Burnetus in opere ſuo Hiſtoriæ Anglicanæ, cum celare poſſet, candide aperuerit. In iis forte maxime reprehendi poſſe, quod in repudium *Annæ Clivenſis* conſenſerit,

senserit, nisi rationes habuerit quæ suæ suffecerint conscientiæ; videri tamen a Clero Romanæ religioni addicto, & suffragiorum numero victum. De *Annæ Bolenæ* causa exacte judicari non posse, cum
§. 4. acta interierint, & de ejus confessione nihil certi constet. Quæ in Synodis Protestantium reprehendit *Bossuetus*, talia esse ait Autor, quæ in omnium non recentiorum solum, sed & antiquissimorum Conciliorum actis taxari possint. Allegat exempla contentionis Episcoporum in Concilio III, & rigorem, quo Gregorius Nazian-
§. 5. zenus in Concil. IV. tractatus fuerit; addit quædam de Gregorii hu-
§. 6. jus nævis. Præoccupationem Episcopi adversus recriminationes Protestantium iniquam esse dicit, cum dispar sit inter utrosque ratio. Cum enim Romana Ecclesia certas traditiones & infallibile jactet judicium, hæc subsistere non posse, si variationes illi imputari & probari possint: quæ vero Protestantium doctoribus objiciuntur, hoc tantum evincere, quod homines fuerint erroris non immunes; id quod ipsi ultro fateantur. Excusatius vero lapsos esse scribit in tanta Ecclesiæ corruptione, & quod difficile sit inter duo extrema medium tenere. Sic *Crammerum*, dum Cleri nimiam potentiam deprimere voluerit, Regiam plus justo extulisse; erratum quoque esse veterum quarundam formularum, v. g. *præsentiæ realis* retentione,
§. 7. meliori licet sensu. Objectioni, quod Clerus Anglicanus Henrico Regi adulatus sit, opponit vetera & recentia Cleri Gallicani exempla, qui regiis jussis applauserint, idque nuper in abolitione edicto-
§. 8. rum & persecutione Reformatorum factum esse dicit. Considerato deinde dominatu, quem Reges Galliæ in Clerum exercent, injuste reprehendi ait jus, quod *Suprematus* vocant in Anglia. Hoc enim legibus temperatum esse, cum in Gallia pro arbitrio Regis agatur. Ostendit hac occasione, Episcopos Galliæ vix excusari posse a perjurio, si consideretur formula, qua Pontifici obstricti sint, &
§. 9. quomodo nihilominus regiis decretis obsequantur. Confert porro vitia Pontificum cum iis, quæ primis reformatoribus objici solent, & illa longe graviora esse judicat. Ex flagitiis enim Pontificum labefactari perpetuam illam, quæ jactatur, successionem, cum per aliquot secula ne unus quidem ostendi possit, qui pius probusque fuerit. Frustra vero Protestantium doctorum errata objici, cum illi non habeantur pro visibilibus Ecclesiæ capitibus & Christi

Christi Vicariis, sed ministris, qui populum ad legendas Scripturas & examinanda fidei capita excitaverint, & a præjudicio, quo Cleri doctrinam cæco impetu sequebantur, liberaverint. Variationem §. 10.
in quæstione de præsentia reali in S. Cœna materiæ difficultate excusat, ut & a simili Patrum, nominatim Augustini, hæsitatione in articulo de S. Trinitate & de Ecclesia. Citat librum Londini A. 1686 editum, quem in Actis A. 1687 p. 135. memoravimus, cui titulus est: *Præfatio historica de dogmate transsubstantiationis, præfixa determinationi Fr. Joh. Parisiensis Prædicatoris*; affert etiam rationes, cur in confessione Anglicana articulus de *præsentia* mutatus aut omissus fuerit. Hæc atque alia speciminis saltem causa a se adduci in- §. 11.
dicat; parari enim justam ab insigni viro historiæ de Variationibus refutationem. Post hæc respondet ad objectos sibi errores de rebus §. 12.
Gallicis, in Historia sua Anglica notatos, & non nisi lapsum quendam, levem sane, in titulo Ducis Sommersetani agnoscit. Librum *Joach.* §. 13. 16.
Grandis a Bossueto æstimatum contemnit, & ex documentis, quæ ille libro suo adjecit, malæ fidei accusat; acrius in illum insurgens, quod fœda adulatione Jesuitæ *Verjus*, qui P. *de la Chaise* a secretis §. 17.
est, nobilitatem prædicaverit, & ut illis placeret, modestiæ, quam in priori libri parte tenuerit, oblitus, in convitia adversus *Burnetum* eruperit. Hæc tamen ei condonat, utpote homini vili & miserrimo, qui pretio se ad convitiandum conduci passus sit. Defendit quædam, §. 18. 19.
quæ adversus *Sanderum* scripserat, a *Grandi* in censuram vocata. Huic vero gratiam debere existimat Ecclesias reformatas, quod §. 20.
magno conatu constantem Ecclesiæ Romanæ morem in persequendis dissentientibus, quos hæreticos vocant, probaverit; ex hoc enim characterem sanguinarium hierarchiæ illius evidentissime cognosci. Multum profuisse dicit Anglis novissimam Reformatorum in Gallia calamitatem, & illius contemplatione animatos ad suam conservationem fuisse. Ad epistolam denique *Grandis* ad *Thevenotum* hoc tantum regerit, curam suscipi debere ab amicis de purgando hominis capite, ne æstivis caloribus in phrenesin incidat; sibi vero lubere aut vacare negat, ut cum motæ montis homine in arenam descendat.

Pars altera, ut diximus, *Joachimi Grandis* historiæ de divortio Anglicano opposita est, simulque defendit judicium de libro illo

Biblio-

Bibliothecæ universalis Tomo IX Amstelodami edito insertum, cujus autorem se profitetur & tractatum hunc subscripsit *Johannes Conradus de la Croſe*. Nigros hic quandoque sales in *Grandem* spargit, acriter inprimis illum objurgans, quod Parlamentum Angliæ, a quo *D. Burnetus* ob editam historiam suam Anglicanam publice collaudatus est, ex seditiosis hominibus compositum fuisse scripsit; hæc effutientem vile Lojoliticæ sectæ mancipium vocat; allegat etiam
pag. 64. hac occasione librum Londini A. 1688 Gallice editum, ejusque titulum refert: *Enthusiasmus Ecclesiæ Romanæ demonstratus, ex observationibus quibusdam de vita Ignatii Loyolæ.* Plurima inde *Grandis* dicta, ut falsa, inepta & prava persequitur. Cum vero ille Gallos doctrinæ & eruditionis ratione Anglis præferat, contrarium pronunciat Autor, dicitque plures viros eximie doctos, præsertim
76. Theologos, in Anglia reperiri, quam non solum in Gallia, sed & in totius Romanæ Ecclesiæ, quam late patet, cœtu. Autores Bibliothecæ supra memoratæ, quos *Grandis* ut Gallia profugos, & in Regem perduelles vituperat, ita defendit inter alia, ut dicat, alterum Genevæ natum esse, nullo modo Gallis obstrictum, alterum quidem in Gallia natum, sed pessime nullo suo merito tractatum, in vinculis habitum, denique exire jussum; minime autem hunc peccasse, quod *D. Burnetum* æstimaverit & laudaverit. Deinde cum *Grandis* Tomo suo II. p. 252. præcipuos articulos, de quibus inter Romanam & Reformatam Ecclesiam controvertitur, enumeraverit (ex quibus aliquos in Actis nostris A. 1689 p. 29. ubi *Grandis* liber recensetur, tetigimus) Autor articulos illos secundum *Expositionem* Episcopi
84. *Bossueti* considerat, & breviorem viam ostendit, qua sublatis erroribus & abusibus Romanæ Ecclesiæ, ad concordiam & extinctionem schismatis perveniri possit. Subjungit excusationem, quod *D. Burnetus* respondere ad objectiones *Grandis* non possit, intempestive nempe lacessitus, cum ex Anglia, relictis libris & documentis, ex quibus historiam de divortio composuerat, peregrinationis causa exierit, mutatoque rerum statu & intentata sibi accusatione, eo quo *Grandis* scripsit tempore, potestatem in Angliam redeundi & documentis illis utendi non habuerit. Reliqua & fere maxima libelli pars consumitur in reprehensione styli, quo Grandis adversus puritatem linguæ Gallicæ multis modis peccaverit, aut frigide & inepte

inepte scripserit: tractatur autem in hac censura *Grandis*, ut tyro a magistro, ita ut paginæ cuidam ex illius libro descriptæ, alia ab Autore ad latus apponatur, ut diversitas styli vitia *Grandis* tanto apertius indicet.

LES PLUS BELLES LETTRES DES MEILleurs Auteurs François, avec des Notes par Pierre Richelet.

sive

Elegantiores optimorum Autorum Gallicorum Epistolæ, Notis illustratæ a Petro Richeleto.

Amstelodami, apud Henr. Wetstein, 1690. in 12.

Constant plagulis 19.

De nobilissimo hujus opusculi compilatore multa hic præfari, non erit opus: cum nomen ejus jamtum satis inclaruerit ex edito ante aliquot annos Lexico Gallico, quo certe melius hactenus vix extitit. Idem nunc, ut novo officii genere sibi devinciret eos, quibus ista Lingua in pretio habetur, ex variis Autoribus, styli elegantia & sermonis puritate conspicuis, *plusquam viginti*, (quorum nomina peculiaris indiculus in fronte libri manifestat,) hunc epistolarum fasciculum colligere adgressus est. Ita vero in hoc labore se gessit, ut conquisitas ex quolibet istorum Scriptorum epistolas elegantiores (quarum quidem in delectu faciendo tanto minus falli potuit, quo major ejus in hac sua vernacula habilitas est, quoque severiorem passim vel in minimis loquelæ lapsibus censorem agere suevit,) in certas classes secundum argumenti diversitatem, redigeret: singulis porro clasibus breves quasdam considerationes, earundē principia & stylū cuivis proprium concernentes præmitteret; dein cuivis epistolæ summam paucis verbis comprehensam, una cum Autoris nomine præfigeret; obscuriora quoque, & particulares nimis eorum, inter quos reciprocatæ fuerunt, res aut actiones attinentia, ne tædium exinde subnasceretur, resecaret; denique passim loca vel lucis, vel additamenti, vel observationis aliquid exposcentia, adjectis *Notis*

illuſtraret aut exornaret. Inter literas vero hoc modo diſpoſitas, & ad *ſesquicenturiam* circiter adſcendentes, peculiarem etiam claſſem adſignare placuit *iconibus*, ſeu hypotypicis diverſarum perſonarum
pag. 132. deſcriptionibus, utut non per modum epiſtolæ factis: in quarum numero etiam ea eſt, qua *Scarronus*, facetiſſimus quondam Satyricus, ſemetipſum & miſerrimum ſuum ſtatum, ad quem, per Medici imperitiam & intempeſtive præſcriptum pharmacum, deductus fuerat, perquam tamen lepide delineavit; inter alia aſſerens, ſemet omnibus nempe membris captum, ob contractum totius corporis ſi-
180. tum, apprime ſatis literam Z repræſentare poſſe. Ejusdem quoque, in claſſe Dedicatoriarum, exhibetur epiſtola ad *caniculam* directa, qua eidem unum ex opuſculis ſuis inſcripſit; non alio quidē fine, quam ut in ſcriptores quosdam miſellos, adulatoriis ſuis dedicationibus viris magnatibus ſubinde moleſtos, eosq; hoc pacto, utut conatu ſæpius irrito, nummis emungere ſperantes, liberius calamum ſtringere eosque riſui exponere liceret. Eadem videtur mens fuiſſe *Antonio Fureterio*, (de cujus Dictionario dudum expectato, nunc tandem in
194. lucem edito, proxime dicendi locus erit,) cum carnifici Pariſienſi, Johanni Wilhelmo, ſolenni epiſtola certum ſcriptum dedicavit: quam tamen jocandi licentiam, utut in Scarrono non improbatam, in eo ſalſe perſtringit Richeletus; quemadmodum alibi paſſim in hac Sylloge, undecunque arrepta occaſione, eundem acerbioribus dictis & imputationibus laceſſere, æmulatione fortean ductus, allaboravit. De reliquis epiſtolis earumque argumento tractare hic nil attinet: majorem ex ipſarum perluſtratione voluptatem lector capiet, præſertim cum earum plerasque ingenioſa ſimul brevitas commendet. *Notas* a Collectore adjectas quod concernit, reſpiciunt eæ partim grammaticas linguæ elegantias, ſub finem libelli imprimis: ubi etiam in vicem corollarii ſpeciatim ſubnectuntur Animad-
357. verſiones in loca quædam epiſtolarum *Balſaci*, *Vecturii* & *Coſtarii*, inter reliquas exhibitarum; (quibus nimirum innuitur, quomodo in una alterave phraſi purius aut elegantius loqui potuiſſent laudati hi triumviri: quas ipſas ad ſubmonitionem *Tiſſerii* & *Graverolii*, Advocatorum Tribunalis Nemauſenſis, adjectas eſſe noſter perhibet;) partim reſpiciunt res hiſtoricas & geographicas, utut plerumque ſatis obvias; partim denique varia Autorum fata, & judicia de

eorum

eorum ſcriptis, non parum ad exactiorem Gallicæ literaturæ cognitionem facientia. Summa etenim libertate hac in parte uſus Richeletus, data occaſione nemini parcit, ſed paſſim ſcapham ſcapham vocare geſtit. Hinc non modo, quæ ad encomium Autorum facere queant, indigitavit, qualia ſunt, quæ de ſtylo *Balſaci p. 81*, de Caſſandra & Cleopatra *Calprenedi p 78. ſq.* de Clelia ingenioſiſſimæ Viraginis *Scuderiæ* (cui in hoc quidem ſcribendi genere neminem hactenus paria feciſſe judicat) *p. 183*, de Madrigalibus *Sablerii p. 5*, de modernis Hiſpanorum Comœdiographis præſtantiſſimis *Petro Calderono* & *Antonio Solis p. 173*, de translatione Italicorum poematum Arioſti, concinnata per facundiſſimam fœminam, *Vaſconcellam Gomeſiam de Fuiguirede*, *p. 373.* afferuntur: verum etiam ſiniſtrum de iis judicium, ſicubi tale mereri viſi ſunt, haudquaquam reticuit. Sic v. g. perhibet, inter duo epiſtolarum volumina a Domino de *Boisrobert* publicata, vix quinque aut ſex extare, (*p. 191*;) inter eas vero quas *Malherbius* (cujus tamen poemata utique commendat,) epiſtolas ediderit, non niſi unicam reperiri, quæ lectu digna ſit, *p. 222.* Non abſimilia ſunt, quæ de *Conrarti* epiſtolis familiaribus a Felibenio evulgatis, *p. 14*, *Matthæi Montreuilli* operibus, *p. 246*, *Berini* Animadverſionibus in Linguam Gallicam *p. 168*, judicat: quin & famoſum illud *Capellani* Poema, quod *Puellam Aurelianenſem* inſcripſit, a diverſis delicatioris palati ſcriptoribus hodie tanquam coactius rejici teſtatur, *p. 278.* Præmiſit etiam præterea libello huic judicia de tribus aut quatuor epiſtolographis eorum ex numero, qui hoc in faſciculo citati ſunt: ſpondetque Librarius ſimile quid, ſiquidem hæc approbationem meruiſſe compererit, ſe de cæteris pariter autoribus exhibiturum, vel in *Altera parte hujus Sylloges*, vel in *Arte Poetica* compendioſe a *Richeleto* conſcripta, quam itidem expectare nos jubet. Diverſa quoque inſperguntur in notis iſtis, quæ ad hiſtoriam celeberrimæ *Academiæ Francicæ* (a *Peliſſono* plenius deſcriptæ) facere queunt. Narrat nimirum, quomodo hæc privatis primum auſpiciis in ædibus celeberrimi *Conrarti* (qui pag. XIV.
poſtea, dum vixit, in ea Secretarii munere functus eſt,) cœperit, ſed
mox A. 1635 Protectore *Richelio* publica autoritate fuerit ſtabilita: 236.
ita ut ejus ſocii, numero quadraginta regulariter, (e quorum medio unus Director, unus Cancellarius, & Secretarius unus eligi-

tur,) egregiis simul privilegiis mactati sint: nacti quippe non modo immunitatem ab excubiarum ac tutelarum onere, sed & fori privilegium, quod *Droit de Committimus* vocitant, vi cujus non nisi coram Senatu Regio conveniri queunt. Tribus, ut noster porro memorat, per hebdomadem vicibus in Luparensi arce, quæ Parisiis est, suos horis pomeridianis conventus celebrant: colloquio vero finito, discedentibus qualibet vice quadraginta distribuuntur argentei nummi (*jettons*) (una facie Regis effigiem repræsentantes cum Gallica inscriptione: *Louis XIV, Roi de France & de Navarre*; altera vero hæc verba circa marginem: *Protecteur de l'Academie*, & in medio corollam lauream, cui inscriptum est, *a l'Immortalité*) ea quidem conditione, ut præsentes absentium portionem participent. Ad cooptandum Collegio novum Socium opus est, ut viginti ad minimum præsentes adsint: exturbari vero semel receptus nequit, nisi quid admiserit bono & honesto viro indignum: nec hactenus nisi duo extitisse exempla ex collegio hoc remotorum ait noster: alterum quidem in *Granerio* quodam, ob interversum depositum sibi concreditū: alterum in *Fureterio*, ob imputatum maxime crimen plagii literarii, commissi in magno illo Dictionario, quod Academia jam inde a quinquaginta annis molitur, & nisi fama fallat, brevi in lucem emittet: de qua quidem criminatione jam *in Actis 1687. pag. 373.* quædā dicta sunt, & proxime sine dubio plura referendi occasio erit. Interim diversa emblemata scommatica in ejectū Fureteriū excogitata Richeletus enarrat; quæ utut suo calculo approbare non dubitaverit: inficetiora tamen, ob sordidam inventionē, fortasis pluribus videbuntur. Interim diffiteri nequit noster, Academiam hanc toto, quo constitit, tempore nihil dum perfecisse aut in lucem edidisse, præter Dissertationem, quæ controversiam inter Dominum *Corneil-*
pag. 172. *le*, & Dominum *Scuderi*, super Tragœdia ab isto conscripta, quam *Le Cid* nuncupavit, enatam componere tentarit. Unicum adhuc, ne in libello sat brevi nimis prolixi simus, ex Notis nostri Collectoris allegare juvat, idque concernens titulum Delphini Franciæ Primogeniti: nimirum perhibetur *pag. 142*, eum inde a tempore Henrici IV modo nomine *Monsieur* compellari solitum fuisse; ante 12 tamen aut 13 annos Regem expresse mandasse, ut imposterum *Monseigneur* salutaretur: & eam quidem rem non novam omnino esse, sed in usum

usum tantummodo revocatam, cum Francisci I. ævo eadem consuetudo servata sit. Denique spem facit Richeletus editionis Operum celeberrimi hodie Gallorum Satyrici, Domini *Boileau Despreaux*, pag. 345.
Notis illustratorum, nec non Lexici Vocabulorum mimico-jocularium (*burlesques*;) quæ utraque exteris Gallicæ linguæ amato- 61.
ribus non poterunt non esse pergrata; maxime cum in iis plene intelligendis, etiam Galliæ indigenarum plurimis aquam hactenus subinde hæsisse constet.

SENTIMENS SUR LE MINISTERE EVANGELIQUE, avec des Reflexions sur le Stile de l'Ecriture Sainte & sur l'Eloquence de la Chaire. i.e.

Judicium de Ministerio Evangelico, cum Considerationibus styli sacrarum literarum & eloquentiæ cathedralis.

Parisiis, apud Dion. Thierry, 1689, in 12. Plag. 30.

EXhibuimus nupero mense Aprili summam libri de arte concionandi, ab Abbate *Brettevillano* editi: nunc alium de eadem materia producimus, itidem ab Abbate compositum, cujus nomen in titulo omissum, in privilegio regio indicatur *Du Jarry*. Et multa quidem in hoc observabunt lectores, quæ cum prioris illius sententia conveniunt; sed & alia, quæ considerasse, ut putamus, non pœnitebit. Scopum hunc profitetur Autor, ut Christianis venera- cap. 1.
tionem verbi divini instillet pariter, ac decentem in ministros id prædicantes reverentiam. Præterea tamen id curasse videtur, ut proceribus quibusdam Ecclesiæ Gallicanæ, qui sacræ eloquentiæ donis instructi celebrantur, laudes canat, quas in dedicatione Archiepiscopo Parisiensi *Harlæo* tam larga tribuit mensura, ut majori vix possit; nec multo minores defert Episcopo Meldensi *Bossueto*; tum alios quosdam extollit, quorū dicta libro suo, ut exempla consummatæ in sacris eloquentiæ & maximi acuminis inserit. Libellus undecim capitibus absolvitur. Primo, ut dicere cœpimus, scopus & summa propositi exhibetur. Cap. II probatum it, quod virtus prædicationis semper mansura sit in Ecclesia. Cap. III. quod verbum Dei vires & efficaciam habeat, a qualitatibus concionatorum non

dependentem, ab eorum tamen ministerio inseparabilem. Cap. IV. utilitatem concionum deducit. Cap. V. eloquentiæ necessitatẽ ostendit, & refellit eos, qui hanc ex cathedris sacris eliminatam cupiunt. Cap. VI. & VII. sacrarum literarum sive styli biblici majestatem aliasque dotes considerat. Cap. VIII. observat, quæ & qualis esse debeat eloquentia Evangelica. Cap. IX. de pronunciatione disserit. Cap. X. de descriptionibus sive characteribus & hypotyposibus personarum & actionum (Galli *portraits*, effigies vocant) tractat, allatis ex sacro codice, & autoribus Gallis quos magni facit, exemplis. Cap. XI. de ultione divina contra eos tractat, qui verbo Dei abutuntur, illos maxime, qui ex curiositate & taxandi causa conciones frequentant. Cum vero Autor liberiori methodo, ut ipse fatetur, scripserit, & sat multa similis materiæ ex libro, mense Aprili relato, a nobis enarrata sint, ex plerisque libri hujus capitibus non quidem summam, sed quædam loca, quæ inter cætera selegimus, adscribemus, ut de Autoris eruditione & facundia minime, ut videtur, vulgari, judicium ferri possit. Officium concionatorum hac similitudine describit: *Quemadmodum*, ait, *cœli enarrant gloriam Dei*, *idque semper faciunt, Apostoli vero cum astris toties in sacris literis comparantur, eorum dicta eandem adhuc, quam olim, vim habent & efficaciam. Sic qui illis successerunt concionatores evangelici, eandem functionem in Ecclesia habent, quam cœli & astra in orbe, & propterea omni tempore mysteria, quæ divina misericordia in ordine gratiæ operata est, enuntiare debent, ut Firmamentum opera manuum ejus enuntiat in ordine naturæ, Ps. XIX, 1. & sicut cœli influentias, quas vocant, in orbem naturalem effundunt: ita illi suas in orbem spirituale debent diffundere.* De efficacia prædicationis ita disserit, ut distinguendum esse doceat inter eam, quæ ministris, & quæ ministerio adhæret. *Certum est*, ait, *majorem successum a Deo dari laboribus concionatoris pii & zelo ferventis, quam ejus, qui hoc caret; plus unctionis & virium admiscet Deus concionibus eloquentibus & patheticis, quam iis, quæ tales non sunt: sed hæc non nisi accidentalia sunt, concionatorum virtus autem essentialis & principalis ipsi concionum ministerio semper adest.* De eadem materia notat, rariorem esse hodie effectum manifestum, quo nempe peccator uno momento convertatur, ut factum est tempore Apostolorum: *Neque tamen dubi-*

Cap. II. pag. 21.

Cap. III. pag. 33.

Cap. IV. pag. 43.

dubitandum est, ait, *quin etiam infirmi, & cum Apostolis nequaquam comparandi concionatores, nunc quoque homines moveant & convertant, qui neque ipsi conversionem suam statim deprehendunt, neque aliis mox conspiciendam præbent. Deus enim sæpe leni & occulta via peccatores movet & emendat, ad exemplum cæci Marc. VIII, 24. 25. qui primo homines videbat ut arbores, deinde clare omnia. Sensim itaque & per gradus corriguntur plerique, non ab una concione. Ex prima forte metum quendam senserunt, per quem ex infelici criminum somno excitantur; ex altera cœptæ pœnitentiæ incrementa acceperunt; ex tertia demum propositum firmarunt insistendi piis cœptis & desideriis, & tandem gratia Jesu Christi vim verbi promovens, animam ex flebili lapsu restituit. Male igitur & ex suo exemplo judicant, qui omnes peccatores æque frigidos & immotos, quam se, ad conciones esse sibi persuadent.* Propositis argumentis, quibus demonstrat, eloquentiam in concionibus hodie requiri, licet Apostoli simplicissime locuti sint, & refutata objectione, quod humanæ artes non nisi humanos effectus producere videantur; concionatores excitat, ut agnoscant, interesse maxime, ut verbum divinum, cujus organa eos Deus constituit, omnibus viribus studeant populo venerabile reddere, & majestatem ejus in conspectum producere. *Ideo*, ait, *nunquam nimis præparati prodire, aut nimia sollicitudine expendere & elaborare possunt, quæ ad promovendam gloriam Dei & religionem dicturi sunt. Qui solum naturali fidunt facundiæ, aut allegationes cumulant absque delectu, verbum Dei exponunt derisionibus illorum, qui etsi ad veritatem videndam cæci, lyncei tamen sunt in perspiciendis concionatorum defectibus. Culpam itaque sustinent fastidii, quod negligentia & ruditate sua delicatioribus faciunt; horum enim objectiones, quantum possunt, prævenire debent, omnique conatu id agere, ut radios quosdam invisibilis illius majestatis divinæ, cujus ministri & nuntii sunt, in auditores spargant, & augustis his characteribus mentes illorum percellant & firment, qui ob modicam fidem difficillime credunt, quæ non vident. Honorem summi Regis, cujus Legati sunt, imminuunt, qui non magna cum diligentia annituntur, ut ejus mandata cum apparatu decenti, & tanto Heroe digno proponat.* Ut vero illos reprimat, qui in Sacra Scriptura nil nisi simplicitatem observant, neque simul sacram eloquentiam in illa deprehen-

Cap. V. pag. 113.

Cap. VI. VII. pag. 124.

prehendunt, multis hanc elogiis extollit, inter alia scribens: *Nulla idea eloquentiæ concipi potest, quæ non perfectissime & multiplici genere atque charactere in sacris literis inveniatur. Habent illæ vim & impetum, qui rapit & cogit; unctionem, quæ lenit & emollit; dulcedinem, quæ consolatur; majestatem & pompam, quæ percellit; imperium, quod vincit & triumphat. Habent simplicitatem nativam, quæ summe placet; figuras inexpectatas, quibus extra nos rapimur; inimitabiles in omnibus paginis formulas, quibus & admiranda majestas inest.* Hæc plurimis exemplis stabilit, nullasque orationes plus gravitatis & ornatus habere docet, quam quæ phrasi Scripturæ proxime accedant; quod adductis celebrium concionatorum in Gallia locis confirmat. Agnoscit tamen, dona Dei diversa esse, neque tam ingenium & studium requirit, quam intimum mentis sensum, sive quod de Salomone 1. Reg. IV, 29. legitur, *cordis latitudinem*; magnum nempe animum divinitus datum, cujus sensibus motibusque ingenii acumina superantur: *Qui enim*, ait, *cor angustum & dejectum habent, ægre se erigunt ingenii opera. Possunt quidem multo labore & exercitio sublimia concipere & enuntiare, neque tamen omni industria sua illos æquant vere magnos, quos Dei gratia naturali veluti instinctu quodam absque labore in sublime sensuum & dictionum genus evexit. Hi veluti ex fonte rivos effundunt; cum alii, qui arte & labore aliorum ideas & formulas sollicite conquirunt, per longos canales aquam in sterilem fundum deducant, eamque guttatim destillent.* Si quis nobilissimum & incomparabile exemplum heroicæ hujusmodi eloquentiæ desideret, inter Germanos in Luthero prorsus singulare deprehendet. In descriptione eloquentiæ Evangelicæ, inter plurima alia observatu dignissima hæc habet: *Minime omnium requiritur eloquentia profane compta & delicata, quæ formulas seculo gratas affectet, & in terminationibus, incisuris & periodis, sonore & æqualiter cadentibus, venustulum aliquid & floridum aut effœminatũ quærat. Nihil magis oppositum est sacræ, quam exigimus, eloquentiæ; hæc enim fortis sit, oportet, libera, mascula, generosa nec non austeritate & mortificatione Evangelii vestita, qua signa & tesseras crucis & pœnitentiæ secum ferat. Sequitur hinc, ut concionatores sine intermissione sacras versent literas, & has veluti in suam convertant substantiam, iisque mentem & ingenium nutriant, ut omnia dicta sua illas redo-*

pag. 146.

183.

C. VIII. pag. 267.

redoleant, utque Evangelium per ipsum prædicent Evangelium, & veritatem æternam verbis vitæ æternæ annuntient, quæ nusquam sunt quam apud Christum, Joh. VI, 68. Et post alia: *Ingens discrimen esse debet inter sermones hominum, qui vanitatis sunt mancipia, & præconum veritatis. Nihil majestate cathedræ indignius est, quam phrases noviter in seculo inventas sectari; fugienda non solum est negligentia & ruditas styli, quæ auditoribus nauseam facit, sed haud minori cura affectatio phrasium vitari debet, quæ scandalum pariunt.* De iis, qui in concionibus scientiam & eruditionem plus justo ostentant, hæc monet: *Scientia in concionibus comparari potest cum ossibus & nervis in corpore. Hoc absque illis consistere non potest, sicut nec sermo absque probatione & autoritatibus. Quemadmodum autem nervi & ossa deformitatem habent, si in corpore promineant & conspiciantur: ita & scientia supra modum adhibita conciones deformat, & unctionem verbi divini veluti exsiccat; veritatem, quæ docetur, in intellectu deponit, ad cor vero non transfert, & dum soliditatem nimiam affectat, utilitatem perdit. Stabilita, quantum sufficit, veritate, obtunduntur homines discreti, si superfluis argumentis urgeantur jam convicti, nec amplius resistentes: sicut excessus nutrimenti obruit corpus, non reficit. Dissipatur attentio, boni mentis motus per intellectum veritatis recepti interrumpuntur, nec facile recolligi possunt; momentum dictorum evanescit, & oratore, dum continuat, quæ non attenduntur, aerem feriente, auditor in vanas distrahitur cogitationes.* De pronuntiatione & gestu hæc potissimum notanda occurrerunt: *Orator Christianus nunquam nimis sollicitus esse potest, ut talem gestu, voce, totoque personæ habitu sese exhibeat, quo inter sermonem & ministerium suum conformitas deprehendatur. Optimus in concionatore habitus externus non est ille, qui ad regulas mundi componitur, sed qui ad convertendos homines aptissimus est. Concionatores, quibus vehementer applauditur, suspecti plerumque sunt vanitatis & adulationis, aut speciem hujus dant, etsi mentem ab ea immunem habeant.* Hæc tamen Autor non accommodat iis, qui corporis animique dotibus a Deo ornati, statim atque prodeunt, venerationem præsentia sua apud populum excitant, dummodo externæ illi majestati gravitatis & mortificationis Evangelicæ so-

pag. 269.

Cap. IX. pag. 378.

liditas accedat. Hanc iterum pluribus laudat & exigit, ubi de
Cap. X. descriptionibus & repræsentationibus tractat. Aptissimum ad conversiones promovendas medium esse ait, ut peccatori miserrima conditio sua depingatur; imitandum esse a ministris Deum, qui lumine gratiæ suæ criminum imagines in corde peccatorum
pag.400 effigiat. *Huic*, inquit, *Spiritus Sancti labori suum jungat concionator, vivos colores afferens, ex quibus homo, etiam invitus, ad agnitionem perducatur. Sicut enim peccata spissas secum ferunt tenebras & latere volunt delinquentes, hi etiam nihil non faciunt, quo divini luminis reliquias, quibus peccati sui turpitudinem detegere possent, extinguant, atque a se ipsis & a molestissimo conspectu criminum suorum semper longius evagantur, & strepitu vitæ vanæ & dissolutæ obsurdescere cupiunt, ne importunam conscientiæ vocem percipiant, qua ad conversionem magno veluti clamore excitantur: Ita bonus & idoneus concionator operam dat, ut auditores ad imum conscientiæ fundum, quem intrare non audent peccatores, reducat, & quas illi delere satagunt, criminum ideas efformet & obtuendas offerat.* Addit tamen cautiones contra abusus, ne eum in modū describantur crimina, qui profanas in mentibus auditorum cogitationes generet; ut & contra applausus hominum, quorum plerique in concionatoribus alia omnia quærunt, mirantur & laudant, quam quæ solidam habeant laudis materiam & profectum emendationis. Ultimo capite
Cap. XI. libri graviter demonstrat Autor, quam flebilem & miserandum in
pag.441. modum omnia, quæ ad salutem & sanctificationem hominum ordinata sunt, & sic etiam verbum divinum, in eorum, qui beneficiis his non recte utuntur, obdurationem & æternum vertantur exitium. Hoc Judæorū exemplo evincit, qui verbo divino converti jam tam difficulter possint, licet id, secuto vaticiniorū implemento manifestissimo, facilius quam olim intelligere queant, sed justo Dei judicio excæcati, frequenter licet lecto & considerato verbo, minus tamen semper in illo proficiant. Idem accidere ait Christianis, qui operationi salutari verbi resistunt, licet ad illud audiendum diligenter accedant. *Ex his sunt*, scribit, *summe curiosi & delicati, qui omni solertia ex concionibus quærunt & apprehendunt, quod ipsis nihil prodest; qui œconomiā orationis investigant, genus dicendi & vim argumentorum scrutantur,*

tantur, & nihilominus, ut Judæi, velum obductum habent, ut veritates Evangelicas sibi speciatim applicandas non discernant. Si quæratur, ait, *quibus auditoribus minimum fructum afferat verbi divini prædicatio, id in illis fieri deprehendetur, qui vulgo dicuntur curiosi & intelligentes* (*connoisseurs.*) *Equidem excusatione non prorsus caret ignorantia* pag.449. *& stupor, sed excæcationi malitiosæ tanto gravior pœna imminet,* 452. *quanto major scientia veritatis illi conjuncta est. Quælibet concio, quam hi audiunt, ignorantiam eorum minuit, sed malitiam & culpam auget; quo plus vident, eo minus credunt; quanto clarior illis allucet veritas, tanto durior eorum est renitentia.* In his quodammodo impleri dicit prophetiam *Amos VIII, 11.* ubi fames & sitis verbi divini prædicitur ejus contemtoribus: *Hac laborant*, ait, *qui omnes egregios & celebres concionatores audire flagrantissime cupiunt, impense etiam laudant, & sic undique Manna cœleste colligunt, quo tamen nunquam utuntur, quia semper aliquid in eo gustui suo depravato insipidum deprehendunt; tandem vero Israelitarum exemplo nauseam concipiunt, & alimentum hoc spirituale rejiciunt.*

MUSEI ITALICI TOMUS II. COMPLECTENS antiquos libros rituales Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cum Commentario prævio in Ordinem Romanum.

Lutetiæ Parisiorum, apud Joh. Boudot &c. 1689, in 4.

Constat plagulis 97.

QUis structor hujus Musei sit, ex primi Tomi recensione, in Actis nostris A. 1687 pag. 593. seqq. exhibita, nemini obscurum esse potest. Commentarius prævius in XXI capita divisus est. *Cap. I.* necessitas cognitionis rituum Romanorum inde adstruitur, quia Romana ecclesia aliarum, maxime Occidentis, ecclesiarum norma sit & exemplar. Hoc argumentum tractasse Salmasium & Onufrium; sed prioris commentationes, incertum, an absolutæ; posterioris Opus MS. exstat in Bibliotheca Vaticana & regia Parisiensi, sed non tam Onufrii commentationem exhibet, quam collectionem veterum librorum ritualium Romanæ ecclesiæ. Nec defuerunt ex antiquis,

quibus idem consilium fuit, quorum plerosque in unum corpus redegit Melchior Hittorpius. Præcipui sunt Amalarius & Micrologus, de quibus nonnulla disserit Autor, narratque malam gratiam, quam Christophorus Marcellus Corcyrensis Archiepiscopus, editione *Rituum Ecclesiasticorum S. R. E.* Venetiis A. 1516 facta, Romæ iniverit, a Paride de Crassis, ceremoniarū magistro, plagii ex Augustini Piccolominei opere de sacris ceremoniis commissi accusatus, & ob prodita vulgo rituum mysteria cum libro suo ad ignem postulatus. Sed Mabillonius defendit Marcellum, & his omnino verbis primum caput claudit: *Tantæne animis cœlestibus iræ? Cap. II.* inquirit Ordinis Romani ætatem, eumque sæculo octavo antiquiorem, atque ad tempora vel Gelasii pontificis, vel saltem Gregorii M. revocandum existimat; observatque Augustini Patricii, antea Piccolominei, opus, quod diximus, A. 1488 scriptum & Innocentio VIII nuncupatum esse. *Tertio* de septem regionibus ecclesiasticis in urbe Roma, & basilicis, titulis diaconiisque tractat, exstructionisque formam tradit. *Quarto* Clerum Romanum describit, cujus Collegia primis novem sæculis rara in urbe, & forte nulla, præterquam in basilica Vaticana fuerunt. *Quinto* vocem *Stationis* explicat, quæ hoc loco sumitur pro concursu populi ad locum indictum, id est, ad ecclesiam, in qua processio clericorum consistit statis diebus, ad statas preces faciendas. Hinc docet, quemadmodum Romæ institutæ sint ejusmodi processiones, quæ non raro apud antiquos autores *Litaniæ* appellentur. *Capite* VI, VII, & VIII considerat singulares ritus missæ Pontificalis secundum Ordinem Romanum; quando Pontifici ad altare procedenti præferebantur *Sancta*, i. e. Eucharistia; quando *fermentum*, i. e. eucharistia per titulos Dominicis diebus singulis mittebatur; quando certa ratio observabatur in Canticis & Lectionibus, ubi disputat Mabillonius adversus eos, qui Symbolum fidei in Romana ecclesia non fuisse recitatum ante Henrici primi Imperatoris tempus existimant, monstratq;, longe ante id tempus Symbolum recitari moris fuisse, ex Amalario, Ordine Romano, Walafrido Strabone & aliis; quando oblationes panis & vini, non modo laici utriusque sexus, sed etiam sacerdotes & diaconi in missa pontificali faciebant, de quibus singularia habet Mabillon, ut & de iis, quæ ad Canonem missæ pertinent, & ad sacram Pontificis communionem &c. *Cap. IX.*

IX ex Alexandro Alensi probat, seculo decimo tertio communionem sub una specie receptam esse; sed eam sub utraque viguisse ad initia sæculi duodecimi, ex autoribus illius temporis, Anselmo Cantuariensi, Guillelmo de Campellis, & aliis fidem facit. At sub utraque specie communionem ait Regi & Imperatori præbitam a Pontifice ante hæresin Hussitarum, qua ingruente Friderico III Romam profecto calix subtractus fuerit. *Cap. X. & XI.* declarat, quid Roma peculiare habuerit Sabbato ante palmas, quo Papa eleemosynam & fermentum dabat; Dominica Palmarum, qua Evangelium vel Eucharistia in feretro deferebatur; in Cœna Domini, qua Pœnitentes ante Missam Ecclesiæ reconciliabantur, sed post eam fiebant processus generales, i. e. Excommunicationes adversus criminosos; & in Parasceve, cujus statio ubi & quomodo facta fuerit, explanat: cumque illo die Missa ex præsanctificatis celebrata fuerit, duplex inde oritur quæstio, altera, an calix in hac Missa præsanctificatorum vere ac proprie consecretur per immissionem particulæ consecratæ; altera, an scyphus adhibitus ad communionem populi in Missa pontificia, itidem fuerit consecratus ex infusione sanguinis? De utraque *Cap. XII. XIII. & XIV.* ita disputat Mabillonius, ut autores, qui ante & post Berengarii hæresin vixerunt, distinguat, sed neutrius partis sententiam absque dubitatione eruat; quanquam Baronio dicam scribit, qui transsubstantiationem vini in sanguinem ex tali commistione fieri, a tota antiquitate existimatum dixit. *Cap. XV.* describit ritus in Sabbato Sancto Romæ observari solitos, quorum haud postremus est cereus Paschalis, cui quotannis tabella appensa erat cum inscriptione anni Dominicæ passionis, qui tum currebat, ut ex Beda & Udalrico liquet. *Cap. XVI.* de ordinationibus Romanæ Ecclesiæ agit, quæ plerumque hyeme, in festo Nativitatis Christi fiebant, vel vere, in prima aut mediana hebdomade Quadragesimæ. Tum exponit Mabillonius, quemadmodum Acolythi, Diaconi, Presbyteri, & denique Episcopi Romæ olim ordinati fuerint. *Cap. XVII* prolixe refert, quot quantisque mutationibus obnoxia fuerit Pontificis Romani creatio, quod argumentum Onufrius decem libris complexus est. Mabillonius totam historiam sex periodis comprehendit, quarum prima a Petro ad Constantinum pertingit, inque ea Romani Pontificis electio penes clerum & cœ-

tum fidelium ſtetit: ſecunda usque ad Juſtinianum; quia etenim parta Eccleſiæ pace varias ſubinde turbas faceſſivit Romani Pontificis electio, hinc factum eſt, ut primo Imperatorum Occidentalium, iisque pulſis Gothorum Regum accederet autoritas, qui miſſos ſuos Romam dirigebant, ut electioni intereſſent: tertia usque ad Carolum Magnum; ex quo enim Gothis Italia exactis Roma in Orientalis Imperii portionem redacta fuit, mors Pontificis ſignificabatur Exarcho Ravennatenſi, juſtisque perſolutis, novus a clero, optimatibus, populo & militibus eligebatur, indeque ab Imperatore petebatur & exſpectabatur approbatio, ac ea de cauſſa literæ ad Exarchum, Judices, Archiepiſcopum & Apocriſiarium, Ravennam mittebantur, ut electioni faverent. Poſt datam ab Imperatore approbationem, electus tandem ordinabatur. Sed Carolo Magno (a quo quarta incipit periodus) Hadrianus Papa cum Synodo CLIII Epiſcoporum tradidit *jus & poteſtatem eligendi Pontificem, & ordinandi Apoſtolicam ſedem*; poſt cujus mortem Carolus liberam eligendi ſucceſſoris facultatem clero & populo reliquit, approbatione ſibi reſervata. Hadrianus autem tertius ſtatuto edicto cavit, ne deinceps in approbando Pontifice exſpectaretur Imperatoris autoritas. Poſt Hadrianum III (in quinta periodo) tumultuaria paſſim fuit Papæ electio, usque ad principatum Ottonis Magni, qui in electione pontificia ſummam ſibi ſuisque poſteris autoritatem attribuit. Sed Gregorius VII. ejusque ſucceſſores multas turbas propterea excitarunt, donec vicit Alexander tertius, (a quo ſextam periodum auſpicatur Mabillonius) & a ſolis Cardinalibus Pontificem eligi voluit, cui Conclave hodienum uſitatum addidit Gregorius X. Porro electo Pontifici, ut docet Mabillonius *Cap. XVIII*, conferebatur ordinatio & inthronizatio: illa in Vaticana, hæc in Lateranenſi baſilica. Plerosque utriusque ritus deſcribit Autor, unde nos unam, ſed illuſtriorem eligemus, *de ſella ſtercoraria*, cujus originem ad pſeudopapiſſam Johannam referendam non eſſe inde colligit, quia ejus ſellæ ante ſeculum duodecimum nulla facta inveniatur mentio: nec perforatam fuiſſe probat, tum ex ὑποψία ſua, tum ex acclamatione Pontifici facta: *& de ſtercore erigit pauperem*; unde nomen ſedi illi adhæſerit. Sed poſt Leonem X totus ille ſedium ritus abolitus eſt, *cum Romanos fabulæ tam male inventæ, quam facile creditæ, pudere cœpit*, ut loquitur Mabillonius. *Cap. XIX* vexatum Socratis Scholaſtici locum, de prætermiſſis myſteriis ſacris in ſabbatis apud Romanos expendit, multaque notatu digna innectit. *Cap. XX.* declarat, quid veteres *per Confeſſionem S. Petri* intellexerint, nec non per *rugas & regulares*; quomodo denique Euchariſtiam aſſervarint in *capſa, turri, columba* &c. *Ultimo & XXI capite* graviter invehitur in eos, qui vel antiquos ritus novis ſemper præferunt, vel omnes ad unum modum revocandos cenſent, ac tandē Matthiam Flacium Illyricum confutat, qui Miſſam a ſe editam Romana antiquiorem falſo judicavit.

Nunc ipſos libros rituales adgrediamur. Primo loco ſiſtuntur *tres Ordines Romani*, qui ad Miſſam Pontificalem pertinent, eorumq; antiquitas variis argumentis exploratur, ſubjecto *fragmento veteris Ordinis Romani*. Sequuntur *duo* alii *Ordines*, Miſſam epiſcopalem exhibentes, mox *tres* antiqui *libelli*, unus *de Baptiſmo*, ac duo *de Ordinationibus ſacris*. Hæc omnia novem priores partes hujus Tomi abſolvunt. X. exhibetur *Ordo Romanus*, quem ſæculo tertio-decimo antiquiorem judicat Mabillonius, & ad undecimum revocat: XI. *Benedicti, beati Petri Canonici, liber polliticus* ad Guidonem de Caſtello, tunc Cardinalem S. Marci, qui poſtmodum A. M C XLIII. factus eſt Cæleſtinus II; additis *Excerptis* ex libro *Petri Mallii* Canonici S. Petri ad Alexandrum tertium. XII. *Romanus Ordo* autore *Cencio de Sabellis* Cardinale & Cancellario, denique Papa ſub Honorii III. nomine. XIII. *Cæremoniale Romanum* juſſu Gregorii X. editum. XIV. *Ordinarium S. R. E.* autore, ut videtur, *Jacobo Cajetano*, qui Cardinalis creatus eſt a Bonifacio octavo, mortuus ſub Clemente ſexto. XV. *Liber Petri Amelii* Epiſcopi Senegallienſis *de Cæremoniis S. R. E.* poſt A. 1378 ſcriptus; ut falſi ſint, qui autorem A. 1368 obiiſſe ferunt, cum adhuc A. 1398 in vivis fuerit, ut ex libro illo probat Mabillonius. XVI. *Index ſolennium Collectarum & Stationum S. R. E.*

In *Appendice* exhibentur (1) *Eclogæ Amalarii* Abbatis in Ordinem Romanum. (2) *Johannis Diaconi Liber* de Eccleſia Lateranenſi. (3) *Conſtitutiones Lateranenſes*. (4) *Auguſtini Patricii* Piccolominei, Epiſcopi Pientini, *epiſtola* ad Innocentium VIII in Librum ſacrarum Cæremoniarum. (5) Excerptum *ex Diario Paridis de Craſſis*, contra Marcellum, electum Corcyrenſem, de quo ſupra diximus.

De

DE MORBIS ACUTIS INFANTUM AUTORE Gualtero Harris, Med. D. Celeberrimi Collegii Medicorum Londinensium Socio atque Censore.

Londini, impensis Samuelis Smith, 1689, in 8. Plag. 10.

MOdernos inter, qui post *Sylvium* magnam in Valetudinarium Infantile expoliendum contulerunt operam, primas hactenus tenuerunt *Etmullerus* noster, *Dolæus*, *Jungken* & *Blancardus*. Associandus vero hisce nunc Autor præsens, famam jamjam e *Pharmacologia Anti-Empirica* ante septennium idiomate Anglico edita, in *Supplementis* etiamnum a nobis recensenda, indeptus; quippe qui Experientissimi *Sydenhamii* instinctu, successus in curandis Infantum periculosioribus affectibus insignes sæpius compertos ingenue hic communicare annititur. Scilicet, quamvis a multis curatio puerilium ægritudinum, ob diagnosin incertam, incerta & difficilis reputetur, Noster nihilominus infantum symptomata manifesta, crasin molliculam, simplicissimamque diætam attente trutinans, morbos eorundem pauciſſimos esse, & gradu tantum sive loco differre, adeoque promtius longe, quam in adultis cedere, libere pronunciat. Quem in finem cunctorum morborum infantilium non nisi unicam rimatur causam proximam, nempe acidum, cum in hoc humidissima puerorum temperies unice degeneret facillime, deque acidi quoque præsentia tum causæ procatarcticæ, tum singula symptomata, tum denique ipsa methodus medendi satis testentur. Etenim ratione suggesta, qua puerilium pathematum diagnosis, apud plures incerta ob ineptum saltem medendi modum visa, non tam ab infantum sive puerorum narratione, vel a pulsu semper fere accelerato, aut urina naturaliter etiam crassissima, quam a nutricum responsis peti debeat; causæ eorundem procatarcticæ, dispositio nimirum parentum morbosa, vel sanorum licet post ingravidationem factam frequentior cohabitatio conjugalis, frigus susceptum, lac nutricis nimis crassum, carnis deglutitio præmatura, & insana vini aut liquoris alicujus spirituosi indulgentia, non tantum explanantur, sed & in acidi, ceu causæ immediatæ, productione conspirare indigitantur. Historia

storia dehinc affectuum graviorum, quibus Infantes plerumque corripi solent, panditur, & quomodo acidam potissimum ventriculi ipsorum temperiem Nausea, Vomitus, Flatus, Pustulæ, Asthma, Tussis, Tormina, Diarrhoea, Febris, Rachitis, Scrophulæ, Lumbrici, Motus convulsivi aliaque mala insequantur, uno verbo, quomodo universa symptomata ab acidi prædominio exoriantur, succincte traditur. Methodus denique medendi, a qua ut & nutricibus magis vel minus morem gerentibus Prognosis cumprimis dependeat, duplici superstruitur Indicationi, quarum altera acidum, quo commodius eliminetur, præparandum, altera autem idem præparatum expurgandum, præcipit. Priori scopo apprime inservientia, non inertia Magisteria, nec Salia, sive volatilia, sive fixa, nec spirituosa vel aromatica, veluti singula calorem excitantia, neque opiata, viribus admodum debilibus neutiquam proportionata, sed absorbentia terrea ac testacea, omnino simul anodyna celebrantur, sufficienti quantitate, i. e. sæpius ad unciam unam aut alteram vicibus repetitis cum Julapio quodam propinanda. Quemadmodū enim inflammatio aut turgescentia sanguinis notabilior, hujus uncias non tantummodo sex, sed viginti ad minimum cum levamine emittendas exigit, ita & graviora symptomata pulverum laudatorum usum non tam drachmis, quam unciis dimetiendum videntur dictitare. Posteriori autem intentioni, nec in ipsis Febribus negligendæ, satisfacientia Cathartica blanda, Rhabarbarum præcipue, prima vice Enemate mitissimo vel Crystallis etiam Tartari, imo nonnunquam v. g. in Tussibus convulsivis, Venæ sectione, præmissis, commendantur, tanquam præcipitantium medicaminum primaria, absque eo, ut vel crisis, a medendi ratione in totum dependens, expectari, vel malignitas quædam fictitia respici debeat. Qualis curandi methodus uti adversus Objectiones aliorum propugnata, specialius Febri annis elapsis maxime epidemicæ, difficili Dentitioni, Aphthis, Diarrhœæ, Vomitui, Torminibus, Convulsionibus, Variolis & Morbillis adaptatur, ita Observationibus demum aliquot adnexis summe proficua comprobatur.

ANTONII NUCK SIALOGRAPHIA ET DUctuum Aquosorum Anatome Nova.

Lugduni Batavorum, apud Petrum vander Aa, 1690 in 8.

Conſtat plagulis 12. & Figurarum tabulis 6.

INdefeſſum Autoris ſtudium, quo magnum Recentiores inter Anatomicos ſibi nomen comparavit, nondum elanguere, vel Scriptum præſens, quinquennio abhinc *de Ductu Salivali novo &c.* primum editum, *Actis*que *noſtris* A. 1686 p. 158. inſertum, palam reddit, utpote quoad *utramque partem* egregiis acceſſionibus, unice a nobis perpag. 4. luſtrandis nunc, ditatum. In *priori* enim *parte* oſtenſo, Veterum dicta obſcuriora eſſe, quam ut aliquid certi circa Salivæ fontes, vel 8. 9. horum ſtructuram aut uſum ſitumve ex iis elici valeat, ipſos ductus ſalivales *Warthonianos*, *Stenonianos* & *Bartholinianos* ſive *Rivinianos*, quomodo in ſubjecto obſerventur humano, una cum glandularum, 15. a quibus prodeunt, nec non vaſorum haſce irrigantium, ſitu natu-12. rali ad amuſim delineat. Inprimis canales ſalivales Cl. *Rivini* noſtri non in omnibus animalibus æque ac in capite vitulino diſpoſitos reperiri annotat, cum in equo, *Warthono* jamdum advertente, item in ovibus, cum excretorio glandulæ maxillaris vaſe communicent, ac orificio ſimplici intra os hient, in homine autem minus etiam-14. num pateant, niſi quod ſæpius oſtio ductus *Warthoniani* exilia adſtent foramina a glandula ſublinguali oriunda, ſemel ſaltem hoc anno, etiamſi in altero tantum latere, duplex oſtium diſtinctum, prout in vitulo, apparuerit, Mercurius nihilominus vaſculo ſublingualis glandulæ injectus ad hujus non niſi anticam partem penetrarit. 27. Quemadmodum vero ad legitimam ſalivæ ſeparationem variam particularum & pororum proportionem requiri exemplis diverſis elucidat, ita ſimul Aquam diureticam, v. g. Tincturam Theæ, bruti cujusvis abdomini per peritonæi proceſſus ad diſtenſionem ejusdem ſiphone injectam, viginti quidem horarum intervallo per inſenſibilem tranſpirationem penitus diſſipari, nullo tamen modo aerem 50. eadem ratione adaptatum, experientia edoctus recenſet. Nec omittendum, in fœmina iterum gravida poſt pueri ablactationem, inſignem primo mammæ dextræ intumeſcentiam, mox tamen, cum ſubitanea hujus ſubſidentia notabilem & dolorificum ſalivæ lacteæ effluxum, fuiſſe obſervata, quæ phænomena e ſanguinis copioſiſſimo chylo referti circulari pariter motu, atque convenienti glandularum

TAB. VIII. *Ad A. 1690. pag. 299.*

larum salivalium dispositione deducuntur. In *altera* autem *parte* novi Autoris ductus aquosi & ab objectionibus, quibus in *Dissertatione* quadam *de tribus oculi humoribus* non ita pridem fuerunt lacessiti, vindicantur, & ab arteria carotide interna exoriri, ceræ ac mercurii in eandem injectione demonstrantur, ac in canino cranio distincte repræsentantur, ita quidem, ut in plerisque animantibus non in cornea, quam opacam perforant, terminari, sed ad uveam tunicam & iridem præcipue, progredi variosque ibidem anfractus regulari semper modo dispositos, ac *Fig. 2.* delineatos, constituere perhibeantur. Qualis serpentina eorum intorsio secretionis peragendæ gratia defectu glandularum necessaria omnino asseritur, quo media in via ita inflexa, omne heterogeneum ad ostia venosa, aquosa tantum humore remanente, queat deponi, exemplo arteriæ spermaticæ, quæ non modo in brutis in similes cincinnos, ut particulæ potissimum seminales restitent, reliquis in venas amandatis, contorquetur, sed & furculos tortuosos testium tunicis largitur, in vasa demum aliquot lymphatica terminantes. Hinc ductuum aquosorum male affectorum exemplis novæ Autoris observationes interseruntur, quibus oculi humorem aqueum aliquoties extractum, visumque separata humoris vitrei portione restitutum fuisse, innotescit. Tandem novus Fons salivalis hactenus incognitus in cane detegitur, casu a nostro deprehensus, a glandula minori, priori Autoris glandulæ inferius contigua & intermedia membranula quasi continua, emanans, ductibusque excretoriis modo tribus, modo quatuor constans, quorum singuli distinctis gaudere ramificationibus, ac sæpius colore atro infecti orificiis suis per quæ salivam exonerant, tunicam gingivarum pertundere innuuntur, inque *Fig. 3. & 4.* appositis depinguntur. Harum tamen enodationem antequam L. B. consulas, e *Præfatione* tibi significandum superest. Lymphographiam generalem ab Autore olim promissam, sed absolvere hactenus impedito, per partes imposterum communicatum iri, ceu quarum specimen propediem glandularum conglobatarum fabricam exhibebit perscrutandam, simulque lympham glandulis illis passim obviis ortum neutiquam debere comprobabit.

pag. 79. Tab. VIII. *Fig. 1.* pag. 109. *Fig. 2.* pag. 119. 120. 125. 132. 156. *Fig. 3. 4.*

Figurarum e Tabula V. & VI. Autoris huc transscriptarum Explicatio.

Fig. 1.

Cranium caninum repræsentat, serra resectum cerebroque destitutum, ut Ductuum Novorum orgo (naturalis magnitudinis) conspici posset atque progressus.

A. A. Ramuli Arteriæ Carotidis, cranium perforantes, quorum
B. B. Postici constituunt furculos, cerebri ventriculos petentes, sed
C. C. Antici componunt principium Ductuum Novorum intra Cerebrum, quemadmodum
D. D. Eorum progressum extra cranium oculis subjicit.

Fig. 2.

Ductuum novorum aquosorum terminum exponit.

A. A. A. A. Tunica cornea separata.
B. B. Uvea.
C. C. Ductus novi, partem corneæ, integram adhuc, perforantes, ut
d. d. d. d. Ramificationes ejus, Iridem potissimum exornantes, conspici possent.

Fig. 3.

Novum Fontem Salivalem demonstrat.

a. Ductus Stenonianus.
b. Ostium ejus.
c. Glandula Autoris nova.
d. Ductus ejus.
e. Fons Salivalis, cum quatuor vasculis excretoriis.

Fig. 4.

Fontis Salivalis Novi Magnitudinem naturalem exhibet.

a. Glandula Autoris cum Ductu.
b. Ostium, ubi gingivam perforat.
c. Fons Salivalis Novus.
d. Quatuor Ostia a totidem vasis excretoriis oriunda.

יוסיפון *JOSIPPON.*

id est.

ΙΩΣΗΠΟΣ vel JOSEPHUS.

Franco-

Francofurti ad Mœnum, A. 450. h. e. Christi 1690. in 12.
Constat plagulis 28.

JOSEPHUM GORIONIDEM recens nunc editum *Flavium*que *Josephum* pro uno eodemque scriptore superiori seculo habuerunt e Judæis *David Ganzius* Chronographus, e Christianis *Sebastianus Munsterus*, qui Gorionidem cum versione & notis publici juris fecit. Discrepare tamen eos a se invicem immane quantum, Judæis æque ac Christianis facile patuit, ex quo diligentius ambos excusserunt, ac quanta iis concordia discordiave intercederet, pensitarunt. Recutiti tamen, veteri præjudicio, quod ex editione Constantinopolitana, seculo XV in lucem emissa, natum fuerat, fascinati, Flavii nostri opera Græce exarata, Latineque a Ruffino versa contempserunt, Ebræum vero suum Josephum Vespasianorum ævo scripsisse, maxima cum confidentia, neque minori cum διανοίας ἀῤῥωστία, asseverarunt. Et, quod mireris, eadem sententia ipsimet Abarbaneli, recentiorum Judæorum doctissimo, arrisit. Sed huic suffecit Guilielmus Henricus Vorstius, quem *observationibus ad Ganzium, p. 286.* videsis. Imo, qui Francofurtanæ editionis curam gessit, *R. Tam*, Davidis Jechiadis filius, eo audaciæ dicam, an dementiæ, processit, ut in præfamine his omnino verbis usus fuerit: הספר הזה כל דבריו צדק ואמת ועולה לא נמצ' בו. והאור על זה היותר היותר קרוב אל הנבואה מכל הספרים שנכתבו אחרי כתבי הקדש והוא נכתב קודם המשנה והתלמוד. גם כפי האמת האיש הזה היתה עליו יד יהוה בחבור הספר הזה וכמעט הין דבריו כדברי איש האלהים: i. e. *Libri præsentis verba universa justa sunt ac vera, nec quicquam erronei in illo reperias. Id quod vel inde firmatur, quod a prophetia* (quoad tempus) *propius absit, quam omnes libri, qui post biblia sacra conscripti fuere. Nam opus ist hoc antiquius est ipsa Mischna & Talmude. Sed & vero consentaneum est, manum Domini super viro hoc fuisse, cum historiam suam literis consignaret; & parum abest, quin verba ejus instar verborum viri Dei*, sive θεοπνεύστα, *sint.* Hæc ille.

Quanto rectius *Josephus Scaliger*! Quemadmodum enim Græcum ἀρχαιολογίας & ἁλώσεως Ἰουδαϊκῆς textum pro genuino nunquamq; satis laudato Flavii Josephi fœtu agnovit: Ita Pseudogorionidem hominis Galli, seculo circiter septimo orbis redempti vi-

ventis, abortum esse, verisimillime probavit in *elencho Trihæresii c. IV. & V.* consentientibus Baronio, Ribera, Possevino, Gerhardo Joanne Vossio, & quibus non? Testimonia eorum in vulgus nota sunt; non item locus e *Julii Bartoloccii* Bibliothecæ Rabbinicæ Tomo III. excuso Romæ 1683. n. 732. p. 799, pace benevoli Lectoris, excerpendus: *JOSEPH BEN GHURION scripsit historiam antiquitatum: & de bello Judæorum libros quinque. Hic est alius a Flavio Josepho Hebræo, qui Græce scripsit item de bello Judaico & antiquitatibus Judæorum, a quo desumptum & suffuratum est, quicquid adveram historiam in hoc opere deprehenditur contineri. Itaque hujus libri autor videtur esse recentior & inferioris admodum ætatis, quam fuerit Josephus Hebræus, sive Flavius, sive Ben Gurionis; Nam in Biblioth. Vaticana extat hujus authoris codex MSC. pergam. sub num. 408. ubi pag. 78. b. & 81. circa principium citatur prædictus Fl. Josephus Historicus. Et passim regiones Italiæ & Galliæ modernis nominibus nominantur, uti Lombardia, Apulia, Francia, &c. ut videre est in ipsius libri exordio.*

Cæterum *Josephus* hic *Gorionides* impressus est primo *Constantinopoli*, A. J. 250. Christi 1490. dein *Wormatiæ*, (Munstero adcurante,) A. C. 1529. porro *Basileæ* apud Henricum Petri A. C. 1541. mox *Venetiis*, A. Jud. 304. Christi 1544. iterum *Basileæ*, A. 1549. dehinc *Cracoviæ*, A. Judaico 355. Christi 1595. Prodiit Germanice *Tiguri* A. 306. Christi 1546. & cum commentario eadem lingua concinnato *Amstelodami* A. 421. Christi 1661. *Francofurtensis* editio *Hebraica* anno superiori inchoata, eoque, quem agimus, ad umbilicum perducta, elegans satisque correcta est, si innumera nomina propria Græcanica, in pervetustis mendis cubantia, excipias.

Quod superest, monemus, *R. Schabethaj Strimerum* in *Siphté Jeschenim*, *lit. P. n. 5. p. 66.* authorem esse, *Flavii* quoque *Josephi* Antiquitates bellumque Judaicum in Ebraicum conversa, sed manu tantum scripta extare. Nititur ea opinio non alio forsan argumento, quam quod Rabbi Azarias in *Meor Enajim* ea plus simplici vice allegarit. Hunc tamen tantummodo Latina Josephi versione usum esse, non dubitamus, cum in Latio hospes haudquaquam fuerit.

SELE-

SELECTARUM JURIS OBSERVATIONUM Hieronymi de Rosis JCti & Advocati Neapolitani Pars prima & secunda.

Neapoli ex Typographia Jacobi Raillard, 1689. in fol.
Constat plagulis 100.

Rosas non solo nomine spirare videtur Autor clarissimus; quandoquidem Opus ab ipso confectum fragrantissimum hunc odorem erudita amœnitate redolet. Exhibetur Observationum Centuria in duas partes materiæ solum respectu æqualiter divisa, quarum prior ad ultimas voluntates & contractus, posterior ad Judicium seu Processum semet refert, ut tamen per utramq; continuatus pagellarum & capitum numerus inoffenso pede decurrat. Et quanquam istud studii legalis genus non veterum minus, quam recentiorum Doctorum ingeniis satis abundeque excultum sit, atque innumeris fere voluminibus, sub eodem aut non multũ dispari titulo conspicuis, Quæstiones in foro singulariter emergentes mascula & subinde curiosa sedulitate collectæ prostent; interim tamen id singulare apud Autorem advertere par est, quod, dum autores alii, si non omnes, certe plerique, casus ipsos ex legibus earumque argumentis declarandos susceperint, Noster seite inverso ordine leges selectiores ex casibus apte accommodatis illustrare potius duxerit. Eum in finem non summam tantum Observationis unicuique capiti præmittit, sed textum, in quo nervus decisionis consistere videtur, protinus adjungit; cujus interpretationem ubi justa & diffusa oratione explanatam satis reddidit, post demum ad casus in foro sibi obvios divertitur; ut sic adeo observationes hæ forensem Juris usum perspicue commonstrent, simulque circa theoriæ studium commentarii vices ad leges præfixas abunde suppleant. Secundum seriem capitum observationes quasdam speciminis loco adhuc recensere juvat. Disseritur in Cap. 4. de hæreditate vendita, ejusque oneribus ad illius emptorem spectantibus, ad *l. 2. C. de Hæred. vel act. vend.* In Cap. 37. de alienationis prohibitione absque causa facta, ad *l. 114. §. 14. ff. de Leg. 1.* In Cap. 44. de filiis in conditione positis in testamentaria dispositione, quod regulariter vocati non censeantur *ad l. 17. §. 7. ff. ad SCt. Trebell.* In Cap. 46. de fideicommissariis bonis regulari-

gulariter non alienandis, *ad l. 3. §. 2. C. Com. de leg.* In *Cap. 49* de jure accrescendi, in cohærede etiam invito locum habente, *ad l. un. §. 10. C. de Cad. toll.* In *Cap. 52.* de Judicis jurisdictione per prorogationem augenda, *ad l. 18 ff. de Jurisd.* In Cap. 53. de clerico hærede laici coram ecclesiastico judice conveniendo, *ad l. 34. ff. de Jud.* In *Cap. 68.* de creditoris arbitrio refrenando, ut discretum sit, *ad l. 60. §. f. ff. Mand.* In *Cap. 77.* de simulatione, quam veritati cedere disponitur, *ad Rubr. C. plus valere quod agitur, quam quod simulate concipitur.*

THOMÆ ITTIGII LIPSIENSIS, S S. THEOL. Licentiati & Ædis Nicolaitanæ in patria Archidiaconi, de Hæresiarchis ævi apostolici & apostolico proximi Dissertatio.

Lipsiæ sumptibus Hæredum Friderici Lanckisii A. 1690. in 4.
Constat plagulis 37.

PRæmittitur huic dissertationi, qua, tametsi minime prolixa, insignem Antiquitatum Ecclesiasticarum notitiam Plurimum Reverendus Collega noster Lectoribus abunde comprobat, commemoratio Autorum veterum nec deperditorum, qui primævarum hæresium historiam & antiquorum Hæresiarcharum catalogos ediderunt. Primum inter eos locum tenet *Irenæus*, quem nuper Henricus Dodvvellus eruditis dissertationibus illustrare cœpit. Hunc excipit Tertullianus, seu potius *Pseudo-Tertullianus*, siquidem postrema illa capita libri de præscriptionibus adversus hæreticos, quibus 25 hæreses recensentur, alium quam Tertullianum autorem habere, Christianus Lupus & Petrus Allixius non contemnendis rationibus probarunt, quorum sententiæ dissertationis hujus Autor suffragatur. Pseudo-Tertullianum sequuntur *Philastrius*, & *Hieronymus*, sub cujus nomine A. C. 1617 Claudius Menardus indiculum hæresium Parisiis publici juris fecit, mole quidem exiguum, sed vitiosis lectionibus, quibus emendandis Cotelerius in notis ad monumenta Græcæ ecclesiæ tom. 1. aliquam operam impendit, admodum fœcundum, nec inter genuina Hieronymi opera referendum, & in omnibus editionibus operum Hieronymi hactenus plane prætermissum. Huic succe-

sscedit post *Epiphanium* & *Augustinum* Scriptor quidam antiquus a Sirmondo A. C. 1643 sub *Prædestinati* titulo vulgatus, paulo post cum pseudonymi cujuspiam Auuræi censura iterum editus, postea Lugdunensi Patrum bibliothecæ insertus, ac novissime in Italia cum Piccinardi commentariis denuo in lucem publicã emissus, & ex postrema illa editione in actis nostris A. 1687. p. 271. recensitus. Ab his progreditur Autor ad *Gennadium Massilienſem*, qui ad Augustini libellũ de hæresibus appendicem quatuor hæresium adjecit; *Theodoretum*, cujus opus de hæreticis fabulis totum Cyrilli tacite perstringendi causa compositum fuisse negat; *Leontium Byzantinum*, *Isidorum Hispalensem*, *Anastasium* hodegi autorem, *Sophronium Hierosolymitanum*, *Timotheum* Presbyterum, *Johannem Damascenum*, *Rabanum Maurum*, *Euthymium Zigabenum*, *Johannem Zonaram*, *Honorium Augustodunensem*, *Constantinum Harmenopolum*, *Nicetam Choniatem*, *Matthæum Blastarem*, *Guidonem de Perpiniano* & alios. Autorem autem septem librorum adversus Felicem Urgelitanum, quos *Paulino Aquilejensi* vulgo tributos Andreas Quercetanus *Alcuino* vindicavit, in horum autorum numero non habendum esse monet; etsi B. Zimmermannus in dissertat. de acceptilatione Sociniana, memoria forte lapsus, Paulinum Aquilejensem in 6. adversus Felicem Urgelitanum libro non minus ac Philastrium, Epiphanium & Augustinum ecclesiæ primitivæ hæreticos recensere scribat.

Ipsam dissertationem in duas partes dispescit, quarum prior ævi apostolici, posterior ævi apostolico proximi hæresiarchas complectitur. Ita autem in hac veterum hæreticorum historia enarranda versatur, ut data occasione nonnulla Novi Testamenti loca illustret vel vindicet. Nam de Simone Mago dum agit, præter alia loca attingit dictum Jac. I, 13. & 17. quod *Georgius Bullus* in harmonia apostolica non Simonianis sed Pharisæis oppositum judicat, qui & fato & astrorũ influxui actiones humanas alligabant, & saltem consequenter Deum peccati autorem faciebant, contra quos Jacobus ex Bulli sententia asserit, neque Deum peccati autorem esse, neque bona hominum ab astris dependere, sed a Patre luminum h. e. creatore stellarum, apud quem nulla παραλλαγὴ ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα, quales mutationes & vicissitudines in astris evenire solent. Per ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως 1 Tim. VI, 20. in genere quidem o-

mnes illas theſes, quas hæretici apoſtolicæ doctrinæ oppoſuerunt, intelligi poſſe putat, ſpecialius tamen iſtas antitheſes de oppoſitione boni & mali Dei, quam Simoniani fingebant, explicari poſſe, cum præſertim etiam profanæ illæ ſive κενοφωνίαι ſive καινοφωνίαι, a quibus eodem loco Apoſtolus Timotheum dehortatur, optime in Simonianos quadrent, a quibus falſi nominis ſcientiam initium accepiſſe ad hunc ipſum Pauli locum reſpiciens Irenæus tradit.

Porro dum Simonianos angelolatriæ addictos fuiſſe docet, ſimul obſervat, nonnullos verba Pauli Col. II, 18. de Simonianis interpretari. Et quamvis *Beveregius* in notis ad can. 35. concilii Laodiceni Simonem Angelorum cultum ab Eſſenis mutuatum ſuſpicetur, quorum proſelyti, ut Joſephus tradit, inter alia jurare tenebantur, ſe nomina Angelorum obſervaturos eſſe; potius tamen a Magis & ſchola Platonica Angelolatriam ſuam didiciſſe Simonem diſſertationis hujus Autor exiſtimat, cum & Plato Angelos ſeu dæmones eam ob cauſam coli oportere doceat, quia medium locum inter Deum & homines obtineant, & interpretum officio fungantur. *Baronio* autem Angelos a Simonianis cultos neganti *Petavium* opponit. Eidem Baronio Cerinthum Angelos adorandos docuiſſe itidem neganti *Garnerium* opponit. Is enim, dum in diſſertatione de fide Theodoreti verba Pauli in prædicto loco Col. II, 18. ad Cerinthum potius quam ad Simonem pertinere probat, de Cerintho refert, quod Alexandriæ cum Judæis, Gentilibus & Magis converſatus, poſtea in Aſia ac imprimis in Phrygia & Piſidia hæreſin ex Judaiſmo, idololatria & magia conflatam diſſeminaverit, ac Angelos tanquam mundi conditores & Dei hominumque mediatores adorandos docuerit, & Angelorum nomine invocato prodigia quædam oſtentaverit, item quod oratoria illa S. Michaelis, quæ in Phrygia & Piſidia ad ſuam usque ætatem perſtitiſſe Theodoretus in commentario ad illum Pauli locum tradidit, ea ipſa loca fuerint, in quibus Cerinthiani ſuas ſynaxes habuerunt. Ad locum 1. Cor. XV, 29. qui de baptiſmo ὑπὲρ νεκρῶν agit, digreſſus noſter, adductis variis ejus loci interpretationibus, ad Harduini ſententiam accedit, qui eo tempore, quo Paulus ad Corinthios ſcripſit, morbum quendam Corinthi incolas invaſiſſe, eoque graſſante haud paucos diem ſupremum obiiſſe, eaque tempeſtate multos ὑπὲρ νεκρῶν h. e. propter mortuos ſeu occaſione iſtorum mortuo-

mortuorum & ingruentis lethi metu baptiſmum flagitaſſe ſcribit. Cæterum cum non ſolum Cerinthiani, ſi Epiphanio fides habenda, vivos pro mortuis baptizaverint, verum etiam a Marcionitis vivos ſub lecto occultatos & pro mortuis baptizatos Chryſoſtomus in commentario ad locum illum Paulinum memoriæ prodiderit, & *Benedictus Juſtinianus* ante Chryſoſtomum neminem veterum de Marcionitis tale quid tradidiſſe cenſeat, *Sebaſtianus Schmidius* in diſſertatione de baptiſmo ſuper mortuis etiam apud Tertullianum ſe ejus rei veſtigia deprehendiſſe putat, non quidem in loco, quem *Chamier* in Panſtratia Catholica ex c. 48. libri de reſurrectione allegavit, ſed libro 4. contra Marcionem c. 11. ubi Tertullianus de Deo Marcionis dicit, quod baptiſmum morti vel repudio ſervet. Verum Ittigio noſtro videtur, ex illis Tertulliani verbis nihil amplius colligi poſſe, quam quod Marcion conjugatos non ante baptizaverit, quam conjugium vel per mortem vel per repudium ſolveretur. Neque tamen inde ſequi putat, quod Marcion vinculo matrimonii per mortem ſoluto perſonam mortuam baptizaverit, quin potius ipſi probabilius videtur, quod ſuperſtitem conjugum baptizaverit, idq: ex loco quodam Tertulliani parallelo probat, qui extat libr. 1. adv. Marcion. c. 29. ubi ait: *non tingitur apud illum caro niſi virgo, niſi vidua, niſi cœlebs, niſi divortio baptiſmum mercata.* Nicolaitas, de quibus Apoc. II, 6. 14. 15. agitur, a Nicolao Diacono in Actis c. VI, 5. commendato nomen ſuum accepiſſe perſuadere ſibi non poteſt, etſi veterum plerique in ea ſententia fuerint, in eo tantum diſcrepantes, quod aliqui Nicolaum vere illius hæreſeos autorem fuiſſe dicant, alii vero Nicolaitas Nicolai nomen uſurpantes falſitatis arguant aſſerentes, quod Nicolaitæ reipſa Nicolaum impiorum ſuorum dogmatum magiſtrum non habuerint, ſed tantum aliqua ejus dicta & facta ſiniſtre interpretati fuerint. Neque tamen cum Coccejo, Hoffmanno & aliis Nicolaitarum nomen mere ænigmaticum eſſe cenſet, ſed vere ejus nominis hæreticos Johannis ætate extitiſſe, ſive ab alio quodam Nicolao, cujus memoria nunc in obſcuro latet, ſic appellatos, ſive etiam, quæ *Ligtfooti* conjectura eſt, a Chaldaica voce ניכולה *comedamus*, quia ſe invicem & alios ſub libertatis Chriſtianæ prætextu ad comedenda idolothyta invitarunt. Gloſſatorem autem Corporis Canonici, qui Nicolaum Mahometum fuiſſe dicit,

æque absurdum esse notat ac Benvenutum Imolensem, qui Mahometum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem fuisse asserit. Dictum 1. Joh. IV, 3. quod hodie ita legitur: πᾶν πνεῦμα, ὃ μὴ ὁμολογεῖ τὸν Ἰησοῦν χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι, olim in plurimis exemplaribus ita lectum fuit: πᾶν πνεῦμα, ὃ λύει Ἰησοῦν &c. *omnis Spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est.* Unde non desunt, qui locum hunc a Nestorianis corruptum suspicentur, cum non solum vulgatus interpres adhuc ita legat: *omnis spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est*, verum etiam Irenæus & alii Patres Johannis verba sic allegaverint, & Socrates referat, Nestorium ignorasse, in antiquis exemplaribus scriptum esse: *omnis spiritus, qui solvit Jesum* &c. & hæc verba ex vetustis exemplaribus sublata fuisse ab iis, qui divinam naturam ab humana separandam statuerunt. Quamvis vero his rationibus moti B. *Hunnius* & B. *Rappoltus* Latino textui hic magis quam Græco hodierno favere videantur, noster tamen cum *Seb. Schmidio* Græcos fontes Latinæ versioni præferendos statuit, & hodiernam lectionem Græcam ex Polycarpi epistola confirmat. Probat autem ex isto Johannis dicto, quod jam Apostolica ætate ejusmodi hæretici fuerint, qui Christi corpus pro mero phantasmate habuerunt. Adducit Ignatii de iisdem hæreticis locum, ex epistola ad Smyrnæos, ubi inter alia dicit, istos hæreticos ab eucharistia & oratione recessisse, quod eucharistiam veram Salvatoris nostri carnem esse confiteri nollent; quem Ignatii locum a Theodoreto in dial. 3. ex Ignatii epistolis excerptum, cum hactenus in vulgatis Ignatii exemplaribus desideratus fuisset, ab *Usserio* in MSC. Anglicanis diligenter inquisitum & tandem inventum, hodieque in Usseriana & Vossiana Ignatii editione expressum memorat. Negat autem Ignatium in illo loco ad Scythianum respexisse, quod *Le Moynio* visum, cum id ratio temporum non admittere videatur, nec opus sit, ut ad Scythianum recurramus, cum constet, multos hæreticos Scythiano antiquiores Christum in vera carne manifestatum negasse. Dissentit etiam a *Stephano Le Moyne* quoad nomen Anthropomorphorum hæreticis illis ab Ignatio inditum. Ille enim propterea Anthropomorphos ab Ignatio appellari putat, quod Christi corpus speciem tantum humanam referre dicerent; Noster autem ideo istos hæreticos ab Ignatio θηρία ἀνθρωπόμορφα dictos existimat, quod ipsi humana specie induti bestiis potius annumerandi essent. Ex dicto Christi Matth. IX, 15. *cum auferetur ab iis sponsus, tunc jejunabunt*, colligit, *Guilielmus Beveregius* dies illos, quibus Christus in cruce expiravit & in sepulchro jacuit, paraseeven & sabbathum, & ab ipsis Apostolis jejunio destinatos, & aliis quoque ad jejunium commendatos, & strictissime observatos fuisse. Difficile enim ipsi & pæne impossibile videtur, quod, cum Judæis solenne esset, ut quisque diem, quo Pater ipsius mortuus esset, quotannis jejunio consecraret, non potius fideles Christiani & imprimis Apostoli tempus illud, quo Christus oculis ipsorum ereptus fuerat, jejunio transigerent. Verum dissertationis hujus Autor verba Christi satis impleta fuisse putat, cum Apostoli Christum mortuum & sepultum deflerent, & in illo luctu omnem cibum fastidirent, neque ullo modo demonstrari posse, quod Christus in illis verbis aliquam jejunii legem sanxerit. Ad ea, quæ ex Tertulliano pro Beveregii sententia excipi possunt, breviter respondet. De Artemonitis agens, quos Gajus apud Eusebium Sacræ Scripturæ libris falsarias manus intulisse scribit, *Wittichii* sententiam attingit, qui Johannis dictum de tribus in cœlo testibus 1. Joh. V, 7. ab Artemone potius ejusque asseclis quam ab Arianis e plurimis exemplaribus deletum fuisse statuit, quam sententiam a *Maresio* quidem impugnatam, sed a Wittichio defensam memorat. Recte autem a Wittichio observatum ait, quod hæreticis istis non in omnibus exemplaribus dolus ille processerit, siquidem Cyprianus in suis exemplaribus dictum illud Johannis legit, ut ex ejusdem epistol. 73. & clarius ex tractatu de unitate ecclesiæ constat, ubi Cyprianus dicit: *de Patre, Filio, & Spiritu Sancto scriptum est: hi tres unum sunt.* Equidem *Richardus Simonius*, ut probet ante Victorem Vitensem & Fulgentium neminem inter Patres fuisse, qui dicto hoc Johanneo usus fuerit, ad istum Cypriani locum excipit, quod Cyprianus non ad v. 7. sed ad v. 8. respexerit, ubi Johannes de Spiritu, aqua, & sanguine dicit, quod in unum sint. Putat enim Simonius, Cyprianum per Spiritum Deum Patrem, per aquam Spiritum Sanctum & per sanguinem Deum Filium intelligere. Et hanc Cypriani sententiam fuisse Simonius ex Facundo Hermianensi probat, qui cum hanc textus Johannei interpretationem attulisset, addit, sic Johannis verba Cyprianum intellexisse, cum scripsit: *de Patre,*

tre, Filio & Spiritu Sancto dictum est: hi tres unum sunt. Verum dissertationis hujus Autor negat, Cyprianum ad v. 8. respexisse. Ad Facundi testimonium respondet, eum forte ejusmodi epistolæ Johanneæ exemplar habuisse, in quo testimonium de tribus in cœlo testibus desideratum fuit, & cum apud Cyprianum legeret, de Patre, Filio & Spiritu Sancto scriptum esse, quod unum sint, facile in eam sententiam prolabi potuisse, quod Cyprianus ad dictum de spiritu, aqua & sanguine, quod solum in suo exemplari Facundus legit, respectum habuerit, & sub nomine spiritus, sanguinis & aquæ, Patrem Filium & Spiritum Sanctum intellexerit. Verum ab hac sententia Cyprianum alienum fuisse, cum ex ipso verborum positu, tum ex eorundem cum sequentibus nexu haud difficulter probari posse ostendit.

Patres & alii Scriptores ecclesiastici in hac dissertatione modo explicantur & illustrantur, modo a falsis aliorum explicationibus vindicantur, modo contrariæ illorum opiniones conciliantur, nonnunquam etiam eorum errores indicantur, aut verba a librariis corrupta corriguntur. Cum enim *Photius* cod. 230. anno septimo Marciani ab Eulogio synodum in Dositheanorum causa coactam dicit, observatur, Eulogium non sub Marciano, sed sub Mauricio floruisse, ideoq; pro Marciani nomine Mauricii nomen reponendum esse. Scribit *Irenæus* vel potius Latinus Irenæi interpres, Ebionitas non similiter ac Cerinthianos de Christo statuisse. Verũ ex *Pearsonii* conjectura notatur, pro *non similiter* legendũ *consimiliter*. Tradit *Victor Capuanus* quod Tatianus harmoniam suam evangelicam διὰ πέντε inscripserit, unde *Vossius* & *Grotius* colligunt, Tatianum harmoniam suam non solum ex quatuor quæ hodie supersunt evangeliis, sed etiam ex Hebraico Matthæi evangelio, quod velut quintum fuerit, concinnasse. Verum dissertationis hujus Autor in Victore Capuano ejusq; ad Tatiani harmoniam præfatione, pro διὰ πέντε legendum putat διὰ πάντων, cum illam Tatiani harmoniam διὰ τεσσάρων, non διὰ πέντε appellatam aliunde constet. *Philastrius* hæretici cujusdam meminit, quem C. Bassum vocat. Verum pro *C. Bassum* legendum *Colarbasum*, ex nova conciliorum collectione per *Stephanum Baluzium* adornata probatur, & erroris arguuntur, qui ex C. Basso & Colarbaso duos hæreticos faciunt. *Sophronius* in synodico Cerdoni Sacerdonem jungit. Verum Autori nostro *Cotelerii* conjectura proba-

probabilis videtur statuentis, quod legendum sit non Κέρδων, Σακέρδων, sed Κέρδων ἀκέρδων allusione facta ad nomen κέρδος, quasi Cerdo hæresi sua nihil lucratus fuerit. In *Alexii Aristeni* & *Simonis Logothetæ* synopsi canonum apud Voellum & Justellum in bibliotheca juris canonici, Encratitis & Apotactitis Sarcophori junguntur. Verum pro Sarcophoris non dubitat legendum vel: *Saccophoros*, qui passim Encratitis jungi solent, vel: *Accaophoros*, quod nomen in Combefisiana Timothei Presbyteri editione legitur, & Encratitis, qui meram aquam in suis mysteriis obtulerunt, optime convenit. Interdum etiam dissertationis hujus Autor de ipsis Scriptoribus ecclesiasticis & variis eorundem operibus breviter disserit. Inter alia refutat *Sandium*, qui opus imperfectum in Matthæum non solum Chrysostomo perperam tribuit, sed etiam hoc unicum ferme Chrysostomi opus genuinum esse, & cætera omnia, quæ sub Chrysostomi nomine prostant, opera alteri cuipiam Johanni vindicanda absurdissime statuit. De constitutionum apostolicarum origine *Christianum Lupum* & *Natalem Alexandrum* sanius, quam e Reformatis *Montacutium* judicare cum Usserio miratur. Decretum de Scripturis canonicis & apocryphis, quod in corpore canonico distinct. 15. c. *sancta Romana ecclesia* sub Gelasii nomine legitur, in nonnullis quidem codicibus Damaso, in aliis Hormisdæ tribui observat, simul tamen notat, Benedictinos Parisienses e congregatione S. Mauri in notis ad novam Ambrosii editionem testari, quod in manuscriptis ante mille annos exaratis huic decreto Gelasii nomen prænotatum deprehenderint. Adducit etiam sententiam *Chiffletii*, qui in notis ad Vigilium Tapsensem decretum illud ex pervetusto codice Jurensi publicavit, & aliquandiu quidem dubitavit, sitne hoc decretum Gelasio an Hormisdæ tribuendum, postea tamen Nicolai I. autoritate & multorum probatissimorum codicum fide in eam sententiam perductus fuit, quod decretum hoc primum in Concilio Romano A. C. 494. sub Gelasii præsidio sancitum, deinde ab Hormisda repetitum, in quinque titulos methodi gratia divisum, & nonnullis in locis mutatum fuerit. Autorem antiquum, ex cujus voluminibus contra Montanum scriptis Eusebius lib. 5. c. 16. & 17. nonnulla excerpsit, Apollinarium non fuisse, contra Ruffinum & Baro-

Baronium probavit *Halloixius*, qui nomen illius Autoris Eusebio incognitum fuisse censet. Consentit *Valesius*, antiquum illum Autorem non esse Apollinarium, putat tamen Eusebio nomen illius Autoris incognitum non fuisse, cum expresse Asterium Urbanum appellaverit. Valesium impugnat *Baluzius* & pro Apollinario pugnat, verum cum ad rationes ab Halloixio adductas & a Valesio probatas nihil responderit; Valesii sententiam dissertationis hujus Autor præferendam existimat. Autorem actorum S. Perpetuæ & Felicitatis Montani partibus addictum fuisse, jam pridem in præfatione actis illis præmissa Valesius notavit, qui tamen veneration Sanctarum istarum Martyrum nihil ex eo detractum cupit, quod hæc acta ab Autore hæretico collecta fuerint. Verum præsentis dissertationis Autor ipsam quoque Perpetuam & Felicitatem Montani labe adspersas fuisse suspicatur, ac inter alia visionem de buccella casei, quam Perpetua a pastore junctis manibus accepit, & populo amen acclamante manducavit, ad hæresin Artotyritarum, qui caseo uti in suis mysteriis solebant, spectare arbitratur.

Varias recentiorum Scriptorum de antiquis hæresiarchis sententias dum passim adducit, subinde quosdam festinationis & memoriæ lapsus in nonnullis deprehendit. Ejusmodi lapsum deprehendit in *Possevino*, cum opus imperfectum in Matthæum Græce & Latine non semel prodiisse scribit, cum tamen ne scriptum quidem Græce unquam fuerit; in *Feuardentio*, qui Cerinthum balnei ruina oppressum tradit, & ejus rei testem Hieronymum in dialogo contra Luciferianos allegat, cum tamen nec in illo Hieronymi dialogo, nec in cæteris Hieronymi scriptis, nec apud quenquam veterum tragicus ille Cerinthi exitus legatur; in *Huetio*, qui ex Latina Nicephori versione male intellecta differentiam inter Ebionitas majores & minores excogitavit; in *Sixto Senensi*, qui Melitonem de Deo incorporeo scripsisse asserit, cum tamen περὶ Θεοῦ ἐνσωμάτου h. e. de Deo corporeo scripserit; in *Mariano Victorio*, qui per Montenses apud Hieronymum Montanistas intelligit; in *Elia du Pin*, qui Marsilium Ficinum tractatum Tertulliani de pallio commentariis suis illustrasse scribit, quod Marsilio Ficino in mentem nunquam venit; in *Vossio*, qui carmen de Jona, quod Tertulliano adscribi solet, tanquam ineditum allegat, cum tamen a Jureto & hic Lipsiæ a Rivino jam pridem editum fuerit; in *Cangio*, qu

qui a Prudentio duitatis i. e. duplicitatis vocabulum usurpatum in glossario suo scribit, cum tamen Prudentius non duitatis, sed Duitarum meminerit, Marcionitas Duitas appellans, quod duplicem Deum facerent; in *Matthæo Polo*, qui Hugonis Grotii commentationē ad loca quædā Novi Testamenti a Salmasio sub Simplicii Verini nomine refutatam scribit, cum tamen a Maresio sub Johannis Simplicii nomine refutata fuerit; in *Ludovico de la Cerda*, qui aliquos Lucani errores recensens, eorum testem Irenæi lib. 3. c. 3. & Hilarii lib. 6. de Trinitate allegat, cum tamen in toto Irenæo & Hilario nulla Lucani mentio occurrat: ut aliorum quorundam errata, quæ in hac dissertatione notantur, taceamus. Cum enim clarissimus hujus dissertationis Autor ipse brevitatis studiosus fuerit, nos in ea recensenda justo prolixiores esse nolumus.

LA DEFENSE DES CENSURES DU PAPE Innocent XI & de la Sorbonne &c.

id est,

Defensio Censurarum Papæ Innocentii XI ac Sorbonæ adversus Apologeticos Moralis Jesuitarum Disciplinæ, a P. Moya ejusdem Societatis sub nomine Amadæi Guimenii propugnatæ: autore Oger Liban Erberg.

Coloniæ, apud Petrum Malleum A. 1690, in 12. Plag. 8.

COnfictum esse Autoris, quod in frontispicio libelli legitur nomen, quivis facile deprehendit; etsi Jansenistam quendam sub eo latere voluisse, dubitari nequit. Personatum & typographum esse, Petrique Mallei (*Pierre Marteau*) nullibi terrarum inveniendi nomen satyricis libris aliisque, quorum editores pariter ac autores ignorari volunt, præscribi solere, notissimum est. De argumento autem libelli ut rectius constet, paulo altius quædam erunt repetenda.

Inter eos qui novorum in Ecclesia Romana Casuistarum, quos vocant, & Jesuitarum inprimis licentiæ, qua Moralem Disciplinam misere depravabant, primi sese opposuerunt, quidam fuit, Anony-

mus tum quidem, sed quem *Esclapezium* natione Hispanum fuisse libelli nostri Autor nos docet, evulgato Lovanii A. 1646 opusculo, quo Jesuitarum illa moralis doctrina improbabilitatis, temeritatis & erroris publice arguebatur. Ac initio quidem negligi a Jesuitis generoso quasi contemptu libellus visus fuit, donec auctis inter Jansenistas & Jesuitas odiis (postquam his curantibus quinque famosæ propositiones Cornelii Jansenii Episcopi Yprensis A. 1653 ab Innocentio X damnatæ essent) a Jansenistis, ut ægre vicissim Jesuitis facerent, recudi sæpiuscule cœpit, ac in varias transfundi linguas, spargiq; per omnẽ Christianũ orbem. Itaq; necessitas imposita tandẽ Jesuitis fuit, ut existimationi Societatis suæ consulturi, ac corruptelarũ, quas invexisse in Moralẽ disciplinam arguebantur, infamiã amoliturι, libellũ illum publice refutandum decernerent. Sic ergo in lucẽ A. 1660 liber prodiit, sæpius postea, diversisque in locis, typis descriptus, vulgoq; adeo notissimus, hoc titulo: *Amadæi Guimenii Lomarensis, olim primarii S. Theologiæ Professoris, Opusculum, Singularia universæ fere Theologiæ Moralis complectens, adversus quorundam Expostulationes contra nonnullas Jesuitarum opiniones morales.* Præfixa libro conspiciebatur luculenta Approbatio *R. P. Francisci Luysii a Valentia, Capuccinorum Provinciæ Sanguinis Christi in regnis Valentiæ & Murciæ Provincialis, & apud Fidei Judices sacros in utriusque Coronæ Senatibus Consiliarii Qualificatoris*; nimirum ut tanti ex alieno Ordine viri autoritate eo majus isti *Amadæi Guimenii*, seu *P. Moyæ* e Societate Jesu (hunc enim genuinum fuisse illius autorem, nunc quidem extra dubium est) libro decus ac existimatio conciliaretur. Tametsi vero persuasum Jesuitæ haberent, isto opere demonstratum esse clarissime, propositiones morales Jesuitis exprobratas non ab his demum Orbi obtrudi, sed Doctoribus ante cœptam Societatem illam aliis, imo ipsi Divo Thomæ probatas fuisse, nec temerarias eas esse aut falsas, sed minimum probabiles, quasque in conscientia tuto quisque sequi possit: parum tamen consultum Jesuitis, si eventum spectes, isto scripto fuit, quin causa potius eorum pessum data. Postquam enim Lugduni quoque in Gallia typis exscriptus liber esset, factum est, ut triginta primum Sorbonæ Doctoribus examinandus committeretur, nec multo post, A. 1664, a Facultate universa tanquam *Anti-Evangelium* damnaretur, autore in eorum collocato numerum

merum, de quibus Apostolus I. ad Tim. III. prædixerat, quod *in novissimis temporibus discessuri sint a fide, attendentes spiritibus erroris* &c. Atque una cum illa Sorbonæ seu Facultatis Theologicæ Parisiensis censura, publicatum eodem tempore fuit *P. Nicolai Capuccinorum* in provincia Parisiensi *Provincialis* testimonium, quo nomine Generalis istius Ordinis asseverabatur, nullum esse inter Capuccinos *Luysium de Valentia*, nec provinciam Capuccinorum, cui nomen sit *Sanguinis Christi*; adeoque Approbationem illam sub Luysii Capuccini nomine Amadæi libro præfixam, ab ipso *Amadæo*, i. e. *P. Moya* confictam ac suppositam fuisse. Cæterum ista quidem Sorbonæ censura tantum abest ut rata sit a Pontifice illius temporis Alexandro VII habita, ut damnata potius fuerit; magna quidem imprudentia, cum Pontifex hunc in modum, minimum indirecte, P. Moyæ opus scandalosum probaret, quam libelli nostri Autor non dissimulat, ita tamen excusat, ut in Jesuitas, qui Sanctissimum Patrem in hoc non minus negotio, quam in causa Janseniana, turpiter seduxerint, culpam omnem conjiciat. Nihilominus A. 1666 inter libros prohibitos Amadæi seu Moyæ illud opusculum relatum; ab Inquisitione A. 1675 damnatum; tandemque a Pontifice omnium, quos nostrum seculum tulit, cordatissimo, *Innocentio XI*, A. 1680 proscriptum fuit atque flammis addictum. Nec multo post *Philalethes* quidam, personatus scriptor, Bullam illam Pontificis in linguam Gallicam traductam, notisque illustratam, repetito etiam *P. Nicolai* Capuccini de suppositа Luysii a Valentia Approbatione testimonio, edidit hoc titulo: *La Morale des Jesuites justement condamnée dans le livre du P. Moia Jesuite sous le nom d' Amadeus Guimenius, par la Bulle de notre S. Pere le Pape Innocent XI.* i. e. Moralis Jesuitarum Theologia juste condemnata in libro P. Moyæ Jesuitæ sub nomine Amadæi Guimenii, per bullam Sancti Patris nostri Innocentii XI.

Hæc cum ita contigissent, prodierunt, qui Jesuitarum causam sic satis afflictam tuerentur, personati itidem, ut apparet, Scriptores, *Servatius Gilberti* & *Daniel Campfort*, qui cum bullam P. pæ oppugnare non auderent, duo tamen omni egerunt conatu, tum ut attestatis aliis evincerent, fuisse omnino in Capuccinorum Ordine *Luysium* quendam *a Valentia*, frustraque adeo ejus approbationem Ama-

dæi seu Moyæ libro præfixam in dubium vocari; tum ut ostenderent, Moyam Jesuitam, in libro illo famosissimo non suam aut Jesuiticæ Societatis, sed aliorum Casuistarum sententiam proposuisse, fulmenque adeo Pontificium non Moyam, sed quorum ille dogmata historice retulerat, Autores alios ferire. Et fidem illis ex parte habuit *Philalethes*, utque candorem suum atque dexteritatem universo orbi litterato probaret, declarationem publicavit, *Historiæ Operum Eruditorum*, quam per mensium intervalla clarissimus *Basnagius* Roterodami ab aliquo tempore edidit, mensi Januario Anni 1688 insertam, qua profitebatur, quæ olim a se testimonio P. *Nicolai* Capuccini confiso scripta essent, *nullum in eo Ordine unquam* Luysium a Valentia *fuisse*, *neque provinciam Capuccinorum*, *quæ* Sanguinis Christi *dicatur*, *usptam existere*, revocata nunc se velle, certiora edoctum; ita tamen ut in dubio relinqueret, num approbatio illa, quæ Moyæ libro a Pontifice damnato præfixa legitur, Luysium illū a Valentia autorem habuerit, an vero a Moya fuerit conficta ac supposita, & ut doctrinam ipsam Moyæ libro traditam damnaret & execraretur. Speraverat nimirum *Philalethes*, ingenua hac erroris sui confessione magnam se apud Jesuitas gratiam initurum, sed alia omnia expertus, novoque & aculeato, licet non nisi sesqui plagularum scripto petitus, quo malæ fidei arguebatur, illam tandem & sui & *Censurarum in Moyæ librum a Pontifice Innocentio XI & Sorbona vibratarum Defensionem* adornavit, publicique nuper admodum juris fecit, quam nunc recensebimus.

Quatuor vero imprimis objecta Autori a Jesuitis fuerant, quæ diluere instituit: *primum*, quod supponere non desinat, P. *Nicolai* Capuccini testimonium sæpius jam allegatum genuinum esse, quod pro suppositio haberi mallent Jesuitæ; *secundo*, quod, cum agnovisset *Luysium* quendam *a Valentia* revera extitisse, eum tamen fateri noluerit autorem Approbationis, Moyæ libro sub illius nomine præmissæ; *tertio*, quod doctrinam in Moyæ libro contentam Moyæ tribuerit; *quarto*, quod eandem doctrinam, a Pontifice damnatam, non erubuerit integræ Societati Jesu adscribere. De singulis se purgat Autor, & ubique bona a se fide, non mala actum, facunde evincit. Quoad *primum*, causam sibi idoneam fuisse negat, cur testimonium P. Nicolai Capuccinorum Provincialis pro suspecto haberet,

ret, quod ipsius Academiæ Parisiensis autoritate, ante hos viginti quinque annos, publicatum una cum Censura in Moyæ librum fuerit, nec a quoquam, nisi nuperrime a Moyæ defensoribus in dubium vocatum. Enim vero, cum Moyæ primum liber a Sorbona damnaretur, res in obscuro acta non fuit, sed in totius Europæ luce, neque censura Sorbonæ in scrinium reposita aut suppressa, sed per orbem Christianum sparsa fuit, ut adjunctum illi P. Nicolai testimonium, nec P. Nicolaum ipsum provinciæ Parisiensis Provincialem, nec Jesuitas ulla ratione latere potuerit. Quod si testimonium illud suppositum fuisset, qui factum, quod P. *Nicolaus* impostura dissimularit tanto tempore, nec prodiderit potius ac vindicaverit? qui factum, quod Jesuitæ ipsi, qui per illud attestatum criminis falsi aperte arguebantur, totis quindecim annis, quod temporis intervallum inter censuram Sorbonæ, & Bullam Innocentii XI, qua Moyæ liber flammis addictus est, intercessit, siluerint, nec de injuria sibi illata unquam fuerint conquesti? Interfuisset utique & dignitatis Ordinis Capuccinorum, & honoris Societatis Jesu, fraudem, si quæ intercessisset, mature detegi: quod cum factum non fuerit, sed testimonium illud P. Nicolai, & ab ipso Nicolao, & a Jesuitis vel solo silentio suo fuerit agnitum, bonam hac in parte fidem Autor facile tuetur. Quoad *alterum*, etsi Luysium a Valentia Chymericum non fuisse, sed in Hispania vixisse, non diffiteatur amplius, suas tamen sibi rationes easque prægnantes esse ait, cur approbationem libri P. Moyæ a Luysio illo profectam credere nondum possit. Id enim a Moyæ advocatis probatum non esse, nec exemplar approbationis aut authenticam ejus copiam productam. Solenne vero esse Jesuitis, approbationes supponere, quando legitimis potiri nequeunt: id quod exemplis bene multis, sed quæ hic recenseri prolixum nimis foret, Autor comprobare nititur. Quoad *tertium*, in quo quidem totius rei præcipuum momentum versatur, facili negotio evincit Autor, Moyam, dum librum illum damnatum ederet, minime Historici tantum partibus fuisse functum, nec aliena dogmata nude recensuisse, sed propositiones morales, quæ exprobratæ Jesuitis publice fuerant, propugnasse, tanquam probas, certe probabiles, & quas in conscientia sequi tuto possimus. Tametsi enim primus scandalosarum propositionum architectus Moya non fuerit, eas tamen illum adoptasse & suas fecisse, tum ex libri præfatione, tum ex ejus epilogo,

Autor clare satis ostendit. Doctrinam libro contentam ut Moyæ damnatam ait a Sorbona; ut Moyæ refutatam a P. *Barone* ex Dominicanorum Ordine; ut Moyæ igni & flammis addictam ab Innocentio XI: hisque omnibus adeo insultare Jesuitas, qui Moyam ab erroneis illis dogmatibus immunem pronuncient. *Ultimum* quod attinet, videri quidem Autor poterat imprudenter & inique tribuisse Jesuitarum Societati, quod ab uno ejus membro P. Moya sub Amadæi Guimenii nomine peccatum forte erat. Hunc enim olim libro suo, ut supra jam dictum, titulum fecerat: *Moralis* Jesuitarum *Theologia in libro P. Moyæ juste condemnata.* Sed nec hic illi desunt, quibus factum tueatur. Primum κατ' ἄνθρωπον cum Jesuitis agit, assumpta eorum hypothesi, non peccare eum, qui probabilem opinionem sequatur; probabilem vero opinionem autoritate multorum Doctorum, imo unius gravis admodum viri fieri. Ita enim nec se peccasse censet, quia a Jesuitarum inprimis Societate moralem disciplinam corruptam fuisse, ultra sexaginta parochi Parisienses partim, partim Rhotomagenses, inq; iis multi Theologiæ Doctores publicæ docuerint. Deinde monet, ex nullo Religiosorum Ordine tot pravos Casuistas prodiisse, quam ex Societate a Jesu nomen habente. Porro Jesuitas perversa suorum dogmata nunquam damnare, sed omni potius studio, ne ab aliis damnentur, impedire. Denique Jesuitas non permittere, ut quicquam a suis edatur, nisi approbatum a Generali aut Provinciali; ut adeo, quia Societas particularium Doctorum suorum sententias adoptat, nulla ipsi injuria fiat, si quod a Jesuitis singulis docetur, Societati adscribatur. Etsi non diffiteatur Autor, nec semper Societatem Jesu iis laborasse corruptelis, nec hodie ita laborare, quin credi debeat supersesse, qui tacitis gemitibus sodalium suorum improvida instituta ac temeritatem deplorent.

Unum supereſt, quod præteriri non debet. Facta semel iterumque mentio fuit Attestationis P. *Nicolai* Capuccinorum in provincia Parisiensi Provincialis, quam cum Sorbona libelli nostri Autor pro genuina habuit, Jesuitæ suppositam reputant. Et horum quidem sententia potior videri potuit, postquam in postremo P. Moyæ Apologetico producta esset nova P. Nicolai confessio, Parisiis die 31 Aug. A. 1687 in Monasterio Capuccinorum consignata, qua diserte profitetur, Attestationem talem nunquam a se editam, sed

sed ab alio confictam esse ac suppositam. Verum non desunt Autori nostro, quibus & illam P. Nicolai d. 31 Aug. A. 1687 defuncti Confessionem suspectam reddat, & a Jesuitis fictam arguat. Sed piget nos his talibus immorari diutius. Crimen falsi ab alterutra litigantium parte hoc in negotio commissum fuisse, manifestum est. Nos neutram vel damnamus vel absolvimus, judicium peritioribus relinquentes.

LIBRI NOVI.

Exemplar Horologiorum Solarium Civilium, duas complectens partes. Exponuntur in una Verticalia, in altera varii generis Horizontalia. Autore Carolo Maria Carafa, Buteræ, Roccellæ, ac Sacri Romani Imperii Principe. Mazareni per Josephum la Barbera 1689, in folio chartæ augustæ.

Insignium Theoria, seu Operis Heraldici Pars generalis. Autore Philippo Jacobo Spenero D. Francofurti ad Mœnum, apud J. David Zunnerum, in fol.

Vetera Monimenta; in quibus præcipue Musiva opera, sacrarum profanarumque ædium structura, ac nonnulli antiqui ritus Dissertationibus Iconibusque illustrantur Joannis Ciampini, Romani, Magistri Brevium gratiæ &c. Pars prima. Romæ apud Jo. Jac. Komareck, in fol.

Annus & Epochæ Syro-Macedonum in vetustis urbium Syriæ Nummis præsertim Mediceis expositæ: autore F. Henrico Noris. Florentiæ, 1689, in fol.

Marmora Felsinea, innumeris non solum Inscriptionibus exteris hucusque ineditis, sed etiam quamplurimis doctissimorum virorum expositionibus roborata & aucta a Com. Carolo Cæsare Malvasia. Bononiæ, ex typographia Pisariana 1690, in fol.

Compendium Annalium Ecclesiasticorum Regni Hiberniæ. Autore Fr. Francisco Portero. Romæ, apud Tinassium, 1690. in 4.

L' Incredulo senza scusa. Opera di Paolo Segneri della Comp. di Giesu. In Fierenze, 1690, in 4.

Bibliotheca Slusiana, sive Catalogus librorum, quos Jo. Gualterus S. R. Ecclesiæ Cardinalis Slusius Leodiensis sibi Romæ congesserat, Petri Aloysii Baronis Slusii Fratris jussu, labore ac studio Francisci Desseine digesta. Romæ, apud Jo. Jac. Komarek, 1690. in 4.

Histoire de la Religion des Eglises Reformées &c. pour servir de Réponse

ponse a l' Histoire des Variations des Eglises Protestantes de Mr. de Meaux &c. Par Mr. Basnage. A Rotterdam, chez Abr. Acher, 1690, in 12.

Davidis Psalmi decem. Item sex Sacræ Scripturæ Vet. Test. integra capita. Prisco Hebræo metro restituit omnia, & cum tribus interpretationibus adparere voluit Marcus Meibomius. Amsterdami, apud Henr. Wetstenium, 1690, in fol.

Davidis Huguenini Christianus Ratiocinans, quo Cl. V. H. A. R. Dissertationem Theologicam de Generatione Filii & Morte Fidelium temporali refellit. Lugd. Bat. apud Jord. Luchtmans, 1690, in 8.

Jacobi Usserii Arm. Archi-Ep. Historia dogmatica controversiæ inter Orthodoxos & Pontificios de Scripturis & Sacris vernaculis. Accedunt ejusdem Dissertationes II. de Pseudo-Dionysii Scriptis & de Epistola ad Laodicenos. Londini apud R. Chiswel, 1690, in 4.

Vitæ Jurisconsultorum, quorum in Pandectis extant nomina, conscriptæ a Guilielmo Grotio. Lugd. Bat. apud Felicem Lopez, 1690, in 4.

Dissertationes in Irenæum, autore Henrico Dodwello. Accedit Fragmentum Philippi Sidetæ hactenus ineditum de Catechistarum Alexandrinorum Successione, cum notis. Oxoniæ e Theatro Scheldoniano, 1689, in 8.

Annotata præcurrentia ad Renati Cartesii Principia, autore D. Arnoldo Geulinx. Dordraci, apud Th. Goris, 1690, in 4.

Steph. Blancardi Lexicon novum Medicum Græco-Latinum. Lugd. Bat. apud Corn. Boutensteyn & J. Luchtmans, 1690, in 8.

Entretiens Historiques, ou Dissertation sur cette Question, si L' Empereur Philippe a est e Chrestien. A Basle, chez Jaques Berische, 1690, in 8.

Mystica Anatomia Sacratissimi nominis Deiparæ Virginis Mariæ &c. Autore P. F. Joachimo a S. Maria, Carmelita Excalceato &c. Venetiis apud P. A. Brigonecium, 1690, in fol.

Expositio Mystica & Moralis Evangelii secundum Matthæum; Autore Matthia Honcamp Can. Cap. &c. Moguntiæ sumptibus Autoris 1690, in 8.

S. Scriptura & SS. Patrum Apologia adversus P. Simonem & quosdam Hollandiæ Theologos: Autore eodem, Moguntiæ 1690.

Hippocrates Chymicus, seu Specimina quinque Chymiæ Hippocraticæ a Franc. Jos. Burrho recognita &c. Bruxellis, apud M. Vleugaert, 1690, in 12. Prodit una cum mense hoc Junio Sectio V. Supplementorum.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Julii Anno M DC LXXXX.

DICTIONAIRE UNIVERSEL, CONTENANT generalement tous les Mots François, &c. par Messire Ant. Furetiere &c.

sive,

Dn. Antonii Furetierii, quondam Abbatis Chalivei-ensis & Academiæ Francicæ Socii Dictionarium Universale, generatim continens omnes voces Gallicas, tam antiquas, quam modernas, nec non terminos quarumvis Scientiarum & Artium.

Hagæ Comitum & Roterodami, apud Arnoldum & Regnerum Leers, 1690, in fol. Plag. 543.

PRodit nunc tandem Liber diu expectatus, cujusque jam plus vice simplici mentio in Actis hisce fuit facienda. Nimirum prægustum ejus jam dederat Autor anno 1685, publicato quodam magni hujusce operis specimine, quod *in Actis Mens. Novemb. dicti anni pag. 518* recensuimus: iterumque *Mense Jul. 1687 pag. 372* adversa ejus fata enarravimus, & quomodo dudum gestati hujusce fœtus enixui semet, haud secus ac Alcmenæ Herculem parturienti quondam æmula Juno, opposuerit Academia Francica; quæ adeo hic repetere non erit opus: quorsum etiam porro spectant, quæ hanc in rem ex Richeleti libello non ita pridem allegavimus *mensis novissime elapsi pag. 284.* Finis tandem is fuit, ut Liber, quos in Gallia ob dictam causam non potuerat, novissime in Belgio reperiret, qui eidem in lucem edendo obstetrices præstarent manus. Post-

humus nihilominus hicce fœtus est, utpote cujus Autor, jam mense Majo anni 1688 defunctus, eam non habuit felicitatem, ut ejus editioni superviveret. Natus ille fuit A. 1620, & primum studio Juris innutritus, in quo etiam tantos jam tunc progressus fecisse fertur, ut munus Procuratoris Fiscalis in Abbatia S. Germani Pratensis aliquandiu sustinuerit: postea vero ad statum Ecclesiasticũ transiens Abbatia Chaliveiensi Biturigensis Diœceseos, nec non Prioratu Chuinensi condecoratus fuit. In Academiam Francicam recipi meruit A. 1662, die 15. Maji: uti & varia opuscula Gallica ab ipso publicata in præfatione nominantur, satyrica fere & mimico conscripta stylo. Inter alia & fabulas Æsopi carminice emisit: quo ipso tamen opere non solum minorem solito applausum meruisse, sed & simultatibus apud *Fontanum*, qui simile quid ante eum ediderat, & alia Academiæ membra, natis contra se potissimam ansam præbuisse perhibetur. Cæterum nec diffitetur Editor in præmissa præfatione, Autorem in lite ista inter ipsum & Academicos orta quædam nimis acriter scripsisse, spiritumque satyricum ultra justos limites ac moderamen inculpatæ tutelæ exercuisse: sperat tamen nihilosecius, Fureterio jam fatis functo, illustrem hancce Societatem nunc tandem cessaturam a persecutione hujus operis, quod ob sui præstantiam in tantum linguæ Gallicæ honorem cedat; præsertim cum omnis gloria, quam Autor apud alios meriturus sit, in ipsam Academiam simul & primario redundet, utpote e cujus potissimum consortio, quo per tot annos gavisus fuerit, Fureterius eam acquisiisse habilitatem merito putandus sit, quæ concinnando tam egregio operi sufficere potuerit. Præterea ait, nullam omnino injuriam damnumve pati Academiam ex libri hujus publicatione: cum utiq; hoc Dictionarium ab eo, cui concinnando ipsa adhucdum occupata sit, diversum plane habeat scopum. Nimirum eum in Academiæ quidem Lexico non alium esse posse, quam cujus gratia & ipsa primum fundata fuerit, videlicet expolitionem Linguæ Gallicanæ in utroque stylo, tam ligato, quam soluto, & quidem in usum eorum maxime, quibus propositum sit in edendis elegantioris ingenii fœtibus nitorem loquelæ observare: (ridiculam enim fuisse calumniam aliquorum Cardinalis Richelii inimicorũ, quod venditare ausi fuerint, ipsum per fundationem hujus academiæ modo prætextum quæsiisse, novas nationi suæ impo-

imposterum taxas seu mulctas imponendi, si quis nempe deinceps etiam in vulgato sermone aut forensi stylo regulas linguæ statutas transgrederetur:) ut adeo omne illud, quod ad eum scopum non collimet, non nisi pro accessorio, istuc proprie non spectante habendum veniat. At vero Fureterium, cum universale Dictionarium, cunctos etiam artium terminos complectens, scribere intenderit, nitidioris loquelæ vocabula non aliter pensi habuisse, quam alia quælibet, communemque adeo sermonẽ ejusve elegantias non nisi, ut accessorium, & partem totius, quod Autor persequi sibi præstituerit, hic comparere. Præterea ipsum publice professum esse, Lexicon suum fore tantum *Provisionale* & prodromum ejus, quod Academia postmodũ publicatura esset, decisurum tandem suprema cum autoritate de omnigena puritate singulorum vocabulorum tam antiquorũ quam modernorũ: neq; enim sese quicquã hac in parte ausum esse definire, aut adeo usurpare Jurisdictionẽ in voces, Academiæ propriam. Existimat itaque Editor publicatione Lexici Academici nunc adhuc, post tot aliorum emissa dictionaria, magis quam unquam opus esse, quo tandem tot hujus loquelæ dubia hactenus nondum decisa, plene componantur: optatque proinde egregio huic fœtui proxime partum felicem, fatumque melius, quam olim Italico Dictionario *Academicorum della Crusca* contigerit; in quod ipsum nempe constet *Paulum Beni* insurrexisse, idque impugnasse tanto cum successu, ut &, *Thomasino* judice, triumphi gloriam ex hoc certamine reportaverit. Cæterum hujus Academiæ laboris tarditatem excusari posse autumat, applicato ad eum Zeuxis dicterio; qui nempe interrogatus, cur tantum temporis unicæ tabulæ elaborandæ insumeret, respondisse fertur, se æternitati pingere.

Jam quod librum ipsum concernit, latissimus ejus contentorum ambitus vel ex solius Rubricæ, amplissimæ scilicet, perlustratione abunde perspicitur. Nimirum promittit ea, contineri in hoc Volumine universa vocabula Gallica, tam antiqua, quam moderna: quod ipsum tamen cum grano salis accipiendum esse, cum Lexici hujus perlustratio, tum ipsius Editoris in præfatione facta monitio nos docet; scilicet per antiqua vocabula non intelligenda esse penitus obsoleta: neque existimandum, ac si nihil omnino huic lexico deesset vocabulorum & phrasium; cum hæc fere omnium ejusmodi operum

rum natura sit, ut continuis dein augmentis crescere gaudeant; uti videre v. g. liceat ex Johannis a Janua Catholico, consarcinato ex Papiæ & Ugotionis collectionibus, comparato cum Ascensii Badii opere; aut Cornucopiæ Nicolai Perotti, collato cum Calepino hodierno. Quamobrem etiam is, cujus sumtibus liber hicce prodiit, *Regnerus Leers* omnes ac singulos rogatos voluit, ut si quid iis occurreret aut emendandũ in hoc opere aut addendũ, id ipsi communicare haud gravarentur: quo in futuris, si quibus opus foret editionibus adjici ea possent, atq; ita liber cum tempore titulum Lexici vere universalis jure mereri. Fitq; simul spes aliqua eũ in casum, de vocabulis obsoletis, quæ tempore Villaharduini, Froissardi, Montreleti, Joinvillii aliorumque istius ævi scriptorum usu viguerunt, adjiciendis in separato volumine, cui titulus Archæologiæ sive Glossarii Linguæ Gallicæ designatur. Reliquum Rubricæ fere insumitur enumerandis variis scientiis & artibus, quarum termini hoc in libro explanati habeantur. Quo etiam jejuna sterilitas, quæ plura aliorum lexica insipida fere reddit, in hoc ipso caveretur, Autor id egit, ut ad evitandum lectoris tædium varia inspergeret, quæ jucundiorem dictionarii hujus evolutionem facere possent. Sic potioribus materiis adjecit nomina scriptorum, qui de iis ex professo tractarunt: etymologias etiam (aut certe non injucundas allusiones,) ubivis sedulo addidit ex *Sylvio*, *Borello*, *Menagio*, *Cangio*, *Nicodio* aliisque: & sicubi vox aliqua Græcos agnoscit natales, non omisit Græca vocabula, Latinis tamen literis expressa adscribere: proverbia item suæ gentis, eaque numerosissima, debitis locis interseruit, eorumque, ubi opus fuit, simul originem ostendit. Potissimum vero id operam dedit, ut ubi vox aut phrasis aliqua exemplis illustranda esset, talia præ aliis adjiceret, quæ jucundi aut proficui quid continerent: quemadmodum & alias passim curiosa plurima, ex historia partim naturali partim civili petita interspersit; e quibus nonnulla in gratiam Lectoris exempli loco hic delibasse fortassis haud pigebit; e primis tamen fere tantum paginis excerpra, cum vastum hoc opus totũ percurrere haud vacaverit.

Sic in voce *Abbé* inter alia plurima, quæ adducit, ad Abbatum historiam facientia, & hoc annotat, sub hoc nomine antiquitus meros etiam monachos venisse: unde apud Epiphanium mentio repetiatur facta cujusdam Cœnobii, in quo mille Abbates fuerint & mille cellulæ.

cellulæ. In voce *Abricot*, quæ malum Armeniacum significat, allegatur, in Persia fructum hunc venenatam habere naturam: quin & in Pedemontii regione ejus usum adeo periculosum esse, ut sæpius ex unius esu homines febre correptos constet. In voce *Academie* percensetur varii generis Academias per plerasque Italiæ urbes stabilitas, quarum Socii plerumque nominibus miris appellari gaudeant: uti v. g. Academici Senenses vocitentur *Intronati*, Florentini *della Crusca*, (præter quos etiam in ista Civitate viget Academia Physico-Astronomica, *del Cimento*, a Laurentio de Medicis stabilita;) Romani *Humoristi*, *Lincei*, *Fantastici*, Bononienses *Otiosi*, Genuenses *Addormentati*, Paduani *Ricovrati* & *Orditi*, Vicentini *Olympici*, Parmenses *Innominati*, Mediolanenses *Nascosti*, Neapolitani *Ardenti*, Mantuani *Invaghiti*, Ticinenses *Affidati*, Cesenenses *Offuscati*, Fabrianenses *Disuniti*, Fayencienses *Filoponi*, Anconitani *Caliginosi*, Riminenses *Adagiati*, Castellenses *Assorditi*, Perusini *Insensati*, Fermenses *Raffrontati*, Maceratenses *Catenati*, Viterbienses *Ostinati*, Alexandrini *Immobili*, Brescienses *Occulti*, Trevisani *Perseveranti*, Veronenses *Filarmonici*, Cortonenses *Humorosi*, Luccani *Oscuri*. In verbo *Accoucher*, ex Herrera enarrat ridiculam quorundam Americæ incolarum consuetudinem, apud quos nempe infante recens in lucem edito non mater, sed pater in puerperii lectulo decumbere & a familiaribus visitari soleat. Ad vocem *Adultere* varia mulctarum genera percensetur, quibus crimen isthoc antiquitus apud diversas gentes fuerit coercitum, alicubi sane satis levium: sic ait in Arragonia quondam pœnam pro hoc delicto dictatam modo fuisse 60. solidorum: sed in Francia non nisi 8 solidorum & 4 denariorum: in Polonia vero moris fuisse, ut adulteri seipsos castrare juberentur; & in Saxonia mœchum suspendi debuisse ad rogum, in quo cadaver adulteræ fuisset cremandum, postquam ipsa sibi prius laqueo gulam frangere coacta esset. In voce *Abecedaire* mentionem facit voluminosi cujusdam operis, quod ob ordinem librorum Alphabeticum etiam *Abecedarium* fuerit dictum, conscripti a *Petro d'Alva*, de Conceptione beatæ Virginis, XXI Tomis: ita quidem ut unica litera *A* tres Tomos in Folio adimpleret, editos Madriti A. 1648. Ad vocem *Année* notat, annum civilem in Gallia a mense Januario inchoari demum cœpisse anno 1564, & quidem per expressam

Ordinationem a Carolo IX. hunc in finem promulgatam, cum antea postridie Paschatis, circiter 25. Martii novus annus computari sueviſſet. Item, antiquos Franciæ historicos initium annos numerandi sumsiſſe ab obitu S. Martini, defuncti nimirum anno Christi 401. aut 402. Ad vocem *Arabe* ex P. Angelo de S. Josepho allegat, tantam linguæ Arabicæ luxuriem esse, ut 1000 habeat vocabula, quæ Gladium, 80. quæ Mel, 500 quæ Leonem & 200. quæ Serpentem significent. In voce *Armoiries* inter alia adducit lepida civitatis Biturigum (Bourges) Insignia, repræsentantia scilicet asinũ cathedræ insidentem: unde vulgato dicterio inhabilis ad honores promotus dici soleat arma Bituricensium exhibere. Ad verbum *Arquebuse* memorat, inventionem bombardarum pneumaticarum deberi civi cuidam, nomine *Marin*, ex urbe *Lisieux* oriundo, qui talem Henricó IV. primus in donum obtulerit. In voce *Autruche* ex Pat. Acareti Relationibus adducit, Struthiocamelum, cum videat ova sua jam pullorum exclusioni proxima esse, ex eorum numero quatuor conquassare solere, quo ex iis computrescentibus enati vermiculi futuris pullis escam præbeant. Item circa Promontorium Bonæ Spei tam ingentia reperiri ejusmodi ova, ut eorum unicum septem hominibus satiandis sufficiat. Occasione vocis *Aueugle* varia cœcorum ingeniosorum exempla enumerat: inter quæ haud postremum est Sculptoris cujusdam, qui cum anno vigesimo ætatis luminibus orbatus esset, nihilominus decennio post statuam marmoream elaboraverit, Cosmi II. Hetruriæ Ducis effigiem apprime exhibentem, uti & aliam argillaceam, qua Urbani VIII. similitudinem haud infeliciter expressit. In voce *Baleine* commemorat, Balænas in Anglia inter regalia majora reputari, ita quidem ut si quæ circa ista litora capiatur, ejus caput Regi, cauda vero Reginæ de jure in portionem cedat. In voce *Macreuse* observat, hujus nominis Avem maritimam, anati non absimilem, ob sanguinem frigidum, quo gaudeat, inter Pisces numerari eatenus, ut quadragesimali etiam tempore ejus esus reputetur licitus. (Pleniorem de hac avium specie notitiam si quis desiderat, haurire poterit ex *Transaction. Philos. Angl. M. Jun. 1685. n. 172. pag. 1036.* ubi diversæ communicantur Observationes, hac de re factæ a *D. Tancredo Robinsono*; qui nempe inter alia annotat, vulgo sed falso in Gallia credi, genus hoc avium generari aut ex putrido ligno, quod mari innatet,

natet, aut ex certis fructibus in aquam delapsis, aut ex conchis, anatiferis passim creditis, adhærescentibus antiquarum navium fundo & tabulis: perperam etiam a *Rob. Sybbaldo* & *Graindorgio* confundi cum *Bernacla* Scotica; cum tamen hæc anserini, illa vero anatini generis sit, utraque vero, teste experientia recentiorum, manifeste ovipara, nugas istas de generatione earum æquivoca, ante hac passim creditas reipsa refutet. Testatur quoque idem Robinsonus copiosissime avem hanc, retibus sub aqua expansis, capi in regione Languedociæ, Provinciæ ac Normanniæ, & præsertim ad Sequanæ ostium: & valde huic æmulam, si non specie eandem semet observasse super Mari Mortuo & lacu Averno, perinde ac alias multas volucres, quotidie aquas hasce frequentare solitas, adeoque ipso facto confirmantes, aut fabulosam esse antiquorum relationem de venenatis istarum exhalationibus, aves prætervolantes enecantibus, aut effluvia ista temporis lapsu penitus alterata fuisse. Denique communicat epistolam a Dno *Rajo* de hac ipsa ave *Macreuse* ad se perscriptam: in qua fatetur, semet hactenus incertum hæsitasse, ad quamnam speciem ea referenda esset: nunc tamen, postquam ejus exuvias videre contigerit, non amplius dubitare, quin Anatibus marinis accensenda, ac eadem omnino cum illa sit, quam in *Willughbeji Ornithologia* sub nomine *Anatis nigræ minoris* descriptam dederit: nequaquam vero ex *Mergorum* seu *Colymborum* genere, uti quidem antehac sibi persuaserit. De cætero miratur, cur avis hujus esus quadragesimali aliisve jejuniorum temporibus magis indulgeatur, quam affinium specierum ex aquatilibus: præsertim cum ipsa conchis modo & similibus testaceis fere victitet, indeque carnem habeat non minus sapidam ac aliæ anates simili esca gaudentes; ubi e diverso Tridactylæ & Mergi, piscibus proprie talibus semet nutrientes multo magis piscosum & rancidum præbeant saporem. Sed hæc obiter.) Occasione porro vocis *Memoire* narrat Fureterius noster, Pontifici Clementi VI. tam divinam fuisse memoriam, ut nil quicquam eorum, quæ unquam audierit aut legerit, oblivione perdere fuerit solitus: quodque magis mireris, eam ipsi demum obtigisse adeo felicem, postquam aliquando ictu quodam ejus occiput fuisset percussum. Atque hæc quidem ex innumeris aliis adduxisse sufficiet. Cæterum Lexicon hoc non modo Gallicas voces, uti Rubrica spondet, in sinu suo continet

tinet, sed & aliarum explicationem largitur, partim antiquarum barbararum, v. g. *Abracadabra*, item *Abadir* (quod nomen fuisse fertur ejus lapidis, quem fasciis involutum a Saturno filii loco devoratum anilis gentilium superstitio finxit:) partim modernarum exoticarum: e quarum numero potissimum sunt plurimi termini in recentioribus relationibus, itinera varia per Orientales & Occidentales Regiones facta describentibus, occurrentium. Quod reliquum est, non opus fuerit monere, Dictionarium hoc in tres Tomos distinctum esse, quorum primus ab *A* ad *E*, secundus ab *F* ad *O*, tertius denique a *P* ad *Z*, pertingat: cum hæc ipsa divisio procul dubio non alio fine facta sit, quam ut librum modo in Volumina commodiora compingere liceret.

NOUVEAUX ELEMENS DE GEOMETRIE, contenant &c. h. e.

Nova Elementa Geometrica, quæ præter novum plane ordinem, novasque maxime vulgarium propositionum demonstrationes, complectuntur nova media, quibus linearum incommensurabilitas ostenditur, novas angulorum mensuras a nemine hucusque animadversas, novasque rationes linearum proportionem inveniendi atq; demonstrandi.

Editio secunda juxta Parisinum exemplar recusa Hagæ Comitum ab Henrico van Bulderen A. 1690, 8. Plag. 21.

ANnus jam agitur vigesimus tertius, ex quo Parisiis primum in lucem prodiere Geometrica hæc Elementa, a concinno cumprimis ordine, quem ubique servant, se commendantia. Ea vero, cum eruditis adprime placuissent, magis expolienda sibi sumsit postea illorum Autor, & secunda vice A. 1685 edidit, ita tamen, ut secundum & tertium librum, qui de ratione & proportione agunt, maximam partem mutaret, postquam ipsi copia facta fuisset libelli, qui *Euclides Logisticus* inscribitur. Cum ergo hoc opusculum denuo Belgarum typis recusum hoc anno fuerit, paucis hoc indicandum duxi-

duximus, solum ordinem attulisse contenti, cum cætera ex titulo libri satis possint cognosci. Absolvitur autem libris quindecim, quorum I. agit de quantitate in genere & quatuor operationibus, addendi, subtrahendi &c. quatenus per symbola specioſa peraguntur. II. De ratione & proportione Geometrica. III. De ratione composita, & rationum logistica. IV. De quantitatibus commensurabilibus. V. De extensione, linea recta & circulari, de rectis perpendicularibus & obliquis. VI. De lineis parallelis. VII. De lineis ad circumferentiam terminatis; ubi quoq; tractatur de sinubus & proportione, quam arcus diversorum circulorum, & illorum circumferentiæ inter se habent, ut & de parallelismo linearum circularium. VIII. De angulis rectilineis. IX. De angulis, qui verticem habent extra centrum circuli, cujus tamen arcus ipsos metiuntur. X. De lineis proportionalibus. XI. De lineis reciprocis, quæ alias antiparallelæ dicuntur. XII. De figuris in genere consideratis, respectu angulorum & laterum. XIII. De triangulis & quadrilateris consideratis quoad latera & angulos. XIV. De figuris planis consideratis secundum aream, & primo quidem de rectangulis. XV. De mensura areæ parallelogrammorum, triangulorum & aliorum polygonorum. In fine accessit resolutio problematis Arithmetici de constructione quadratorum magicorum.

SECONDE DENONCIATION DE LA NOUvelle Heresie du Peché Philosophique &c. id est,

Secunda Denunciatio novæ Hæreseos de Peccato Philosophico, a Jesuitis Divionensibus, & aliquatenus a Lovanienſibus in scripto suo primæ Denunciationi opposito, antehac etiam in quindecim eorum disputationibus diverso tempore ab anno 1668 propugnatæ.

Coloniæ, apud heredes Baltas. ab Egmond, 1690, in 12.

PRimam Denunciationē exhibuimus in Actis anni proximi p. 620. Oppoſuerunt illi Jesuitæ brevem Apologiam, cui titulus est: *Jan-*

seniſta novarū hæreſium denunciator, calumniæ & falſi convictus. Subjuncta illa eſt huic tractatui p. 165 ad 180. In hac autorem denunciationis faciunt D. *Arnaldum*, quem infelicem Janſeniſmi heroem vocant, qui una cum *D. Vianio* a multis annis id egerit, ut Jeſuitarum exiſtimationem omnibus modis deſtrueret. Theſin Divionenſem iisdem, quibus Denunciator, verbis proponunt, ſed eam nec agnoſcere, nec rejicere videntur; haud pauca tamen pro ea vel defendenda vel excuſanda adducunt. Prolixiores ſunt in exagitatione adverſarii, inprimis quod in relatione & verſione theſis Jeſuitæ Lovanienſis (*de Reux*) vocabulum *tantiſper* omiſerit. Verba, ut ea d. l. Actorum p. 621. ex prima Denunciatione inſeruimus, hæc ſunt: *Fieri poteſt, ut exiſtentia Dei ab homine ordinariis tantum divinæ gratiæ auxiliis prævento, ignoretur inculpate.* At Reuxius ſcripſerat, ignorari poſſe *tantiſper*, i. e. ad tempus, *inculpate*. Huic igitur Apologiæ in præſenti ſcripto reſpondet Arnaldus, quem pro Autore, ipſo,
pag. 1. ut credimus, non invito habebimus. Ab initio generatim ſuperbam in errore pertinaciam, deinde in reſpondendo fallaciam & ambiguitatem Jeſuitis exprobrat, quod omiſſa, quam ſecundum bonæ fidei & pietatis leges debebant, manifeſta theſis aſſertione aut juſtificatione, ita reſpondeant, ut nemo mentem eorum intelligere poſſit, cumque nihil ad rem dixerint, in convitia tamen & ſcommata effun-
4. dantur, quo lectores a ſtatu quæſtionis avertant. Acceptat, quod negare non auſi ſint, theſin illam *Divione* omnino publicatam eſſe; irridet autem eos, quod parvam & exiguam vocent, in finibus Galliæ & flagrante bello editam; quaſi id ad rem faciat, aut *Divio* non ſit urbs regio tribunali (*Parlamento*) nobilis, vel quaſi durante bello ceſſet conſenſus orthodoxæ Eccleſiæ, aut literarum commercium non fuerit continuatum. Fatetur lapſum ſe eſſe feſtinatione, in omiſſione voculæ *tantiſper* in theſi *Reuxii*; ſed hoc ideo ſaltem exagitari a Jeſuitis ait, ut ſuſpectum faciant autorem, ac ſi etiam Divionenſem theſin, de qua præcipue agitur, non integre retuliſſet. Interim non diſſimulat, ſe in eo potiſſimum erraſſe, quod pravam illam de peccato doctrinam nunc primum Divione vulgatam eſſe putaverit,
8. cum eandem multis theſibus alii Jeſuitæ in Belgio publice aſſeruerint; id quod exemplis probat. Primum eſt ex diſputatione *Eſtrixii* Jeſuitæ Lovanienſis, qui A. 1668. d. 23. Jul. ſcripſerit: *Nullum eſt peccatum*

tum formale, niſi conſcientia hic & nunc judicet de malitia. Item: *Peccatum committi poteſt ab eo, qui Deum ignorat invincibiliter, & ſic non eſt formalis offenſa Dei, nec meretur pœnam ignis æternam.* Alterum affertur ex theſibus *Antonii Burgundi* Jeſuitæ A. 1670. in quibus primum reperiſſe ſe ſcribit Autor nomen *peccati philoſophici.* Refert autem hanc theſin: *Peccatum aliud dicitur Philoſophicum, aliud Theologicum. Hoc eſt formalis offenſa Dei, ex eoque* pag. 9. *capite ſpecialem habet malitiam: illud ne quidem eſt peccanti ſemper imputabile, ut factum contra Deum ejusque legem, adeoque non appareat, unde ſemper mereatur pœnam ſenſus æternam.* Sequitur alia 10. *Ignatii Jonghe: Peccatum philoſophicum non meretur æternam pœnam ſenſus, uti nec originale, quam tamen pœnam peccatum actuale mortale Theologicum mereri manifeſtum eſt. Non alia de cauſa illam meretur, quam quod ſit malitiæ infinitæ. Malitiam infinitam ex eo habet, quod ſit gravis & formalis offenſio perſonæ dignitatis infinitæ, cognitæ qualis.* Poſt alia *Reuxii* quoque verba ad- 11. ducuntur: *Peccatum Philoſophicum, ut vocant, non eſt formalis of-* d. l. *fenſa Dei: neque adeo meretur pœnas ſenſus æternas.* Item: *Pœnam peccati mortalis æternam futuram docet fides. At unde hanc meretur? Non incongrue offenſæ Dei malitiam quodammodo infinitam ut cauſam aſſignaveris. Peccatum Philoſophicum, ut Schola appellat, cum non ſit formalis offenſa Dei, pœnis ſempiternis multi exi-* 12. *munt: Nec immerito, ſi ſpeculari liceat Theologis Scholaſticis.* Denique *Bruni: Cum Theologi ſtatuant, peccatum mortale Theologicum pœnas ſenſus æternas mereri, quia eſt gravis & formalis offenſa Dei, ſub ratione ſummi & infiniti boni agniti, paſſim etiam negant, peccatum Philoſophicum æternas pœnas ſenſus mereri, cum illud non ſit formalis offenſa Dei, ſub ratione ſummi & infiniti boni agniti. An non recte?* 14. *Nobis quidem ita apparet. Sed apud timoratos judicium eſto.* Item: *Quæ hinc invidioſa duci poſſint corollaria, non videmus. Unum nos tantum inferimus, peccatum hoc non mereri pœnas ſenſus æternas, hoc nixi argumento: Ideo præciſe quis illas incurrit, quia graviter formaliter offendit Deum ſub ratione ſummi & infiniti boni cognitum. Philoſophicum autem cum illa cognitione non committitur.* 15. *Igitur pœnas illas ſenſus æternas non meretur; aut illas Philoſophice peccans non incurrit. Nobis certe ea recte dici poſſe videntur: & cur non omnibus?* Stabilita hoc modo quæſtione facti, de jure inqui-

rit Autor, num ista thesis vere sit hæretica, & quod talis sit, indubitatum esse statuit, judicium viri alicujus insignis afferens, qui Romæ dixerit, esse hæresin, sed oppositam illi, quam *Molinas* produxerit. Hunc enim docuisse, eum qui de solo Deo cogitet, non peccare, licet atrocissima crimina perpetret: Jesuitas vero in oppositum errorem incurrere, cum dicant, quod nec maxima crimina pœnas inferni mereantur, dummodo committantur ab iis, qui de Deo non cogitant.

pag. 17. Cum igitur de hæresi constet, bene meritum de Ecclesia censet, qui eam denunciaverit, & optat, ut pari libertate dudum admoniti fuissent Jesuitæ, quando disciplinam Christianam dogmatibus suis corrumpere cœperint. Addit, si etiam novus hic error dissimulatus fuisset, universalem totius populi depravationem, omniumque scelerum licentiam secuturam fuisse, cum magnam juventutis in Europa partem Jesuitæ erudire soleant. Nisi igitur, ait, amoris proprii idololatria excœcati essent, gratias monitoribus agere debuissent. Jam cum ad propositam quæstionem candide non respondeant, se ipsos prodere dicit, & in magnum contemtum adducere; nihilominus tam protervos esse, ut seditiosos vocent, qui vel hiscere

20. contra se audeant. Probat hoc inter alia testimonio *Palafoxii*, Episcopi Angelopolitani, & prædictum hunc lapsum esse notat a *Mutio Vitelleſco* Societatis Generali, ante annos plus quam septuaginta scribente, fore ut nimis liberæ quorundam e suis opiniones Ecclesiam in magnum malum sint conjecturæ; unde & docendi modum improbarit eorum, qui inter opiniones vagas & ambiguas fluctuantes dicunt: *hoc potest doceri; hoc est probabile; sunt, qui ita sentiunt.* Agnovisse dicit implementum ominis illius nuperum Jesuita-

22. rum Generalem *Joh. Paulum Olivam*, cujus verba ex Tom. III. conc. 29. part. 2. Latine versa hæc sunt: *Vix domum alicujus Ecclesiastici intravi, cum me interrogavit, quid mihi videatur de periculosissima & universali hac peste. Si quæro, quam intelligant, confestim respondent, de confusione illa extrema se queri, quæ in medio Catholicorum oriatur ex frequentia opinionum, quas vocant probabiles. Per has enim probantur hoc tempore usuræ Zacchæi, ambitio Simonis, violentia Esavi, murmura discipulorum, concussiones Antiochi, iniquitates scribarum, & excepta impudicitia Herodis, & crimine Amnonis, quæ nondum aperte laudantur, in nihilum rediguntur omnia, quæ*

in

in tabula Moysis & in Ecclesia fidelibus præcipiuntur. Talia in ædi- pag. 23.
bus Cardinalis *Bonæ* dicta esse putat Autor, ejusque gravem censuram ex libello *de principiis vitæ Christianæ* contra licentiam illam allegat. Hujus vero præcipuos autores esse Jesuitas, demonstratum esse dicit a Pastoribus Galliæ, in excerptis ex libris Jesuitarum, quos vocant, *de Casibus*, Clero regni exhibitis, & ad eosdem pertinere constitutionem Alexandri VII. A. 1665 editam, cu-
jus verba quædam Gallice refert hoc sensu: Summe dolere Ponti- 23.
ficem, quod opiniones resuscitentur vel novæ prodeant, quibus pietas Christiana laxetur & animæ corrumpantur; ab audacibus enim ingeniis quotidie majorem licentiam sumi, & in casibus conscientiæ insensibiliter sententias plane alienas a simplicitate Christiana & sanctorum Patrum doctrina in Ecclesiam induci, ex quibus periculum sit, si eas sequantur fideles, ne maxima morum depravatio nascatur. Tanto igitur periculo merito remedium quærendum esse judicat; si enim invaluerit hæc Jesuitarum doctrina, nullum futurum esse atheum, aut affectibus suis servientem, qui non omnem de Deo cogitationem ex animo sit ejecturus, ut numero peccantium eximatur, notitia quippe cariturus, quam Jesuitæ ad formam pec-
cati requirunt. Posthæc ad omissionem vocabuli *tantisper* respon- 27.
dens, eam non solum, ut supra fecerat, innoxio memoriæ lapsu, qui cuivis condonandus sit, excusat, sed & adversarios ob maledicendi studium, & quod de Jansenismi hæresi, quam imaginariam vocat, tantas turbas excitare nunquam desinant, acriter persequitur. Mon- 33.
strat porro, etsi vocula illa *tantisper* non fuisset omissa, errorem assertionis non emendari, neque sententiam Jesuitæ *Reuxii* defendi posse.

Pluribus inde demonstrationibus evincere conatur, quam nullo fundamento nitatur distinctio illa peccati Philosophici & Theologici, quodq; minime realis sit; utq; speciatim Thomæ Aquinatis sententiæ, quem tamen Jesuitæ pro Doctore agnoscant, adversetur. Ostendit etiam, quam absurda ex asserto illo sequantur. Allegat & summe improbat dictum *Jacobi Platelii* Jesuitæ Duaceni in Synopsi Theologiæ A. 1679. edita scribentis: *Hinc peccatum, quantumvis ra-* 50.
tioni graviter repugnans, commissum ab invincibiliter ignorante, aut non advertente Deum esse, aut peccatis offendi, non est mortale: cum

 enim

enim nullum etiam virtualem & implicitum Dei contemptum includat, stare potest cum charitate perfecta & amicitia divina. Unde tale peccatum quidem esset grave gravitate Philosophica, præcise sita in repugnantia cum natura rationali qua tali, cujus consideratio pertinet ad Philosophũ moralem; non tamen Theologica, consistente in repugnantia cum lege & bonitate divina. Hæc enim malitia licet fundamentaliter sit prior Dei prohibitione ejusque cognitione, sumta tamen formaliter est posterior. Destruit etiam, quicquid excipi potest ad excusanda talia dogmata, quæ piis, ut ait, non possunt non horrori esse, atheos vero omniumque facinorum & probrorum reos feliciores quam vere Christianos & Deum timentes faciunt. Stabilit orthodoxam regulam verbis Thomæ: *Ex parte aversionis ab incommutabili bono consequitur peccatum mortale, reatus pœnæ æternæ, ut qui*
pag. 55. *contra æternum bonum peccavit, in æternum puniatur. Aversio vero illa a Deo, bono incommutabili, & conversio ad bonum commutabile, in omni peccatore etiam præter intentionem suam peccante invenitur.* Cum vero Jesuitæ in Apologetico suo effugium quærant, & a thesi Divionensi eatenus recedere videantur, dum eos, qui ex proposito graviter peccant, a siniſtra Christi in judicio collocandos esse concedunt, inter eos scilicet qui in æternum eant supplicium; summæ tamen & plusquam Socinianæ impietatis eos accusat, quod illa Christi verba ita cavillentur, quasi sensus sit, tales peccatores flammis illis in æternum cruciandos non esse, sed fore ut aliquando iis liberentur. Hoc pro nova hæresi denunciandum esse arbitratur, quia nullo modo, secundum analogiam fidei, liberatio illa locum habere possit, cum fieri nequeat sine conversione damnatorum; hæc autem neque sine gratia Dei fiat, nisi Pelagii doctrinæ locus detur, neq; gratia Dei per Christũ data ad damnatos ad infernum pertineat.
62. Addit notabilia de peccatis gentilium, de quibus Paulus dicit, quod ignorent Deum; quorum tamen paucissimi, ex opinione Jesuitarum, damnatione digni essent, vel si damnentur, pœnis tamen sensus ignis æterni liberandi forent, inepta quidem, ut Autor arguit, restrictione, cum æterna & infinita sit pœna damni ob peccatum ex aversione erga Deum infinitum & æternum commissum, etsi pœna sensus, quatenus ad corpus pertineat, ex doctrina Thomæ P. 1. 2. q. 87. a. 4. c. finita dici possit. Contrarium sentientes in Origenistarum

rum deliria lapsuros esse notat, & fundamentum erroris hujus ex alio fluere indicat, quod Jesuitæ plerique de amore Dei pravam foveant opinionem. Allegat enim thesin A. 1689 in schola eorum Pontimusitana defensam: *Homo non tenetur amare finem suum ultimum, neque in principio, neque in decursu vitæ suæ moralis.* Opponit horribili huic effato dicta Augustini Serm. 19 de verb. Apost. quibus amorem in Deum ab omnibus vere fidelibus exigit. Subtiliora sunt, pag. 78.
quæ de alia Jesuitarum exceptione commentatur, cum dicant, ad peccatum Theologicum sive æterna pœna dignum sufficere cognitionem Dei etiam sub idea obscura & confusa: hanc autem habere ait Autor omnes paganos & idololatras, imo & atheos, ergo omnes peccare theologice. Plura subjungit de voculis illis *tantisper* & *inculpate*, quibus thesin ab invidia liberare voluit *Reuxius*; Jesuitarum etiam libros thesesq; citat Autor, in quibus absq; illa limitatione peccatum formale esse negant, nisi cognoscatur malitia, & inde absurdissimam sequelam deducit. Ostendit porro, quot myriades paganorum, etsi variis de Numine opinionibus imbutorum, in specie Americanorũ, sufficientia media humana ad cognoscendũ Deum non habuerint, quibus tamen Paulus *vindictam ignis denunciat, quod non cognoverint Deum*, II. Thess. I, 8. *& quos sine Deo in mundo* fuisse asserit, Eph. II, 12. Hos igitur omnes, si Jesuitæ recte sentiant, inculpate Deum ignorasse. Negat autẽ & Jesuitis contradicit, quod habuerint media divina, gratiã nempe, quam illi vocant, sufficientẽ, quamque omnibus hominibus a Deo dari statuunt; quod illorum dogma pluribus refellit & Pelagianismi arguit. Provocat ad librum A. 1651 & seq. bis publicatum titulo *Apologiæ SS. Patrum*, ad quem huc usque Jesuitæ non responderint. Urget dictum Augustini *Lib. de grat. & lib. arbitr.* ubi inter alia scribit: *Etiam illa ignorantia, quæ non est eorum qui scire nolunt, sed & eorum, qui tanquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, ut sempiterno igne non ardeat, si propterea non credidit, quia non audivit omnino, quod crederet, sed fortasse, ut mitius ardeat.* Et verbis Pauli ad Lycaonios Act. XIV, 16. *Deus in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi viis suis*, prorsus destrui contendit omnia, quæ de gratia sufficienti docent Jesuitæ. Cumulat plura pro sua de gratia per se efficaci sententia, & contradicit universali ad salvandos omnes homines gratiæ. Ad ea vero

89. 95. 99. 105. 121. 125. 134.

quæ

quæ Jesuitæ regesserant, respondet, & specialiter ad ea, quæ *Reuxius* D. *Steyarto* Lovanienſi oppoſuit. Theſes autem contradictoriæ eorum hæ ſunt; Steyarti: *Fieri poteſt, ut qui neſciunt, an Deus ſit, peccent peccato vere ſpirituali & Theologico*; Reuxii: *Fieri non poteſt, ut, qui neſciunt, an Deus ſit, peccent peccato vero, formali & Theologico.* Huic etiam Apologiſtam novum contradicere ait, cum ſtatuit, Americanorum, qui tamen neſciant, an Deus ſit, peccata eſſe vera, formalia & Theologica, item quod raro acciderit, ut tantum fuerint philoſophica. Addit exemplum notabile *Jeſuitæ Delphenſis*, qui per
pag. 152. avaritiam noluerit impuberes Catholici cujusdam defuncti liberos ex eleemoſynis ad id deſtinatis alere, ut in religione Catholica educarentur, cauſatus, ignorantiam eorum non fore damnabilem; quo de caſu literas extare notat typis excuſas. Ultimo capite in cenſuram vocat theſes *Duffii* Hiberni, monachi *Recollecti*, ſed Jeſuitis ita dediti, ut in eorum gratiam, cum condemnatione ſuarum propoſitionum ab Innocentio XI. A. 1679 publicata offenſi eſſent, nonaginta theſes Lovanienſium Theologorum excerpſerit & in Hiſpaniam miſerit, ad quas tamen omnes a Facultate Lovanienſi A. 1683 d. 4. Maji ita reſponſum eſſe refert, ut Pontifici penitus ſatisfactum
155. fuerit. Inter *Duffii* autem theſes hæc eſt: *Nulla furta, adulteria, homicidia, aliave ſcelera, quantumvis enormia, habent rationem peccati formalis aut divinæ offenſæ in invincibiliter ignorante omnem Dei legem, prohibitionem aut exiſtentiam.* Explicat inde, quæ ignorantia vincibilis dicatur, vel invincibilis, & monachi opinioni tertium hæreſis locum aſſignat, primum & ſecundum theſibus Divionenſibus & Lovanienſibus. Finit gravi ad Jeſuitas adhortatione, ut abſtinentes a calumniis & convitiis, errores ſuos agnoſcant & retractent. Iſti refutationi ſubjuncta eſt, ut diximus, ipſa Jeſuitarum Apologia, & huic præterea annotationes breviuſculæ adjectæ ſunt, ex quibus pauca quædam referimus. Cum apologiſta Janſeniſtis, quos vocat, objeciſſet, quod excepto articulo de Euchariſtia in omnibus fere
185. cum Calvinianis conſentiant, pro maxima id calumnia & impudentiſſimo mendacio habet Arnaldus, primos ejus inventores nominans *Annatum* & *Meynerium* Jeſuitas. Quantum vero a Reformatis diſſentiat, ex ſcriptis ſuis, quæ recenſet, ſatis ait conſtare. Objectio-
187. ni, quod Janſeniſtæ omnibus permittant S. literarum lectionem reſpon-

reſpondet, prohibitionem veterem pro temporis ſtatu ab Eccleſia factam mutatis & ceſſantibus cauſis haud immerito ceſſare debere, id quod ſpeciatim ad prohibitionem lectionis illius applicat teſtimonio Card. *Richelii* & Jeſuitæ *Serarii*. De indulgentia, qua Jeſuitæ in
pag. 92. abſolvendis, qui peccata ſua apud illos confitentur, uti dicuntur, notabilia exempla affert ex *Baunio* Theol. Moral. tract. 10. p. 475. & *Maſcarenio* de Sacramentis Tract. 4. diſp. 5. n. 284. qui cenſet, non eſſe removendos neque a Miſſæ celebratione, neque a Sacra communione, qui eo die qualiacunque infandæ libidinis crimina commiſerint, dummodo per confeſſionem rite ſint diſpoſiti.

TRADITION DE L' EGLISE ROMAINE SUR la Grace. Tome troiſieme contenant &c. par Mr. Germain, Doct. en Theologie.

id eſt,

D. Germani Traditio Eccleſiæ Romanæ de Gratia. Tomus III, quo novæ declarationes continentur, & objectiones Stephani des Champs Jeſuitæ, ignorantiæ, falſitatis & calumniæ convincuntur.

Coloniæ, apud Nicolaum Schouten, 1690, in 12. Plag. 26.

TOmum primum hujus operis enarratum invenient lectores in *Actis noſtris* A. 1688 p. 363: alterum p. 402. Lucem etiam afferent quæ excerpſimus ex epiſtolis *Principis Contii ad Jeſuitam des Champs* in Actis 1689, p. 428. & ex *Defenſione doctrinæ de gratia & prædeſtinatione* Proteſtantibus oppoſita p. 570; nec non relata ex libro *Gregorii Coronelli* de Congregationibus Romæ in controverſia de auxiliis gratiæ habitis, in Actis 1687. p. 353. Agnoſcit ipſe Autor in præloquio *Tomi hujus* III, ſuperfluam videri poſſe diſputationem de quæſtionibus hiſce operoſiſſime ventilatis, nec dignum reputat Jeſuitam, cujus gratia reſpondendi labor ſuſcipiatur; aliis itaque cauſis motum ſe eſſe dicit, ut Tomum hunc ederet. Inter has potiſſimas allegat, ut ſuam ſententiam, quam Catholicam vocat, ab hæreſi Calvini diſtingueret, & Eccleſiam Romanam ab imputato Pelagianiſmo

denuo vindicaret, irritatus scriptis *D. Melchioris Leydeckeri* Theologi
cap. 1. Batavi, & *D. Jurii*, quæ allegat & taxat. Fatetur, ab aliis satisfactum non esse objectionibus Protestantium, nominatim reprehendens *Sanctium* (des Saintes) & *Albertum Pighium*; nec magis probat silentium, quod Jesuitæ ad imputationes illas servaverint. Solis itaque Augustini & Thomæ discipulis (Jansenistas ante omnes innuit) deberi, & Tomis prioribus hujusoperis evictum esse existimat, quod orthodoxa & purissima sit Ecclesiæ Romanæ sententia, utut Jesuitæ
2. ab errore non sint immunes. Cum vero D. *Jurius* doctrinam *de gratia efficaci* ab Innocentio X in Bulla contra quinque propositiones Jansenii damnatam esse contendat, & Pontificis declarationem post Bullam oretenus & scriptis factam parvi faciat, id magna cum diligentia agit, ut ostendat declarationem illam plurimum valere, & Bulla Innocentii in statu hujus quæstionis nihil mutatum, sed relictum eum esse, quomodo sub Paulo V & Urbano VIII fuerit. Provocat ad libros nuperrimos *Laurentii Brancati Cardinalis de Laurea, & Macedo Lusitani*, qui inter Jesuitas annis XXII versatus, & quarto voto obstrictus ad Franciscanos transiit, item *Henrici de Noris* & aliorum, ex quibus manifestum esse ait, non placere tot Theologis & Sodalitiis sacris, quæ Jesuitæ docent. Ipsius etiam *Jurii* testimonium ex libro *de pace inter Protestantes* adducit fatentis, *saniores e Scholasticis & Pontificiis doctoribus, Thomistas, Dominicanos & alios impediisse, ne gratia per se efficax anathemate in Ecclesia Romana feriretur.* Jesuitas etiam in colloquio d. 14. Febr. A. 1653 Romæ cum Dominicanis habito agnovisse monet, causam Jansenianam separatam esse a controversia de Auxiliis, in congregationibus tractata. Dubitat tamen de eorum candore, putatque sub alio nomine Molinismum a Jesuitis pro dogmate Ecclesiæ venditari. Optat & felicem prædicat Pontificem, quicunq; is fuerit, qui ultimam manum huic liti admoturus, & decennales Clementis VIII & Pauli V labores decreto novissimo coronaturus sit. Deplorat interim calamitatem Romanæ Ecclesiæ, quam ex dilatione decisionis sentiat, quippe qua
3. etiam conversio Protestantium retardetur. Hinc ad librum Campiani accedens, eundem illum esse dicit, quem ante annos triginta septem sub titulo *Secreti Jansseniani* procuderit, dudum ab *Abbate de Burzeis* justo opere refutatum, quem nunc novo titulo *Traditionis Ecclesiæ* immerito ornatum & a contumeliosis quibusdam dictis purgatum produxerit. In hoc Autor noster Tomum I hujus operis plane intactum reliquisse Campianū, eoq; ipso fassum esse monet, traditionem Ecclesiæ de hoc dogmate a sexdecim seculis usq; ad Concilium Tridentinum liquido fuisse demonstratam. Adscribit hac occasione & infra denuo, insigne dictum Cardinalis Poli ex *Pallavicino* Lib. VIII. Hist. Conc. Trid. cap. II. §. 2. quo Patres Concilii monuit, *ut etiam adversariorum scripta cum animi æquabilitate legerent, ne pronis ad cuncta refellenda votis veritatem quærendo amitterent. Igitur ne dicerent*, Lutherus hoc scripsit, ergo falsum: & *cavere* jubet *Pighii exemplum, qui dum universam Lutheri doctrinam de peccato originis rejiceret, prope in Pelagianorum errorem lapsus fuerit.* Tales plerosque esse judicat Autor, quos Campianus ad probandam Ecclesiæ traditionem adduxerit. Prolixus inde est, ut contra adver- cap. 4. 5.
sarium obtineat, decreto Innocentii X supra allegato contradictū a Jansenii defensoribus non esse, sed illud summa cum reverentia acceptum. Speciatim defendit scriptum in tres areolas distinctum, in quibus Augustini, Molinæ & Jansenii sententiæ juxta se positæ, & Pontifici exhibitæ fuerunt. Cum vero *Acta congregationis de auxiliis* male habeant Molinæ sectatores, & eorum publicationem alio 6. 7.
Innocentii X decreto A. 1654 vetitam fuisse urgeat Campianus, declinare hanc objectionem nititur Autor, non tantum, quod Bulla illa Pontificis a Clero Gallicano non fuerit recepta, sed quod eam pro tempore & in primo circa causam Jansenianam fervore emissam esse dicat, neque fidei actorum noceat. Adducit etiam exempla aliarum prohibitionum ex collegio inquisitorio, quibus editio librorum quorundam interdicta sit ob causas quasdam, quæ materiam & fidem non tangunt. Queritur quod Jesuita Bullam adducens, clausulam mala fide omiserit, qua præcipitur, standum esse decretis Pauli V & Urbani VIII: hos vero silentium in controversia de auxiliis ad tempus solum imposuisse. Pergit ad rejiciendam toties, ut ait, 8.
repetitam calumniam, quod Augustiniani sive Jansenistæ in articulo de gratia cum Calvino & Reformatis consentiant. Apponit verba Jansenii ex Lib. VIII de gratia cap. 15, ubi ex Thomæ, Scoti & speciatim ex Bonaventuræ traditis concludit, *gratia quantumcunque efficaci, etiam tali, qualis in Cœlo dabitur, nullo modo tolli libertatem*;

& adversariũ reprehendit, quod in versione Gallica pro *efficaci* substituerit *necessitantem*. Subjungit alium Jansenii locũ ex Lib. VI de Gratia cap. 34. ubi *non solũ coactionis, sed & necessitatis immutabilis voluntariæ expertem facit hominum libertatem, eamq; adutrumlibet indifferentem esse cum Scripturis, Augustino & Patribus, & Catholica fide perlibenter se fateri dicit; negari autem a Patribus judicat, quod in illa indifferentia generaliter sita sit humani arbitrii libertas.* Igitur non Jansenium solum, sed multo magis, quos hodie vocant Jansenistas ab opinione Reformatorum de irresistibilitate prorsus excusat, ad eorum scripta provocans, illud præsertim, quod sub nomine *Pauli Irenæi*, Jesuitæ *Annato* oppositum fuit, ex quo *Dionysii Petavii* itidem Jesuitæ celeberrimi notabilia verba *Theol. Dogm. Tom. I Lib. IX p. 602.* adducit, quæ digna nobis visa sunt, ut hic inserantur: *Illud, quod per Christi merita tribuitur donum, non solum dat posse, si velint, sed etiam velle, quod possunt, & est tale, ut, eo dato, non nisi perseverantes sint*; i. e. *ut certo, & quod in scholis dicitur, infallibiliter perseverent*; *tametsi libere gratiæ illi donoque consentiant, non necessario, sed ita, ut dissentire possint, si velint: quod Tridentina scivit Synodus*; *quamvis ut non dissentire velint, eodem illo perseverantiæ dono perficitur.* His calculum suum adjicit Autor, & hanc affirmat Ecclesiæ sententiamesse, quam Campianus non magis intelligat, ac illam,
cap. 9. 10. quam Reformati fovent. Cum autem omnis difficultas in conciliatione libertatis humanæ & gratiæ operantis consistat, denuo & pluribus conciliandi modum explicat. Calvinum ait de conciliatione desperasse, nisi pro stabilienda gratiæ omnipotentis efficacia, libertatem arbitrii humani plane tolleret. Contrario errore Molinam gratiæ efficaci detraxisse, quæ humano tribueret arbitrio. Medium tenuisse Augustini & Thomæ discipulos, dum libertatem etiam post peccatum agnoscant, sed quæ efficacia gratiæ unice sanari possit; & hanc esse mentem Concilii Tridentini confidenter asserit, testimonio *Bossueti* Episcopi Meldensis ex Lib. XV de Variat. Protest. n. 146. dicta confirmans, ut & decretis *Lovanienſium* & *Duacenorum* contra *Lessium*. Adversario non solum Romanæ, sed & Reformatorum doctrinæ ignorantiam imputat, inprimis quod nesciat, hodiernos Reformatorum Theologos a Calvini sententia recessisse, & cum
11. Augustino & Thoma consentire. Testes adducit *Cardinalem Richelium*

lium Lib. III de Liber arbitr. *Veronium* Lib. I Controvers. cap. 2. *Walenburgios* in tractatu de appropinquatione Protestantium ad doct. cathol. *Vincentium Baronium* Dominicanum in libello Gallico, *Hæreticus Convictus*. *Arnaldi* præjudicia contra Calvin. *Bossuetum*, qui Expositione veræ sententiæ Concilii Tridentini, Reformatos ad consensũ in hac quæstione permoverit, quod Jesuitæ ex principiis Molinæ nunquam, ut ait, præstare potuissent. Denique *Fabrum Parisiensem* (le Fevre) adducit, Autorem recentem, qui ex omnibus Protestantium confessionibus orthodoxam doctrinam de hoc articulo eruerit. His addit quædam ex *Melanchthone*, *Bucero* & *ex Actis* cap. 12.
colloquii Ratisbon. A. 1541, item ex *D. Jurio* & *Buxtorffio* juniore, cujus verba retulit *Sanctamorius*. Impietatis ergo accusat Autor ad- 13.
versarium, quod scribere ausus sit, irreconciliabiles esse Reformatos cum Ecclesia Catholica in hac controversia: nec vera esse, quæ Concilio Tridentino imputet, quasi gratiam efficacem damnaverit. Negat etiam omnes Lutheri & Calvini sententias de hoc articulo damnatas esse, sed tantum mala consectanea & abusus, quos illis imputat; quam vere, hic non examinamus. Bene tamen est quod fatetur, sub initium reformationis fuisse inter Catholicos, quos vocat, qui indiscrete in hac materia locuti, Pelagianismi suspectos se fecerint; id quod verissimum esse, acta illius temporis & libri innumeri ostendunt. Nec parum minuit jactatam ab Autore Ecclesiæ Romanæ orthodoxiam, quod vel ipso agnoscente, post tot annos & tam operosas disceptationes, Pontifices tamen non audeant reliquias Pelagiani erroris, a Molina collectas, mascula pietate dissipare; quod indicio est, non frustra Lutherum aliosque reformationem hujus dogmatis ursisse, quod non solum illo tempore cathedras & pulpita impleverat, sed & hodie myriades doctorum magnæ autoritatis in Romana Ecclesia habet, a quibus defenditur. Concludit inde, ex adversarii 14.
sui, veterani licet & annos plus septuaginta quinque nati, exemplo satis apparere, tantos non esse Jesuitarum Theologos doctrina & acumine, quantos sese venditent, hortaturque eos, ut vel Reformatorum, Calvini rigorem deserentium, exemplo sapiant, & Molinismo suo renuntient. Hæc, quæ huc usque recensuimus, ad præloquium Campiani reposita sunt, primamque hujus Tractatus partem constituunt.

P. II. cap. I. *Parte secunda* Autor sex capita, in quæ liber adversarii distributus est, adoritur, & in genere repetit, certissimum esse, quod sententia Augustini, sive Jansenii, neq; gratiam necessitantem ad bonum, neque coactionem ad malum, multoque minus impossibilitatem servandi legem Dei, (qui errores Calvino imputantur) inducat, sed isti aliique potius ex Molinæ & Jesuitarum atque Arminianorum opinionibus (cum quibus Jesuitæ in plurimis consentiant,) oriantur. Indignatur, quod non pudeat Jesuitas Jansenium criminari, ac si doctrinam suam non ex Augustino, sed ex Calvino hausisset, cum ipse Augustini opera universa decies, & quæ contra Pelagianos disputavit, tricesies perlegerit, tantoque zelo contra Reformatos, inprimis Sylvæducenses, scripserit, ut iis summe fuerit exosus. Allegat locum ex libro illius VIII. cap. XXI. ubi quinque capita proponit, in quibus sua sententia de concordia gratiæ & liberi arbitrii a Calvini traditis discrepet. Nihil referre ait, quod quidam ex Reformatis, aliis licet verbis, idem sentiant, nec desint, qui iisdem phrasibus utantur, e. g. *Ludovicus Blancus* Sedanensis olim Professor; neque enim omnia, quæ hæretici scribant, rejicienda esse. Speciatim ostendit, distinctionem inter gratiam Adamo & Christo datam, & quæ hominibus post lapsum data est, non Calvino, sed Augustino deberi, idque Clementem VIII in oratione & scripto, Tomo II. Autoris P. VI. p. 104. seq. allegato professum esse, multosque alios egregios Theologos, & inter hos *Cardinalem de Laurea*, ipsum denique Campia-
2. num in literis ad Principem Contium id agnovisse indicat. Hac distinctione Jansenium defendit, repetitis ejus dictis supra ex Tom. III. Lib. VI. de grat. cap. 34. relatis, urgens, quod liberum arbitrium ejus sententia minime tollatur, licet indifferentiam Molinæ prorsus rejiciat, & prolixe monstrat, quomodo gratia efficax a necessitan-
3. te differat. Concilii Tridentini decretum, quod voluntas assensum gratiæ moventi negare possit, sensu diviso, non autem composito, accipiendũ esse, denuo monet; de qua subtilitate aliquid in relatione epistolarum Contii Principis in Actis A. 1689, p. 431. & seq. notavimus. Aliam ad eundem scrupulum dissolvendum ex Cardinali *Laurea* affert, distinguente inter *voluntatem consideratam secundum se, & ut est informata gratia actuali & actualiter cum illa cooperante.* Priori sensu, i. e. diviso, resisti posse concedit Autor, non item posteriori, & dis-

& dissentienti Calvino opponit Augustinum Lib. XXII. de C. D. cap. 30. docentem, quod neque in beatis cesset liberum arbitrium, licet peccare non possint, nec Deo illud desit, qui itidem peccare nequeat. Thesin inde Campiani tertiam, ex disputatione sub ejus præsidio A. 1646, a *Principe Contio* sedecim tunc annorum adolescente defensam, rigide examinat, & Semipelagianismi ream facit; utq; ambiguitatem & obscuritatem disputationis illius in conspectum producat, totam sub finem libri adjicit. Verba thesis, quæ potissimum in censuram vocat, hæc sunt: *Gratiæ efficacis essentia, seu formalis ratio, non consistit in motione voluntatem physice vel moraliter ad consensum prædeterminante; non in speciali motionis congruitate, quæ in sufficiente gratia locum non habeat: non in ea motione, prout divinæ conditionalium scientiæ subest; non in denominatione a consensu petita. Est ergo ipsa gratiæ entitas, prout de facto consensum infert, tanquam connotatum efficacitate adæquate sumta posterius. Inefficax gratia redditur per solam creatam voluntatem: at efficax simul atque indivisibiliter per hanc & per ipsam gratiam.* Adscribit postea, ne solo Augustino, apud Jesuitas, ut putat, parum valente, niti videatur, locum ex Autore veteri incerto, *de vocatione Gentilium*, qui alias Molinæ opinioni favere videtur, his verbis Lib. II. cap. 26: *Nullum genus, nulla species cujusquam virtutis occurret, quæ vel sine dono divinæ gratiæ, vel sine consensu nostræ voluntatis habeatur. Ipsa enim gratia hoc omni genere medendi atque auxiliandi agit, ut in eo quem vocat primam sibi receptricem & famulam donorum suorum præparet voluntatem. Nam virtus nolentium nulla est.* Addit alium locum ex epistola ad Demetriadem, quæ eidem autori tribui solet, & huc usq; imputationem, quod ex gratia efficaci coactio ad bonum sequatur, & Jansenius cum Calvino consentiat, amoliri voluit.

Post hæc alteram diluit, nulloque modo sequi dicit, quod ex cap. 4.
eadem doctrina homines ad peccandum cogantur. Affert distinctionem *Guil. Estii* in Mag. Sent. II. dist. 24. cap. 2. & 16. inter necessitatem absolutam atque naturalem, & restrictam atque consequentem; item puram & conditionalem; & posteriori modo, ut supra *cap. 3.* dicere cœperat, intelligendos esse Patres monet, cum scribunt, quosdam necessario peccare, i. e. non coacte, sed consequenter & infallibiliter. Summam controversiæ breviter expressam esse

dicit

dicit a *Generali Dominicanorum* in colloquio cum Jesuitis A. 1653 habito, cujus supra etiam mentio facta est, hac formula: *Ad merendum & demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur libertas ab omni necessitate, sed sufficit libertas ab omni coactione, hoc est a violentia & naturali necessitate.* Iisdem fere distinctionibus, quibus se ab objectione necessitatis Autor expedivit, etiam utitur in explicatione quæstionis *de possibilitate servandi legem*, adductisque Augustini & aliorum sententiis Molinismum oppugnat & reformat; Lutherum vero & Calvinum crassissimi erroris accusat, quod etiam cum concursu gratiæ divinæ impossibilem legis observationem esse statuerint; quasi scilicet horum sententia nullam distinctionem vel mitigationem admittat, & possibilitas omnis perfecta, absoluta & ejusdem generis & naturæ sit. Ex Molinismo autem deducit, cessante gratia sufficienti, qualem Jesuitæ probent, impossibile esse, ut lex servetur; item, quod
cap. 5. illa impossibilitas peccatores excuset. De vexatissimis quæstionibus, quarum causa Jansenistæ in magnam invidiam adducuntur, num Deus velit, ut omnes homines salventur, & an Christus pro omnibus mortuus sit, multa disputat Autor, de quibus cum satis notum sit, & ex plurimis scriptis constet, quæ sit Jansenii, Arnaldi & aliorum sequacium sententia, opus non est, ut pluribus hic agamus. Exhibentur tradita *Thomæ Aquinatis* Part. I. Summ. qu. 19. art. 16. & Cardinal. *Laureæ* d. l. cap. 20. ubi cum Augustino dictum Apostoli: *Deus vult omnes homines salvos fieri*; interpretatur de omnis generis hominibus. Ipse etiam Autor alia Pauli dicta Rom. V, 18. & I. Cor. XV, 22. distributive accipit, quod nempe omnes, qui vivificantur & justificantur, non nisi per Christum vivificentur & justificentur. Ex eodem Thoma decidit, docendum esse, quod Christus mortuus sit pro omnibus, contra Calvinum, qui pro prædestinatis tantum mortuum esse, iisque solis donum fidei & justitiæ ex merito Christi dari docuerit. Ideo autem universalem illam de morte Christi propositionem admittit Noster, quia (1) mors ejus sufficiens sit pretium pro omnibus. (2) Quod Sacramenta Ecclesiæ etiam reprobis distribuantur. (3) Quod pro omnibus mortuus sit voluntate antecedentis, sive signi. (4) Speciatim etiam pro illis ex fidelibus, qui relabuntur in peccatum & in eo pereunt. Hæc an sufficiant ad distinguendum Jansenii dogma a sententia Reformatorum, quos Particularistas

stas vocant, Theologi viderint. Interim producit Jesuitam *Petavium*, iterumque *Lauream*. Cum vero ultimum Campiani caput cap. 6.
non ex veteri editione repetitum, sed de novo compositum sit, & in eo opinio de gratia sufficienti, quam idolum Jesuiticum Autor vocat, multo labore ornetur & stabiliatur, omnium diligentissime & prolixissime dogma illud Molinianum in examen vocatur, & simul ostenditur, alio sensu Thomistas & Jansenistas, alio Molinam & Jesuitas terminum illum *gratiæ sufficientis* intelligere, idque testimonio multorum autorum, qui de quinque propositionibus Jansenii scripserunt, probare, omnibusque exceptionibus & effugiis, quibus Jesuitæ gratiæ efficaci sufficientem peræquare & substituere, ut scribit, allaborant, occurrere nititur, vehementer questus, quod pro hæreticis diffament, qui hoc illorum jugum subire nolint, & nominatim taxat *Ferrerium* Jesuitam in libro Gallico, cui titulus est, *Idea Jansenismi*, acerrime Jansenio & sectatoribus insultantem: nec Campiano parcit, qui toties meliora edoctus in decrepita senectute calumniis non abstineat; cum tamen Jansenistæ, quos ille vocat, nihil aliud in Jesuitis, quoad has controversias reprehendant, quam quod iisdem Dominicani & alii Thomistæ objectant. In Epilogo ad Campianum conversa oratione, ad emendandum errorem gravissime eum hortatur, miratus, quomodo in eo persistere potuerit, postquam, ut jactaverit, libellum Augustini de correctione & gratia intra tres menses sexagies legerit. Hujus ipsius libelli, quem Augustinus monachis Adrumetanis opposuit, analysin subjungit, scopumque & summam ostendit, quod nempe correctio delinquentium omittenda non sit, licet gratiam ad resistendum non acceperint. In hoc etiam tractatu distinctionem supra notatam, inter gratiam Adamo ante lapsum & hominibus post lapsum datam tradidit Augustinus, & disquirentes, cur perseverantiæ donum omnibus non detur, ad profunditatem judiciorum Dei, quæ penetrari non possunt, considerandam remittit.

CHRISTOPH. VVITTICHII ANTI-SPINOZA, sive Examen Ethices Benedicti de Spinoza, & Commentarius de Deo & ejus attributis.

Amstelædami, apud Joannem Wolters, 1690, in 4. Plag. 54.

QUis qualisq; *Benedictus Spinoza* fuerit, quibusque ſtudiis ac doctrinis ſeculo noſtro innotuerit, referre curatius ſupervacanei omnino laboris exiſtimamus. Iniqui tamen in illum non ſunt, qui peſſimæ notæ ac frugis, conculcatæque pietatis, unumque omnium audaciſſimum Atheum inſimularunt. Documento ſane luculentiſſimo Opera ejus poſthuma ſunt, reiq; abunde fidem faciunt, in quibus omnem & diſciplinæ Chriſtianæ ſanctitatem, & Numinis reverentiam ac majeſtatem elidit, penitusque evertit, eoque turpius incumbit vero, ac peſtilentius nocet, quo artem exercet callidius, & ſub Mathematico ſchemate ſubtilius philoſophatur. Interim non defuerunt, qui revelarunt hujus ſive fallaciæ ſive improbitatis ſcenam, & tam ſpinoſis argutisque dogmatibus larvam detraxerunt, ne aditus omnes occuparent, & in viſceribus ipſis Chriſtianiſmi impune adeo graſſarentur. Tentavit id poſt *Henr. Morum*, *Manſveldum*, *Lamb. Velthuyſium*, *Blyenburgium*, *Poiretum*, celeberrimus *Wittichius*, atq; ex domeſticis Philoſophiæ *Carteſianæ* principiis, impugnandæ refutandæque *Ethicæ Spinoſæ* in opere hoc poſthumo feliciter operam impendit. Quæ ut procederet rectius, pauca quædam de *Spinozæ* methodo, qua uſus eſt, Synthetica præmittit, multaq; hic perpag. 5. ram eum ſibi indulſiſſe, indubitatum exiſtimat: ita ut ordinem ipſum philoſophandi multoties etiam turbarit, ac notiones, quas vocant, primas ſecundis, ceu rerum involucris, temere poſtpoſuerit.
7. 8. 11. Hinc genuinam philoſophematum *Spinozæ* mentem ex ſpinoſiſſimis
40. 106. definitionibus, iisque ſuperſtructis epicherematis eruit, & a falſis dubia, a dubiis certa explorataque ſolicite ubivis ſecernit, nec quicquam intentatum relinquit, quo elicere omnia arcana, ſpecularique abditos Atheiſmi ſenſus altius poſſit. Sic nempe quid in definitione Subſtantiæ p. 1. Ethic. *Spinoza* monſtri alat ſtudio detegit, quamque pro ſola Divina probanda Subſtantia unice contendat, reliqua omnia tantum pro modis illius ſubſtantiæ habeat, aperte oſtendit.
12. 14. Quid ſenſerit de Numine, quam mira, quam abſurda præpoſtere finxerit, ex definitione VI, atque ex literis ad *Oldenburgium* p. 397. 449. 453, ad *Simon. de Vries* p. 462, ad *Anonymum* p. 570. iisque clariſſimis locis fuſius deducit. Scilicet Idolum nobis format, ſeu
15. Originem quandam Naturæ infinitis attributis conſtantem, in qua Creaturæ velut divini conceptus, ideæ, decretaque exiſtant, eoque

Pauli-

Paulinum illud, quo in Deo eſſe, vivere & moveri dicimur, (Actor. XVI, 28) ἀπεργοδυνούσως interpretatur l. cit. 449. Quaſi vero pag. 122.
tam inſana ſanctiſſimo Viro mens fuiſſet, nosmet in Deo velut partes in toto contineri, Creaturasque extra Numen nihil eſſe, niſi meros Creatoris conceptus ideasque, quæ cum a Deo revera non differant, pro Numine ipſo hominem, lapidem, ranam, lumbricum omnino habenda. Hæc itaq; talia tam frivola, tam inſulſa deliramenta jure meritoque explodit Autor, ac illud ἐν αὐτῷ apud *Paulum PER IPSUM* ſenſu multum ſaniore uſitatiſſimoque explicat.
Creationem quoque ex nihilo ſalvam integramque contra *Spinozam* 23.
aſſerit, utut modus ſeu ratio divina ita ſubmota humanis ſenſibus, inque arcano poſita videatur, ut deprehendere nulla ingenii noſtri vis, nulla facultas aſſequi valeat. Nec enim impugnanda, vel neganda penitus, quæ captum noſtrum excedunt longe, imbecillitatemque humani intellectus ſuperant; quaſi ille rerum menſura, ipſiusque divinitatis terminus eſſet. De rebus liberis & neceſſariis *Spinoza* 23. 24. 25.
ſecus philoſophatur, vocibusq; Definit. VII p. 2. aliâ ſignificationem affingit, quam tolerat uſus, quem penes eſt vis & norma loquendi. Quod ſæpius atro calculo notare ſolet Autor; jamque libertatem arbitrii ac voluntatis humanæ contra *Spinozæ* argutias erudite adſtruit. Poſt ſpinoſarum Propoſitionum jugulum petit, & ſingula, quan- 27. 28. 29.
tacunque ſint, momenta felici ictu confodit. Enimvero quicquid de Subſtantia *Spinoza* p. 3. ad 12. generatim præmittit, ad Propoſitionem XIV aditum acceſſumque munit: *Præter Deum nullam dari neque concipi poſſe Subſtantiam.* Unde ſenſum erroresque paſſim *Wittichius* propius indagat. Scilicet arbitratu ſuo finxiſſe eum definitiones, & Subſtantiæ vocabulum ſoli infinitæ eiq; independenti, pro lubitu, nullo inter alios conſenſu, addixiſſe; nihilo tamen ſecius ad ejusmodi Definitionum præſcriptum rerum dijudicaſſe eſſentias, earumq; demonſtrationes formaſſe. Id quod legibus regulisq; methodi, qua uſus ſit, ſyntheticæ maxime contrarium cenſeatur. Deinde con- 51.
fundere ac perturbare eum omnia, modum cum re, cujus eſt modus, 67.
Creatorem cum Creaturis &c. Ideam fateri quendam modum eſſe 82.
cogitandi in Scholio Propoſ. XLIII. Part. II. p. 80. ſimulque mentem noſtram pro modo Divinæ Subſtantiæ venditare. Sic vero modi haberi modum, eumque pariter tanquam Subſtantiam concipien-

pag. 67. dum. Progressum causarum infinitum Propos. XXVII p. 25, velut certum exploratumque fundamenti loco ponere, quem rectius tamen ipsemet in epistola 29. p. 470. vel ipsius *Rab Chasdai* argumento impugnare videatur: *Si datur progressus causarum in infinitum, erunt omnia quæ sunt etiam causata. Atqui nulli, quod causatum est, competit vi suæ naturæ necessario existere. Ergo nihil est in natura, ad cujus essentiam pertinet necessario existere. Sed hoc est absurdū, E. & illud.* Nec enim cum productione quorundam proxima a Deo, quam in Scholio Propos. XXVIII necessariam judicat, processum istum conciliari posse, *si nulla causa sit finita, quæ* juxta Propositionē citatam *ad existendum & operandum non iterum determinetur ab alia*
77. 78. *causa, idque in infinitum.* Porro fatalem rerum necessitatem præponere introducere, adeo ut nullum in natura contingens, quod vocant, vi Propos. XXIX. p. 26. locum sortiatur, sed omnia *ex ne-*
68.69.79. *cessitate Divinæ naturæ*, nulla interveniente divina voluntate decretove, omnino *sequantur*; Propos. XVI. p. 16. Tandem ad appendicem Partis I. Ethices Autor delabitur, multaque partim ingenue probat, partim ut falsa atque a veritate aliena manifesto repudiat, quæ noxios inter errores, vulgique præjudicia *Spinoza* reputat. *Quod communiter supponant homines, omnes res naturales, ut ipsos, propter finem agere*, fatendum utique esse, causamque videri, quod rebus quibuscunque appetitum aliquem adeoque cognitionem imprudenter vindicent, & rem cogitantem inter atque extensam minus recte apteque discriminent. Interim huic culpæ ipsum etiam *Spinozam* succumbere, dum rebus Cogitantibus arbitrii libertatem abjudicet, easque ad unum intrinsecus determinatas ejusdem cum extensis conditionis existimet. Numini quidem finem scopumque omnem *Spinozam* detrahere, neutiquam saniores Theologos atque Metaphysicos, qui Deo finem quendam *assimilationis* non *indigentiæ*
84. in foro suo assignent. Cæterum in inquirendis finibus istis moderationis modestiæque regulam optimam esse. Turpe esse in rebus naturalibus scopum Divinum rimari, ac consiliorum abyssum velut indagine venari, nec tam a causis rerum quam abditis secretisque finibus argumentari. Perperam agere, quotquot hos limites invadunt, quos Philosopho attingere fas non sit; neque fieri posse, quin *Cartesii* etiam suffragio extra orbitam ferantur, qui hac semita ad

natura-

naturalem scientiam contendant. Sed & præposterum *Spinozæ* judicium, durumque omnino ἔγκλημα: *qui ad Dei voluntatem confugiunt, ad asylum ignorantiæ confugere.* p. 37. Quod si enim Divina voluntas ex causarum censu numerove penitus eliminanda, quomodo ullius rei proxima causa cum *Spinoza* Deo assignanda? His pag. 87.
ita pluribusque aliis fusius pensitatis, momentoq, suo ponderatis, 88.
ad Partem secundam cum *Spinoza* transit Autor, ubi ille Deum tanquam rem corpoream & extensam Definitione I. p. 40. & Propos. II. p. 42. considerat: quod Divinæ tamen naturæ ac perfectioni, quin & simplicitati, docente *Wittichio*, omnino repugnat; cum extensio tota, quanta est, aliunde pendeat, ejusque, cui adhæret, perfectionem minuat, inque partes facillime diducatur. Naturam 94. 98.
Dei ad rerum Creatarum essentiam pertinere, eamque formaliter, 99.
ut loquuntur, constituere, grande paradoxon est, quod ex Scholio Propositionis X. p. 49. elicitur. Idea rei alicujus singularis actu 105. 106.
existentis juxta Proposition. XI. p. 50 primum illud potissimumq; dicitur, *quod actuale mentis humanæ esse constituit.* At ita mens nostra nulla erit, quando Deum cogitat, infinitamque essentiam secreta æstimatione pensitat, cum singularium numero & ordine Deum *Spinoza* excludat; vel istud ἀπερώτητον ratum firmumque habebitur, Numinis ideam menti humanæ nunquam obversari, hincque omnino negandum atque pernegandum, *Spinozam* unquam de Deo cogitasse, adeoque hunc librum, qui de Deo inter alia agit, conscripsisse. Quid quod mortalem animæ nostræ conditionem tacitis li- 107.
cet ambagibus innuit, dum Propos. XIII, p. 52. objectum ideæ, quæ mentem humanam efficiat, solum corpus facit, quo destructo eversoque mentem etiam ipsam cessare necesse sit, quæ nempe sic destituatur formali suo actu, in quo ejus essentia, quanta quanta, consistit. Cum verius accuratiusque demonstrarit *Cartesius* in Medit. II, mentem utique superare posse, quamvis nullum corpus etiam humanum existat. Verum istud οἰκεῖον *Spinosæ* Philosophiæ est, 111.
ut mentem & corpus inconsulte ac temere confundat, perturbetque omnia, quæ tanta opera atque labore a *Cartesio* distincta sunt. Ni- 129.
hil enim tam absurdum, quam mentem & corpus, quod *Spinozæ* Scholio Propos. XXI. p. 65. videtur, *unum & idem esse individuum, quod jam sub cogitationis, jam sub extensionis attributo concipiatur;*

cum alia plane sit corporis essentia, quæ in extensione, alia mentis, quæ in cogitatione consistit: vel si unum idemque sunt, neque ulla re aliqua *extensio* & *cogitatio* disident, nulla amplius inter res distinctio locum habebit. pag. 163. Ridiculi quoque *Spinozæ* sunt, qui animæ sedes & habitacula fingunt, Scholio Propos. XXXV. p. 73. At neutiquam fingi, potius certis argumentis domicilium in cerebro probari dicitur, ubi nervi omnes & spiritus concurrunt, qui corpori 129. motum juxta ac quietem largiuntur. In Parte III Autor doctrinam naturamq; affectuum cum *Spinoza* propius aggreditur, dubius incertusque omnino, utrum affectus, qui infirmitatem humanam ac imperfectionem arguunt, quosque ipse *Spinoza* cum morbis humani corporis Scholio Propos. XLIV p. 130 comparat, demonstrari Mathematice cognoscique possint, cum mutationibus non unis sint obnoxii, & in diversis hominibus ab iisdem objectis, imo in eodem homine diversis temporibus, consentiente *Spinoza* Propos. LI. p. 134. diversi affectus excitentur. Morborum enim naturam, eorumque symptomata tam varia, tam diversa, in diversis vel iisdem hominibus, aliisque subinde temporibus, quotusquisque more Geo- 158. 159. metrico demonstraret? Nec Definitionem ipsam recte accurateque *Spinoza* tradit p. 95, cui *Cartesianam* illam Passionum artic. XXVII. 160. 161. p. 14, utpote claram evidentemque, Autor longe anteferendam censet. 233. Quomodo corpus in mentem, mensque in corpus mutua omnino opera agat, nec ullo momento sine cogitatione subsistat, contra Propos. II. p. 97. pluribus ostendit, certissimoque velut argumento ὁδῷ πάρεργον concludit: *Philosophiam eorum, qui negant mentem semper cogitare, quique præfracte tuentur mentis essentiam in cogitatione non consistere, qui cogitationem & cognitionem etiam brutis tribuunt, longe plus habere affinitatis cum Spinoza, adeoq; ad Atheismũ suscipiendũ magis esse idoneos, quam eos qui in alia omnia eunt, quique ea philosophandi methodo utuntur, qua RENATUS DES CARTES fuit usus, qui fundamenta omnia Atheismi sic convellunt.* 162. Moderamen etiam affectuum nostri arbitrii ac potestatis facit, quam 167. *Spinoza* temere elidit, nulloque jure evertit. Inde adeo ad specialem Affectuum explicationem, quo *Spinozæ* placet, ordine progreditur, & de singulis singulatim ultro citroque erudite disquirit, ita ut *Cartesianam* doctrinam, a qua *Spinoza* sæpius abludit, sartam tectam ubique

ubique asserat. De sensibus brutorum ad Scholium Propos. LVII pag. 177. p. 143 obiter injicit, neutiquam equidem animalibus, quæ irrationa- ad p. 234. lia dicuntur, istos denegandos esse; cæterum cum humanis illis, quorum partes numerosque eodem modo non adimplent, minime quoque confundendos. Unde cum *Cartesio* tres sensuum gradus distinguit, quorum primum, qui in motu organi consistit, ex quo in cerebro influxus spirituum in musculos hos vel illos regendis moderandisque membris idoneos sequitur, bestiis pariter cum hominibus communem facit; secundum vero, qui rei illius, quæ sensum movet, perceptio dicitur, atque tertium, qui fingit formatque judicium, brutis omnino abjudicat. In Axio- 218. 219. mate Partis IV. p. 166. causarum progressu in infinitum primo velut adminiculo sacraque anchora nititur *Spinoza*, quem tanquam falsissimum absurdissimumque, totque errorum, tantæ caliginis fontem ac caput iterum explodit Autor. Ex demonstratione Propos. 241. IV. p. 169. ubi Deus & creatura pari discrimine habentur, *ipsaque Dei potentia formaliter potentia hominis* esse dicitur, plurima etiam οἰκεῖα, plurima inconcinna producit, itemque hominem in optimo felicissimoque statu, (quem fides post resurrectionem inculcat) quando corpus & anima commodissime se habent, sempiternum edurare sustentarique posse evincit. In Scholio Propos. XVIII. p. 178. 243. illud potissimum *Spinoza* agit, ut *Virtutis fundamentum ipsum illum conatum proprium esse conservandi* astruat, felicitatemque in eo stabiliat, *quod homo suum esse conservare possit.* At ita furem, latronem lictoribus obsistentem, eosq; trucidantem, imo quemvis cum altero peregrinantem, eundemque occidentem, quo liberetur a metu, ne viventium numero a comite ipsemet exturbetur, virtuti similiter operari colligit *Wittichius*. Proinde cognitionem sui ipsius in ordine 250. aliarum rerum, respectuque ad Deum, ad proximos, cui vitam moresque homo attemperet atque conformet; solum virtutis fundamentum, solam basin agnoscit. Cæterum illud axioma de conservatione sui ipsius ad conservationem aliorum, adeoque societatis humanæ, *si homo consideretur ante peccatum & abusum rationis*, nonnihil momenti atque ponderis conferre facile lubenterque concedit. In Scholio II. Propos. XXXVII p. 193 statum hominis na- 252. turalem & civilem *Spinoza* pertractat, justumque & injustum, meritum

tum ac peccatum ex solis legibus civilibus derivat. *Nihil* enim *in statu naturali dari, quod ex omnium consensu bonum aut malum sit*, &c. *atque adeo in statu naturali peccatum concipi non posse, nec quicquam fieri quod justum aut injustum dici queat.* p. 194. At vero negat atque pernegat *Wittichius*, ejusmodi statum congruentem convenientemque naturæ habendum esse, cum juxta *Spinozam* naturæ magis incommodet, debeatq; mutari in civilē meliorem. Potius ergo statum istum naturæ appellat *hominum naturaliter ex Adamo progenitorum corruptionē, per quam factum est, ut nonnisi se ipsos & creaturas ad se relatas quærant, a quibus commodum trahere possunt, adeoque omnia suis commodis metiantur.* Præpostere itaque repelli atque excludi peccatum a statu naturali, cum totus ipse, quantus est, non nisi peccatis, vitiis, sceleribusque contaminatissimus esse possit. pag. 263. Ast quid si hæc talia, quæ in vitiis flagitiisque ponuntur, mera phantasmata, solidæque imaginationes cum *Libertinis Spinoza* quoque videantur, siquidem Scholio Propos. LXXIII. p. 221. *quicquid vir fortis molestum & malum, quicquid impium, horrendum, injustum & turpe reputat, id omne ex eo deducat, quod res ipsas perturbate, mutilate & confuse concipiat.* Humilitatem & Pœnitentiam e Virtutum censu pariter excludit Propos. LIII. & LIV. p. 205. adeoque ad vitia sceleraque etiam plurima semitam, sentiente *Wittichio*, compendiariam aperit. In Præf. Partis V. p. 234. seq. *Cartesianæ* hypothesi de unione mentis seu cogitationis, eaque arctissima, cum certa quadam quantitatis particula, *glandula* scilicet *pineali*, a forma seu figura dicta, ut inconcinnæ nimis nimisque reconditæ, atque omni occulta qualitate, quam tantopere detestatur Philosophus, occultiori maxime repugnat. Cujus causam sedulo tamen tuetur atque defendit *Wittichius*, singulaque quibus *Spinoza* Cartesium impetit, tela depellere nititur. Memoriam itidem intellectualem vel puræ mentis, quæ propria est animæ separatæ post hanc vitam, contra Propos. XXI. p. 250. adstruit. Propositione XXIII. mentis æternitati probandæ *Spinoza* operam impendit, ita tamen, ut magno molimine nihil efficiat, ac rem potius, docente *Wittichio*, densissimis nebulis involvat, sanamque doctrinam, callide licet atque ex astu, totam evertat. Quod maximum, si recte ponimus calculum, *Spinosæ* Philosophiæ artificium est, cujus refellendæ confutandæ

264. 289. 273. 274. 291. 292. 314. 315. 325.

futandæq; negotiū in hoc opere *Wittichius* strenue pensi habuit, atq; ut de subacto penitus furore impio triumphum ageret, Commentariū integrum de Deo ejusque attributis subjecit. Ubi *Philosophi* sui vestigia secutus, ab idea omniscii summeque perfecti Entis nobismet obversantis Divinam existentiam luculente cumulateque probat; Ut nullam tamen inter Nos infinitumque Numen proportionem concedat, quamvis in intellectu & voluntate convenientia qualiscunque appareat. pag. 337. Quomodo Divinus intellectus rerum ideas formet, & cum voluntate ac essentia uno eodemque plane actu conspiret, nihilque præter Essentiam in Deo locum habeat, quæ varias creaturarum respectu denominationes sortiatur, quas *Attributa* nuncupamus, erudite postmodum ostendit, deque singulis hisce distincte ac ordine prolixius disquirit. 340. 341. Æternitatem inde Divinam ab omni successione & duratione vindicat, cum multum simplicissimo Numini derogent, perfectionemque summam labefactent. 353. Indifferentiam quoque ab omni actu Divino tam intellectus quam voluntatis longissime removendam esse, rationibus confirmat. 354. Itemque duplicem a Deo ordinem, universalem ac particularem constitutum, quorum illum stabilem immutabilemque nulla infinita potentia migrare possit, nexumque rerum ab alia potius origine, quam ab ipsis rebus deducendum, contra *Spinozam* asseverat. Post hæc ad libertatem Divinam pergit, eidemque, omni coactione ac indifferentia sequestrata, solam independentiam transcribit. Tum de sanctitate, prædestinatione, bonitate, justitia Dei vindicativa & remunerativa disserit, pluribusque argumentis, repugnare justissimo Numini, ut nulla præstita satisfactione peccatum impunitum relinquat, scite subtiliterque conficit. Atque eodem modo scientias in Deo clare dilucideque explicat, ut *mediam* illam tanquam inventum Jesuitarum, quibus absolutissima Divinæ voluntatis libertas, summaque omnium creaturarum a Numine dependentia nondum rite cognita perspectaque, planissime proscribat. Mundi creaturarumque pariter æternitatem potius ut ἄλογον & a rerum natura prorsus alienam dijudicandam esse, demonstrat. Atque Deum nullius peccati maliq; causam vel autorem arcessendum, rerumque contingentium, cum ex sola voluntate Divina per causas maxime necessarias, supra captum tamen humanum, eveniant, optime gnarum, solideque conscium, at nulli loco vel πῶ, proprie loquendo, quomodo

372. 373. 374. 375. 380. 387. 395. 396. 401. 405. 406. 407. 408.

corporeum fundamentum ponit, præsentem habendum dicendum-
pag.410. ve declarat: ut tandem in omnipræsentia Divina, simplicitate & immutabilitate desinat, finemque ac erudito labori supremum imponat.

ANTONII VVILHELMI SCHOVVARTI, PHIL. Mag. & J. U. Licent. Observationes Historico-Genealogicæ.

Francofurti ad Viadrum, apud Jer. Schrey & hæredes Henr. Joh. Meyeri, 1690, in 8. Plag. 27.

Totius Europæ Regum, Electorum cæterorumque præcipuorum Principum origines, nativitatum series & res gestas; nec non cujuscunque familiæ incrementa, decrementa & prætensiones præ cæteris notiores, ad annum usque M DC XC, jucunda brevitate a se expositas, operis ipsius fronti inscripsit Autor, ob studium de juventute elegantiorum literarum cupida bene merendi, laude sua minime indignus. Familiarum recensu facile defungemur. Sunt enim non nisi viginti tres, hoc ordine sese invicem insequentes: *Austriaca, Gallica, Anglica, Danica, Suedica, Lusitanica, Palatino-Bavarica, Saxonica, Brandenburgica, Brunsuico-Luneburgensis, Hassiaca, Meklenburgensis, Würtenbergica, Badensis, Ascania, Nassovica, Lotharingica, Medicæa, Sabaudica, Mantuana, Parmensis, Mutinensis* atque *Curlandica*. Nulli vero miramur, recentiora casuum Genealogicorum exempla non pauca fugisse Nostrum, quum id libris hujus generis non possit non solenne esse. Quum vero *brevi meliora & majora a se expectare* nos jubeat in præfamine, rem ei non ingratam facturos nos arbitramur, si pauca quædam ad Genealogiam Saxonicam pertinentia indicaverimus. Namque quod ALBERTINAM LINEAM attinet, latuit Autorem, *Joh. Adolpho*, Duci *Saxo-Weissenfelsensi* (præter liberorum enneada abs eo enarratam,) natos quoque esse ex *Johanna Magdalena* D. Saxo-Altenburgensi, 22 Jan. 1686 defuncta, liberos binos, *Sophiam* nempe 2. Aug. 1684, & *Johannem Adolphum* 4. Sept. 1685: *Fridericum* autem *Wilhelmum*, horum germanum, non A. 1683, sed A. 1681. 20. Nov. mortalitatem exuisse. Joh. Adolphi fratrem *Albertum* ad Rhenum opulen-

pulentissimum iniisse matrimonium, Schovvarti quidem verba sunt; conjugis tamen nomen adjectum vellemus, *Christianæ* nimirum *Theresiæ*, Comitis Leonsteinensis & Wertheimensis. In familia *Martisburgensi*, liberi *Christiani*, Principis primogeniti, hac serie recensentur: (1) *Christianus*, n. 1680. 7. Nov. (2) *Mauritius Wilhelmus*, n. 1681. 11. Oct. (3) *Aug. Fridericus*, n. 1684. 10. Mart. Sed ita potius dicendum fuerat: (1) *Christianus Mauritius*, n. 7. Nov. 1680. (2) *Johannes Wilhelmus*, n. 11. Oct. 1681. mort. 29. Maji 1685. (3) *Augustus Fridericus*, n. 1684. 10. Mart. m. 1685. 13. Aug. (4) *Philippus Ludovicus*, n. 1686. 3. Nov. (5) *Mauritius Wilhelmus*, n. 5. Febr. 1688. Pergimus ad *Cizensem* lineam, ubi *Mauritio Wilhelmo* decem fratres ac sorores tribuuntur, cum non nisi octo reapse habuerit. Nam *Eleonora Magdalena* ac *Magdalena Sibylla* in tabulas genealogicas variorum Autorum, nescio cujus primum errore, perperam irrepserunt. Tertiam Divi *Mauritii* conjugem *Sophiam Elisabetham* hodienum viduam esse, Schovvartus refert. Ignoravit nempe d. 19. Aug. 1684 fatis eam functam esse. *Mauritii Wilhelmi* sobolē *Fridericum Wilhelmum* n. 26. Mart. m. 15 Maj. 1690. obiter memoramus, licet eam post opus hoc typis jamjam exscriptum in lucē editam esse, probe meminerimus. Ne justo prolixiores aut instituti nostri immemores videamur, e LINEA ERNESTINA exempli loco solius *Bernhardi* Ducis Saxo-Mainungensis, mentionem injicere juvat. Hunc ex posteriori thoro suscepisse *Elisabetham Ernestam Augustam* n. 1681. 3. Decembris, Schovvartus quidem retulit; at *Ernestinæ* nomen pro *Ernesta* substituere, ac sequentes addere par fuisset: (2) *Eleonoram Fridericam*, n. 2. Mart. 1683. (3) *Antonium Augustum*, n. 20. Jun. m. 10. Dec. 1684. (4) *Wilhelminam Louysam*, n. 19. Jan. 1686. (5) *Antonium Ulricum*, n. 22. Oct. 1687. Sed hæc sufficiant; quibus si ad perpoliendum *majus* illud *opus*, cujus nobis spes facta est, symbolam aliquam non prorsus pœnitendam contulisse Autori videbimur, erit cur nobis gratulemur. Vel hinc vero patet, quanta cura ac solicitudo adhibenda illi sit, qui Principum Genealogiis accurate describendis se accingit.

JOHANNIS MUYS MEDICINÆ DOCTORIS Arnhemiensis Praxis Chirurgica Rationalis.

Decas Sexta & Septima.

Lugduni Batavorum, apud Petrum vander Aa, 1690, in 12.
Constat plagulis 5.

AUtor Clarissimus, quo fidem in Decade quinta, *Actis nostris A. 1687. p. 396.* inserta, liberet oppignoratam, petitisque multorum gratificetur, spretis plane aliorum in patria obtrectationibus, *sextam & septimam Observationū* hic *Decadem* exhibet, plures etiam imposterum ingenue communicaturus. *Decade VI. Obs. I.* tibiam fractam cum vulnere ac fragmenti ossis secessu stipatam, brevi quidem, absque turunda vulnerisque dilatatione commemorat restitutam. *Obs. II.* tamen in profundo pectoris vulnere turundam cum apozemate quodam pectorali profuisse innuit, syncopen autem in principio per aliquot horas simul affligentem ab ira vehementiori non sine ratione deducit. *Obs. III.* vulnerati vasculi lymphatici circa externum sinistri pedis malleolum exponit medelam, quomodo ope specilli aliquousque idem molliter retrorsum protrudendo, ut plicæ sic in vase lymphatico efformatæ commodius per fibrillas jungerentur, junctæque ad mentem *Dn. Solingen*, vasculum obturarent, nec non pulveribus vitrioli cyprini & croci martis adstringentis alternatim insperſis, exteriusque emplastro diapompholygos cum stricta ligatura superimposito, fuerit peracta. *Obs. IV.* ulceri pollicis cancroso, loco unguis una decidui, laminam nigram tenuiorem, ob tubulorum figuram a pure immutatam exhibenti, remediis mercurialibus externe, lignique Guajaci decocto interne succurrit. *Obs. V.* pessimorum symptomatum, a spina volæ manus pueruli profunde infixa, nervumque forsan lædente subortorum, proficua describit auxilia. *Obs. VI. & VII.* duas fistulas insanabiles producit, ductus salivalis exulceratā alteram, alteram vero lumborum ad renem usque penetrantem. *Obs. IIX.* insignem oculi læsionem tradit ab acuto baculo projecto inductam; ubi tumori inflammatorio, excrescentiæ succedenti carneæ, aliisque pathematis remedia anodyna, sanguinisq; circulum promoventia, exoptatam quidem opem tulerunt, cæcitatem tamen ob humores oculi mox confusos impedire minus valuere. *Obs. IX.* quem in *Podalirio* ex hernia reconvaluisse Chirurgo fidens asseruerat adolescentem, lenta demum morte periisse indigitat, propter abscessum hinc inde in scroto æque ac pau-

ac paulo supra pubem ruptum & contentis intestini pluribusque omenti corrupti portionibus exitum concedentem. *Obs. X.* in paralysi utriusque brachii post colicam biliosam, verius acidam denominandam ob præternaturale acidi cum bile consortium, flagellationem imprimis cum urtica viridi, acrem & deobstruentem humorem plorante, præter linimentum quoddam attenuans extollit.

Decad. VII. Obs. I. partim in miranda pueruli semestris epilepsia levi de causa externa recurrente, optimum suadetur Vesicatorium ingens nuchæ applicandum, aut, hoc minus succedente, fonticulus cuti capitis circa suturæ coronalis cum sagittali conjunctionem inurendus; partim mentio injicitur fœminæ cujusdam a motibus convulsivis, ter vel quater de die miserrime affligentibus, post lividum quoddam in brachio tuberculum, corrosivum valde humorem continens, exsectum liberatæ. *Obs. II.* Motus convulsivi, manus pedesque pueri duodecim annorum continuo ac mire torquentes, vesicatorio ingenti nuchæ adaptato, hinc brevi variolis spisse erumpentibus, penitus perhibentur sedati, argumento evidenti, motus hosce convulsivos ab acido principia nervorum vellicante propullulasse. *Obs. III.* itidem vesicatorium in pollicis tremore, ac in spasmo manus linimentum quoddam anodynum & emolliens, quo fibrillis laxatis particulæ acres & obstruentes libere denuo circulum suum repetere possint, salutaria laudantur, in panaritio vero ab acido in tubulis stagnante, & cum particulis salinis effervescente excitato, nec non indicis plerumque articulum primum ob callositatem laboribus ibidem introductā afficiente, callum primo cutis cultello removendum, hinc suctione ejusdem digiti aliquamdiu ab ægro continuata, cataplasma aliquod ex malva, floribus chamomillæ, aliisque emollientibus & mitigantibus, imponendum, tandem digitum suppuratum in apice aperiendum esse præcipitur, absque eo, ut, *Forestō* ipso consentiente, scalpellum statim ad os usque crudeliter satis cum quibusdam adigendum veniat. *Obs. IV.* ingentem manus tumorem febri comitatum, ratione tubulorum exiguorum ab humore viscido accescente obstructorum, corrosivo potissimum circa carpum admoto, recensetur evanuisse. *Obs. V.* febris quotidiana & spasmus musculorum temporalium toto paroxysmo molestus, remediis externis & internis acidum temperantibus sistuntur curata; in febricitanti-

tantium siquidem sanguine acidum peccare, ut plurimum ex pancreate redundans, statuitur. Quemadmodum vero epicarpia, febris quæ fugandæ gratia solent confici, parvi penduntur; ita & iis, qui febrim sese producere posse gloriantur illinendo pulsibus oleum, cui scarabæi cornuti aliquamdiu fuere incocti, parum fidei habetur. *Obs. VI.* exiguum cruris vulnus proponitur, lethale tamen propter spasmum musculorum temporalium supervenientem, quatenus nervulus fortasis a pure acriori irritatus levem primo convulsionem excitavit, quæ vero sursum ascendens intuitu nervorum connexionis fibrillas musculi temporalis in consensum denique rapuit, ceu cujus contracti lethalitatis variæ adsignantur causæ. *Obs. VII.* in colli distorsione, a particulis viscosis poros tendinis musculi masoidei obstruentibus enata, medicaminum incidentiũ & externe & interne adhibitorum, fausta operatio decantatur. *Obs. IIX.* intempestiva seminis ejaculatio ab usu decocti cujusdã, humores viscidos in urethra foramina carunculæ laxantes attenuantis, ostenditur levata. *Obs. IX.* puerulus a faba, in trachæam hujus fortuito illapsa, ob impeditum aeris in pulmones ingressum jugulatus fertur; sternutatio alias iis expellendis, quæ laryngis rimulam recenter ingressa sunt, deprædicatur appropriata. Tandem *Obs. X.* luis venereæ ab humore quodam acido corrosivo scaturientis curatio sine salivatione perficienda edocetur.

G. G. L. AD EA, QUÆ VIR CLARISSIMUS J. B. mense Majo nupero in his Actis publicavit, Responsio.

Duo dedit Vir Cl: unum pro solutione problematis olim a se propositi; alterum occasione problematis mei, suo olim in Diario Eruditorum, ut video, proposito satisfacit. Mei vero, cujus solutionem celeberrimo Hugenius, synthesin ego publicaveramus, analysin profert secundum leges calculi novi a me in his Actis prolati, quem voco differentialem vel incrementalem. Et quidem Analysin illam mei problematis eruere utique non erat cujusvis, præsertim cum artificium talis calculi adhuc sit paucis cognitum, nec quisquam mihi sit notus, qui melius quam V. CL. mentem meam penetraverit. Proposuit

posuit præterea mihi solvendum problema aliud, de quo mox dicam, ubi prius vicem reddens, fundamentum solutionis ab ipso datæ circa problema proprium in dicto Diario propositum, exposuero.

Sic igitur ille: duo aleatores ludunt una tessera ea condtione, ut qui primus assignatum in ea punctorum numerum jecerit, vincat. A primo instituit unum jactũ, & B unum; dein A duos jactus, consequenter & B duos; hinc A tres & B tres &c. *Vel*: A instituit unum jactum, dein B duos, hinc A tres, postea B quatuor, &c. quousque alteruter eorum vincat. Quæritur ratio sortium. Rem sic exhibeo.

Sit $5 : 6 = n$ erit $1 : 6 = 1 - n$.

In casu priore,

1	n	n^2	n^3	n^4	n^5	n^6	n^7	n^8	n^9	n^{10}	n^{11} &c.
A	B	A	A	B	B	A	A	A	B	B	B &c.

Sors ipsius A,

$1 + n^2 + n^3 + n^6 + n^7 + n^8 + n^{12} + n^{13} + n^{14} + n^{15}$ &c; mult. per $\overline{1-n}$.

unde facta actu ipso multiplicatione, prodibit

$1 - n^1 + n^2 - n^4 + n^6 - n^9 + n^{12} - n^{16}$ &c.

At Sors ipsius B,

$n + n^4 + n^5 + n^9 + n^{10} + n^{11} + n^{16} + n^{17} + n^{18} + n^{19}$ &c; mult. per $\overline{1-n}$

unde facta actu ipso multiplicatione, prodibit

$n^1 - n^2 + n^4 - n^6 + n^9 - n^{12} + n^{16}$ &c.

In casu posteriore:

1	n	n^2	n^3	n^4	n^5	n^6	n^7	n^8	n^9	n^{10} &c
A	B	B	A	A	A	B	B	B	B	A &c.

Sors ipsius A,

$1 + n^3 + n^4 + n^5 + n^{10} + n^{11} + n^{12} + n^{13} + n^{14}$ &c. mult. per $\overline{1-n}$

seu facta multiplicatione,

$1 - n^1 + n^3 - n^6 + n^{10} - n^{15}$ &c.

At Sors ipsius B

$n + n^2 + n^6 + n^7 + n^8 + n^9 + n^{15} + n^{17} + n^{18} + n^{19} + n^{20}$ &c. mult. per $\overline{1-n}$

seu facta multiplicatione,

$n^1 - n^3 + n^6 - n^{10} + n^{15} - n^{21}$ &c.

Et in utroque casu $A + B = 1$, posito unitatem esse totum jus in præmium ludi. Eademque Methodus succedit in casibus aliis similibus, etiamsi

etiamsi plures essent lusores & tesseræ, facilisque hinc solutio in numeris quantumlibet exactis habetur. Perplacet autem problema, quod cum simplex admodum videatur, ad series tamen non satis adhuc examinatas ducit.

Problema aliud mihi proposuit his verbis: *Analysin Autoris* calculo differentiali *institutam nunc pando eum in finem, ut ad par officii genus publico præstandum, tentandamque sua methodo problematis deinceps proponendi solutionem invitem.* Ipsum autem problema huc redit: *Invenire lineam, in quam se funis duabus extremitatibus suspensus proprio pondere curvat.* Supponitur autem, funem manere ejusdem longitudinis ut catena, non vero extendi aut contrahi ut filum. Propositum hoc problema inde a Galilæi temporibus celebre, nondum, quod sciam, solutionem accepit. Itaque ab onere imposito jure me possem excusare, præsertim aliis rebus distractissimus. Fecit tamen humanitas clarissimi Viri, ut primæ ejus compellationi deesse noluerim. Aggressus itaque sum, quod hactenus ne tentaveram quidem, & occlusos aditus clave mea feliciter reseravi.

Paulo autem implicatius est hoc problema illo priore meo, & singularem quendam Methodi nostræ usum ostendet; itaque operæ pretium putavi, ante publicationem solutionis meæ dare spatium aliis quoque exercendæ artis. Hoc enim velut lapide lydio cognoscemus optimas Methodos; quod plurimum refert ad scientiæ perfectionem: præsertim cum hic non prolixo calculo, sed artificio tantum sit opus. Inprimis autem Nobilissimus D. T. qui præclara in hoc genere spondet (vid. Act. Feb. hujus anni p. 68. 69.) rogandus est, ut suæ quoque Methodi vires hic experiri velit. Quod si *ante anni exitum* nemo solutionem a se repertam esse significabit, ego meam Deo volente dabo. Similiter non inutile erit ad profectum scientiæ tentari problema a me propositum in locum ejus, quod solverat Hugenius, ut scilicet quæratur *linea, quam percurrens grave uniformiter recedat a dato puncto, vel accedat ad datum punctum.* Hujusmodi problemata cum non sint in potestate Algebræ vel speciosæ vulgo cognitæ, proderunt ad excitandos eos, qui nimium tribuentes iis, quæ didicere, quasi nihil magni momenti amplius quærendum in hoc genere restaret, non sine detrimento reipublicæ literariæ ab illa diligentia remittunt, quæ ad scientiam augendā necessaria est.

COM-

TAB. IX. *ad A. 1690. pag. 361.*

ΜΑΡΚΟΝΑΡΤΩΡΙΟΝΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΝ
ΘΕΟΥΚΑΙΣΑΡΟΣΣΕΒΑΣΤΟΥΙΑΤΡΟΝ
ΗΒΟΥΛΗΚΟΔΗΜΟΣΤΩΝΣΜΥΡΝΑΙΩΝ
ΕΤΙΜΗΣΑΝΗΡΩΑΠΟΛΥΜΑΘΙΑΣΧΑΡΙΝ

COMMENTARIUS CAROLI PATINI IN Antiquum Cenotaphium Marci Artorii Medici Cæsaris Augusti.

Patavii, ex typographia Seminarii, A. 1689, in 4. Plag. 4.

STudiorum medicorum severam, ut vocat, acerbitatē Musis suavioribus nonnihil temperaturus Clarissimus *Patinus*, pergit abstrusas antiquitates, per multa hactenus secula reconditas, Commentariis suis ornare & reipublicæ literariæ exponere. Quarum in numero TAB. IX. cum minime postremum mereatur locum marmoreum Cenotaphium, Smyrna haud ita pridem mercatorum opera allatum Venetias, & Patini pretio redemtum; hoc scripto suo illud sic dedit illustratum, ut non personas tantum, quarum imagines habet insculptas, nominarit, verum historicos etiam flores ad singula Inscriptionis verba plena manu sparserit.

Stantis itaque in eo viri, tunicati, togatique figura M. Artorium ait designari: dextram ab eodem porrigi sedenti juveni tunica pag. 433. non minus vel toga induto. quem ipsum uti filium vel affinem, vel amicum Artorii interpretatur, ita ex adstantibus in minori statura pueris tunicatos facit ad ministerium paratos, monetque cippum hunc majoris vel eo æstimandum esse nomine, quod fuerit ab universa Smyrnæorum republica civem suum honorante positus.

Rationem tituli redditurus, Cenotaphium a sepulchro distinguit, tanquam vacuum, imaginarium, & honorarium tumulum ab 436. ipso corporis aut exuviarum conditorio. Naufragio siquidem qui periissent, illis erecta fuisse Cenotaphia, teste Servio ad Virgilium, Suetonio in vita Claudii, Dione & Lampridio in Alexandro Severo: simile discrimen a Græcis inter μνημεῖον & τάφον observari. Ipsam inscriptionem sic expressit nobis Patini Commentarius: Μάρκον Ἀρτώριον Ἀσκληπιάδην Θεοῦ Καίσαρος Σεβαστοῦ Ἰατρὸν Ἡ Βουλὴ ὁ Δῆμος τῶν Σμυρναίων Ἐτίμησαν Ἥρωα πολυμαθίας χάριν. vertitque: *Marcum Artorium Asclepiadem, Dei Cæsaris Augusti Medicum, Senatus Populusque Smyrnæorum Honoravit Heroem, polymathiæ gratia.*

Ex nomine Medici expresso arguit, perperam appellari eum a nonnullis *Martorium*, minimeq; pro ipso Antonio Musa eum haberi

posse, quanquam ea in sententia quondam fuerit Petrus Lambecius, Lib. II. Biblioth. Cæsar. c. 7: aliud loqui ipsum prænomen, nomen, & cognomen integre hoc loco positum. Hinc ostendit, quantum luminis hoc monumentum inferat explicandis Valerii Maximi, Velleji, Flori, Suetonii, Plutarchi, Appiani, Lactantii, Tertulliani, Clementis Alexandrini, Eusebii, Scaligerique locis, Artorii hujus, ejusq; somnii, quo Cæsar Augustus dicitur servatus esse, mentionem
pag. 441. facientibus. In cognomine evolvendo dum occupatur, jam nomen, cognomen, aut agnomen; jam stirpem; jam exercitium; jam sectam eodem observat denotari. Inter alia & ejus Asclepiadis meminit, qui ubi totos dies cum Philosophis exegisset juvenis, omnibus facultatibus destitutus, in pistrinum noctu descendit, acceptis in laboris mercedem duabus drachmis: cujus sedulitatem postmodum Areopagitæ, re ex pistrini præfectis comperta, ducentis drachmis sint remunerati. Inter Asclepiadas, qui ex genere & stirpe Æsculapii me-
443. dici celeberrimi ortum traxerint, eminere memorat Hippocratē, Galeni testimonio: eos successione quadam hæreditaria acceptam a parentibus medicinæ cognitionem in liberos propagasse, exclusis plane alienis familiis. Porro divinam artem professos *Asclepiadæos* fuisse nominatos, Cenotaphio Podalirii atque Machaonis docetur: non tamen omnibus promiscue id cognominis tributum sed consummatis solum & nobilioribus, exemplo Pausaniæ Medici Siculi. Maxime vero obtinuisse, ut methodici atque dogmatici, Asclepiadis dogmata tuentes, Asclepiadæi dicerentur, quorum alii in Co, alii in Cnido,
447. nonnulli in Rhodo olim extiterint. Titulus Θεῷ cum hic tributus Cæsari legatur, ἀποθέωσιν describit, communiter quidem fato jam functis decretam; Augustum tamen vivum adhuc inusitato exemplo fuisse consecratum, teste Horatio, & Appiano. Græcis Augustum nominari σεβαστὸν, quasi venerandum & majorem homine: Augusti nomen Octaviano quidem impositum; ex eo tamen quod Hyginus libertus dicatur Augusti, male colligi, scriptorem hunc vixisse
451. Octaviani ætate aurea. Per ἰατρεῖον designari exercitium defuncti, non vocari autem Archiatrum, quod illud nomen Augusti ævo nondum in usu fuerit: Andromachum Neronis Medicum ἀρχιατρὸν dici a Galeno; inde productum in morem esse, ut honorifico hoc titulo mactarentur medici, quasi Principum Medicos, vel Medicorum

rum principes dicas. Græcos, redacta in provinciæ formam patria, sæpe in urbem medicinæ faciendæ causa properasse, quam excoluerint præ cæteris. Galenum Aurelii Veri, Faustinæque gratissimum Archiatrum fuisse. Ex verbis, ἡ ἐκλὴ καὶ ὁ δῆμος Σμυρναίων conjicit, pag. 453.
audito Smyrnæ M. Artorii, in patriam reverti volentis naufragio, Senatum Populumque Smyrnensem hoc Cenotaphium honori ejus decrevisse. Herois axioma solis olim Deorum filiis fuisse tributum, 457.
postmodum tamen & coquis & pincernis delatum, apud Homerum legi; jure meliori autem Medico in summa artis dignitate constituto. Polymathias vocem satis prodere, Artorium non medicæ solius artis, verum aliarum quoque disciplinarum peritia & Principi suo placuisse, & popularium suorum gratiam honoresque meruisse, eoque malitiam eorum, qui πολυμαθίας studium vitio, quam laudi vertere malint medico, non immerito mirandam esse.

LA VISIERA ALZATA &c.

i. e. LARVA DETRACTA.

Centuria Scriptorum, quibus, cum extra Bacchanalium tempus personati incederent, larvam detraxit Johannes Petrus Jacobus VILLANIUS Senensis, Academicus Humorista, Infœcundus & Genialis.

Item:

Semicenturia ejusmodi Scriptorum, &c. *sive Continuatio LARVÆ DETRACTÆ.*

Parmæ, impensis hæredum Vignanorum, 1689, in 12. Plag. 6.

QUemadmodum pluribus abhinc annis clarissimus *Vincentius Placcius* nomina vera *sesquimille* anonymorum pseudonymorumve scriptorum cum erudito orbe communicavit: Ita *sesquicenturiam* id genus autorū doctissimis fratribus, *Antonio* & *Jacobo MAGLIABECCHIIS*, anno pridem 1678 retecta facie stitit *Villanius* noster, Vir multæ lectionis, quem aut provectæ admodum ætatis aut jamjam mortalitate defunctum esse, ex variis opusculi hujus (superiori demum anno publici juris facti,) locis colligere, in proclivi fuit. Si pro more specimen quoddam contentorum hoc libello in medium proferre par est, memorabile vel maxime videtur, quod præter expecta-

pag. 102. pectationem de *Emanuele Thesauro* refert Villanius, Historiam nempe Italiæ sub Barbaris, (*Historia di Italia sotto Barbari*,) utut ejus nomen tam in editione Taurinensi *Zappatæ*, quam Veneta *Johannis Jacobi Herzii* præferat, non ejus, sed *Philippi* Comitis *S. Martini d' Aglie* opus esse; in cujus fidem ad locum orationis a *Francisco Amadeo Ormeno*, Presbytero congregationis Oratorii, in exsequiis, *Philippi* istius d. 8. August. 1667 habitæ provocat. Asseverat vicissim, *Thesaurum* autorem esse *annotationum* ad *Historiam* illam *Italiæ*, licet *Valeriani Castilionei Mediolanensis* nomen fronti earum præfigatur. Memorat etiam, opinionem in universo Pedemontio invaluisse, nonnisi *Caroli Emanuelis I.* Sabaudiæ Ducis sententias iis contineri. Gravius est, quod addit, nimirum, aut *Thesaurum Juglaris*, aut hunc illius plagiarium fuisse, cum utriusque *Elogia* nimium quantum sibi invicem sint similia. Quanquam autem litem hanc Viro illustri Antonio Magliabecchio decidendam relinquat, verba tamen, quibus utitur, non obscure videntur innuere, Villanium hoc stigmate digniorem censuisse *Thesaurum*, quam *Juglarem*.

Venetiis superiori seculo excusa fuit *La Raffaella, ò de la bella creanza delle donne*, i. e. Raphaelidis & Margaritæ colloquium de fide pulchra mulierum. Autorem ejus *Paulum V. R. P.* credidere *Rhodius* & *Placcius*, sed *Villanius* autoritate scriptoris Anonymo coævi *Antonii Francisci Doni*, asserit, hoc, quicquid est, gloriolæ Alexandro Piccolomineo deberi.

Prodiit Monachii A. 1607 *Nicodemi Macri Senioris civis Romani cum Nicolao Crasso juniore cive Veneto Disceptatio de Paræneſi Card. Baronii ad Seren. Remp. Venetam. Macrum* illum *Crassi æmulum, Aſcanium Persium* fuisse Græcæ Linguæ Professorem Bononiensem, sententia fuit *Rhodii* & *Placcii*. Demonstrat autem Noster, sub hoc nomine latere *Gasparem Scioppium*, qui & *Pascasii Grosippi*, *Aspasii Crosippi*, *Mariangeli a Fano Benedicti*, *Oporini Grubinii*, *Holofernis Krigsfederi* titulos, in diversis opusculis sibi adscivit.

Veronæ A. 1649 in 4to editum esse librum *Delle Rivolutione della città di Palermo avvenute l' A. 1648. racconto d' Andrea Pocili*, (de revolutionibus, quæ in urbe Panormitana A. 1648. contigerunt, relatio Andreæ Pocili) dudum innotuit; non item, quod verum autoris nomen sit *Placidus Reina*.

Neque

Neque in his oris ignotæ planè sunt *observationes Anonymi de Arminis ad Annales Ecclesiasticos Henrici Spondani, Apamiarum in Galliæ episcopi. A. 1656.* At Villanius insuper indicat, *Anonymum* illum esse *Hieronymum de Marinis*, equitem Genuensem.

Anagramma *Antonii Moraines*, autoris *Anti-Jansenii, sive selectarum Disputationum de hæresi Pelagiana, Semipelagiana, deque variis statibus humanæ naturæ & de gratia Christi Salvatoris, in quibus vera de illis doctrina proponitur, & Cornelii Jansenii Iprensis falsa dogmata refutantur. Lutet. Paris. apud Sebast. Cramoisi 1650 fol.* pag. 64. 97. JOANNEM MARTINONUM prodere, Villanius observat.

Miratur is, censorem librorum politicum Florentinum licentiam indulsisse personato autori Compendii Historici nobilissimæ antiquitatis gentis Cevoliæ (*Compendio Istorico della Nobiliss. Antichità di Casa CEVOLI, del Conte Vittorio Aldiberti*,) ut in officina Ducali typis illud exscribere integrum esset. Autorem enim pseudonymum, qui *Marchio* ille esse credatur, cui liber inscriptus est, maximopere injurium fuisse in *Crescentium*, postea inter purpuratos ecclesiæ Romanæ Patres allectum. 90.

DE HUMANÆ RATIONIS IMBECILLITATE, ea unde proveniat, & illi quomodo possimus mederi, Liber singularis, autore Georgio Mackenzeo a Valle-Rosarum, apud Scotos causarum patrono.

Trajecti ad Rhenum, apud Franc. Halma, 1690, in 8. Plag. 3.

TOta vita discendum esse vivere, maximosque viros relictis omnibus impedimentis, cum divitiis, officiis, voluptatibus renunciassent, hoc unum in extremam usque ætatem egisse, ut vivere scirent, plures tamen ex his nondum se scire confessos e vita abiisse, Seneca annotat. Idem agit in hoc libello doctissimus Scotus, & miratur animam omnis materiæ expertem usque adeo corporeis & externis occupari posse, ac aliis scientiis addiscendis defixam moralis Christianorum philosophiæ exiguam habere rationem: qua nihilominus in præsenti vera animi tranquillitas, & futura in æternum felicitas acquiratur. Imbecillitatis hujus, quam vocat, duos ostendit fontes, incongruam nempe & ineptam mediorum electionem, & male deductas, imo & inter se pugnantes illationes: e quibus oria-

tur, ut pro virtutibus vitia amplexentur mortales, & ambitioni, avaritiæ, intemperantiæ, mendaciis, famæ ſtudio, aliisque vanis rebus dediti, pœnitentiam peſſime transactæ vitæ in ſeram usque ætatem differant; ad quam tamen pauci pertingant, vel ſi qui pervenere, bona fide reſipiſcendi facultate amplius haud gaudeant. Quapropter ſpe aliquando pœnitendi non differendam pœnitentiam *p. 27. ſeq.* inculcat, & latronis in cruce ſub mortem ad Deum converſi, & æterna ſalute potiti exemplo, neutiquam ſecuros & præfidentes nos eſſe debere monet. Seriam affectuum noſtrorum & totius animi perſcrutationem, imbecillitati huic noſtræ mederi poſſe *p. 37.* docet: ſicut ubi peſtis timetur intrantes examinantur, ne cum advenis intret contagio; ita ſerio excutiendos eſſe affectus, qui per ſenſuum poſticam ad animum pertingunt; pravam quoque conſuetudinem (*p. 40.*) & ſatyricas ac joculares aliorum cavillationes (*p. 44.*) vitandas, Deumque rogandum, ut ipſe pravos animi motus in ordinem redigat, hortatur. Ita enim artem vitæ nos poſſe conſequi, omnium artium principem, & ſine qua omnis noſtra vita vaga eſt & erroris plena, ut loquitur doctiſſimus *Jo. Georgius Graevius*, in præfatione hujus libelli, quem a clariſſimo editore e Scotia miſſum, de literarum hactenus, nunc etiam hominum ſalute bene meritus Vir typis ſuæ urbis evulgavit, perſuaſus magnum ex ipſius lectione fructum omnes, vitæ rectam viam qui inſiſtere rectaque ratione recte uti cupiunt, eſſe percepturos.

VVILHELMI ADAMI Lauterbachs/ *JCTI VVurtenb. Collegium Theoretico-Practicum ad L Pandectarum Libros, nunc primum publicatum ſtudio Filii* Ulrici Thomæ Lauterbachs *J. U. D. & Sereniſſ. Wurtenb. Duc. a Conſ. Super.*

Tubingæ, ſumptibus J. G. Cottæ & Phil. Brunnii, 1690, in 4.

Conſtat plagulis 181.

POſtquam ante duo & quod excurrit luſtra, conſultiſſimus *Schüzius* Compendium Juris ad Pandectarum libros, ex prælectionibus celeberrimi *Lauterbachii* affabre contractum publice exhibuit; brevi illud inclareſcere, & theoriæ potiſſimum uſui in Academiis conſecrari cœpit. Neque id inconſulto quodam impetu, aut novitatis forte

forte gratia intercedente factum. Enimvero, quod & nomen innuit, Compendium eſt, ac mole externa haudquaquam præſtat; doctrinæ tamen ſoliditate atque ubertate nullo ſectæ hujus Syſtemate exiſtit inferius: quandoquidem ob nervoſam brevitatem, & textuum famoſiorum probatiſſimorumque Autorum ſelectam allegationem, inſigni cum artificio ſolertiam Doctoris acuit ſimul, ac induſtriam Auditoris & attentionem ſollicite provocat. Et licet ſubinde obſcurum quid ſubrepere videatur (quod in ſynopſi tali haud aliter fieri potuit) ſuſtinuit tamen Fautorum ſpem, integrum Collegium Lauterbachianum ad Pandectas juſto & laxiori magis habitu aliquando proditurum eſſe, quo difficultatis iſtius quicquid forte obveniret, facile ſuperari poſſet. Quocirca deſiderio huic non minus, quam pietati ſuæ conveniens prorſus negotium ſubiit Dominus *Thomas Ull. Lauterbach*, paternæ virtutis & fortunæ æmulus, dum operis iſtius editionem difficili ſatis cum labore aggreſſus eſt. Prior pars non ita pridem nobis exhibita umbilicum Digeſtorum (quo nomine lib. 20. ff. Doctoribus paſſim venire conſtat) proxime attingit, & alteram partem quantocyus ſociam expectare jubetur. Ex Præfatione obiter adnotaſſe ſufficiat, Lauterbachium Schleizæ Variſcorum natum & educatum, poſt in celebrioribus per Germaniam Academiis, Jenenſi primum, Lipſienſi dein, Baſileenſi & Argentoratenſi, adusque virilis ætatis maturitatem, Jurisprudentiæ ſeriam ac continuam impendiſſe operam, donec Tubingæ honoribus Doctoralibus & munere Profeſſorio mactaretur. Quam ſpartam ubi per triginta annos ſingulari cum applauſu ornaſſet, denique ſecretioris Conſilii Senator & Judicii Eccleſiaſtici Præſes conſtitutus, cum jam ſexagenario proximus eſſet, naturæ debitum A. 1678 ſolvens, vix per unius anni ſpatium arduis hiſce muneribus præfuit. Ipſum opus poſthumum quod concernit, id egit Nobiliſſimus Editor, ut ex Parentis optimi adverſariis privatis, & publicis documentis, Diſſertationibus puta IV. Volum. comprehenſis, Concluſionibus Forenſibus, Tractationibus ſynopticis, aliisq; ſcriptis ſparſim editis, continuam Digeſtorum interpretationē ſiſteret, & inſimul ſedulo conferret, quicquid a recentioribus JCtis ſolide elaboratum proſtat. Hinc frequentiſſime habemus obvios Brunnemannum, Strauchium, Ziglerum, Struvium, Strykium, Frommannum, Fritſchium, & qui primo loco poni debuiſſet, illuſtrem Mauri-

Mauritium, cui propter susceptam operis hujus revisionem singulares nuncupantur gratiæ. Eam insuper methodum constanter observatam fuisse deprehendimus, ut unicuique libro generalis præmittatur connexio, qua inferiores constringantur tituli, mox circa singulos titulos ex Codice Justinianeo & Corpore Juris Canonici sub numerorum notis tituli paralleli recensentur.

DE ACTIONE ORATORIA, SIVE DE PRONUNCIATIONE & Gestu liber utilissimus, in Gallia Gallico idiomate sub Conrarti nomine editus, nunc Latinitate donatus.

Helmstadii, apud Georg. Wolfg. Hammium, 1690, in 4.

Constat plagulis 18.

UTile futurum quod dixeramus in Actis anni 1687 mense Jan. p. 18 institutum, si quis Gallicum *de oratoria actione* libellum Latinum redderet, prospere executus est Academiæ Helmstadiensis, quæ & Julia a conditore dicitur, doctissimus Professor *Melchior Smidius*. Cui etiam acceptum verum nomen autoris ferendum est: quod Galli, postquam A. 1676 Lugduni absque ullo autoris nomine libellum dederant, decennio post Parisiis *Conrarti* esse commenti fuere; quod etiam recusa in Belgio expressit editio. *Michaelem Faucherium* autem verum ejus autorem esse, Ecclesiæ Caretonensis quondam Ministrum, in Præfatione doctissimus Interpres monuit.

ERRATA NONNULLA.

In Actis mensis Maji hujus anni in figura 4, linea 3 A 3 B, quæ curve exhibetur, debet esse recta, & linea recta, quæ a 4 A veniens transit per C, debet finire sub 4 B. Pag. 216. lin. 14. pro *redetes* lege *redeuntes*. Pag. 232. l. 30. pro *dispositionem* lege *displosionem*. lin. 36. pro *relinquam* lege *relinquo an*. Pag. 237. lin. antepenult. pro *quantitatem* lege *entitatem*. Pag. 249, l. 14. pro *Rinaldum* lege *Raynaudum*. Pag. 264. l. 17. pro *Judæ V, 13.* lege *Judæ vers. 13.* lin. 33. pro *Im-Moss* lege *Im-Hoff*.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Augusti Anno M DC LXXXX.

CRITICA HISTORICO-CHRONOLOGICA IN Annales Baronii, in qua rerum narratio defenditur, illustratur, suppletur; ordo temporum corrigitur, innovatur, & periodo Græco-Romana nunc primum concinnata munitur; Autore R. P. Antonio Pagi Ord. Min. Conventus S. Francisci. Tomus I.

Lutetiæ Parisiorum, apud viduam Edmundi Martini, Johannem Boudot, & Stephanum Martini, A. C. 1689, fol.

Constat plagulis 210.

CÆsaris *Baronii* annales ecclesiasticos alii in epitomen redegerunt, ut *Abrahamus Bzovius*, *Henricus Spondanus*, *Joh. Gabriel Bisciola*, *Ludovicus Aurelius Perusinus*, &c; alii continuarunt, ut præter *Bzovium* & *Spondanum* modo nominatos, *Odoricus Raynaldus*, qui novem tomis ab A. 1198, ubi Baronius desiit, ad annum usque 1565, annales ecclesiasticos perduxit, & octo priores tomos ipse, dum viveret, edidit, quos etiam postea in unius voluminis compendium contraxit, nonum autem tomum in duas partes divisum ineditum reliquit, qui etsi jam A. 1676 & 1677 Romæ impressus fuerit, hactenus tamen suppressus nuper admodum in lucem prodiit; alii refutarunt, ut *Isaacus Casaubonus*, *Joh. Henricus Ottius* &c; alii vindicarunt, ut *Jul. Cæsar Bulengerus*, *Heribertus Rosweidus* &c. Præsens quod recensemus opus, inscribitur Critica in annales Baronii, in qua id laboris Autor in se suscipit, ut Baronii annales partim illustret, partim suppleat, partim corrigat & emendet; quæ emendatio non tam fidei dogmata & controversias de potestate ecclesiastica, quibus ex-

plicandis Baronius haud raro immoratur, quam historiam rerum gestarum & chronologiam, quæ annalium quasi materiam & formam constituunt, concernit.

Desiderat in Baronio, quod cyclos Solis & Lunæ omiserit, nec indictiones, quæ jam a Constantini M. imperio viguerunt, ante finem sexti seculi annotaverit; & inter alia ejus errata chronologica hoc primum observat, quod ab initio usque ad A. C. 249. æram Christianam duobus annis anteverstat, & ab eo anno usque ad A. 280. chronologiam multo magis perturbet, & ab A. 280. æram quidem Christianam satis accurate designet, sed reliquas biennio decurtet, quos errores a Spondano abbreviatos, non sublatos, queritur. Ut autem res post Christi nativitatem in ecclesia gestæ cum iis, quæ ante illud tempus apud Judæos, Romanos aliosque populos acta sunt, commode connecti, omniumque temporum momenta communi quasi fulcro sustentari possint, periodum quandam excogitavit, quam, quia tres æras mundanas, seu periodos Christianorum Orientalium, in historiæ Byzantinæ Scriptoribus & ecclesiæ Græcæ monumentis frequenter obvias, cum Romana conciliat, Græco-Romanam appellat; de qua peculiarem dissertationem instituit, antequam ad ipsam Baronianorum annalium Criticam accedat.

In ea dissertatione, etsi primum Julianam illam periodum, quam *Josephus Scaliger* vel primus concinnavit, vel, ut aliis visum, a Roberto Lotharingo Herefordiensi inventam chronologiæ dirigendæ adaptavit, maximopere commendet: suam tamen Græco-Romanam, in qua Græcorum æras ad Latinam chronologiam accommodat, ut magis communem & universaliorem, majoribus commodis gaudere minime dubitat; cujus rationem antequam explicet, primum de æra incarnationis, de cyclo 532 annorum, ac imprimis de tribus æris mundanis Græcorum nonnulla disserit. Primam ex æris illis Græcorum mundanis Alexandrinam vocat, secundam Antiochenam, tertiam Constantinopolitanam seu Romanam, scilicet a Roma nova seu Constantinopoli sic appellatam. Et Alexandrina quidem Christum A. 5501, Antiochena autem 5493, & Constantinopolitana 5509 incarnatum statuit. Observandum tamen monet Autor, quod Alexandrini a primo Diocletiani anno æram suam mundanam decem annis mutilaverint, & ab eo tempore æram Dionysi-

Dionysianam non amplius tribus annis antecesserint, sed septem potius annis a Latinis superati fuerint; quam decurtationem ab Anatolio Alexandrino Laodiceæ Syriæ Episcopo factam suspicatur. Secundam seu Antiochenam periodum melius forte Græco-Alexandrinam dici posse putat, eamque ab Alexandrinis post initia imperii Diocletiani non amplius differre docet. Cum enim Alexandrini annum mundi 5501, quem incarnationis primum faciunt, cum anno Juliano 43 connectant, Antiocheni annum mundi 5493, in quem Christi incarnatio secundum illos incidit, non ad annum Julianum 43, sed 45 retulerunt, adeoq; annos creationis mundi decennio tardius quam Alexandrini inchoarunt; quam supputandi rationem, sive a Panadoro monacho Ægyptio, sive a quocunque alio Antiochenæ æræ inventore, ideo factam existimat, ne decem annorum mutilatio, quam Anatolius induxerat, Alexandrinam æram, imposterum fœdaret. Et hac ratione annus primus Diocletiani, tam juxta Alexandrinam, quam juxta Antiochenam periodum, est annus mundi 5777, incarnationis autem juxta Alexandrinos 277, & juxta Antiochenos 284; quam Antiochenorum epocham in annis Christi numerandis etiam Dionysiana sequitur. Fatetur tamen Autor, se in nullis Scriptoribus Græcis hujus æræ secundum Antiochenos, quoad annos incarnationis exemplum post Diocletianum inveniisse, & valde suspicatur, Panadorum vel quemvis alium hujus computi artificem, propriam magis opinionem proposuisse, quam publicam aliquam incarnationis æram invexisse, & forte Dionysium Exiguum primum fuisse, qui Panadori opinionem ad æræ gradum promovit. Ab Antiochena procedit ad Constantinopolitanam, quæ & in plurimis Scriptoribus passim occurrit, & adhuc in Patriarchatu Constantinopolitano, nec non in Moscovia, aliisque regionibus Constantinopolitano Patriarchæ quondam subjectis usurpatur, cum Antiochena in eo conveniens, quod primum incarnationis annum anno Juliano 45. illiget, in eo vero discrepans, quod creationem mundi annis sedecim priorem faciat.

Has mundanas Græcorum æras dum perlustrat Autor, varia in aliis Chronologis reprehendit. Observat inter alia, annum mundanum Alexandrinæ æræ 5501 *a Scaligero* perperam cum anno Juliano 45, nec rectius a *Petavio*, cujus sententiam prolixius refutat, cum anno Juliano 54. connecti; *Petavium* Alexandrinam æram cum Antioche-

tiochena confudiſſe, & hujus loco aliam quandam a nullo populo unquam uſurpatam effinxiſſe; minus recte a *Scaligero* primam Græcorum æram Orientalem, ſecundam Lunarem, & tertiam Paſchalem appellari; *Calviſium* primum quidem chronico certis temporum characteribus munito orbem literatum beaſſe, æraque Conſtantinopolitanæ & reliquarum præcipuarum Solarium pariter ac Lunarium annos ſemper notaſſe, Alexandrinæ tamen & Antiochenæ nusquam meminiſſe, quia dubio procul ex magnis, quibus irretitæ ſunt, difficultatibus extricare ſe non potuerit. Cum autem verũ incarnationis initium in æra Alexandrina *Scaligerum* latuiſſe, ideoque cyclorum tabulam a *Scaligero* exhibitam vitioſam eſſe minime dubitet, aliam cyclorum Solarium ac Lunarium, & literarum Dominicalium Romanarum tabulam oculis ſubjicit, in qua annos omnium computorum a Calendis Januariis repetit, quamvis annus & indictio ab antecedente Septembri incipiant. Ac ut eo melius appareat, quantum anni mundani Græcorum & inter ſe & a Dionyſianis diſcrepent, aliam tabulam ſubnectit trecentos annos complexam, & ſeptem columnis diviſam, quarum prima annos Dionyſianos a Calendis Januarii, ſex reliquæ annos mundi & incarnationis ſecundum Alexandrinos, Antiochenos, & Conſtantinopolitanos a Calendis Septembris exhibet.

His ita præmiſſis, tandem periodi ſuæ Græco-Romanæ artificium exponit. Cum enim Dionyſius & æram Chriſtianam, & cyclos Alexandrinos apud Latinos invexerit, ad perficiendum Dionyſii conſiliũ nihil amplius reſtare ſtatuit, quam ut una ex periodis mundanis Orientalium, quæ omnium epocharum ſedes & fulcrum exiſtat, Latinorum uſibus accommodetur. Obſervat igitur, periodum Antiochenam, quæ incarnationem in annum Julianum 45, cum quo Natale Dionyſianum convenit, annumque mundi 5493 confert, ſi per 15 dividatur, eandem indictionem Romanam, quæ in curſu eſt, reddere, & prorſus Julianam ac Romanam effici poſſe, ſi annũ non a Septembri, ut Orientales, ſed cum Latinis a Calendis Januariis auſpiceris, & præterea e cyclo Lunæ, quem reddit, unitatem ſemper abjicias, cyclo vero Solis quatuor unitates addas. Annus enim Julianus 45, quo Dionyſius Chriſtum natum ſupponit, cyclo Solis 9. Lunæ 1. indictione 3. munitur. Annus vero mundi Antiochenus 5493.

5493. indictionem 3. itidem reddit, ſed cyclum Lunæ 2. & Solis 5. Quamobrem, ſi e cyclo Lunæ unitas abjiciatur, & cyclo Solis quatuor unitates adjiciantur, annusque 5493. a Calendis Januariis inchoetur, habebitur periodus Græco-Romana: quæ Græca erit, quando anni initium a Calendis Septembribus repetes, & cyclos, quos exhibet, uſurpabis; Romana vero, quotiescunque annum a Januario auſpicaberis, ejusque cyclos prædicto modo, nempe indictione retenta, e cyclo Lunæ unitate ſublata, & ad cyclum Solis quatuor unitatibus adjectis, ad Latinorum uſum accommodabis. Hanc periodum Græco-Romanam Scaligeri Juliana præſtantiorem eſſe, ſequentibus argumentis probat. Primum Scaliger fatetur, periodum ſuam Græcis inutilem futuram: at periodus Græco-Romana omnes Orientalium æras mundanas complectitur; cum nihil aliud ſit quam Antiochena diverſo tantum reſpectu conſiderata, ex qua ſtatim Alexandrina fieri poteſt, ſi ante Diocletianum decem unitates addantur, & Conſtantinopolitana, ſi ſedecim anni additi fuerint. Deinde inventio periodi Julianæ æras præter neceſſitatem multiplicat: cum Græco-Romana omnes quaſi ad unam reducat, & ipſa Juliana periodus haud difficulter ad Græco-Romanam reduci poſſit, ſi annis periodi Julianæ anni 780 adjiciantur; ſiquidem periodus Juliana anno periodi Græco-Romanæ 781. primordium ſuum capit. Tertio, anni periodi Julianæ mere artificiales ſunt, neque præter cyclos Solis, Lunæ & indictionis, quicquam indicant: at periodus Græco-Romana non mere artificialis, ſed ſimul hiſtorica eſt, cum nihil aliud ſit, quam æra mundana Antiochenorum, cum qua ſimul etiam res in illis annis geſtas memoriæ imprimere poſſumus. Oſtendit Autor & alios quosdam uſus periodi ſuæ Græco-Romanæ, & quomodo æra LXX Interpretum, epocha ab ortu Abrahami, qua Euſebius in chronico utitur, epocha Trojæ captæ, æra Olympiadum, epocha urbis conditæ, cæteraque præcipuæ æræ ad periodum Græco-Romanam reduci poſſint ac debeant, exponit.

Ut *Baronius*, antequam annales ſuos eccleſiaſticos ederet, velitationis inſtar notationes ſuas in Romanum Martyrologium in lucem publicam emiſit: ita *Pagi* noſter, antequam ſe ad Criticam in annales Baronii accingeret, diſſertationem hypaticam ſeu de Conſulibus Cæſareis publicavit, in Actis noſtris menſe Junio 1683 p. 235. memoratam, cujus præcipua fundamenta in præfatione hu-

jus Criticæ repetit, & in ipsa Critica cum passim alibi, tum imprimis ad A. C. 383, ex oratione Themistii de consulatu Saturnini, quæ cum dissertationem hypaticam ederet, nondum e tenebris prodierat, magis confirmat. Atque ut Baronius apparatum quendam suis annalibus præfixit: ita & Pagi noster suæ Criticæ apparatum quendam chronologicum præmisit, in quo historiæ veteris Testamenti compendium exhibet, & præcipue res proxime ante Christi nativitatem gestas temporibus suis reddit, ut lectores suos ad primum æræ Christianæ annum sensim manuducat. Quod dum facit, haud raro a Baronio discedit. In ipsa Critica non tam integros Baronii annales, quam eorundem epitomen a Spondano adornatam sequitur, cum hæc inter plurium manus versetur, & ad epitomes illustrationem tomi tres sufficiant, ad singula autem, quæ in annalibus habentur, discutienda pluribus tomis opus fuisset. Et primus quidem hujus Criticæ tomus, qui superiore anno lucem publicam aspexit, quatuor prima secula complectitur; secundus quatuor sequentia secula continebit; reliqua tertio & ultimo reservantur.

Stimulos ad maturandum hoc opus dederunt *Hieronymus Casanata*, *Hieronymus Barbarigo*, & *Laurentius de Laurea* Cardinales, qui frequentibus literis Autorem, ut moras rumperet, incitarunt; quorum autoritatem illis opponit, qui per ejusmodi Criticam Baronio injuriam fieri putarunt. Cæterum ad hanc Criticam multa contribuerunt varii Scriptores, qui post Baronii obitum in plurimis tractatibus, operibusque chronologicis ac historicis, occasione data Baronii errores emendarunt, aliisve eruditis observationibus historiam ecclesiasticam illustriorem reddiderunt; quorum nomina suis locis in hac Critica diligenter consignavit, ne eorum quidem nominibus præteritis, qui apud Pontificios pro hæreticis haberi solent. Ingenue enim fatetur, multos Protestantium, in variis operibus, historiæ & chronologiæ difficultatibus expediendis non parū laboris impendisse, pluraque primos animadvertisse, quæ alios hactenus latuerant; quos laude sua minime fraudandos existimat, cum veritas & eruditio hæreticæ non sint, nec periculum sit ea sectari, quæ a viris doctis catholicam religionem non profitentibus accurate scripta sunt. Agnoscit præterea, se multum debere viro bonarum literarum studiosissimo *Antonio Magliabecco*, a quo sibi non solum quæ in orbe

orbe literario circa hoc institutum gesta sunt, diligenter communicata, sed & libros recens editos, quos cito & commode habere non potuerit, benevole sibi transmissos prædicat. Ut autem lectori magis constet, qualia sint, quæ in hac Critica ab Autore observantur, ex primo seculo nonnulla excerpemus.

Ad A. C. 1, qui Baronio 3. est, observat, hoc anno cum L. Æmilio Paulo non Augustum decima quarta vice Consulem fuisse, sed Cajum potius Cæsarem Augusti F. hunc consulatum gessisse, ideoque Baronium, quæ olim cum Onuphrio recte scripserat, perperam retractasse, cum Augustum tredecim tantum consulatus gessisse, *Norisius* in Diss. 2. de Cenotaph. Pisano invictis argumentis demonstraverit. Addit, opinionem illam de 14 Augusti consulatu natam ex corrupto Dionis loco, quem interpretes, dum emendare voluerunt, magis corruperint. Cum enim in MSC. regio, quo Dionis editores usi sunt, legatur: γ. Καίσαρ Ἄυγυστος τῳ υἱ, Robertus Stephanus legendum censuit Ἄυγυστος τὸ ιδ; cum potius legendum sit Γ. Καίσαρ Ἀυγύστῳ ὐῖ. C. Cæsar Augusti Filius. Ad A. C. 3, qui Baronio 5. notat, falli *Valesium*, cum ait, omnes Syriæ Præsides a Josepho recensitos fuisse, cum recte a *Norisio* observatum sit, inter Varum & Quirinum, alium Syriæ Præsidem ponendum esse, quem neque Josephus nominaverit, nec alii Scriptores usquam indicaverint. Fuit autem ille Præses Cnejus Sentius Saturninus, quod Pagi se didicisse profitetur ex numismate, quod a *Toinardo* sibi communicatum dicit. Ad A. C. 11. multis argumentis probat, Tiberium ab Augusto Imperii collegam adscitum; unde etiam apud Dionysium in descriptione orbis, cum Romam suorum μέγαν οἶκον Ἀνάκτων vocat, per Reges istos non Antoninos intelligi censet, quod *Barthio* visum, neque Severum cum filiis Caracalla & Geta, quod *Scaligero* placuit, neque Cajum & Lucium Cæsares, quæ *Norisii* est sententia, sed dubio procul Augustum & Tiberium Imperii jam Collegam. Postea etiam, quo die & anno Tiberius Imperii collega dictus fuerit, disquirit, & *Petavii* argumenta refellit, qui Proconsularem dignitatem citra imperium Tiberio datam statuit. Ad A. C. 15. conjicit, ante Neronis mortem Cæsaris nomen familiam tantum, non dignitatem designasse, ideoq; Zonaram falli, cum scribit, Germanicum tres filios reliquisse, quos Augustus in testamento suo Cæsares appellaverit; qua

qua de re se a *Norisio* per literas monitum indicat, quanquam sibi adhuc hærere aquam fateatur. Ad A. C. 29. ex *Scaligero* refert, Christianos Coptos quotannis die Epiphanias in piscinam se immergere, & eo facto memoriam baptismi Christi instaurare, & ex *Allatio*, Orientales quasdam ecclesias Epiphaniorum die statuam Christi pueri ter in aquam immergere, & aquam illam incorruptam conservari. Addit Josephum Giorgetinum Sani Archiepiscopum, cum A. 1676. die Epiphaniorum in Aquensi civitate versaretur, ecclesiæ Græcæ ritu Christi pueri statuam ter in aquam immersisse, & aquæ illius partem in phiala quadam conservatam per multos annos incorruptam permansisse, & forte diutius mansuram fuisse, nisi phialam illam frangi contigisset. Ad A. C. 32. cum *Schelstrateno* causam, cur apud antiquos Patres transubstantiationis dogma non occurrat, a disciplina arcani arcessit. Eodem anno varias veterum & recentiorum sententias de anno, mense & die passionis Dominicæ, examini suo subjicit; qua occasione etiam eclipsin, quæ Christo patiente contigit, explicat, & peculiarem modum, quo nonnulli autores in Olympiadibus supputandis usi sunt, observat. Ad A. C. 37. ex antiqua quadam Imperii Notitia exhibet diœceses & provincias, in quas Romanum Imperium divisum fuit, quatuor Præfectis Prætorio subjectas, & postea ex Nili Doxopatrii tractatu de 5 thronis patriarchalibus antiquarum metropoleon notitiam subjungit, & ecclesias per respectum ad Imperium ordinatas fuisse probat. Ad A. C. 39. de Petronio Syriæ Præside agens, post Norisium observat, Baronium e tribus Petroniis unum facere. In ejusdem anni gestis statuit, epocham Pompejanam Antiochensium eandem esse cum epocha Gazensi anno periodi Julianæ 4653. inchoata, quia eo anno Pompejus Romam rediit, & consensus Senatus ad utramque urbem liberam declarandam expectatus fuit, licet epocha urbis Gadaræ ab anno periodi Julianæ 4651. cœpta fuerit, non solum ob Demetrii Gadarensis Pompeji liberti commendationem, sed etiam quia inconsulto Senatu duas urbes adeo celebres, quales erant Gaza & Antiochia, Pompejus libertate non donasset. Hoc se didicisse fatetur a Toinardo, quem in hac causa a se consultum refert. Ad A. C. 42. *Combefisii* ductum secutus a Baronio discedit, qui Mariam Deiparam cum Johanne in Asiam migrasse statuit, idque ex actis Ephesini Concilii probare perpe-

perperam contendit. Ibidem cum *Schelstrateno* existimat, ecclesias Africanas ab Apostolis institutas non fuisse, & ad ea, quæ a Baronio pro contraria opinione proferuntur, argumenta breviter respondet. Simonem Magum a Romanis consecratum negat, etsi hoc etiam a Baronio assertum fuerit. Eodem anno animadvertit, famem sub Claudio sæpe grassatam, & primam quidem famem anno secundo Claudii non exortam sed continuatã, ex Mediobarbi nummis probat. Ad A. C. 43. cum *Baluzio*, *Papebrochio* & *Ludovico du Four*, cujus observationes MSCtas ad chronologiam Pontificiam sibi benevole communicatas dicit, Petri adventum in urbem Romanam non ad Claudii, sed ad Neronis tempora referendum arbitratur. Ad A. C. 49. ex *Petri de Marca* dissertatione posthuma eos, qui Petro in primatu Paulum ut consortem imperii adjungunt, refellit, & cur in bullis plumbeis Paulus dextrum locum occupet, exponit. Eodem anno de epistola Barnabæ, quæ Baronii ætate in lucem nondum prodierat, nonnulla disserit. Ad A. C. 55. cur infrequens imaginum & templorum usus in primitiva ecclesia fuerit, & quo sensu Patres concilii Illiberitani picturas in ecclesiis tolerare noluerint, inquirit. Ad A. C. 56. concilium Apostolorum Antiochenum, cujus novem canones *Turrianus Baronius* & *Binius* protulerunt, suppositium esse, multis rationibus demonstrat. Ad A. C. 57. observat, diem sabbathi in quadragesima etiam Romæ jejunio consecratum fuisse, & *Valesium* aliosque falli, qui Leonis M. Socratis & Cassiodori autoritate moti contrarium statuunt. Ad Leonis verba, quæ objici solent, respondet, ea in antiquioribus & melioris notæ codicibus non legi, ideoque dubitandum non esse, quin ab aliis ad Leonis sermonem adsuta fuerint. Quoad Socratē regerit, eum sexcentis ferme leucis ab urbe Romana remotũ, & Romanæ disciplinæ haud satis gnarũ errasse, & errandi locũ aliis dedisse. Nec obstare putat, quod Cassiodorus, qui in ipsa urbe Romana agens ecclesiæ Romanæ ritus ignorare non potuit, Socratis locum tripartitæ suæ historiæ inseruerit. Respondet enim eos, qui vel compendia scribunt, vel centones ex aliorum lucubrationibus consuunt, non suam sed aliorum sententiam repræsentare, & errata illorum, quos excerpunt, autorum non corrigere, sed referre. Deprompsit hæc Pagi noster ex *Quesnellii* dissertationibus ad opera Leonis M. quas etiam allegavit. Ad A. C. 61. ex *Mabillonii*

præfatione ad Tom. 1. Actorum Ord. S. Benedicti aliquot exemplis ostendit, extremam unctionem olim sacro viatico præmissam fuisse, eumque ritum apud solos Cistercienses monachos & forte alias quasdam ecclesias illibatum perseverasse. Causam, quæ antiquum illum morem in desuetudinem perduxit, quod ineunte seculo 13. factum esse docet, hanc esse prodit, quod isto tempore falsa animos persuasio invaserit, quasi post susceptam semel infirmorum unctionem uxoratis, si convaluissent, ad opus conjugale reverti non amplius liceret; hanc, inquam, superstitionem in causa fuisse dicit, quod unctio infirmorum in mortis articulum reservari cœperit. Eandem unctionem non ante finem seculi 12. extremam dici cœpisse monet. Ad A. C. 64. contra *Dodwellum* evincit, persecutionem Christianorum sub Nerone non localem, sed universalem fuisse, nec eos tantum Christianos invasisse, qui Romæ tum versati. Ad A. C. 67. agit de anno & die, quo Petrus & Paulus martyrio coronati. Putat autem, ad A. C. 65. eorum martyrium referendum esse. Quoad diem passionis falli putat *Pearsonium*, qui ex laterculo Sylvii constare asserit, Petri & Pauli martyrium VIII. Cal. Martii contigisse. Quamvis enim in Sylvii laterculo isto die depositio SS. Petri & Pauli legatur, per eam tamen depositionem tantum reliquiarum translationem Pagi noster intelligendam arbitratur. Eodem anno regulas quasdam proponit ad restituendam Pontificum Romanorum chronologiam utiles, cum ad annales ecclesiasticos accurate digerendos multum interfit, ne chronologiæ Pontificiæ calculus corrumpatur, in quem lapidem haud raro Baronium impegisse advertit. Primum igitur circa Pontifices Romanos, Latinis potius quam Græcis Scriptoribus inhærendum esse statuit. Deinde in tribus prioribus seculis & initio quarti, eum Pontificum Romanorum catalogum cæteris præferendum putat, quem a *Bollando* acceptum *Bucherius* in Doctrina temporum publicavit, ab *Onuphrio* etiam & *Cuspiniano* quondã usurpatum, & ab *Henschenio* in Actis Sanctorum Aprilis Tom. I. iterum vulgatum. Probare autem in *Henschenio* Pagi non potest, quod aliqua in isto libro immutaverit, cum in MSCtis & inscriptionibus ac numismatibus etiam errata artificum aut librariorum repræsentari debeant. Tertia quam constituit regula hæc est, quod in priori illius catalogi parte obitus Pontificum

semper

semper cum ultimo Consulum pari copulari debeat, quam regulam *Henschenio* & *Papebrochio* opponit. Exemplo res clarior fiet. Dicit Autor illius catalogi, Alexandrum fuisse *a consulatu Palmæ & Tulli, usque Æliano & Vetere.* Hic Pagi non dubitat, Alexandrum sub Æliani & Veteris consulatu, h. e. A. C. 116. mortuum fuisse, cum contra Henschenius & Papebrochius Alexandrum anno sequenti 117, quo Niger & Apronianus Consules fuerunt, mortuum existiment, etsi hic consulatus in Alexandri vita notatus non fuerit, quia tantũ per quatuor priores illius anni menses vixit. Veriorem autẽ esse suam numerandi rationem, Pagi cum aliunde, tum ex ipso illo catalogo ostendit, & contrariæ sententiæ fautores mendosis vel saltem male explicatis Alexandri actis deceptos arbitratur. Quarto tempus Pontificatus non ab electionis, sed ab ordinationis Episcopalis die numerandũ esse dicit. Quinto notat, ante constitutam a Constantino M. ecclesiæ pacem, Pontificum Romanorum ordinationes quocunque die indiscriminatim peractas fuisse, etsi *Papebrochius* diei Dominicæ ad actum ordinationis observantiam ab Apostolica traditione fluxisse sibi persuaserit. Quintæ huic regulæ cohæret sexta, quæ probat, post Maxentium a Constantino M. debellatum, & pacem ecclesiæ datam, Romanorum Pontificum ordinationes diebus Dominicis vel festis solennioribus peractas fuisse, etsi incertum sit, an & reliquorum Episcoporum ordinationes iisdem diebus ante quintum seculum celebratæ fuerint. Septima regula est, per tria priora secula, si Linus & forte Cletus & Clemens excipiantur, nullos Pontificum Romanorum Vicarios institutos fuisse, in qua regula iterum ab *Henschenio* & *Papebrochio* dissentit. Octavæ regulæ summa hæc est, dies quibus sancti Pontifices coluntur, aut quos eorum morti vel sepulturæ Martyrologia & alii Scriptores tribuunt, plerumque cum die obitus ipsorum nihil commune habere, sed vel ad eorum translationem, vel basilicæ alicujus ædificationem in honorem ipsorum factam, vel alias hujusmodi causas referendos esse; quam regulam etiam ad alios Sanctos, imo ad ipsius Christi & Virginis Deiparæ dies festos extendendam esse monet, cum anniversarii dies in Calendariis signati haud semper cum diebus illis congruant, in quibus ea quæ recoluntur, evenerunt. Nona regula conciliat eos chronicorum Pontificalium Scriptores, qui in alicujus Pontifi-

cis emortuali die assignando, uno tantum die inter se discrepant. Hoc enim casu priorem diem ad Pontificis obitum, & posteriorem ad ejus sepulturam referendum esse pronunciat. Decimo denique ad annum ordinationis & obitus Pontificum e tenebris eruendũ, omnia historica indicia diligenter discutienda esse monet, & incertis numeris haud nimium fidendum. Ad A. C. 69. contra censores quosdam ea vindicat, quæ de Cæsareo Domitiani imperio in Dissertatione sua Hypatica dixerat. Ad A. C. 88, quo de ludis Domitiani saecularibus agit, exhibet literas, quas a Viro Cl. *Guilielmo Loydio* accepit, in quibus ille probat, Domitianum ante sequentem annum ludos seculares non celebrasse. Ejus argumenta Pagi noster contrariis argumentis repellere satagit. Ad A. C. 90. de initio persecutionis a Domitiano adversus Christianos motæ disserit, & contra censores quosdam ulterius confirmat, quod in Dissertatione Hypatica statuerat, eam persecutionem anno 93. motam fuisse. Eandem persecutionem cruentam fuisse, adversus *Henricum Dodwellum* id negantem probat. Ad A. C. 91. Ignatii epistolas ad Mariam Cassabolitem, ad Antiochenos, ad Tarsenses, ad Philippenses & ad Heronem, quas Baronius non minus ac septem illas ab Eusebio memoratas pro genuinis habet, suppositas esse notat. Ad A. C. 95. de nummo quodam Domitiani agit, quem *Obrechtus* in epistola de nummo Domitiani Isiaco exhibet. In antica ejus parte hæc inscriptio legitur: *Caes. Domit. Aug. Germ. P. M. Tr. P. XV.* In postica expressus fuit sacrigerulus Isiacus navigio insidens, dextra perseæ fructum cum ramo, sinistra crucem tenens. Hunc nummum, etsi crucis symbolum in eo appareat, perperã tamen ad Domitiani persecutionẽ referri, cum *Obrechto* probat. Ad A. C. 97. falsum esse dicit, quod Nerva, cum Trajanum adoptavit, imperium abdicaverit. Ad argumenta, quibus *Dodvvellus* abdicationem imperii a Nerva factam evincere conatur, ex Plinio, Victore & Lactantio desumta respondet, & simul contra eundem Dodvvellum asserit, quod Cæsarea & Augustea dignitas semper distincta fuerit. Postremo anno primi seculi de Clemente Romano, ejusque occasione de canonibus Apostolorum, de constitutionibus Apostolicis, ac de epistolis veterum Pontificum decretalibus agit, & plura de istis scriptis lecturos ad *Schelstratenum*, *Natalem Alexandrum* & *Cotelerium* ablegat.

Post

Post quartum seculum, quo primus hic tomus clauditur, subjicitur calendarium Romanum, ut lectores statim scire possint, in quem mensis diem festum aliquod mobile inciderit. Calendarium autem hoc excipiunt nonnulla addenda & corrigenda, tam in apparatu, quam in singulis quatuor seculis. Addenda ad seculum primum imprimis ad veterem illum Pontificum Romanorum catalogum spectant, cujus supra mentio facta. Ejus enim fata & varia de eo eruditorum judicia recensentur. Ex secundo, tertio & quarto seculo prolixitatis vitandæ causa nihil excerpsimus, quam ipsam ob causam etiam addenda istis seculis haud attingimus.

MORALE PRATIQUE DES JESUITES.

Troisieme Volume &c. i. e.

Practicæ Moralis Jesuitarum Tomus III, in quo priora Practicæ illius Volumina adversus librum falso inscriptum, *Apologia novorum Christianorum & Missionariorum in China, Japonia & India*, defenduntur. Accedit Responsum ad Apologiæ istius partem alteram nuper publicari cœptam.

Anno 1699, in 12. Plag. 37.

ORdo exegisset, ut Apologia Jesuitarum, cui liber hic opponitur, prius recenseretur; sed cum Apologia illa nondum ad nos pervenerit, impedito cum Gallis per bellicos motus commercio, Refutationem hanc referendam interim putavimus, ex qua præcipua Apologiæ contenta simul innotescunt. Quamprimum tamen copiam ejus nacti fuerimus, enarrationem illius minime omittemus, ea inprimis non neglecturi, ad quæ fortassis hujus operis Autor non respondit. Hunc D. *Antonium Arnaldum* esse, Romano-Catholicum scriptorem, sed ex Jansenii sectatoribus, dubitare non possumus, quanquam priores Practicæ Moralis tomos a se conscriptos esse neget. Interim illos non minus ac suum opus defendit; in hoc tertio vero tot atque talia scribit, quæ alii tribui vix poterunt.

Censuram exorditur a titulo libelli Jesuitici, in quo indicatur,

uno scripto refutari duo priora *Practicæ moralis* volumina, & simul librum de *Ingenio Arnaldi*; cum tamen illa catholicum, hic vero D. *Petrum Jurium* hæreticum, autores habeant. Hanc autem con-
cap. 2. junctionem injustam & contumeliosam esse, multis rationibus contendit. Occasio scribendi hunc in modum refertur: prodiisse nimirum libellum in catholicos Gallos acerrimum, cui titulus fuit, *Politica Cleri Gallicani*. Huic Arnaldum, inscium quidem, quod autor ejus esset Jurius, *Apologiam pro Catholicis* opposuisse, & in hac causam Jesuitarum, licet ab his multis modis offensum, candide & communis religionis respectu defendisse. Edita illa est Leodii A. 1681 & 1682, voluminibus duobus; omisso tamen autoris nomine. Hac irritatum dicit Autor Jurium fuisse, ut monstrosum illud scriptum *de Spiritu sive ingenio Arnaldi* evulgaverit, in quo non illum modo, sed omnes Catholicos, omniumque hominum ordines fœdissimis criminationibus prosciderit. Meliora quidem *Arnaldum* a *Jurio* non expectasse; minime tamen prævidisse, quod Jesuitæ tam malam gratiam ipsi relaturi essent, ut ei acrius, quam Jurio, insultarent, & huic arma contra Catholicos suppeditata esse quererentur. Demonstrare itaque nititur falsitatem imputationum, & quod contradictiones, quas inveniisse se in scriptis Arnaldi jactent, minime probare possint. Præterquã enim quod Arnaldus se autorem *Practicæ Moralis* esse neget, etiam ex illis ipsis *Practicæ* prioribus libris nihil e-
3. lici posse existimat, quo Apologia, de qua diximus, Arnaldi, Jurio opposita, refelli possit. Queritur de invidia Jesuitarum pravisq; & vilibus artibus, quibus fiat, ut libri Arnaldi aliorumq; quos orthodoxos vocat, Jesuitis displicentes, in Galliam non importentur, & sic Jesuitæ ignobilem sibi triumphum procurent. Disputat inde de cura & industria Ecclesiæ in convertendis paganis ab omni tempore adhibita, & post schisma quoque superioris seculi continuata, quæ character sit veræ & catholicæ Ecclesiæ. De hoc Reformatos gloriari non posse, imo ipsos defectum suum agnoscere asserit, & probatum it ex *Leonis ab Aizema* historia Belgica, item ex alius scriptoris Reformati *Baldeux* historia Indica, ex cujusdã *Decani Cantuarienſis* oratione pro religione Protestantium habita, & ab his vehementer probata, itemq; ex *Johanne Arnoldo*; ex quibus constare putat, Reformatos operam & periculum in convertendis paganis defugere, quod illa absque vocatione

catione & missione suscipi non debeat. Fatetur in *Practica morali* reprehensas esse Jesuitarum actiones in China & India, non æque in Japonia; neque tamen inde sequi, quod Jesuitæ in nupera defensione causantur, ac si totius Ecclesiæ Romanæ labores in conversione gentium improbentur. Esse enim alios, qui ad eam destinantur, neque his errores & vitia Jesuitarum imputari posse. Jesuitarum vero vitia in missionibus commissa, dudum aperte a Pontificibus A. 1646 & 1669 damnata fuisse. Hoc itaque illorum sophisma, quod
cap. 4. vocat, pluribus impugnat, & simul *Jurii* assertionibus occurrit, statuentis, maximam conversionum in India partem Jesuitis tribuendam esse, & rationem haberi non debere eorum, quæ Dominicani & Franciscani gesserint; ut ut enim in quibusdam melius quam Jesuitæ versentur, nihilominus falsis dogmatibus corruptos esse. Nihil omit-
5. tit, quo hæc scribentem Jurium falsi convincat. Japonum conversionem ab initio Jesuitis debitam concedit, neque iisdem corruptelis, quæ in Chinensi missione deprehensæ postea fuerint, infectam fuisse existimat. Refert tamen, A. 1593 sex Franciscanos ex insulis Philippinis in Japoniam venisse, & sublato postea, quod nimia indulgentia Jesuitis tribuerat *Gregorius* XIII, a *Clemente* VIII privilegio, plures supervenisse, & inter alios partem Japoniæ convertisse, quam Jesuitæ non adierint. In *Chinam* vero primum omnium venisse *Martinum de Rada* Augustinianum A. 1575, cui successerit A. 1581 *Martinus Riccius* Jesuita. Appulisse postea A. 1596 Dominicanos, ex quorum relationibus probat, illos tunc nullum Jesuitam in *China*, neque Christianos ab illis conversos reperisse. Allegat opus historicum de Actis Dominicanorum in China, a *Dominico Ferdinando Navarreta*, ejusdem ordinis Præposito, & postea Archiepiscopo S. Dominici in America editum, & ex illius Tomo II non pauca adducit, quibus dicta confirmantur, & querelæ contra Jesuitas plurimæ afferuntur, ostensa conversionum differentia, quibus Jesuitæ & Dominicani utantur. Illos enim artibus politicis operam dare; hos sola doctrina, aliquando etiam miraculis, Christianissimum promovere. Falli igitur *Jurium* concludit, qui omnes conversiones Jesuitis tribuit, aut nullam pro sincera & pia habet. Hæc ad præfationem Apologiæ Jesuiticæ pertinent.

Post hæc caput illius primum aggreditur Autor, respondetque 6.
ad ea

ad ea, quæ præfationi Lib. II. *Pract. Moral.* objiciuntur. Acriter illis ambitionem exprobrat, & neceſſitatem reformandæ illorum Societatis urget, faſſus tamen, quod Jeſuitæ objecerant, ſe primum non eſſe, qui hanc deſideraverit. Adducit *Johannis Palafoxii*, Angelopolitani in India Epiſcopi, epiſtolam ad *Innocentium* X hac de re ſcriptam, de qua poſtea ſæpius dicendum erit. Citat etiam *Mutii Vitelleſci* & *Franciſci Borgiæ*, (qui Jeſuitarum Præpoſiti Generales fuerunt,) de emendanda Societate deſideria, graviter taxans Jeſuitas, quod Borgiæ ſcripta interpolaverint; id quod ex editionis *Iprenſis* A. 1611, & *Antverpienſis* A. 1635 collatione demonſtrat. Similis falſi reos arguit in corruptione libri *de Inſtructione Sacerdotum* a *Franciſco Toleto* editi; obiter tamen corrigit autorem Theatri Jeſuitici, in quo *Gregorio de Valentia* falſatio libri cujusdam ex tomis S. Auguſtini tribuitur, qui tamen non ipſum librum corruperit, ſed in conſeſſu *Congregationis de auxiliis* & aliter legerit, quam in libro ſcriptum erat, & in hac fraude a Dominicano *de Lemos* deprehenſus fuerit. Subjungit quædam pro *Gaſparo Scioppio*, quem Autor Defenſionis taxaverat, quanquam in Practica Morali allegatum eſſe neget, ſed longe alios autores, ad quorum teſtimonia reſpondere Jeſuitæ debuerint, productos eſſe moneat. Interim *Scioppium* non ſolum contra Jeſuitas, verum etiam contra *Georg. Hornium* defendit, qui *Period. III. Hiſt. Eccleſ. Art. 3.* ſcripſit, illum ſub finem vitæ ad Eccleſiam reformatam, a qua defecerat, redire voluiſſe, ſed ſpretum rejectumque fuiſſe. Annectit non pauca pro *Abbate Sancyrano*, teſtem citans *Franciſcum Stephanum Cauletum* Epiſcopum Pamienſem, multa
cap. 7. in cauſa Pontificia ab aula Gallica perpeſſum. Defendit poſtea ideam Societatis Jeſuiticæ ab autore *Pract. Moral.* propoſitam; improbat tamen, quod illam deteriorem fecerint Jeſuitæ quam ſcripta ſit: neque enim omnibus Jeſuitis vitia, quæ deſcribuntur, tribui, ſed illis, qui ſe iis contaminant, aut ea, cum poſſint & debeant, non impediunt. Neque tamen diſſimulat, ſibi nullam ſocietatem aut ordinem innotuiſſe, in quo magis regnet propriæ ſapientiæ & eminentiæ opinio, & opum atque gloriæ cupido. Inter alias probationes adducit, quod nullo Pontificum decreto retineri ſe paſſi ſint, quo minus in Belgio collectas eleemoſynas extra provinciam miſerint, & ad ſua commoda, cum detrimento pauperum indige-

indigenarum impenderint. Culpat quoq; eos, quod ad exiſtimationem Societatis conſervandam nihil illicitum eſſe putent, nullis parcant calumniis, nullumque unquam errorem agnoſcant & corrigant, & adeo inſolentes ſint, ut teſte Epiſcopo *Palafoxio* dixerint, ſatius eſſe, ut tota nova Hiſpania intereat, quam ut aliquid de exiſtimatione Societatis decedat. Provocat eos, ut hæc, quibus non unius aut alterius vitia, quibus nulla ſocietas careat, ſed totius ſodalitii eorum genium & corpus affici ſtatuit, purgent & defendant, neque ſe propter laudes efferant, quas ab aliquibus & ob quædã bona particularia reportent. Poſt hæc, convitia, quibus in Apologia Jeſuitica Theologi, quos a *Portu Regali*, ſive a *Janſenio* cognominant, proſcinduntur, pap. 8.
in compendio enarrat, eoque ipſo refutata eſſe exiſtimat. Probat 9.
etiam eum, qui vitia aliorum detegat & reprehendat, Spiritum charitatis habere & ſervare poſſe, neque id abſurdum & ridiculum eſſe, ut autor apologiæ putet. Multa hac occaſione de lite Epiſcopi *Palafoxii* cum Jeſuitis, & ſcriptis *Arnaldi* adverſus *Malletum* alioſque commentatur. Accipit confeſſionem adverſarii, quod interſit 10.
reipublicæ cognoſci malos; & inde argumentatur, ſi vera ſint quæ in *Practica Morali* Jeſuitis objiciuntur, ut ipſe quidem minime dubitat, omnino interfuiſſe reipublicæ Chriſtianæ, ut publicarentur. Subjungit obſervationes quasdam ſingulares. Taxaverat Je- 11.
ſuita, quod *Arnaldus* libro *Jurii* de ſpiritu ſeu ingenio ejus non reſponderit; ſed regerit Autor, Jurium reſponſum non mereri, & maluiſſe Arnaldum alia ejus ſcripta dogmatica refutare; ſcire tamen, quod libris ſuis aditus in Galliam non pateat. Negat iterum autorem *Practicæ Moralis* eſſe Arnaldum, a defendenda tamen ea non abhorret. Leve erratum eſſe putat, quod librum Jeſuitis tantopere inviſum, *Theatrum Jeſuiticum*, Epiſcopo Malacenſi attribuerit, cum ipſi Jeſuitæ diu idem ſint opinati. *Jarrigium*, qui a Jeſuitis ad Reformatos tranſierat, & ab his ad illos rediit, in revocatione ſua recantaſſe negat, quæ Jeſuitis objecerat, probatu, ut putat, facillima; ſed tantum ſcripſiſſe, ſe nimis vehementem in libro contra illos edito fuiſſe. Ad argumentum Jeſuitarum, quod reſpondere Jurio non potuerit Arnaldus, quia tacuerit, prolixam diſſertationem inſtituit quando & quomodo ex ſilentio præſumi poſſit & debeat confeſſio, & irridet Jeſuitas, quod dicant, ſe per contemtum *Pra-*

Eticæ Morali non respondisse, & quod se cum Rege Galliæ comparent, qui ad relationes hebdomadales a Batavis editas, (*novellas* vocant) non respondeat. Exempla tamen allegat, quod Jesuitæ acerbissime adversariis responderint, v. g. *Theatinis*, qui tamen nihil illis objecerint, quam quod Ignatius Loyola, cum A. 1536 Venetiis esset, in societatem istorum recipi cupiens repulsam tulerit. Subjungit quæ Pasquierio summa cum acrimonia a Jesuitis opposita fuerint, maxime a *Francisco Garasse*, quem tamen ab animi submissione, modestia,
cap. 12. affabilitate & mansuetudine mire commendari ab illis dicit. Sequitur farrago dictorum & factorum, ex quibus Autor Jesuitas habitus cujusdam convitiandi convincere nititur. Inprimis urget, quod non nisi post plurium annorum moram & oppositionem, severissimis decretis Pontificum de obedientia Vicariis in Indiam missis præstanda paruerint, neque post extortum denique obsequium queri desinant, quasi injuste a missionibus in regna quædam excluſi fuerint. Hanc tamen exclusionem meruisse illos dicit, quod Christianos novitios a Sacramentis Ecclesiæ, a Sacerdotibus, quos Vicarii Pontificii consecraverant, administratis arcuerint, hos pro hæreticis, (Jansenistis scil.) diffamaverint, interim neophytos solo globulorũ & aquæ benedictæ usu contentos esse jusserint. Exprobrat etiam, quod accusationẽ a maxima Pastorum Gallicorum parte, de corruptione disciplinæ moralis adversus Jesuitas institutam, ab egregiis Episcopis & Collegio Sorbonico, denique ab ipsis Pontificibus approbatam, pro injusta habeant, & quasi persecutionem passi sint, lamentari non cessent. Allegat *Bullas* Alexandri VII, & Innocentii XI, quibus Jesuitarum sententiæ a Pastoribus indicatæ, publice condemnatæ sunt. Orationem ab Henrico IV pro Jesuitis in Parlamento habitam falso fingi & supponi, ex Thuani Lib. CXXXII aliisque autoribus, itemque ex literis Regis ab *Auberio* in historia *de Cardinali Jousa* relatis demonstrat; deinde vel impudentiæ vel ignorantiæ eorum tribuit, quod obscuri cujusdam hominis *Perronii* Apologiam pro Jesuitis editam, Cardinalis esse contendant, cum quo vilis iste scriptor nil nisi nomen commune habuerit. Temeritatem denique esse ait, quod retractationem
13. ab autore *Practicæ Moralis* postulare audeant, quasi illos de violata Episcoporum in India autoritate per mendacium accusasset. Itaque actiones Jesuitarum contra Episcopos illos denuo recenset, & testimoniis

moniis probat. Allegat (1) manuscriptam relationem *Petri de Solis*, de actis contra *Bernardinum Almanzam* Archiepiscopum S. Fidei. (2) scripta authentica in causa *Matthæi de Castro*, natione Indi. Hic, ut refert, circa finem Pontificatus Urbani VIII. Romam missus, eos fecerat in studiis profectus, ut Vicarius Apostolicus in Æthiopiam destinaretur; sed a Jesuitis & constituto ex illis Patriarcha Æthiopiæ rejectus, & Romam redire coactus est. Inde denuo cum titulo Episcopi in Indiam missus, novas Jesuitarum persecutiones incurrit, delatus inter alia apud Regem Lusitaniæ, quod semipaganus esset, & parva *idola* secum ferret, itemque ex templis *boum* stabula faceret. Deprehensam autem fuisse scribit calumniam, cum, instituta a Rege inquisitione, compertũ fuit, nummos, quos Episcopus habebat, in regionibus illis usitatos, *idola* vocari, quod figuris illorũ signati essent; boves vero, quos in templa admisisse dicebatur, homines esse, bajulando victum quærentes, qui populari dicacitate *boves* vocarentur. Sed graviora alia viro objecerunt, ut tertia vice Romam proficisci coactus, ibique satis rigide tractatus, tandem vero penitus absolutus & in Indiam remissus fuerit, in qua pluribus annis ad extremam usque senectutem muneri suo præfuisse, & tandem Romam regressus ante annos decem vitam finiisse perhibetur. Notat Autor, illo tempore, quo Jesuitæ in Æthiopia Matthæum illum falsis delationibus infestaverint, ipsos cum Patriarcha suo, cum sese administrationi publicæ ingessissent, toto regno ejectos, & post hæc omnibus missionariis Catholicis aditum præclusum fuisse. (3) De *Ferdinando Guerrero* Maniliæ sive Philippinarum Archiepiscopo narrat, cum ille Jesuitas ad ministeria sacra, antequam diplomata sua exhiberent, admittere recusasset, horum artibus apud Gubernatorem regium effectum fuisse, ut illum ex sacello, hostiam consecratam manu gerentem, & præ senio atque fame sese vix sustinentem, a militibus rapi, & in insulam desertam deportari curaverit. Probat hoc ex Episcopi Palafoxii libro, & ex relatione *Joh. Bapt. Moralis* Dominicani A. 1645. (4) Provocat ad Acta Jesuitarum adversus *Bernardinum de Cardenas*, Franciscanum, Episcopum *Paraguayensem*, ante annos 25 Hispanice & Gallice edita. Ex his constare ait, Episcopum cum Jesuitas pro munere suo visitare vellet, in Ecclesia sua ab illis obsessum, & fame ad deditionem coactum, hostiam ex manibus ejus

ereptam, illum ergastulo inclusum, deinde vili lembo impositum in insulam ducentis leucis dissitam missum esse. Ad hæc militum cohortes a Jesuitis conscriptas, quas ipsi duxerint, omniaque præfectorum munia subierint. (5) Injuriæ referuntur sæpe memorato *Palafoxio* Episcopo, viro licet sanctissimo illatæ, quas ipse editis libris descripsit. (6) Narratur, ut *Philippum Pardum*, itidem Maniliæ Archiepiscopum, quod Jesuitas a mercatura prohiberet, & ad rationes tutelæ, quam invaserant, reddendas adigeret, ope Præfectorum regiorum sede sua dejecerint, restitutum tamen paulo post decreto supremi Senatus Mexicani, a quo etiam mandatum editum fuerit, quo ecclesiasticis generaliter omnis negotiatio interdicta fuit, cum tamen præter Jesuitas nulli alii ex Clero operam illi dedissent.
cap. 14. Ne vero solum in India tam insolentes fuisse videantur Jesuitæ, aut relationes ex locis remotissimis suspectæ habeantur, etiam Europæorum Episcoporum exempla afferuntur, pessime ab illis habitorum. Nominat Autor *Smithum* titulo Chalcedonensem Episcopum, Angliæ Vicarium; *Boonium*, Archiepiscopū Mechlinienſem; *Triestium* Gandavensem; *Pavillonium* Aletensem; *Cauletum* Pamiensem; *Solminiacum* Cadurcensem; *Chouartum* Bellovacensem; & Abbatem *Ferrerium*. Quæ cum his acta sint, *Tomo II. Pract. Moral.* relata esse dicit, nec huc usque refutata, quanquam in prima Apologiæ editione id se facturos esse indicaverint Jesuitæ; non stetisse enim promissione illa in altera editione; unde, & quod quædam de Theatro Jesuitico aliaque emolliverint, neque quidquam ex objectis solide refellere potuerint, suo judicio condemnatos esse existimat. Hæc ex prima libri parte sumpta sunt; de altera sequente mense agemus.

LA THEORIE DE LA MANOEUVRE DES Vaisseaux. Sive Theoria Artis armamenta navium rite gubernandi.

Parisiis, apud Steph. Michalettum, 1689, in 8.

Constat plagulis 9, & 25 tabulis æneis.

DUabus potissimum partibus absolvitur Scientia nautica: altera, quæ Gallis *Pilotage* dicitur, cursum navis ex uno in alium destinatum

natum locum dirigere docet, itinere maritimo brevissimo & commodissimo, nititurque maxime principiis Geographicis & Astronomicis; altera, quam iidem *Manœuvre* vocitant, Mechanicis fere fundamentis suffulta, solicita est de armamentis navium, malis puta, antennis, velis, rudentibus, temone rite disponendis, ipsoque navigii corpore istorum ope quam opportunissime flectendo & gubernando. Et priorem quidem illam, quæ vulgo *Histiodromica* audit, plurimorū jam Scriptorum industria egregie excoluit: nec ita pridem adhuc de novo hanc in rem prodiit Anglico idiomate *Danielis Neuhusii Ars Nautica*; de qua, cum serius nonnihil ad nos perlata fuerit, in Supplementis horum Actorum proxime agendi dabitur occasio. Posteriorem vero, utilissimam licet, ac navarchis, tempore potissimum naumachiæ, scitu apprime necessariam, qui methodice pertractarit, vix quisquam huc usque extitit, sed totam fere hanc partem per solam hactenus experientiam expleri oportuit; ad quam tamen adquirendam plurimum plerumque temporis requiri manifestum est. Vacuam itaque hanc spartam, ad expressum Regis sui mandatum, in se suscepit Autor, quisquis tandem ille sit, sibique proposuit e solidis principiis Mechanicis docere, quomodo nauclero ventos e quacunque regione spirantes, quam optime in usus suos vertere liceat, per aptum *velorum* maxime atque *proræ* situm, respectu ad præstitutam navis viam habito. Specialiora enim tractare, & singulorum, quæ plurima sunt, navis armamentorum machinas & usum describere non curavit, sed horum aliqualem notitiam jam præsupponit: quam ipsam quidem, si cui adhuc desit, quam optime hauriri posse ait ex alio libro, cui titulus: *L' exercice de la Manœuvre de Mſ. le Chevalier de Tourville.* Cæterum in opere hoc ita se gessit Autor, ut propositiones quidem non admodum difficiles per ordinariam Geometriam demonstrarit; reliquas abstrusiores autem Analyseos ope ex profundo Democriti puteo extrahere sategerit. Nonnunquam etiam, ubi pretium operæ respondere non fuit visum, indicata solum est methodus indagandi exactam veritatem: in usum vero simul vocata Mechanica ratio ita determinandi quæsita, ut in praxi error insensilis nihil adferat detrimenti. Quod reliquum est, quo benevolus Lector aliqualem de ipsius libri contentis prægustum nanciscatur, singulorum, cum non adeo multa sint, capitum summam

mam paucis indicare non pigebit. Ac in *Cap. I.* quidem fundamenta huic ſcientiæ præſtruit Autor, agitque cum de venti vi contra vela, tum de potentia aquæ erga gubernaculum, ejusdemque aquæ renixu adverſus ipſum navigii corpus. Pro faciliori vero doctrina, velorum ſuperficiem in ſe licet arcuatam, conſiderat veluti planam: fluida vero illa, aquam puta & aerem, quo iis regulæ mechanicæ evidentius accommodari valeant, intueri jubet tanquam compoſita ex corpuſculis, quæ ſitu inter ſe parallelo moveantur, variamque adeo impreſſionem in velis ac temone pro ſitus diverſitate faciant. Cæterum eam impreſſionis differentiam, quæ a majori aut minori rapiditate venti aquarumve provenit, minus penſi habuit Autor, cum ea utique diverſam partium navis poſitionem ſibi non expoſcat. *Cap. II.* agit de motione navis in genere, ut & de modo cognoſcendi ejusdem a via ſua deflexionem, quam *Derive* vocant. Nimirum perquam facile foret ex præſtratis in præcedenti capite fundamentis viã, quam in tali poſitione venti velique factura ſit navis, determinare, ſi hæc ab omni ſui parte aquas æquali cum facilitate finderet: verum enimvero dum longe majori cum difficultate a latere, quam a prora fluctus perrumpit, ejus etiam progreſſio hoc intuitu non parum alteratur, atque hujus jam deflexionis computatio quomodo facienda ſit, dilucide oſtenditur. *Capite III.* modus communicatur, quo cognoſcere nauclerus valeat, an ſua navis alteri, quam e longinquo videt verſus eandem plagam tendere, ratione ſecundioris venti ſuperior, an inferior ſit, adeoque (ſuppoſita æquali utriusque navigii velocitate inſita) num prævertere illam, an vero ab illa anteverti debeat: quæ ipſa indagatio quomodo mediante pyxide nautica pinnulis viſoriis inſtructa ſatis expedite fiat, exponitur. *Caput IV.* docet determinare ſitum tam proræ, quam veli opportuniſſimum, ad lucrandum quam maxime venti commodum: ad hoc vero obtinendum utut non minus diverſa navis proræq; poſitio inſerviat, immoto manente velo, quam veli major minorve obliquatio, non alterato ipſius carinæ ſitu: nihilominus ad veli potius determinationem reſpici vult noſter, cum ab hujus ſitu & ipſius proræ diſpoſitio dependeat. *Cap. V.* agitur de ratione determinandi varias navigii deflexiones, (*Derives*,) ortas a diverſo ſitu proræ in relatione ad veli poſitum; ſive detur linea ſitus navigii, ſive linea curſus eidem præfixi: docetur

docetur quoque, quomodo haberi queat proportio inter varias longitudines linearum, quas navis intra tempora æqualia percurrat in quolibet poſitu. *Caput VI.* monſtrat, quisnam commodiſſimus omnium ſitus ſit, tam veli, quam carinæ, reſpectu habito ad ventum & ad viam præſtitutam. *Capite VII.* definitur, qualem angulum facere clavus ſeu temo debeat cum carina ſeu ſpina navis, ſi quis quam maxime ventum adverſum in uſus ſuos vertere, aut vento ſecundo quam celerrime promovere diſcupiat: qua occaſione ſuadet Autor, ut limbus circularis in ſuos gradus diſtinctus appingatur centro gubernaculi, quo mox ad oculum pateat, quem angulum gubernaculi manubrium cum navis ſpina faciat. *Cap. VIII.* modus oſtenditur, Mechanice determinandi ſitum aptiſſimum velorum atque proræ, tam ad lucrifaciendum quam maxime ventum, quam ad percurrendum quam expeditiſſime iter propoſitum, aſſequendumve aliud navigium fugiens: ubi ſpeciatim monet Autor, quid in tali perſecutione cavendum ſit, ne quis improvide incidat in iſtum errorem, qui *Chaſſe Angloiſe* vocari ſoleat; ubi nempe perſequens pedetentim venti prærogativa magis magisque excidat, & continuo longius poſt navem, quam adſequi intenderat, relinqui ſe ſentiat. *Caput IX* & ultimum varias communicat cautelas in praxi hujus diſciplinæ adhibendas: cumque initio ad faciliorem intellectum Autor finxerit planam velorum ſuperficiem; jam examinat, quamnam differentiam eorum curvatio importet: varia item ſuggerit, ad commodiorem hactenus uſitata velorum aptationem facientia: ac ſpeciatim ſubmonet, quam inſignis in triremium ſeu *Galearum* velis defectus occurrat: ubi nempe aliqua veli pars navem non modo nil juvet, ſed plane retro quaſi pellat, ejusque velificationi obnitatur, & rurſum ejus alia pars nil aliud conferat, quam quod navem longius a viæ ſuæ linea faciat deflectere. Id quoque pro cautela inculcat, ut extremitates navis omnium minime ſaburra aut ſarcinis onerentur: cum utique prora aut puppis ope gubernaculi magis minusve promte ad latus flectatur, prout centrum gravitatis longius aut propius removetur a prora puppive verſus partem oppoſitam. Denique ut quandocunque, etiam nocturno tempore, vela in deſideratum & cognitum ſitum aptare liceat, nec multis ad anguli dimenſionem ambagibus opus ſit, jubet in rudentibus, velorum

antenn-

antennarumque rectoribus, certa facere signa, quæ vel tactui mox indicent, quando vela ad debitum obliquitatis gradum situmve redacta sint atque dispositæ.

HISTOIRE DE LA RELIGION DES EGLISES Reformées, par Mr. Basnage &c.

id est,

J. Basnagii, Evangelii Ministri, Historia de Religione Ecclesiarum Reformatarum, in qua successio illarum Ecclesiarum & perpetuitas fidei, maxime post seculum octavum; dein instituta reformatio, & perseverantia in iisdem dogmatibus a reformatione ad hoc usque tempus demonstratur. Accedit Historia de origine & progressu præcipuorum errorum in Ecclesia Romana, Responsi loco opposita Historiæ de Variationibus Ecclesiarum Protestantium, a Jacobo Benigno Bossueto, Episcopo Meldensi editæ. *Tom. I.*

Roterodami, apud Abrahamum Acher, 1690, in 8.

Constat plagulis 35.

INdicavit honorifice operis hujus editionem Dn. *Gilbertus Burnetus*, sæpe in Actis nostris laudatus, nunc Episcopus Sarisburiensis in Anglia, & primarius Regis Eleemosynarius, in Censura adversus non minus celebrem Episcopum Meldensem, Dn. *Bossuetum*, quam retulimus nupero mense Junio p. 276. & seq. Hanc D. Burneti comitatem veneratus *Basnagius*, libros hos suos ei dedicavit. Iisdem amplum & luculentum præmisit præloquium, ex quo tamen pauca afferemus, cum pleraque latius in progressu operis enarranda veniant. Ostenditur inter alia, veterem esse paganorum & Arianorum methodum, Christianis & orthodoxis variationem doctrinæ objiciendi. Renovatam eam esse ante aliquot annos a Jesuita Hiberno *Fiz Simone*, & quidem, ut Autor judicat, accuratius quam a Bossueto. Licet enim ille fabulis quandoque indulgeat, ordinem tamen in scribendo servasse, & diversas sententias in areolis juxta se collocatas

tas perspicue repræsentasse; cum Bossuetus omnia disperserit, & verborum strophis atque coloribus capita rerum involverit & veluti sepeliverit. Post hæc & alia, initio Tomi I. Autor comparationem quandam inter Bossuetum & Maimburgium instituens, hunc ait amœno quodam scribendi genere, & probabilibus conjecturis, libris suis gratiam & speciem conciliasse, & quanquam solide non doctum, cum confidentia tamen & veluti magistri autoritate propositas materias tractasse; cum e diverso Bossuetus, non evitatis Maimburgii defectibus, dotes ejus non sit assecutus, ita ut labori diffidere aut succumbere, certe titubans incedere videatur, semipelagianus alicubi, alibi gratiæ defensor, nimiaq; subtilitate & argutia in taxandis reformationis autoribus lectori molestus. Famam sibi parasse Episcopum edito *Expositionis* libro non negat; cum vero in præfatione operis sui *de Variationibus*, ambiguitatem & confusionem sermonis pro falsitatis nota habeat, hac ipsa lege *Expositionem* illam damnari judicat, quæ nil nisi fucos contineat & innumeras habeat variationes. Notat e. g. omissa in prima editione verba, *quod panis & vinum in Sacramento mutetur in corpus & sanguinem Christi*, inserta esse secundæ editioni, cum vocabulo *transsubstantiationis*, quod in prima evitatum erat. In hac etiam simpliciter dici, *Missam probabili ratione* (raisonnablement) *nominari posse sacrificium*, sed in secunda substitutum esse, *Missæ nihil deesse, quo minus sit verum sacrificium*. Variationes vero Ecclesiæ Romanæ in dogmatibus de justificatione, prædestinatione & gratia, de cultu imaginum aliisque, dudum a *Flacio* Illyrico demonstratas esse, neq; huc usq; refutatas; unde iterum Bossuetus suo judicio condemnetur, & cogatur, ut historiam suam ipse retractet & aboleat, quod se facturum esse in præfatione operis sui recepit, si Ecclesia Romana de variatione convinceretur. Monet inde, si de variationibus quæratur, constituendum & determinandum prius fuisse, quarum ratio habenda sit. Considerari (1) debuisse primario eas, quæ sacris literis adversentur; de his vero non egisse Bossuetum. (2) Versari eas debere in rebus & dogmatibus ipsis, non in formulis loquendi & terminis technicis. (3) Illas demum urgendas esse, quæ graves & essentiales fidei articulos afficiant. Si enim qualescunque producantur, ne veterem quidem Ecclesiam immunem a culpa futuram. Exemplum affert de communione in- cap. 1.

fantum. (4) Allegandas eas ſolum eſſe, quæ Eccleſiæ toti tribui poſſint, non vero quas ſinguli Doctores fovent. Hanc regulam paſſim neglexiſſe Boſſuetum, & ſic integros ejus libros, puta V. VII. XIII. & XV. deſtrui. (5) Ad cauſam etiam variationum ſive mutationum reſpici debere, qua mente & quo fine, num temere & maligne, vel metu dominantium, an pacis & concordiæ cauſa fiant; quod factum eſſe putat a Reformatis in gratiam Lutheranorum. Oſtendit quam periculoſe ex fictitiis variationibus argumentatus ſit Boſſuetus, viamque præiverit Atheis & Socinianis, eadem argutia religionis Chriſtianæ veritatem oppugnaturis. Tandem etiam intempeſtive publicatum eſſe hoc opus de Variationibus exiſtimat, edique debuiſſe, antequam Reformatorum defectio vi militari procurata fuerit. Gallis enim qui converſi dicuntur, parum honeſte nunc inſultari; aliis nationibus, Gallicæ linguæ imperitis, ſcriptum illud fruſtra obtrudi. Simplici negatione totum Epiſcopi opus deſtrui. *Nos enim* ait, *eandem religionem profitemur, quam majores noſtri ſtabiliverunt: nos omnes eſſentiales reformationis articulos retinemus. Cum Calvino ſtatuimus, per ſacrificium Miſſæ deſtrui ſacrificium Chriſti; transſubſtantiationem impoſſibilem eſſe, quia Chriſti corpus cœlo ineluſum,* (renfermé dans le Ciel) *in terris amplius eſſe nequit; prohibitionem calicis adverſari inſtituto Chriſti; in cultu imaginum, ſive ad ipſas ſive ad Deum referatur, idololatriam committi; eos, qui per alium, quam Chriſtum ad Deum accedunt, iram ejus & æternas pœnas incurrere; converti nos gratia Dei, ejusdemque ſola miſericordia ſalvari. Hæc*, inquit, *dogmata nos ab Eccleſia Romana ſeparant, quod negare nemo poteſt: Calvinus illa docuit; id teſtantur editæ illius Inſtitutiones: Nos eadem adhuc docemus; irrita itaque ſunt ſophismata omnia de variationibus*; & hæc ſufficere cenſet ad totius machinæ disjectionem. Ad ſpecialem tamen refutationem motum ſe eſſe dicit, ut gloriandi ex ſilentio Reformatorum occaſionem adverſariis auferret, & otii, quo in Belgio cum tot aliis fruitur, rationem redderet.

In quatuor inde partes laborem ſuum diſtribuit. (1) Perpetuitatem demonſtraturum ſe eſſe ait purioris doctrinæ ante reformationem, & quod Reformati eandem fidem cum Albigenſibus & Waldenſibus teneant, rejectis, quas his Boſſuetus Lib. XI intentavit

tavit, accuſationibus. (2) Reformationis opus contra Boſſueti præjudicia ſe defenſurum, inprimis quoad res in Germania geſtas; de Gallicis enim ab aliis ſufficienter actum eſſe. (3) Dogmata ab initio reformationis recenſiturum, ut appareat, non eſſe variata; ſubſiſtere tamen ſe velle monet in confeſſionibus & generali Eccleſiarum intentione, cum nec neceſſarium, nec facile ſit ſingulos doctores defendere. (4) Summam quorundam dogmatum Romanorum exhibiturum, quod, etſi ad recriminationem a Boſſueto rejectam pertinere videatur, licitum tamen eſſe monet, ſuſcepta prius & peracta defenſione, tantoque validius fieri, quia Eccleſia Romana infallibilitatem jactet; quæ ſi demonſtratis variationibus & erroribus deſtruatur, Boſſuetum ex ſua ſponſione ad revocationem ſcripti adigi. Hanc methodum confuſæ, cujus Boſſuetum inſimulat, præfert, & ad modeſtiam ſeſe obſtringit; ſi quid tamen durius ſibi exciderit, id omne revocatum & abolitum eſſe cupit. Sub finem capitis, violentiam Epiſcopo objicit in converſione illa militari exercitam, & concionem quandam ex neſcio quo ſuggeſtu exprobrat, cum aſperrima in novos converſos debacchatione habitam. Sed hanc objectionem in præloquio temperavit Autor, monens concionatum non eſſe Boſſuetum, ſed cum ægrotum quendam ex converſis ad uſum Sacramenti ritu Romano permovere non potuiſſet, populo ante fores adſtanti acclamaſſe, ut hominem illum, ſi obierit, veluti canem in ſterquilinium projicerent. Hæc primi capitis contenta conſpectum totius libri exhibent, & paulo fuſius referenda eſſe viſa ſunt.

Aggreditur deinde Autor, neglecto Boſſueti ordine, ante omnia Librum ejus XI, in quo Reformatis objecerat, quod hæreſin ſuam a *Manichæis*, *Albigenſibus*, *Valdenſibus*, *Vicleſitis* & *Fratribus Bohemis* per ſucceſſionem derivent, & eatenus Socinianis poſtponendi ſint, antiquiores autores habentibus. Negaverat Boſſuetus, ante Manichæorum tempus, ſive ſeculum quartum, ullum fuiſſe, qui cultum ſanctorum improbaverit; ſed regerit Autor, errores argui non poſſe, antequam oriantur & innoteſcant. Adducit tamen epiſtolam *Smyrnenſium*, ex Euſebii Lib. XIV, qua contra Judæos martyrum cultum Chriſtianis objectantes aſſerunt, ſe Filium Dei adorare, martyres amare. Addit alia, quæ huc faciunt, ex Origene, Athanaſio & Theodoreto. Eodem modo refellit, quod transſubſtantiationi non niſi cap. 2.

seculo decimo contradictum sit. Ait enim, dogma illud non nisi nono prodiisse, longeque aliam Gelasii, Chrysostomi, Augustini & Theodoreti sententiam fuisse. Ad seculi inde noni historiã progreditur, in quo, licet ob summam Cleri barbariem infelicissimo, veritatem tamen doctrinæ in Gallia defensam esse, probare nititur. Repulsum esse scribit *Nicolaum* I. Pontificem, jurisdictionem in Galliæ Episcopos sibi arrogantem: Improbatum Concilium Nicenum II. cultum imaginum approbans, non a Gallis solum, sed & ab Hispanis, Germanis & Anglis, eique oppositas fuisse Synodos Francofurti & Lutetiæ: Acta *Hincmari* contra *Godescalcum* in articulo de gratia in Synodis Valentiæ & in Lingonibus habitis correcta esse. Observare jubet Bossuetum, quod Pontifices Romani communionem cum Gallis aliisque de cultu imaginum illo tempore dissentientibus non abruperint, ut æquius judicare discat, de tentata inter Reformatos & Lutheranos concordia. *Paschasium Radbertum* seculo nono primum omnium præsentiam realem docere & fictis miraculis stabilire cœpisse, pro certo habet, cui Carolus Calvus *Ratramnum* monachũ opposuerit, quem Jansenistæ mire laudatum, postea deprehensa ejus doctrina cum Reformatis consentiente, variis cavillationibus interpretari cœperint. Eundem vero Autor contra *Bossuetum*, *Maimburgium* & *Boilavium* suis partibus vindicat. Ex Paschasii dogmate prodiisse non dubitat reliquos errores, quod Missa sit sacrificium, quod sacer calix populo ademtus sit, quod hostia adoretur. Defendit *Claudium* Taurinorum Episcopum, qui eodem seculo imaginum cultum in sua diœcesi aboleverit, & in articulo de prædestinatione & gratia Augustini dogmata secutus fuerit. Ex his aliisque, quod susceperat, probatum esse contendit, etiam seculo nono in magna Galliæ parte rejectos esse errores semipelagianismi, præsentiæ realis, & cultus imaginum; Sacras literas plebi & juventuti propositas fuisse; preces ad sanctos non esse factas, & sublatam eorum commemorationem in Missa ipsamque crucis adorationem ab Episcopo illo Taurinensi fuisse.

cap. 3. De historia seculi decimi dissensisse aliquatenus fatetur Autor celebres Reformatorum doctores, *Claudium* & *Laroquium*, sed formulis loquendi potius quam sententia. Ipse purioris doctrinæ etiam in illo seculo, (licet Baronio & aliis Romani Pontificatus asser-

toribus testantibus, summe barbarum & corruptum fuerit) vestigia deprehendit. Vindicat illi tempori Liturgiam a *Thomasino* inter alios relatam, licet aliis antiquior videatur. Ex illa, & ex ejusdem seculi scriptore anonymo a *Cellotio* Jesuita edito, multa pro sensu figurato in S. Cœna affert, ita ut indifferentem utramque sententiam in Ecclesia tunc fuisse existimet. Confirmat idem ex *Wilhelmo Malmesburiensi*, qui ab *Odone Archiep. Cantuar.* miracula pro asserenda præsentia reali edita, aut ut ipse judicat, ficta esse tradidit: unde colligit, oppositam quoque opinionem adhuc viguisse, nec defuisse qui contra Paschasium disputarent, inter quos nominat *Herigerum* Abbatem Lobiensem, & *Missalia* extare dicit, ex quibus, ut & ex Liturgia ista appareat, adorationem hostiæ in usu nondum fuisse, neque in rituum formulis indicari, cum alii non taceantur, ideoque nec elevationi locum fuisse putat. Refellit *Mabillonium*, qui inclinationem, quæ *pacem*, quam vocant, in Missa accipientibus in Ordine Romano præscribitur, cum adoratione confundat. Ex alio seculi X scriptore *Radulpho Flaviacensi* locum adducit, quo probari putat, Missam illo tempore solummodo pro commemoratione sacrificii a Christo præstiti, non vero pro sacrificio propitiatorio habitam fuisse. Statuit etiam, *communionem sub utraque* illa ætate nondum cessasse, prævaluisse tamen, recepto realis præsentiæ dogmate, omissionem calicis; quibusdam vero panem vino intinctum porrectum fuisse, donec approbata postea Thomæ de *concomitantia* opinione, communio ad unam panis speciem redacta fuerit. Eodem seculo decimo nondũ septem Sacramenta numerata fuisse, ex seculi XIII. autore, *Alexandro Hales*, cujus scripta Innocentius IV Pontifex approbaverit, monet, qui quatuor tantũ recensuerit. Inde ergo Romanæ Ecclesiæ vel neglectum imputat, quod ultra decem secula veritatem non docuerit, vel innovationem patescere ait, aucto Sacramentorum ad septem numero. Ex eodem *Radulpho* locum citat, quo *Godeschalci* sententia pro gratia contra liberum arbitrium probatur; idem ex *Ebrardo* seculi XII viro, contra Gretserum Jesuitam, dicta ejus cavillantem, asserit. Negat enumerationem peccatorum in confessionibus exactam tunc fuisse; nec satisfactiones impositas ait, nisi quod mulctæ quædam in Anglia dictari cœperint. Sanctorum cultum eo nondum perveniisse, quo postea, cum nulla directa invo-

cationis formula in Liturgiis illius temporis reperiatur, ut nec confessio, quæ nunc Missæ præmittitur, in qua Sacerdos non Deo solum, sed & *B. Virgini*, *Michaeli Archangelo & omnibus Sanctis* confitetur; quod pariter ac alias preces ad Mariam & Sanctos directas, quibus auxilium ab illis petitur, pro idololatria habet, multoque magis oblationem, quæ ad illorum honorem in Missa fieri solet. Speciatim in Diœcesi Taurinensi non dubitat superfuisse Claudii sectatores, qui a cultu Sanctorum abhorruerint, licet inopia scriptorum nihil ea de re memoretur. Notat S. Scripturam Regum jussu in linguas populares translatam fuisse, nondum obtruso de Ecclesiæ autoritate & Pontificum infallibilitate dogmate, imo sæpe repressa ab Imperatoribus Pontificum insolentia. Explodit Bossueti assertum, quod Manichæi in Gallia primum ausi sint Antichristi titulum Pontificibus impingere. Factum id enim esse docet hoc seculo, in Synodo *Rhemensi*, & a *Gerberto* Archiepiscopo, postea Pontifice, cujus epistolæ extant. Licet autem summam corruptionem in plerasque provincias hoc seculo invectam esse concedat, plurimaque exempla errorum & hypocritici cultus afferat, separationem tamen non æque ac posteriori tempore necessariam fuisse existimat, nondum stabilita communione sub una, nondū imperato Sanctorum cultu, nondū recepto Semipelagianismo, aut condemnato sub persona Jansenii Augustino. Monstrat itaque, Meldensem refutans, uno eodemque tempore diversas de fide sententias diversosque ritus a Pontificibus toleratos fuisse. Exemplum adscribit *Ratherii* Episcopi Veronensis, qui pastori præsentiam realem neganti contradixerit quidem, sed anathema non dixerit.

cap. 4. Seculo XI. doctrinæ reformatæ continuationem in Albigensibus quærit & ponit Autor, necquicquam cedens Bossueto, qui summa cum industria, & a tot aliis Romanæ Ecclesiæ Doctoribus dissentiens, contrarium eruere conatus est. Hanc materiam amplissime & accurate tractat, ex quibus tamen paucissima referre possumus. Inter Prælatos & Theologos, qui ante *Berengarium* (cujus breve adscribit elogium) dogma de transsubstantiatione non admiserint, *Leuthericum* Archiepiscopum Senonensem recenset, rejecto testimonio, quod ex Actis *Synodi Aurelianensis* opponitur. In hac falso Manichæismi crimine circumventos, & a Bossueto infamatos esse Aurelianenses

nenses, ex ipso *Glabro* & *Vignierio*, quos Meldensis allegat, demonstrare nititur, neque veretur Aurelianenses istos pro Albigensium majoribus agnoscere. Eundem honorem habet iis, quos Synodus *Atrebatensis* A. 1025. condemnavit, cujus historiam a paucis annotatam & Bossueto ignotam esse ait. Utitur autem testimonio *Lucæ Dacherii Benedictini*, scriptorum & actorum istorum temporum diligentis collectoris, aliorumque, quos a pari laudat diligentia, monachorum. Cum vero Bossuetus Lib. XI. operosus fuerit, (ut in Actis 1689. p. 159 indicavimus) ut Albigenses ex Manichæis ortos esse evinceret, contrariū magno nixu ostendit Basnagius, & primo Manichæorum dogmata & mores proponit; deinde quæ illis a Bossueto tribuuntur, refutat. Monet quoque, confundi a scriptoribus contemtum sacramenti, quo hæretici laborabant, cum sententia puriorum illa ætate doctorum, qui tantum præsentiam realem ejusque sequelas in cultu noxias impugnabant. Post hæc, dogmata Albigensium cum Manichæorum dogmatibus confert, illosque a Manichæismo penitus absolvit, veterum novorumque scriptorum ex Romana Ecclesia testimonia Bossueto opponens. Concedit huic, fuisse tunc in Gallia & in tractu Albigensi Manichæos ex Asia eo delatos, sed nihil commune cum Albigensibus & Valdensibus habuisse, præter persecutionem a Clero utrisque intentatam. Plerosque illius seculi scriptores magnæ ruditatis multorumque errorum accusat, non prorsus parcens Bernardo Cluniacensi, qui *Sanctus* vocari solet. Negat tamen, ab hoc aut ab *Enervino* Colonienſi Albigenses pro Manichæis habitos fuisse, licet Bossuetus amanuensium suorum excerptis nimium fidens aliud ex iis deducere voluerit. *Petrum* quoque *Venerabilem*, ut dici solet, in suas trahit partes, & cum non neget, fuisse, qui a Donatismo non immunes essent, & Baptismum adultis solum conferrent, cætera tamen orthodoxos mansisse censet. Errorem etiam, quo Baptismus infantum rejicitur, essentialem esse non putat, cum neque naturam Sacramenti pervertat, neque saluti infantum noceat, qui ex fœdere Dei cum parentibus salventur; & ideo Ecclesiam olim Baptismum infantum ad festum Paschale, multorum etiam adultorum ad mortis usque tempus distulisse. Singulari dissertatione persequitur alia, quæ Bossuetus sub initium Lib. XI. commentatus est. Vaticinium Pauli *I. Tim. IV. 1.* non ad Manichæos, sed

d. cap. 4. §. 2.
§. 3.
cap. 5.
d. cap. 5. sect. 2.

ad

ad Romanæ Ecclesiæ errores pertinere statuit. Ex Augustino contra Faustum disputante observat, nec sacrificium Missaticum, nec cultum Sanctorum in Ecclesia tunc fuisse. Falli dicit Bossuetum, cum negat, quod Arriani seculo XI circa Tolosam fuerint, aut quod Albigenses separatum ab Ecclesia Romana cultum habuerint, aut quod cum iis ejusdem religionis non fuerint Valdenses. (Etsi postremum hoc altioris indaginis est, deque eo plura nobis dicenda erunt, ubi Vir clarissimus *Philippus Limborchius* manuscriptum, quod possidet, exemplar Inquisitionis Tolosanæ adversus Albigenses & Valdenses, ab A. 1307 ad A. 1322, publici juris fecerit. Ea enim occasione, ut ex Belgio nuper ab amico accepimus, discrimen inter Albigenses & Valdenses, quoad dogmata & ritus, accurate traditurus est. Nisi forte distinguenda sunt tempora, & quæ initio intercesserunt dissensiones, paulatim metu communium persecutionum compositæ fuerunt.) De Valdensibus autem Basnagius noster dubitat, an a *Valdo*, an a loco in Galliæ finibus *Walden* dicto, quod vetus scriptor *Pylicdorfius* opinatus, nomen traxerint. Defendit fidem libri *de Antichristo* A. 1120 editum, in quo Albigensium dogmata cum Reformatis conformia adversus Pontificatum recensentur & asseruntur.

cap. 7. Continuat postmodum Albigensium historiam ab A. 1125, narratque *Petri Brusii*, celebris illorum doctoris, crudele supplicium, ut & Bernardi irritum in illis convertendis conatum, & ut contemtus fuerit, quod circumgesta hostia miraculosam ægrotorum sanationem tentaret. Agit etiam de *Henrico Brusio*, agnati dogma defendente, ejusque fato: item de exploratione per aquam contra Albigenses statuta, & Bernardo perperam laudata, approbante etiam Pontifice. Erat autem illa exploratio eadem, quæ in sagas ad nostra tempora usque exerceri solita est, more barbaro aut superstitioso. Multa habet de inquisitionibus adversus Albigenses institutis, sævisque contra eos Synodorū decretis, & suscepto demum bello, auspiciis Pontificum, & contra disciplinam Christianam, quæ non permittat, ut religio vi & armis hominibus inculcetur. Ideo etiam justam fuisse statuit Albigensium defensionem, quia legitimos habuerint Principes eam molientes, in quos Pontifici nullum jus erat.

cap. 8. Succedit acris contra Bossuetum disputatio, qui singulari opinione, aliisque omnibus autoribus contradicens, Valdenses plane alios

ne alios descripserit, quam revera fuerint, nec a Romanis dogmatibus dissensisse statuerit, nisi quod nimium paupertatis studium præ se ferrent, & de vitiis sacerdotum, errorem Donatistarum sequerentur. Excusat Valdenses, & qui illorum narrata retulit, *Bezam*, quod antiquiorem originem sectæ jactaverint; leviori, ut notat, errore, quam illo, quem Romana Ecclesia commiserit, in Concilio Bituricensi A. 1031 absque ullo fundamento definiens, quod *Martialis*, quem inter primos Evangelii doctores Gallicæ quædam Ecclesiæ celebrant, Christi & Apostolorum comes fuerit; aut libros & miracula *Dionysio Areopagitæ* affingens, ut Parisiorū Apostolum faceret. Recensetur inde Valdi doctrina, & quomodo A. 1179 & 1183. injuste condemnata sit, improbata perversum in modum, quam ille sectabatur, paupertate, cum eandem in *Franciscanis* mire laudent, licet statim post confirmationem illius ordinis, hypocrisis & nequitia detecta fuerit, cujus testem allegat *Petrum da Vineis* Lib. I. Ep. 37. Refutat speciatim pleraque a Bossueto relata, ex ipsis quos ille pro se adduxit autoribus, nominatim *Pylicdorfio*, & hujus aliorumque testimonia adscribit, ex quibus constet, quod Valdenses contra potestatem Pontificum, indulgentias, cultum imaginum, purgatorium, Missas, extremam unctionem, aliosque errores & abusus, eadem quæ Reformati docuerint. Refert, quomodo Valdenses ex Gallia in Arragoniam, Germaniam, & in fines Italiæ evaserint, exagitati ubique crudeliter, nisi quod in Alpium faucibus receptaculum aliquanto tutius invenerint, conservata aliquatenus in illis locis *Claudii* Taurinensis doctrina. Constare ait ex Actis a Sculteto publicatis, de legatione ex vallibus Alpinis A. 1530. ad Oecolampadium missa, & quomodo in capitibus fidei, maxime vero in articulo de præsentia reali, sive de transsubstantiatione, cum Helvetiorum dogmate consenserint. Idem patere ex MSCtis confessionibus, non quidem secretis & nemini patentibus, qualia Varillasius alleget, sed in Bibliothecis publicis Genevæ & Cantabrigiæ omnium conspectui expositis, & vetustatis nota insignitis. Rejicit imputationem, quasi Valdenses cultum catholicum simulaverint, eaque fraude latuerint: notorium enim esse contendit, etsi multi vi persecutionum ad defectionem impulsi fuerint, reliquos tamen manifestam ab Ecclesia Romana separationem fecisse, & segregatos cœtus constituisse.

cap. 9. Subjungitur *Viclefi* historia. Laudat hunc Autor a veritate multorum dogmatum, inprimis quod transsubstantiationem negaverit; in medio tamen relinquit, an cognitionem illam ex Scripturis hauserit, an ab Albigensibus in Angliam venientibus didicerit. Fatetur etiam, illum Scholasticæ Theologiæ deditum quædam minus recte & perspicue tradidisse. Negat cum *Larroquio*, quod plebs Anglica pro doctrina Viclefi arma ceperit, aliasque tumultus illius causas indicat. Ridet miracula illo tempore pro transsubstantiatione jactata. Notat, A. 1382. primam legem pœnalem contra Viclefitas in Anglia a Clero, soluto Regi ære, procuratam fuisse. Rejicit *Polydori Virgilii* tradita, quod Viclefus in Bohemiam se receperit. Reprehendit Bossuetum, quod de solius Viclefi opinionibus disputet, quasi sectatores ejus (quos *Lollardos* postea vocarunt) emendare illas non potuissent, aut his noceret, quod ille veritates quasdã ex infirmitate retractaverit; dum interim certissimũ sit, illos, qui Viclefitæ vocantur, in doctrina cum Reformatis consensisse; id quod perperam a Bossueto dissimulatum esse arguit. Notat quoque, hunc impertinenter & cum vana insultatione respondisse *Larroquio*, in Repetita Censura Varillasii (in Actis 1688. p. 249. relata) decretum Concilii Oxoniensis alleganti, in quo condemnati sint tum qui negant in Sacramento esse verum corpus Christi, tum qui statuunt Sacramentum non esse panem, sed ipsum corpus Domini. Decreti itaque illius (quanquam intricatum ei videatur) fidem adstruit, cum ad rem non faciant, quæ de Concilio Londinensi Bossuetus disputavit, de quo nulla fuerit quæstio.

10. *Fratrum* quos vocant *Bohemorum* originem a Valdensibus deducit, cum nempe ex Gallia & speciatim ex Picardia ejecti latebras in Bohemia quæsiviſſent. Id ante Hussum factum esse, idoneis probat autoribus, & Æneæ Silvii, i. e. Pii II. Pontificis testimonium citat, qui *Taboritas* (quibuscum ipse colloquium habuit & reditum ad sacra Romana persuadere voluit) a Valdensibus dogmata sua accepisse notavit. Valdensium itaque & Viclefitarum doctrinam placuisse Bohemis, interque eos Johanni Husso affirmat, ita tamen ut huic non eandem veritatis cognitionem, quam illis tribuat, neque eum pro martyre Reformatæ religionis agnoscat, cum inter alia dogma transsubstantiationis ad mortem usque tenuerit; quod a *Larroquio* contra

contra Doctores reformatos, qui errore facti aliud senserunt, evidenter demonstratum, & seipsum ab errore liberatum esse, candide profitetur. Veros itaque Hussi discipulos, non Picardos aut Taboritas, sed Calixtinos in Bohemia fuisse statuit, cum illis eatenus tantum consentientes, quod communionem sub utraque urgerent, & Papam pro Antichristo haberent. Quæ a Taboritis duce *Ziska* & aliis, aut plebejo tumultu crudeliter acta sunt, meritoque culpantur, ad religionis capita pertinere negat, & ut argumentum retorqueat, vehementius ait sæviisse eos, qui se Catholicos vocabant. Producit *Taboritarum* confessionem in comitiis Basileensibus A. 1431. exhibitam, Bossueto vel ignoratam vel dissimulatam. Compositam tunc esse dicit non inconcinne a quodam *Luckavitio*, & ex illa constare, quod præsentiam materialem & transsubstantiatam in S. Cœna negaverint, fassi tamen Christum vere adesse, *spiritualiter & sacramentaliter*. Idem testari scriptores Bohemos; ut mira sit Bossueti affectatio, contrarium in hoc articulo & de cultu Sanctorum illis tribuentis. Inter ea enim, quæ *Taboritæ* Romanæ Ecclesiæ objiciebant, fuisse, quod invocetur v. g. *S. Dorothea*, ut a *criminibus nos lavet*, *nutrimentis spiritualibus donet*, *actiones nostras dirigat*, & *B. Virgo*, ut *peccata nobis ignoscat*. De purgatorii etiam figmentis questos esse notat, quæ talia esse existimat, ex quibus variationis insigne exemplum demonstrari possit. Post cæsos oppressosque, non modo Cleri Romani, sed & Calixtinorum molimine *Taboritas*, & continuatis adversus illos immanibus persecutionibus, reliquias illorum in sylvis locisque montanis delituisse, & cœtus *Fratrum* nomine continuasse, pro indubitato habet. Inde in Austriam, Matthiæ Hungariæ Regi lenius cum iis agenti subjectam, magno numero egressos, auctosque accessu sociorum ex Marchia Brandenburgica, ita erectos fuisse refert, ut confessionem fidei Ladislao Regi A. 1508 exhibuerint; unde liquidissimum esse statuit, eandem horum & Valdensium, ubicunq; tunc illi cœtus habebant, fidem fuisse, & frustra autorem *Rudigerum* (multorum errorum, ut censet, reum) contra tot alios a Bossueto allegari. Excusat iterum illos ex Protestantibus, qui in facti notitia decepti de Husso & Fratribus Bohemis aliter senserint, longeque majores errores Pontificiis objicit, qui v. g. *Georgium* pro sancto colant, qui Arianus fuit, & Mediolani *Gulielminam* quandam,

sagam eodem honore dignati sint, Mabillonio teste. Quod vero Fratribus Bohemis exprobratur, quod baptizatos a Catholicis rebaptizaverint, vel negat, vel emollit, & Cypriani exemplo excusat.

cap. II. Ultimo hujus primæ partis capite de Ecclesia Græca tractat Autor, illamque tolerabilius quam Romanam errasse arbitratur, tum in dogmate de transsubstantiatione, tum quoad cultum imaginum; nec dubitat, veros fideles in Græcorum aliorumque Orientalium cœtibus conservatos fuisse. Agnoscit quidem, ob defectum scriptorum probatu difficile esse, quomodo id adversus inquisitiones fieri potuerit; considerari tamen jubet ignorantiam, pigritiam & avaritiam Cleri, sub quo sic affecto non uno modo latere aut evadere dissentientibus licuerit. Exemplum Parisiensis urbis adducit, in qua hodie manifesti athei & sacrorum contemptores, etiam Clericali charactere & Abbatum titulo præditi tolerentur; Germanorum etiam Episcoporum, qui ante Lutheri tempora accepto tributo concubinas Clericis indulserint. Ita semper non paucos ex Pastoribus fuisse & adhuc esse putat, qui sacra non nisi pompæ & quæstus causa procurent, nullamque de salute animarum solicitudinem gerant. Præsenti quoque Galliæ statu, quam nunc totam Catholicam esse jactent, decies centena hominum millia supersesse credit, qui vel abjurationi religionis Reformatæ variis modis sese subduxerint, vel si violentiæ succubuerint, eandem fidem in pectore retineant, & data occasione sint professuri. Objicienti Bossueto, quod salvari non potuerint, qui ante reformationem in dogmatibus dissentientes, cultum tamen publicum cum Ecclesia exercuerint, ita assentitur, ut peccasse damnatosq; esse haud neget, qui idololatriam apertam (dissentientes licet corde) commiserint; sed fuisse etiam censet, qui a cultu illo abstinuerint & segregationem non quidem positivam, sed negativam fecerint; itaque hanc Bossueti distinctionem eatenus non improbat. Collectis in epilogo, quæ huc usque deduxit, argumentis, & laudatis, quibus illa confirmavit, autoribus, inter alios maxime Bossueto opponit *Natalem Alexandrum*, virum, ut agnoscit, doctum & peritum, (cujus libros bene multos in Actis nostris recensuimus) qui monachus licet & Protestantibus infestus, consentientia cum iis, quæ de Albigensibus aliisque a Protestantibus asseruntur, tradiderit, & Bossueti singularem & fundamento destitutam opinionem

nem minime amplectatur. Hæc ex magna rerum, quas parte hac prima Autor doctissimus exhibet, copia, prolixius quidem, sed haud improbaturis, ut speramus, lectoribus, iis inprimis, qui Gallicæ linguæ periti non sunt, excerpsimus, reliqua ad menses sequentes dilaturi.

OBSERVATIO FACTA A Dn. MERY, Academiæ Scientiarum Regiæ Socio, de milite quodam defuncto, omnes fere internas corporis partes inverso ordine sitas habente.

Translata ex Parisiensibus Ephemer. Erudit. d. 24 Januar. 1689.

VOcatus fui die 24. Dec. 1688 ad Regium Xenodochium *Invalidorum* seu Militum in expeditionibus mutilatorum, ut inspicerem unum ex illis defunctum septuagesimo secundo ætatis anno. In eo autem offendi generalem quandam translocationem partium in pectore & ventre contentarum: dum hæ, quæ secundum communem naturæ ordinem latus dextrum occupant, in sinistro sitæ erant; quæ vero sinistrum, in dextro.

Nimirum cor transversum in pectore habebat situm: cujus basis, versus sinistrum latus conversa, exacte medium obtinebat, dum ipsum ejus corpus ac apex in latus dextrum porrigebantur. E duobus ipsius ventriculis dexter ad sinistram, sinister ad dextram erat: unde fiebat, ut ejusdem auriculæ & vasa pariter positum haberent ab ordinario abludentem. Major enim ex auriculis, & vena cava ad sinistram cordis partem locatæ erant. Sic vena hæc, descendens secundum longitudinem vertebrarum, in parte sinistima perforabat diaphragma, idem quoque latus in imo ventre ad os usque sacrum occupans. Vena azygos e superiori cavæ trunco prodiens, tenebat latus dextrum vertebrarum dorsi. Auricularum minima, nec non aorta ad dextram cordis partem erant positæ, ita ut aorta contra solitum morem ex hoc latere suam produceret flexuram; & postquam inter duas diaphragmatis appendices transiisset, versus os sacrum descenderet, latus dextrum vertebrarum lumbarium stipans, semperque venam cavam a sinistra comitem habens.

Arteria pulmonaria egressa e dextro cordis ventriculo, ad sinistrum, uti dixi, latus sito, oblique dextrorsum repebat, cum alias regulariter ad sinistram tendat. Id quod persuadere nobis potest pulmones etiam situm commutasse: ac certe dexter non nisi in duos lobos divisus erat, sinister vero in tres; quod utique divisioni eorum ordinariæ repugnat.

Oesophagus in thoracem descendens a sinistra ad dextram transibat ante aortam, viamque hanc persecutus ab isto latere diaphragma perforabat; ut adeo, dum superius orificium ventriculi in eadem regione existebat, ejus fundus collocatus esset in hypochondrio dextimo, & pylorus in sinistro, ubi duodenum incipiebat; quod ipsum mesenterio semet immergens exinde resurgebat a dextro latere, secus ac alias consuevit; ibidemque & principium jejuni reperiebatur. Finis ilei, cœcum & coli initium in sinistra regione iliaca erant sita, unde colon adsurgere incipiens versus ejusdem lateris hypochondrium, sub stomacho transibat, conferens se in dextrum hypochondrium: postea per dexteras regiones Lumbarem & iliacam descendebat intra cavitatem hypogastricam. Quæ quidem via penitus contraria est ei, quam illud tenere regularirer adsolet; non minus ac ea, quam reliqua omnia intestina, si rectum excipias, servabant. Epar situm erat ad sinistrum ventris latus, majorque ejus lobus totum hujus lateris hypochondrium occupabat. Ejus scissura directo quoad situm respondebat cartilagini ensiformi, minorque ipsius lobus declinabat dextrum versus hypochondrium. Sic vasa cholidocha, nec non vena porta a sinistra dextrorsum suum dirigebant cursum.

Lien locum obtinebat in dextro hypochondrio, & pancreas transversim a dextra sinistrorsum tendebat ad duodenum. Quin & dicere possum, renes quoque testiculosque mutasse situm, dum renum dexter demissior erat, quam sinister, & vena spermatica dextima oriebatur ex vena emulgente dextra, sinistima vero e trunco cavæ. Idem etiam credere licet de capsulis atrabilariis, dum sinistra venam recipiebat de trunco cavæ, sitæ ad latus sinistrum vertebrarum lumbarium; & dextræ capsulæ atrabilariæ vena prodibat ex emulgente dextra. Concludi denique ex hac Observatione potest, quod non solum viscera pectori ventrique inclusa, sed ipsæ quoque arteriæ ac venæ situm mutarint.

Christi-

Christian Weisens Politische Fragen/ das ist/ Gründliche Nachricht von der Politica.

Id est:

Christiani VVeisii Quæstiones Politicæ, sive, exacta prudentiæ civilis cognitio.

Dresdæ, apud Jo. Chr. Miethium, 1690, in 8. Plag. 39.

JUventutis studiis optime etiam in scholis consuli, si e politica doctrina & historia exemplis depromptis, horridiores quæ videbantur doctrinæ amœniores reddantur, simulque teneri juvenum animi vitæ civili præparentur, optime de studiosa juventute doctrina & editis libris utilissimis meritus Autor observat, hac potissimum ratione redditum planum sibi & amœnum iter in quovis doctrinæ genere expertus, si istam obviis & ex rerum usu depromptis exemplis auditoribus instillaret. Eandem ob causam conscriptæ ab ipso politicæ hæ Quæstiones juvenibus, ut in utilissimæ hujus scientiæ cognitionem perducerentur, vernacula lingua propositæ, ac sæpius in Latinam linguam conversæ: quod majorem ex earum interpretatione utilitatem eos consequi crederet, si styli exercitio rerum in vita civili obviarum cognitio jungeretur, quam si fictarum vel epistolarum, vel apologorum, aut aliarum linguæ exercitationum tædio, a linguæ studio alienentur eorum animi. Publice autem extare hanc suæ doctrinæ politicæ rationem, teneris etiam mentibus accommodatam, voluit, ut insistere eandem viam, quam ipse commodam sensit, possint & alii excolendis doctrina & stylo juvenibus præfecti. Quanquã nec inficias ire possumus, reperire in libro hoc provectiori quoq; ætate gaudentes, quæ studiis suis profutura sint. Tribus partibus is totus absolvitur, quarum *prima* Statum ipsum, cujus rationem scientia politica moderatur, & vocabula ad eundem pertinentia, majestatis, jurisdictionis, suprematus, regalium immanentium & transeuntium, reipublicæ & ejus formarum, monarchiæ, aristocratiæ & democratiæ, Machiavellismi, monarchomachiæ, status mixti, aliaque explicat; *altera* respublicas hodie existentes v. g. Galliam, Angliam, Hispaniam, Lusitaniam, Poloniam, Sueciam, Daniam, Russiam, Turciam, Venetorum item, Helvetiorum & Belgarum con-

fœde-

fœderatorum, Pontificiumque regimen repræsentat, & situm, formam regiminis, imperantes, bella & fœdera, religionem, leges & constitutionem imperii, tributorum item modum, ac complura ad respublicas quasvis spectantia exponit; *tertia* prudentiæ civilis artes, quæ sub rationis status nomine venire solent, seu doctrinam statisticam tradit; quam quatuordecim abhinc annis editæ Sebastiani Cæsaris de Meneses Summæ politicæ, appendicis loco, sub elogio *Ideæ statisticæ* se adnexuisse p. 409. indicat. Sub finem consilium subministrat, quod sequi possit in conficiendis locis communibus seu collectaneis, qui historicorum & politicorum libros cum cura legit, & memoriæ suæ consulere cupit, ut subinde in promtu habeat, quoties ad usum transferenda sunt, quæ ex assidua scriptorum politicorum lectione hausit, istorum studiorum sectator.

VITÆ JURISCONSULTORUM QUORUM IN Pandectis extant nomina, conscriptæ a Guilielmo Grotio JCto Delph.

Lugduni Batav. apud Felicem Lopez, 1690, in 4. Plag. 28.

EX plurimis veterum Jureconsultorum scriptis Jus civile Romanum fuisse compositum, & ex duobus millibus librorum ac plusquam trecentis myriadibus versuum, quibus eorum responsa continebantur, quinquaginta Pandectarum libros, centonum in modum, consutos esse, constat. Plane indignum vero existimandum, si memoria istorum juris scientia clarorum hominum, e quibus plerique summi philosophi, summi oratores, summi etiam magistratus extiterunt, resque bello ac pace præclare gesserunt, cum ipsis eorum monumentis, quæ compilatorum culpa perierunt integra, solis fragmentis superstitibus, intercideret. Quapropter & olim *Pomponius* peculiari libro, quem *Enchiridii* titulo insignivit, in Pandectarum primordiis reposito, & superiori ævo *Jo. Bapt. a S. Blasio*, *Jo. Ficharduſ*, *M. Mantua Bonavidius*, *Aymarus Rivallius*, *Bernardinus Rutlius*, *Guidus Panzirolus*; hoc vero seculo *Jo. Bertrandus* & *Nic. Henelius*, *Valentinus* item *Gul. Forsterus* in Historia Juris, omnesq; ii qui titulum Pandect. de O. J. commentationibus illustrarunt, eam asservare, ac seriem veterum Juris consultorum texere, elogia recensere, & qua

& qua quisque ætate vixerit, quas res gesserit, quibus honoribus inclaruerit, quos libros composuerit, & si quæ alia de iis annotatione digna occurrerent, in commentarios referre studuerunt. Junxit iis industriam suam *Guilielmus Grotius*, summi viri Hugonis Grotii frater, juris scientia clarissimus, omnesque Jurisconsultos qui vel a Pomponio vel aliis eorum collectoribus prætermissi erant, quorum tamen vel in Pandectarum, vel in Ciceronis, Gellii, Lampridii, aut aliorum historicorum libris factam deprehenderet mentionem, enumeravit, ætates eorum studiose investigavit, conscriptos ab iis libros qui in Pandectis aut alibi allegantur recensuit, horumque qui antea vitas veterum ICtorum conscripserant, admissos errores libere notavit: ut intelligere licet e p. 71. 150. 159. 168. 171. 181. 196, ubi Rivallium; e p. 3. 14. 15. 20. 33. 64. 68. 69. 70. 71. 73. 91. 97. 99. 113. 129. 132. 133. 150. 171. 189, ubi Rutilium; e p. 4. 73. 74. 75. 141, ubi Anton. Augustinum a vero aberrasse ostendit. Joannem autem Bertrandum, Præsidem Tolosanum, qui Βίβς νομικῶν scripserat, sæpius falsitatis arguit, & circa ætates aut libros veterum Jurisperitorum subinde cespitasse ac lapsum esse observavit. Vide p. 44. 45. 54. 58. 62. 65. 70. 79. 81. 89. 92. 94. 95. 98. 109. 111. 113. 122. 123. 126. 127. 131. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 143. 145. 149. 150. 152. 155. 156. 157. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 176. 177. 179. 180. 188. 189. 190. 192. 195. 196. 199. Qualia de Bertrando etiam in *Amœnitatibus Juris* monuerat pluribus locis doctissimus Menagius, cujus in elencho autorum notatos Bertrandi locos cum Grotianis, quas indicavimus, observationibus conferre haud injucundum fuerit. Scriptores etiam antiquos Latinos librariorum vitio corruptos hinc inde emendavit aut illustravit, ut Ciceronem p. 34. 66. 67. 75. Gellium p. 20. Festum p. 16. Vellejum Paterc. p. 24. Valerium Maximum p. 32: interdum etiam censoria virgula notavit, ut Valerium Maximum p. 26. Diodorum Siculum p. 8. Aurelium Victorem p. 7. 145. 166. Plinium p. 25. Lampridium p. 113: a qua nec abstinuit in erroribus doctissimorum virorum annotandis, ut Hottomanni p. 3. 89. 90. 91. Lipsii p. 108. 110. Cuspiniani p. 106. Cujacii p. 132. 162. 192. Alciati p. 161. Gothofredi p. 114. Zasii p. 78. Seb. de Medices p. 106. 112. Tabuardi p. 129. Libergei p. 145. Id tamen nec nos notare, deque operarum incuria queri, non possumus, vitiose admodum commentarium hunc Grotii excudentium;

quibus editorem filium *Jacobum Grotium*, cui de cætero gratiæ pro evulgato hoc doctissimi Parentis commentario debentur, accuratius intendere, & ut emendatior is prodiret, studere par fuerat.

DION. PAPINI NOVA METHODUS AD Vires Motrices validissimas levi pretio comparandas.

IN machina pro novo pulveris pyrii usu, quæ in *Actis Erud.* anni 1688 mens. Septemb. descripta est, hoc in primis desiderabatur, ut pulvis pyrius in infima parte tubi AA accensus totam cavitatem flamma ita repleret, ut aer inde penitus expelleretur, tubusque infra pistillum BB aere prorsus vacuus remaneret: ibi vero dictum est, quod effectus voto non satis respondere potuerit, sed non obstantibus omnibus cautelis ibidem memoratis, semper tamen remanserit in tubo quinta circiter pars aeris, qui in eo contineri solet. Unde duplex oritur incommodum: 1. quod dimidia parte optati effectus hoc modo frustremur; ita ut 150. duntaxat librarum pondus ad altitudinem unius pedis elevari possit, quum alioquin 300 libræ debuissent attolli, si tubus AA fuisset perfecte evacuatus: alterum incommodum hoc est, quod pistillo descendente gradatim minuatur vis ipsum deprimens, prout ibidem observatum est; unde requiritur ut artificio aliquo prospiciamus, ut decrescente sic vi motrice, resistentia itidem minuatur, quo possit usque ad finem a dicta vi motrice superari: quemadmodum in horologiis portatilibus vis inæqualis laminæ elasticæ totam machinã moventis certa arte ita temperatur, ut per totum decursum æquali facilitate rotarum resistentiam vincat: longe vero commodius foret, si vis movens a principio usque ad finem semper remaneret æqualis. Nonnulla igitur in hunc finem jam pridem tentata sunt, quo posset vacuum pulveris pyrii ope perfectum obtineri: sic enim, nullo aere infra pistillum resistente, tota atmosphæræ columna super incumbens dictum pistillum æquali vi usque ad fundum deprimeret. Sed frustra hactenus huic negotio insudatum est, semperque quinta circiter pars aeris in tubo AA relinquitur post extinctã pulveris pyrii flammam. Alia igitur via finẽ eundem

TAB. X. *ad A. 1690. pag. 411.*

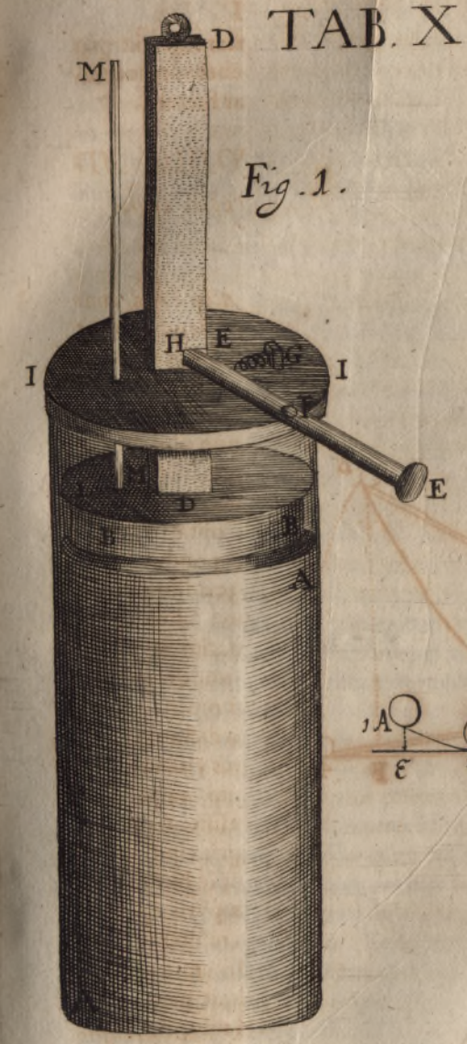

Fig. 1.

Fig. 4. ad A. 1690 pag. 235. emendatior.

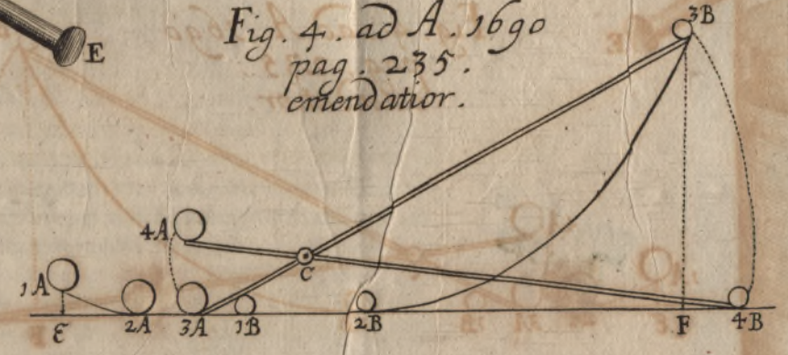

quibus edit
evulgato h
tius intende

DION
Vires

IN machi
1688 men
pulvis pyri
flamma ita
piſtillum B
quod effect
omnibus ca
bo quinta
plex oritur
hoc modo
titudinem u
iſſent attol
commodun
vis ipſum de
ut artificio
ſtentia itide
ce ſuperari:
laminæ elaſ
ut per totum
cat: longe
ad finem ſer
jam pridem
fectum obti
atmoſphæra
usque ad fu
ſudatum eſ
quitur poſt

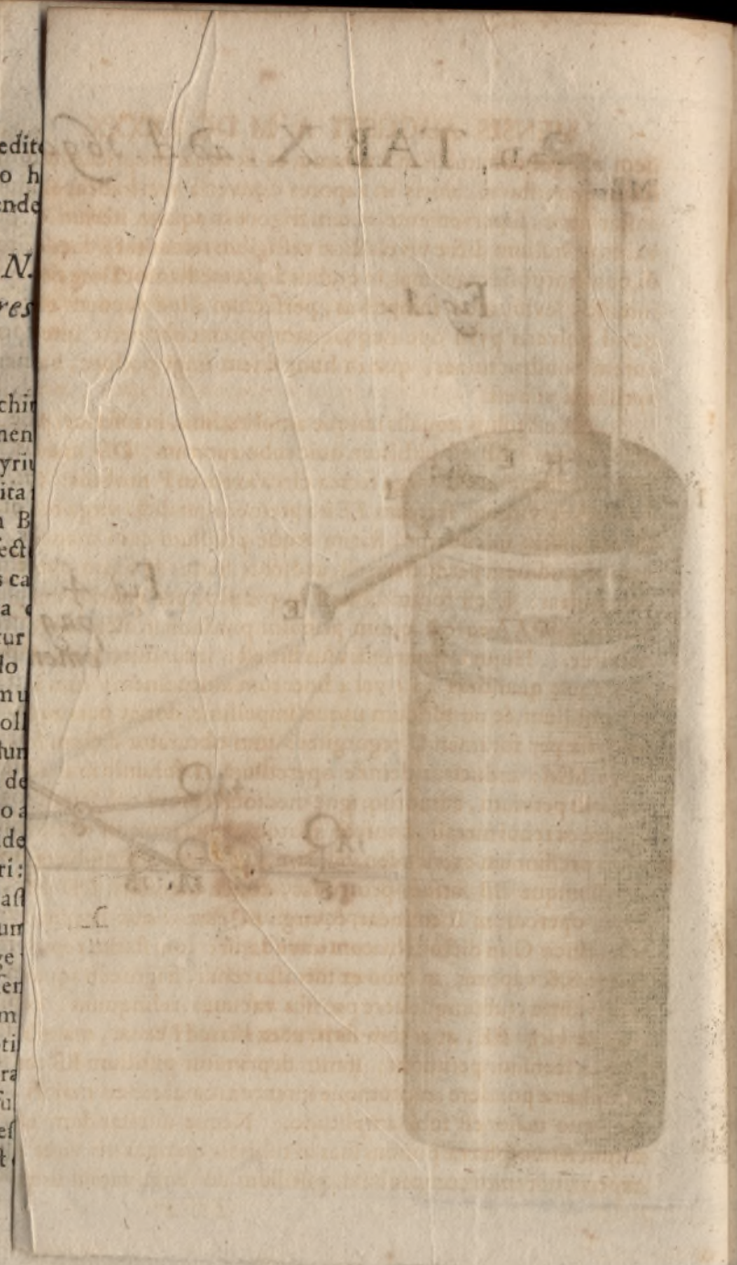

dem aſſequi conatus ſum: quumq; ea ſit aquæ proprietas, ut exigua ipſius quantitas vi caloris in vapores converſa vim habeat elaſticam inſtar aeris, ſuperveniente autem frigore in aquam iterum ita reſolvatur, ut nullum dictæ vis elaſticæ veſtigium remaneat: facile credidi, conſtrui poſſe machinas, in quibus aqua mediante calore non valde intenſo, levibusque ſumptibus, perfectum illud vacuum efficeret, quod pulveris pyrii ope nequaquam poterat obtineri: inter varias autem conſtructiones, quæ in hunc finem fingi poſſunt, hæc mihi aptiſſima viſa eſt.

AA eſt tubus æqualis ubique amplitudinis, in inferiori parte exacte clauſus: BB eſt piſtillum huic tubo aptatum: DD manubrium piſtillo affixum: EE virga ferrea circa axem in F mobilis: G lamina elaſtica virgam ferream EE ita premens, ut dicta virga in hiatum H neceſſario intrudatur, ſtatim atque piſtillum cum manubrio ad eam altitudinem perductum eſt, ut dictus hiatus H ſupra operculum II emineat: L eſt foraminulum in piſtillo, per quod poteſt aer ex fundo tubi AA egredi, quum primum piſtillum in dictum tubum intruditur. Hujus inſtrumenti uſus hic eſt: infunditur tubo AA exigua aquæ quantitas ad 3 vel 4 linearum altitudinem; tum immittitur piſtillum & ad fundum usque impellitur, donec pars aquæ prius immiſſæ per foramen L regurgitet: tum obturatur dictum foramen virga MM: inducitur deinde operculum II foraminibus ad id neceſſariis pervium, admotoq; igne mediocri, brevi caleſcit tubus AA, utpote ex tenui metallo confectus, atque aqua intus in vapores converſa preſſionem exerit adeo validam, ut pondus atmoſphæræ vincat, piſtillumque BB ſurſum protrudat, donec manubrii DD hiatus H ſupra operculum II emineat, & virga EE cum aliquo ſtrepitu a lamina elaſtica G in dictum hiatum intrudatur: tum ſtatim removendus eſt ignis, & vapores, in tubo ex metallo tenui, frigore in aquam brevi reſolvuntur, tubumque aere prorſus vacuum relinquunt: converſa deinde virga EE, quantum ſatis, ut ex hiatu H exeat, manubrioque DD deſcenſum permittat: ſtatim deprimitur piſtillum BB totius atmoſphæræ pondere, motumque intentum cauſatur eo majori efficacia, quo major eſt tubi amplitudo. Neque dubitandum eſt, quin totum Atmoſphæræ pondus ſuas in tubis ſic comparatis vires exerat: experientia enim comprobavi, piſtillum ad ſummitatem usque tubi

TAB. X. *Fig.* I.

vi caloris elevatum, paulo post ad fundum usque iterum descendere, idque vicibus sæpius repetitis, adeo ut nulla aeris infra prementis suspicio oriri queat: meus autem tubus cujus diameter $2\frac{1}{2}$ digitos non excedit, sexaginta tamen libras in altum evehit eadem velocitate, qua pistillum in tubum deprimitur; & tubus ipse vix quinque uncias æquiponderat. Vix igitur dubito, quin confici possint tubi, quorum singulorum pondus vix 40 libras æquaret, & tamen bis mille libras singulis operationibus ad altitudinem 4 pedũ possent attollere. Expertus sum præterea, quod tempus unius minuti sufficiat, ut ignis mediocris pistillum in meo tubo ad summitatem usq; propellat: quum autem ignis debeat esse proportionatus amplitudini tuborum, ingentes æque cito ferme ac exigui tubi calefieri possent: unde patet, quam immanes vires motrices hujus simplicissimi artificii ope obtineri queant, quamque levi pretio. Notum enim est, columnam aeris incumbentem tubo cujus diameter est unius pedis, æqui ponderare ferme bis mille libras; si vero diameter sit duorum pedum, fere pondus fore octies mille librarum, & sic in cæteris pressionem augeri in ratione triplicata diametrorum: hinc sequitur, quod ignis in fornace cujus diameter duos pedes tantisper excederet, posset sufficere ad 8000 libras singulis minutis elevandas ad altitudinem 4 pedum, si tubi tantæ altitudinis pararentur: ignis enim in fornace ex tenui ferro confecta posset ab uno tubo ad alium facile moveri, atque ita idem ignis continue in hoc vel illo tubo efficacissimum illud vacuum pararet. Si quis jam attendere velit ad magnitudinem virium hac ratione obtinendarum, & ad exiguos sumptus ad comparandam sufficientem ligni quantitatem requisitos: fatebitur procul dubio nostram hanc methodum usui pulveris pyrii, de quo supra dictum est, longe esse anteponendam, quum præsertim vacuum hac ratione perfectum obtineatur, atque ita amoveantur incommoda superius recensita.

Quomodo jam vis illa ad extrahendam ex fodinis aquam aut mineram, ferreos globos ad maximam distantiam projiciendos, naves adverso vento provehendas, atque ad alios ejusmodi usus quam plurimos applicari queat, longum nimis foret hic recensere: verum unusquisque, pro data occasione, machinarum fabricam excogitare debet proposito suo accommodatam. Hic tamen obiter annotabo, quot

bo, quot nominibus ad naves in mari movendas ejusmodi vis vulgaribus remigibus anteponenda foret: 1. enim vulgares remiges pondere suo triremem prægravant, ineptioremque ad motum reddunt; 2. multum loci requirunt, atque ita magno sunt in navi impedimento: 3. non semper datur tot ejusmodi homines reperire, quot necessitas postulat: 4. denique remigibus sive in alto desudent, sive in portu quiescant, necessarium semper alimentum est suppeditandum, quo sumptus non parum augentur. Nostri vero tubi exiguo admodum pondere navem retardarent, ut supra dictum: exiguum quoque locum occuparent: possent etiam in sufficienti quantitate facile comparari, si semel opificium in hunc finem extructum & instructum foret: ac denique pro dictis tubis nullum nisi operationis tempore lignum consumeretur; in portu autem nullos sumptus requirerent. Quoniam autem remi vulgares minus commode ab ejusmodi tubis moveri possent, adhibendi forent remi rotatiles, quales meminime vidisse in machina, Serenissimi Principis Ruperti Palatini jussu, Londini constructa, quæ ab equis remorum ejusmodi ope in motum agebatur, quæque cymbam regiam sedecim remigibus instructam longo post se intervallo relinquebat: sic, procul dubio, remi axi alicui infixi commodissime circumagi possent a tubis nostris, si nimirum manubria pistillorum dentibus instruerentur, qui rotulas itidem dentatas axi remorum affixas necessario circumverterent: necesse foret duntaxat, ut tres vel quatuor tubi eidem axi applicarentur, quo posset ipsius motus sine interruptione continuari: dum enim pistillum aliquod ad fundum tubi sui pertingeret, adeo ut non posset amplius axem circumagere, antequam ad tubi summitatem vi vaporum iterum propelleretur: posset statim amoveri retinaculum pistilli alius, cujus descendendo vis ejusdem axis motum continuaret: & sic deinceps aliud adhuc pistillum deprimeretur, vimque suam in eundem axem exereret, interea dum pistilla prius depressa vi caloris ad summitatem iterum elevarentur, sicque novam movendi dicti axis vim acquirerent, modo superius descripto: unica autem fornax mediocri igne instructa ad omnia illa pistilla successive elevanda sufficeret. Verum objiciet forsan aliquis, dentes manubriorum impactos dentibus rotarum ascendendo & descendendo debere motus oppositos axi nostro impertiri, atque ita pistilla ascendentia

descendentium, aut descendentia ascendentium motum impeditura esse. Levissima vero est hæc objectio: notissimum enim est apud automatopœos artificium, quo rotulæ dentatæ axi ita affiguntur, ut versus unam partem circumactæ axem necessario secum ducant; at versus alteram partem circumeuntes nullum eidem axi motum impertiantur, sed illum motu opposito liberrime circumverti permittant. Præcipua igitur difficultas consistit in obtinendo opificio illo ad prægrandes tubos facili negotio confingendos, prout in *Actis Erud. A. 1688 mens. Sept.* fusius dictum est: atque ad illud procurandum nova hæc machina non leve debet incitamentum superaddere, quippe quæ demonstrat luculentius, tales tubos prægrandes ad plurimos insignes usus commodissime posse adhiberi.

VETERA MONIMENTA, IN QUIBUS PRÆcipue Musiva opera, sacrarum profanarumque ædium structura, ac nonnulli antiqui ritus Dissertationibus Iconibusque illustrantur, autore Joanne Ciampino Romano, Magistro Brevium Gratiæ &c.

Pars prima.

Romæ, apud J. J. Komareck, A. 1690, in fol. Constant plagulis 82. & tabulis æneis 77.

OPus hoc ALEXANDRO VIII. P. M. Romæ nunc sedenti, postque hunc & PETRO OTTHOBONO Cardinali & Romanæ Ecclesiæ Vice-Cancellario, celeberrimus Ciampinus dedicavit, imitatus Cardinalem Baronium, qui in singulis ferme Annalium suorum Tomis post epistolam summo Pontifici nuncupatam, alteram alicui ex Presbyteris seu Diaconis Cardinalibus inscribere consuevit. Occasionem id operis condendi Ciampino dedit Vir quidam genere & ingenio prænobilis, qui Italiam peragrans etiam Romam pervenerat, accuratius universa tam sacræ quam profanæ antiquitatis Monimenta lustraturus. Is cum Joannem Lucium, Virum cum aliis libris editis, tum Historia imprimis Regni Dalmatiæ non parum gloriæ indeptum, sæpissime salutasset, deque variis antiquitatibus eruditos cum illo sermones contulisset, evenit tandem, ut de Musivis quoque operibus, & de iis quidem potissimum, quæ in urbis Romæ Ecclesiis hodieque visuntur, oborta fuerit quæstio. Tum Lucius ansam hanc arripiens, ex thesauro eruditionis suæ mox liberaliter expromebat, quicquid ejus rei sibi cognitum fuerat atque exploratum; quin & autores indicabat, qui plura de rebus id genus tradiderant, eorumque scripta cum Imaginibus adhuc Romæ extantibus cum cura conferens, exteri illius nescio cujus studium oculari experimento excitare satagebat. Plerisq; αὐτοψίας adfuerat clarissimo Ciampinus, quia libraria ipsi cum doctissimo sene Lucio amicitia intercedebat. Lucii itaq; exemplo allectus, qui imaginum tantum faciem, statumque, qualem Musiva opera adhuc obtinent, paucis expresserat, cœpto hujus operi non icones modo picturarum Musivarum, sed descriptiones etiam illarum atque interpretationem adjecit, & quia de templorum erectione agendum subinde erat, ævum quoque picturarum & fundationem Ecclesiæ cujusque, aliaque ad brevem ejus historiam pertinentia descripsit, ut non officiosus tantū in Lucii optimi cineres videretur, sed & aperte insimul sacrarum imaginum cultum, cui hodieque vacant Romanenses, seculis ante actis Religioni Pontificiæ familiarem admodum fuisse, commonstraret. Cæterum opus, quod adornare aggressus est Autor, in quatuor distinxit partes. In prima hac, quæ nuperrime prodiit, prolegomena primum præmittuntur de variis Ædificiorum sacrorū tam apud Ethnicos, quam Christianos usitatorum generibus, dein ipsorum Musivorum operum origo, materia & compositio exponitur, quorum nonnulla in quinto reparatæ salutis seculo concinnata fuere. In II parte sermonem sibi fore de illis indicat, quæ a VI usque ad X seculum; in III, quæ ab XI usq; ad XV fuerunt confecta: in IV deniq; ea se persecuturū, quorum ætas dubia est: omnia ad hæc usque tempora permanentia, partim corrupta paulum ob vetustatem, pleraque adhuc illæsa. Quod primam hanc operis partem attinet, ea XXVIII absolvitur capitibus. In I. agit Autor de sacrorum ædificiorum structuris tam apud Ethnicos, quam apud antiquos Christianos; & speciatim quidem de sacris ædificiis apud Romanos. Hæc cum Lege 25. Cod. Theodos. sub titulo: *de Paganis sacrificiis & templis*, in Paganorum fana, templa & delubra dividantur, singularum vocum harum etyma excutit, formasque deinceps templorum antiquissimas in ære exhibet; cumque secundum Vitruvium species seu formæ templorum sint istæ: Antes, Prostylos, Amphiprostylos, Peripteros, Pseudodipteros,

pteros, Dipteros, Hypæthros; has omnes quoq; ichnographice repræsentat; nec intactas relinquit ædes Christianorum sacras, quæ hodieq; Basilicæ appellantur; quin & harum formam sistit multimodis, Basilicæ inprimis Sessorianæ, Basilicæ S. Pauli, & Basilicæ S. Clementis; de Basilica etiam S. Mariæ in Cosmedin, alias Scholæ Græcæ, plura dicturus, nisi id feciſſet D. Abbas *Carolus Bartholomæus Piazza*, Ecclesiæ ejusdem Archipresbyter, in tractatu suo *de Titulis ac Diaconiis EE RR. DD. Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium*, propediem typis mandando. In cap. II Ecclesias ipsas introspicit Ciampinus, singularesque illarum partes ad sacra publica peragenda pertinentes perlustrat, ritibus quippe Ecclesiasticis eruendis explicandisque vel maxime in hoc opere, prout ipse professus in limine est, intentus; cumque Ecclesia S. Clementis jam dicta partes omnes propemodum adhuc servet integras, hujus potissimum intrinsecas partes accurate percenset. Extimas autem templorum partes non plane præteriturus haud præter rem prænonet, Architecturam, labentibus jam cum Romano Imperio bonis artibus, a veteri illa dignitate immane quantum dilapsam esse; atque hinc ædificia aliaque opera hodie conspici, quorum partes aliæ elaboratissimæ sint ex veteribus reliquiis, aliæ rudes atque inconditæ a novis cæmentariis potius quam architectis coagmentatæ. His præmonitis ichnographiam Ecclesiæ S. Clementis ob oculos ponit in ære adumbratam, & occasione Navium (ita enim stationes Ecclesiæ vocantur) tum ex Baronio, tum ex Amalario, Scriptore Ecclesiastico, demonstrat, fœminas a viris in Ecclesia fuisse separatas, imo & virgines disjunctim ab aliis orantes constitisse, adductis etiam aliunde templorum horum talium exemplis abs *Gaspare del Torto* Patritio Pisano, & Abbate *Francisco Blanchino* secum communicatis. Ex partibus autem Ecclesiæ dictæ, quæ omnes æri incisæ exhibentur, principales & magis conspicuæ sunt hæ: Altare majus sub Ciborio, Cathedra episcopalis, Presbyterium, Sanctuarium, Chorus pro Subdiaconis Clericisque minoribus & Cantoribus, Ambo, Senatorium, Matronæum, Navis seu locus virorum, Navis mulierum, Navis Catechumenorum virorum, Navis Catechumenarum mulierum &c. In III cap. disserit Ciampinus de nonnullis antiquis ornamentis sive hieroglyphicis, Ecclesiarum ianuis apponi solitis. Et specialiter quidem explicat I. Januam Ecclesiæ S. Pudentianæ, quæ insculptas præ se fert

se fert quinque imagines, Agni nempe cruciferi in medio, supra Pudentianæ, & pastoris vel presbyteri, infra sororis Praxedis, & Pudentis patris qui Senatorii fuit ordinis; II. Januam S. Laurentii in Agro Verano, in cujus infimis oris, seu postium extremitatibus Leo visitur; qua occasione morem Leonem foribus appingendi altius, imo ex antiquitate Ægyptiorum repetit, Leonem quippe qui coluerunt, eo quod Sole Leonem ingrediente Nilus exstagnare soleat; quanquam per idem hieroglyphicum, Christianos per januas istas templum intrantes vigilantiæ debitæ admoneri potuisse, non abnuit. In cap. IV describit Autor valvas æneas in Ecclesia S. Pauli extra muros Urbis in via Ostiensi conspicabiles, quæ cum constet LIV tabulis, quæ imagines Christi, Apostolorum & Prophetarum præ se ferunt cum Græcis inscriptionibus, sed oppido corrupte scriptis, easdem omnes breviter exponit. In V cap. agitur de æneis valvis in Vaticana Basilica extantibus. Fuerunt hæ primum argenteæ ab Honorio P. M. qui floruit A.C. 626. constructæ, sed direptæ a Saracenis A. 846; restitutæ postmodum, tabulisq; argenteis decoratæ a Leone IV; quæ cum & ipsæ periissent, æneæ factæ sunt ab Eugenio IV, & cælaturis exornatæ, sed a Paulo V sic restauratæ, prout hodie visuntur, & a Ciampino repræsentantur. In his præter Salvatoris ac S. Mariæ, Petri item & Pauli imagines aliaque, in duabus areolis vel parallelogrammis superioribus exprimuntur actiones Concilii Florentini, auspiciis Eugenii IV, & Johannis Palæologi Imperatoris Constantinopolitani A. 1438 celebrati: in duabus inferioribus legatio Æthiopum, ut & Chaldæorum & Maronitarum ad eundem Eugenium facta; sub quibus areolis & suspensio S. Petri, & decollatio S. Pauli conspicitur. In VI tractat de antiquis valvis æneis Primatialis Ecclesiæ Pisarum, quæ XXIV constat tabulis, historias sacras de Christo, & Maria ejusque assumtione exhibentibus, quas conflatas ante annum millesimum fuisse Ciampinus existimat. Caput VII occupatum est in recensendis nonnullis ornamentis, quæ erant in Basilica Siciniana, postea S. Andreæ in Barbara appellata. Hujus tabularum in una, quæ XXI est, areolæ quædam historiis carent, quædam historiis sunt insignitæ, quas de M. Antonio Triumviro Autor interpretatur, ut & tabulam XXII, XXIII & XXIV; non item

ultimam hujusce VII capitis: nam illa in superiori parte Petrum & Paulum ad populum verba facientes, in inferiori hinc Petrum cruci affixum, inde Paulum decollatum exhibet. In cap. VIII. ostendit Autor, quomodo ex structura & cæmentis, constructionis ædificiorum tempus argui possit. Habent enim saxa, æra, lapides, aliaque vetusta id genus monumenta voces veluti suas, quibus non gesta tantum majorum, sed & originem ætatemque suam bene advertentibus absque literis insinuant. Sunt autem antiquissima Romanorum Regum ædificia, quorum rudera adhuc cernuntur, ex Gabinis seu Albanis quadratis lapidibus constructa, v. g. Aquæductus Anci Marcii, & Cloaca maxima Tarquinii Prisci. Regibus expulsis orta est structura *reticulata* dicta, quia veram retis extensi mentitur formam. Hanc excepere (loquimur ex mente Ciampini) opera lateritia. Nam talia sunt Pantheon, Templum Pacis, Palatium Imperiale, Thermæ, Mœnia Urbis, & alia multa ab Imperatoribus ædificata. Sed posteaquã Italia ab extraneis nationibus fuisset devastata, novum subortum structuræ genus, quod ad Caroli M. usque tempora fors viguit, siquidem fabricæ illa ætate constructæ alternis ordinibus constant tophorum, & silicum, & marmorum crustis ad duorum circiter laterum crassitiem concisis; quem in modum erectæ hodieque conspiciuntur, intra urbem quidem Turris Comitum, extra urbem Turris Virgata vel variegata. Marmoris vero affluentia enata e diffractis Romæ idolis, Theodosio inprimis M. imperante. Longo post tempore, cum fasces imperii Carolus M. capessisset, modus ædificia ex tophis vel lateribus struendi reviruit, donec paulatim cum cæteris artibus Architectura quoq; labi in deterius cœpit. In cap. IX disquirit Autor, quomodo ex numero, amplitudine ac forma fenestrarũ tempus, quo ædificia constructa sint, deduci valeat. Fenestrarum autem aliæ amplæ sunt, aliæ angustæ in templis. Utramq; formam vetustam agnoscit Ciampinus, sed angustas fenestras tribuit templis Monachorum, solitudine & silentio delectantium, amplas vero & laxas templis Clericorum, quos vocant, secularium, pro totius quippe populi conventu ita structis, ut ceremoniæ sacræ conspici ab omnibus possent. In cap. X agere Autor tandem incipit de Musivis operibus, & quidem primum de Musivorum operum origine, nominibus & speciebus. Originem illorum ex Persia arcessit, quia Esther

Esther cap. I legatur, Assuerum Persarum Regem smaragdino ac Pario lapide pavimentum stravisse, quod lapillis versicoloribus arte mira dispositis compositisque picturam fuerit æmulatum. Inde nimirum opificium illud elegans ad finitimos Assyrios, ab his ad Græcos, & ita in Latium quoque, & Syllæ quidem temporibus, ubi Plinium ad partes vocat, non sine jugi decoris incremento traductum fuisse Autor colligit. Circa etymon vocis notat, Musivum opus aliis dici *Mosibum*, aliis *Musaicum*, *Museacum*, & *Mosiacum*; deinde aliis *Musivum* dici a Musa, quod eximiæ artis sit opus, aliis a musicis, aliis ἀπὸ τῆς μουσικῆς, i. e. musico cantu, vel ab Hebræa radice מסך *miscuit*, quia mixturæ significatio quam maxime huic arti sit consentanea. Plinio *lithostrata* vocari ejusmodi opera, sed sensu speciali, nec alia intelligi quam Musiva, & *tessellatis*, *sectilibus* & *vermiculatis* operibus conformia. Est autem opus *tessellatum*, quod e diversis versicolorum marmorum crustis in varias formas resectis elaboratur; *sectile*, in quo tribus aut duobus tantummodo diversorum colorum marmoribus hominum & animaliũ figuræ repræsentantur; *vermiculatum*, quod e minutis lapillis sic efformatum est, ut vermium aspectum cominus exhibeat. Ob diversam itaque lapillorum magnitudinem Musiva opera alia majora, alia media, alia minima vel vermiculata sunt dicta, quorum singulorum exempla hoc ipso capite a Ciampino & referuntur, & ichnographice repræsentantur. In cap. XI lectorem docet Autor, quanam ex materia Musiva opera componantur, & quomodo ipsæ materiæ præparentur. Duo nempe ad operum Musivorum compositionem requiruntur, lapilli videlicet & gluten. Ex lapidum certe crustis antiquiora Musiva opera constiterunt, teste Scriptura sacra & Plinio, ut supra jam observatum fuit. Sub Augusti autem tempora, pingi cœpere nobiliores ex vitri frustulis encaustico opere varie coloratis imagines. Quis hanc artem vitrariam, vel ut alii vocant, vitrificatoriam invenerit, latere Autor ait ob antiquorum silentium; Nerium tamen allegat, qui luculenter ea de re scripserit. Tacere autem hoc loco non possumus, extare hodieque in Bibliotheca Paulina Lipsiensi codicem membraneũ MSCtum *Theophili* Monachi *de coloribus & arte colorandi vitra*, qui & inter libros Medicos n. 21. recensitus est a clariss. Fellero nostro in Catalogo Codicum MSCtorum Paulinorũ p. 255, qui eundem codicem & inter

inter rariora Paulinæ MSCta in præfatione ad Lectorem retulit. Est autem isthoc libri initium: *Theophilus humilis presbyter, servus servorum Dei, indignus nomine & professione monachi, omnibus mentis desiderantibus vacationem utili manuum occupatione & delectabili novitatum meditatione declinare &c. retributionem cœlestis præmii* &c. Libri hujus Artis Vitrariæ sunt tres, I *de coloribus & eorum mixtura*, XXXVIII constans capitulis; II *de constructione furni ad operandum vitrum, & instrumentis hanc in rem necessariis*, qui XXXIV capitulis absolvitur, quorum XIX est *de vitro, quod Musinum* (ita enim semper in hoc libro legimus, non *Musivum*) *opus decorat*; III de *limis, de vasculis ad liquefaciendum aurum*, & *de nigello imponendo & poliendo*, sed in quo reliqua capitula post septimum desiderantur, quemadmodum & in libro II capitula quinque, XII nempe, XIII, XIV, XV & XVI deesse deprehenduntur. Sed hoc obiter indicasse sufficiat, ne solus Antonius Nerius scripsisse de hac arte videri queat. Ad Autorem ut redeamus, is exposito, quomodo massa vitri in frusta dividatur, coquatur, elongetur & poliatur; confectionem quoque glutinis, quod Italice *Stucco* dicitur, in eodem cap. XI describit, additque in cap. XII, quid requiratur ad Musivi operis pulchritudinem & elegantiam, picturam innuens, quam Musivarius lapillorum dispositione æmulari debeat. In XIII differit de Monogrammate L, & de nonnullis aliis literis seu signis in vestium fimbriis antiquitus pingi solitis. Vocat autem Monogramma literam unam vestibus insertam, unde & *vestes literatæ* appellantur; etsi alii accipiant pro literis inter se ita dispositis, ut nomen alicujus in compendio denotent. Talia monogrammata, præter L, in vetustis imaginibus conspiciuntur & alia, in hoc capite producta. Per has notas cum alii Christum cæterosque sanctos, aut nomen Musivarii, aut quæcunque alia indicari existiment, Ciampinus productis omnium sententiis id opinionis fovet, literas & characteres in vestibus originem suam habuisse ab antiquo more, qui etiam adhucdum obtinet, pannos omnes signandi effigie aliqua seu nota, quæ Italice *Marco* sive *Impronta* textoribus nuncupatur, literasque adeo istas vestibus Apostolorum aliorumque intextas nihil aliud indicare, quam nomen artificum seu insigne in eorundem officinis publico conspectui exponi solitum. Quamvis enim opponi

opponi sibi posse videat, literas & signa illa pannorum recidi hodie a sartoribus, veteres tamen vix alia nisi inconsutilia pallia gestasse contendit, ut nulla adeo sartorum resectione fuerit opus; ubi præter duplicem texendi modum, quorum alter sedendo, alter stando perficitur, duos textores laudat Romæ adhuc viventes, *Franciscum Mariam Granchi*, natione Florentinum, & *Franciscum Guiot*, natione Burgundum, qui æque ac veteres indusia sine ulla sutura possint conficere. In cap. XIV satis prolixe agit de Coronis, aliisq; capitis ornamentis, sertis scilicet, diadematis, & menisci seu circulis Christi & sanctorum capitibus apponi solitis, quorum originem accersit cum Pignorio & Kirchero a Gentilibus, qui Cæsaribus Heroibusque aliis hac ipsa nota divinitatem adscripsere; rejecta Salmuthi sententia, menisco erroribus pictorum tribuente, qui tegumenta, ad avium stercora submovenda statuis superimposita, in pictis etiam imaginibus adhibuerint. In XV de antiquo Baculorum usu & symbolo. Nam & in Musivis operibus sæpius Angelorum & Sanctorum figuræ baculos manu tenentes advertuntur. Itaque uti in antegresso capite de Coronis, quales Musiva opera oculis exhibent, fuse admodum disseruit Autor, ita in hac quoque in originem Baculorum inquirens, eam ab Orientalibus repetit, certisque Scripturæ locis de baculo allegatis, usum baculi Ecclesiasticum exponit, disquiritque inter alia, cur Cantores in ecclesiis Gallicanis pileo tecti per chorum incedentes baculos manibus gestaverint; quod sint videlicet veluti tubicines ad pugnam sacram incitantes, una manu tabulas Musicas, altera baculum tenentes, caputque pluviali obtegentes. Agit autem & speciatim de baculis Abbatum, Episcoporum, & veterum Pontificum (nam circa medium seculi XII gestari a Pontificibus desierunt, observante Ciampino;) de baculis item adhuc superstitibus, S. Petri puta apud Trevirenses, S. Augustini in Valentia civitate Hispaniarum, S. Isidori apud Bononienses, S. Vedasti apud Camerasses, S. Hermagoræ apud Aquilejenses, S. Vedasti apud Camerasses. Nec prætermittuntur baculi Imperatorum seu sceptra, quæ semper supremæ in populos potestatis fuere insignia; & quoniam in Musivis operibus etiam Angelis baculi fuerunt dati, causam hujus rei depromit ex Apoc. XXI, 15, ubi Johannes Theologus Angelum vidit, qui *arundinem* habebat *auream, ut metiretur civitatem & portas*

portas ejus. In XVI de Evangeliorum volumine, & quanta ejus apud Fideles fuerit veneratio, multa affert Ciampinus. Et hæc quidem satis elucet ex Evangelii deosculatione, obsignatione, ornatuque gemmeo atque aureo, quodque non in templis tantum in loco editiori, sed in tribunalibus quoque repositum fuerit. Venerationem auget, quod Reges ipsi quandoque, habitu regio deposito, Evangelium tanquam Diaconi legerint; quodque lectio ejus a stantibus tam maribus quam fœminis audita fuerit; item, quod Equites olim Poloni, jubente sic Micislao, in ipsa lectione Evangelii gladios in ultimum defensionis signum strinxerint, eos rursum, respondente choro, recondentes. In XVII contra Acatholicos, quos vocat, suffragiis Patrum aliorumque demonstrare nititur Ciampinus, in tribus primis Ecclesiæ seculis, persecutionum videlicet tempore, publica fuisse ædificia, in quibus Christi Fideles sacras synaxes peregerint; cumque alienati fratres (ita enim Acatholicos vocare instituit Autor) non abnuant, Christianos illorum temporum in cryptis subterraneis & cæmeteriis convenisse, de cryptis id negat ob insalubritatem incommoditatemque aeris, convenisse autem ait in ædiculis supra vel juxta cæmeteria erectis, quæ vel Ecclesiæ, vel Oratoria, vel aliter fuerint appellatæ. In XVIII longum texit catalogum Ecclesiarum in tribus primis seculis per universum orbem a Fidelibus extructarum, quarum LXXX circiter ab A. C. 33. usque ad A. 275. recensentur. In XIX formæ sepulchrorū ob oculos sistuntur, tam apud Ethnicos, quam Hebræos & antiquos Christianos, dividunturque sepulcra in sumptuosa, mediocria & humilia. Inter prima referuntur 1. Ægyptiorum Mausolea & Pyramides; qua occasione aliquot sepulcrorum Memphi adhuc extantium orthographia h. l. sistitur. 2. Hebræorum sepulcra quædam; nam & Prophetis ac viris justis, licet pauperibus, tumuli non humiles sumptibus publicis sunt erecti. 3. Romanorum splendidissima sepulcra, Mausoleum inprimis Augusti in Campo Martio, Mausoleum Hadriani, Pyramis item Caji Cestii & Scipionis; & duæ columnæ, Trajani altera, in qua Dacici belli, altera Marci Aurelii Antonini, in qua belli Germanico-Sarmatici historia anaglyphice expressa est. Formis sepulcrorum magnificorum externis exhibitis, sistuntur & internæ. Cæterum cum Geniis quoque sacella structa in sepulcris fuerint, sacrificia quoque iisdem fuisse

fuisse oblata, adductis aliquot vetustis Inscriptionibus, ostendit; persuasissimusque penes animum est, Christianos id moris Ethnici fuisse imitatos, qui & ipsi tumulis ædificia superstruxerint, quæ vel Memoriæ, Conciliave Martyrum, vel Martyria, Confessionesque sint appellata; quorum structura varia & ære in ipso conspicitur, cum duabus Basiliculis seu monumentis sepulcralibus Basilicarum speciem reddentibus. In XX cap. Roma veluti egreditur Ciampinus, & Ecclesiam S. Agathæ Majoris in civitate Ravennate perlustrat, opusque Musivum exhibet ab Exuperantio ejusdē civitatis Episcopo constructum A. circiter 400; in quo Christus cernitur throno insidens, duoque ad latera Angeli alati ac baculos tenentes. In XXI describuntur Musiva opera in Ecclesia S. Sabinæ, a Cælestino I. P. M. anno circiter 424 concinnata, quæ inter cum & symbola quatuor Evangelistarum appareant, de his quoque diversæ autorum sententiæ referuntur. In XXII multa fatur Ciampinus de Liberiana sive S. Mariæ Majoris Basilica, ac antiquioribus Musivis operibus in ea extantibus longe plurimis, a Xysto A. 433. concinnatis. Ex his vel maxime eminet Arcus triumphalis, quē & ipsum ex more Gentilium in templa Christianorum, in honorem videlicet Christi triumphatoris, invectum esse Autor verisimiliter statuit. Sedit autem Xystus Romæ illo tempore, cum hæresis Nestorii, qui Mariam Deiparam non agnoscebat, passim serperet; unde supra arcum historiæ sacræ novi Testamenti, e quibus divinitas Christi demonstrari potest, Musivo opere sunt expressæ. Et hinc brevis Nestorianæ hæreseos enarratio huic ipsi capiti inserta est. In cap. XXIII Autor agit de Ecclesia S S. Nazarii & Celsi, vulgo Gallæ Placidiæ, ac operibus Musivis ab eadem Galla Placidia A. 440. constructis. Erat autem Placidia hæc Imperatoris Theodosii Magni filia, Cæsaris Constantii uxor, & mater Valentiniani III. In XXIV de majori arcu triumphali, Musivo opere in Basilica S. Pauli via Ostiensi A. 441 ædificato, in quo Christus in arcus culmine, 24 Seniores ex Apocal. IV ex utroque latere cum coronis cernantur. In XXIV de Ecclesia S. Johannis in Fonte, quæ est in civitate Ravennatensi, a Neone ejusdem civitatis Episcopo A. 451. musivo opere exornata. Hic itidem arcus exhibetur, fonti baptismali Ravennatensi superstructus cum tholo, in quo Christus a Johanne Baptista baptizatus in centro, duodecim vero Apostoli

ſtoli in centralibus figuris Muſivo opere repræſentantur. In cap. XXVI de Oratoriis SS. Johannis Baptiſtæ & Evangeliſtæ in Lateranenſi baptiſterio, ac Muſivis operibus in iisdem oratoriis contentis, & A. 462. Hilario Papa jubente elaboratis. In XXVII de profanata Eccleſia S. Andreæ in Barbara, ſeu Cata - Barbara Patritia, olim Baſilica Siciniana ad Liviæ Macellum ſita, ac muſivo opere nuper in ea extante a Simplicio Papa decorata. In cap. XXVIII & ultimo de Eccleſia S. Agathæ in Subura, ejusque Muſivo opere, olim in ea a Fl. Ricimero circa annum Domini 472 conſtructo. Quid *Subura* vel *Suburra* ſit, & quo in loco Romæ fuerit ſita, operoſe hic diſquirit Autor, quem vide. Potuiſſemus equidem & hæc & alia plura excerpere. Nam & alia hinc inde in hoc opere ab Autore elucidantur, ad ritus veteres Eccleſiaſticos pertinentia; id quod vel index rerum ac verborum in eo contentorum ſub finem annexus ſat loquitur. Nos iſta excerpſiſſe contenti, Illuſtriſſimo Ciampino vires corporis animique firmas ac vegetas apprecamur, ut non reliquas tantum tres partes de Muſivis operibus, ſed & tractatus alios, quos ſub manu habet, in publicum poſſit emittere.

LIBRI NOVI.

Ulrici Huberi Prælectionum Juris Romani Pars III, quæ eſt ad libros unum & triginta poſteriores Pandectarum. Franequeræ, apud H. Amama 1690. in 4.

Thomæ Stanleji Hiſtoria Philoſophiæ orientalis. Amſtelod. apud viduam Svvart. 1690, in 8.

An Eſſay concerning Humane Underſtanding. London, 1690. fol.

Supplement à l' Hiſtoire Metallique de la Republique de Hollande. A Amſterdam chez P. Mortier, 1690. in 8.

Critique ou Examen des Prejugez de Mr. Jurieu contre l' Egliſe Romaine &c. par Mr. L' Abbé Richard. A Paris, chez Elie Joſſet 1690, in 4.

Journal du Voyage fait à la mer du Sud, par le Sr. Raueneau de Luſſan. A Paris chez J. B. Coignard, 1690, in 12.

ERRATA quædam.

Pag. 537. l. 24. pro *570* lege *580*. P. 347. l. 2. pro *XVI* lege XVII. P. 355. l. 2. pro *Chriſtianæ* lege *Chriſtinæ*. Eam die $\frac{17}{27}$ Julii filiam Chriſtinam enixam eſſe, nuperrime accepimus. P. 366. l. 24. pro *Wilhelmi* lege *Wolfgangi*. P. 364. l. 20. pro *fide pulchra* lege *moribus pulchris*.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipſiæ

Calendis Septembris Anno M DC LXXXX.

ANNUS ET EPOCHÆ SYRO-MACEDONUM in vetuſtis urbium Syriæ nummis, præſertim Medicæis, expoſitæ. Additis Faſtis Conſularibus *Anonymi omnium optimis, e codice MS. Bibliothecæ Cæſareæ, Autore* F. Henrico Noris *Veronenſi Auguſtiniano, Sereniſſ. M. Ducis Etruriæ* Coſmi III. *Theologo & in Academia Piſana S. Scripturæ & Eccleſ. Hiſtoriæ Profeſſore.*

Florentiæ, typis Seren. Magni Ducis prope Conductam, 1689, in 4.

Conſtat alphab. III. & plagulis V. chartæ auguſtæ,

TAndem ergo in lucem prodiit opus totius literati orbis applauſu dignum, quod non uno anno ſub prælo gemuit. Verum typorum, chartæ, iconumque æri inciſarum elegantia, ac, quod præcipuum eſt, difficillimum argumentum incredibili, eoque feliciſſimo, ſtudio atque labore pertractatum moram illam abunde compenſant. Primariam equidem voluminis partem, quæ *de anno & epochis Syro - Macedonum* agit, abſolverat Autor Florentiæ A. C. 1687. d. 29. Auguſti, natali ſuo LVII. At, qui ei acceſſerunt, *Faſti Conſulares* & *de numo quodam Herodis commentarius*, in cauſa fuere, quod liber ille conſummatiſſimus non niſi ante paucos abhinc menſes publici juris factus ſit, moxque illuſtris humaniſſimique *Magliabechii* beneficio ad nos devenerit.

EPOCHÆ quas diximus, *Syro - Macedonicæ* quinque diſſertationibus explicantur; quarum PRIOR *annum & menſes Macedonum* generatim contemplatur. Obſervatur heic, Aſiam, a Macedonibus auſpiciis Alexandri Magni ſubactam, annũ horum eorundem-

que mensium nomina admisisse. Inchoabant autem Macedones illi Asiani annum Solarem non a solstitio brumali, uti Romani, nec, Attico more, ab æstivo solstitio, sed ab autumnali æquinoctio. Mensium primum fuisse Dium, Hyperberetæum ultimum, contra Scaligerum & Petitum evincit Noster. Quum vero antiquitus Lunares tantum anni, 360. diebus constantes, toto passim orbe in usu essent, controversia enascitur, quo tempore Macedones Lunaribus Solares surrogarint, id quod apud Romanos A. V. C. DCCVIII, Julii Cæsaris Dictatoris ac P. M. autoritate contigisse, neminem latet. Jacobus Usserius Armachanus in *de Macedonum & Asianorum anno Solari* dissertatione, (*Annalibus V. & N. T.* Bremæ A. 1686 recusis adjecta) autor fuerat, Macedones inter annum II. Olympiadis CVIII, ac itidem II. Olympiadis CXI. (quo Alexander ad Granicum Persas devicit,) menses suos ex Lunaribus Solares effecisse, annumque adeo dierum $365\frac{1}{4}$ esse voluisse. Hinc in diagrammate cap. IV. menses aliquot tricenarios, aliquot dierum 31. fuisse, statuerat. At, si Norisium, veteresque autores magno ei numero laudatos, audias, hæc dierum in mensibus Macedonicis dispositio trecentis fere annis ab obitu Alexandri a Macedonibus, Asiam Proconsulare incolentibus, post receptam anni Juliani formam, invecta fuit, cum antea apud eosdem singuli quique menses fuerint tricenarii. Distinctius dein menses Macedonici tum Asiæ *ultra Euphratem*, tum *Minori* vindicantur. *Parthorum* monarchas, utut Macedonum adversarios, iis usos esse, ex numo a Tristano repræsentato dudum patuit, ubi Gorpiæi mensis injicitur mentio. Quod *Asiam* autem *Minorem* attinet, innumeris ea Macedonum coloniis scatuit. Unde hanc suam originem diffiteri noluerunt Docimenses in numo rarissimo, cujus typum e Gaza Medicæa publicavit Norisius, Harduinus autem in Addendis ad numos populorum & urbium descripserat. In antica parte Imperatoris nomen legitur AT. KAI. M. AT. ANTΩNEINOC, i. e. *Imperator Cæsar Marcus Aurelius Antoninus.* In postica visitur Cybele Dea leoni insidens, cum lemmate: MAKEΔONΩN ΔOKIMEΩN, i. e. *Macedonum Docimensium.* Docimia urbs erat in Phrygia, a Docimo forsan, Antigoni Regis Præfecto, conditore suo aut instauratore, id nominis consecuta. Quamvis vero Asia illa minor, anno ab Alexandri M. contra Persas expeditione CXLIV, urbis Romæ

Romæ 564, (Antiocho III. Magno Rege Syriæ circa Magnesiam ad Sipylum victo,) Romanorum imperio adjecta & *Proconsularis* dein dicta fuerit, mensium tamen nomina retinuit; etiam ex quo anni Solaris formam Julianam recepit: quemadmodum vel ex Smyrnensium epistola liquet, de martyrio Polycarpi, qui passus fertur d. 2. *Xanthici*, i. e. 23. Februarii. His præmissis, ad argumentum specialius acceditur, monstraturq; a Norisio, & SYROS a Macedonibus victos tantum non omnes (exceptis Judæis) annū & nomina mensiū Macedonica admisisse, & istum quidem iniisse sub initium autumni, non tamen ubivis locorum eodem die. Quemadmodum igitur Syri ab Asiæ minoris incolis dissenserunt, quod illi initium anni statuerent Hyperberetæum; hi vero mensem, qui isti proximus est, Dium: ita Syri non leviter a se invicem dissederunt, cum Hyperberetæum Antiocheni & Cæsarienses in Palæstina Kalendis Octobris auspicarentur, Tyrii d. 19. Octobris, alii d. 24. Septembris. Insignis heic lux affunditur *Josepho*, in libris de bello Judaico Syromacedonum menses sæpius memoranti. *Scaliger*, *Baronius*, *Usserius* putarunt, intelligere illum menses Syrorum Solares, cum Romanis pari dierum numero decurrentes. *Petavius* autem, *Bucherius*, *Langius* que menses Judaicos Lunares nominibus mensium Macedonicorum indigitatos, opinati sunt. Posteriori sententiæ calculum adjicit *Noris*, ac eandem exemplis clarissimis confirmat. Exceptionem tamen requirit locus *Flavii* l. V. B. I. c. 13. sive Græcæ edit. l. IV. c. 42 ubi Vitellius Imp. occisus dicitur τρίτῃ μηνὸς Ἀπελλαίου tertia mensis Apellæi; cum Tacitus rem illam die 15. Januarii contigisse asserat, nec diffiteatur ipsemet *Flavius*, lib. V. belli c. 6. referens, Galbam a nece Neronis imperasse menses septem totidemque dies. At Nero se interfecit d. 9. Junii A. V. 821. Æ. Christi 68, C. Silio Italico, M. Galerio Trachalo CoSS. Unde septem illi menses cum totidem diebus in diem 15. Januarii desinant, necesse est. Porro Josephus l. V. c. 8. Othonem semet interfeciisse scribit, postquam biduum tresque menses imperium tenuisset. Atqui is ea ipsa die imperium iniit, qua Galba trucidatus est. Ergo satis hic calculus convenit cum cæterorum Autorum testimoniis, e quibus Noris dilucide collegit, Othonem extinctum esse d. 16. Aprilis. Tandem idem historicus, citato libro V. B. J. c. 13. memoriæ prodit, Vitellium occisum tertia Apellæi,

læi, cum (a nece Othonis) octo menſibus, diebus quinque, ſumma rerum potitus fuiſſet. Probe ergo novit Flavius, Vitellium d. 20. Dec. ad plures abiiſſe, id quod contra *Panvinium* & *Pighium* latius probat *Henricus Noris*; haud tamen negat, ex Suetonio colligendum videri, diem 21. Decembris Tyranni illius emortualem fuiſſe. Ne igitur quis mendū ſuſpicetur in Joſephi loco bis citato, monet ille, per *Apellæum*, (quo nomine alias menſis Casleu vocari ſolet, juxta XII. Antiqu. c. XI.) nec lunarem Casleu, nec ſolarem Apellæum Syro-macedonicum Antiochenſium aliorumq; Syrorum deſignatum. *Tertia* enim *Casleu* anni illius embolimæi fuit quinta Novembris. Et Apellæus Syro-Macedonicus pari dierum numero cum Romanorum Decembri decurrebat. Noriſius itaque conjecturam in medium affert, & hoc ſolo loco Joſephum putat intellexiſſe diem tertiam Apellæi Solaris Tyriorum, qui ſane die XVIII. Decemb. inire ſolebat, uti Noſter inferius Diſſ. IV. c. 1. oſtendit. Sic tertia Apellæi coincideret cum 20. Decembris. Cum autem quis merito mirari queat, qui factum, quod Joſephus hoc ſolo loco morem ſuum migrarit, nihil tamen rationis a Noriſio expectabit, niſi hæc ejus concluſio dubio tollendo ſufficere videatur: *Cum Phœnicia eſſet provincia Palæſtinæ finitima, Joſephus Apellæum menſem loco laudato Phœnicum more expreſſit.*

Diſſertatione SECUNDA Epocha Seleucidarum excutitur, quæ incipit a principatu Seleuci Nicatoris Syriæ Regis apud Babylonem inito, ab autumno anni periodi Julianæ 4402, ac primo Olympiadis CXVII, ab urbe Roma condita 442, ante æram Chriſti 312, cyclo Lunæ XIII, Solis VI. Hæc Seleucidarum epocha dicitur Arabibus *Æra Dulkarnaim* ſive *Bicornis*, h. e. Alexandri Magni, Judæis autem *Æra contractuum*; uſurpaturque in regum ac urbium Syriæ nummis, in utroque Maccabæorum libro, in cœleſtibus obſervationibus Aſtronomorum Chaldæorum, in Actis Synodi Nicenæ, in Apamienſium literis paſchalibus. Calculum ſuum probat Noriſius ex *Ulug Begho*, *Albategnio* aliisque Arabibus, quod & ante eum alii viri docti fecerant. At ex nummis id ante ſe præſtitiſſe neminem aſſerit. Provocat ergo ad numum æreum Medicæum Imperatoris Hadriani, cujus alteram partem occupat caput laureatum & barbatum cum inſcriptione: AYTOKP. KAICAP. TPAIANOC. ΑΔΡΙΑ-

ΑΝΟC. i. e. *Imperator Cæſar Trajanus Hadrianus*: alteram capita laureata Dioſcurorum, Caſtoris & Pollucis, cum duabus ſtellis eorum verticibus impoſitis & epigrapha: ΤΡΙΠΟΛΕΙΤΩΝ ΗΚΤ i. e. *Tripolitarum. Anno CCCCXXVIII.* Argumentatur illinc doctiſſimus Autor, his omnino verbis: Si ab autumno A. V. Romæ 442. numeres annos Seleucidarum exactos 427, devenies ad autumnum A. V. 869, quo cœpit annus epochæ Seleucidarum quadringenteſimus viceſimus octavus, qui anno inſequenti Urbis 870. per autumnum exiit. At Hadrianus imperium inivit A. V. 870. d. XI. Auguſti, Nigro & Aproniano CoSS. Quare ille nummus ſcalptus fuit primo aut ſecundo menſe imperii recens initi ab Hadriano in Syria, antequam, incumbente autumno, inciperet annus Seleucidarum 429. Hinc patet, Epocham Seleucidarum non poſſe inchoari ante A. V. 442. Alias annus illius 428. non poſſet concurrere cum novo imperio Hadriani. Rurſus palam intelligimus, annos æræ Seleucidarum deduci ab autumno; ſiquidem A. V. 870. poſt diem XI. Auguſti, (natalem imperii Hadriani,) adhuc numerabatur annus CCCCXXVIII: Unde falſa eſt opinio Viri inſignis, qui ob arietem in nummis Antiochenſium ſcalptum, putat annos Æræ Seleucidarum verno tempore inchoatos. Hactenus Noris, epilogo hoc ad præfationem, quam Johannes Vaillantius V. C. *Hiſtoriæ Regum Syriæ* præfixit, proculdubio reſpiciens. Quod vero nec in annum V. R. 443. differri debeat initium æræ Seleucidarum, probat Noſter numo alio Tripolitarum, quem pictor & antiquarius Bononienſis Joſephus Magnavacca in ſcriniis ſuis poſſidet. Viſitur in eo ex una parte icon Elagabali cum lemmate: AT. M. AT. ANTΩNINOC. i. e. *Imperator Marcus Aurelius Antoninus.* Ex altera templum polyſtylon cum Numine quodam, circumſcriptum vocibus: ΤΡΙΠΟ...ΤΩΝ ΓΑΦ i. e. TRIPOliTARUM anno DXXXIII. Quod ſi igitur ab A. V. C. 443. æram noſtram auſpicari velles, annus quingenteſimus trigeſimus tertius cœpiſſet ab autumno A. V. 975. Aſt eo tempore jam Alexander Severus imperabat, Elagabalo menſe præcedenti Martio trucidato. Unde conſequitur, terminum epochæ Seleucidarum figendum eſſe in autumno A. V. C. 442. Hinc Noriſius obſervat poſt Vaillantiū aliosque, autorem *Maccabaici primi* annos Seleucidarum (more Judaico) a menſe Niſan ordiri, *Joſephum* autem

Cyrenæum, sive ejus epitomatorem, *Maccabaici II.* autorem, a mense Tisri. Atque hac ratione multas ἐναντιοφανίας Maccabaicorum optime conciliat Noster, aquam tamen sibi hærere fassus quoad locum 2. Macc. XI. 33. ubi literæ Antiochi Eupatoris signantur *data anno CXLVIII, Xanthici mensis die XV.* Nam cum constet, Antiochum Epiphanem mortuum demum post præcedentem mensem Nisan, (eo quod libro Maccabæorum primo res referatur in annum 149. a Nisan ordiendum,) & intercesserint dein aliquot prælia Timothei & Judæ Maccabæi, item bellum a Lysia infeliciter gestum, tandemque pax inter Judæos & Lysiam, quam his suis literis Eupator Rex ratam habuit ac firmavit; necesse est, eas uno alterove anno post Epiphanis Antiochi fata exaratas esse; certe mense Xanthico, qui æque ac Nisan, in ver incidit, anno Seleucidarum 148. scriptas esse, a ratione plane alienum est. Sperat igitur Noris, fore, ut hunc nobis nodum solvat *Nicolaus Toinardus* Aurelianensis in *Harmonia libri utriusque Maccabæorum. Nam* (verba sunt Norisii) *cum in sacra æque ac profana historia sit versatissimus, idemque peregrinarum linguarum peritissimus, simulque veterum numorum Regum Syriæ alioquin curiosus perscrutator ac interpres doctissimus, in laudato opere typis quidem impresso, sed nondum publici juris facto, historiam Maccabæorum ac rerum ab iisdem gestarum tempora summa eruditione explicabit.*

Hæ ergo sunt origines Æræ, qua omnes Seleucidarum provinciæ ac sigillatim Syri usi sunt, donec sub Romanorum potestatem venirent. Postea enim multæ eorum urbes, ob αὐτονομίας jus impetratum, ob *victoriam* vel *adventum* alicujus *Augusti*, ob *tributa remissa*, aliave de causa Romanis adulaturæ, æram veterem abdicarunt, & novam sibique peculiarem eo abhinc tempore exorsi sunt. Non pauci tamen Syrorum haudquaquam novam sibi epocham in Romanorum Imperatorum gratiam obtrudi passi sunt. Hos inter familiam ducunt *Apamenses*, *Damasceni*, *Emeseni*, *Tripolitæ*. Sequuntur *Edesseni*, *Palmyreni*, *Cyrrhenses*, *Commageni*, quemadmodum Norisius historicorum sacrorum profanorumque & cum primis numorum autoritate fuse demonstrat. Ultimo tamen loco memorati *Commageni*, Flavii Vespasiani ævo, quum hactenus indigenis regibus paruissent, a Romanis in provinciæ formam redacti A. V.

TAB. XI. *ad A. 1690. pag. 431.*

Fig. I.

Fig. II.

Fig. VI.

Fig. III.

Fig. V.

Fig. IV.

Fig. VII.

825, eo abhinc tempore & *Flavium* cognomen & novam æram usurparunt: quorum illud ex Chronico Alexandrino, hoc ex nummo constat, cujus alteram partem implet caput Hadriani cum lemmate: ΑΤΤΟ. ΚΑΙ. ΤΙ. ΑΙΛ. ΑΔΡΙΑΝ. ΑΝΤΩΝΙΝΟϹ. ϹΕΒ. ΕΤ-ϹΕ. *Imperator Cæsar Titus Ælius Hadrianus Antoninus Augustus Pius.* Alteram mulier turrita, binas spicas dextra tenens, Euphratis item fluminis figura infra scopulum seu tumulum aquis partim immersa, adjecta inscriptione: Φ. ϹΑΜΟϹ. ΙΕΡ. ΑϹΥ. ΑΤΤΟΝΟ. ΜΗΤ. ΚΟΜ. i. e. *Flaviorum Samosatenorum sacræ, inviolatæ, suis legibus utentis, metropoleos Commagenes.*

Dissertatione TERTIA accessus fit ad *epochas urbium Syriæ* a Seleucidarum epocha diversas. Cumque *Syria* in *Superiorem* & *Coelen* dividatur, utriusque terminos, (non semper sane eosdem,) ante omnia figit *Noris.* Ad *Superiorem* refert *Antiochiam* totius Syriæ metropolim, quæ veteri æra usa fuit usque ad autumnum A. V. Romæ DCCV. in Parilibus desinente, C. Claudio Marcello, L. Corn. Lentulo CoSS. ante epocham Christi XLIX. uti hoc omnium primus Norisius ex nummis, rarissimis certe, demonstravit. Horum Tab. XI. alter servatur in cimeliis Regis Galliæ, eoque in antica parte, detri- Fig. I. ta inscriptione, Imperator Galba præfertur: addita in altera parte, intra sertum, epigrapha: ΕΠΙ. ΜΟΤΚΙΑΝΟΥ. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. ΕΤ. ΖΙΡ. i. e. *Sub Mucciano. Antiochensium. Anno CXVII.* Publius Licinius Mucianus, Prorætor Syriæ, ex Historiis Taciti satis notus est. Galba autem fuit occisus d. 15. Jan. A. V. R. 821. Æræ Christi 69. Æra igitur Antiochenorum cœpit ab autumno A. V. 705. Adde annos CXVI. exactos, devenies ad autumnum A. V. 821. Itaque laudatus nummus, in quo legitur a. CXVII, scalptus est (inquit Noris) ab autumno ejus anni V. C. 821. ad diem 15. Jan. Galbæ emortualem, vel illum, quo nuntius necis Galbæ Antiochiam delatus fuit. Alterum numisma possidet *Joh. Vaillantius.* In eo visitur laureata Fig. II. imago Tiberii cum epigraphe: ΤΙΒΕΡΙΟϹ. ϹΕΒΑϹΤΟϹ. i. e. *Tiberius Augustus*; aversa numi parte intra lauream inscripta: ΕΠΙ. ΦΛΑΚΚΟΥ. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. ΕΤ. ΒΠ. i. e. *Sub Flacco. Antiochensium. Anno LXXXII.* L. Pomponius Flaccus Syriæ Præses eo in nummismate exprimitur. Is gesserat consulatum A. V. 770. Syriam obtinuit A. V. 775. Obiit in Syria A. V. 786. Quod si ergo ab autumno

tumno A. V. Romæ 705. numerentur exacti anni 81, horum postremus exit per autumnum A. V. 786, eundem excipiente anno Antiochenorum LXXXII, in nummo obsignato, cujus priori parte labente, Flaccus in Syria obiit ante exitum autumni, quo idem nummus percussus fuit, cum Tiberius (juxta Tacitum, Annal. l. VI.) ante finem anni Juliani, illius obitum intellexit. *Itaque* (Norisii verba sunt) *bina hæc præclara numismata controversiæ de initio epochæ Antiochenorum finem jam tandem imponunt.* Hac occasione memoratu digna ἐν παρόδῳ commentatur Noster de gente Durmia, ex qua Quadratus Syriæ præses ortum trahebat, quem vulgo *Numidii* prænomen gessisse ferunt. Prænomen autem illud cum tota Numidiorũ Gente obelo confodit Norisius, & ex veteri lapide (cujus descriptio apud Mabillonium T. I. Itinerarii Italici p. 126. corruptissima offenditur, Raphaelis autem Fabretti studio emendata ad Norisium curata fuit,) verum Quadrati nomen fuisse docet *Cajus Ummidius Durmius Quadratus.* Postmodum observat, eosdem Antiochenos sæpe & hanc Julii Cæsaris ævo cœptam æram neglexisse, & aliam adhibuisse, quæ initium imperii Augusti in Syria, h. e. A. V. DCCXXIII. agnoscebat terminum. Notus est numus Augusti, in cujus antica caput habetur cum epigraphe: ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ ΑΡΧΙΕΡΕΙ i. e. *Cæsari Augusto Pontifici Maximo.* Postica intra coronam his verbis insignitur: ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΟΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΣ ZK. *Harduinus* putat, Antiochenses summi sacerdotii Syriaci honorem Augusto detulisse, unde ei in antica titulus ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ etiam datus fuerit. At Norisius non uno argumento probat, Antiochenses nec summum totius Syriæ sacerdotium obtinuisse, nec Augusto obtulisse Pontificatum. Sed, quum ille A. V. 741, mortuo Lepido Pontifice Maximo, in ejus locum successisset, decrevisse Antiochenos, ut publicã lætitiam ob novam Principi collatam dignitatem testarentur, quotannis auream coronam Augusto mittendam. Quod muneris genus vulgo *aurum coronarium*, Ancyranis στεφανικὸν dictum fuit. Hinc *Capitolinus* de Imp. Anton. Pio c. 4. scribit: *Aurum coronarium, quod adoptionis suæ causſa oblatum fuerat, Italicis totum, medium provincialibus reddidit.* Auream ergo Pontificiam coronam per ἀρχιερατικὸν intelligi cupit Norisius in epigraphe memorata, hoc modo interpretanda: *Coronam Pontificiam Antiochenses dicant Cæsari Augusto Pontifici*

Pontifici Maximo. Et sane (pergit Noster,) *ubique Romanarum gentium diem summi Pontificatus Imperatori delati eximio cultu celebratum colligimus ex veteri inscriptione* Gruteri *pag. CCXXVIII. 8. in qua dicuntur Cenetenses* (exiguæ in Venetorum ditione urbis cives fuerunt) *publica sacrificia ac plebi esculenta decrevisse*

VI. IDUS. MARTIAS. QUIA. HAC. DIE
TI. CAESAR. PONT. MAX.
FELICISSIME. CREATUS. EST.

Literæ deniq; ZK notant annum XXVII. imperii Augusti in Syria, ineuntem autumno A. V. Romæ 749. Imp. Cæs. Augusto & L. Corn. Sulla CoSS.

Missis tandem *Antiochenis*, aggreditur Autor Clarissimus epochas urbium *Seleuciæ*, *Laodiceæ* ac *Gabalorum.* Incipit prior A. V. Romæ 645, altera a. 706, tertia a. 690. Inter cæteros Gabalensium nummos eminet ille, qui ante paucissimos annos ex Syria ad COSMUM III. Magnum Hetruriæ Ducem delatus ac dignus est, quem in ære expressum Lectoris benevoli oculis subjiciamus. Norisius de eo hunc in modum differit: Est nummus plane rarus Antonini Caracallæ ejusque uxoris Plautillæ, in cujus antica præter morem nomen urbis Gabalorum nomini Imperatoris supponitur. Epigraphe Latine redditur: *Antoninus Pius. Gabalensium.* In postica visitur caput Plautillæ cum inscriptione, initio ac fine detritis quibusdam literis: *Augustam Floviam Plautillam.* In nomine sive familia Plautillæ scalpenda, monetario erratum est, binis literis omissis; neq; enim ΦΛΟΤΙΑ *Flovia*, sed ΦΟΥΛΟΥΙΑ *Fulvia* dicta est Plautilla, ut ex nummo demonstratur, cujus effigiem repræsentat Tristanus T. II. p. 248. In regia Galliarum Gaza in nummo Hermionensium cum figura succincta taurum capistro ducente, in antica legitur: ΦΟΥΛΒΙΑ ΠΛΑΥΤΙΛΛΑ ϹΕΒ. *Fulbia Plautilla Augusta*, litera B pro OY posita, quod ita illi pronuntiabant. Num pariter ex Syriaca pronuntiatione ΦΛΟΥΙΑΝ obsignatum in nummo fuerit, alii judicent. Nos nihil his Norisii verbis adjicimus, præterquam quod idem alibi (Dissert. V. p. 412. 413.) ex his nummis collegit, nimirum *Fulv. Plautillæ* patrem, non (uti vulgo fit,) *Septimium Plautianum*, sed *Fulvium Plautianum* dicendum esse.

Fig. III.

Hactenus de Epochis urbium *Syriæ majoris*; nunc de *Cœle Syria.*

ria. Nimirum cœpit ibi æra *Gadarenſium* A. V. Romæ 690. *Philadelphenſium* A. V. 691, *Chalcidenſium* A. V. 845, *Antiochenſium ad Hippum* A. V. 691. De epochis *Capitolienſium* & *Epiphanienſium* nihil certo determinare Noſter auſus eſt. *Philadelphenſium* numum ra-
Fig. IV. riſſimum adduxit ex muſæo Colberti. Antica illius exhibet epigraphen ſemeſam: ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ TITOC; poſtica caput Herculis laureatum: ΦΙΑΑΔΕΛΦΕΩΝ. L. ΓΜΡ. i. e. *Philadelphenſium. Anno 143.* Cujusnam vero caput intra effigiem Titi ſcalptum ſit, divinare non potuit ſagaciſſimus Noriſius. Putavit tamen, vel Patris Veſpaſiani eſſe, jam in ſuperos a Tito relati; vel cujusdam alterius Numinis, quod Philadelphiæ præ cæteris colebatur. Syriæ utriusque urbibus *Rheſænam*, in Meſopotamia ad Aboram fluvium ſitam, ſub calcem diſſertationis addidit Noriſius, quod regio illa interamnana priſcis temporibus Syriæ pars fuerit. Hujus epocha A. V. 885. cœpta creditur.

Diſſertatio QUARTA inſcribitur: *De Epochis urbium Phœnices.* Inter has æram ſuam exorſa eſt *Tyrus* A. V. Romæ 628. *Sidon* A. V. 643. *Ptolemais* A. V. 706. *Aradus* A. V. 495. *Paneas* inter annos V. Romæ 751. & 755. *Dora* A. V. 691. *Gabe* A. V. 693. *Botrys* A. V. 771. De *Bybliorum* æra judicium ſuum interponere veritus eſt Autor. Cum nullum *Botryenorum* numum ſuis oculis, nec apud antiquariorum ullum laudari viderit, operæ pretium merito judicavit, illum vulgandi, cujus ectypon ex Anglia nactus fuerat J.
Fig. V. Vaillantius. Caput Elagabali circumſcribitur hoc titulo: ΑΥΤ. ΚΑΙ. Μ. ΑΥ. ΑΝΤΩΝΕΙΝΟ. *Imperator Cæſar M. Aurelius Antoninus.* Altera pars repræſentat Idolum intra templum cum epigraphe: ΒΟΤΡΥΗΝΩΝ ΟC. i. e. Botryenorum. Anno CCLXX.

Diſſertationis QUINTÆ argumentum ſunt *epochæ* urbium *Palæſtinæ.* Harum vetuſtiſſima eſt Gaza, cujus epocham A. V. Romæ 693. cœpiſſe ex Marco Gazenſi Diacono & numis aſſertum ivit Noriſius. Difficilis intellectu eſt numus Hadriani, ubi in antica legere eſt: ΑΥ. ΚΑΙ. ΤΡ... ΑΔΡΙΑΝΟC. i. e. *Imperator Cæſar Trajanus Hadrianus.* Alterius partis delineationem videſis in adjecta ta-
Fig. VI. bula. En figuras duas, quarum altera cornucopiæ tenens eſt *Gaza* ipſa, altera ex conjectura a V. Clariſſ. *Antonio Maria Salvino*, Græcæ linguæ in Academia Florentina Profeſſore Publico, Autori noſtro commu-

communicata, *Io* eſſe creditur. De Gaza enim *Stephanus* inquit: Ἐκλήθη ἢ καὶ Ἰώνη ἀπὸ τῆς ἸΟΥΣ προσπλευσάσης καὶ μεινάσης ἐκεῖ. i. e. *Appellata vero eſt & Ione, propterea quod illuc IO adnavigaverit ibique morata fuerit.* Quemadmodum ergo Marnas, Gazenſium Numen tutelare, urbis effigiei junctus in variis eorum nummis cum epigraphe: ΓΑΖΑ. ΜΑΡΝΑ. repræſentatus cernitur; ita & Io, quam iidem adorarunt. Hinc literæ circumſcriptæ ΓΑΖΑ ΕΙΩ non ſunt vox una ΓΑΖΑΕΙΩΝ, ut quidam putavit, h. e. *GAZENSIUM.* Dicendum enim foret ΓΑΖΑΙΩΝ. Sed & neque N in numo viſitur. Sint ergo nomina duo: ΓΑΖΑ, *Gaza*; & ΕΙΩ, *Io.* Quamvis vero vulgo nymphæ illius nomen non ΕΙΩ, ſed ΙΩ, ſcribatur, id tamen in numis & marmoribus perinde eſſe ſolet. Sic enim legitur ΑΝΤΩΝΙΝΟC & ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC, ΦΑΥCΤΙΝΑ & ΦΑΥCΤΕΙΝΑ, ΕΙCΙΔΙ & ΙCΙΔΙ. Subſcriptio non minori difficultate obſepta eſt. Equidem literarum ΔΕΠΙΓϘΡ ultimæ tres notant dubio procul annum Gazenſium CXCIII, qui initium cepit d. 28. Oct. A. V. Romæ 885. ac decimo ſexto imperii Hadriani, qui & in anteriori parte obſignatus dicitur. Literam Ρ notam eſſe numeri *centenarii*, Γ *ternarii*, vel pueri norunt. Quodque litera, quæ minori q Latinorum non abſimilis eſt, *nonagenarii* numeri ſignificationem obtineat, neminem antiquariorum fugit. Præpoſitio ΕΠΙ non niſi tempus mox expreſſum indicat, ſicuti Dionyſius Halicarnaſſenſis l. 2 ſcribit, Romam conditam ἐπὶ τῆς ἑβδόμης ὀλυμπιάδος, *ſeptima Olympiade.* Remanet ergo litera prior Δ ſignum *quaternarii* numeri; quam tandem annum quartum ab adventu Hadriani Gazam notare, non improbabiliter conjectat Noris. *Aſcalonis* porro æra origines repetit ab A. V. Romæ 650. *Raphiæ* ab A. V. 693. *Sebaſtes* ab A. V. 729. *Neapoleos*, (quæ una cum Sebaſte in veteris *Samariæ* locum ſucceſſerat,) ab A. V. 823. Ad hanc, quam diximus, *Neapolin* referendus eſt numus *Marci Aurelii Cæſaris*, ubi caput absque laurea hunc in modum circumſcribitur ΑΥΡΗΛΙΟC. ΚΑΙCΑΡ. ΕΥCΕΒ. CEB. Τ. Diana multimammia Epheſia, cum epigraphe: ΦΑΝΕΑC. ΠΟΛΕΩC. CΥΡΙΑC. ΠΑΛΑΕCΤ. averſam occupat. Hinc *Pyrrhus Ligorius*, *Æneas Vicus*, *Johannes Triſtanus*, hosque ſecuti *Spanhemius* Diſſ. 9. p. 899. & *Patinus* Imp. Rom. Numiſm. p. 241. 253. 323. 327. 400. *Phaneam urbem Palæſtinæ* exſculpſerunt, cum tamen extra dubium non ΦΑΝΕΑC, ſed,

ſed ΦΛ. ΝΕΑC ΠΟΛΕΩC i. e. Φλαουίας Νέας Πόλεως Συρίας Παλεστίνης, *Flaviæ Neapoleos Syriæ Paleſtinæ* legendum ſit. Harduinus p. 342. hoc Virorum ſummorum παρόραμα obſervavit, in anteriori tamen parte numiſmatis interpretanda, Noriſio judice, ipſemet ceſpitavit, legendo: Αὐρήλιος Καῖσαρ, Εὐσεβὴς, Σεβαστὸς, Τίτος. *Aurelius Cæſar, Pius, Auguſtus, Conſul.* cum legere debuiſſet: Εὐσεβὴς Σεβαστοῦ Τίὸς, *Pii Auguſti filius.* Nusquam enim *Aurelius* in numis aut lapidibus Pii cognomen gerit, quod *T. Ælii Antonini* proprium eſt. *Præterea eo in nummo Marcus Aurelius* (inquit Noris) *purus putus Cæſar exhibetur, ſine laureâ, ac genis levi tantum barbâ obductis. Itaque nondum erat AUGUSTUS, quo cum titulo poſt obitum Antonini Pii primum obtento in omnibus nummis bene barbatus apparet.* Confirmabit hæc omnia rariſſimus numus Medicæus, æreus primæ magnitudinis, ubi epigraphe una ita habet: ΑΤΤΟ. ΚΑΙ. Μ. ΑΤΡ. ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC. *Imper. Cæſar M. Aurel. Antoninus.* Altera: ΑΤΡ. ΦΑΝΕΑC. ΠΟΛΕΩC. CΤΡ. ΠΑΛ. *Aureliæ Flaviæ Neapoleos Syriæ Paleſtinæ*, adjuncto monte Garizim & templo illo famoſo Samaritanorum. Imo Illuſtris *Spanhemius* p. 769. numũ Titi abs ſe viſum laudat cum inſcriptione: ΦΛΑΟΤΙ. ΝΕΑΠΟΛΙ. ΣΑΜΑΡΕΙΑΙ: *Flaviorum Neapolitarum Samariæ.* Et ſimilem fere recitat Eques *Patinus* p. 151. Ultimæ Palæſtinæ urbes Tiberias & Diocæſarea ſunt, quarum illius epocha ad A. V. Romæ 851. non ſatis certo refertur, altera tenebris adhuc ſepulta jacet.

Habes igitur, Lector benevole, œconomiam operis laudatiſſimi, in Germania adhuc pauciſſimis viſi. Et utut ſolito prolixiores jamjam fuerimus, de te tamen optime mereri ſperamus, ſi duplicem adhuc obſervationem tecum communicemus. Altera eſt, quod omnium urbium, in quarum æras heic inquiritur, *ortus, ſitus*, varii *domini*, diverſa *fata*, (quorũ nonnulla *epochæ* mutandæ occaſionem præbuerunt,) eadem opera deſcribantur. Altera, quod ſupputationes, ne lectorum quibusdam tædio eſſent, non tantum quamplurimis numis aſpectu gratiſſimis interſtinguantur, ſed & haud unius generis digreſſionibus lectu jucundioribus ſubinde temperentur; adeo ut utile dulci ubivis mixtum appareat. *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ* cultores reperient diſquiſitiones de *Hippolyti* Martyris tabulis paſchalibus p. 99. De *Iba* metropolita Edeſſæ, apud Berytum & Tyrum in judi-

in judicio abſoluto, damnato autem in conciliabulo Epheſino, p. 338. ſqq. De *S. Polycarpi* & *Pionii* martyriis, p. 24. & 26. Philippus Labbeus Tom. II. *Concil.* ult. edit. Pariſ. p. 54. poſt eas, quæ vulgo apponuntur Synodo Nicænæ, *ſubſcriptiones*, exhibet, (ut ipſe ait,) *nomina quorundam Patrum magnæ illius Nicænæ Synodi ex charta Niliaca, quam ferunt fuiſſe antiquiſſimam apud Johannem Sambucum.* At *Noriſius* p. 313. miratur, *Labbeum* non obſervaſſe, omnes illos epiſcopos, quorum *ſubſcriptiones* Nicæno concilio affingit, trecenteſimo ac quinquageſimo quinto anno ſerius Synodo alicui interfuiſſe, *Sextæ* nempe *oecumenicæ* A. C. 680. apud Conſtantinopolin ſub S. Agathone Papa celebratæ. Nam T. VI. *Concil.* p. 1060. edit. ipſiusmet *Labbei*, leguntur omnia ea epiſcoporum nomina correctius ſcripta. *Pelagii Papæ* literas, datas *Kalendis Martiis Indictione V.* (h. e. A. C. 587.) in quibus titulum UNIVERSALIS Conſtantinopolitano Patriarchæ uſurpatum condemnat, Cæſar Baronius *omni memoria dignißimas* appellarat. Aſt *Noriſius* p. 198. *ſpurias* eſſe pronuntiat. *JCtis* placebit controverſia cum Petito de die, qua Juſtinianus Imperium auſpicatus eſt, nimirum non IV. ſed I. Apr. A. C. 527. Nec raro notæ temporis in Digeſtis & Novellis ſub examen revocantur. Vide e. c. p. 153. locum *Pomponii JCti* correctum. De phraſi *poſt Conſulatum* evolve p. 339. Ad *Hiſtoriam profanam* attinet, num *Ælia Capitolina* unquam fuerit Municipium Romanum, quod Noriſius p. 278 pernegat. Confer de *Pompeji* diebus natali & emortuali p. 140. de *Veri* annis imperii p. 304. de titulis Trajani OPTIMUS & PARTHICUS p. 245. ſq. De *Juſtini* Imp. die natali p. 144. de *Anaſtaſii* Imp. diebus natali & emortuali p. 146. de obitu *Pulcheriæ* Auguſtæ p. 145, de *Zenonis* extrema die p. 149. *Numariæ rei* ſtudioſis, præter tot inſignium numorum ectypa & explicationes ingenioſas, ſcitu neceſſaria erunt, quæ Noſter commentatur de *Alytarchis* p. 220. *Aſiarchis* p. 219. *Ciliciarchis* p. 312. *Lyciarchis* p. 220. *Syriarchis* p. 221. de *Jove Bottiæo* p. 128. Jove *Critagene* p. 419. Jove *Marna* p. 418. de duplici *Jotape* Commagena p. 114. 115. de litera latina L in numis Græcis non *Luſtrum* juxta Scaligerum, ſed λυκάβαντα (*annum*) notante, p. 308. 468. de triplici figura literæ q minoris *nonagintæ* ſignificantis p. 366. de litera latina S apud Græcos ſextum numerum indicante, p. 99. 258. de litera ϛ aut

aut ☌ jacente, totidem (nempe sex) valente, p. 153. 212. Ediderat Johannes *Harduinus*, Soc. Jesu Presbyter a. 1684. *Nummos antiquos populorum & urbium illustratos.* [Conf. *Acta Erud. 1685.* p. 274.] Opus equidem hoc *insigne* & *cui eo in genere nil par, aut secundum hactenus prodierit*, ex merito salutaverat Norisius in *præfatione.* Addiderat tamen, *virum philautia deceptum non parem in nummaria Chronologia atque in Geographia laudem tulisse.* Hinc, ut *Vaillantii*, *Cuperi*, *Patini* cæterorumque Antiquariorum durius ab Harduino habitorum injurias vindicaret, singulis ei capitibus nonnulla *παροράματα* eaque non raro oculos satis ferientia, sed modeste (quam virtutem in eo summa cum eruditione conjunctam jure deprædicamus,) exprobrat.

Sed vel invitis nobis ad finem relationis properandum est. Adduntur majori operi *FASTI CONSULARES cum feriis ac ætate Lunæ Kalendis Januariis, annis etiam Bissextilibus designatis, juxta methodum Ogdoëcontaetesseraëteridos sive cycli annorum LXXXIV. Auctore Anonymo.*

Initium eorum est:

Anni urbis	Anni cycli			
246	36.	Bruto & Collatino.	Lun. XXVIII.	
247	37.	Publicola II. & Tricipitino.	Mar. X.	
248	38	Publicola III. & Pulbilio.	Mer. XXI.	
249	39	*B. RUFFO ET AQUILINO.*	Jov. II.	
250.	40	Volesо & Tuberto.	Sat. XIII.	

Finis est:

1105	55	*B. CONSTANTIO V. & CONSTANTIO JUNIORE.*	Mer. XXIX.	352
1106	56	Constantio VI. & Constantio II.	Ven. X.	353
1107	57	Constantio VII. & Constantio II.	Sat. XXI.	354

A.C.

Possederat olim Fastos illos *Cuspinianus.* Nunc in Vindobonensi bibliotheca servantur. Illinc celeberrimus *Ant. Magliabechius*, juvandæ rei literariæ natus, per doctissimum *Papebrochii* collegam *Conradum Janningum* apographum exactissimum procuravit, quod ad crebras *Antonii Pagi* preces & obtestationes, fideliter cum suis mendis edidit *Norisius*, atque simul ad latera laterculi annos Urbis,

bis, cycli & æræ Christianæ adscripsit, annexa quoque prolixiori epicrisi, sed de qua plura addere non vacat, præsertim cum errores Anonymi illius aut potius librarii alio opere emendare ac *Fastos Consulares plurium vetustarum Inscriptionum ope, quæ post Panvinium e terræ ruderibus effossæ sunt, illustrare* in se receperit Norisius.

Volumen clauditur epistola *ad eruditissimum & clarissimum virum P. ANTONIUM PAGIUM, Sac. Theol. D. Ord. Min. Convent.* de nummo Herodis Antipæ, in museo *D. Rigordi* patricii Massilienſis servato. Est is æreus & minimi moduli. Creditur esse a Judæis percussus, vultus humanos signare religioni sibi ducentibus, & quidem non Tiberiade, sed Sepphori, cujus numismata palmam communiter repræsentant. In priori ejus parte legitur intra lauream ΓΑΙΩ ΚΑΙCΑ𐅃 ΓΕΡμαΝΙΚΩ i. e. *CAIO CÆSAri GERmaNICO.* In altera vero cum ramo palmæ: ΗΡΩΔΗC ΤΕΤΡΑΡΧΗC L MΓ i. e. *HERODES TETRARCHA. ANNO XLIII.* Si numus est genuinus, de quo Norisius non leviter dubitare videtur, magnum negotium facessit Chronologis, qui pauciores annos regnasse Antipam hactenus consenserunt. Nolumus lectorem ulterioribus calculis fatigare, ea cum primis de caussa, quod illi magna adhuc incertitudine laborent, cui forsan medelam olim adhibebit Norisius in majori illo FASTORUM opere, cujus spem nobis fecit, quodque literatis non minus gratum fore auguramur, ac cætera ejus opera, A. 1683. p. 113. & 114. itemque A. 1684. p. 302. nobis laudata. Fig. VII.

ΘΩΜΑ ΤΟΥ ΜΑΓΙΣΤΡΟΥ ΚΑΤΑ ἀλΦάβητον ὀνομάτων Ατ̃ικῶν ἐκλογαί.

id est,

THOMÆ MAGISTRI SELECTÆ DICTIONES Atticæ, juxta seriem literarum dispositæ. Nicolaus Blancardus emendavit, universum opus disposuit, & catalogum veterum scriptorum adjecit.

Franc-

Franequeræ, apud H. Amama & Zach. Tædama, 1690, in 8.

Conſtat plagulis dimidiatis 28.

GRammaticorum etſi late patet officium, circa curam tamen verborum, dicente Seneca ep. 88. potiſſimum verſari, & in dictionibus explicandis occupari, ipſum eorum nomen indicat. Ab iis igitur provenerunt Lexica & Gloſſæ, inter quæ duo diſcrimen vix agnoſcit Caſaubonus lib. 3. animadvers. in Athen. cap. 6. differre tamen exiſtimat Wovver. cap. 9. Polymath. Sed Lexicorum nomine Gloſſas fuiſſe comprehenſas, docet Mauſſacus Diſſ. de Critica p. 347. 355. Nempe tam ſollicita veterum Grammaticorum fuit induſtria, ut non ſolum peregrinis & barbaris vocabulis interpretandis integra volumina implerent, verum etiam Græcarum dialectorum (quarum, præter communem loquendi rationem, quatuor præcipuæ numerantur: Attica, Jonica, Dorica & Æolica) explicandarum, inque peculiaribus libris enumerandarum, curam haberent. In priori iſto ſtudio qui occupati fuerint, & peregrinas voces (τὰ ξένως εἰρημένα,) obſcuriores item, difficiliores, abſtruſas ac minus uſitatas, cujuscunque generis, locutiones Græca lingua explicarint, apud Athenæum, Suidam, Etymologum ac Photium laudantur Philoxenus, Callimachus, Hermonactes, Democritus, Pamphilius, Simmias Rhodius, Clitarchus, Hermo, Nicander Colophonius, Amerias Macedo, Seleucus, Philetas, Philemon, Timachidas, Dorotheus, aliique; Heſychius etiam multa non tantum Laconica, Argiva, Arcadica, Bœotica, Cretenſia, Salaminia, Macedonica, Theſſalica, Tarentina, Syracuſana, Sicula, Pamphyliaca, & ejus generis alia innumera, ſed etiam Ægyptiaca, Perſica, Lydia, Scythica, Celtica, Hebræa, Chaldaica, Phrygia, aliarumque gentium barbara vocabula, quibus nihil commercii cum Græcis intercedit, attulit; & in Etymologico magno diverſarum nationum & populorum voces explicatæ leguntur, ut Mauſſacus l. c. p. 357. 360. ac alibi oſtendit. Nec defuerunt qui unicæ dialecto ſe addicerent, & vel Atticas, vel Æolicas, vel Jonicas, vel Doricas dictiones communi ſermonis genere interpretarentur. Cumprimis autem in Atticis vocabulis explicandis fuere ſolliciti. Ita legimus apud Athenæum, Suidam, Erotianum, Harpocrationem & Etymologici autorem citari Philemonis & Luperci Berytii Ἀτθικὰς λέξεις, Longini Ἀτθικῶν

Ἀτθικῶν λέξεων ἐκδόσεις, Irenæi, & Ariſtophanis Grammatici Theaterini, & aliorum περὶ Ἀτθικῶν ὀνομάτων, Pollionis Alexandrei Ἀτθικῶν λέξεων συναγωγὴν κ' στοιχεῖον, Pacati περὶ συνηθείας Ἀτθικῆς κ' στοιχεῖον. Photius Patriarcha in bibliotheca ſua Ælii Dionyſii Halicarnaſſæi decem dictionum Atticarum libros commendat, ut & Pauſaniæ Atticum lexicon. Galenus ipſe indicat, ſe compoſuiſſe τῶν περὶ τοῖς Ἀτθικοῖς συγγραφεῦσιν ὀνομάτων βίβλους μή, de dictionibus Atticis XLIIX libros. Verum hi libri omnes interciderunt, temporis injuria & ſuperioris ævi hominum incuria nobis ſubtracti. Reliqui ſunt e Veteribus in hoc argumento qui ſtudium poſuere, *Phrynichus* a Nunneſio & Hoeſchelio Auguſtæ Vindel. 1601 editus, *Moſchopulus* Pariſiis 1532 excuſus, *Jo. Grammaticus*, qui & *Joannes Philoponus* dictus eſſe perhibetur, ac quidam *Corinthus*, Theſauro linguæ Græcæ ab Henr. Stephano 1582 ſubjecti, & *Thomas Magiſter* Romæ 1517 ac Pariſiis 1532 evulgatus. Inter recentiores, quos Atticæ dialecti cura erudita tenuit, primæ partes debentur Henrico Stephano, qui *de Atticæ linguæ ſeu dialecti idiomatis* commentarium, inq; *Jo. Grammaticum* & *Corinthum animadverſiones* anno 1573 publicæ luci expoſuit, ſubjecitque *Gloſſariis duobus* ad utriusque linguæ cognitionem e ſitu erutis, quod cerneret quantis erroribus dialectorum ignoratio doctiſſimos etiam homines implicaret, quam facile autem in illis exercitati multis ex locis ſe expedirent, ubi alii impediti hærebant. Quæ cauſa etiam procul dubio movit doctiſſimum Senem *Nicolaum Blancardum*, ceu ab ineunte ætate Græcarum literarum ſtudioſum, ita de iisdem ſub extremam etiam ſenectutem bene meriturum, ut eundem in modum quo Harpocrationis Dictionarium ſeptem abhinc annis publici iterum juris fecerat, a nobis in Actis anni 1683 menſe Novembr. p. 465 commemoratum, nunc quoque Thomæ Magiſtri eclogas ſeu ſelectas Atticæ dialecti, principis eloquentiæ Græcæ ut Cicero vocat, elegantias, quarum jam pridem diſparuerant exemplaria, ſed quas Hellados amantibus admodum profuturas exiſtimabat, quasque juxta exemplar Romæ anno 1517 typis Zach. Caliergi excuſum manu ſua ipſe deſcripſerat, ac duabus aliis editionibus collatis emendaverat, recudi permitteret. Inſtructior autem, & tum interpretatione (qualem Har-

pocrationi adjecit) tum notis auctior prodiisset hic Eclogarius, nisi valetudo, & quæ gravior morbo est senectus extrema impedivissent, quo minus ipse manus ei admoveret, & de autore hoc, ejus ætate, deque opera nova hac editione ei impensa dissereret Editor: qui elenchum tamen Autorum, e quibus depromtas Atticas dictiones Thomas Magister explicavit aut notavit, circiter quinquaginta, studio suo compositum sub finem adjecit.

SUITE DU TROISIEME VOLUME DE LA Morale Practique des Jesuites.

id est:

Continuatio Voluminis tertii Practicæ Moralis Jesuitarum.

Anno 1689, in 12.

PRiori parte tertii hujus *Practicæ Jesuitarum* voluminis, quam proximo mense Augusto pag. 381. & seq. recensuimus, responsum est ab Autore ad Apologiæ præfationem & caput primum. In altera
cap. 15. hac, omisso capite II, in quo de Theatro Jesuitico tractatur, (de quo sæpius a nobis dictum est,) ad caput III transitus fit. In hoc Jesuitæ ad curiam Romanam & aulam Hispanicam provocaverant, a quibus acta sua in missione Chinensi probari asserunt. Allegarunt (1) responsum Innocentii XI. d. 3 Decemb. 1681 *P. Verbiesto* Jesuitæ datum. Hoc benignissimum fuisse non negat Autor, sed nec aliud tunc Pontifici conveniisse ait, qui dona ex China missa a Jesuita acceperat. Negat vero per illam comitatem abolita fuisse decreta Pontificum A. 1645 & 1669. ad querelas Dominicanorum contra perperam facta in missione illa a Jesuitis edita. Producit rescriptum ex *Congregatione de propaganda fide* d. 23 Febr. 1680. ad Generalem Jesuitarum emissum, in quo huic injungitur, ut Societatis suæ sacerdotes *Emanuelem Ferreiram*, *Dominicum Fucitum*, *Josephum Candonium*, & *Bartholomæum Acostam* ex missione Indica revocet, omnibusque functionibus sacris privet, reliquos autem ad obsequium Vicariis Apostolicis præstandum juramento adstringat, quo cessent obstacula propagationi doctrinæ Evangelicæ eo usque objecta, & ut post-

hac omnes catechetæ & administratores Ecclesiarum a Vicariis illis constituantur; addita comminatione, ni pareant, fore, ut concepta jam constitutio sive Bulla publicetur, & Jesuitæ ex regnis *Tonquini*, *Cochinchinæ*, *Camboja*, *Siami & ipsa China* excludantur. Allegarunt (2) Decretum Regis Hispaniarum d. 6. Jan. A. 1628. a Jesuitis impetratum, quo ipsis solis Ecclesiarum Japonicarum cura commissa est. Verum illud Romæ non saltem, quod Jesuitæ ipsi fateantur, improbatum, sed & ab ipso Rege A. 1631. retractatum fuisse Autor ostendit; secuta postea Bulla Urbani VIII, qua aliis religiosis eadem potestas, regiones illas adeundi, datur. Addit aliud Regis decretum A. 1646, in quo fraudis in causa testamentaria Jesuitæ damnantur. (3) Impertinenter produci Autor ait literas Proregis Arragoniæ, quibus Jesuitas A. 1685 Cardinali Columnæ commendavit. Ex ipsis enim constare dicit, acres querelas ex India contra Jesuitas Romam delatas esse; deinde non obstante illa intercessione, revocatum fuisse privilegium ad tempus A. 1682 & 1685. a Pontifice datum, ut in quibusdam Jesuitarum Collegiis Americanis gradus Theologici conferri possent; multoque minus eos obtinuisse, quod interventu Proregis ambibant, ut Doctorum Juris Canonici titulos impertiri possent, quibus opus erat ad impetrandum locum inter Canonicos Cathedrales. Cum vero Jesuitæ cap. 16.
jactent, quod tantis licet facultatibus valentes, & viginti millium numerum constituentes, ultionem tamen in adversarios non exerceant, multa ad id replicat Autor. Dogmata eorum traducit, quibus licitum esse statuant vindictam in inimicos quovis modo exerere, & exempla adducit, quomodo id reipsa fecerint, inprimis contra eos, quos Jansenistas vocant; neque mitius acturos fuisse putat cum Pastoribus Gallis, nisi hi multitudine sua tuti fuissent. Allegat etiam, quæ contra virgines, quæ ab *Infantia Jesu* cognominabantur, statuerunt, & in Actis nostris A. 1689, p. 366. 370. relata sunt. Objicientibus vero, quod Jansenistæ in Indiam & Chinam Evangelii prædicandi causa non proficiscantur, respondet, non omnibus Ecclesiæ membris eadem munia incumbere, sed diversa diversis rite vocatis; *Arnaldum* speciatim ab adolescentia sua ad scribendos libros & consilia Theologica talentum a Deo accepisse; denique Jesuitas ipsos invidia & odio suo efficere, ne alii in regiones illas Evangelii prædican-

di causa veniant. Citat orationem, qua Episcopum Gallum titulo Heliopolitanum, a Pontifice in Indiam missum, ab itinere illo dehortari voluerint. cap. 17. *Autorem Practicæ moralis* falso accusari notat, quasi apostasiæ crimen Jesuitis omnibus in Japonia tribuerit; interim verum esse affirmat, defeciisse quosdam ad paganismum, neque id mirum esse dicit, cum Societatis commune vitium sit *libido*, ut Augustinus loquitur, *excellendi*, & divitiarum, quodque harum causa spretis Pontificum prohibitionibus a mercatura non desistant. Ex eodem fonte derivat, quod testantibus Dominicanis & Franciscanis, Christianis Chinensibus permittant, ut sacris interfint, quæ in honorem Confucii atque idolorum celebrantur, neque concedit, quod illi excipiunt, cultum illum tantum politicum esse. Haud multum dubitat, quin etiam polygamiam publice probaturi sint, nisi infamiam vereantur, quam Lutherum cum sociis incurrisse dicit, cum Principi alicui digamiam permisissent. Hanc rem ex Bossueti cap. 18. Lib. VI. de Variat. Eccl. Prot. adducit, de qua in libri illius enarratione A. 1689. p. 73. egimus. Dixerat Apologista, quod ex singulari moderatione & mansuetudine responsum non fuerit ad *Practicam moralem*, neque recriminationibus adversus accusatores monachos usi sint Jesuitæ: sed contrarium deducit Autor, & refert, quæ adversus Episcopos Gallos in Indiam missos, & contra autorem Theatri Jesuitici, itemque adversus monachos Dominicanos acerbissime egerint & scripserint. Defendit quæ *Arnaldus* in libro contra *Malletum* scripserat, ex doctrina Jesuitarum licitum esse falsa crimina illis imputare, qui Jesuitarum existimationi detrahant; allegat illorum autores *Dicastillum*, *Tamburinum*, ut &, qui iis impense favet, *Caramuelem*. Vehementer vero queritur, quod Jansenistas cum Reformatis in articulo de S. Cœna consentire scripserint; & acriter refellit, quæ in virgines monasterii *Portus regalis* Brisacerius Jesuita sparserit, præmii loco non unam inter illos dignitatem, ut scribit, adeptus. Ad postulatam documentorum, quæ autor *Practicæ moralis* allegavit, editionem respondet, inciviliter eam peti: præsumendum enim esse de fide documentorum, quæ vir bonus allegat, nisi suspiciones falsi afferantur & probentur. Speciatim defendit epicap. 19. stolam Palafoxii Episcopi supra indicatam, a *Ludovico Santamorio* in dia-

diario suo productam. Excipit tamen ab hac regula illos, qui semel in falsi crimine deprehensi fuerint; id quod de Jesuitis confidenter affirmat, & exemplis quibusdam demonstratum it. Autor Theatri Jesuitici asseruerat, servari in cœnobio Dominicanorum *Cæsar-Augustæ* librum *Hieronymi Baptistæ de Lanuza* Dominicani, Episcopi Albarasini, in quo statuerit, prophetiam quandam S. Hildegardis ad Jesuitas pertinere. Hoc ut falsi argueret autor apologiæ Jesuiticæ, literas *Martini Lopezii*, ejusdem cœnobii monachi, A. 1686. datas produxit, quibus negatur, librum Episcopi istius in monasterio extare. Sed Noster fraudis convincere vult Jesuitas, testimonium ejusdem Lopezii d. 3. Apr. 1688. coram Notario & testibus redditum exhibens, in quo negat, literas in hac causa unquam a se scriptas fuisse, licet fateatur, interrogatum se a quodam, Jesuitarum nomine, de libro illo Episcopi fuisse, sed absentibus plerisque monasterii sodalibus oretenus respondisse, ut ab importunitate sese liberaret, librum non extare. Aliud exemplum ex epistola *Navarretæ* Dominicani ad *Antonium Goveam* Jesuitam affertur. Quæstio est, de qua supra jam aliquid notatum fuit, de sacris sive ceremoniis, quibus Chinenses quotannis defunctis majoribus suis honorem exhibent. Hunc Jesuitæ non nisi politicum esse Pontifici persuaserant, impetrato anno 1656. per *Martinum Martinium* a Pontifice decreto, ut Christianis adesse illis ceremoniis liceret. Sed ex Navarretæ literis constat, honorem illum religiosum esse; offerri enim sacrificii loco vinum & capram, & surgere quendam finito sacro, qui cœtui dicat, animam ejus, quem colunt, ex cœlo descendisse, & precantibus prospera omnia afferre; & hoc a quibusdam Jesuitis agnosci notat Autor, plurima vero hac de re ex Navarretæ libris testimonia adducit, & inde colligit, epistolam ejus, quam Jesuitæ in apologia allegant, suppositiam & falsam esse, neque dubitari debere, quin Jesuitæ & quicunque ex illorum clientibus sacris illis interfint, idololatriæ rei sint, ut- cap. 21. ut contrarium tam imperite fingant, ut nec laudem, quam Christus villico iniquitatis tribuit, solertiæ nempe, mereantur. Confirmat ista testimoniis Dominicanorum & Franciscanorum, ac respondet ad omnia, quibus Jesuitæ excusare indulgentiam illam suam solent. Non minus falsas esse contendit literas *Ar-* cap. 22. *chiepiscopi Manilæ* & *Episcopi Zebutensis* in Philippinis, a Jesuitis

cap. 20.

allegatas, quibus A. 1637. apud Pontificē retractaſſe dicuntur, quæ adverſus Jeſuitas in illo ipſo idolorū cultu ſtatuerant, & delationes monachorū probaverant, in quibus Jeſuitis objicitur, quod apud neophytos myſteriū crucis diſſimulent, & ceremonias Eccleſiæ in baptiſmo, itemq; extremam unctionem omittant. Acriter inde inſultat Apologiſtæ, quod *Didaci Moralis* Jeſuitæ teſtimonium, tanquā viri ſancti &
cap. 23. martyris alleget, qui tamen turpiſſime ad paganiſmū defecerit. Convertit inde ſermonem ad Abbatem *Briſacerium*, Seminarii miſſionum Pariſienſis Superiorem, qui apologiam Jeſuitarum prolixo cum elogio approbavit. Eludit irridetque Jeſuitas, encomia Pontificum allegantes. Expoſtulat cum Abbate, quod cum ſciret, quomodo Jeſuitæ Epiſcopos Gallos ex Seminario in Indiam miſſos tractaverint, & quæ hi de perſecutionibus illis queſti ſint, nihilominus apologiæ Jeſuiticæ calculum ſuum adjecerit, in qua Epiſcoporum illorum relationes, ut falſæ & iniquæ, traducantur. Subjungitur ampla miſſionis illius enarratio. Sollicitatus nempe fuit Papa Alexander VII. ab *Alexandro Rhodio* Jeſuita, ut Epiſcopos in Indiam deſtinaret, quod novella illarum regionum Eccleſia opus illis omnino habere videretur. Miſit itaque Pontifex Gallum, *de Palu*, qui duos fratres in Societate Jeſuitarum habebat, & alium *La-Motte Lambertum*, illum Heliopolitani, hunc Berytenſis Epiſcopi titulo inſignitum, qui Epiſcopalia munera in China & regnis vicinis exercerent. Cum Heliopolitanus anno 1663 Suratam in Indiam appuliſſet, Jeſuita quidam (ut Autor refert) Luſitanus a proſequendo itinere illum dehortatus eſt, tum ob pericula, tum quod inutiles in illis locis eſſent Epiſcopales functiones. Berytenſi ejusq; delegato in Cochinchinam delato Jeſuitæ obſequium aperte denegarunt, & ex illis *Dominicus Fucitus* anno 1668 Vicarium generalem Epiſcopi Macaenſis ſe eſſe contendit, in cujus diœceſi *Cochinchina* contineatur. Sequenti anno *Ignatius Baudetus*, itidem Jeſuita, Malacenſis Epiſcopi jus allegavit; dein anno 1670 *Marcheſius* quidam iterum Macaënſe prætendit. *Fucitus* ille diplomata Pontificis, Berytenſis nomine producta, in cœnum & aquam projecit, falſa eſſe dictitans; convictus deinde oſtenſo ſigillo, ad juris Macaënſis oppoſitionem rediit; unde ſchiſma inter Chriſtianos natum eſt, inſtigatis incolis, ut Gallos miſſionarios, & conſecratos ab iis ſacerdotes indigenas averſarentur.

tur. Succeſſere iteratæ Pontificis juſſiones, inprimis Clementis X. A. 1673. d. 23 Decembris, in quibus Jeſuitarum contradictiones omnes rejectæ ſunt, & miſſis ex Gallia Epiſcopis autoritas aſſerta fuit. Verum etiam has falſi accuſarunt & ſpreverunt Jeſuitæ, & quicquid Sacerdotes ab Epiſcopis creati in adminiſtrandis ritu Romano ſacramentis egerant, ut irritum & nullum habuerunt, & reiterarunt; qui vero actus illos ut ratos & legitimos accipiebant, ſi ægrotaſſent, alloquio & ſolatio, mortuos ſepultura privarunt. Epiſcopi fruſtra tentata concordia, ad excommunicandos demum Jeſuitas A. 1675 progreſſi ſunt, contradicente *Joſepho Candonio* Jeſuita, qui ſe pro Vicario Malacenſi gerebat. Pejus actum eſt cum Heliopolitano. Hunc enim A. 1674. menſe Octobri vi tempeſtatū in Philippinas delatum, Hiſpani ut Gallum hæreticum & exploratorem Jeſuitis cuſtodiendum tradiderunt: hi tamen ſimularunt, ac ſi id ſine culpa ſua factum eſſet, idque diu credidit Epiſcopus, donec ex interceptis caſū quodam literis illorum fraudes & technas omnes didiciſſet. Hæc ex ipſius commentariis referuntur. Ex Philippinis poſtea menſe Junio A. 1675. ad ſupremum tribunal Mexicanum miſſus, inde vero in Hiſpaniam amandatus eſt; ubi menſe Februario 1677. pleniſſime abſolutus fuit, agnoſcente Rege, quod nullum ſibi ſuisque in regna illa jus eſſet, quo Pontificum miſſiones impediret. Interim hoc obtinuerunt Jeſuitæ, ut Epiſcopum iſtum ſex menſes in cuſtodia habuerint, & multis annis illius & Collegæ functiones epiſcopales in India impediverint. Confirmat hæc Autor ex literis Seminarii Gallici d. 23. Octob. 1676. ad Congregationem de propaganda fide Romam datis, & ex relatione *Urbani Cerrii* illius Secretarii. Porro quod cap. 24.
Jeſuitæ, ut ſupra monuerat, præſtita tandem paritione, errorem tamen ſuum minime agnoverint, ſed queri non deſinant, ac ſi injuſtas perſecutiones paſſi eſſent, ex libro *Tachardi* de itinere ſuo & ſociorum in regnum Siamenſe probat, in quo *Fucitum* ſupradictum ob ingnem contumaciam a Pontifice ex regno Tonquinenſi expulſum, a ſumma ſanctimonia & afflictionum immeritarum tolerantia magnis laudibus extollit. Ultimo operis capite ſupplet & perſequitur, 25.
quæ adverſus Apologiam ejusque reliqua capita dicenda habuit. Fruſtra ſcribit minas a Jeſuitis ſpargi, quaſi plurima adverſariis objicere poſſent, niſi modeſtia impedirentur. Provocat potius, ut omnia publi-

publicent; neque tamen nisi falsa & calumnioſa ab iis expectat, qualia nempe plurimi, quos nominat, ex illorum Societate autores dudum adversus Arnaldum & socios vulgaverint, minime tacituri, si plura proferre auderent. Utitur igitur verbis *Valeriani Magni* celebris Capuccini, a quo dudum eodem fere modo provocati hucusque tamen siluerint. Acriorem *Navarretæ* Dominicani expostulationem adscribit, qua itidem minitantes repressit, nec obscure vitia supra memorata aliaq; , e. g. contractas in India nuptias, immodicũ vini usum, exercitium mercaturæ & usurariæ pravitatis, deniq; etiam sortilegia illis impingit. Ex eodem autore probat, quod Jesuitæ negaverunt, *Martinum Martinium* Tridentinum, ex illorum Societate, scriptis de rebus Chinensibus celebrem, *Mandarini* sive ministri regii munus publice & magno cum fastu gessisse, & in bello contra Tartaros rei tormentariæ præfectum fuisse, tanta cum insolentia, ut accedentem pium quendam & pauperem *Capuccinum*, cum maximo Christianorum novitiorum scandalo, ab alloquio suo repulerit. Defendit alium Dominicanum, *Didacum Colladum*, quod literas *Palafoxii* & *Soteli*, itemque Memoriale Ordinis Franciscani in insulis Philippinis, A. 1639 Regi Hispaniarum contra Jesuitas exhibitum, minime finxerit. Insertum hoc Memoriale esse dicit Tomo II. Navarretæ, & in ipso titulo indicare, demonstrari a Franciscanis, quod Jesuitæ in China multa contra sacras literas, traditiones Apostolicas, decreta Patrum, conciliorum & doctorum, atque communem Ecclesiæ Catholicæ observantiam committant aut omittant. Promittit se uno vel duobus voluminibus prolixe relaturum esse, quæ contra *Palafoxium Angelopolitanum* & *Cardenam Paragayensem* Episcopos perpetraverint, eo fine ut de superbia sua convicti ad emendationem moveantur, corruptelas moralis disciplinæ corrigant, solidas virtutes in Orbe Christiano plantent, & ab avaritia, ambitione, luxu & otio desistant.

pag. 711. Sequuntur duo Additamenta. Novo documento veritas epistolæ sæpius allegatæ, quam Palafoxius d. 8. Jan. 1649. ad Innocentium
718. X. scripsit, asseritur, idque Hispanice cum versione Gallica producitur, ex quo constare dicit Autor, epistolã illam Romæ a procuratore Palafoxii *D. Johanne Magano* Pontifici exhibitam, ad omnium Cardinalium, qui ad causam Angelopolitanam deputati fuerant, manus

manus pervenisse, & adhuc in Conventu Carmelitarum Discalceatorum Madritensi asservari. (2) Cum Jesuitæ non satis exceptioni pag. 742.
suæ confidant, quasi supposititia esset gravissima illa Episcopi de ipsis querela, & ideo scriptum ejus allegent, quo actionem illam suam in commentariis ad epistolas Teresiæ retractaverit; hic quoq; Autor magnam fraudem illorum accusat, quod scriptum illud ad litem suam cum Episcopo exercitam detorqueant, de qua tamen nihil omnino in illa agi, sed id tantum a Palafoxio agnosci demonstrat, quod translationi a majori & pinguiori Episcopatu Angelopolitano in Osmensem angustiorem aliquandiu restiterit. Subjungitur responsio succincta ad alteram Apologiæ partem, quæ excuso jam tomo hoc III. prodierat, & post alia, falsariæ nequitiæ specimen, producto testimonio *D. Joh. Cevici* d. 10. Octobr. 1628. Mexici scripto, exhibetur. Negat enim Cevicus, se autorem literarum esse, quas sub nomine ejus Jesuitæ vulgaverant, ex illis probaturi, ac si relationem *Ludovici Soteli* pro supposititia habuisset, aliaq; illorum facta approbasset. Deinde ex *Joh. Pazii* Dominicani scripto, quod Jesuitæ pro se allegant, minime verum esse contendit, quod Jesuitis cum Dominicanis in quæstione de cultu Confucii conveniat. Pazius enim refert, Confucio omnino sacrificari a Chinensibus, negatque ullum Christianum salva fide sacris illis interesse posse; concedit tamen id licere, si finito sacrificio, reliquis ceremoniis assistere velint Christiani, & in humum prostrati cum reliquis profiteri, magistrum suum esse Confucium, modo prius protestationem edant, se preces ad illum non fundere, neque quidquam ab illo expectare. De Navarretæ Archiepiscopi actionibus iterum disquiritur, & refelluntur Jesuitæ, qui istum variasse sententiis, & secum transegisse scripserunt; refutantur etiam alia de *Palafoxio* & *Cardena*. Tandem etiam quædam de historia itinerum *Tabernarii* & contra *Jarium* annotantur, improbatis, quæ hic de actis Jesuitarum Heidelbergæ & Viennæ ex falsis rumoribus tradidisse arguitur. 793.

INSIGNIUM THEORIA, SEU OPERIS HEraldici Pars Generalis; Autore Philippo Jacobo Spenero D.

Francofurti ad Mœnum, sumptibus Joh. Dav. Zunneri, 1690. in fol.

Constat plagulis 110. & tabulis æneis 23.

DEcennium integrum elapsum est, ex quo summe Reverendus *Spenerus*, Polyhistor æque ac Theologus consummatissimus, Historiam Insignium illustrium seu Operis Heraldici partem specialem, magno cum applausu eruditi orbis edidit. Continet illa (quod vel solus titulus loquitur,) *delineationem insignium plerorumque Regum, Ducum, Principum, Comitum & Baronum in cultiori Europa, cum explicatione singularum tesserarum, & multis ad familiarum decora, titulos atque jura spectantibus, nec non tabulis æneis* (XXXV,) *scuta galeasque in opere explicata obtutui exponentibus, & indicibus necessariis.* Succedit nunc tandem diu expetita *pars generalis, ea,* (uti est in operis frontispicio,) *quæ circa insignia, horum originem, scuta eorumq; partitiones, metalla, colores, figuras, galeas, apices aliasque scutorum appendices & consectaria, studioso historiarum & vitæ civilis nosse proficuum visum est, ex disciplina fecialium & moribus receptis exhibens.*

Quamplurimi equidem scriptores hoc argumentum occupaverant, adeo ut eorum nominibus integrum librum impleverit *Thomas Gore*, Armiger Anglus. Hujus enim studio & opera Oxonii A. 1674. prodiit *Catalogus Autorum, qui de Re Heraldica Latine, Gallice, Italice, Hispanice, Germanice, Anglice scripserunt.* Ut recentiores taceamus, ac sigillatim Claudium Franciscum *Menestrerium*, Johannem *Gibbonum*, Wilhelmum *Dugdalium*, Julium Cæsarem *Beatianum* Comitem, quorum opera in Actis Eruditorum horumque Supplementis recensuimus. At, quod absq; assentatione dicere licet, *Speneri* opus ambitu suo complectitur omne id, quod Heraldices studiosis, tanto cum dispendio temporis, ex infinitis pene Scriptoribus colligendum discendumque fuerat hactenus. Nescias heic certe, utrum ordinem exactum, an copiam rerum, an perspicuitatem præceptorum tanta alias obscuritate laborantium, magis laudes. Præmittit Autor *prolegomena*, fecialium historiam enarrantia. De ipsis autem Insignibus *novem* omnino *capitibus* agit. Eorum *primo*, præter onomatologiam, causam Insignium efficientem, subjectum eorum capax, materiam, effectus, divisiones, generatim pertractari videas.

Materiæ

Materiæ nomine ei veniunt *figuræ* cum *coloribus.* His enim constant insignia. Rariora tamen exempla *scutorum purorum* hac occasione commemorat Spenerus. *Rubei* nempe Florentini rubeum, *Bandinelli* Senenses & *Menesii* Hispani aureum clypeum sine alia nota gestant. Notabilis est mos, quo Cardinales ex Pontificis promotoris sui scuto gentilitio figuram in suum derivant, quod exemplis Xysti IV. Julii II. Leonis X. Clementis VII. Pauli III. Julii III. probatur. Caput hoc claudunt diplomata, quorum altero Dœringiis, altero Brotbeckiis insignia nobilitatis ab Imp. Ferdinando II. collata fuere. Horum prius ex L. Hœrnigkii Stella Notariorum descriptum, alterum ex MSCto nunc primum editum est. c. 1. §. 21.

Capite II. in Insignium *originem* inquiritur, ac Israeliticarũ tribuum insignia fabulis jure meritoq; accensentur. Utut vero non negetur, & Græcis & Latinis & Barbaris arma fuisse figuris aliquibus exornata; aut tamen ea non fuere hæreditaria, aut (si & hoc ob nonnulla exempla concedas,) non *partibus* illis, quas Feciales vocant, *honorabilibus* constabant; unde ab iis, quæ nobilibus hodie frequentantur, insignibus plane alia censenda sunt. Horum autem ultimæ origines ex expeditionibus Christianorum in terram sanctam, maxima cum veri specie, repeti poterunt. Rationes insignium sunt plerumque *præmium virtutis & rei egregie gestæ memoria;* quemadmodum e. c. *Christophoro Columbo* ob detectum novum orbem, a Ferdinando Rege potestas facta fuit, globum mundanum cum cruce in notam suam gentilitiam adsciscendi. Sicque *Didaco Fernandez de Corduba M. de Comares*, & *Didaco Fernandez de Corduba C. de Cabra*, cum Mahometem Baudelinum Regem Granatæ 21. Aprilis 1483. cepissent, indultum fuit, ut plura vexilla scuto apponerent, & in cuspide scuti, Regis aurea catena vincti iconem gestarent. Neque nulla inventa sunt *originis* notandæ causa, prout Matthias *Corvinus* Hunniades, Hungarorum Rex, corvo usus est, quod M. Valerium Corvinum gentis suæ autorem crederet. Aliis ab *officio*, quo functi sunt, notam suam gentilitiam desumere placuit. Sic *Moncadæ* gestant sex aureos orbes, (quos vetusta monumenta *catinos* seu *patinas* vocant,) in solo rubeo, servandæ memoriæ dapiferatus, quem familia habuerit, notante *Bisseo* notis ad *Upronum* p. 56. Nam apud *Sibmacherum* (Wapenbuch IV. p. 6.) pinguntur in area secunda §. 34. 35.

octo orbes, & ſolum non rubeum, ſed cæruleum eſt. Nec raro *caſui ſingulari inſperatoque* origo inſignium debetur, quo refertur, quod in Provincia *Porcelleti* in campo aureo porcum gradientem nigrum deferunt. Id enim inde factum eſſe, vetuſta (ſed, *Varennio* judice, fabuloſa) traditione perhibetur, quod nobilium illorum atavia quædam ex imprecatione pauperculæ, cui eleemoſynam duris verbis negaverat, novem ſimul infantes pepererit, ut ſcrophæ ſolent. Sæpe ex *rebus*, quibus ditio equitis abundat, ex *religione*, ex *conjugiis*, petitæ ſunt ſcutorum notæ. Omnium ſæpiſſime ex *paronomaſia*, uti mox pluribus memorabitur. Nec raro Principes clientibus bene de ſe meritis ex ſuis δείγμασιν aliquid conceſſiſſe offenduntur, quod in clypeis oſtentarent. Sic Imperatores Auguſtiſſimi coronam imperialem, aquilamve aut bicipitem, aut μονοκέφαλον, ſed coronatam, non unius Comitis Baronisque inſignibus inſeruerunt. Barones autem de *Loſimthal*, indultu Ferdinandi III. armis gentilitiis aueam parmulam impoſuerunt, corona imperiali conſpicuam, cum epigraphe: FIII. Eædem literæ leguntur in pectore aquilæ, quam media galea Baronum *Sporkiorum* ſuſtinet.

Cap. III. *Scutorum* etymologia, ſynonymia, materia, forma, quantitas, & varii modi ea diſtinguendi aut ſibi invicem imponendi vel adjungendi, excutiuntur.

Cap. IV. De ſcutorum *tinctura* ſermo inſtituitur, quæ Gallis *eſmail*, ſive in plurali *eſmaux*, dicitur, ab Italico & Latino-Barbaro *ſmalto*, h. e. opere encauſtico aurifabrorum. Speneri autem judicio, vernaculum noſtrum Schmeltz radix eſt, unde voces illæ exoticæ propullularunt. Cæterum tinguntur ſcuta tum *metallis* auro & argento, tum *coloribus*, uti pernotum eſt. Lectu inprimis digna vi-
§. XXXVIII. dentur, quæ ſub calcem de *umbratico* colore monentur; itemque
§. XXIX. exceptiones decem contra regulam patrum patratorum, *metalla non metallis, nec colores coloribus inſcribi debere*. Vindicat inter cætera ſcutum familiæ Venetæ *Michaeliæ*, ſexies cyano & argento faſciatum & 21. talentis aureis (6. 5. 4. 3. 2. 1.) tectum. Quamvis enim novem horum numorum incidant in faſcias argenteas, conſiderantur tamen univerſi ut toti ſcuto incumbentes. Cauſa aſſumtorum inſignium memorari meretur, nempe beneficium Dominici Michaelii Ducis Veneti, qui, claſſis Chriſtianæ ſub R. Balduino adverſus infideles ductor,

ctor, penuriæ exercitus ita ſubvenit, ut ex corio monetam euderet, & gravi propoſita pœna eos, qui venalia habebant, quæ ad victum requirerentur, ad accipiendam hanc monetam obſtringeret, quam dein redux domi ſuæ legitima moneta iterum permutavit.

Caput V. plus quam dimidiam voluminis partem conſtituit, agitq; de figuris ſcuto inſcriptis. Dividuntur eæ in *partes* arti proprias ſeu *honorabiles*, & *vulgares*, hasq; vel *naturales* vel *artificiales*. Longum foret ſingulas claſſes enumerare, cum nihil fere natura habeat aut ars, quod non ſcutariæ figuræ locum occupare queat. Singula illa corpora, pulcherrima ſerie inter ſe invicem connexa, quamplurimis exemplis illuſtrantur. Nos rariora quædam, quæque artis hujus expers in clypeo gentilitio vix quæreret, ſeligemus & huc transferemus. Geſtant *Meluſinam*, ſeu monſtrum ex fœmina homine & piſce compoſitum, nigrum, coronatum, in binas caudas deſinens, in bipertiti ſcuti parte anteriori aurea *Oſtrmayeri* Nobiles Auſtriaci; *Orca-* pag. 205.
dem ſive ſpectrum montanum rubicundi coloris capite mutilatum
in area cærulea *Trollii* in Suecia; integrum *cadaver humanum* nu- 207.
dum nigro feretro impoſitum *Leichnamii* in Miſnia; in campo cæ- 209.
ruleo *ciconiam bicipitem* candidam *Weileri* Rhenani equites, de quibus lueulentam fuſamque relationem doctiſſimus illius gentis *Burcardus Theodoricus de Weyler* communicavit Autori, qui operi ſuo 160. &
eam inſerere haud neglexit. *Wengeri* Bavari in prima & quarta a- 209.
reola aurea *leonem* deferunt nigrum, præditum capite *humano* virili,
vitta ex argento & minio faſciata tecto. *Breckendorfii* in Bavaria ca- 210.
put humanum nigrum cum collo, ſiniſtra aure *aſinina* argentea, aureæ parmæ inſerunt; a quo non multũ differt δείγμα *Janorinskiorum* Sileſiorum, herma nempe virilis, cæruleo indutus, auribus *aſininis* ejusdem coloris inſtructus, in argenteo campo collocatus. Hoc inſignium genere judicem incorruptum, qui multa audiat, hieroglyphice ſignari, Vulſonus opinatur. *Leo* aureus in *piſcem* deſinens in
area rubra, nota gentilitia eſt *Imhoſiorum* patriciorum Norimber-
genſium, e quibus *Jacobus Wilhelmus Im-Hoff* ſæpius nobis laudatus
poſt *Spenerum* inter Germanos in arte Heraldica vix parem agnoſcit.
Variæ familiæ literam aliquam in armis oſtentant. Imo gens *Feli-* 303.
ciana, quæ Pedemontio orta, Avenione, Maſſiliæ & Aquis Sextiis
habitat, in parma rubea baltheum argenteum cum tribus F nigris

defert. *Segoing* tr. des arm. art. 5. p. 51. autor eſt, triplici illa litera hæc verba latere: FELICES FUERANT FIDELES. Unde hunc in modum, ex interpretatione Speneri, pergit: *Elogium honoris huic genti collatum ab Amedeo Comite Sabaudiæ A. 1247. in gratum teſtimonium eorum fidei, quod cum totum fere Pedemontium a Principe defeciſſet, in fide perſtiterit Rivolium opidum, ex cujus præcipuis civibus fuere hi Felices.* Quatuor autem literas S. P. Q. R. in diagonaliter tripartiti ſcuti parte rubra auro exprimere conſueverunt *Rœmeri* patricii Francofurtenſes. Vocem LIEB aureis literis faſciæ argenteæ ſcuto nigro inductæ inſcribit *Zachareis*, nobilis familia Bavarica.

p. 268. *Raymondi* Vaſcones habent ſcutum cocco tinctum & ſphæra armillari argentea inſignitum, additis (juxta *Varennium*) his auro ſcriptis Vaſconica dialecto vocibus: *Rien du monde ne me changera.*

Capite IV. *Apicem* ſeu *Timbrum* curatius exponit Autor; quo pertinent coronæ, ſerta, pilei clericorum, pallia, diademata tortilia, cornua, plumæ, culcitræ, figuræ tandem omne genus. Singularia

§. LXI. ſub capitis finem annotat Noſter, his omnino verbis: Fam. *Blacha* (Sileſ.) utitur loco apicis ſagitta rubea, quæ galeæ non imponitur, ſed eam oblique transverberat. An forte quod ex conflictu talis aliquando redierit? *Taubadel* (Miſn.) præter apicem, quem pennæ galli gallinacei conſtituunt, per galeæ diademate tortili tectæ clathros trajicit gladium. Forte ex eadem cauſa. *Biberſtein* (Sileſ.) galeæ coronatæ imponit cornu cervinum, ſed ex latere galeæ protenditur armatum brachium, gladio ictum minitans. *Wendte* (Weſtfal.) præter apicem ipſum ex caſſide protendit brachium ex dextro latere, quod ſcutum amplectitur. *Griesbeck* (Tirol.) inter duas galeas ſcuto turrem ſcutariam imponit.

Caput VII. ingrediuntur ſcuto adjacentia, *Telamones* nempe, *dignitatum* & *ordinum* notæ, *ſymbola* heroica & *teſſeræ* militares; *caput VIII.* autem *diſcernicula* armorum (*briſures*,) quibus tum lineæ primariæ a ſecundariis, tum primogeniti a ſecundo genitis ejusdem lineæ, tum legitimi ab illegitimis diſtingui ſolent. Sed lectu longe jucundius eſt *caput IX.* idemque *ultimum* de *Inſignibus æquivocis* ſive *paronomaſticis*. Galli dicerent: des armes parlantes, *ou* qui chantent, *ou* equivoques. Harsdœrferus: Redende Wapen

p. 363. aut Nahmen-wapen. Qualia ſunt *Alciatorum*, qui alcen, *Calbrerarum*

brerarum, qui capram nigram, *Malaſpinæorum*, qui ſpinam, *Columniorum*, qui columnam, aliorum, qui aliud δεῖγμα nomini ſuo proprio ſimile, uſurpant. Apud Germanos frequentiſſima ſunt: diſtinguuntur autem in claſſes decem. *Alluſio* nempe aut eſt facta 1) in *tinctura*, aut 2.) in *figurarum* aliqua, ſed *ſimplex*, aut 3.) in figura una, ſed *duplici ratione*, aut 4.) in figuris *duabus* diſtinctis, aut 5.) *longius petita*, aut 6.) ex alia *lingua* vel *dialecto* deducenda, aut 7.) ex non intellecto vel neglecto *vero etymo* profecta, aut 8.) in *apice* extat, aut 9.) ex familiæ nomine *antiquo* deſumta eſt, vel *genti* ex ipſis inſignibus *nomen* ſuppeditat, aut denique 10.) *longius petita ex ſono tantum vocum conjunctarum*, non attento, quæ ſignificatio earum ſit. Singulæ claſſes multis exemplis illuſtrantur. Nos pauca tantum ſpeciminis loco in medium proferemus. Ex *quarto* pag. 366. ordine ſuccurrit ſcutum *Frangipaniorum* cæruleum, duas continens manus argenteas panē aureum in duo fruſta diffringentes, quo Frangipanii cujusdam liberalitatem, (qua in annonæ caritate de pluribus egenis bene meritus eſt,) poſteritatis memoriæ commendari ajunt. Ad *quintam* claſſem *Spenerus* refert *Toppleros* Norimbergenſes, qui duos taxillos, eo quod luſores, (Toppler,) his uti ſoleant, ſcuto inſeruntſ; itemq; *Schelmen* Francofurtenſes, qui in rubeo ſolo argento pictū os cadaveris, (quod aliquando ſchelm dici notat Noſter) diagonali ſitu cum ſtella aurea in ſcuti ſiniſtro angulo ſuperiori geſtare amant. Ex ſerie ſexta hæc habe: *Ruttenbergii* geſtant rhombos, quaſi Rautenberg vocarentur ex Raute *rhombus*. *Reinhardi* (Helvetii) 367. vulpem auratam, a *renard*, quod Gallis *vulpem* notat. *Schleinizii* roſas, Slavice ita appellari ſolitas. *Septimi* generis ſunt leo regni *Legionenſis*, & calix *Gallitiæ*, cum iſtud a *Legione*, non a *Leone*, hæc non a *calice*, ſed *Gallæcis*, nomen habeat. *Blondellus* T. I. Geneal. Franc. LXVI. * 2. & 7. 2. p. 163. 164. paradoxe ſatis opinatur, *Ludovicum VII.* Regem Galliæ, alluſione ad nomen ſuum *Lois* vel *Louys*, lilia (*lys*) inſignibus ſuis intuliſſe, nulla veræ etymologiæ nominis *Ludovici* ratione habita. Longe certius huc pertinet *Landshutum*, urbs Bavariæ. Huic non a pileo, ſed ſpecula, (des Landes Hut oder Warte/) nomen inditum, ob turrem ibi extantem altiſſimam. In inſignibus tamen, loco *ſpeculæ*, tres *pilei* viſuntur. Ad *nonam* claſſem inter alia refertur exemplum Illuſtr. *Rechbergiorum*, quibus in ſcuto duo

duo *leones rubei* & ex eo (nec enim aliam rationem divinare potuit sagacissimus autor) titulus novus Comitum de *Rotenleven*.

Sed tantum de opere hoc utilissimo æque ac laboriosissimo, cui subnectuntur indices tergemini. Primus recenset *tabulas aneas*. Alter *terminos heraldicos* & res alias in hoc libro memoratas. Tertius *familias* & *civitates*, quarum insignia vel tota vel ex parte explicata fuere.

TABULÆ HODOSOPHICÆ:

seu

D. Joh. Conradi Dannhaueri Hodosophia Christiana in Tabulas redacta a Philippo Jacobo Spenero D.

Francofurti, apud Joh. David Zunnerum, 1690. in 4.

Constat plagulis 11.

CUm Tabulæ istæ profectui studii Theologici destinatæ sint, commodum visum est celebratissimo Theologo Autori *de Impedimentis Studii Theologici* nonnulla, tam a se ipso, quam ab aliis piis prudentibusque viris observata, *præfationis loco* disserere, utpote de argumento dignissimo, & nostro sæculo maxime necessario. Etenim *Ecclesiam nostram* a pristino suo nitore, non solum qui Apostolicis proxima tempora exornavit, sed qui etiam a B. Luthero ei reddi cœpit, plurimũ defecisse, & *vitia contraxisse*, non quidem in doctrina ipsa, sed *in doctoribus & ministris Ecclesiæ quibusdam*, qui quidẽ fidem suam obstringant libris Symbolicis, virtutem vero divinam publica confessione delineatam non satis intelligant, adeoque nec integram, uti decet, aliis tradere norint. Nam partes cœlestis veritatis sapienti nexu cohærere, atque alteram ab altera firmitatem & evidentiam sæpe accipere: quare qui integram non satis calleat, non semper partes etiam puritate decenti explicare posse. Ita *Sanctificationis* doctrinam recte aliis tradere non posse, nisi qui *Justificationis* mysterium exacte cognitum habeat; vicissim nec hanc rite traditurum, in doctrina Sanctificationis hospitem; cum duo hæc beneficia, distincta quidem multis modis, conjunctissima tamen sint, & illud ab hoc omnem virtutem suam arcessat, hoc vero ex illo cognoscatur.

scatur. Inde justificationis ignarum sanctitatem inculcaturum propriam, Pharisaicam, & hypocriticam: Sanctificationis imperitum fidem justificam sibi imaginaturum & aliis propositurum talem, quæ nihil minus quam fides est. Nec defuisse tamen, qui cum pluribus annis functi essent ministerio, demum conquesti fuerint, se duos illos articulos diu non satis intellexisse. Quare nec ab his Auditores potuisse sufficienter erudiri, cum in illis etiam cœtibus, quibus veritas divina clare & integre proponitur, multi audita in pectus altius penetrare non patiantur. Unde nec in ipsa veritatis luce nos posse gloriari, illius solidam cognitionem in omnium Ecclesiæ civium cordibus lucere.

Defectus hujus *causam*, non quidem unice, maximam tamen partem, dependere ait *ab ordine sacro docentium in Ecclesia*. Hinc emendationi illius maxime studendum esse, si hanc pristino nitori restitutam cupiamus. Porro cum studiis prius operam dent, qui Ecclesiæ servitiis admoventur, manifestum esse, eosdem ita informari oportere, ut utiliter & salutariter fungi olim munere suo valeant. Etenim plerosque sæculi amore in juventute imbutos, nec ab eo, dum scholis vacabant, mundatos, omni vitæ tempore profanitatem mentis servare, maximo cum animarum cæcis ducibus commissarum dispendio. Defectus istos jam ante se cordatos Theologos observasse, deque remediis consilia sua contulisse, sed obnisum esse pertinaciter Satanam, effecisseque, ut dum adhuc judicium satis grave ob pristinam erga Evangelii manifestationem ingratitudinem Ecclesiæ nostræ incumbit, parum hactenus profecerint. Nec tamen despondendum esse animum, sed consilia pluries & a pluribus suggesta subinde repeti debere, ut quæ successus hucusque feliciores remorata sunt, & agnoscantur clarius, & posthac removeantur facilius.

Impedimenta igitur illa hoc ordine proponit, ut quædã *antecedant studium Academicũ, quædam id unice respiciant*. Primo loco inter impedimenta ponit errores parentum, qui filios suos præcipiti consilio sacro studio destinant, non explorando prius, an donis necessariis DEUS ipsos instruxerit, &, quod pejus est, non gloriam DEI, non spiritualem fructum sancti laboris, sed vitæ hujus commoditatem unice respiciendo, quam liberis suis evenire cupiunt. Quæ tamen *ἀσκοπία* parentum apud eos divina gratia corrigatur, qui sanctiori animo studium sacrum suo tempore aggrediuntur, aut qui

nec ipsi electionem sapientius instituerant, si deinceps a DEO in viam rectam se duci patiantur. Gravius impedimentum judicate educationem minus sollicitam eorum, qui sacris studiis destinantur. Etenim plerisque parentibus sufficere filios ad honestatem civilem adsuefacere, ultra quam & ipsi vix profecerint. Itaque a teneris unguiculis instillari ea, quæ cum abnegatione sui ipsius, virtute, quæ inter vitæ regulas Matth. 16, 24. tantum non prima est, prorsus repugnant, dum in omnibus quæ agent, suum honorem, suam utilitatem vel futuras vitæ commoditates respicere vel jubentur vel permittuntur: qua ratione non doceri ipsos contemnere, si ita divinæ voluntatis ratio vellet, illa quæ naturalis valde corruptus amor nobis suggerit, neque eam virtutem in parentum vita observari. Inprimis cum laudis ac honoris cupiditate liberos ad industriam accendunt parentes, & a vitiis abstrahunt, ut ut socordiam excutiant, & a nonnullis ætatis istius deliquiis eos abducant, dulce tamen illud venenum ambitionis ita simul insinuari, ut in naturam commutetur, adeoque antequam alia solidiora recte capiant, pueriles mentes honorem tantum non unicum actionibus suis, certe præcipuum scopum præfigere discant, ad veram sui abnegationem tota vita reliqua futuri ineptiores, & se ipsos in omnibus quæsituri. Accedere ad alios educationis defectus, etiam parentes ipsos, qui ad varia peccata exemplo suo, aliquando etiam jussu liberos adsuefaciant, saltim ea, quæ sæculum nostrum peccata non reputat, aut in virtutum censu ponit, ut sunt intemperantia, crapula, otium, mendacia, assentatio, maledicentia, superbia. Pietatem quod concernat, non in alio eam poni, quam ut certas precationum formulas ediscant & recitent, sed sine mente sonos, cum plerumque ut advertant non moneantur, imo omnem parentum religionem in externis & cultus publici frequentatione consistere spectent. Raros esse parentes, qui suis veram DEI cognitionem, timorem, & sic cultum aliquem internum instillent.

Tales pueros scholas ingredi, sine vero DEI sensu, & genuinæ virtutis præparamentis, & plerumq; tales iis exire. Institutas quidem scholas esse a majoribus, ut in iis non ad humanitatem solum formaretur ætas puerilis, sed potissimum ut Christo in baptismo consecratæ animæ ad vivam Patris sui cognitionem manuducerentur, ac ita imago

imago divina in isto primo ingressu restaurari cœpta perficeretur, prodirentque e scholis homines literis & virtute omni ad veram felicitatem faciente instructi. Veruntamen leges Scholasticas plurimas de aliis satis sollicitas, circa hoc unum necessarium saris frigidas apparere. Horas plerasque constitutas esse literis ad hujus tantum vitæ usum profuturis, paucissimas destinatas studiis, quibus mentes teneræ ad vivam fidem, & hujus fructus perducantur, aut ad verbi divini intelligentiam præparentur. Latinæ linguæ, quam quidem omnes eruditos, inprimis illos tenere bene oporteat, qui scholasticis vel academicis muniis parantur, tantum temporis impendi, ut linguæ sanctæ Græca & Hebræa, magis licet necessariæ & utiles, fere negligantur. In sacris studiis non aliam curam esse præceptorum, quam ut discipuli memoriæ notitiam aliquam doctrinæ orthodoxæ e catechesibus vel compendiis imprimant, recitantesque audiantur. Pauciſſimos magistrorum pias & debita cum παθει serias paræneses addere, semperque monere, frustra omnia disci, nisi pectore suo sancta verba ipsi recondant, Spiritus Sancti lumen ad hoc necessarium exorent, & hujus officinæ ut esse possint, vitæ sanctitati studeant. Porro Scripturæ Sacræ caput aliquod nonnisi cursorie legi in scholis, in qua festinatione in animos vix quicquam descendat, multo minus diu in iis hæreat. Ipsorum magistrorũ plures, quid Christianus sit verus, ignorare, multo minus vere Christianos esse. Hinc deesse illis zelum & piam prudentiam, ad coercendos affectus vitiosos discipulorum, qui cum ætate robur capientes in petulantiam atque indecora magis magisque erumpant, in cœtu illo effrenorum adolescentum promiscuo, in quo unius nequitia, quod alterius proteriæ deest, ex suo suppleat. Hinc ex præcipuis boni publici mediis fore, nonnisi doctos, pios, & prudentes scholis præfici magistros, qui post literas & honestatis naturalis principia Ethicam Christianam vere calleant, & tradere noverint. Porro quod monuit de domestica educatione, incentivo honoris pueros ad agenda impelli, sed simul ambitionis infelicia semina magis excitari, idem in Scholis etiam continuari dolet. Nam inde ingenia typho aliquo mox inflari, ex quo contemtus aliorum, jurgia, contentiones, inimicitiæ oriantur, totam deinde vitam corrumpentia. Itaque ex scholis progredi juvenes sæpe etiam indoctos, quosdam literis imbutos, sed sæculi amore & studio placendi occupatos.

Tales in academias venire adolescentes, quos adeo corruptos ægre illæ formare valeant, quales salus publica requirit. Nec tamen ipsas academias culpa omnino vacare. Ut ergo prioris ætatis defectus corrigantur, operam dandam esse. Quæ cura ut suscipi debeat, defectus iterum in Theologiæ consecraneis detegit. *Primum* dicit, quod persuasionem secum afferant, Theologiam esse habitum humanum, qui ingenio bono, industria propria, & pertinaci studio legendi, audiendi, meditandi, cum aliis se exercendi acquiratur. Hinc consequi vitia ista: (1) adolescentes omni studiorum tempore ingenio & industriæ suæ cuncta tribuere, divinæ gratiæ nihil; (2) precibus eosdem parum tribuere, nec non aliis pietatis exercitiis: (3) vitæ sanctitatem non necessariam putare, quam sectari demum sufficiat sacro muneri admotis; (4) omnem totius studii scopum temporalem habere; (5) omni sua industria literalem aliquam rerum divinarum cognitionem & eruditionem ventosam, omni virtute divina vacuam invenire, qua profana sua Theologia plus nocituri quam profuturi sint Ecclesiæ. Salutare ergo fore, si in quavis Academia publico sumtu constitueretur Theologus doctus, prudens & sincere pius, qui novorum advenarum Theologiæ destinatorum non solum ingenia & profectus exploraret, sed & hoc inprimis dogmate recentes imbueret discipulos, ut nossent, quam Theologiam veram quærere debeant, quaque via invenire. *Secundum* impedimentum observat studiorum inordinatam tractationem vel electionem. Inter ea, quæ subsidiariam operam Theologiæ præstare creduntur, primam fere censeri Philosophiam, & hoc nomen primum esse, quod colant advenæ scholastici. Ac quidem de ejus necessitate & utilitate non semel disputatum fuisse. Hoc certum esse, cum adhuc esset purissima Theologia, Philosophiam & humanas alias artes aut parum, aut nihil attentas fuisse. Ubi vero ex gentilitate Philosophi Christianam Ecclesiam ingressi usui sacro impenderint, dubitari, majorine commodo vel incommodo Theologiæ id factum sit. Non enim solum primos plerosque hæreticos ex impura philosophia ortos esse, verum etiam hæreses sequenti tempore multum ex philosophorum placitis traxisse. Si vero philosophia Platonica, quæ tantum non sola primis seculis floruit, variis erroribus dederit occasionem, longe majorem noxam Aristotelem intulisse in Ec-

in Ecclesiam, cum ejus doctrina Platonicam paulatim expulerit, non melior sed deterior. Maluit hoc Cornelii Jansenii verbis, quæ adscripsit, quam suis eloqui. Addit Aristotelicam philosophiam fuisse ex præcipuis instrumentis, quibus Papalis dominatus extructus sit in Ecclesia; ideo in illam Lutherum vehementer invehere. Nihilominus ex eo tempore, nimiam autoritatem iterum ei redditam fuisse. Itaque cum ob istos tamen abusus Philosophia vera non sit ex civitate DEI releganda, præstare, Aristotelicæ philosophiæ, inprimis a Scholasticis corruptæ, exequias iri, excepta Logica, & syllogismi ratione, atque demonstratione, quarum doctrinarum sua sit utilitas, de cætero autem eclecticam philosophiam nos amplecti. Qua lege stante, nullam scientiarum, quas sub philosophiæ nomine complecti solent, Theologiæ inutilem judicat. Attamen negat, omnibus Theologiæ studiosis encyclopædiam philosophicam necessariam esse, de quibus proinde in tres classes distinctis pronuntiat. Alterum genus subsidiorum ex Philologia peti, in cujus partibus licet etiam distinctionem quandam faciat, omnibus tamen linguarum authenticarum studium enixe commendat.

Ad ipsam nunc transit Theologiam, cujus cum partes sint Catechetica, Thetica, Polemica, Exegetica, Moralis (cum Ascetica & Casistica) Historica, Homiletica, impedimentum existere docet, cum ex his seligunt sibi, qui omnibus tractandis non sufficiunt, minus necessarias. Theticam Theologiam (sub qua Catecheticam complectitur) omnibus necessariam agnoscit, & a qua cum ipso Sacræ Scripturæ studio merito fiat initium. Polemicæ non æque universalem necessitatem esse monet. Historiæ ecclesiasticæ cognitionem aliquam infimi etiam ordinis studiosis suadet, majorem cæteris. Practicam Theologiam, quæ moralem pædiam tradit, neminem sine detrimento negligere posse astruit; quæ casus conscientiæ tractat, e libris peti aliquando jubet. Homileticam, quatenus ipsa hermeneuticæ & exegeticæ contradistinguitur, & in oratoria sola consistit, inter impedimenta præcipua refert, & quem tandem usum aliquem habere queat, declarat. Exegeticæ Theologiæ primatum tribuit, ac architectonicam eam directricemque reliquarum omnium Theologiæ partium extollit, ideoque omnibus summe necessariâ & utilem proponit. Quare hanc adeo negligi, aut non recte tractari, contra

legum publicarum salutarem institutionem, inter prima obstacula profectuum sacrorum censet, præscribitque rationem, qua Scripturæ lectio, tum cursoria, tum accuratior institui debeat, de commentariorum usu atque abusu etiam quædam subjiciens.

Theologiam Mysticam, quam B. Lutherus admodum æstimarit, & Theticæ partem constituere posse haud obscure indicet, illam probat, quæ orthodoxiæ omnino conformis, ex verbo revelato omnes suas revelationes deducit, & de eo tantum sollicita est, ut quid divina beneficia sint, non discamus solum, sed jugi pœnitentia paremus, ut magis magisque illuminati DEO arctius uniamur. Hodegum in hoc studio offert Johannem Arndium.

Disputandi exercitium judicat subsidium studiorũ, quo se præparant studiosi ad conflictum cum adversariis: illud idem impedimentum esse iis, qui intra gradus inferiores consistent, si disputationibus nimium temporis tribuant, quod magis utilibus impenderetur. Majori damno immoderatum disputandi pruritum illis cedere, qui exercitii istius consuetudine vitium litigandi acquirant, hominibus inde omnibus molesti & fere intolerabiles, & ad pleraq; vitæ munia inepti existentes. Ipsas etiam disputationes non uno sæpe corrumpi vitio, præcipue ambitione, & præ aliis se ostentandi cupiditate, qui perversus plerumque scopus sit disputantium, non qui esse debet, veritatis inquisitio.

Hæc fere sunt impedimenta, quæ circa ipsa studia observavit. His circa partim docentes, partim circa discentes superaddit quædam. Circa docentes, si qui pauperum, qui præmia pro informatione solvere non possunt, penuriæ non succurrant. Nam ut reliqui, qui facultatibus sunt præditi, didactrum exsolvant, justum æquumque esse admonet. Circa discentes, profanam vitam facile primarium esse obstaculum, quod etiam pluribus graviter exaggerat, intelligens profanæ vitæ appellatione non solum plane sceleratam vitam, sed & eam, quæ a Christi regulis recedit, ut quæ omnis vitæ Christianæ fundamentum abnegationem sui insuper habens, omnia ad proprium honorem, utilitatem, voluptatis cupiditatem refert. Augmentum hujus impedimenti observat esse exemplum aliorum pravum, inprimis ipsorum præceptorum.

Tabulas ipsas Hodosophicas quod concernit, fecit eas sibi Dn. D. Spe-

D. Spenerus, Dannhaueri discipulus olim in suum privatum usum, deinde amicis, quibus Hodosophiam explicavit, communicavit, sæpe ab aliis, qui non assueti scribendi rationi Dannhauerianæ de difficultate intelligendi utilissimum librum conquesti sunt, hactenus desideratas, nunc publicæ luci exposuit. Prima tabula generalis est, & ὑποτύπωσιν totius operis conspectui Lectoris exhibet; unde reliquæ omnes hujus tantum speciales deductiones sunt: secunda proœmium continet & Theologiæ descriptionem; reliquæ singulæ singula phænomena Hodosophiæ enarrant; nisi quod una interseritur, qua Decalogus explicatur. Additi sunt margini paginarum numeri, ubi singula in libro ipso inveniri queant. Non inveniet Lector in laudatis Tabulis nudam σκιαγραφίαν, & aliquod quasi aridum σκέλετον, sed præter dispositionem, nucleum ipsarum rerum paucis verbis comprehensum.

Adjunctæ sunt his Tabulis Epistolæ tres Appendicis loco. In prima petit quidam a Spenero responsiones ad tres quæstiones. In altera Spenerus respondet, & quidem ad tertiam de Theologia mystica amicum remittit ad præfationem Tabularum Hodosophicarum. De altera quæstione, an Christianus pietatis studio incumbens per gratiam DEI hunc perfectionis gradum contingere possit, ut non amplius peccet, cupit consuli præfamen libello de Templo Salomonis præfixum. De prima quæstione, an regenitus Legem Dei servare possit, doctrinam suam in opere de Justificatione expositam hic contrahit, docens (1) Legem divinam in eo rigore, quo obligat, neminem in hac vita implere posse; (2) Christum pro nobis Legem perfectissime impleviſſe; (3) Hominibus nihilominus incumbere adhuc aliam servationem Legis, quam per gratiam Dei præstare possint, non quidem perfecte, verum imperfecte, aut, ut alii Theologi distinguunt, non secundum rigorem legis, sed secundum ἐπείκειαν Evangelicam. Quam sententiam suam probat ex Scripturis, Libris Symbolicis & orthodoxis Theologis. Tertia Epistola viri cujusdam pii commendat Examen Catecheticum publicum in Ecclesiis Saxonicis introductum.

JOH.

JOH. LUDOVICI PRASCHII DISSERTATIO altera de Origine Germanica Latinæ Linguæ, qua dissertatio prior una cum Onomastico Germanico-Latino aliquatenus suppletur & explicatur, adeoque via aperitur novo Etymologico. Accedit Glossarium Bavaricum.

Ratisbonæ, literis & impensis Hofmannianis, 1689, in 4.

Constat plagulis 4.

DIssertatio hæc altera celeberrimi Praschii *de origine Germanica Latinæ linguæ* ultimus Autoris est fœtus, quem nihil excepit amplius, quam Ode Alcaica stropharum quatuor, in ipso ferali strato haud dubie ab ipso decantata, quam & *Cygneæ cantionis* nomine insignire voluit. Ita enim decreverat Vir beatus in epistola Latina, quam ad amicum de opusculis a se editis d. X. Maji A. superiore 1689 dederat, *se nihil quicquam sive soluta sive ligata oratione posthac editurum aut compositurum, nisi quod dissertatio altera de origine Germanica Latinæ linguæ typothetam adhuc expectet*; quæ & eodem anno superiore, quo epistolam jam dictam scripserat, Ratisbonæ prodiit. Nimirum & hic candidissimus cygnus morti jam proximus carmen sibi ipsi exequiale cecinit. Fato autem suo functus est non sine dolore & patriæ suæ Ratisbonæ, & eruditi orbis, hoc anno 1690. d. 12. Maji, & d. 16. ejusdem magnifice ad dormitorium elatus, Vir profecto non de patria tantum sua (erat enim in ea Vir Consularis, Ærarii publici Director, Sacri Consistorii Præses ac Proto-Scholarcha, nec non ad Collegium Civitatense durantibus adhuc Imperii Comitiis Deputatus primarius) sed & de re literaria scriptis non paucis in lucem emissis insigniter meritus. Edidit autem, ut catalogus opusculorum ejus nos docet Ratisbonæ A. 1680 impressus, *C. Julii Cæsaris Interitum*, Jenæ 1655, in 4. Νόμιμα τῶν Αἰγυπτίων, sive *Leges Ægyptiorum*, Argentorati 1657 in 4. *Introductionem & Notas in Phædri Fabulas* cum additamentis aliis, Giessæ 1660 in 8. *De Caritate Patriæ* ad Seren. Electoris Saxoniæ & Ducis Altenburgici Legatos, Norimbergæ 1662. in 4. Comœdiam, *Amicos*, Argentorati 1663. in 8. *De Bono Cive* Φιλοσοφέμενα, nec non Κεδίασμα *de*

de Mendacio, ad V. Cl. Joh. Henr. Bœclerum, ibidem in 8. *Aristidem peræquatorem*, sive *de Tributis*, Francofurti ad Mœnum 1663. in 12. *Juris Consultum Verum & Personatum*, ad Illustriss. Baronem Boineburgium, Norimbergæ A. 1664. in 4. *Poëmatum libellum*, & *Pervigilium Veneris*, innominati veteris Poëtæ opus, emendatum ac notis auctum, ibidem 1666. in 12. *Notas in librum I. Politicorum J. Lipsii*, ibidem 1666. in 12. *De jure majoris partis*, Augustæ Vindelicorum 1666. in 4. *Cynosuram artium*, Norimbergæ 1667. in 12. *Tulliam*, Tragœdiam, Ratisbonæ 1667. in 4. *Eclogas*, Francofurti ad Mœnum 1671. in 8. *Christi Jesu D. N. aureos apologos versibus inclusos*, Ratisbonæ 1674. in 12. *Mausoleum Viri clariss. Jo. Ottonis Taboris*, Cancellarii Megapolitani quondam & Hassiaci, diversorumque Imperii Ordinum Consiliarii, soceri sui, ibid. 1675. in 4. *Rosetum*, seu præcepta styli Latini, ibid. 1676. in 12. *Arminium, Cheruscorum Ducem*, Tragœdiam, ibid. 1678. in 12. & *Lycidam* seu *Bucolicon* dicatum Joh. Christiano Keckio, Consiliario Durlacensi, 1679. ibid. Et hæc quidem, imo & alia ab A. 1655. usque ad annum 1680. Latine edidit, cum scriptis Germanicis duobus, quorum unum der bestiegene Regierungs-Wagen des Durchl. Fürsten und Herrn/ Herrn Maximiliani Emanuelis, Churfürstens in Beyern. Regenspurg in folio; alterum: Gründliche Anzeige von Fürtreflichkeit und Verbesserung teutscher Poesie/ samt einer poetischen Zugabe. Nec cessavit ab anno 1680. quo Catalogus opusculorum jam relatorum fuit editus, ad hunc annum usque sibi fatalem 1690. libros vel tractatus, quantum inter gravissima spississimaque negotia fieri potuit, prelis subjicere. Nam post edita alia, quæ non vidimus, A. 1685. autore ipso *Psyche Cretica* lucem aspexit, fabula Romanensis, sed Christiana, in Actis nostris ejusdem anni mense Decembri p. 583. seqq. recensita, nec infelicem e nostro ordine interpretem, uti Praschius ipsemet in Epistola ad Amicum profitetur, indepta. Anno subsequente 1686. publico se stitit *prima* ejus *Dissertatio de Origine Germanica Latinæ Linguæ*, cujus contenta breviter a nobis in Actis ejusdemmet anni p. 325 seqq. sunt enarrata; quo ipso anno & *Mysteriorum lingua Teutonicæ pars prima*, de divina scilicet origine hujus linguæ, typis publicis Ratisbonæ fuit exscripta, ut & *Organon Latinæ linguæ*, quod in Actis nostris A. 1688. mense Januario

rio p. 46. seq. recensuimus. Tacemus *Caritatis legem* & *designationem juris naturalis* & *gentium ex disciplina Christianorum*. Tacemus opuscula Germanica, qualia sunt *Alceftis*, *Andromede*, *Astræa*. nec non *Grammatica Teutonica*; Tacemus tractatulos alios Grammaticos non unos. Nam uti Proto-Scholarcha a Republica patria fuerat constitutus, ita in lingua Latina facilius feliciusque & tradenda & addiscenda, docentibus æque ac discentibus facem prælucere ipsemet satagebat. Rerum autem Germanicarum inprimis erat quam studiosissimus, nihilque adeo antiquius habebat magis, quam ut linguæ vernaculæ gloriam vindicaret, eamque & Græca & Latina linguis antiquiorem esse ostenderet. Atque hinc non prima tantum illa Dissertatio de origine Germanica Latinæ linguæ, A. 1686. evulgata, sed & hæc altera jam recensenda enata est, quam & ultimam opusculorum suorum esse jussit. In hac sententiam suam de origine Germanica Latinæ linguæ persequitur, præmissis Virorum clarissimorum *Sam. Rachelii*, *Georg. Stiernhielmii* & *D. G. Morhofii* suffragiis. Nam & hi Scythas vetustissimos agnoscunt Germanos, Scythicamque adeo linguam & ipsam Germanam, cujus tanquam matricis partem etiam faciant Danica, Suecica & Norvvegica. Optat autem non abre in eadem præfatione Praschius, ut *Runa Suetica* doctissimi Suecorum *Stiernhielmii*, post *Anti-Cluverum* ejus & dissertationem de *Hyperboreis*, nec non πολυμαθεστάτε *Morhofii opus Germanicarum Originum*, quod in Teutonico tractatu de lingua Teutonica promisit, in luce tandem publica conspiciantur. Cæterum cum constanter adhuc crederet Praschius, Germanicam & Latinam ejusdem esse originis, testimonio ipsi 1. erat consonarum vocum multitudo maxima, quæ casui adscribi nequeat. Jam mille admodum voces in Onomastico Latinæ linguæ producuntur, non sono tantum sibi similes, sed ipsa quoque significatione quam intime conspirantes; 2. Terminationes vocum Germanicarum, quæ apparent in Latinis, ut pater vater / mater mutter / magister meister / macer mager / ager acker / &c. 3. Comparationes. Nam in utraque lingua comparativi fiunt per R & superlativi per S, ut doctior, gelehrter / honoratissimus, geehrteſt vel geehrtiſt. 4. Conjugationes, quæ in temporibus & modis & notatione apud Latinos æque ac Germanos mire conveniunt; ut & participia, ut legens leſend / legendus zuleſend.

5. Con-

5. Constructio, quæ utique fere eadem, id quod peculiari quadam schedula Autor aliquando exposuit. Robbigius equidem lib. X. de rebus Criticis c. XVIII. Germanicas voces derivat a Latinis, ut a voce argus arg / a gallus gail vel geil &c. Sed Praschius invertenda hæc esse contendit, harumque adeo vocum etymologiam a Germanica lingua vult procedere, productisque in rem suam exemplis vocum Germanico-Latinarum longe plurimis, præter alia & hoc observat, vocem Böeckler (quod cognomentum fuit celeberrimi Polyhistoris, quem ad extrema usque tanquam præceptorem de se optime meritum veneratus est Praschius) dici quasi Bockleer / h.e. Buckleder / nam leer dici pro leder / & denotare corium sive pellem hirci, quod hujus potissimum animalis corio parmas induerint. Addit etiam pro confirmanda sententia sua eximium Teutonicæ Philologiæ specimen, a magni nominis JCto & Assessore quondam Cameræ Spirensis, *Hulderico Eubenio*, secum expromte communicatum, cujus quatuor paginas complentis tale est Rubrum: Muſter etzlicher alter ſonderbahrer Scytho-Celtiſcher Stamm- und davon entſproſſener oder abgeleiteter anderer Wörter &c. Huic specimini Eubeniano de suo quoque annectit Praschius *Glossarium Bavaricum*. Nam uti pretiosam fore operam dixerat alibi, si unaquæque Germanorum natio proprias sibi voces Lexico comprehensas ederet, ita φιλοπατρία ductus *Glossarium Bavaricum* emittere voluit, non perfectum id equidem & accuratum, at voces tamen 500 admodum complectens, & ex quo sat pateat, in idiomate Bavarico multas radices non Latinæ tantum & Græcæ linguæ, sed & vulgarium contineri. Dum Praschiana hæc recensemus, in que Glossario ejus Bavarico desinimus, commodū nobis affertur liber ab ipso clarissimo autore missus ac 32. plagulas complectens, cujus hic est titulus: Grundſätze der Deutſchen Sprachen im Reden und Schreiben / ſamt einem Bericht vom rechten Gebrauch der Vorwörter / der ſtudirenden Jugend und allen deutſch-liebenden zum beſten vorgeſtellet van Johanne Bœdikero, P. Gymn. Suevo-Colon. Rectore. Cölln an der Spree 1690. Hic Autor in dedicatione ad Patronos aliquot *Lexicon linguæ Germanicæ* promittit, quale jamdudum *Phil. Cluverius*, *Jungius*, *Schottelius*, *Harsdörfferus* & *Morhofius* exoptarint; qualeque jam adornare cœperint *Lindenbrogius*,

Freherus, *Henischius* & *Zinzerlingius*; & quia id operæ sub FRIDERICO WILHELMO, Magno, Electore Brandenburgico, cœptum est, & sub FRIDERICO III, felicissimo ejus successore continuatur, idemmet non aliter quam *Lexicon Germaniæ Brandenburgicum* inscribere congestor digestorque instituit. Cujusmodi Lexicon toties ac tamdiu exoptatum ab Eruditis & exspectatum cum multum laboris, temporis ac virium sibi postulet, nos clarissimo ejus conditori valetudinem in ætate jam ingravescente infractam apprecamur, ut opus hoc orbi literario publicitus promissum, quodque jamdudum affectum se habere profitetur, in linguæ Teutonicæ, totiusque Germaniæ honorem, reique literariæ emolumentum conficere queat, & luci exponere.

ONOMASTICON GERMANICO-GRÆCUM

Georgii Heinrici Ursini, Gymnasii Poetici Ratisbonensis P. P. cui in fine Epistola de primo & proprio Aoristorum usu adjicitur.

Ratisbonæ, literis & impensis Hoffmannianis A. 1690.

Constat plagulis 8.

QUi dissertationes duas *de origine Germanica Latinæ linguæ* cum *Onomastico Germanico-Latino*, quod *Organo Latinæ linguæ*, a nobis in Actis anni 1688. mense Januario p. 46. seqq. recensito insertum est, orbi erudito exposuit celeberrimus *Praschius* non ita pridem his terris ereptus, idem & clarissimo *Ursino*, Gymnasii Poetici Ratisbonensis P. P. famigerabili autor fuit, ut *Onomasticon* quoque *Germanico-Græcum* congestum iret. Nam uti voces Latinas longe plurimas ex vetere Teutonica seu Scythico-Celtica oriundas fuisse cum aliis viderat Praschius, ita Græcanicas quoque voces ex eadem manasse fatrigine jamdudum observarat. Atque hinc illud Viri ad juvandas literas nati celeusma ad Ursinum jam laudatum, qui Proto-Scholarchæ suo paruit haud invitus, præsertim, quod commodi inde non parum redundaturum in rem scholasticam ac literariam prævideret. Congessit enim & ipse, Praschianis vestigiis insistens, *Onomasticon* hoc *Germanico-Græcum*, inque eo vocum Germanicarum & Græcarum, plerumque etiam conspirantium cum his Latinarum harmoniam exhibuit, ut vel sic memoriam Græcæ linguæ tyronum juvaret, firmioremque redderet. Sunt autem Onomastici hujus voces usitatæ pleræque & primitivæ, nisi quod nonnullas Belgis aliisque inferioris Germaniæ incolis cognitas ex opere *Schottelii*, & dissertatione *Boxhornii*, qua & ipsa Græcas Latinasque voces cum Germanicis comparat, admiscuit. Nam multas alias non receptas Autor de industria, ne libelli moles excresceret, prætermisit, se pueris scribere hæc, non eruditis recordatus. Paucula tamen derivata irrepsisse alicubi, alia etiam consilio fuisse admissa, ab inhonestis vero ac sordidis se volentem abstinuisse; adspersisse etiam passim notulas, sed, pro conjecturis, non κυρίαις δόξαις habendas monet. Cæterum in præfatione Onomastico huic præmissa, ex qua & hæc retulimus, non inconvenienter notat Autor ex Aventino, primum fuisse *Johannem Camerarium Dalburgium*, Vangionum, ut Aventinus vocat, Pontificem, qui aliquot vocum millia, quæ utraque lingua Græca & Teutonica idem significent, collegerit. Sed hujus opus invidisse nobis temporum injuriam; vereri etiam se, ne quis in numero Aventini sit excessus. Huic successisse *Lazium* in libro *de gentium migrationibus*, sed hunc pessime describendo corrupisse bonas voces Græcas, multasque admiscuisse Græco-barbaras, quin quasdã finxisse ipsummet, nonnullis etiam significationem plane falsam affinxisse. Hunc excepisse *Michaelem Neandrum*, Virum de bonis literis optime meritum, quippe qui in prima parte operis, quo orbis terrarum breviter explicatur, linguæ Græcæ & Germanicæ cognationem cum aliis argumentis, tum vocibus quibusdam ex Althameri expositione in Tacitum petitis probaverit. Idem fusius deinde in eundem Taciti libellum egisse celeberrimum *Berneggerum* quæst. XI. sed novissime *Matthiam Brændelium*, virum doctissimum, in Anomaliæ suæ, quam Μισελλήνων vocat, præfatione. Nam & hunc pagellas aliquot vocibus Germanico-Græcis constipasse. Sed hos omnes, Germanos Græcorum facere debitores, vocesque utrique genti communes ab hisce transiisse ad illos statuere. Quæ dum bona fide ex Ursini præfatione ad Lectorem referimus, in mentem nobis revocamus D. *Georgii Christophori Peiskeri* libellum, qui inscriptus est *Index de vernaculæ & rerum Germanicarum* signifi-

catione, pro Græca & Germanica linguæ analogia, Lipsiæ 1685 in 12. editus, & in Actis anni 1686. mense Augusto p. 415. & seq. recensitus. Nam & hic autor vocabula Germanica non alius, quam Græcæ originis esse contendit, inque hoc *Lexicon Græco-Germanico-analogicum* promisit; qua occasione & mentionem tum fecimus literarum MSCtarum a V. C. *Josepho Maria Bellini* ex Bononiensi Academia eodem anno ad nos directarum. Etenim & hic in itinere per Germaniam facto se deprehendisse scribit, linguam Germanicam omnino Græcam esse, ubi & speciminis loco quædam Græco-Germanicæ voces afferuntur; qui quidem Bellini non Germanicam tantum, sed & Latinam, imo Chaldæam quoque atque Hebraicam cum Græca unam esse, & dialectis tantum diversas, asserere non dubitat; idem propemodum cornu inflans cum Viro clarissimo *Johanne Petro Erico*, Isenacensi Thuringo, qui in *Principio Philologico e mysterio*, ut vocat, *renato* linguam Græcam, non Germanicæ tantum, sed & aliarum linguarum Europæarum facit matrem. V. Acta ejusdem anni 1686. mense Julio p. 327. Quamvis autem negari nequeat, plurima, rerum inprimis sacrarum & ecclesiasticarum, herbarum item, arborum & artium, quæq; eo pertinent, nomina suam Græcæ linguæ debere nomenclaturam, interiorem tamen adhuc Germanicam inter & Græcam linguas cognationem intercedere, jam ante Praschium oculatissimum Viri summi, *Boxhornius*, *Salmasius* & *Morhofius* non adverterunt tantum, sed & argumentis haud siculneis evicerunt. Nam hi omnes non Græcam Germanicæ, sed Germanicam Græcæ agnoscunt matrem, & Germanicam quidē veterem vel Celto-Scythicam. Horum itaque exemplis, & Praschii inprimis celeusmate instigatus *Ursinus*, *Onomasticon Germanico-Græcum*, plane ut ille *Onomasticon Germanico-Latinum*, concinnare haud pigratus est. Onomasticon hoc quod attinet, exhibentur in illo 1. nomina substantiva communia Germanico-Græca. 2. nomina propria quædā communiora. 3. nomina adjectiva. 4. numeralia cardinalia, & ab his orta ordinalia. 5. prænomina. 6. verba. 7. adverbia. 8. conjunctiones & 9. præpositiones; additurq; *Sylvula vocum*, quæ quanquā significatione non omnino conveniant, origine tamen conveniunt vel convenire saltem videntur. Et hæc quidem congesserat Autor noster, antequam legisset B. Praschii dissertationem alteram *de Origine Germanica La-*

ca Latina linguæ. In qua cum non pauca reperisset proposito suo inservientia, hinc *Addenda* fuerunt enata, quæ plagulis jam excusis annexuit, sed plura dissertationi *de origine Germanica Græcæ linguæ*, quam pollicetur plus simplici vice, reservans. Præter hæc autem *Addenda* & aliud addit huic opusculo corollarium, epistolam videlicet tersam non minus quam eruditam ad Virum Illustrem Dn. *Henricum Avemannum*, Serenissimæ Frisiæ Orientalis Principi a consiliis regiminis, tanquam singularem Musarum suarum patronum, ac benefactorem. Quæsiverat hic aliquando ex Ursino, quæ prima & propria esset aoristorum Græcorum significatio, non solius copiæ causa a Græcis, utut illius studiosis, adinventum id temporis fuisse ratus. Hic primo priscorum Grammaticorum sententiam exponit Ursinus, qui & ipsi discrimen quoddam inter aoristos & præterita agnoverint, statuerintque perfectum rem modo & nuper completam, aoristum vero indeterminate, nullaque habita ratione, modone an pridem res prodierit, rem præteritam denotare. Sed hanc sententiam rejici a *Gretsero* ait in *Institutionibus Græcis*, qui & ad exempla veterum provocet promiscue his utentium, discrimine isthoc vix unquam observato. Sed quamvis promiscuum temporum horum usum apud veteres & ipse agnoscat Ursinus, altius tamen penetrat, & rationem aoristorum ex interiori adhuc ipsius nominis recessu eruit. Scilicet Ursino aoristi vere ἀορίστως tum demum significant, cum nullum certum tempus definite assignificant, sed actu tempora omnia includunt ac comprehendunt. Et hæc prima ei & maxime propria aoristorum videtur significatio, quam & locis aliquot, non profanis tantū, ex Hesiodo nempe, Sophocle & Isocrate, sed & e sacro quodam claram reddit. Nam in illo cœlesti, quod æternus Pater Filio unigenito tribuit, præconio, quod est Matth. 3. 17. Marc. 1. 11. Luc. 3, 22. aoristum εὐδόκησα sic exponit: *acquiesco*, *acquievi*, *acquiescam*. Qua aoristi propria significatione exposita: ita præter alia scribit: *Habent ergo Græci, quod reliquarum linguarum nulla, tempus verbi significatu tempora omnia comprehendens, in se vero indefinitum, dignum gentis elegantia, dignum cætera linguæ suæ felicitate, nunc primum, nisi ipsi mihi blandior, sibi restitutum.*

HISTOI-

HISTOIRE DE LA RELIGION DES EGLISES Reformées, par Mr. Basnage &c.

id est,

J. Basnagii Historia Religionis Ecclesiarum Reformatarum, opposita J. B. Bossueti Historiæ de Variationibus Ecclesiarum Protestantiam. Tomi I. Pars II.

Roterodami, apud A. Acher, 1690, in 8.

DE hoc doctissimi Reformatæ Ecclesiæ Theologi Opere mense proximo Augusto pag. 392. sqq. haud pauca jam dicta sunt, cum primi illius Tomi Partem primam recenseremus. In altera, quam nunc sistimus, necessitatem reformationis ante omnia asserturus Autor, argumentum ab ipso Bossueto Episcopo petit, maximam Ecclesiæ tum temporis in moribus corruptelam confitente. Eandem verbis *Johannis Pici Mirandulani* ad Leonem X. & Concilium Lateranense scribentis, ex Fascic. temp. fol. 209. confirmat. Eam vero non particularem aut brevem, sed lepræ instar universalem & per aliquot secula continuatam fuisse censet. Cum igitur Pontifices cum Episcopis & Sacerdotibus suis in summam, ut ait, ignorantiam & impietatem prolapsi essent, & ex talibus Concilia convocarentur, negat dubitari posse, quin Ecclesiæ conspectus sive visibilitas interierit, & veritas in paucis fidelibus superstes fuerit; doctrinæ enim depravationem ex morum universali corruptione præsumendam esse. Bossuetum, cum vitia Ecclesiæ saltem in disciplina & moribus, non vero in dogmatibus agnoscat, sibi ipsi contradicere notat, dum fatetur excessum in prædicatione indulgentiarum. Hunc vero dogmaticum fuisse, & merito Christi adversatum monet. Semipelagianismum ex ipsius Leonis X. Bulla contra Lutherum art. 36. probatum it. Citat ex Richerio decretum Concilii Pisani, quod Ecclesia *in fide* & moribus reformanda sit. Non dissimulat, quæ Concilio illi objici solent, interim veritatem facti tot Cardinalium & Prælatorum testimonio satis comprobari existimat, accedente simili decreto Concilii Constantiensis. Allegat inter alia *Andreæ Prolis*, Augustiniani Provincialis, sententiam de gratia & merito Christi, in Concilio Lateranensi propositam, & ejusdem prædictionem de secutura reformatione. Videri de monacho isto possunt *Melchior Adami* in Vit. Theol. p. 5. & Illustrissimus *Seckendorffius* de Lutheranismo Lib. I. §. LXXIII, & in Additionibus. Ex actis cum Johanne de Vesalia, A. 1479. Moguntiæ condemnato, probat, objecta jam tum Romanæ Ecclesiæ fuisse, quæ postea Lutherus reformavit. Vid. *Wolfius P. I.* Memorabilium in A. 1464. Defendit Lutherum contra Bossueti insectationes, illumque in postulatis justum pariter & modestum fuisse statuit, haud immerito tamen præcipitato Pontificis decreto irritatum. Cum vero adversarii, si necessitatem reformationis nec omnes nec semper negare audeant, defectum tamen vocationis millies opponere soleant, Autor pro principio habet & egregiis testimoniis confirmat, jus eligendi pastores ad populum sive cœtum & Ecclesiam pertinere, & quod ordinatio, quam vocant, a Presbyteris fieri possit. Negat quoque, ritum illum ordinationis, sive manuum impositionem ad essentiam ministerii requiri; adducit veterum autoritates & exemplum veteris Ecclesiæ, quæ ordinatos ab hæreticis absque nova ordinatione admisit. Propterea in casu necessitatis, tempore Lutheri obortæ, negligi ritum illum, & laicos quoque ad ministerium Ecclesiæ admitti potuisse & debuisse, non ambigit; ratam etiam validamq; mansisse Lutheri aliorumque vocationem sub Papatu acceptam, & Cœtus a corrupta Ecclesia sese separantes jus constituendi Ministros retinuisse, & secum in novos cœtus transtulisse. Immediatam vocationem, qualis Apostolorum fuerat, Lutherum negat unquam jactasse. Defendit eundem adversus Bossueti sugillationes de titulo Evangelistæ, & quod miracula ab Anabaptistis popposcerit, quæ ipse non faceret. Monstrat enim principiorum diversitatem, cum Lutherus suam doctrinam ex verbo Dei deduceret, legesque ecclesiasticas & politicas non rejiceret, fanatici vero ad inspirationes provocarent, nulla licet probatione aut lege subnixi. Tertium præjudicium, quo gravari solent Evangelici, a vitiis docentium petunt adversarii. Amolitur hoc Autor, ostenso utriusque partis diverso principio & judicio. Protestantes enim ex suis reformatoribus sanctos & infallibiles facere negat, quales tamen ex Pontificibus Romana faciat Ecclesia. Dissidio inter Lutherum & Caroloſtadium, quod frequenter exprobrari consuevit, exemplum illius

cap. 2.

3.

opponit, quod inter Chryſoſtomum & Epiphanium fuit, veteresque alios; & licet excuſationem Lutheri aut aliorum, ubi in moribus peccaverint, ſuſcipere nolit, non dubitat tamen, cum morum defectibus puritatem doctrinæ conſiſtere potuiſſe, & contrarium frivole ab adverſariis aſſeri dicit, cum ultra quinque ſecula Pontifices fuerint enormium vitiorum rei, & monſtra hominum, Proteſtantium vero doctores nævos cum aliis ſanctis communes habuerint. Lutherum ſpeciatim excuſat ob fervorem ingenii, educationem in ſeculo barbaro, & immania inimicorum odia. Purgat eundem ab invidia contra Dominicanos, qua incitatum fuiſſe dicunt, ut indulgentias impugnaret, & Pallavicini teſtimonium adducit Lib. I. Hiſt. Conc. Trid. c. 3. § 7, Paulum Venetum refutantis & monentis, longo tempore Franciſcanis indulgentiarum præconia demandari conſueviſſe, nec Pontificis juſſu, ſed pro arbitrio Alberti Moguntini ſubdelegatum id munus Dominicano Tezelio fuiſſe. Concedit, Lutherum vehementius, quam decuit, adverſus Angliæ Regem ſcripſiſſe, ſed exempla veterum & recentiorum adducit, qui mitiores non fuerint, quos tamen pro execrandis neque olim habitos a Romana Eccleſia fuiſſe, neque nunc haberi indicat. Quapropter iniquiſſime Lutherũ traduci ait, ſi tot injuriis exacerbatus, durius aliquid dixerit aut ſcripſerit. Adſcribit locũ ex Revelationibus S. Brigittæ, ubi Chriſtum introducit, a quo Pontifex animarum interfector, leo oves diſſipans & diſcerpens, Judæis execrabilior, Juda crudelior, Pilato injuſtior, Diabolo nequior vocatur; & Boſſuetum ridet, tam acerbe exaggerantẽ, quod Lutherus Papam appellaverit aſinum. Falſo illi affingi dicit imaginũ confractionem, & deſtructionem monaſteriorũ, aliaq;. Maxime vero indignatur de recocta ab Epiſcopo, ex Libro Lutheri de Miſſa privata, fabula putida & millies refutata, quod Lutherus a Diabolo argumenta didicerit ad oppugnandam Miſſam. Reſpondet eodem, quo præcipui ex noſtratibus, modo; ſed hac de re ſæpius & nuper admodum in Supplementorum Sectione IV. p. 183. egimus. Obſervat, non optima fide a Boſſueto ex eodem libello allegari encomium dogmatum Eccleſiæ Romanæ, quæ pro veris & orthodoxis habuerit Lutherus, cum taceantur graviſſimi errores, quorum illam eodem loco ream facit. Ab affectatione prophetiæ, & ab inſania fanatica Lutherum & Eccleſias Proteſtantes excuſat, adverſa-

verſariis autem ipſique Boſſueto objicit, quod futiliſimas fabulas, recentes etiam, adoptent, & propagent, & præterea crudeliſime ſæviant. Cum deinde immane crimen Luthero impingat Boſſuetus, Varillaſium ſequens, de permiſſa Philippo Haſiæ Landgravio digamia, ita patrocinatur Luthero Autor, ut non neget quidem ſubreptum illi aſſenſum & violatam ſecreti cuſtodiam, quæ promiſſa erat, fuiſſe, exempla tamen pro eo afferat, non ſolum Pontificum, qui contra jus divinum inceſtas nuptias permiſerint, & contradicentes anathemate perculerint, ſed & *Gregorii* Papæ, qui *vigore Apoſtolicæ ſedis*, illi qui continere ſe non poſſit, aliam conjugem conceſſerit, dum priori alimenta daret; item *Valentiniani* Imperatoris ex Socrate Hiſt. Eccl. Lib. IV. Teſtatur tamen, ſe tueri aut excuſare digamiam nequaquam velle, ſed tantum oſtendere, fruſtra bacchari Boſſuetum, neq; tam peritum antiquitatis eſſe, ut videri velit. Quæ de morbo Landgravii ex epiſtola Melanchthonis familiari Boſſuetus exſculpſit, itemque quæ Luthero, quod bellum contra Turcos improbaverit, maligne & omiſſa ejus declaratione, imputavit, & ab Autore refutata ſunt, brevitatis cauſa præterimus. Multus fuit Boſſuetus Lib. V. in compilandis & exagitandis variationibus Melanchthonis; ſed Autor hunc magnis ornat elogiis, & oſtendit, aut mala fide quædam ex illius libris allegari, truncatis aut detortis quæ ſcripſerat, aut nihil ad ſcopum facere. Inique reprehendi notat Proteſtantes, quod Pontificem Concilii Præſidem & judicem ferre noluerint, Laicorum tamen judicia non recuſaverint. Allegat exempla veterum Chriſtianorum, qui Imperatoribus, etiam paganis, eorumque Legatis judicium de controverſiis, ex principiis religionis, detulerint. Negat Melanchthonem Pontificis abſolutum dominatum probaſſe, licet opinatus ſit, moderatum regimen illi jure humano concedi poſſe. Refutat per occaſionem Boſſuetum, quod Lutherum prius quam Zuinglium reformationem cœpiſſe ſtatuat, & contrarium probare nititur. Explicat etiam Zuinglii doctrinam de peccato originali, nec diſſimulat illum a Luthero in hoc capite diſſenſiſſe; mortem denique ejus ab inſultatione defendit. Progreditur ad apologiam Calvini, & aſperitatem verborum ejus præferendam eſſe dicit affectatæ Boſſueti modeſtiæ, qua nigras calumnias falſasque delationes occultet. Inter alia exempla moderationis id quoque in Calcap. 5.

vino laudat, quod Melanchthonem sibi prætulerit, & excusat, quæ de erroribus Patrum aliquando annotavit. Impertinenter Protestantibus objici dicit Henrici VIII. Angliæ Regis crimina, cum ille parum ex veritate Evangelica amplexus fuerit. Comparat eum cum Tiberio, qui Christum inter Deos retulerit, & cum Clodoveo primo ex Galliæ Regibus ad Christianismum converso, & a Bossueto summe laudato, licet etiam post baptismum enormia flagitia perpetraverit. Addit quædam pro *Cranmero*, *Eduardo VI.* & *Elisabetha*
cap. 6. Angliæ Regina, & contra acta Pontificum in regno illo. Disputat post hæc contra Bossuetum, causas bellorum & seditionum Protestantibus impingentem, & e contrario monstrat Ecclesiæ Romanæ & Pontificum decreta contra Reges, bella contra Imperatores, violationes datæ fidei, & sævitiam religionis causa immaniter exercitam. Defendit Protestantes & Lutherum contra vulgarem objectionem de excitatione belli rustici, & libellos Lutheri de illo publicatos tuetur. Asserit justitiam fœderis & belli Smalcaldici, & jura Principum Germanorum, iterumque Lutherum excusat ab adversarii accusatione de concitatis ad rebellionem subditis. Cavillatum insigniter Bossuetum esse ostendit, in allegatione libelli Lutheri *de libertate Christiana*, itemque in citanda historia Thuani de bello Ducis Sabaudiæ contra Valdenses. Plurima regerit ad ea, quæ Reformatis Gallis objici solent, quod arma contra Reges suos Calvini instinctu sumserint.
7. Ultimo hujus partis capite ad reliqua respondet, quæ Protestantibus objici solent. Conjugia ministrorum Ecclesiæ rationibus & exemplis propugnat, & cœlibatus Clero injuncti originem & progressum erudite & diligenter exponit. Tuetur etiam, quæ Protestantes contra vota monastica scripserunt & fecerunt. Hyperbolen & libertatem verborum in Luthero agnoscit, contra affectatam continentiam & impurum cœlibatum differente, sed ab obscœnitate illum liberat. *Apologiam Augustanæ Confessionis*, ubi *Dominico* & *Francisco* Sanctorum titulum tribuit, a cavillis vindicat. Lutheri & Melanchthonis aliorumque querelas de moribus & defectibus suorum, ob candorem laudat, negat tamen vitia illa puritati doctrinæ officere. Idem monet de rixis & dissidiis inter Protestantes, & ad paria fata veteris Ecclesiæ respici jubet. Affert quædam de crudelitate in Gallia contra Reformatos exercita, & de admirabili reformatio-

nis

nis olim susceptæ in tot regnis & provinciis, atq; inter tanta obstacula progressu; unde æquissimum esse arbitratur, ut quidam nævi dissimulentur, quibus ne sanctissimi quidem in hac vita prorsus careant. Interim ab ipsius doctrinæ puritate Ecclesiam Reformatam maximopere commendat, ejusque vindicias Parte III. pollicetur.

ANDREÆ CHRISTOPHORI RÖSENERI J. U. D. Tractatus de Reservatione Juris Competentis.

Lipsiæ, sumtibus Hæredum Frid. Lanckisii, 1690, in 4.

Constat plagulis 5 8.

EMisit ante triennium & quod excurrit Autor Nobilissimus dissertationem academicam sub eodem, quem modo exhibemus, titulo conspicuam; cumque ea omnia, quæ non infelici labore congesta essent, haudquaquam caperet pagellarum numerus in istiusmodi genere scribendi ex more restrictior, ideo semetipsum tacito quasi voto obstringere visus est, quod tam utilem & quotidianam materiam justo tractatu aliquando prosequi vellet. Voti ergo memor in id jam sedulo incubuit, ut secundum consuetam Juris Civilis methodum argumentum hocce plenius adornaret. Quod si enim seorsim spectamus prima & finalia capita, 1. puta & 2. junctim, & 15.16.17, ubi generalia illa excutiuntur, quæ Reservationis definitionem, formam, requisita, effectum & contraria afficiunt; meditullium operis a cap. 4. usque ad 12. juris privati ideam oppido concinnam sistit; ut futurus lector solidam materiæ hujus notitiam percipere gestiens, simul cursoria totius juris repetitione defungi queat. Ea quippe sub connexione, Juris competentis reservatio in d. c. 4. declaratur primum ex jure personarum, quatenus illud in relatione ad familiam spectare solemus. In cap. 5. & 6. quinque sectionibus notabili Jus rerum, & mox Jus in re, secundum quinque famosiores species, examen subit. Amplissimam dehinc differendi materiam Autor nactus circa Jus ad rem, dum in Cap 7. pro numero contractuum & quasi contractuum 21. sectiones format, & mox 4. alias in subsequenti Cap. 8. ad modos tollendi obligationem relatas, in quibus ea, quæ a partibus cavendi peritia instructis reservari consuevere, accu-

 mulate

mulate proferuntur. Nec prorſus ſterilem delictorum materiam quoad præſens inſtitutum deprehendimus, uti ex Cap. 9. & 10. pateſcit; quibus juſto denique ordine ſubjiciuntur in Cap. 11. & 12. quæ circa Judicium ejusque actus extantiores advertere par erat. Summariam hancce juris privati delineationem ab utroque latere cingunt nondum memorata nobis Capita 3. vid. 13. & 14, quæ ad jus publicum, qua eccleſiaſticum & ſecularem ſtatum ambit, ſemet referunt. Expoſita in iis proſtant Reſervata, quæ jus bellicum, jus ſacrum & eccleſiaſticum admittunt, ſimul ac quæ Princeps, Pontifex, Imperator ſibi conſtitui curant. Sicuti vero Imperatoris reſervata majeſtate ſua facile eminent, ita & ſpecierum ubertate ac varietate ſpatioſæ digreſſionis occaſionem Autori noſtro ſuppeditarunt.

JOH. FRID. MAYERI MUSEUM MINISTRI Eccleſiæ.

Lipſiæ, ſumptibus Joh. Frid. GleditſchI, 1690. in 4.

Conſtat plagulis 22 1.

UT de Miniſterii Evangelici candidatis bene mereret celeberrimus MAYERUS, Doctor noſtras, Profeſſor olim Wittebergenſis, nunc Kilonienſis & Hamburgenſis, eccleſiæ item Hamburgenſis ad D. Jacobi Paſtor & Scholarcha, eorum in gratiam Muſeum hoc adornavit, aut (ut absque ſchemate ſcopum ejus indicemus,) docuit illos, *quomodo circa vocationem, ordinationem, inveſtituram, labores homileticos, præcipuos caſus, ſacramentorum adminiſtrationem, examina catechetica, ſolandos miſeros, maleficos, ægrotos, moribundos, ac nulla non fidei atque charitatis officia ſe gerere debeant.* Præceptis non adeo multis rem totam confecit; tanto prolixioribus autem exemplis ſententiam ſuam declaravit, & potiores autores indicavit, unde tironibus plura de hoc illove argumento petere liceat. Inſeruit majori huic operi diſſertationes, programmata & conciones non unas, quas pridem Leiſnicii & Grimmæ, (ubi antequam Witebergam evocaretur, Paſtorem & Ephorum egit) Witebergæ item & Hamburgi conſcripſit, ne vertente tempore, quod optimis meletematibus mole exiguis ſæpe accidit, perirent. Inter cætera eminere videntur invectivæ duæ orationes ſacræ in totidem Witebergenſes homicidas, P. II. c. IX, n. XVIII. p. 155; & epiſtola ad ædis Jacobææ Hamburgenſis Curatores 21. Febr. A. 1688. data, de inſtituendis exercitiis catecheticis, P. IV. p. 22; itemque programma plebem Chriſtianam ad collegium privatum Antipapæum invitans, P. IV. p. 5. cujus ſe pœnitentia nunc duci aſſeverat, multisque eapropter verbis in *privata* pietatis collegia animadvertit, ibidem p. 17. Lectu etiam jucunda eſt *exercitatio* M. Benjaminis Potzerne, præſide Mayero in Academia Witebergenſi publice ventilata: *utrum Studioſus Theologiæ ſalva conſcientia ſtudium Theologiæ deſerere & Jurisprudentiæ aut Medicinæ ſe conſecrare poſſit?* quam P. I. p. 15—62. reperire eſt.

Locos quoque communes, excerptis non vulgaribus nec a libri ſcopo alienis repletos hic illic inſperſit, inter quos forſan præcipuus eſt, quem de antiquis Chriſtianorum cœmeteriis ex Antonii Boſii *Roma ſubterranea*, (libro non ubivis obvio) collegit. Multis etiam clariſſimorum theologorum laboribus deſtitueremur, niſi Mayerus ab interitu eos vindicare ſtuduiſſet. Quemadmodum enim Witebergæ A. 1685. Jo. Georgii DORSCHÆI Theologi, dum viveret, Argentoratenſis & Roſtochienſis, *Theologiam moralem* juxta ſeriem ſex Decalogi præceptorum priorum enarratam, & nuper admodum ejusdem *Dorſchæi* commentarium in D. Marci Evangelium ex manuſcriptis edidit: ita opus hoc præſens ſuum auctius reddidit oratione *Joh. Hülſemanni*, Theologi tum Witebergenſis, poſt Lipſienſis, Kal. Maji 1645. habita & hactenus ἀνεκδότῳ, *quod, qui leges Academicas ſciens & volens violaverit, reatum perjurii in foro conſcientiæ contrahat*; porro variis *Hieronymi Welleri* Theologi Lutheri coævi formulis loquendi eccleſiaſtico tironi obſervandis; item *Esdræ Edzardi*, Hamburgenſis Theologi famigeratiſſimi, conſilio de convertendis Judæis, experientia optimi illius viri multis hactenus annis ſæpiſſime comprobato. Adde *Henrici Elmenhorſtii* V. D. M. Hamburgenſis orationem de conjugum pari, annum quinquageſimum conjugii ſolenni epulo celebrante; quales quidem extant quamplurimæ, argumenti tamen raritate facile cedunt homiliæ, qua M. Nicolaus Bœtticherus, Superintendens & Concionator aulicus Stolbergenſis, d. 30. Oct. A. 1685. Martino Haberlandio & Catharinæ Schœnmeyeriæ, pagum Bucholz incolentibus ac *ſeptuageſimum*

P. II. p. 154. ſ.

P. I. p. 71—87.

P. III. p. 46—67

PI V. p. 64.

gesimum conjugii annum supergressis, publice benedixit, quæque Jenæ typis Johannis Jacobi Bauhoferi 1686. excusa prostat.

P. II. c. VIII. init. P. III. pag. 44. Quod reliquum est, publici juris facere in se recepit Mayerus commentationem *de RELIGIONE SUGGESTUS*, sive *quantum pro pulpito sacro sacraque concione liceat*, item *dissertationem* de *Anabaptismo Lutherano vereque Evangelico*, stricturas denique in *Bosium* supra memoratum, *Aringhum* & *Albaspinæum*, quos parachronismorum aliorumque lapsuum reos aget.

C. SUETONII TRANQUILLI OPERA, ET IN illa Commentarius Samuelis Pitisci.

Trajecti ad Rhenum, ex officina Franc. Halmæ, 1690, in 8.

Constat plagulis 119, ut & sex aliis imagines æri incisas exhibentibus.

IN Suetonio emendando, illustrando, explicandoque complures viri docti utilem operam posuerunt. Eorum vero omnium industriam contrahere quasi, & meliores eorum observationes excerpere, ac propria diligentia collectas ex aliis doctorum virorum libris, qui antiquitates Romanas & literaturam elegantiorem excoluerant, in unum veluti corpus colligere allaboravit maxime industrius *Samuel Pitiscus*. Ac plane similis est hæc opera isti, quam Curtio quinque abhinc annis idem impenderat, memoratam a nobis in Actis Septembribus anni 1685. p. 425: siquidem & in Suetonio hoc, omissa de emendatione textus sollicitudine, objectaque variantium lectionum cura, selectas solum philologicas, quæ veteres ritus & sermonis cultum spectant, textui substravit Notas: iconismis etiam imagines Cæsarum, quorum vitas Suetonius descripsit, referentibus, e charta quæ Reginæ Christinæ jussu excusa est depromtis, aliisque historiam illustrantibus figuris editionem hanc exornavit. Indicem denique novum plane & alium, quam vel Parisina major, Schildii, aut Bœcleri, Grævii, Babeloniive editiones exhibent, eumque luculentum, operis calci adjecit, scholarumque usibus aptum plane Autorem hunc effecit, munere suo, quod Ultrajecti in formandis juvenum studiis sustinet, præclare omnino functus.

Erratum.

Pag. 453. lin. 16. pro *Orcadem*, lege *Oreadem*.

ACTA
ERUDITORUM
publicata Lipsiæ
Calendis Octobris Anno M DC LXXXX.

TRAITE' DE LA LUMIERE &c.

sive,

Tractatus de lumine, in quo explicantur causæ eorum, quæ ipsi in reflexione & refractione, & sigillatim in inusitata refractione crystalli Islandicæ accidunt. Autore Christiano Hugenio, Zeelhemii Toparcha. Accessit dissertatio de causa gravitatis.

Lugduni Batav. apud Petrum van der Aa, 1690, in 4.

Constat plagulis 25.

CUm multæ res in philosophia naturali nequaquam satis explicatæ sunt, tum perdifficiles agitantur controversiæ de natura luminis atque gravitatis, quæ ad agnitionem plurimarum rerum non solum utiles sunt, sed etiam necessariæ. Licet autem tam variæ de his doctissimorum hominum tamque discrepantes circumferantur sententiæ, ut eas connumerare sit molestum: reliquas tamen longo post se intervallo relinquit Illustris Cartesii hypothesis, quæ mirifice statim, postquam in lucem prodiit, placuit omnibus, qui nullas in physica rationes admittunt, quæ nuda obtendunt nomina, neque ex mechanismo corporum sunt petitæ. Eam deinde plurimi tanquam rem satis explorate perceptam sine ulla dubitatione defenderunt, nonnulli vero licet divinum magistri sui ingenium in hac quoque agnoscerent, ab illa assensionem prudenter cohibuerunt, quorum facile princeps est Nobilissimus Hugenius, Vir in tantum laudandus, in quantum summa vis ingenii atque eruditio intelligi possunt. Hic enim cum nuper in lucem ederet, quæ

in Gallia quondam de his rebus erat meditatus, ac diutius quam in nonum annum pressa non spernendis accessionibus auxerat, suam sententiam de illis ita dixit, ut facile adpareat, illum potiorem veritatis, quam Cartesii, habuisse rationem. Id vero scriptum quamvis ex illorum genere sit, quorum argumentum citius ex ipsa illorum lectione, quam ex prolixiori recensione intelligas, non gravabimur tamen hac vice summa partis primæ attingere capita, sequenti mense de altera parte acturi.

Primam ergo, quæ de natura luminis agit, dissertationem quod attinet, agitur in *capite* ejus *primo* de luminis proprietate, qua secundum rectas lineas propagatur, & investigatur ratio, cur radii luminis a diversis locis provenientes & se invicem decussantes nullum sibi objiciant impedimentum. Quæ cuncta Nobilissimus Autor per principia mechanica declarare satagit, quæ tantum abest, ut ex Physica eliminanda sint, ut potius, ipso judice, omnem spem cognoscendi res naturales abjicere debeat, quisquis hæc repudiaverit. Et cum sonus ejusq; propagatio per hæc principia distincte satis a Philosophis explicata sint, ab hujus cognitione in luminis notitiam Lector paulatim deducitur. Ac primum quidem monet doctissimus Autor, dubitandum esse nequaquam, lumen in motu certæ cujusdam materiæ consistere: sive ipsius ortus consideretur, quem igni atque flammæ plerumque debet, quæ non possunt non ex particulis rapidissime agitatis constare, cum solida corpora dissolvant ac discerpant; sive effectus ejus, quo per specula concava collectum corpora comburit, hoc est partium solvit nexum, quod absque motu locali intelligi nequit. Præterea vero tanta tamque incredibili celeritate lumen quaquaversum excurrere, ut impossibile sit propagari lumen per materiæ cujusdam a corpore lucido ad oculos nostros translationem, quæ etiam cum non impedita radiorum decussatione conciliari haudquaquam possit. Ex quibus deinde efficitur, nihil videri aptius ad intelligendam luminis propagationem, quam cognitionem modi, quo sonus in aere diffunditur. Is ergo cum ab illo loco, in quo natus est, circumcirca propagetur motu, qui ab una parte aeris in aliam transit, celeritate undiquaque æquali, & sphæricas quasi superficies efformat, quæ magis magisque dilatantur, ac tandem aures nostras feriunt; cumque luminis quoque propagatio

tio non fiat ejaculatione corporis alicujus ab objecto lucido in nostros oculos: hinc concluditur, lumen quoque dici posse diffundi non secus ac sonum, per superficies atque undas sphæricas, modo probari possit luminis motum non instantaneum esse, sed successivum. Quod vero lumen, ut aliquod emetiatur spatium, tempore certo indigeat, experimento Romeri evincitur, qui eclipses proximi Jovis satellitis sedulo per decennium observando comperit, lumen, ut pervadat diametrum orbis annui, 22 impendere temporis minuta, adeoque, si diameter orbis annui solum ponatur 22000 D. T, spatio minuti secundi plures quam 110000000 hexapedas Parisienses percurrere, & sonum pluribus quam 600000 vicibus celeritate superare, quum hic eodem minuti secundi tempore solum 180 hexapedas progrediatur. Quamvis autem hactenus satis inter se bene conveniant lumen atque sonus, ostenditur tamen in plurimis magnam intercedere differentiam. Nam primo differre in productione illius motus, qui amborũ fons est & origo: cum sonus oriatur ex tremulo totius corporis aut partis ejus motu aerem contiguum concutiente, luminis vero motus nascatur quasi ex quovis puncto corporis lucidi, quum omnes illius partes videri possint: deinde quoque ratione illius materiæ seu medii, per quod motus illi diffunduntur. Sonum enim aeris ope propagari, idque luculenter demonstrari posse in machina a Guerickio primum inventa, & a Boyleo ad experimenta capienda aptiore reddita, si cautiones illæ adhibeantur, quæ vulgo negliguntur; luminis vero motum in alia materia fieri, quam ætheream commode dixeris, quoniam vas vitreum aere omni exhaustum lumini pervium manet. Tandem discrimen ingens esse inter sonum & lumen, si modos spectes, quibus successive illorum motus communicantur. Aeris enim cum ea sit natura, ut in angustum spatium coactus in pristinam se vindicet libertatem, ex illa facile deduci undarum sonorarum propagationem: aliter vero fieri propagationem luminis tanta cum celeritate conjunctam. Modum ergo hujus ut explicet Autor, in subsidium vocat experimentum, quo constat, si primus globulus seriei, ex sphærulis duris elasticis atque sibi contiguis compositæ, impellatur, motum maxima celeritate per omnes usque ad ultimum globum propagari, eumque solum in motum agi, reliquis immotis.

Hunc motũ in inſtanti non fieri oſtendit, & ſimili modo luminis propagationẽ explicat, ſolicite occurrendo objectionibus, quæ a particularum ætherearum magnitudine, duritie, figura, ſitu, motu &c. peti poſſunt, ac tandem concludit, hanc de luminis natura hypotheſin intellectui magis ſatisfacere quam Carteſianam, qua lumen in continua preſſione materiæ æthereæ conſiſtere affirmatur. *Capite ſecundo* radiorum conſideratur reflexio, & ſpeciatim illa luminis proprietas, qua incidentiæ angulus reflexionis angulo æqualis efficitur, ex principiis cap. 1 explicatis perſpicue declaratur, ita ut demonſtratio hujus rei non ſupponat ſuperficiem exacte planam, quam alii ad demonſtrationes ſuas adſumunt, cum nulla tamen in rerum natura reperiatur. *Tertium caput* in refractione luminis explicanda verſatur, ac primum tres indicantur modi, quibus effici poſsit, ut undæ luminis non ſolum per fluida ſed etiam ſolida corpora motum ſuum continuent, ſeu ut corpora transparentia fiant; deinde vero cauſa opacitatis, quæ Autori maxime probatur, proponitur. Porro ex principiis ſupra conſtitutis refractionis proprietates docentur, quod nimirum conſtans ſit ratio inter ſinus angulorum inclinationis & refractorũ, quod refractiones ſint reciprocæ inter radios ingredientes & egredientes corpus diaphanum, quod circa angulum 48°. 11 in vitro & 41°. 24 in aqua refractio in reflexionem mutetur &c. Tandem facili methodo demonſtratur proprietas luminis a Fermacio primũ detecta, quod ſcilicet luminis radius ab uno puncto ad alterum in diverſo medio conſtitutũ ea pergat via, quam breviſsimo tempore abſolvere poteſt. In *quarto capite* de cauſa refractionis aereæ disquiritur, qua fit, ut nobis in eodem conſtitutis inſularum montiumq; vertices, ſidera &c. in oculos incurrant, qui illos ob terræ globoſitatem fugere, absq; ea ſi foret, debebant: ac ne ulli dubitationi locus relinquatur, experimentũ proponitur, quo facile deprehendi poteſt. Nam ſi per teleſcopiũ fulcro ſuo innixum atq; immotum diverſis diei temporibus turris aut aliud objectum remotum adſpiciatur, diverſæ illius partes centro tubi reſpondere ſolent. Id phænomenon haud facile explicatu cenſet Autor illis, qui refractionem ſolum in ſuperficie, quæ duo diverſa media dividit, conſiderant, ad ſua vero principia illud reducendo hinc oriri illud aſſerit, quod undæ luminis in medio

medio denſitatis non uniformis non fiunt concentricæ, atque hinc linea, quæ omnes illas ad angulos rectos interſecat, neceſſario curva evadit, ejusq; tangens deinde objecta alio in ſitu oſtendit. *Capite quinto* agitur de inuſitata refractionis ſpecie, quæ in cryſtallo Islandica (hactenus in aliis quoque regionibus, ſed non tantæ magnitudinis inventa) deprehenditur, ejusque cauſæ ſubtiliſſima ratione inveſtigantur. Duplices enim ſtatuit Autor in ea occurrere luminis undas, quarum aliæ circularem, ellipticam aliæ affectent figuram, & ex hac hypotheſi omnia phænomena erudite explicat, ſeptimum ex ſequentibus ſi excipias, in cujus demonſtratione Autor nec ſibi ipſi ſatisfacit, ut ingenue fatetur. Quo autem experimenta in hoc capite commemorata aliaque cum ſucceſſu ab aliis quoque tentari poſſint, ratio cryſtalli ſecandæ atque poliendæ optima communicatur cum lectoribus, nonnullæque cogitationes veroſimillimæ de ipſius generatione adjiciuntur. Ad illas ergo ſingulares hujus lapidis proprietates quod attinet, nonnullas ſolum in lectoris gratiam recenſebimus: (1) Figura ejus ſimilis eſt obliquo parallelepipedo, cujus ſex facies ſunt parallelogramma, quorum anguli acuti 78°, 8′, obtuſi vero 101°. 12′; reperiuntque fruſta tantæ magnitudinis ut 4, imo 6 libris pondere ſint æqualia. (2) In plerisque pellucidis corporibus, quorum adhuc notitiam habemus, una ſolum locum habet refractio, eaque certis comprehenſa legibus; in cryſtallo vero Islandica duæ ſunt refractiones, quæ faciunt, ut radius Solaris in ejus ſuperficiem incidens quaſi diffindatur, atque ita diviſus penetret cryſtallum, & ſic objecta per illam viſa dupla adpareant. Idem contingere Autor obſervavit in cryſtallo monſus tamen, cujus duplex refractio licet minus ſit conſpicua, impetana, quo minus lentes dioptricæ ex ipſa cum ſucceſſu effordit mari poſſint. (3) In diaphanis corporibus alias perpendicularis radius nullam patitur refractionem, omnes vero obliqui eidem ſunt obnoxii: in hoc vero lapide radius perpendicularis refringitur, & ex obliquis quidam nullam refractionem habent. (4) Ex duabus illis refractionibus una regulas uſitatas ſequitur, eſtque in ea ſinus anguli inclinationis ad ſinum anguli refracti ut 5 ad 3. (5) Extraordinaria refractio ſecundum hanc legem celebratur:

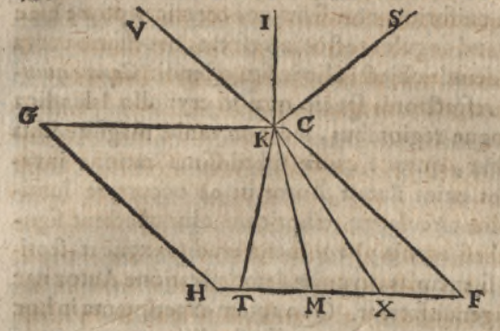

sit G C F H planum, quod præcipue in illis experimentis consideratur, IK perpendicularis, radii vero ex diversis partibus incidentes, sed ejusdem inclinationis, sint VK, SK: Horum radiorũ refracti KX & KT ita incidunt in lineam HF, ut puncta T & X æqualiter remota sint a puncto M, in quod radius perpendicularis fractus IKM cadit. (6) Cum angulus incidentiæ est 73°. 10′, atque adeo radius incidens fere parallelus lateri hujus crystalli, nullam refractionem subit. (7) Dum duo crystalli frusta inter se parallelo situ constituuntur, radius AB qui ob duplicem refractionem evasit bifidus, ita juxta adjectam figuram pervadit crystallum subjectam, ut radii CE & DG non denuo in duos alios dividantur, sed DG ex refractione regulari ortus regulariter refringatur in GH, CE vero irregulariter in EF. *Sexto* in *capite* methodus ostenditur determinandi curvas, quæ refractione aut reflexione radios omnes lucis vel in punctum colligunt, vel pro lubitu dispergunt, atque hic origo panditur omnium eorum, quæ Cartesius in Dioptrica & Geometria sua de lineis opticis ita proposuit, ut modum, quo illa invenerit, studiose celaret. Tandem appendicis instar nonnulla de novis curvis adduntur, quæ in circulari figura per reflexionem & refractionem formatæ rectis lineis æquales esse demonstrantur, & non contemnendas proprietates habent, de quibus etiam variis in locis Actorum nostrorum (A. 1682. p. 364; 1689. p. 36; 1690. p. 68. 169) egimus, quæ lectorem harum rerum studiosum evolvere non pœnitebit. Cæterum cum in Præfatione Nobilissimus Autor tractatus a se conscripti mentio-

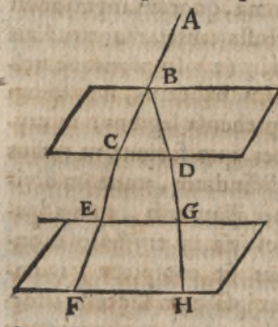

mentionem faciat, in quo telescopiorum effectus & quidquid ad Dioptricam scientiam pertinet, explicarit, rogandus ille summopere est, ut ne diutius patiatur carere publicum fructu, quem ex ipsius editione certo se sperat consecuturum.

MELCHIORIS LEYDECKERI SS. THEOLOG. Doct. & Prof. Historia Ecclesiæ Africanæ illustrata pro-Ecclesiæ Reformatæ veritate & libertate.

Ultrajecti, apud viduam Gul. Clerck, A. 1690, in 4.

Constat plagulis 125.

PRæcipuus Autoris doctissimi scopus est, ut ostendat a Donatistarum causa longe abesse Reformatis ecclesiis addictos, nec ullo titulo excusari ac defendi posse gravissimas eorundem persecutiones in Gallia nuper agitatas, quarum justitiam *Maimburgius* in methodo pacifica, *Bossuetus* in expositione fidei, *Nicolius* in tractatu de præjudiciis, *Ferrandus* in scripto de ecclesia, aliique in aliis scriptis, ex Imperatorum adversus Donatistas edictis probare ausi sunt.

Primus tomus exhibet commentarium de statu ecclesiæ Africanæ, in quo de illius ecclesiæ origine, sede & loco, amplitudine & gloria, fide, cultu, ministris, regimine, disciplina, conciliis, nævis, schismatibus, libertate, moribus, persecutionibus, calamitatibus per Vandalos illatis, restitutione per Justinianum, statu post illam restitutionem maxime temporibus Gregorii M. ac denique de Saracenorum in Africam irruptione, & miserrimo ecclesiæ Africanæ post illam irruptionem statu, & restitutione a Christianis Imperatoribus ac Regibus frustra tentata, deque veris omnium istorum malorum causis, seu criminibus, quibus Afri gravia ista Dei judicia in se concitarunt, agitur. Huic dissertationi de statu ecclesiæ Africanæ gemina subjungitur appendix. Una continet notitiam provinciarum & civitatum Africæ, seu catalogum Episcoporum qui ex diversis Africæ provinciis ab Hunnerico Rege Carthaginem vocati sunt, ut fidei rationem redderent; quam notitiam *Jacobus Sirmondus* cum veterum quinque Scriptorum opusculis dogmaticis Parisiis A. 1630, & postea *Philippus Labbeus* tom. IV. conciliorum publicavit.

Altera

Altera historiam Africæ profanæ, qualis ante religionis Christianæ amplexum fuit, breviter delineat.

Secundus tomus, cui præmissa est ecclesiæ Christianæ ad Serenissimos Principes supplicatio, exhibet Augustini librum de unitate ecclesiæ contra Donatistas, cujus singula capita ita explicantur, ut Pontificiorum dogmata & methodi passim perstringantur. Huc spectant disceptationes de principio fidei seu Sacra Scriptura ejusque perspicuitate, autoritate, judicio in controversiis fidei, & lectione quibusvis permittenda, de traditionibus, de ecclesia ejusque visibilitate & notis, de capite ecclesiæ, de justificatione & bonis operibus, de statu monastico, de memoriis defunctorum & sanctorum invocatione, de purgatorio, de conciliis, de persecutionibus, aliisque hujusmodi controversiis. Inter alia ecclesiæ Africanæ origines iterum attingit, easque non ab ipsis Apostolis cum *Baronio*, neque a Romana ecclesia cum *Schelstrateno*, sed a Græcis arcessendas statuit. Nihil autem in his scholiis ad prædictum Augustini librum frequentius, quam Pontificiorum cum Donatistis convenientia inculcatur.

Hunc Augustini librum excipiunt quatuor dissertationes de variis rebus ad antiquitatem ecclesiasticam & imprimis Africanam spectantibus. Prima agit de schismate Donatistico, cujus ortus, progressus & exitus eum in finem recensetur, ut demonstretur, quanta injuria Protestantes a Pontificiis cum Donatistis conferantur, cum ipsi potius Pontificii, qui persecutionum edicta adversus Protestantes a Regibus efflagitarunt, Donatistarum principiis & moribus respondeant, & elapso seculo in Galliis & Belgio eousque processerint, ut Thuano teste hæreticorum infantes rebaptizaverint. Imprimis autem ostendit, Protestantium secessionem e Papatu a Donatistarum schismate immensum distare; cum Donatistæ ob incertum aliquod Cæciliani factum se ab ecclesia separaverint, & ecclesiam, etsi eam nullius erroris accusare possent, sed tantum corruptionem in moribus causarentur, nihilominus ut apostaticam damnaverint, quin & orthodoxos omni crudelitatis genere persecuti fuerint, & turbata publica tranquillitate omnia concordiæ remedia repudiaverint, ideoque meruerint, ut severis legibus eorum insania coerceretur; quorum nihil in Protestantes cadere Leydeckerus observat. Imprimis

primis autem urget, Protestantes non ob unius alteriusve Episcopi illegitimam electionem a Romana ecclesia secessisse, sed ob nefandos in fide & cultu errores, qui tantum invaluerint, ut nemini inter eos vivere concessum fuerit, nisi vel eadem cum ipsis probaret, vel contra conscientiam se ea probare simularet; cum adeo sacra & sancta Romanensibus fides fuerit, ut non tantum aliter sentientes anathematis fulmine ferirent, sed & aliter loquentes & profitentes vivi comburio aliisque suppliciis e medio tollerent.

In secunda dissertatione, quæ de ecclesiæ libertate agit, cum primum de libera apud Afros Episcoporum electione, de liberis conciliis, ac de libera disciplina nonnulla tradidisset, ad libertatem judiciorum transit, quam inprimis ex interdicto transmarinarum appellationum probat, & adversus Baronii ac aliorum exceptiones vindicat. Ac ne quis solam Africanam ecclesiam sua libertate gavisam putet, etiam nonnulla libertatis specimina in ecclesia Hispanica, Gallica, Anglicana & Belgica producit, & quanta Pisanæ, Constantiensis ac Basileensis synodi pro libertate ecclesiæ conamina fuerint, breviter exponit.

Tertia dissertatio agit de methodis Papisticis, quas Pontificios non ab Augustino, sed a Donatistis potius didicisse, Autor primum animadvertit. Deinde de iis queritur, qui persecutionibus adversus Reformatos in Gallia excitatis viam straverunt, Richelio scilicet & Mazarino, & Jesuitis pariter ac Jansenistis, & in his *Godavio* Episcopo Grassensi, qui jam pridem in historia sua ecclesiastica laudato Augustini consilio, & celebratis Honorii adversus Donatistas edictis, hanc persecutionū methodum commendavit. Post istas querelas vanum Pontificiorum, quod in præscriptione longi temporis quærunt, effugium multis argumentis exagitat. Hinc ad præscriptionem imperii & autoritatis in religione pergit, & post Gregorii VII. dictatus, & Bonifacii VIII. Bullam, Constantiensis, Basileensis, & Tridentini concilii decreta hanc in rem proponit. Cum vero methodorum istarum scopus non alius sit quam persecutio, ultimo loco de persecutionibus Papisticis prolixe agit; ubi & Pontificum Romanorum adversus ipsos Imperatores & Reges cruentæ machinationes, Jesuitarum in Galliis fata, aliaque huc spectantia referuntur.

Quarta dissertatio agit de Stoicorum fato & Epicuræorum

fortuna, in Christianismum introductis per scientiam mediam & negationem præscientiæ futurorum contingentium. Prior hujus dissertationis sectio opposita est scientiæ mediæ, quam non a Jesuitis inventam, sed pridem a Pelagianis, imo & Arianis & utriusque sectæ prodromo, Origene, traditã, & ante hos omnes a gentilibus agnitam memorat; quinque corollaria huic discursui subjiciens, primum contra Socinianos, secundum contra Lutheranos, a quibus Calvinianorum doctrinam de divina providentia perperam impugnari putat, tertium contra Pajonii systema, quartum contra eos, a quibus dicta Scripturæ de conditionata Dei scientia agentia non recte explicari dicit, & quintum contra Remonstrantes Fataliſtas.

Altera sectio hujus dissertationis opposita est Epicuri de futuris contingentibus sententiæ, inter cujus fautores Sadducæi, Marcionitæ, nonnulli Ariani, Pelagiani, Scholastici nonnulli, ac imprimis Sociniani numerantur, quorum argumenta ipsius Epicuri rationes esse demonstratur. Sub finem hujus dissertationis Reformatorum fidem, quam orthodoxam esse dicit, commendat, & iterum nonnulla corollaria subnectit, primum contra Lutheranos, quos arcana divinæ providentiæ ignorare, & principia Lutheri in libro de servo arbitrio deferere arguit, cum futurorum contingentium præscientiam in divino decreto fundatam esse negent; secundum contra Papistas, ut ecclesiæ Reformatæ doctrinam de præscientia omnium rerum ex decreto blasphemare desinant, cum inter ipsos Pontificios haud paucos fautores habeat; tertium contra Parkerum Episcopum Oxoniensem nuper mortuum, qui in præfatione ad disputationes de Deo, Reformatorum doctrinam de providentia ad fatum gentile retulit; & quartum, quo asserit fieri non posse, ut regnum Dei cum regno fati & fortunæ misceatur, cum & fortunæ fatum, & utrique divina providentia repugnet.

SEBASTIANI SCHMIDII IN D. PAULI AD Galatas epistolam commentatio.

Kilonii, sumtu hæredum B. Gottfredi Schultzii, 1690, in 4.

Constat plagulis 16.

Theolo-

Theologi hujus veterani, quem tot insignia eruditionis monumenta vetabunt mori, sæpius jam mentionem fecimus. Evolvatur modo relatio, qua Acta Aprilis hoc ipso anno auspicati sumus. Quod hanc in epistolam ad Galatas commentationem attinet, ad singula capita tum *Analysin* accuratam, tum perspicuam *Exegesin* offendes. Nos, ne morem nostrum migremus, ex hoc quoque Schmidii opere rariores quasdam explicationes dictorum Paulinorum excerpemus.

Gal. II, 5. Paulus protestatur, se neque ad horam Apostolis e- pag. 45.
minentioribus cessisse τῇ ὑποταγῇ (*subjectione*;) h. e. (dicente Schmidio,) quoad *subjectionem* illam sive *obsequium fraternitatis*, quod alias, ubi nullum veritati periculum est, Christiano cuilibet, pacis ergo, in gratiam infirmorum incumbit, *Eph. V, 21.* & *1. Petr. V, 5.* Hinc Noster παραφράζει: *Quibus ne ad tempus quidem cessimus, ita ut ex fraterna charitate aliquid indulgeremus & Titum circumcideremus; quia fraternæ charitati non erat locus, ubi periclitabatur veritas evangelii.*

Gal. V, 5. vocem πνεῦμα de Evangelio exponit, quatenus Le- 110.
gi opponitur, plane ad ductum Apostoli *2. Cor. III, 6.* Ideoque verba *Paulina: Nos autem spiritu ex fide spem justitiæ expectamus*, hac paraphrasi exponit: *Nos omnes, quæcunque bona justitiæ coram DEO promissa & justis speranda, non exspectamus lege ex operibus, quasi justitiam illam coram DEO valentem ex lege habere possimus; sed spiritu ex fide, quo solo modo justitia ista obtinetur & spem justitiæ habere possumus. Expectant autem justificati quoque justificationem ratione continuationis.*

Gal. VI, 17. inquit Apostolus: τὰ λοιπὰ, κόπους μοι μηδεὶς 125.
παρεχέτω. Ἐγὼ γὰρ τὰ στίγματα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω. Hæc per modum adjurationis accipienda contendit Autor. Hinc paraphrasis ei sequens enascitur: *De cætero adjuro vos per stigmata J. C. quæ in corpore meo porto, ut molestias mihi amplius non faciatis, alioqui Christus Jesus vindex meus erit, cujus stigmata* (vincula puta & plagas) *porto.*

Essent plura, quæ heic legi mererentur. Sed paucis illa verbis absolvi nequeunt. Vide sis p. 83. 84. de *Galat. III, 19.* & p. 104. 105. de *Gulat. IV. 21—31.*

ENTRETIENS HISTORIQUES, OU DISSERTation sur cette queſtion, ſi l' Empereur Philippe a eſté Chrétien. i. e.

P. de la Faye Diſſertatio de quæſtione, utrum Imperator Philippus Chriſtianus fuerit?

Baſileæ, apud Jac. Bertſchium, 1690, in 8. Plag. $11\frac{1}{2}$.

EX hoc libello colligimus, *PITETUM*, Paſtorem & Profeſſorem Theologiæ Genevenſem, quæſtionem: *An Philippus Arabs Imperator Chriſtianus fuerit?* propoſuiſſe *P. FAYO*, Miniſtro quondam Reformatorum, poſt exuli, qui illam non *literis* tantum *amœbæis*, ſed & *Diſſertatione* hac *bipertita* ventilavit, ac ſententiam *affirmantem* contra Pitetum negantem operoſe defendit. *Parte* quippe *prima* adverſarii objecta diluere conatur, altera ſua contra eum ar-
P. I. c. 2. gumenta urget. Statuerat Pitetus, *Euſebium* de Chriſtianiſmo Philippi nihil certi compertum habuiſſe, ſed ex rumore tantum populari hæc, quæ *lib. VI. H. E. c. XXXIV.* leguntur, memoriæ prodidiſſe: τῶν κατέχει λόγος χριστιανὸν ὄντα, ὃν ἡμέρᾳ τῆς ὑστάτης τοῦ Πάσχα παννυχίδα, τῶν ὅτι τῆς ἐκκλησίας εὐχῶν τῷ πλήθει μεταςῆν ἐθελῆσαι· κτλ. i. e. *Henrico Valeſio* interprete: *Hunc* (Philippum,) *utpote Chriſtianum, fama eſt in poſtrema Paſchæ vigilia precationum in eccleſia participem ſimul cum reliquo populo fieri voluiſſe*, &c. Reſpondet Fayus, Euſebium famæ teſtimonio niti, non quoad Chriſtianiſmum Philippi, (de hoc enim ex epiſtolis *Origenis* aliisque monumentis optime ei conſtitiſſe,) ſed quoad hiſtoriam illam, quæ vigilia quadam Paſchatos contigiſſe ferebatur. Habere ſe enim rem eodem modo, ac ſi quis diceret: *Paulum*, ἐθνῶν ἀπόστολον ὄντα, *utpote Apoſtolum gentium*, (vel *qui gentium Apoſtolus erat*,) *fama eſt, literas dediſſe ad Senecam*; e quibus ſane verbis neutiquam conſequeretur, de apoſtolatu Pauli iſtum dubitaſſe, ſed tantum de commercio illius literario cum Seneca hæſiſſe ambiguum. Imo communem illam, ad quam Euſebius provocat, *famam* argumento eſſe, putat, neminem ævo iſto in dubiũ vocaſſe, quod Philippus Chriſtianæ fidei accesſiſſet. Putarat Antagoniſta, gentiles forſan hunc de Philippo rumorẽ fraudulenter ſparſiſſe, ut ægre facerent Chriſtianis, quibus dedecori fore vi-

deri poterat, quod hominem *tantis ſceleribus contaminatum* fratrem & communionis ſuæ participem habuiſſent. Regerit Fayus, non adeo *ſceleribus contaminatum* habitum eum eſſe gentilibus, cum & Licinius (*Capitolino* teſte) a Philippis originem ducere videri voluerit, & Gallieno imperante Callinicus panegyricum Philippi condiderit. Quod ſi gentiles monſtrum aliquod pudendum Chriſtiano cœtui obtrudere ſtuduiſſent, Caligulas, Nerones, Caracallas, Heliogabalos aptiores hanc in rem fuiſſe. Nec obſtare *Euſebii* locum, lib. IV. *de vita Conſtantini* c. 62. *ſolum Conſtantinum e Romanis Imperatoribus baptizatum hactenus*. Nihil enim hinc confici, niſi forte, quod Philippus morte præventus baptiſmum non receperit, quem multi Chriſtianorum eo tempore in vitæ ſuæ extrema differre ſolebant. Objecerat *Pitetus*, injuriam tamen fieri primitivæ eccleſiæ, ſi putridum id genus membrum, (innocui Imperatoris parricidam,) in eam receptum fuiſſe ſtatuamus. Hinc cum vitiis Philippi *Conſtantini Magni* aliorumque Chriſtianorum crimina æque horrenda contendit Fayus, ac concludit, *factum*, ex Euſebio ſatis conſtans, ejuscemodi ratiocinationibus *infectum reddi non poſſe*. Neq; ſi- P. I. c. 3.
bi negotium faceſſere aſſerit ſilentium *Eutropii*, *Victoris*, *Capitolini*, *Zoſimi*, de Chriſtianiſmo Philippi, cum partim brevitatis ſtudio, partim ex politicorum hominum genio, religionem Imperatoris ab iis omnibus prætermiſſam, perſuaſus ſit. Magis mirum videri poſſet, *Julianum* Apoſtatã, in libro, quo omnẽ, quam habuit, bilem in anteceſſores ſuos effudit, Philippo penitus peperciſſe. Autumat autẽ Fayus, id contigiſſe, ob brevius imperii Philippi tempus; qua etiam de cauſa idem *Julianus* Imperatores Severo & Gallieno interjectos, *Lampridius* omnes, quotquot Alexandrũ Severum ſubſequuti Aurelianũ anteceſſerunt, haudquaquam memorarint. Neque negat, apud veterum quam- P. I. c. 4.
plurimos Conſtantino Magno *primi Chriſtiani Imperatoris* gloriam tribui. Ideoq; ſigillatim explicat diverſa Patrũ loca, ac ſua cum ſententia conciliat. Generatim vero monet, Conſtantino titulũ illum competere, non quod primus Imperatorum Chriſto nomen dederit, ſed quod religioni Chriſtianæ tanta liberalitate atque fortitudine patrocinatus fuerit, quanta ante eum nemo Auguſtorum omnium. Uſu etiam receptum eſſe, ut reparator rei collapſæ, dogmatisve vertente tempore neglecti reſtitutor, primi conditoris ac autoris nomine ve-

nire ſoleat, quod tum aliis, tum inprimis Conſtantini exemplo probat, qui Chriſtianorum Imperatorum *primus* vulgo vocitatur, utut eandem noſtram fidem Chlorus quoque, Conſtantini parens, amplexus publiceque profeſſus ſit. Accedit, quod Philippus (dicente Capitolino) *impie*, *non jure obtinuerit imperium*, adeoque (ni Fayum conjectura fallat,) indignus a *Lactantio*, aliisque veterum habitus ſit, quem inter Imperatores Auguſtos recenſerent; quo pacto facile perceptu erit, cur non ei potius, quam Conſtantino Magno, *primi Imperatoris Chriſtiani* nomen conceſſerint. Sic enim *Smerdem* inter Perſarum Reges, *Demetrium* inter Moſcoviæ Duces, *Eduardum II*, inter Reges Scoticos, *Perkinum* inter Anglicos, *Bucoldum* inter Principes Monaſterienſes haud reponi notat. Graviſſimum dubium
P.I. c. 6. *ex ludis ſæcularibus* a Philippo factis enaſcitur. His enim Imperator ipſemet agnos immolare ſolebat Jovi, Junoni, Diti patri, Cereri, Parcis. V. *Zoſimum* l. I. c. 5. At quis hæc a Chriſtiano facta crederet? Nodum hunc ſolvit *Fayus*, dum credi vult, Philippum, non ſponte, ſed ut male quæſitum imperium firmaret, gentiliumque indignationem a ſe averteret, ludos illos milleſimo Vrbis Conditæ anno celebraſſe. Multa etiam in medium affert exempla Chriſtianorum quandoque paganizantium. Notari cupit vel maxime, nec *Honorium*, utut Chriſtianū, religioni ſibi duxiſſe, quominus ſæculares ludos ederet, cum tamen longe paucioribus Gentilibus imperarit, quam Philippus. Provocaverat *Pitetus* ad *numiſmata* Philippi. Reſpondet *Fayus*, numum Philippi junioris, in quo Imperator ſceptrum tenens & verſus templum Palatinum reſpiciens viſitur, nihil contra ſe facere. Potuiſſe enim Chriſtianum Imperatorem templum iſtud ingredi, non ut ſacrificaret, ſed ut ſceptrum Imperatorium aut inſignia conſularia illic acciperet. In templis quippe Romanis, ut non ſacra tantum, ſed & alia publica negotia peragerentur, fuiſſe moris. *Arcam Noæ*, quam in Philippi numo offendiſſe ſe credidit *Strada*, ad palatii formam propius accedere fatetur, ideoque illum pro ſententia ſua allegare veretur. Quod ſi forte objicerentur alii, ubi vultus Imperatoris, *Martis* figuræ affictus, hac epigraphe inſigniretur: MARTI CONSERVATORI, reſponſionem in promtu habet, a provinciis civibusve gentilibus eos percuſſos fuiſſe, adeoque hinc æque bene Philippi ſuperſtitionem ethnicam probatum iri, ac ſi quis

Conſtan-

Conſtantinum Magnum Chriſtianum fuiſſe negaret, eo quod numiſmata eo imperante cuſa apud *Triſtanum* aliosque repræſententur, ubi Hercules leonis jugulum frangens cernitur cum inſcriptione: HERCULI CONSERVATORI; aut Jupiter dextra globum, ſiniſtra ſceptrum tenens, adjectis vocibus: JOVI CONSERVATORI; aut Sol, cum epigraphe: SOLI INVICTO; aut denique Iſis cum ſiſtro & lemmate: VOTA PVBLICA. Argumentum quo- P.I. c. 7.
que ab ἀποθεώσει Philippi contra ejusdem Chriſtianiſmum petierat *Pitetus*. Iſtud refellere nititur Fayus exemplis Principis non unius ab idolorum cultu alieniſſimi, a Gentilibus tamen inter Deos ex more veteri relati, præſertim *Conſtantini Magni*. De eo enim *Eutropius* l. X. c. IV. n. 13. inquit, *Atque inter divos meruit referri*, quod eſt, *Paanio* metaphraſte, ὁ μὴ ὢν συνηριθμήθη τοῖς θεοῖς, actu ac reapſe *inter deos relatus eſt*. Eadem ratione Fayus explicat vocem *mereri*, & interpretationem ſuam non paucis veterum locis confirmat. Idem conſecrationis honor Conſtantini ſucceſſoribus exhibitus; Valentinianus autem II. ultimus demum fuit, quem inter Deos retulerunt Romani.

Partem Diſſertationis priorem ἀνασκευαστικὴν excipit altera κατασκευαστική. Urgetur heic inter alia, Philippi uxorem *Marciam* P. II. c. 3.
Otacillam Severam ad Chriſtianā fidem ab Origene converſam fuiſſe, uti patere videatur ex iis, qui Patris illius (in convertendis gentilibus admodum felicis) *epiſtolam ad Severam* inſpexerunt ac laudarunt. Imo ad *Philippum* ipſummet literas dedit Origenes, ſi fides *Euſebio* l. VI. Hiſt. Eccl. c. 36. Cum vero Ariſtides itidem, Quadratus atq; Juſtinus libros ſcripſerint ad *Hadrianum* & *M. Aurelium*, nec tamen hinc conſequatur, Chriſtianos hos fuiſſe; obſervat Noſter, triumviros illos id feciſſe, ut vel eruditos Principes iſtos oblectarent, vel Chriſtianis infenſos placarent; neutra vero de cauſſa Origenē ad Philippum, indoctum plane, nec Chriſtianis ullo modo infeſtum, ſcribere potuiſſe. Ea propter probabile eſſe, Origeni cum Philippo *ob communē religionem* tantā familiaritatem interceſſiſſe, ut literas ad eum exarare ei licuerit, quibus Imperatorem in dogmatibus ſalvificis inſtrueret magis atque certiorem redderet. Argumentum aliud inde derivatur, quod *Se-* c. 4.
natus Romanus in electionem Philippi *difficulter*, nec niſi poſt mortem *Marcii*, ut & *Hoſtiliani*, conſenſerit; non tam, quod odiſſet Gordiani

diani interfectorem, (cur enim *Othonem*, *Vespasianum*, *Severum*, *Macrinum*, *Diocletianum*, ejusdem criminis reos, imperii Romani habenas capessere passus fuisset?) sed quod fortassis a *Christiano homine*
c. 6. sacra sua funditus eversum iri metueret. Nec nullius momenti est ratio *a pacato statu*, quem Philippo regnante res Christianæ obtinuerunt, desumta. E Christianismo quoque Philippi deducit
c. 7. Fayus caussam, cur *Decius*, quem non ambitiosum, nec aliis sceleribus obnoxiū, maximo vero opere superstitiosum fuisse probare sata-
c. 8. git, *Philippum* occiderit & dirissimam in Christianos *persecutionem* instituerit; unde *Hieronymus* in *vita Origenis* scribat: *Crudelitas persecutionis adversus Christianos insurrexit, eo quod in Philippi reli-*
c. 9. *gionem desæviret* Decius. Cum etiam legem sanxerit Philippus, in codicem Justinianæum postmodum relatam: *Poetæ nulla immunitatis prærogativa juvantor*; Autor quærit, undenam tantum Imperatori in *poetas* odium? Non certe ex unius alteriusve satyris in eum forsan scriptis. Quo enim jure omnes privilegiis exui potuissent, cum pauci modo pœna hac digni essent? Id ergo factum, quoniam poetæ gentilium theologi erant, quos non potuit non odisse Impe-
c. 10. rator Christianus. Notatu porro dignissimum est, quod, cum ludos sæculares faceret, *munera* quidem ediderit, *sacrificia* vero nulla adjecisse videatur, plane uti postea ab *Honorio* factum est. Sic enim Orosius: *Philippum Capitolium ascendisse & sacrificia immolasse more majorum, nullus autor ostendit.* Sane *Capitolinus* in vita Gordiani III. circa finem fera animalia quidem & gladiatorum fiscalium paria enumerat, quæ Philippus ludis sæcularibus exhibuerit, de sacrificiis vero nihil addit. At inspicienti locum patebit satis, ex silentio ejus hac in parte parum probationis sperari debere. Longe majoris ponderis est, quod *Zosimus* ludos a Philippo factos tacuit, cum sæcularium catalogum texeret, loco superius allegato. Namque non alia ratio subesse censetur *Fayo*, quam quod ethnicus ille ludos a Philippo absque sacrificiis celebratos ne memoria quidem aut ludorum
c. 11. secularium nomine dignos putarit. Tandem autoritate ac consensu *Eusebii*, *Hieronymi*, *Orosii*, *Vincentii Lerinensis*, *Cassiodori*, *Jornandis*, *Nicephori*, *Ottonis Frisingensis*, *Abulpharaji*, *Læti*, *Erasmi*, *Bucholceri*, *Funccii*, *Hornii*, *Valesii*, *Wetstenii*, *Polterii*, suam opinionem tuetur. Atque hæc sunt contenta præcipua dissertationis epistolicæ, Lau-

cæ, Lausannæ 3. Junii 1686 ad Pitetum scriptæ, ineunte vero hoc anno Basileensibus typis vulgatæ, ac tot πυρέργοις, aut, si mavis, *locis communibus* historicis selectioribus, quos lectu haud injucundos fore confidit Autor, refertæ, ut plures prolixioresve abs eo desiderare iniquissimum foret.

DOCTRINÆ AUGUSTINIANORUM THEOlogorum circa V Propositionum materiam Expositio, Articulis V. ad Alexandrum VII. olim transmissis comprehensa, nunc Alexandri VIII. judicio denuo subjecta: excussa & refutata per Joannem ab Isselsteyn Lovaniensem Theologum.

Coloniæ, typis Balth. van Egmont, 1690, in 4.

Constat plagulis dimidiatis 11.

DE controversia circa quinque propositiones sive doctrinam *Jansenii* de gratia, tot annis in Gallia acerrime agitata, tractatus plurimos in Actis nostris ab aliquot annis recensuimus, eos maxime, qui *D. Antonii Arnaldi*, vel ejus amicorum & discipulorum stylo, Gallice in Belgio editi frequentes ad nos pervenerunt, raro allatis, qui iis oppositi fuissent. Nuper vero adepti sumus libellum, quem producimus, Autoris nobis huc usque parum noti, cui præfixa est approbatio *Nicolai du Bois*, *Sacrarum literarum in Academia Lovaniensi Professoris primarii & librorum censoris* d. 2. April. h. a. data, in qua *conducibilem & opportunum hoc tempore libellum hunc esse* censet, *ad dissipandos vanos rumores, quos de approbatione Romana quinque ancipitium articulorum ab iis, qui se Augustini discipulos nominant, conditorum, tam vane quam glorioſe nonnulli spargant.* Patet hinc, quarum partium sit Censor, quanquam id nobis jam A. 1689. innotuerit, ex Apologia pro decreto Lovaniensi & Duaceno, sub nomine *Gerii* edita, quam in Actis d. a. p. 227. enarravimus. *Expositionem*, cui *Isselsteynius* respondet, non vidimus; ex hac refutatione tamen & ejus contenta haud difficulter percipiuntur. Haud multum tractat Autor de dogmatibus, sed calumniæ & impudentiæ accusat eos, qui post Pontificum priorum decreta, illi, qui nunc clavum tenet,

moleſtiam exhibeant, negare audentes, fuiſſe unquam hæreſin, quæ vocatur *Janſeniana*, & jactantes, quod articuli a ſe miſſi Romam approbationem invenerint. Hos vero Doctores *Proteos* vocat, *in omnẽ formam verſatiles, lupos ovina pelle tectos*, imo *lycanthropos*. Addit excuſationem, quod tacentibus Jeſuitis, quos *Janſeniſmi monſtrum in cunis ſuffocaſſe, & renaſcens ferro & face perſecutos eſſe, & quotidie ſtylo ſcriptisque innumeris confodere* ſcribit, ipſe loquatur & calamum arripiat. Laudat tamen ex illa Societate *Iſaacum de Bruyn*, qui *Martinum Henricum de Swaen*, theſibus menſe Novembr. 1689. Lovanii defenſis, de falſa Romanæ approbationis gloriatione convicerit; ſibi tamen ſupereſſe ait, quæ Pſeudo-Auguſtinianorum errori, indies latius proſerpenti objiciat. Caput diſputationis eſt de Reſcripto ſive *Brevi* Alexandri VII. Pontificis, A. 1663. d. 29. Julii ad Præſules Galliæ dato, quod a Janſeniſtis veteratorie allegari ſcribit, ipſe integrum p. 23. exhibet. Refert ex narratione *Ferrerii* Jeſuitæ, quomodo poſt condemnatas jam quinque Janſenii propoſitiones, & ſubactam in Gallia Janſeniſtarum factionem, proſcriptisque ex regno ejus anteſignanis & inter hos *Arnaldo*, *Miramontius* Præſes Toloſanus, collatis cum Ferrerio & *Annato* Jeſuita, qui Regi tunc a confeſſionibus erat, conſiliis a Rege impetraverit, ut exules ad tempus aliquod certisque conditionibus Lutetiam revocarentur, & colloquium inter *Gilbertum* Convenarum (Cominges) Epiſcopum, adjuncto ei *Ferrerio*, & ex parte exulum *Lalanium* & *Girardum* inſtitueretur, eo fine, ut diſſidentes Pontificiis & Regiis decretis obtemperarent, & Janſenii dogmata aperte rejicerent. In illa collatione Janſeniſtæ, quos vocant, quinque articulos obtulerunt, in quibus ſententiam ſuam, quam Thomiſticam vocabant, profitebantur, ſubdole quidem & fraudulenter, ut Autor judicat; indeque Ferrerium, ut cavillis occurreret, quinq; alios articulos conſcripſiſſe narrat, quos p. 28. & ſeq. exhibet, & nos haud invitis, ut ſperamus, lectoribus adſcribimus. (1) *Præcepta Dei hominibus juſtis, volentibus, & conantibus ſecundum præſentes, quas habent, vires, non ſunt impoſſibilia, quando ea non ſervant; adeſt enim illis actualis atque interna Chriſti gratia, cum qua poſſunt abſolute illa ſervare; licet deſit iisdem ratia per ſe efficax, ſine qua illa nunquam obſervant.*

(2) *In*

(2) *In ſtatu naturæ lapſæ datur actualis atque interna Chriſti gratia, cui homines ſæpe reſiſtunt, & impediunt, quo minus habeat effectum, ad quem vires tribuit vere ſufficientes. Nunquam tamen reſiſtitur gratiæ per ſe efficaci, ſine qua bonum opus non fit.*

(3) *In ſtatu naturæ lapſæ ad merendum & demerendum non ſufficit libertas a coactione, ſed requiritur libertas a neceſſitate.*

(4) *Falſum eſt atque hæreticum aſſerere, Semipelagianos in hoc erraſſe, quod dixerint, actualem Dei gratiam ad ſingulos actus pietatis neceſſariam, talem eſſe, cui voluntas poſſit obtemperare, aut refragari. Omnis enim actualis Chriſti gratia tam efficax quam ſufficiens eſt hujusmodi, ut huic poſſit homo diſſentire.*

(5) *Chriſtus pro omnibus omnino hominibus mortuus eſt; voluitque ſalutem æternam reproborum voluntate antecedente, non autem abſoluta & conſequente: deditque pluribus eorum auxilia gratiæ, cum quibus ſalutem conſequi poterant; non tamen gratiam efficacem, ſine qua nemo ſalutem conſequitur.*

Hos articulos, quanquam *Lalanius* & *Girardus* approbarent, cæteri tamen interpolari & mutari alicubi cupiebant, neque poſt novem menſium diſceptationem conveniri cum illis potuit: unde relatio tandem Romam ab *Epiſcopo Convenenſi* facta eſt, cui articulos ab utraque parte compoſitos, illos certe, quos Janſeniſtæ conceperant, adjunxit. Pontifex habita deliberatione decrevit, ut articulorum nulla mentio fieret, ſed ad Epiſcopos Galliæ reſcriberetur eo ſtylo, ut ad obtinendam inter partes concordiam, aut potius ad redigendos ad obſequium omnes contradicentes, ultimam manum admoverent, implorato, ubi opus eſſet, brachii regii auxilio. Ex hoc *Brevi*, quod ſupra indicavimus, Auguſtiniani illi, ſive Janſeniſtæ (nos ſane his nominibus ſine præjudicio utimur) in Expoſitione ſua ad Pontificem miſſa hæc verba allegaſſe perhibentur: *Illud non mediocri gaudio animum noſtrum perfudit, quod literis ex Gallia recens allatis accepimus, illorum indies creſcere numerum, qui recta ſapiunt ——— ad ſaniorem doctrinam inducti.* At hic vehementer indignatur *Iſſelſteynius*, quod verbis *Brevis Pontificii* peſſima fide uſi ſint, & hiatu per lineolam ſubdole notato fucum fecerint, quaſi ſyllabæ aut voces quædam nihil ad cauſam facientes, compendii & tem-

poris gratia extritæ esse viderentur. Verum, ait ille, quot omissæ sunt syllabæ, tot celantur malæ causæ plagæ. Integrum igitur locum adscribit: *Illud autem non mediocri gaudio animum nostrum perfudit, quod literis ex Gallia recens allatis accepimus, illorum indies crescere numerum, qui recta sapiunt, præfatis constitutionibus sese ultro subjicientes; illorum vero decrescere, qui a veritate auditum avertunt, & variis inanium interpretationum argumentis decepti, decretis Apostolicis refragantur. Is fuit egregius sane laborum vestrorum fructus, majoris scilicet & potioris partis, ut multi, iique cæterorum nomine primarii, exemplo vestro, consilio & opera ad saniorem doctrinam inducti, ea qua par est (ut credimus) animi demissione, sese paratissimos exhibuerint, ad illa omnia præstanda, quæ ipsis a sede Apostolica præscribentur.* Ex his & sequentibus apertissimum esse censet Autor, Pontificem nullam ne mentionem quidem, nedum approbationem articulorum a Jansenistis compositorum feciſſe; esse etiam, qui verisimiliter negent, lectos illos Pontifici fuisse. Ejus vero prudentiam & suspicionem de obstinatione hominum, eventu probatam dicit: minime enim impetrari ab illis potuisse, ut Pontificis jussui obtemperarent, aut a versipelli calliditate & perfidia, quam apud Gallos in proverbium abiisse dicit, recederent. Hæc vitia nominatim *Arnaldo* impingit, nec pauca ex thesibus *Bruyni* adscribit, quibus dicta confirmet, ad quæ *Arnaldus*, si vitam produxerit, non pauca forte regeret. Pungit inde Autor *Convenensem* etiam Episcopum, & apertius *Alectensem*, ut Jansenismo faventes. Sugillat quoque Lovanienses Theologos quosdam, quod in suscipiendis decretis Pontificum, Jansenii doctrinam damnantibus, tergiversentur, & illius causam proscriptam esse non agnoscant, sed argumentis Thomisticis tueantur. Taxat etiam pruritum addiscendi linguam Gallicam, & legendi libros pro Jansenio editos, & quod omnia *Arnaldi* veluti ex tripode dicta magistri & tyrones adoptent, illiusque libros manibus versent, novosque catechismos concinnent. In universum argutias, fucos & offucias Jansenistarum accusat, speciatim quod agnoscere nolint, censuram adversus *Lessium* Jesuitam latam, decreto Sixti V Pontificis A. 1588. antiquatam esse, ejusque verba improbe cavillentur. Nec minus culpat, quod tot libros de hac causa Gallice edant, quibus plebem in partes transducant, & Calvinianos, quos

quos vocat, exhilarent, qui hac pugna inter Catholicos tanquam inter Cadmeos fratres lætentur. Novum Testamentum versione sua veneno infeciſſe eos statuit, ut jam non Christi sed Jansenii testamentum sit, ideoque a *Richardo Simone*, quem eruditissimum criticum vocat, recte cum Lutheri versione comparari. Reprehendit, quod etiam Patrum libros Gallice versos edant, & ad Lutheri & Calvini exemplum, ut loquitur, meretricia eloquentia veritatis semina opprimant. Notat etiam, magna victoriæ spe in propagandis erroribus illos versari, quia Catholicorum nomen præ se ferant. Laudat post alia *Martinum Steyardum* Doctorem Lovanienſem, quem Autor Apologiæ in Actis hisce A. 1689. p. 233. relatæ, cum *Francisco Lupo* Romam missum fuisse scribit, ut Lovanienſis censuræ in Jesuitas confirmationem procuraret; resipuisse enim hunc dicit, & Jansenii doctrinam pro condemnata & proscripta agnovisse, indeque Pontificis & Regis Hispaniarum favorem expertum esse. Ad hujus imitationem alios provocat, magna, si obsequantur, commoda ostentans. Quod si non pareant, negat illos pro genuinis filiis Ecclesiæ & communis patriæ haberi posse; spurios potius & adulterinos mansuros esse. Apponit formulam, qua quinque propositionum condemnationi subscribant: *a quocunque autore, etiam Jansenio, inque ejus sensu assertæ esse reperiantur;* hæc enim verba inseri postulat. Vehementer exaggerat, quod duorum Pontificum, quasi in quæstione facti errassent, decreta oppugnare non desinant. Fallaciam *Expositionis* ostendit, duasque eam facies habere dicit, Thomisticam unam, Jansenianam alteram; nec referre, quod *gratiæ necessitantis* vocabulo abstineant, cum eam reipsa asserant. Quamvis vero Jesuitarũ causam a se non agi dicat, qui se strenue defendere ipsi noverint; negat tamen, ullius Jesuitæ in hac materia sententiam damnatam esse. *Oppugnata est*, ait, *armis omnibus Ludovici Molinæ doctrina tanto tempore, a tam doctis, tam strenuis, tam potentibus adversariis; & post tot certamina evasit victrix, quia non victa. Nulla est inter Jesuitas ingeniorum servitus: non adiguntur jurejurando ad certa placita: neque propter clamores hos tuos* (Arnaldum alloqui videtur) *sapientissimus illorum Præpositus Generalis certa quædam capita præscribet ab omnibus Professoribus docenda, quamdiu eum ad hoc major autoritas non adegerit.* Addit in eundem sensum plura, & eos, qui

qui Jesuitas Pelagianismi accusent, cogi dicit, ut alium singant Pelagium, quam qualem depinxit Augustinus, alium etiam *Cassianismum* excogitent. Notat, non solum convictum esse, quem supra nominavimus, *Swaenium* a *Bruyno*, sed & *Gummarum Huyghens* a *Philippo de Vos*. Acri tandem sale conspergit Apostrophen Expositionis ad Pontificem, ejusque autores & paria sentientes omnino illos esse statuit, quos Alexander VII, in Constitutione ad Episcopos Galliæ, reos pronunciet *hæresis Cornelii Jansenii in Gallis præsertim serpentis, ab Innocentio X prædecessore suo fere oppressæ, & ad instar tortuosi colubri, cujus caput attritum est, in varios gyros & cavillationum deflexus euntis, quam & ipse altero Pontificatus sui anno extinguere conatus fuerit.* Unicum itaque remedium superesse ad pacem & conciliationem dicit *Issel Steynius*, formulæ illius subscriptionem.

TROISIEME DENONCIATION DE LA Nouvelle Heresie du Peché Philosophique.

id est,

Tertia Denunciatio hæresis novæ de Peccato Philosophico, cum refutatione literarum, quas Jesuitæ de illa materia ediderunt. Accessit Annotatio ad Mandatum Episcopi Lingonensis de thesi Divionensi.

A. 1690, in 12. Plag. 4.

NOndum circumactus est annus, cum primam Denunciationem A. 1689. p. 620. in Acta nostra retulimus: Secunda hujus anni mense Julio, p 329. producta est: Tertiam nunc exhibemus. Rarum itaque vividæ & actuosæ senectæ exemplum exhibet *D. Arnaldus*, qui autor Denunciationum habetur, suisque cœptis acerrime insistit. Quid ad primam ejus Denunciationem Jesuitæ Lovanienses responderint, ex modo allegata ejusdem responsi refutatione, i. e. Denunciatione secunda, intellectum est. Alius vero respondendi modus, suo & aliorum Jesuitarum nomine, placuit Jesuitis Parisiensibus,

bus, edita nempe ad Denunciationem primam (dissimulata secunda) epistola, ipsi Autori inscripta. Hi diverso a Lovaniensibus instituto, & modestius scribunt, & defensionem thesis Divionensis non solum omittunt, sed & palam eam improbant & execrantur. Hæc tamen ipsa differentia inter duo Collegia Jesuitica, suspecta est Denunciatori, ut de utriusque candore dubitet; plura vero alia habere se credidit, quæ Parisiensibus regereret. Ad illos enim præsens hic tractatus per modum epistolæ dirigitur, & literæ illorum particulatim & verbotenus exhibentur & examinantur. Exorsi sunt Jesuitæ a gratiarum actione, quod Autor indicaverit thesin Divionensem, cujus fama ob loci incelebritatem, absq; illius industria ad se vix pervenire potuisset: laudant itaque fervidum zelum, quod hæresin istam prorsus novam, & vix nascentem in angulo provinciæ illius & collegii detexerit. Verum Autor demulceri se hoc palpo non finit, negatque se primum hæresis indicem fuisse, cum jam anno 1687. mense Martio Doctor Lovanienſis thesin Divionensem publicæ censuræ subjecerit, idemque anno 1688. mense Majo iteraverit. Acceptat inde Parisiensium confessionem, qua testantur sibi non minus insolitum & periculosum visum fuisse dogma illud, quam Denuncianti, imo illico ab eo se abhorruisse. Monet tamen, hoc Jesuitis, quorum nomine indefinite scribunt Parisienses, quicquid etiã hi sentiant, non convenire, certe nec Divionensibus, nec aliis in Belgio, qui abhorrere a thesi non potuerint, cujus sententiam ipsi plurimis vicibus, ut in secunda Denunciatione demonstraverit, a multis annis in suis thesibus expressissent. Miratur, quod Parisienses, si horrorem visa socii sui thesi conceperint, per sex menses tacere, quam periculo ex propagatione erroris, ab ipsis jam agniti, occurrere maluerint. Quod enim oblivione sepeliri illũ potuisse jactitent, sibi credibile esse negat; nec tam obscurum esse Divionensis urbis & Collegii nomen, ut id sperari potuerit. Non magis locum habere, quod tempore se ad inquirendum exclusos esse dicant: neque enim sex menses, sed decem vel duodecim dies solum requiri, intra quos Parisienses explorare potuerint, quæ Divione acta essent. Rejicit quoque, ut vanæ gloriolæ affectationem, quod se conjeciſse scribunt, Denunciationem illam, ut alias contra Jesuitas sparsis libellis factum sit, cito in oblivionem & contemtum venturam esse. Econtrario Autor duratura talia scripta ad

posteri-

posteritatem esse ominatur, exemplo eorum, quæ sub titulo *Literarum Provincialium Montaltii & Wendroquii* dudum prodierunt. Veriorem itaque silentii rationem illam esse putat, quod Jesuitæ speraverint, defendi thesin, aut saltem condemnationem ejus evitari posse. Cum vero contrarium ex amicis intelligerent, & exitium Societatis metuerent, si ad defensionem socii animum obfirmarent, tum demum ad hunc deserendum coactos, & ad epistolam hanc edendam progressos esse, qua thesin improbare videantur, observantes etiam, thesin istam, ut ipsi scribunt, Parisiis in urbe & aula pipulo differri, & fœminis quoque confabulandi materiam præbere. Professi itaque sunt in epistola pluribus verbis, se minime hæresin illam novam in morum disciplina probare, & sententiam, quam verbis Denunciatoris referunt, prorsus rejicere, & pro hæresi impia & execrabili cum omnibus principiis & sequelis suis habere, *quatenus scilicet thesis illa per se & sine relatione ad alia Professoris Divionensis scripta intelligatur.* Nolle se illum ullo modo defendere, si deprehendatur malum illum sensum, a Denunciante indicatum, in animo habuisse, nec positive condemnasse; alium etiam quemcunque suæ Societatis, qui idem faceret, pariter absq; ulla tergiversatione a se rejectum iri. Postulant inde ab Autore, ut condemnationē thesis apud Pontificem & Præsules Galliæ urgeat: illi enim sese subscripturos esse, sine omni æquivocatione, distinctione aut contraria protestatione in secreto peracta (quod a Jansenistis factum esse innuunt:) rogant denique, ut vel unica hac vice in tota vita sua bonam Jesuitarum fidem agnoscat. Quam parum vero hac obtestatione apud illum effecerint, libellus hic satis superque ostendit. Perstringit eos ab initio, ut dicere cœpimus, ob excogitatas falsas tacendi & loquendi rationes, inter alia etiam ob id, quod fœminis invidere notitiam rei videntur; negat enim pietati convenire, ut sexus ille a præcipuorum fidei capitum intellectu excludatur. Maxime reprehendit, quod thesin Divionensem non verbotenus, sed ex interpretatione solum Denunciatoris, epistolæ suæ inseruerint: quod astute factum esse dicit, ut lectoribus insinuarent, ac si Autor thesin Divionensem maligne retulerit; cum tamen sententiam ejus fideliter, licet verbis Gallicis & magis popularibus expresserit, adductisque exemplis illustraverit. Oppugnat additamentū Parisiensium de aliis Jesuitæ Divio-

Divionensi, scriptis; neque enim de illis agi ait, sed de thesi plane clara & liquida, optima fide & Latine, ut scripta est, relata. Rhetoricari etiam illos indicat, cum sensum thesis a Denunciatore conceptū damnant, quasi is a Jesuitæ sententia diversus sit: condemnationem itaque, quam proponunt, non nisi hypotheticam esse; nec plus valere, quod de aliis scriptis Divionensis Jesuitæ reservarunt, aut cum de principiis & sequelis theseos loquuntur. Negat se scripta alia Divionensis unquam vidisse, aut ut ea consuleret, obligatum fuisse, cum thesis manifestissima publice extaret. Principium commune inter dogmata Jesuitarum esse, *quod ad peccatum formaliter requiratur notitia malitiæ, & quod nemo peccet, nisi quatenus sciat & intelligat malitiam peccati: Nullum esse peccatum formale, nisi conscientia hic & nunc judicet de malitia: Conscientiam circa illicita intrepidam excusare a peccato.* Hæc atque similia omnia cum sequelis suis diserte rejici a Jesuitis debere, si sincere agere velint. Quod vero a se petant, ut apud Pontificem & Præsules Gallos thesis condemnationem procuret, id ad ipsos pertinere dicit, & instanti congregatione Cleri Gallicani opportune fieri posse. Post hæc, (quæ ad caput rei spectant) Jesuitæ probaturos se alio scripto esse receperant, (1) quod ante thesin Divionensem nullus Jesuita doctrinam illam foverit, omnes potius diserte rejecerint. (2) Quod nullum admittant principium, ex quo illa sequatur. (3) Quod principia Jesuitarum illi directo sint opposita. (4) Quod ex solis principiis Jesuiticis thesis illa solide & absque errore refutari possit. Hæc omnia falsissime jactari asseverat Autor, & summam inscitiam scriptori epistolæ imputat, quem *Buhursium* esse existimat, Theologiæ rudem, criticum linguæ Gallicæ scrupulosum & ineptum, Vaugelasii exscriptorem. Ad monitum epistolæ adjectum, quo Autorem verbis quidem parum mitibus ad restabiliendum commercium charitatis invitant, & scandali reparationem postulant, quod thesin paucis scholaribus cognitam cum periculo legentium propalaverit, nec potius Superioribus indicaverit, & alia ejusmodi; secundæ suæ denunciationis contenta regerit, & denuo prolixe ostendit, neque occultam thesin, neque sine antidoto a se productam, neque consultum fuisse, ut rem ad Superiores deferret, cum Jesuitæ nec Episcoporum jurisdictionem agnoscant, neque censuras Pontificias revereantur; quod

exemplo recenti probatum it, dictum Jesuitarum allegans, quo condemnationem *Estrixii* Romæ factam factioni Jansenisticæ attribuerint. Recte igitur & eximio cum fructu denunciationem a se publicatam esse arbitratur, quia jam in execrationem publicam adductus sit pessimus error, & ab ipsis Jesuitis condemnatus. Ad criminationem adversus dogma Arnaldi de gratia hic nihil affertur, sed ad libellum Gallicum provocatur, cui titulus est: *Recriminatio Jesuitarum in retractatione novæ hæresis de peccato philosophico, calumniæ convicta.* Reparationem honoris sibi justius a *Buhursio* deberi contendit, autore atrocis calumniæ in libello A. 1668. sub titulo: Epistola ad magnatem quendam in aula (*Lettre à un Seigneur de la Cour*) publicato. In hoc enim Jansenistis seditionis crimen imputatum esse notat, additis duobus apertis mendaciis de scripto cujusdam *Brussii*, qui conjuratos, quos a funda (*la fronde*) cognominabant, animaverit, & de Archiepiscopo Senonensi *Gondrinio*, quod legionem Hibernorum Regi militantium ad internecionem cædi curaverit. Addit Autor, statim quidem refutatum *Buhursium* fuisse, & tunc conticuisse; eundem tamen tam impudentem fuisse, ut post annos XVII, in opusculorum suorum fasciculo, A. 1684. cum privilegio Regis recuso, veteres illas nugas nulla aut futili cum emendatione recoxerit. Ad votum, quo Jesuitæ epistolam finiunt & Autori meliorem mentem apprecantur, hic illis haud dissimile reponit. Aggreditur inde aliam epistolam ab iisdem Jesuitis aulico cuidam inscriptam, in qua Divionensem socium pluribus & liberius excusant, & ex hypothesi solum disputasse eum contendunt, si nempe peccatum, quod philosophicum vocant, ab aliquo committatur; quod tamen fieri posse negasset. Ista omnia operose refellit rejicitque Autor, & quod peccatum tale committi posse Divionensis statuerit, ex ipsa thesi, & ex *Reuxii* in secunda Denunciatione allegato scripto, speciatim ex vocula illa *tantisper*, de cujus omissione Lovanienses expostulaverant, argumentatur; deinde alia in epistola hac secunda sibi impacta convitia removet. In edicto Episcopi *Lingonensis* (Langres) d. 19. Mart. hoc anno ad Pastores diœcesanos edito, quod sub finem libelli proponitur, desiderat, quod non nisi Jesuitarum relationem secutus esse videatur, neque denunciationem Autoris legerit, cum illam perperam vocet *epistolam circularem.* Acceptat interim, quod in edicto suo aperte testetur Episcopus, Jesuitas viva voce & scripto culpasse & condemnasse thesin Divionensem, & quod ab autore ipso retractata sit, affirmasse; unde nullius valoris esse colligit, quæcunque pro excusatione thesis in epistolis suis attulerint.

ULRICI HUBERI, SUPREMÆ FRISIORUM Curiæ Ex-Senatoris, Prælectionum Juris Romani Pars III. quæ est ad Libros XXXI. posteriores Pandectarum.

Franequeræ, apud Henr. Amama & Zach. Tædama, 1690, in 4.

Constat plagulis 10½.

PRælectionum Juris Huberianarum, quarum Pars I *Mense Septembri 1688. pag. 464*, Pars II vero *Anni proxime præterlapsi M. Junio pag. 302.* a nobis commemorata fuit, Tertium nunc & ultimum Tomum exhibemus, reliquis ordine quidem, nequaquam autem elegantia aut accuratione posteriorem: de quo tamen vel ideo pauciora habebimus dicenda, quod pleraque omnia, quæ de istis perhibuimus, huc pariter quadrant, quorum adeo repetitione non erit opus. Nimirum & hic id maxime sategit Nobilissimus Autor, ut theoretica & humaniora passim ad usum attemperaret, historiisque rerum judicatarum illustraret: quas ipsas quidem ut in medio mox orationis cursu interseret, cum aliorum, tum *Antonii Mornacii* potissimum exemplo inductum semet profitetur. Nil adeo nobis superest, quam ut, ceu olim quoque facere consuevimus, in gratiam Lectoris ex allegatis istis Decisionibus nonnullas, quæ præ cæteris in oculos incurrerunt, velut speciminis loco, excerptas communicemus. Sic itaq; per sententiam decisum ac pronunciatum esse fertur, Hypothecæ generali tacitæ non eximi res necessarii usus, utut per *l. 6. D. de pign.* excipiantur a generali expressa *pag. 16. a.* Mulieris hypothecam ratione bonorum paraphernalium non incipere, nisi postquam vir res ejus alienaverit, vel pecuniam consumserit, aut ab uxoris debitoribus acceperit, *ibid. b.* Magistratus municipales in bonis Quæstorum & Collectorum, quos ipsi constituerint ad fiscales reditus administrandos aut colligendos, non habere privilegium

inter hypothecarios *pag. 34. a.* Non omnia, quæ rebus venditis affixa sunt, emtori cedere, v. g. domunculam seu caveam suibus ovibusve continendis destinatam, si mobilis sit, utut ædibus affixa: at e diverso quædam etiam non affixa illum sequi, uti sterquiliniũ, si agri nutriendi, non commercii causa habeatur, *pag. 74 b. seq.* Venditoris creditores, qui pecunias ab emtore acceperunt, re vendita deinceps evicta, ad evictionem præstandam non teneri, nisi ex promissione speciali, *pag. 84. b.* Lenones ut testes citatos non modo dubiæ fidei, sed ne audiendos quidem esse, *pag. 147.* Affinitate licet soluta, durare tamen privilegium, quo non cogitur privignus testimonium dicere adversus novercam, *pag. 156.* Testes in perpetuam rei memoriam jam examinatos, ubi causa dein ventiletur, iterum si haberi possint, examinandos esse, *pag. 166. a.* Eum qui sponsalia futuri temporis contraxerat sub hac conditione, *ne mulier ipsum in judicio unquam conveniret, quamdiu non ambiret aliam nuptiarum causa*, non obstante hac stipulatione valide conveniri posse, *pag. 180. a.* Maritum sine consensu uxoris, & obligationes ejus aliis cedere, & superficies ipsius rusticas aliis vendere valere, *p. 267* Filium familias veniã ætatis impetrare non posse, nisi prius a patre sit emancipatus, *p. 292. b.* Matre tutrice ad secundas nuptias transeunte, non legitimæ tutelæ locum esse, sed dativæ, *p. 294. b.* Ad postulandum non admitti prodigos, quibus bonis interdictum est, *p. 314.* Clausulam *nuncupativi* aut codicillarem non sustinere testamentum, cujus testator defecit, dum testes subscribebant, si id testibus prælectum non sit; sed eum mori intestatum, *p. 321. a.* Validum esse testamentum reciprocum viri & uxoris, in quo testes adhibiti fuerant mater Testatoris, cum duabus sororibus & fratre Testatricis, *p. 323. b.* Quamvis testamentũ prius ita per posterius tollatur, ut tametsi posterius deinde sit rescisũ, prius tamen inde non convalescat: nihilominus si posterius crematũ fuerit, adeoq; plene constare nequeat, an rite id per omnia factum esset, prius adhuc integrum existens valere, *p. 340. b.* Heredem ex certa re scriptum, quæ in ejus commercio non sit, deficiente coherede nihilosecius jure accrescendi portionem deficientis capere, *p. 349. a. & 386.* Testamentum a milite, durante quidem expeditione, non tamen in castris scriptum, nec ab eodem subscriptum, pariterque apud hostes in carcere factum, habere vim testamenti militaris, *p. 378. a.*

Scriptis

Scriptis heredibus fratrum & sororum liberis, non esse admittendos, qui post obitum testatoris, licet necdum divisa hereditate nati fuissent, *p. 383. b.* Legatarium, qui rem alienam sibi legatam, sciens licet, emerat, antequam dies cessisset, non repelli ab ejus petitione, posteaquam dies venit, *p. 396 b.* Onus fideicommissi his verbis concepti, *si quis ex Testatoris liberis aut nepotibus sine liberis moreretur*, non pertinere etiam ad eos, qui post mortem demum Testatoris *nepotes* facti fuissent, *pag. 442.* Heredem fiduciarium jussum restituere, quicquid ad ipsum de bonis defuncti perveniisset, non teneri ad restituendum id, quod morte coheredum per jus accrescendi consecutus esset, nisi forte hi æque fideicommisso gravati fuissent, *p. 444. seq.* Nepotes, omissa parentum hereditate avo successuri, licet conferre teneantur, quicquid ipsorum parentes vivi accepere; non tamen in collationem hanc venire, quæ isti titulo mutui aut æris alieni accepissent, *p. 467. b.* Liberos non cogi ad conferendam dotem aut donationem propter nuptias, si repudient paternam hereditatem, etsi maxime vivis parentibus collationem promiserint, *p. 469.* Donationem factam cum mentione quidem mortis, sed ita, ut nullo casu revocetur, valere absque insinuatione, *p. 501.* Creditores, qui post extrajudicialem cessionem debitoris bona divisserunt, vel arbitratu suo vendiderunt, debitorem dein ad facultates reversum de reliquo convenire non posse, *p. 571.* Correos etiam (ex sententia Doctorum & mala interpretatione *Nov. 99. c. 1.*) hodie in praxi gaudere beneficio divisionis, *p. 610.* Eum qui fidejussit in certam summam pro alio, simpliciter teneri, etiam quando debitor illam summam creditori semel solvit, & denuo dein quando debitor illam summam obligavit, *p. 614.* Quando debitor plusemet in eandem summam obligavit, *p. 614.* Quando debitor plurium causarum dixit, cui debito facta sit solutio, creditorem, qui rerum causarum dixit, cui debito facta sit solutio, creditorem, qui respectu illius debiti pignus habet, non posse ob reliqua debita jus pignoris illius contra tertium exercere. utut adversus ipsum debitognoris illius contra tertium exercere. utut adversus ipsum debitorem id ei liceat, *p. 618.* Pretio venditionis multis pensionibus solvendo, si de omniũ solutione constet, excepta prima, solutionem hujus in dubio non esse præsumendam, *p. 619.* Posse injuriarum agi ob res non in se, sed vulgi opinione dehonestantes v. g. si quis dicatur esse ex tali familia, quæ spectra edere soleat, *p. 638.* Sententiam injuriarum non infligere moribus hodiernis infamiam, *pag. 643.* Contra Societates Indicas committi posse crimen læsæ Majestatis,

analogice dictum, *p. 661.* Pendente appellatione, si pecuniæ controversæ aresto præcludantur, non esse novationem, *p. 715.* Plura hujuscemodi allegare in proclivi foret, nisi hæc exempli loco adducta sufficere posse, imo jam fere nimia pro instituti nostri ratione esse, crederemus. Quod reliquum est, protestatur consultissimus Autor, ne sibi vitio vertatur, si quando in rebus dubiis quædam aliter hic, quam olim in *Jurisprudentia Vernacula*, a se posita reperiantur: maluisse enim se, exemplo Justiniani *Nov. 22. in f. præf.* nova emendatione priora cogitata e suo penu in melius reformare, quam expectare, ut ab aliis corrigerentur.

BENEDICTI ACCOLTI ARETINI DIALOGUS de Præstantia Virorum sui ævi; ex Bibliotheca Illustrissimi ac eruditissimi Viri D. Antonii Magliabequii, Magni Etruriæ Ducis Bibliothecarii.

Parmæ, apud hæredes Marii Vignæ, 1689, in 12.

Constat plagulis 8.

QUæ causa sit, cur ad illud, quod in veterum plerorumque monumentis deprehendimus, eruditionis virtutumque fastigium rarissimi hodie conscendant, non una omnium est sententia. Quibusdam tutissimum videtur, translatione se suumque seculum tueri, & in omniparentem naturam rei totius culpam conjicere, quæ effœta jam, & senescens, & in sua sensim resoluta principia, aut nequeat amplius, aut nolit producere, quæ cum Demosthenis & Ciceronis eloquio, Aristotelis sapientia, Platonis ubertate, Galeni dexteritate & felicitate, Papiniani & Ulpiani judicio, melliflua Ambrosii vel aurea Chrysostomi facundia, Augustini in convincendis hæreticis fortitudine & robore, non dicam certare, sed tantum comparari possint. Sed non defuerunt alii, qui erroris id sententiæ arguere, invictamque naturæ constantiam, & indeficiens per tot annos robur asserere non dubitarunt. Ionstonus certe hoc ipso seculo Naturæ constantiam, seu eam in pristino primoque adeo vigore suo adhuc esse, peculiari libello adstructum ivit. Sic Lancellotus quoque libro Italice scripto & A. 1637 edito, Mundum hodie non pejorem, quam olim esse docuit. Verum his duobus scriptoribus longe anterior

terior est *Benedictus Accoltus Aretinus*. Fuit enim hic natus Florentiæ A. Chr. 1415, & A. 1466. ibidem obiit, *Michaelis Accolti*, Advocati & jurium civilium apud Florentinos interpretis filius, JCtus & ipse, & Florentinæ Reipublicæ Secretarius, & celeberrimi *Francisci Aretini* frater; paterque *Petri*, primum in Sacra Rota Romana Auditoris, dein Cardinalis, & *Bernardi* cognomento *Unici*, qui Nepesis Dominus ex donatione Leonis X est factus; imo & avus *Benedicti* ex filio *Michaele*, qui a Clemente VII, cui a Secretis fuerat, & ipse ad Cardinalatus apicem promotus est, & *Francisci*, Ecclesiæ Anconitanæ Antistitis. Sed ad scripta Benedicti Accolti veniendum. Scripsit hic non *Epistolas* tantum, tanquam Secretarius Florentinus, ad externos Principes & Respublicas, quæ elegantissime ab ipso autore exaratæ in publico Florentiæ Archivo adhuc asservantur; sed & *Historiam de Bello Sacro*, brevi quidem, sed Salustiana plane vel Curtiana elocutione, nec non *Dialogum de præstantia Virorum sui ævi*, a nobis jam recensendum. Latuerat hic libellus ineditus in Bibliotheca Illustrissimi *Magliabequii*, viri ob stupendam librorum notitiam, & obviam erga exteros quosque humanitatem quaquaversum decantatissimi; sed cum dignissimus doctissimo huic Magni Etruriæ Ducis Bibliothecario videretur, qui clathra tandem rumperet, eum publicis Parmensium typis exscribi permisit, non sine Musis clarissimorum Virorum, D. Abbatis *Jacobi Mariæ Cenni*, *Francisci Berretarii*, *Johan. Mariæ Poderetti*, *Federici Nomii*, *J. B. Tauecchii* aliorumque applaudentibus. Ipse libellus nihil aliud est, quam Apologia adversus superstitiosos antiquitatis cultores, & modernæ virtutis contemtores; atque uti in formam Dialogi est redactus, ita duos de argumento supra dicto disceptantes repræsentat. Quæsitum nempe in convivio apud amicum fuerat, veteresne illi, quorum adeo celebre nomen est, virtute seu peritia illarum artium, quæ ad liberos pertinent homines, his, qui nostra ætate vel etiam longe prius fuerunt, viris præstitissent; cumque nonnulla protulisset hic Aretinus, docuisseque, vetustis seculis ejusmodi rerum non omnino palmam concedi oportere; quidam adolescens literarum eruditus, isque his Aretini verbis commotus ex adverso contendit, veteres illos disciplina rei militaris, & prudentia in rebus publicis privatisque, & ingenio, & doctrina liberalium artium, atque etiam moribus & integritate vitæ, hujus-

hujusce & proximarum ætatum hominibus longe fuisse superiores. De illis autem se loqui addit, qui vel apud Græcos & Macedones quondam, vel apud Pœnos, Romanosque vigente Republica, vel parum postea sub Romanis Principibus floruissent. His enim neminem recentiorum sive illis posteriorum vel minimo comparari posse, seu bellicas laudes, seu mores vitamq; domesticam, seu literarum peritiã, seu prudentiæ justitiæq; modum, sive etiam continentiæ clementiæque gloriam contemplari quis velit. Quam sententiam suam ubi idem doctus juvenis, qui loquens introducitur, exemplis bene multis ac speciosis ex Græca & Romana historia stabilivisset, deteriora omnia in sui ævi Ducibus bellicis, Theologis, Philosophis, Rhetoribus ac Poetis deprehendi ostendit, & Clericorum inprimis vitia hac ipsa occasione acriter percensetac detegit. Verum Accoltus cum discursum hunc collocutoris sui sat patienter exaudivisset, scite non minus quam erudite de præstantia Virorum ævi sui disserere incipit. Ac primum quidem non inficiatur, fuisse multos e primis seculis claros atque illustres viros, quibus similes postea vix ulli sint reperti; quales e belli Ducibus agnoscit Cajum Cæsarem, Alexandrum M. Scipiones, Hannibalem, Pompejum & quosdam alios tum Græcos tum Latinos; e Philosophis Platonem, Aristotelem, Theophrastum, Carneadem; e Rhetoribus Ciceronem, Demosthenem, Isocratem &c. e Mathematicis Ptolomæum, Euclidem, Nigidium; ex historicis Livium, Salustium, Herodotum, Thucydidem; ex Poetis Homerum, Pindarum, Virgilium, Nasonem &c. Verum & hoc cogitandum collocutori ingerit, res antiquorum belli Ducum etiam mediocres, imo & parvas, pro maximis ab eloquentissimis scriptoribus fuisse venditatas, & si vel maxime magnæ illæ fuerint, non fuisse tamen tales, ut non ab aliis postea majores vel pares sæpe numero sint factæ. Defuisse autem per octingentos fere annos ob barbariem temporum scriptores, qui multa tum bello tum pace incluta facta monumentis literarum consignare potuerint. Quemadmodum autem tota hæc scriptio non alium habet scopum, quam laudem Florentiæ, imo totius Italiæ: ita exempla Virorum ævo suo præstantium ex Florentina inprimis, vicinisque Rebuspublicis atque urbibus adducit; & primum quidem Ducum bellicorum invictæ fortitudinis, quos Leonhardus Aretinus in historia Florentina celebravera-

bravorat, *Philippi* item Florentini, cognomento *Hispani*, *Francisci Carminiolæ*, atque aliorum plurium; dein Virorum sapientia & autoritate suo tempore eminentium, *Cosmæ* inprimis *Medici*, qui res patriæ ita administravit, ut patriæ pater appellari meruerit, fundamentumque adeo Ducatui Mediceo, qui hodie magnus audit, jecerit; porro Rhetorum & Historicorum, *Leonhardi* & *Caroli Aretinorum*, *Poggii*, *Jannozi*, *Guarini*, aliorum; Poetarum, *Dantis Aligerii*, *Francisci Petrarcæ* & *Joh. Boccaccii*; Philosophorum *Alberti Magni*, *Thomæ*, *Lombardi*, *Scoti* aliorumque Scholasticorum; JCtorum, elegantia quidem, eloquio & literarum peritia priscis non parium, sed scientia tamen & ingenio illis superiorum; Sanctorum, B. *Francisci* & *B. Dominici*, & Pontificum quorundam sanctitate & eruditione clarorum, ut & *Thomæ de Aquino*, *Joh. Columbini* Senensis aliorumque, quibus & *B. Brigida*, *Clara Francisci* soror, & *Catharina* Senensis accensentur; præter eruditorum alios complures sanctimonia vitæ conspicuos. Cæterum, quod Collocutor supra dictus Clericorum inprimis ordinis vitia longe maxima & scandalis plena detexisset, Accoltus ad illas quoque invectivas respondet, percurrensque omnium temporum historiam, nullum seculum vitiis vacuum fuisse eruditissimis exemplis demonstrat.

SYNOPSIS PHARMACEUTICA CONSCRIpta a Joh. Conrado Barckhausen.

Francofurti ad Mœnum, sumptibus Friderici Knochii, 1690, in 12.

Constat plagulis 8.

Quo majori in pretio medicamina habentur in Morbona oppugnanda efficacia, tanto pluris ars Pharmaceutica æstimanda, eadem legitime præparandi methodum edocens. Sed cum ambitus hujus sit vastissimus, ideam ejus contractam Autor noster sub *tribus* hic sistere annititur *sectionibus*. Quarum *prima* Instrumenta operationibus pharmaceuticis inservientia, tam animata, quam inanimata, hæcq; vel activa, (itidem aut principalia, aut minus principalia,) vel passiva indigitat. *Altera* vero ipsas operationes rite perficiendi rationem exponit, ordine tamen non alio, ac quem alphabeti literæ

oſtendunt, ſervato, v. g. quid ſit & quomodo peragatur τὸ acuere, calcinare, circulare, clarificare, &c. *Ultima* denique *ſectione* reſultantia inde medicamenta, ceu effectus, ſecundum Alphabeti pariter ſeriem tradit, ita quidem, ut nec encheiriſin, ubi opus, in eorum præparatione obſervandam reticeat, nec formulas hinc inde neceſſarias exempli loco omittat. In ſpecie de Martio pane agens, licet hunc e Pharmacia hodierna exulare non diffiteatur, miratur tamen a Recentioribus nonnullis omnem, moderatum quoque, ſacchari & mellis uſum, tanquam acidi intuitu pernitioſum, e foro Medico amandari, præſertim cum digeſtio ventriculi chylique diſtributio paucis abſolvantur horis, concocta vero prædicta liquore quopiam ſoluta non niſi aliquot hebdomadum intervallo acorem contrahant, quin lis, num acidum omnibus in morbis peccet, ſub judice etiamnum verſetur.

PETRI KEUCHENII ANNOTATORUM IN N. T. pars prior, quæ eſt in Evangelia & Acta Apoſtolorum.

Amſtelodami excudit Gerardus Borſtius, 1689, in 4.

Conſtat plagulis 28.

PArtis ſecundæ editionem fruſtra hactenus præſtolati, de parte priori aliquid ad Acta noſtra referre, diutius cunctari nolumus. In præfamine ſeptuaginta ſenes librorum veteris teſtamenti interpretes, ut & Chaldæos paraphraſtas maximis laudibus *Keuchenius* effert, ac in genuinum ſenſum phraſeon novi fœderis tutius penetrari non poſſe arbitratur, quam ſi has cum iſtorum locutionibus conferas, id quod ipſemet hoc in opere, (*Munſteri, Fagii, Druſii, Grotii, Heinſii, Buxtorfii, Cappellorum, L. de vici de Dieu, Lightfooti*, aliorumque ſummorum virorum exemplo incitatus,) præſtare ſtuduit. Quanto ſucceſſu id fecerit, ex locis ſequentibus facile patebit, ubi eum a via commentatoribus plerisque trita aliquantulum abſcedere animadvertimus.

Matth. II, 6. ex Michæ V, 2. citantur verba: ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα, cum in Hebræo בְּאַלְפֵי יְהוּדָה legatur, quod eſt, in *chiliadibus Jehudæ*, non *in ducibus*, בְּאַלְפֵי יְהוּדָה dicendis. Sed cum

cum שבט & *tribum* communiter, & *tribus principem* 2. Sam. VII, 7. coll. 1. Paral. XVII, 6. imo & Gen. XLIX, 10, notet, Keuchenius putat, אֶלֶף pari modo *tum chiliadem*, tum *chiliados ducem*, ſignificare, optimeque adeo per ἡγέμονα transferri potuiſſe.

Matth. III, 11. Chriſto tribuitur *baptiſmus Spiritus Sancti & ignis*. Id vulgo per ἐν καὶ δυοῖν exponunt. Johannes autem Baptiſta, ex Petri Keuchenii ſententia, dicere voluit: *Ego vos hactenus promiſcue baptizavi, quotquot ore pœnitentiam veram profeſſi fuiſtis. Neque enim ego καρδιογνώστης ſum, ut hypocritas a veris pœnitentibus ſecernere queam. At veniet Chriſtus, ac vos baptizabit; credentes quidem Spiritu Sancto, incredulos vero igne, quo politia Judaica, imo tota terra Iſraelitica, conflagrabit.* Huc trahit, quod Paulus Hebr. VI, 8. terræ hujus a Romanis vaſtandæ finem futurum eſſe prædicat εἰς κάυσιν πυρὸς. Conferri etiam jubet *Deut. XXXII, 22.* ut & *Eſai. XXI, 4.* quo poſteriori loco vox βαπτίζειν in ſequiorem partem itidem accipitur.

Dum circa vocem γέενναν *Matth. V, 22.* occupatur, obiter monet, nomen γεέννης apud *Euſebium* l. I. H. E. c. 7. eſſe Chaldaicum גיורא *extraneus*, quod tum in Targum, tum in ſeptuaginta interpretibus *Exod. XII, 19*, loco Hebræi גֵּר, reperire eſt.

Ne quis miretur, Genezareth lacum *maris* nomine *Matthæo c. VIII. v. 26.* cenſeri, Keuchenius obſervat, τοὺς ὁ minorem longe aquarum congregationem, (aquæ ductum nempe, altare Eliæ ambientem,) θάλασσαν dixiſſe *1. Reg. XVIII, 32.*

Non ab omni veri ſpecie aberrare videtur autori noſtro, ſi quis γυναῖκα χαναναίαν, *Matth. XV, 22.* memoratam, כנענית i. e. *mercatricem* appellari putet. Sic enim, quod *Prov. XXXI, 24* de muliere ſedula legitur: *cingulum dat* לכנעני *mercatori*, apud LXX transferri: καὶ ἀπέδοτο ὑφιζώματα τοῖς χαναναίοις. Ebræa autem id genus vocabula a ſcriptoribus N. T. quoque Græca quaſi civitate donari, vel exemplo שכר σικέρας Luc. I, 15. patere affatim. Præterea *Marc. VII. 26.* eadem fœmina συροφοίνισσα τῷ γένει vocatur; at Phœniſſas mercaturæ deditas fuiſſe, ut quæ maxime, tralatitium eſt. *Græca* vero eidem Marco audit ob religionem ethnicam. Quod ſi hæc ſententia non arrideat lectori, licebit ei per Keucheniu aliam amplecti, ac opinari, *Chananæam* apud Matthæum non

nisi *Chananæorum superstitionibus imbutam* notare, adeoque a Marco voce ejusdem significati ἑλληνὶς omnium optime explanari.

Στυγνάσας *Marci X, 22.* mœstus, vel *frontem nubilam habens*, ob *Matth. XVI. 3.* vulgo redditur. Quum vero hac ratione proxime sequens vocabulum λυπούμενος pleonasticum esse videatur, monet doctissimus autor, *Ezech. XXVII, 35.* & *XXXII, 10.* septuaginta interpretibus eandem vocem συγνάζειν pro *stupere*, *attonitum hærere*, adhiberi, quo pacto Evangelista dicere voluisset: Juvenis, audito hoc verbo, quo Christus bona vendere & pauperibus dare jusserat, *obstupuit*, steteruntque comæ, vox faucibus hæsit, *tristisque* tandem abiit.

Ἐπιβαλὼν ἔκλαιε, *Marc. XIV. ult.* verti debere: *operto capite flevit*, Casaubonus, Salmasius, Johannes Vorstius dudum asseverarant, operose vero Noster evincere satagit.

Lucæ X, 31. 32. Sacerdoti & Levitæ Judaicis *immisericordia* exprobratur. Heic commode observat *Keuchenius*, nomen חסידים *beneficorum* tribui Sacerdotibus ac Levitis *Ps. CXXXII, 16.* adeoque tanto turpius fuisse, quod non nomen & omen simul habuerint.

Impersonalem locutionem τὴν ψυχήν σε ἀπαιτοῦσιν, *Lucæ XII, 20.* ex idiotismo Chaldaico ortam esse, locis parallelis *Dan. IV, 25. 26. V, 25. VII, 5. 28.* demonstrat, non ignorans tamen, idem loquendi genus & septuaginta senibus frequentari.

Lazari ὄψιν sudario obnuptam refert Johannes c. XI, 44. Sed non totum *vultum*, verum *frontem* solummodo ὄψεως nomine heic venire, tum ex modo sepeliendi Ægyptiaco, tum ex *Jer. III, 3.* Keuchenius ostendit,

Τὸν τόπον τὸν ἴδιον Judæ Iscariotæ *Actor. I, 25.* neque de inferno, neque de sepulcro, sed de *domo propria* accipit, in quam proditor ille, deserto apostolatu, abire cogitarit, providentia tamen Dei justissima efficiente, ut extra domum suam suspendio vitam finiret. Sic quando discipuli abiisse dicuntur *Joh. XX, 10.* πρὸς ἑαυτούς, *ad se* vel *domum suam*, Syrus interpretatur לרכותהון *ad locum suum.* Similiter *1. Macc. XI, 37.* Demetrius milites suos exautorasse & dimisisse legitur ἕκαστον εἰς τὸν ἴδιον τόπον. Confer *Judic. VII, 7. 8. XIX, 28. 29.* &c.

Κρῆτες *Act. II. 11.* non Cretenses, sed *Cheretim*, Philistæis vicini,

cini, post Lightfootum, *Keuchenio* videntur, qui & Κρήτης nomen *1. Macc. X, 67.* Cheretææ regioni, non *Cretæ* insulæ, competere autumat.

Paradoxa est, quam tradit, etymologia nominis *Barnabæ.* Dicitur quippe *Act. IV, 36.* βαρνάβας, — ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, υἱὸς παρακλήσεως. Scilicet Chaldaice scribendum esse ait בר נוחא *Bar nucha.* Notat autem בר *filium*, נוחא *quietem*, præsertim eam, quæ παρακλήσει *consolatione* animo redditur. Hanc ob rem nomen *Noachi* נח Νῶε Philoni ἀνάπαυσιν significare censetur; ut alia Viri argumenta silentio prætervehamur. Porro ex בר נוחא *Barnucha* fit βαρνάβας pronuntiatione Græca, quia ו & ב (V. & B.) non multum differunt; unde Salomonis mater *1. Reg. I. 11.* בתשבע *Bathseba*, aut *1. Par. III. 5.* בתשוע *Bathseva* salutatur. Ebræum *David* Græci passim efferunt Δαβίδ. Potuit pari modo etiam דויד *David* Græci *vav* ut *beth* pronuntiari, ח autem litera gutturalis, in בר נוחא elidi, (ut fit in נח *Noach* Νῶε) & s finale apponi, uti in משיח *Maschiach* μεσσίας & ישוע *Jeschuah* Ἰησοῦς.

Ἀλλοφύλων nomine Philistæos solum signasse, alios alienigenas ἀλλωτρίους appellasse, tantum non ubique deprehenduntur septuaginta interpretes. Hinc centurionem *Cornelium*, Act. X. 28. ἀλλόφυλον itidem dictum, Philistæum gente fuisse, statuit Noster.

Quod *Act. XXIII, 5.* dicitur: Εἶπε τε ὁ Παῦλος· οὐκ ἤδειν, ἀδελφοί, ὅτι ἐστὶν ἀρχιερεύς, hocce scholio explicat: *Si eo hic respexisse Paulum putemus, ut significaret, se hoc tempore præter Christum, nullum, neputemus, ut significaret, se hoc tempore præter Christum, nullum, neque hunc Ananiam, pontificem agnoscere, cum hisce conferri posset, quod 2. Macc. IV. 13. de Jasone, qui malis artibus Pontificiam dignitatem sibi acquisiverat summique sacerdotis nomine indignus erat, legitur*: Atque hoc modo invalescebat Helleniſmus & progressus morum alienigenarum διὰ τὴν τοῦ ἀσεβοῦς καὶ οὐκ ἀρχιερέως Ἰάσωνος ὑπερβάλλουσαν ἀναγνείαν. *Si vero Jason hic propter summam impietatem οὐκ ἀρχιερεὺς merito dictus fuit, quanto magis nequissimus hic Ananias, & quidem post Christi ascensum in cœlum, a Paulo οὐκ ἀρχιερεὺς vocari & haberi potuit.*

HISTOIRE DE LA RELIGION DES EGLISES Reformées, &c. i. e.

J. Basnagii Historiæ de Religione Reformatarum Ecclesiarum, J. B. Bossueti, Episcopi Meldensis libris de Variationibus Ecclesiarum Protestantium oppositæ Tomus II.

Roterodami, apud A. Acher, 1690, in 8. Plag. 39.

Cap. I. UT primus hujus operis tomus duas partes, primam & secundam, de quibus mense Augusto p. 392. & Septembri p. 472. diximus: ita alter hic partes itidem duas, tertiam & quartam, complectitur. Et *parte* quidem *tertia* Autor, ut nuper jam innuimus, capita doctrinæ reformatæ præcipua ab objectionibus variationum aliisque defendit. Disserit sub initium de Symbolo, quod dicitur, Apostolico, aliisque Latinæ & Græcæ Ecclesiæ, & de ætate atque mutatione eorum quædam haud vulgaria observat, ex quibus Episcopi *Bossueti* variationes objectantis, importunitatem haud minorem esse arguit, quam Græcorum, exitiosas turbas, ut notum est, ob voculam *filioque* & alia ejusmodi excitantium. Speciatim confessiones Protestantium in articulo de S. cœna, etsi formulis varient, in negando tamen transsubstantiationis dogmate consentire asseverat, notatque aliqua de dissensu inter Reformatos & Lutheranos, itemque de colloquio Possiaceno. Progreditur ad considerationē Augustanæ confessionis, eamque, etsi ab hominibus in Papatu educatis, & inter turbas conscripta sit, longe perfectius opus esse judicat, quam eo tempore expectari potuerit. Negat etiam, quatuor illius editionibus variatum aliquid esse, quod ad dogmatum substantiam pertineat; licet verba in posterioribus substituta sint, quæ clarius errorem transsubstantiationis rejiciant. Miratur Bossuetum reperisse, quod neq; Legatus Pontificius, nec tot Romanarum partium Præsules tempore exhibitæ confessionis Augustanæ animadverterint, nempe quod nullum fere dissensum a dogmatibus Romanæ Ecclesiæ contineat. Inprimis statuit, Lutherum in articulo de *Libero Arbitrio* directe contradixisse Romanis, neque unquam sententiam variasse, omnesque Bossueti objectiones tum in hoc capite, tum in doctrina de causa peccati, cavillatorias esse. Semipelagianismum etiam in Concilii Tridentini formulis, callide licet & ad incrustandos veteres errores compositis

sitis demonstrat; evidentissimum vero Lutheri tempore fuisse, ex Cajetani & Eccii scriptis probatum it; idemq; ex Scoto & aliis Scholasticis deducit, quos totæ monachorū familiæ secutæ fuerint. Justam & veram etiam Lutheri querelam fuisse statuit de dogmate illius seculi, quod sacramenta conferant gratiam ex opere operato, sive, ut Thomas Aquinas loquitur, quod physice operentur; neque concedit errorem hunc in Concilio Tridentino correctum esse. Pari modo de voce *meriti*, de impletione legis, de confessione, de Missa & de oblationibus commentatur. Ubi de Sanctorum cultu disputat, distinctionem inter mediatores redemtionis & intercessionis explodit, & priori quoque sensu Sanctos in Romana Ecclesia invocari statuit. Gravem itaque dissensum Protestantium sive autorum Augustanæ Confessionis a Romanis fuisse, & ab his minime dissimulatum esse demonstrat; neque enim tunc fucos, quos Bossuetus in magnum Gallorum Reformatorum damnum in libro suo *expositorio* adhibuerit, cognitos fuisse. Post hæc ad dogmata ipsa accedit, & cap. II. prolixe disputat de Libero arbitrio & gratia, ac de his articulis Lutherum orthodoxe docuisse affirmat, quamvis quædam duriuscule ab eo expressa esse censeat, a Melanchthone temperata. Notat hac occasione ignobilem Tridentini Concilii rigorem, quo verba de necessitate peccandi ex priore editione Locorum communium Melanchthonis excerpta, licet in secunda correcta, nihilominus damnaverit. Innuit tamen, autores *Formulæ concordiæ* in articulo de prædestinatione a Lutheri sententia discessisse, quod nostrates concedere non solent. Præfert Calvini dogma ut purum, & ad Arminii usque tempus a Reformatis retentum, & contra illum in Synodo Dordracena assertum; unde satis patere existimat, quam frustra variatio in hoc capite a Bossueto Reformatis imputetur. Differentias autem opinionum, quæ inter Protestantes cap. III. supersunt, ad fidei substantiam pertinere negat. Præsupponit, Lutherum pariter ac Calvinum agnovisse, quod gratiæ divinæ resisti non possit, & ita sentire omnibus necesse esse dicit, qui Augustino contradicere & Semipelagianismo accedere nolint. Bossuetum ipsum artificiose celare putat, quæ in hoc articulo statuat, & ab eodem injuste accusari Melanchthonem, dissensum Patrum in his quæstionibus annotantem, cum idem Jansenistæ & ex Jesuitis quidam, nominatim *Petavius*, sentiant. Adscribit loca Augustini, in quibus æque §. 2.

ac

ac Lutherus agnoscat, perditum esse liberum arbitrium in spiritualibus, quia in Scripturis mortuum vocatur; unde consequens sit, non nisi passive se habere in negotio conversionis, idque a Romanæ Ec-
§. 3. clesiæ insignibus Doctoribus, quos nominat, concedi monstrat. Per calumniam affingi aix *Luthero*, *Calvino*, & *Bezæ*, quod omnia absoluta necessitate fieri statuerint; improbe etiam dissimulari, quod iidem apertissime docuerint, Deum nullatenus criminum causam esse. Cum *D. Jurio* itaque statuit, Reformatos hodie idem docere, quod
§. 4. 5. 6. Lutherus & Calvinus docuerint. Sequuntur haud pauca, quibus paralogismi Bossueti indicantur, in relatione de Arminio ejusq; sectatoribus & de Synodo Dordracena. Dein Tridentina placita & rigorem censurarum in quæstionibus, quarum multæ absque dispendio salutis ignorari possint a populo, impugnat Autor, & Dordracenos
§. 7. laudat, quod quasdam in medio aut intactas reliquerint. Refutat, quæ Genevensibus in decreto contra doctrinam de gratia universali Bossuetus objecit, & e contrario negat, *Arminium* aut *Cameronem*, ut Lutheranis placerent, universalem docuisse, cum idem omnes Reformationis autores & ipse Calvinus, ut probatum a se esse putat, fecerint. Importuniores tamen Particularismi, quem vocant, defensores non minus ferri debere arbitratur, quam qui in Romana Ecclesia singulares foveant opiniones. Addit alia de vehementibus & indecoris rixis inter Patres Concilii Tridentini, & de sævitia, quæ nunc in Gallia contra eos, qui autoritatem Pontificis asserunt, exerce-
cap. IV. atur. Copiose inde tractatur articulus *de justificatione* cum annexis, & taxatur Bossuetus, quod mutato instituto controversias, quas in libro Expositionum minuere laboraverit, jam multiplicet, & æternam litis materiam exhibeat. Autor contrahit quæstiones, & (1) pro certo habet, Romanam Ecclesiam ante Lutherum in hoc articulo errasse. (2) Egregie adstruit doctrinam de justitia Christi imputata, & atrocem censuram Bossueti fortiter repellit. (3) Justificationem, quatenus pro remissione peccatorum sumitur, soli fidei vindicat, aliter sentiens, si sanctificatio sub ea comprehendatur. (4) Luthero affingi dicit, quod bonorum operum necessitatem negaverit; contrarium ex ejus & Melanchthonis atque Buceri, aliorumq; dictis demonstrat, in quibus tamen notari simul debuisset, quod nostrates necessitatem quidem agnoscant, sed formulam, quod *ad salutem*

lutem i.e. ad justificationem ipsam necessaria sint, aversentur; recte vero observat, *Amsdorfii* phrasin, quod pernicioſa sint ad salutem (licet iste loquendi modus de fiducia operum, quæ merito improbatur, explicatus fuerit) a Lutheranis dudum rejectam esse. Taxat aliam Bossueti malignitatem, quod singularium Doctorum, v. g. *Osiandri* sententiam toti Ecclesiæ Protestantium tribuat, & quod minutias sectetur, v. g. in exagitanda *Piscatoris* Herbornensis opinione. Malam ejus fidem culpat in allegandis illis Lutheri dogmatibus, quæ ab initio reformationis nondum expurgaverat, & quod paradoxa ejus, quibus more istius seculi ad excitanda disputantium ingenia in scholis utebatur, captet. §. 2. De perseverantia sanctorum, adversus exclamationes adversarii, ex dogmate de absoluto decreto & placitis Dordracenis disputat, & in his concedi dicit, quod electi, cum peccant, Deum graviter offendant, Spiritum Sanctum contristent, sensum gratiæ perdant, conscientiam lethaliter vulnerent, & in statu damnationis se esse sentiant: §. 3. interim negat, eosdem finaliter & funditus fidem amittere; supereſse enim semina fidei, & fieri ut a Deo ad fidem revocentur, atque in possessionem regni, ad quod electi sunt, & ad quod jus retinent, tandem perducantur; id quod argumentis & exemplis prolixe confirmare nititur. In dogmate de certitudine salutis graviter impugnat adversarium, qui id pro pernicioso diffamaverit. §. 4. Provocat ad *Ambrosii Catharini* dicta in Concilio Tridentino & ejusdem libros, & ad *Paulum Venetum* atque *Pallavicinum*. Negat etiam, hanc controversiam inter capitales schismatis causas referendam esse, & cum *D. Jurio* notat, certitudinem illam non eandem esse, quæ est in articulis fidei, nullam dubitationem admittentibus; certitudinem tamen agnosci oportere ab omnibus ostendit, qui in articulo de prædestinatione cum Reformatis adversus *Arminianos* sentiant. Dictum Pauli Phil. II, 12. ad humilitatem fidelibus commendandam prodesse docet, certitudini ipsi non officere, licet metum & terrores inferni etiam fideles (quod Lutherum agnoviſse §. 2. monuerat) experiantur, idque maxime fiat, quando in peccatum mortale incidunt. §. 5. De infantibus ex principiis *Reformatorum* ita sentit, ut dicat, etiam ex illis non nisi prædestinatos salvari; omnes tamen, qui ex baptizatis parentibus nascuntur, ex fœdere jus ad remissionem peccatorū consequi, sed ex eo statu per peccata ex-

cidere posse; semel autem justificatos de electione & salute certos esse. Reliquam libri partem totam fere occupat fœcunda litium
cap. V. materia, articulus de Eucharistia. Disputat Autor, & argumentis
§. 1. non quidem novis, sed facunde & acute applicatis, tum adversus transsubstantiationem, tum adversus præsentiam realem, & pro sensu figurato. Lutherum dicit biennio fuisse *ubiquitarium*, sed sententiam paulo ante mortem mutare voluisse; id quod ex relatione quadam Melanchthonis dudum asserere voluerunt figurati sensus patroni, repugnantibus Lutheranis, qui de constantia Lutheri in dogmate de præsentia reali, & de communicatione omnipræsentiæ divinæ cum natura Christi humana minime dubitant. Interim agnoscit Autor, ex assertione præsentiæ realis naturaliter argumentandum esse ad omnipræsentiam Christi, secundum utramque naturam, & eandem necessario etiam ex transsubstantiationis dogmate sequi. Si enim Christus in tot altaribus, in quibus panes sive hostiæ consecrantur, substantialiter præsens sit, & eatenus corporis humani terminos naturales egrediatur, nil vetare dicit, quo minus etiam in longe pluribus locis & denique in omnibus & ubiq; præsens esse credatur.
§. 2. Refellit postea objectam Reformatis variationem, quam negat inde sequi, quod a phrasi Calvini, qua substantiam Christi in S. Cœna recipi scripsit, recesserint, & Synodo *Rupellana* & *Nemausensi* vocabulum substantiæ ex confessionum formulis, quia in
cap. VI. abusum verti posse existimabant, sustulerint. Progreditur dein ad amplam dissertationem de colloquio *Possiaceno*. Refutat adversarium, jus convocandi Synodos Regibus & Principibus abjudicantem. Opponit ei inter alia exemplum congregationis Cleri Gallicani A. 1682. a Rege indictæ, cujus magna pars fuerit *Bossuetus*, in qua infallibilitas Papæ condemnata sit. *Bezæ* dictum in colloquio, quod & tunc offendit adversarios, & a Bossueto vehementer exagitatur, nempe quod Christus tam remotus sit a S. Cœna, quam cœlum est a terra, defendit, cum negari non possit, & a Patribus Ecclesiæ dudum assertum sit, Christum secundum humanam naturam in cœlis esse & manere, omnipræsentem licet quoad divinam. Improbat e contrario vehementer tum transsubstantiationis, tum impanationis, quod vocat, dogma, ejusque sequelas; & laudat Bezam, quod Augustanæ confessionis articulo X. (proponente id Cardinale Lotharin-

tharingo,) subscribere noluerit, & Reformatos in universum, quod Lutheri doctrinam in hoc articulo rejecerint, & a cœtibus Lutheranis sese separaverint. Successum denique haud spernendum Reformatæ religioni ex colloquio illo natum esse judicat, non obstante defectione *Antonii Borbonii*, Navarræ Regis, de qua Bossuetus gloriatur, sed quam Basnagius malis artibus procuratam dicit. Sequitur cap. VII.
summaria relatio de disputationibus & de tractatibus concordiæ in- VIII.
ter Lutheranos & Zuinglianos, ab A. 1529. ad nostra usque tempora, in qua, quoad acta superioris seculi, historiam ab Hospiniano editam sequitur. Respondet etiam ad ea, quæ Bossuetus de tentata Reformatorum Gallorum cum Lutheranis conventione commentatus est. Quamvis vero Autor haud parcat Lutheranis, quoties de præsentia reali disputat, magnam tamen inter eorum & Pontificiorum sententias differentiam agnoscit & explicat, & acceptos fuisse decreto *Carentonensi* A. 1631. in communionem Reformatorum illos tantum ex Lutheranis tradit, qui quidem dicerent, corpus Christi in Cœna præsens esse, sed modum præsentiæ non explicarent: monet etiam, erroribus quibusdam, licet crassis, fundamentum tamen fidei non destrui; nec transsubstantiationis dogma æque pernicioſum esse, ac Socinianorum, divinitatem Christi negantium; nec Lutheranorum sententiam (quam carnalem vocat) impedire media salutis, modo ab adoratione panis abstineatur, quam a Lutheranis majori cum periculo idololatriæ fieri putat, quia panis substantiã remanere statuant, quam a Pontificiis, qui Christum solum adesse credant, sublata panis substantia. Addit quædam de actis *Rintelensibus* & *Duræi*, item de scriptis *Sculteti*, & suadet concordiam inter Protestantes, iterumq; allegat Lutheri ad eam propensionem, de qua jam bis dixerat. Postulare non dicit Reformatos a Lutheranis, ut dogmati de præsentia reali renuncient; toleraturos illos potius sententiam illã esse, & confessionem edituros, in qua eam non damnent. Paulo ante etiam de gratia universali & particulari ita disseruerat, ut scripserit, articulum illum fundamentum separationis esse non posse, cum inter Reformatos plurimi hypothesin de gratia particulari non admittant, & Lipsiæ A. 1631. etiam a Lutheranis (ut refert) dogma illud pro indifferenti habitũ fuerit. Ultimo hujus Libri III. capite de Ecclesia tractat, & controver- cap. IX.
siam in compendium redigit, ostendens quatenus Ecclesia sit visibi-

lis & inviſibilis, & quod aliquando illuſtris & florens, aliquando obſcura & preſſa ſit, perpetua tamen. Adverſarii objectionibus exacte reſpondet, ejusque ſyſtema de Eccleſia multorum errorum accuſat. In epilogo nervoſe demonſtrat, nihil egiſſe Boſſuetum in vaſto illo Variationum opere. Inter quinque enim capita, ait, quæ propoſuit, duo pertinent ad Eccleſias *Auguſtanæ Confeſſionis*. Hæ variaſſe dicuntur doctrinam *primo*, quod in poſterioribus editionibus A. C. quædam verba inſeruerint, quibus transſubſtantiationis dogma clarius rejicerent. *Secundo*, quod a Lutheri doctrina de libero arbitrio & gratia receſſerint. Tria Reformatis, neque tamen omnibus exprobrantur: (1) quod ex confeſſione ſua in articulo de Cœna expunxerint vocabulum *ſubſtantiæ*, & ſic ideam præſentiæ realis, quam Calvinus in mente retinuiſſe dicitur a Boſſueto, exſinxerint. (2) Quod quidam tolerandum eſſe duxerint dogma Lutheranorum de gratia. (3) Quod cum Reformatores olim conceſſerint, Eccleſiam eſſe viſibilem, aliqui nunc dicant, eſſe inviſibilem. Hæc eſſe ſcribit magna illa variationis crimina, quæ Proteſtantibus imputet Boſſuetus, & triumphum tanquam de devictis agat. Sperat autem, ſe ſuccincta reſponſione argumentis eſſentialibus ſatisfeciſſe, omiſſis licet diſſertationibus & digreſſionibus prolixis & inutilibus.

Jam *Parte quarta* bellum veluti in hoſticum transfert Autor, magnoque ſtudio variationes inſignes & errores graviſſimos Romanæ Eccleſiæ objicit. Provocat ad ſponſionem Boſſueti, qui deleturum ſe opus ſuum de Variatione receperit, ſi ejusdem vitii Romana Eccleſia convinci poſſit. Hoc autem ſe præſtiturum eſſe confidit, & ſimul novitatem dogmatum Eccleſiæ Romanæ, eorumque originem & progreſſum, demonſtraturum. Principia eorum quinque examinat, & quomodo in illis vacillent, oſtendit: *Scripturam*, quia eam pro inſufficienti habeant; *Traditionem*, quia explicationem ejus ab Eccleſia deſiderent; *Pontificis infallibilitatem*, quia hæc a magna ipſorum parte in dubium vocetur; *Concilia*, quia itidem magna pars infallibilitatem horum neget; *Eccleſiam univerſalem*, quia hæc neque congregari poſſit, neque pronunciare. Ad ſingula progrediens deducit, quomodo *Scripturæ* autoritatem, a primitiva Eccleſia & Patribus agnitam & laudatam, Pontifices & Doctores extenuaverint, & decretis ſuis ſubjecerint, imo Ariſtoteli poſtpoſuerint. Improbat

cap. I. §. 1.

§. 2.

probat audaciam Concilii Florentini aſſumentis in canonem libros apocryphos, quam Tridentina Synodus, contra exemplum veteris Eccleſiæ & Conciliorum decreta, imitata fuerit. De lectione Scripturæ, laicis indulgenda aut prohibenda, monet inter Gallos Janſeniſtas & Jeſuitas hodie diſceptari, illis ad morem Eccleſiæ octo priorum ſeculorum, his ad recentiora decreta provocantibus, ita tamen ut hi autoritate fere prævaleant. Subjungit haud levia de approbatione verſionis vulgatæ, novisque de ea diſputationibus, & de liturgia in linguis popularibus a Pontificibus indulta aut prohibita, manifeſta in omnibus iſtis contradictione ſeu variatione. Refellit denique & acriter taxat, quæ Boſſuetus pro excuſatione prohibitionis attulerat, ſcribens, lectionem Scripturæ ideo non permitti, quia torqueri & violenter tractari poſſit, ideoque impoſſibile ſit, ut absque accedente *traditione* intelligatur. De hac, quam ſecundi principii loco poſuerat, ita diſſerit Autor, ut ejus autoritatem primum omnium in Concilio Niceno II, ſub anathematis pœna receptam eſſe dicat, nempe ut eſſet, quo cultus imaginum adſtrueretur. Succeſſiſſe *Nicolai* I. decretum aliaque, & denique placita Tridentina, per quæ, poſt multas quidem diſputationes, traditio æquiparata ſit Scripturæ, aliter antehac ſentientibus Doctoribus egregiis, & inter illos *Thoma*, qui apodictica ex ſola Scriptura, ex traditione vero non niſi probabilia peti poſſe ſtatuit. Tranſit inde ad caput de *infallibilitate Eccleſiæ*, & verum fatetur, quod Eccleſia, quoniam perpetua eſſe, & ſemper in ea ſalvari homines debeant, non poſſit in lethales errores incidere. Docet vero, ante reformationem, infallibilitatem neq; in Conciliis, neq; in Papis, neque in Eccleſia Romana, ſed tantum in Eccleſia univerſali quæſitam fuiſſe: hinc ſex concluſiones notabiles deducit, quæ d. l. videri poſſunt. Disquirit inde de characteribus veri & infallibilis *Concilii*, & quia tales proditi in Sacris literis non ſint, negat etiam infallibilitatē in iis deprehendi, aut quod unquam hoc jus infallibilitatis contra hæreticos allegatum ſit. Contrarium ſenſiſſe Epiſcopos, inde colligit, quia toties ad alia Concilia cauſæ cognitio dilata eſt; nec Patrum dictis, quibus Conciliorum decreta laudare ſolent, aliud evinci monet, quam quod ad conformitatem eorum cum Sacra Scriptura, non vero ad autoritatem

cap. II.

cap. III.

tem infallibilem respexerint. Idem ostendit ex tot oppositionibus, quæ adversus Conciliorum decreta factæ sunt, quarum exempla affert, variasque de infallibilitate sententias veterum Doctorum recenset, utque exorto Luthero demum asylum hoc infallibilitatis apertum fuerit. Multa addit de artibus Pontificiis in Concilii Tridentini convocatione & celebratione adhibitis, & vitiis in eo deprehensis, in specie etiam de variationibus doctrinæ, de æquivocationibus decisionum, aliaque ex Pallavicini historia excerpta, ex quibus argumentatur, (1) divisiones, quæ Protestantibus objiciuntur, pro nullis computandas esse, si comparentur cum iis, quæ in concilio illo fuerint. Nam, ut infra Cap. VIII. in principio monet, ex variationibus a Bossueto objectis, si maxime probentur, id tantum sequi, quod Reformatores veritatem non protinus ab initio, sed per gradus (quod hominibus eam quærentibus frequenter accidit) cognoverint. Romanas vero ad gravissimos articulos pertinere, in quibus sine crimine & sacrilegio nihil mutari possit. (2) Infallibilitatem Conciliorum non nisi seculo XIV. aperte jactari cœpisse. (3) Tridentinos Patres ausos non esse, ut de hac controversia deciderent. *Infallibilitatem*

Cap. V. *Pontificum* postea examinans, rejicit *Lucii* Papæ epistolas, ut supposititias, & loca non magis authentica ex *Cyrillo*, quæ *Thomas* allegavit. In Pontificum historia lapsus multos, sed infallibilitatis probationes nullas invenire se dicit, donec seculo nono jactantius loqui cœperint Pontifices. Gregorium VII. vero in Concilio decerni fecisse, quod nec erraverit unquam Ecclesia Romana, nec erratura sit; idem diserte docuisse *Bernardum* (an. 1130.) In compilatione Decretorum similia testimonia reperiri, sed nec pauca in contrarium. *Thomam Aquinatem* (A. 1265.) pondus sententiæ attulisse, Scholasticorum turba eum per duo secula universaliter fere sequente; labefactatam vero eam esse temeritate Joh. XXII. (A. 1313.) qui non solum trium prædecessorum decreta in causa *Minoritarum* abrogaverit, sed & confessus sit, errata ab uno Papa vel concilio, ab alio corrigi posse; & Gregorium XI (A. 1370.) in testamento, haud ita pridem a *Luca Dacherio* producto, deprecatum esse, si quid in fide Catholica errasset. Invalescentem nihilominus de infallibilitate opinionem, seculo sequenti magnum incurrisse naufragium in Concilio Constantiensi, cum Episcopi, schismatis diuturni inter Pontifices pertæsi, jus Concilii supe-

rius

rius adversus eos tenuerint. Martini V. secretam contradictionem (si vere facta sit,) perfidiæ ejus pariter & variationis insigne argumentum esse notat. Subjungitur historia Concilii Basileensis, utpote variationis multiplicis exemplum, eo tamen eventu, ut infallibilitas Papæ magnum passa sit detrimentum. Allegatur Academiæ Viennensis in Austria protestatio, qua manifestum *divinæ majestatis contemtum & idololatriam* vocat, *si quis in materia fidei a Concilio ad Papam*, i. e. *a Deo præside Conciliorum ad hominem appellet*. Stabilitam tamen esse docet Autor Pontificum prætensionem in Concilio Lateranensi, sub Leone X (in quo ei summæ potestatis testimonia, imo divina elogia tributa sint,) maxime vero post cœptam Lutheri adversus indulgentias disputationem, quas nisi asserta Pontificum infallibilitate defendi posse desperaverint. Ostendit inde Autor, quid in Synodo Tridentina contra infallibilitatem Papæ pro concilii autoritate actum sit, Galliæ Regis nomine, & ut Concilium Pontificis partes callide fovens, ad decisionem tamen, utut summe necessariam, non sit progressum. Secuta inde inter Jansenistas & Jesuitas de infallibilitate certamina paucis referens, Bossuetum variationis in quæstione de infallibilitate haud immunem habet, & prædicatam ab eo constantiam Ecclesiæ Romanæ dissidii illius, inter Gallos adhuc durantis, exemplo vehementer labefieri monet. Interim opinionem pro infallibilitate Papæ magis communem, & ex Romanæ Theologiæ principiis probabiliorem habet. Variationem tamen manifestam inde colligit; nec Bossueto concedit, quod parvi momenti sit hæc quæstio, quam Romanarum partiũ insignes doctores de fide esse statuant, *adeo ut impossibile sit fide divina aliquid credere, nisi fide divina credatur, Papam esse infallibilem.*

Jam ad aliam recriminationis partem sese convertit Autor, & Cap. VI. cum Bossuetus ex vitiis, quæ in personis Reformantium invenisse se putet, ad dogmatum condemnationem confidenter argumentetur, latissimum sibi campum patere ostendit, idem ex flagitiis immanibus tot Pontificum concludendi, & prodigiosam credulitatem insectandi, quod talibus monstris hominum infallibilitas, (quæ donum sit Spiritus Sancti) ordinarie tribuatur; cum non nisi duo exempla Balaami & Cajaphæ extent, quod Deus malis hominibus gratiam prophetiæ contulerit. At hic unum solum caput tractat, affectationem supremi juris, quod Pontifices in Imperatores & Reges sensim

sibi

sibi arrogarint, magnaque vi & funestis eventibus exercuerint. Observanda in specie esse monet acta *Concilii Lateranensis* contra *Albigenses*, in quo a magno Episcoporum numero, præsentibus omnibus fere Regibus & Principibus Occidentis, aut eorum Legatis, Pontifici assertum fuerit jus absolvendi subditos a juramento Principibus præstito. Negat vero quicquam ex hoc jure remisisse Pontifices, utut occasione id exercendi aliquando careant; & licet non desint ex Clero etiam, qui Regiam dignitatem asserant, hos tamen a plerisque pro talibus haberi, qui gravissime peccent, & crimen hoc in flammis inferni luituri sint, ut inter recentiores *Fiz Simon* Jesuita scripsisse perhibetur. Cum igitur Clerus Gallicanus A. 1682. Pontifici jus illud abjudicaverit, non videre se dicit Autor, quomodo mutatæ veteris doctrinæ, & violati juramenti, quo Pontificibus adstricti sint Episcopi, (cujusque antiqua formula ex Clementis V. epistolis producitur) culpam vitare possit. Hanc juris supremi temporalis prætensionem antiquiorem esse, quam infallibilitatis, imo hanc illius sobolem esse, sub cujus tutela subsistat: Conciliorum vero su-

Cap. VII. perioritatem non nisi pro recentiori usurpatione haberi. Longam

§. 1. inde narrationem texit Autor de dogmatibus in articulis de prædestinatione & gratia, ut notabiles Ecclesiæ Romanæ variationes ostendat. Incipit a seculo octavo, sive ab actis *Godescalci* in Gallia; persequitur Concilia in causa illius & *Hincmari* habita, in quibus contraria non semel decreta fuisse ostendit; laudat tamen Nicolaum I. pro veritate pronunciantem; quanquam impedire non potuerit, quo minus Scholasticorum perversitate Semipelagianismus Ecclesiam Romanam successu temporis veluti inundaverit, regnumque ad Lutheri usque tempora tenuerit, cujus contradictio, & gratiæ divinæ contra humanas vires assertio, in Synodo Senonensi A. 1528. pro

§. 2. Manichæismo habita fuerit. Examinat inde acta Concilii Tridentini in hoc articulo, nec dubitat, Semipelagianismi hæresi plerosque Episcoporum & Theologorum infectos fuisse. Addit, illorum decreta ambigua esse, nec tam Luthero & Protestantibus, quam ipsi Au-

§. 3. gustino opposita, & in effectu Semipelagiana. Sequitur recensus actorum in hac quæstione post Concilium. Exponuntur opiniones Jesuitarum, Semipelagianismū seu Cassianismū, in odium Protestantium, licet repugnantibus Dominicanis, manifeste restabilientium, inprimis

inprimis *Molinæ*, cujus & aliorum errores & malam fidem in corrumpendis codicibus acriter repræsentat Autor; & inde ad historiam congregationis de auxiliis, sub Clemente VIII. & Paulo V. (de qua sæpius in Actis nostris agendi occasionem habuimus,) pergit, itemque ad disputationes & condemnationes Hesselii & Bayi, quos tamen Augustini doctrinam secutos esse non dubitat. Historia C. VIII. Jansenismi subjungitur, satis aliunde nota, ex qua divisionis & variationis exemplum enorme, & cui nullum inter ea, quæ Protestantibus objiciuntur, par sit, considerandum sistit Autor. Reliqua capita variationum brevius percurrit; & primum quidem de Sacramentorum origine & numero alia ab aliis tradi docet. Ostendit speciatim etiam circa Baptismum variationes, & ut vetus Ecclesia necessitatem ejus non agnoverit, longas illius dilationes ferens; deinde Augustino potissimum autore, post detectam Pelagii hæresin, infantibus non baptizatis salutem abjudicaverit. De præ- Cap. IX. sentia Christi in Cœna Autor ex Patribus loca citat, quibus docent, Christi corpus in cœlis esse, & inde explicari debere alia contendit, ubi præsentiam ejus in Cœna affirmant; unde nisi absurda dixisse videantur, necessario intelligenda sit spiritualis. Statuit, ab omnibus Patribus eucharistiam pro typo corporis Christi haberi, ab Ecclesia Romana pro ipso corpore; illos manducationem spiritualem, hanc carnalem credere; secundum illos substantiam panis & vini manere, secundum hanc transsubstantiari. Ex historia *Berengarii* formulam, cui is in Concilio Romano subscribere adactus fuit, quod *corpus Christi in veritate manibus Sacerdotum tractetur, frangatur & fidelium dentibus atteratur*, (ita enim verbotenus legitur *dist. 2. de consecrat. c. Ego Berengarius.*) vehementer impugnat, ut horribilem & barbaram, cujus etiam hodie pudeat adversarios, ut Bossuetus jam dicat, non corpus, sed accidentia dentibus frangi, albedinem & rotunditatem. Ex quo ipso iterum variationem manifestam demonstrat, aliasque circa transsubstantiationem difficultates addit, quæ ad Concilium usque Tridentinum duraverint, quod eas more suo non sustulerit, sed ambiguitatibus involverit. De con- Cap. X. secratione calicis variationes plurimas annotat, & ex *Mabillonii Museo Italico* probat, ad seculum decimum tertium usque continuatam fuisse communionem integram; inde pertinaciam Bossueti miratur, qui affirmare non vereatur, in Constantiensi

Concilio nihil mutatum, sed morem multorum seculorum confirmatum esse; quanquam, si id verum esset, error ab antiquitate non acciperet patrocinium. Affert multa de Concilii Tridentini hæsitationibus, & de Pontificis trepidatione circa hunc articulum, ex *Paulo Veneto* & *Pallavicino*, item *Dudithii* epistola, & suam addit epicrisin. De aqua, vino in consecratione admixta, & de quæstione, an aqua illa in sanguinem Christi convertatur, ex autoribus veteribus commentatur, multasque dissensiones & variationes inde demonstrat. Variationem etiam circa communionem infantum in Concilio Tridentino observat, quod anathemate perculerit veterem Ecclesiam, & sic consensum cum illa temere ruperit: illam enim infantibus Sacramentum præbuisse non libero ritu, ut Tridentinos excusationem quærentes finxisse dicit Autor, sed ex necessitate, argumentantem nempe ex dicto Christi *Joh. VI, 53*. Sequuntur quædam de mutatione Liturgiarum, præviis quidem, quæ narrantur, miraculis & exploratio-
nibus valde paradoxis, item de Missarum mutatione, & speciatim de illis, quas *siccas* vocabant, sine pane & vino aut consecratione, solum gestu & mimo sacerdotis repræsentatis. Illa devotione usum frequenter esse notat in itinere *Ludovicum Sanctum*, & quamvis abusus esset manifestus, correctum tamen non esse a Tridentinis; postea vero in desuetudinem venisse, excepto die passionis dominicæ, quo adhuc exerceatur, ut & aliquando in navibus, cum fluctu jactantur. Monet, quam horrenda sequantur ex opinione de intentione Sacerdotis; ea enim deficiente consecrationem nullam esse, & merum
Cap. XI. panem adorari. Ultimo libri hujus capite de imaginum cultu disseritur, & Bossueti diffidentia notatur, quod gravitatê constantiæ, quam in Ecclesia Romana mirifice laudet, demonstrare in hoc articulo non fuerit ausus. Ut autem variationem demonstret Autor. (1) pro certo habet, & confitentem citat *Cardinalem Perronium* (rejectis tamen frivolis ejus excusationibus) quod Apostolica Ecclesia Sanctos non invocaverit. (2) Quod seculo tertio, teste Origene, dubitatum adhuc fuerit, an animæ in cœlo pro nobis intercederent. (3) Quod pro sanctis ipsis, & nominatim pro S. Leone Pontifice oratum fuerit; id quod ab Innocentio III mutatum aperte legitur *c. VI. § fin. X. de celeb. Miss.* ubi Glossa mutationem notat. (4) Quod directæ preces ad Sanctos olim fieri non consueverint, sed tales saltem, ut Deus illorum intercessiones exaudiret. (5) Quod *canonizatio*, quam vocant, ex paganismo assumta fuerit, & seculo qui-

lo quidem nono, initio facto a consecratione *Suiberti*, a Leone III peracta. Successit etiam postea Alexandri III decretum c. x. *de reliq. & ven. sanct.* quo invocatio defunctorum, etsi miracula fecerint, prohibetur, nisi accedat autoritas Ecclesiæ Romanæ. (6) Quod intolerandæ superstitiones in cultu illo committantur; ubi speciatim de *Ignatii Loyolæ* canonizatione censuram *Sorbonicam* allegat, & Bossueti emollitiones rejicit, taxatque Tridentinos, quod remedium huic malo non quæsiverint. (7) Addit quædam de duliæ & hyperduliæ commento, & plura de purgatorio. Ad finem properans, nullum quidem articulum Ecclesiæ Romanæ absque variatione esse statuit, neque exhauriri materiam hanc posse; subjungit tamen quædam de tolerantia Ecclesiæ Romanæ, quæ, utcunque juris sui tenax, & vi atque sanguine id defendere solita, nihilominus, quoties expedit, ferre possit hæreticos. Exempla allegat *Caroli M.* cui impune fuit, quod imaginum cultum, tam severe stabilitum, publicis decretis pro detestabili habuerit. Totas provincias fuisse dicit, in quibus conjugia sacerdotum, utut prohibita, non fuerint tamen impedita. Calicis usum *Constantiensi* Concilio vetitum, Bohemis indultum fuisse. Tentatas conciliationes tempore Lutheri plurimas, cum dispendio articulorum Romanæ religionis. Illustrissimum exemplum esse existimat, unionem cum Græcis in Concilio Florentino, malis, ut explicat, artibus factam; ex quinquaginta enim & quatuor hæresibus, quas Græcis imputabant Romani, non nisi tres aut quatuor condemnatas, & concordiam & unionem nihilominus initam esse ostendit, omissis cæteris: sufficiebat nempe, ut ait, agnitio autoritatis Pontificiæ, & purgatorii stabilimentum. Deniq; summam sui Operis exhibet, defectusque & errores Romanæ Ecclesiæ in compendio enumerat; Protestantium vero religionem commendat, quod fundamenta fidei ex sola Scriptura petat, & dogmata atque ritus cum Apostolicis conformes habeat. Unde concludit, & veram esse religionem, & justam fuisse a Romana separationem.

JOH. SCARLETI, ANGLO-BRITANNI EPIstola ad----, exponens dubia quædam, circa inventum Dn. Papini, publicatum in Actis Erud. Anni 1689. Mens. Septembr. pag. 485. seqq. enata, & quomodo iis mederi liceat.

Ex Anglico in Latinum translata.

Cum

CUm nuper, curiositate ductus, qua ex naturæ meæ genio feror ad pernoscenda Philosophorum hujus ævi experimentalium inventa, pervolverem Acta Eruditorum a vobis publicata, inter alia occurrerunt excerpta ex Literis *Domini Papini de Instrumentis ad flammam sub aqua conservandam*, communicata *anni 1689 mens. Sept. pag. 485*: in cujus paragraphi exordio laudatus Autor opinatur, hanc suam inventionem Piscatoribus longe magis proficuam esse posse *noctiluca Aerea* Illustrissimi Domini *Boylii*, aut quocunque alio Phosphoro, hactenus, quod sciam, excogitato. Allexit me, fateor, hæc ipsa verborum conceptio ad perlegendam ulterius hanc datam ab eo descriptionem istius instrumenti sive Laternæ: verum cum eam imperfectam reperirem, talemque quæ neutiquam satis mihi faceret, (uti quidem valdopere exoptaram, dum id mea ipsius interest, utpote quem non exigui momenti piscatio tangit) sequentem in modum hac super re mecum ratiocinari cœpi: Si ita est, jamque per experientiam constat, (uti quidem Dn. Papinus nixus autoritate illustris Boylii aliorumq; asserit,) quod omnis generis pisces agminatim confluunt nocturno tempore adnatantque ad candelæ lumen, tum lumen hoc accensum in laterna servabitur aut super aut vero infra aquas. At si hoc fieri debeat super aquæ superficie, tunc parum opus fuerit eum in finem hac inventione: dum utique longe facilius minusque sumtuosum est, lumen in laterna alere supra, quam infra aquam: nisi forte supponamus, candelæ lumen aquis imminens non profunde satis in eas penetrare, quo pisces in fundo gurgitis altioris versantes illud videre queant: unde consequeretur, Observationem hanc, forte ob alios quosdam fines, non indignam fore Philopho quodam experimentali, ut nempe inquiratur, quam profunde (perpendiculariter) ut & quam longe (in peripheria) lumen candelæ, lampadis aut facis penetrare intra, aut extendere semet per aquas valeat.

Quod si vero lumen hoc pisces alliciens, (loquimur enim tanquam de re, quæ jam experimentis comprobata sit,) servari debeat sub aquis ardens, tum utique non immerito dicere quis posset, Eruditum hunc Autorem melius facturum fuisse, si perfectam nobis Laternæ hujus descriptionem largitus fuisset potius, quam dum orbi exhibuit imperfectam quandam novæ suæ inventionis Ideam.

Facile

Facile equidem imaginari possum, lumen candelæ infra superficiem aquæ positum, (quæ utut magis opacum, quam Aer, hoc non obstante tamen utique diaphanum corpus est) posse nocte obscura projicere subter, supra & circa se undiquaque splendorem satis magnum: quin & longius fortean, quam extra aquam: quandoquidem opinor, mare ipsum ad proportionatam quandam distantiam speciem præbere posse, ac si flammaret. Nihilominus pro vero fatendum mihi est, clarissimo etiam Solis splendore & sereno aere, cum æquor maxime tranquillum & limpidum fuit, sabulum etiam & calculi in fundo siti candicarunt, &c. me tamen ne tum quidem unquam visu meo multum penetrare valuisse ultra quinq; vel sex pedes perpendiculares: cum utique in Terræ superficie aliæ res multo distinctius ac in longe majori distantia videantur.

Quæ ipsa consideratio ansam forte præbere posset curioso cuipiam Philosopho Experimentali ad resolvendum aliud dubium: videlicet, Annon Pisces, aquatilia nempe animantia & marium incolæ æque bene ac procul cernere valeant sub aquis, quam nos aliave animantia in Aere?

Id quidem certum est, urinatores apertis oculis incedentes per aquas, quidvis in ejus fundo, utut altissimo, posse videre: nec minus compertum, quoslibet in aqua pisces, quotquot oculos habent, vegeto satis visu pollere, in tantum ut ab ipso usque fundo adscendant versus aquæ superficiem ad captanda minutissima quæque ac tantum non visum fugientia.

Verum hæc obiter tantum dicta sunto: progredior nunc ad examinandum descriptionem Instrumenti ipsius, uti habetur *pag. 484 anni 1689, Tab. XI. fig. 2*: ubi

I. Quantum ego opinor, non exiguæ difficultatis res erit, sic adaptare operculum *BB* ad ipsum Laternæ corpus, ibique id taliter firmatum conservare, ut nec aqua illud penetrare queat candelamque suffocare, nec ipsum ab impetuoso maris motu in frusta diffringatur. Sane in cisterna quadam aut largiori aqua stagnante inventio hæc ad unam alteramve horam durare fortassis posset, aut amplius etiam; verum ubi aqua ejusque superficies exposita est ventorum fluctuumque impulsui; & consequenter id, quod aquæ immersum est, (nisi admodum profunde) continuam ac vehementem patitur

motionem, ibi arbitror vitream hanc laternam cum suis operculis, brevi aut fractum iri, aut saltem rimas acturam esse.

II. Alia semet offert difficultas, quomodo nempe folles hi plicatiles animari & agitari debeant, & id quidem continuo absque intermissione, (cum alias metuendum sit, ne candela extinguatur:) nam manuum quidem opera id in mari præstare, & sumtuosum molestumq; foret, & periculosum pro scaphis minoribus, quæ sic per totam noctem in pelago eum in finem morari opus haberent: a fluctuum vero motibus folles sat bene agitari posse, certum quidem est, sed nequaquam id foret sine intermissione. Ast

III. Maxima omnium difficultas erit, præcavere, ne Aer intra Tubos convertatur in aquam, quæ nempe intra parum temporis ob destillationē continuam, non modo extinguere sed suffocare penitus candelam valeret: aut si omnino id impediri possit, annon etiamnum aer hic per tubos adductus, aquosus nimis ac humidus futurus sit, adeoque penitus ineptus ad fomentum flammæ præbendum, aptus vero potius (ob naturalem aquæ & ignis inimicitiam) ad eam extinguendam. Nam non ita pridem a nonnullis observatum est, hominum utriusque sexus halitum non largiri aerem habilem ad nutriendam candelæ flammam, sed contrarium potius operari: cujus rei causa probabiliter in ejus humiditate quærenda est. Quod si Tubi isti prælongi sint, laternaque profundius demissa, tanto majus subest periculum, ne aer canalibus illis incluſus in aquam convertatur, eo quod propius fundum intensius etiam frigus esse solet: quam quidem difficultatem Dn. Papinus præsensisse non videtur; nihilosecius tamen ipse in eadem pagina nobis perhibet, ope longorum horum Tuborum volatiles sulphuris spiritus, qui alioqui communiter in vapores abeunt, posse in liquorem condensari.

Postquam sic mea exposui dubia, veniam nunc mihi expeto ad proponenda etiam media, per quæ difficultates hæ in speciem invincibiles superari queant: de quibus quidem penitus desperandum mihi foret, si Peripateticorum opinio, de convertibilitate Aeris in aquam, veritati consona esset: quam ipsam tamen Illustrissimus Boylius absolute rejicit, cum nunquam adhuc eam demonstratam, licet multoties assertam viderit.

Quicquid tandem ejus sit, stante etiam ea hypothesi, potius consulerem, ut Laterna fieret e Corio, quam ex vitro: quod ipsum quidem

quidem corium, tam pro laterna ipsa, quam pro tubis seu canalibus aeri admittendo dicatis secundum artem præparari oporteret, (descriptam a *Schotto in Technica curiosa Lib. 6. cap. 9. Sect. 2. pag. 395. in 4.*) E duplicato tali corio proinde hanc laternam constructam vellem, incisis foraminibus rotundis aut quadratis, qua libitum foret amplitudine; quibus inserendum esset vitrum, aut commune Francicum, aut aliud quoddam, longius lucem candelæ lampadisve projiciens, artificiose includendum, juxta monita ejusdem Schotti loco citato hanc in rem data: quarum fenestrarum unam tam largam esse oporteret, ut per eam candela aut lampas facili negotio immitti in laternam & ex ea rursum eximi posset, ac nihilosecius ipsa omni tempore sic artificiose iterum claudi.

Porro a fundo hujus Laternæ assurgere deberet coriaceus tubulus seu canalis, cujus longitudo proportione responderet profunditati aquæ, intra quam laternam demittere animus esset: imo si in mari adhiberi deberet, eminere adhuc eum oporteret minimum unam orgyiam ultra aquarum superficiem, idque propter altiores undarum fluctus, præsertim tempore procelloso: pariter & laternam ope suberis suspendere oporteret, quo cum undis fluctuans ascensum descensumque reciprocaret, (quo pacto, ut obiter hoc moneam, Domini Papini folles agitari etiam possent.) Hic ergo Tubulus destinatus foret advehendo aeri, ad fomentandā flammam candelæ lamstinatus foret advehendo aeri, ad fomentandā flammam candelæ lampadisve in laterna necessario: quem idcirco ita construi mallē, ut paulatim instar cornu venatorii amplitudine augesceret versus extremitatem super aquas eminentem, quo tanto promtius Aerem reciperet.

E fastigio Laternæ dein alius producendus esset canalis, priori æqualis quoad longitudinem: quem tamen, utpote aeri fumoque educendo ad instar camini destinatum, graciliorem fieri suaderem versus extremitatem super aquas emergentem, latiorem vero quo propius laternam accederet.

Quod si tandem ex alterutro horum tubulorum aqua destillaret intra laternam (sive id contingeret per conversionem aeris in aquam, sive alio quocunque modo) quæ aut suffocando aut inundando candelam extinguere valeret, consulerem, ut sub laterna saccus coriaceus pararetur, ad recipiendum tantum aquæ, quantum ita destillare posset intra sex, octo pluresve dies.

His itaque observatis, non utique opus fore arbitror istis follibus

libus Papinianis, pro advehendo aëre ad sustentandam Lampadem: satis enim notum est, ignem ardentem, ac flammantem per se, dummodo bonus adsit caminus, tantum aeris attrahere, quanto ad eum finem opus est. Atque sic opinor cuncta ista incommoda, Machinam Domini Papini comitantia præcaveri posse; certusque sum eam ita fore minus sumtuosam & magis firmam, eosdemque effectus edituram.

Cæterum talismodi inventis acquiescere opus habebimus, usque donec *D. Elsholtzius*, aut alius quispiam pro eo, ad perfectionem deducat *Phosphorum* ipsius *liquidum:* cujus quippe adminiculo ipse arbitratur, non eruditis modo, sed & aliis suppeditari posse lumen, cujus usus neque tam sumptuosus, neque tam operosus sit futurus, quam lampadum candelarumve.

Equidem tanto lubentius hujus generis molimina promota mallem, quod in ea sum opinione, tale quid, si semel suam ad perfectionem perveniret, facile dein viam sternere posse ad thesauros (non opum modo istic per naufragia perditarum, sed & naturæ mysteriorum) in maris fundo absconditos. Certe enim non minus jucundum, quam proficuum tunc foret Philosopho Experimentali, ipso licet meridie ad exemplum Diogenis, cum sua Laterna & candela perlustrare maris fundum ac perscrutari secreta illic abdita obtectaque crystallino isto aquarum corpore.

Quod reliquum est, lucem istam non arbitror conspici posse supra ipsam aquæ superficiem, nec adeo metuendum esse, ne ea forte nautas seducat navigationive sic noxam præbeat: tam profunde enim sub horizonte sita est, ut vix ad viginti vel triginta passuum distantiam cerni valeat; quamvis utique subter aquam lumen ita procul satis projici queat. Atque hæc sunt, quæ hanc circa materiam Vobis communicanda duxi &c.

Regiomonti in Borussia
d. 29. Aug. 1690.

Johannes Scarlett
Anglo-Britannus.

ERRATA.

Pag. 271. lin. 11. pro 89. lege 219. Pag. 287. lin. penult. lege *proponant.* P. 337. l. 24. pro 570 lege *580.* P. 347. l. 2. pro XVI. 28. ἀπροσδιονύσως. lege *XVII. 28.* ἀπροσδιονύσως. P. 431. l. 2. lege: *quorum hoc ex Chronico Alexandrino, illud ex numo constat.*

Indicamus Benevolo Lectori, prodisse quoque nuper Sextam Supplementorum Sectionem.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Novembris Anno M DC LXXXX.

SUPPLEMENT A L' HISTOIRE METALLIque de la Republique de Hollande.

id est,

Oudaani Supplementum ad Historiam Fœderati Belgii numismatibus a Bizoto illustratam.

Amstelodami, apud Petrum Mortier, 1690, in 8.

Constat plagulis 20. ac iconismis 81.

Historiam Fœderati Belgii, Bizoti *studio numismatibus illustratam* ac quatuor abhinc annis Parisiis excusam, ad *Acta eruditorum a. 1688. p. 163.* retulimus. Gloriam ejusmodi opere de patria sua bene merendi a Gallo præreptam sibi, non æquo satis animo pertulerunt Belgæ. Idem enim frustra hactenus tentarant *Scriverius*, Melchior *Barlæus*, Rochus *Honerdus*, Statuum Belgicorum consiliarius & legatus ad Polonorum regem ac reginam Sueciæ, Andreas Jacobi *de Wouw*, eques auratus, Gerardus *Schaap*, consul Amstelodamensis, Antonius *Thysius*, professor Leydensis, Bœckelius denique *de Zanten*, consiliarius Harlemensis. *Bizoti* igitur opus in octava forma recudit ac in tomos duos distinxit *Petrus Mortarius*, bibliopola Amstelodamensis a. 1688, virum etiam aliquem eruditum exoravit, ut cum ipsorum numismatum archetypis iconismos Parisienses conferret, hos ex illis sæpiuscule emendaret, ac præterea centum & quadraginta numis historiam illam Hollandiæ auctiorem redderet. Ex accessionibus illis unicam heic speciminis loco repetere placet. Cum studiosi Lugdunenses, almæ matris suæ contra Gallos defendendæ ergo, arma arripuissent a. 1672,

digna res visa fuit patribus academicis, quæ numo designata ab oblivione vindicaretur. In antica sedet Lugdunum sub fœminæ forma; adstat Pallas (ut solet) armata ac ex longinquo advenientes Martis juxta ac Musarum alumnos ei monstrat. Adjecta est epigraphe: SEMPITERNO HONORI STUDIOSI MILITIS. In postica habetur tetrastichon:

Græcia devictam jactet per Palladа Trojam,
Immensæ struxeret cum modo molis equum:
Diva Minerva suis Leydam conservat alumnis;
I nunc & dubita, queis magis æqua fuit.

Neque heic tamen substitit diligentia Belgarum, paria cum Bizoto facere cupientium; quin integro ac peculiari tomo istius lacunas supplere studuit *Oudaanus*, similiaque *supplementa* singulis decenniis cum rei numariæ cultoribus communicare spopondit.

Ediderat Amstelodami a. 1671 *Joachimus Oudaanus* numismata vetera Romana commentario vernaculo explicata, sub titulo: *Roomsche Mogentheyt, of naeuwkeurige beschryving van de macht en heerschappy der oude Roomsche Keyseren.* Et ex hoc libro struxit *Thesaurum* suum *selectorum numismatum antiquorum* Jacobus *Oiselius* JCtus. Eadem ratione modernorum numismatum expositione famam sibi perennem conciliare nititur *Oudaanus* noster.

Noluit autem historiam suam altius ordiri, quam *Bizetus* fecerat. Hinc *præfationi* tantum inservit rariores numos ante annum 1568 cusos, qualis est is, in quo Cardinalis *Granvellani* herma ex una parte cernitur, cum inscriptione: ANT. PERRENOT. S. R. E. PRESBYTER CARD. ARCHIEP. MECHLINIENSIS. Ex altera parte Neptunus navi perituræ, qua Æneas vehebatur, insperato opitulatur, cum lemmate: DURATE. 1561. Confisus nempe erat Granvellanus, Deum ex machina quamprimum affuturum, ac, quæ tunc ingruere inceperat, motuum Belgicorum tempestatem dispulsurum. Ea propter Hispanos suos, uti Æneas Trojanos, affatur: *DURATE & vosmet rebus servate secundis.*

Ex opere ipso hæc habe exempla: A. 1582 Belgæ, qui Hispanorum jugo colla subtraxerant, recensque partam libertatem auspiciis *Francisci*, Andium Ducis, armata manu tuebantur, numum cudi curarunt. In ejus antica senex quidam, amiculo & toga indutus, vestem

vestem Hispanicam discindit, quam manu tenet vir barbatus, sagatus, ocreatus, ac pilei turbinati genere tectus, addito lemmate: SIC. TRANSFERT. DNS. REGNA. De eo Oudaanus commentatur: *Ita loquuntur nauta & Turcicus Bassa, tenentes vestem Hispanicam cultrisque suis eam discindentes.* Sed, quod pace doctissimi viri dixe- pag. 78.
rimus, qui illi *nauta* dicitur, *Ahias Silonites* propheta præter omne dubium videtur. Alter, qui ob capitis tegmen *Turcæ* similis est, *Jeroboamus* esto, Asiatico habitu incedens, & (uti ex numo ipso patet,) cultro nullo instructus. Notum quippe est ex *III. Reg. XI, 29. 30. 31. 32.* quod *Ahias* pallium suum novum sciderit in duodecim partes, & decem *scissuras* dederit *Jeroboamo*, inquiens: *Tolle tibi decem scissuras. Hæc enim dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus*, &c. Comparat heic autor numi universum Belgium *pallio*, Carolum V. Imperatorem *Salomoni*, Philippum II. *Rehabeamo*, Belgarum Status *Jeroboamo*. Ne vero respublica Batava, instar regni Jeroboami, iterum corrueret, in postica extant preces: CONFIRMA. DOMINE. OPUS. TUUM. Id quod repræsentatur imagine trium surculorum arbori insitorum, super quos extenditur manus e nubibus porrecta. In ima numi parte extant insignia Zelandiæ, nempe *Leo dimidia sui parte undis immersus*; qui & in aliis numis primarium emblematis corpus constituit, animatum inscriptione eleganti: LUCTOR ET EMER- 126.
GO. Talis cusus est a. 1596, cum bellum inter Hispanos atq; fœderatos Belgas flagraret vehementissime. Unde in altera ejus parte sub schemate Arionis balænæ insidentis Zelandia depingitur, addita epigraphe: NUNC SPE, NUNC METU.

Non facile ab historicis memoriæ proditum reperias, quod Gel- 84.
dri *Franciscum Andegavensem* Ducem suum crearint. Nihilominus apud Oudaanum ad a. 1583 numus offenditur, quo Franciscus ille *Dux Geldriæ, Comes Zutphaniæ, terror tyrannis, afflictis solatium* salutatur.

Cum *Alexander Farnesius*, Dux Parmensis, Prorex Hispanus, 96.
Graviam expugnasset, ingentemque terrorem fœderatis Batavis incussisset, numi varii triumphales percussi sunt. Ex his aliqui in antica quadrigam triumphalem ostentant, quam Alexander agitat, Fama capiti ejus impendente, cum lemmate: *GRAVIA. SUBACTA.*

TROPHEUM. 1586. In postica vir quidam alterius (nescio quid subrustici præ se ferentis) aurem vellit, adjecto scommate ex Martiali: *TREME. AURIS. BATAVA. 1586.* Ad eadem Martialis verpag. 155. ba respexisse videntur Belgæ in numo cuso A. 1609, quo inducias inter Hispanos ac Belgas pactæ fuerunt. Ex *Oudaani* descriptione is ita sese habet: *Miles tympano diffracto incubans atque dormiens, circa se habens galeam, loricam, chirothecas ferreas, &c. cum inscriptione: QUIESCO. 1609. S. C. In postica: Civis in abaco mercatorio caput ad somnum componens ac aliquantulum dormitans. Mercurius vellicat ei aurem, dicitque: PLUS VIGILA, ex Catone.* Ni fallimur, miles, somnum tantum fingens, *Hispanos* notat. Hispanico enim *collari* insignis est. Civis *pileo* (libertatis signo) tectus, securius obdormiens, significat *Batavos*. Hi nimirum ne in pace quidem, nedum armistitio, securi ac curarum expertes esse debebant. Ideoque Mercurius efficit, ut *aures Batavæ tremant*, Belgæve soporem intempestivum animo suo excutiant.

96. Idem *Alexander Farnesius* in curru triumphali visitur in alio numo, inscripto: EXPUGNATO NOVESIO. In postica Bellerophon, Pegaso insidens, cum chimæra pugnat. Additur lemma: *NON DECIDET. 1587.* hoc est, vertente Oudaano: *Celuy-cy ne succombera pas*, hic non succumbet isthac in pugna. Acquiescimus & nos pro more nostro huic explicationi. Expendendum tamen proponimus, anne forsan autor emblematis in mente habuerit Bellerophontis, cœlum invito Jove petentis, ideoque œstro ab eo perciti, *lapsum* ex equo in terram, innueritque adeo, Farnesium, utut facile tot victoriis efferri posset, non tamen neglectu Numinis, arrogantiave in victos nimia commissurum esse, ut sublatus in altum lapsu graviore ruat. Cætetum Oudaanus non absq; veri specie observat, per *chimæræ* latus peti quasi ac confodi *Gebhardum Truchsesium*, Archiepiscopum & Electorem Colonienscm, ob conjugium cum *Agnete Mansfeldica*, monstri instar Pontificiis habitum. Hic enim fuerat in causa, quod *Novesium* paulo ante in Fœderatorum potestatem venerat.

188. Queritur Oudaanus, *Bizotum* fœda assentatione omnia Regis sui in Belgio gesta in majus extulisse, ac historiam multis modis corrupisse. Hinc tanto prolixius atque accuratius Batavorum fata inde ab

ab A. *1678* ad annum usque *1689* enarrat, neque sibi ab acerbioribus subinde verbis numisve satyricis temperat, ab instituto nostro alienis.

Volumini huic annectitur THEATRUM HONORIS, exhibens *epitaphia* æri inciså *Heroum*, qui pro Republica Hollandiæ mortem oppetierunt. Sextum illi ac decimum numerum non excedunt. Nomina, si nosse cupis, hæc sunt: *Wilhelmus I.* Auraicus Princeps, Jacobus ab *Heemskerk*, Lambertus *Moy*, Petrus *Heinius*, Cornelius *Johannis* cognomento *Gallus*, Joannes a *Galen*, Martinus Harperti *Trompius*, Cornelius de *Witt*, Jacobus de *Wassenaar*, Egbertus Bartholomæus de *Cortenaar*, Abrahamus *vander Hulst*, Wilhelmus *van der Zaan*, Wilhelmus Joseph Baro de *Gendt*, Joannes de *Liefde*, Isaacus *Swerius*, Michael Adrianus de *Ruiter*. Extrema occupat statua *Ducis Albani* famosissima, sed dudum, ipsoque tyranno superstite, diruta ac comminuta.

JOANNIS PEARSONII, EPISCOPI CESTRIensis, Expositio Symboli Apostolici, juxta editionem Anglicanam quintam in linguam Latinam translata.

Francofurti ad Viadrum, sumptibus Jer. Schrey & hæredum Henr. Joh. Meyeri, 1690. in 4.

Constat plagulis 95.

Quemadmodum Belgæ aliquot abhinc annis opus hoc in vernaculam suam transtulerunt: ita nuperrime fuit in Germania quidam, qui studio laude digno Latine illud reddidit. Distinguitur in partes duas, *textum* puta commentarii, & *notas*. Ille particulæ cujusvis Symboli, quod dicitur, Apostolici sensum genuinum, fundamentum Biblicum, necessitatem credendi & usum practicum nervose ac perspicue, quantum fieri potuit, exponit. Hæ margini olim allitæ, textui nunc singulis paginis substratæ, dicta V. & N. T. Ebræa atque Græca, itemque sententias Patrum ecclesiæ, variasque Theologorum ac Criticorum controversias exhibent, quibus expositionis suæ textum modo dictum aut illustrare aut confirmare Autor nititur. In nullius hominis verba juravisse se probe memor Pearsonius, ubivis, quid sibi potissimum de vera interpretatio-

ne ſive Scripturæ Sacræ, ſive Patrum eccleſiæ videatur, aperit, ac, ut unico exemplo aſſertionem noſtram declaremus, plerasque Reformatorum opiniones de deſcenſu Chriſti ad inferos repudiat. Ejus autem hac de re placita ſi ſcire cupias, noveris, dicta *Eph. IV, 9. 10.* & *1. Petr. III, 19.* ad hunc locum, ipſius quidem judicio, haud pertinere, ſed ſolum fere *Pſal. XVI, 10.* Deſcenſum enim non ad ſtatum exaltationis, ſed exinanitionis, refert, ac ita ſeſe habere ait ad animam ſeparatam Chriſti, uti ſepulturam, in Symbolo deſcenſui junctam, ad exanime ejusdem corpus. Breviter: *Deſcendere ad inferos* idem eſſe dicit, ac revera ex loco viventium abire, & venire in locum illum, quo detinentur animæ hominum ob peccata mortuorum, quibus ſatisfactor noſter, (miſſus in forma conſimili carni peccato obnoxiæ, *Rom. VIII, 3.*) & vivens, & *mortuus* æquari ſimilisve fieri voluerit.

Nos plura deſinimus de libro toties jam edito, utut nunc primum Latine translato. Singulari vero eruditione refertum eſſe fœtum hunc Pearſonii, quivis facile ſibi perſuadebit, qui non plane hoſpes fuerit in hiſtoria, quique vel titulo tenus noverit præclara alia Viri πολυμαθεστάτου monumenta, maximam partem a nobis memorata Kalendis Julii a. 1688. p. 342. Acceſſerunt editioni huic *indices* tres, *autorum* nempe, deinde *dictorum* Scripturæ, *rerum* denique atque *verborum*.

D. SAMUELIS SCHELGUIGII DE CONCILIO Gangrenſi Exercitatio hiſtorico-theologica.

Gedani, proſtat in bibliopolio Simonis Beckenſtein, 1690. in 4. Plag. 8½.

DUplici labore defungi oportuit Autorem ſumme reverendum, Theologum ac Gymnaſiarcham Gedanenſem celeberrimum. Primo enim de *loco*, *tempore*, *occaſione*, *aſſeſſoribus* & *autoritate* concilii hujus egit, dein canones illic conditos juſto ordine explicavit. Nimirum concilium, quod *Gangrenſe* dicitur, *Gangræ* vel *Gangris* habitum fuit, urbe Paphlagoniæ. Hinc in collectione conciliorum *Petri Crabbe* & *Laurentii Surii*, nec non in epitome conciliorum *Bartholomæi Carranzæ* & *Gabrielis Prateoli* inſcribitur: *Concilium Gangrenſe, celebratum in Paphlagonia ſeu regione Pelasgorum.* Severinus *Binius* & Ludovicus *Bailius* verba poſteriora in mendo cubare putarunt, eo quod *Pelasgos* in Peloponneſo reponant Geographi, *Paphlagonia* vero Aſiæ minoris pars ſit. At *Strabonis* & *Homeri* autoritate probat Schelguigius, Pelasgos non minus in Aſia minori ac ſigillatim Paphlagonia, quam in Peloponneſo, ſedem fixiſſe. De *tempore* concilii majora autorum divortia deprehendit. Referunt nimirum illud ad A. C. 317. *Chriſtophorus Helvicus*, ad A. 319. *Henricus Spondanus*, ad A. 324. *Crabbe*, *Surius*, *Bailius*, *Carranza*, ad A. 328. *Prateolus*, ad A. 333. *Johannes Ludovicus Ruelius*, ad A. 336. *Jodocus Coccius*. Schelguigius recentius eſſe ſtatuit, utut neminem inter eccleſiaſticæ hiſtoriæ conditores recentiores noverit, cui idem in mentem venerit. Sententiæ huic novæ anſam dedit *Socrates* l. II. c. 42. 43. unde non uno modo colligit Noſter, Gangrenſes Patres poſt annum demum 360. conveniſſe, *Occaſio* concilii ex erroribus *Euſtathii Sebaſteni* (circa *cælibatum*, diſcrimen *ciborum* & *veſtium*, *templa*, *divitiarum* poſſeſſionem, &c.) enata fuit, uti non tantum ex epiſtola *ſynodica* Gangrenſi, ſed & Sozomeno ſolide probat Schelguigius, *Baroniumque*, pro Euſtathio *Eutactum* (ab Epiphanio *hæreſi 40.* memoratum,) ex conjectura ſua ſubſtituentem, accurate refellit. *Aſſeſſorum* nomina ex epiſtola *Synodica* petenda ſunt. Sunt autem ea *duodecim*, ſi Græcum textum ſolum audias. Latina enim verſione antiqua tres dodecadi illi adjiciuntur, ac ſpeciatim *Hoſius Cordubenſis*; quem Pontificis Romani legatum Baronius eſſe volens, eapropter Schelguigio vapulat. *Autoritas* canonum concilii Gangrenſis *Luthero* maxima viſa fuit, uti patet ex ejus præfatione, quam *verſioni Germanicæ* actorum Gangrenſium, ſtudio *Johannis Kymei*, Homburgenſium in Haſſia Paſtoris, Witebergenſibus typis a. 1537. evulgatæ, præmiſit, quæq; etiamnum *T. VI. Jenenſ. Germ. fol. 528. ſeqq.* legitur. Nec Pontificiis integrum eſt, canones illos vilipendere, eum in ſynodo *quinisexta*, & a *Symmacho* Papa in ſynodo *ſexta Romana*, nec non a *Leone IV.* (Diſt. 20. c. de libellis,) pro apoſtolicis ac omnino in eccleſia obſervandis agniti fuerint. Unde & magnam partem *Decreto* Gratiani inſerti cernuntur. Ediderunt eos Græce *Johannes Tilius* in collectionibus decretorum ſynodalium, *Chriſtophorus Juſtellus* in codice canonum eccleſiæ, Collectores *Conciliorum* Gallicani, &c. Latinæ verſiones tres extant apud *Binium*: Prima eſt *Dionyſii Exigui*, ultima *Iſidori Mercatoris*, media *Gentiani Herveti*,

veti, quam etiam Schelguigius hoc in opere suo adhibuit. Circa singulos dein canones ita se gerit, ut primo eorum sensum declaret, dein in Jure canonico repetitos indicet, mox rationibus e Scriptura sacra depromptis confirmet, tandem doctrinæ ac praxi ecclesiæ Romanæ modernæ e diametro oppositos esse, liquido demonstret.

HET LEVEN VAN EDUARD DE ZESTE, Koning van Engelant, Vrankryk en Ierland.

id est,

Vita Eduardi VI. Regis Angliæ, Franciæ & Hiberniæ, descripta a Gisberto van der Hoolk.

Hagæ Comitis, apud P. Hage, 1690, in 8. Plagulæ 10.

Gisbertus Hoolkius, Consiliarius Senatus ac Exconsul civitatis Ultrajectinæ, ut & ad Conventum Statuum Generalium Delegatus, mortuus est Hagæ d. 5. Octobris 1680. Hujus memoriam ab interitu vindicabunt opuscula præsentia, quorum primum est *Vita Eduardi VI.* ex *Francisci* Episcopi *Herefordiensis*, Johannis *Speed*, Johannis *Hayvvard*, Thomæ *Hayvvood*, *Bakeri*, *Leveri*, *Latimeri* martyris, *Clerici*, *Winstanlæi*, aliorumque fide dignorum virorum scriptis contexta; alterum est Meditatio *van Godts oordelen omtrent magten en volcken der aerde*, sive *de judiciis Dei super imperia & populos terræ*, in Pentateucho Mosis potissimum memoratis, adjecta *paræneſi ad Judæos*, ut quam supremus orbis judex de terra sancta, sibi olim gratissima, tulit, sententiam probe perpendant, & ad Christum se perduci patiantur.

AUGUSTI ADOLPHI AB HAUGVVITZ TRActatus de Regni & Aulæ Maresschallorum nomine, origine, definitione, &c.

Budissæ, sumptibus Frid. Arnstii, 1690, in 4. Plag. 92.

Notitiam Dignitatum illustrium civilium, sacrarum, equestrium, XVI dissertationibus academicis ante non paucos annos exposuit

posuit vir πολυμαθέστατος *Johannes Christophorus Becmannus*, Doctor Theologus ac in Academia Francofurtana Professor publicus. Hujus vestigiis insistere merito studuit nobilissimus HAUGWITZIUS Dominus hæreditarius *Ubigaviæ* & *Krinitzii* in Lusatia superiori. Namque non modo spicilegium, sed & messem integram relictam sibi sentiens, vastum opus, *NOTITIA DIGNITATUM OFFICIALIUM* inscribendum, condere aggressus est. Desiderium autem excitaturus eruditorũ, integrum illud videndi atq; in suos usus vertendi, partem hanc speciminis loco edendam esse putavit. *Octo* ea *capitibus* absolvitur, agitque *de Regni & Aulæ Maresschallorum nomine, origine, definitione, existentia, variis generibus, qualitatibus, meritis, officiis, juribus, reditibus, salariis, titulis, privilegiis, dignitatibus, prærogativis, insignibus, affinibus.* Ex innumeris autoribus, Græcis, Latinis, Germanis, Gallis, Italis, Hispanis, Anglis congesta est, ut Viri industriam & improbum laborem merito miremur. Licet vero Maresschallorum dentur genera quamplurima in tot cultioris Europæ aulis, nullum tamen pene erit, de quo non multa memoratu digna in commentaria sua retulerit Haugvvitzius, adeo ut ex ungue leonem metientes non possimus non arbitrari, e re juris publici studiosorum fore, si idem reliquos *Notitiæ* suæ tomos cum illis communicare voluerit.

ΠΟΛΥΑΙΝΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΗΜΑΤΩΝ βίβλοι ὀκτώ.

Poliæni Strategematum libri octo, Justo Vultejo interprete. Pancratius Maasvicius recensuit, Isaaci Casauboni, nec non suas Notas adjecit.

Lugduni Batav. apud Luchtmans & Vivie, 1690. in 8.

Constant plagulis 55.

SOlerter & callide a ducibus in bello quæ geruntur, appellatione Romana exprimi apte non posse, Græca autem pronunciatione *Stratagemata* dici, Valerius Maximus observavit, qui hujusmodi artibus *caput IV libri VII* instruxit. Easdem *Sext. Jul. Frontinus* quatuor libris complexus est, ipse rei militaris peritus, qui sub Ve-

ſpaſiano ac Tito præturam urbanam geſſit, & in Britannia ferociſſimam Silurum gentem ſubegit. Ex Græcis ſcriptoribus iſtas bellorum aſtutias, & ſubdola imperatorum ac ducum Græcorum, Romanorum ac Barbarorum geſta *octo libris* perſecutus eſt *Polyænus Macedo*, orator & patronus cauſarum apud Impp. Antoninum & Verum, ſcriptor antiquus, elegans, acutus, eruditus, & utramque militiam, ſagatam & togatam, ſecutus; ut eum prædicat *Iſaacus Caſaubonus*, qui primus hunc venuſtum æque ac utilem ſcriptorem in publicam lucem *A. 1589. typis Tornæſianis Lugduni* protulit; magno, ut in Præfatione indicat, ære in privatos uſus comparatum, indeque ſumma induſtria ac diligentia & fide maxima evulgatum, multis quæ ſuo loco imperiti librarii moverant in ſuas ſedes revocatis, quæ confuſa erant diſtinctis, quæ vero corrupta erant emendatis; nam diſtorta, luxata & fœdata plurima in eo fuiſſe, neque Polyæno adverſus vim & injuriam librariorum Stratagemata ſua quicquã profuiſſe, ſed ipſum velut ex Allienſi aut Variana clade pluribus vulneribus confoſſum ad ſe perveniſſe, affirmat. Poſt centum præterlapſos annos, ante quos Scriptorem hunc doctiſſimus Caſaubonus primum publicæ luci expoſuerat, cum is ei ſe ſubduxiſſet, nec exempla ejus amplius comparerent, iterum eundem eruditorum uſui reddidit eruditus ſcholæ Delphenſis doctor *Pancratius Maasvicius:* & quando Caſaubonus, plurium quam quem unicum nactus erat codicum ope deſtitutus, multa quæ corrupta eſſent intacta reliquerat; is e Florentina Magni Ducis Hetruriæ, & Cantabrigienſi SS. Trinitatis collegii bibliotheca MSCtos codices Polyæni adeptus, collectis etiam a Gronovio, celeberrimo Criticorum, variantibus in Scriptore hoc lectionibus adjutus, longe emendatiorem, nitidioremq; Polyænum dedit, plurima quæ mendoſa ſupererant emendans, turbata reſtituens, confuſa diſtinguens, & genuinam faciem autori huic reddens: ceu ex Notis conſtat, in quibus præter Caſaubonianas obſervationes, emendatæ lectionis rationes adfert, & cujus codicis autoritate receptam antehac lectionem mutarit indicat. Verſionem *Juſti Vulteii*, a qua emendanda, aut nova ſubſtituenda Caſaubonus abſtinuerat, ipſe quoque contentus errores notaſſe, retinuit, quod animadverteret, ſuorum codicum lectionem ea quodammodo firmari: quocirca & affirmat, malle ſe Græcum e codice, quo uſus fuerat, editum fuiſſe a Vultejo Polyænum, quem Latinum is modo Baſileæ A. 1549. dedit.

DISSER-

DISSERTATIONES IN IRENÆUM AUTORE Henrico Dodvvello A. M. Hiſtorices in Academia Oxonienſi Prælectore Cambdeniano. Accedit fragmentum Philippi Sidetæ hactenus ineditum de Catechiſtarum Alexandrinorum ſucceſſione, cum notis.

Oxoniæ, e theatro Sheldoniano, 1689. in 8. Plag. 35.

CYprianicas Dodvvelli diſſertationes alibi recenſuimus. Nunc ejusdem Viri celeberrimi diſſertationes ad Irenæum perluſtrabimus, quas tantum prolegomena quædam eſſe dicit, cum potior harum lucubrationum pars diſſertationibus alio tempore ſecuturis reſervata fuerit.

Prima, quæ hoc volumine continetur, diſſertatio agit de fide Irenæi aliorumque ſecundi ſeculi Scriptorum circa apoſtolicarum traditionum memoriam quoad media cognoſcendi ordinaria. Ac primum quidem pro ſtabilienda Irenæi autoritate obſervat, eum paſſim ab antiquis Apoſtolicum appellari, quod, etſi apoſtolis coævus non fuerit, eorum tamen tempora proxime attigerit, & cum iis converſatus fuerit, qui Apoſtolis ſuperſtites fuerunt; in quorum numerum num Papias quoq; referri debeat, Dodvvellus non obſtante ipſius Irenæi autoritate dubitat. Papiæ enim præceptorem Johannem Presbyterum a Johanne Apoſtolo diſtinguendum eſſe putat, & huic quidem evangelium tantum & primam epiſtolam, illi vero ſecundam & tertiam epiſtolam Johanneam cum apocalypſi tribuit, indeque factum cenſet, quod qui ſub initium ſecundi ſeculi canonem novi Teſtamenti collegerunt, ſecundam & tertiam epiſtolam Johannis & apocalypſin omiſerint, cum tantum Apoſtolorũ ſcripta, & quæ Apoſtolorum fide niterentur, ut Marci & Lucæ evangelium, in canonem referre voluerint. Similiter a Polycrate Philippum diaconum cum Philippo apoſtolo confundi arbitratur. De Philippo autem dum agit, adducit verba Heracleonis apud Clementem Alexandrinum lib. 4. Strom. ubi Philippo Matthæus, Thomas, & Levi adjunguntur, quem locum cum Aſaphenſi corruptũ ſuſpicatur, cum pro Levi, quod alterum Matthæi nomen fuit, Lebbæi potius nomen legendum videatur. Inter eos, qui ipſum Dominum viderunt, ultimum fuiſſe dicit Simeo-

nem Cleopæ, sub Trajani imperio jam ad exitum vergente crucifixum, quo tempore etiam hæreticos hactenus occultos e cavernis suis primum erupisse, multis argumentis probare contendit. Multa quoque differit de διδαχαῖς seu διδασκαλίαις Apostolorum & Virorum Apostolicorum, inter alia asserens, fragmentū posterioris Clementinæ ad Corinthios epistolæ ex Clementis didascalia decerptum esse, quemadmodum & in Barnabæ epistola postremam partem ex ejusdem didascalia depromptam statuit. His aliisque, quæ brevitatis studio omittimus, prælibatis ad Irenæum redit, quem tanta fide dignum asserit, quanta credimus hunc vel illum librum ad canonem novi testamenti pertinere. Cum enim Irenæus a Senioribus ἀυτοπτῶν discipulis, quid docuerint fecevintve Apostoli, optime cognoscere potuerit, concludit, traditionem, qua N. T. Scripturis credimus, quippe unica veterum testium fide nitentem non esse firmiorem, quam traditiones Irenæi. Confirmat suam sententiam ex eo, quod Lucas aliique Scriptores θεόπνευστοι, quoties autoritatem suam lectoribus commendare volunt, non doctrinæ suæ infallibilitatem, sed tantum humana cognitionis media obtendant, qualia etiam aliis in causis testem veracem & fidelem præstarent. Ac ne quis objiciat, N. T. scripta res gestas propiori intervallo tangere, quam traditiones Senum, quos vidit audivitque Irenæus, regerit libros illos sacros usque ad Trajani, & forte Hadriani tempora in privatis scriniis latitasse, nec in ecclesiæ notitiam perveniſſe, aut si quando in publicum prodierint, tanta scriptorum apocryphorum pseudepigraphorumq; turba obrutos fuisse, ut absque novo examine novoque testimonio internosci non possent, a quo novo testimonio omnem eorundem, quam hodie obtinent, autoritatem dependere dicit. Quod autem libri illi sacri aliquandiu delituerint, & certus istorum canon ante Trajani ætatem conditus non fuerit, ex eo probat, quod Hermas ne unicum quidem N. T. dictum allegaverit, Ignatius vera & apocrypha evangelia pari honore laudaverit, & ex cæteris quoque primitivæ ecclesiæ scriptoribus abunde colligi possit, nondum illo tempore certum aliquod discrimen inter canonicos & apocryphos libros constitutum fuisse. Notat insuper, primum Irenæum quatuor evangeliorum expresse meminisse, & ex istorum collatione satis apparere, quod ipsis sacris Scriptoribus, qui aliis posteriores fuerunt, priorum scripta

scripta incognita fuerint, si excipias, quod Johannes reliquorum evangelia, quippe quæ quodammodo supplevit, vidisse videatur, quemadmodum & Petro Paulinæ epistolæ perspectæ atque cognitæ fuerunt. Cum hæc & plura alia de canone N. T. disseruisset, etiam quæstionem de apostolico ecclesiæ regimine eadem historica fide niti probat, statuitque eam, quæ sub Trajano fuit, regiminis formam ab ipsis Apostolis emanasse, nec aliam introductam fuisse, cum homines novationem in regimine quam in doctrina ægrius admittant, & periclitatura fuisset ecclesiarum fides in tradenda apostolica doctrina, si regimen ab Apostolis relictum in ecclesiis fuisset immutatum. Nullam autem idoneam rationem dari posse ait, cur traditiones de canone N. T. & regimine apostolico majori fide quam Irenæi traditiones amplecti debeamus. Id tamen de propositionibus mere historicis, & nulla ratiocinia continentibus intelligi cupit. Si quis ergo traditiones Irenæi eo nomine veraces esse neget, quod de ætate Christi minus recte senserit, eamque opinionem se a suis Senioribus, illos autem a Johanne aliisque Apostolis accepisse profiteatur, factum a ratiocinio distinguendum esse respondet, ac dicit, id tantum a Senioribus didicisse Irenæum, quod Dominus in ætatem seniorem declinaverit, in eo autem erraſſe, quod sic ratiocinatus fuerit: Ergo major fuit quadragenario. Quin & ipsos Seniores hallucinatos fuisse tradit, quod forte ex vultu Domini collegerint, eum in ætatem senilem declinare. Quantum igitur ad factum attinet, eo redire dicit universum illud Apostolorum & Seniorum testimonium, quod eo vultu Dominus fuerit, qui quadragenario majorem sed quinquagenario minorem repræsentaret, idq; verisimum fuisse ex evangelica historia constare, & Dominum, cum austeræ vitæ fuerit, quæ senium maturare solet, spectatores suos in eum errorem haud difficulter impellere potuisse, ut eum quadragesimum ætatis annum excessisse sibi persuaderent; quamvis Seniores illos, quos Irenæus sequitur, non adeo longe a vero aberrasse Dodvvellus opinetur, cum verisimile illi videatur, Christum passionis suæ tempore saltem annum octavum & trigesimum egisse, adeoque quadragesimum annum propius, quam vulgo creditur, attigisse. Si quis ulterius contra fidem Irenæi objiciat, quod millenarium Christi in terris regnum ex Seniorū traditione Johanni Apostolo tribuat, re-

spondet Dodvvellus, quod ad factum attinet, id nulla ratione refelli posse, cum etiamnum in apocalypsi verba Johannis occurrant, sed an recte Seniores illi Johannis sententiam assecuti fuerint, id ad ratiocinium spectare. Quo etiam refert, quod Irenæus, quæ Seniores de Johanne tradiderant, uni Johanni Apostolo tribuenda censuit. Verum hæc de prima dissertatione dicta sufficiant.

In secunda dissertatione quæritur, qua fide dignus Irenæus & alii primævæ antiquitatis Patres, quoad media cognoscendi traditiones extraordinaria. Respondet autem Dodvvellus, Irenæo & aliis primitivæ ecclesiæ Patribus fidem in dogmatibus divinam, in aliis traditionibus plusquam humanam competere. Id probat ex divino extraordinariorum charismatum testimonio, cui nonnullos in levioris momenti negotiis errores non magis obstare censet, quam Apostolorum infallibilitati leviora hujusmodi errata obfuerunt. Dum vero de singularibus & extraordinariis primitivæ ecclesiæ donis prolixe disserit, inter alia statuit, Paulum 1. Cor. XIV, 16. de benedictione & gratiarum actione in spiritu agentem de hymno loqui, qui cum eucharistiæ Sacramento conjungi solebat, eumque non a certo quodam ecclesiæ ministro decantatum, sed ab eo, quemcunque in fidelium cœtu impetus propheticus cepisset, & forte illis temporibus elementorum consecrationem non alio modo quam per hymnum eucharisticum peractam fuisse. In baptismo Spiritum baptizatis ut plurimum sic collatum fuisse tradit, ut externo & sensibili quodam signo se manifestarit, & in hoc signorum numero imprimis fuisse ignem lambentem, qui in baptizatos descendit; externam autem Spiritus in baptismo φανέρωσιν ad omnes baptizatos referendam maxime in primis ecclesiarum conversionibus se exeruisse, indeque factum, ut qui primi in aliqua ecclesia baptizarentur, sanctiores gratiisq; spiritualibus cumulatiores haberentur, ut Epænetus & Stephanus ἀπαρχαὶ Achajæ, Rom. XVI, 5. 1. Cor. XVI, 15. His primitiis ecclesiarum accenset quoque Clementem Romanum, Hermam, Ignatium & Polycarpum, quorum scripta ut apostolicis inferiora, ita humanis omnibus anteferenda, & divinis quodammodo annumeranda censet, cum ut primitiæ suarum ecclesiarum non solum extraordinariis Spiritus donis, sed etiam eximiis donorum gradibus instructi fuerint. Porro ut etiam extinctis his primitiis, non alii quam hoc munere digni ad sacerdo-

sacerdotium eligerentur ecclesiarum rectores, διακρίσει πνευμάτων donatos probat, quamvis Deus nonnunquam & alia quædam media adhibuerit, quibus ordinandos designarit, e. g. sortes, aut speciem aliquam sensibilem, aut insomnia, aut vocem in sensus incurrentem, aliasque prophetias vel ordinantis, vel quorumcunque ecclesiæ prophetarum, nunc puerorum, nunc adultorum, nunc clericorum, nunc laicorum, prout impetus Spiritus prophetici quemq; tulerit; siquidem Deo placuerit nonnunquam Episcopos non suis sed alienis revelationibus edocere, ut & unitas corporis mystici spiritusque comprobaretur, & clerici donis suis se haud nimium efferrent, neque laicorum dona temere contemnerent. Ita ergo se Deum per media plusquam humana ministrorum electioni interposuisse scribit, ut non potuerit indignus ad sacerdotium cooptari. Quod si in nonnullorum electionibus nulla hujusmodi oracula aperte divinum beneplacitum indicassent, nihilominus Christianos consilia sua a Deo, modo nihil contrarium significasset, probata collegisse refert, quod exemplo Socratis illustrat, qui ea omnia Genio suo grata colligebat, quodcunque ab eodem impeditum non fuisset. Et si omnino contigisset, ut aliquis donorum expers in Clerum adscriptus fuisset, ne sic quidem Deum ecclesiis defuisse dicit, cum per ipsam ordinationem nova illi dona collata fuerint. Quamvis autem ex his principiis satis a se probatum confidat, quod omnes primorum seculorum scriptores, qui in officio ecclesiastico constituti essent, spiritu plusquam humano gavisi fuerint, singulis tamen scriptoribus integras ecclesias anteferendas pronunciat, eosque nullibi magis fidem mereri, quam quoties in causis fidei, & regiminis ecclesiastici, aliisque ecclesiarum omnium communibus, non tam suo quam ecclesiæ nomine aliquid proferunt, cum singulos homines, quantacunq; alioquin autoritate polleant, sæpe Deus humanis consiliis permiserit, magisque interfuerit, universam ecclesiam per spiritum propheticum ab errandi periculo tueri. In postrema hujus dissertationis parte multa de miraculis disserit, ut ne hac quidem in parte ecclesias secundi seculi ab Apostolicis degeneres esse probet, & traditiones illarum fide plusquam humana recipiendas demonstret. Recenset igitur præcipua, quæ in primitiva ecclesia obtigerunt miracula, non ea quidem quæ a Sacris N. T. Scriptoribus, sed quæ ab

aliis

aliis ecclesiæ doctoribus literarum monumentis consignata sunt. Id dum facit, multa velut obiter animadvertit, quale est, quod de tempore, quo Polycarpus obiit, observat. Antequam enim ad singularia, quæ in Polycarpi martyrio facta sunt, miracula accedat, sententiam Pearsonii, qui Polycarpum non sub Marco, sed sub Pio passum statuit, novo argumento confirmat, quod desumptum est ex epistola ecclesiæ Smyrnensis, in qua aliquoties Cæsaris in singulari mentio occurrit. Id vero Marci temporibus haud bene convenire Dodvvellus inde probat, quod Marcus fratrem suum Verum parem in Augustea dignitate collegam habuerit. Mittimus quæ de pseudo-Christorum ac Pseudo-Apostolorum miraculis seu potius præstigiis adducit, deque criteriis, quibus Christiani vera miracula a falsis dignoscere potuerunt. A Marci autem Imperatoris temporibus gratias illas extraordinarias non penitus quidem, sed tamen paulatim ac gradatim defecisse docet, & in his imprimis Spiritus φανερώσεις baptizatis dari solitas, dona linguarū, donum patefaciendi cogitationes humanas, aliaque hujusmodi; vivaciores tamen fuisse gratias, quæ ecclesiæ usibus maxime inservirent, & diuturniora fuisse miracula, quæ ad stabiliendam sub ethnico Magistratu disciplinam facerent, & quæ martyribus in sacro agone constitutis animos adderent, aut alia ratione ad Dei gloriam ecclesiæ incrementa promoverent. Huc refert varias visiones, nec non miraculosas dæmoniacorum aliorumque sanationes, aliaque miracula quæ sub Commodi, Severi & aliorum secundi & tertii seculi Imperatorum ætatem gesta fuisse Tertullianus, Theophilus Antiochenus, Origenes aliique Scriptores memoriæ prodiderunt. Inter plura Tertulliani loca, hanc in rem adducta, primus est, qui in libro ad Scapulam legitur, ubi Notarii cujusdam meminit, quem a dæmone præcipitatum Christiani liberarunt. Hæc verba Dodvvellus de morbo caduco seu regio intelligit, cum hunc morbum dæmoniis tributū fuisse ex Hippocrate constet, qui hanc opinionem tanquam erroneam justo opere refutavit. Nec alios dæmoniacos fuisse dicit, de quibus Matth. 17, & Luc. 9. legitur. Ad Hippocratem autem refellendum sufficere ait, quod solerent sic affecti ejecto dæmone convalescere, etsi etiam per medicinam curari potuerint. Narcissi miraculum dum enarrat, qui, cum in vigiliis paschalibus lucernæ oleum deficeret, magnaque inde consternatio exorta fuisset, haustam ex vicino puteo aquam in oleum convertit, eos refutat, qui existimant, olei defectum leviorem fuisse causam, quam ut insignem consternationem in Christianorum animis excitare, aut Episcopo miraculi patrandi occasionem dare potuisset. Quibus respondet, eo tempore apud Ethnicos & Judæos publici infortunii omen gravissimum fuisse, si quo forte casu sacri ignes extinguerentur, & hanc opinionem etiam Christianorum, qui e Judæis & Gentibus conversi fuerant, animis insedisse, cum ex receptis illius ævi principiis lucem illam sensibilem pro Divinæ præsentiæ symbolo habuerint, adeoque extinctis hujusmodi luminibus ipsius Divinæ præsentiæ subtractionem ominati fuerint. Miraculis illustrem fuisse Gregorium Neocæsariensem haud inficiatur quidem Dodvvellus, cum & seculum, in quo vixit, & ipsum Thaumaturgi cognomen id satis suadere censeat; non dubitat tamen, quin maxima ex parte conficta sint, quæ in ejus vita a Gregorio Nysseno recensentur, cum quarti seculi Scriptores fabulis addictissimos fuisse, ex vita Pauli Hieronymiana, Antonii Athanasiana, item ex Palladii historia Lausiaca, & Sulpicii Severi dialogis ac vita Martini abunde intelligi possit: unde ista Gregorii Thaumaturgi miracula præter-mittere, quam incertis traditionibus fidem certiorum testimoniorum imminuere maluit. Cum autem primitivæ ecclesiæ miraculis, quæ a quarto seculo & Eusebii temporibus defecisse, vel saltem rarissime contigisse, Chrysostomi & Augustini autoritate probat, nihil magis apud atheos noceat, quam recentiorum fabulatorum περίσματα, quantum inter vetera primitivæ ecclesiæ miracula & recentiorum Scriptorum figmenta interfit, prolixius exponit.

In tertia dissertatione, quæ in tempora quibus Irenæus natus mortuusque fuerit, inquirit, primum Autor de penuria monumentorum civilium pariter & ecclesiasticorum ejus, qua Irenæus floruit, ætatis conqueritur. Ex ipso autem Irenæo colligit, quod sub Nervæ imperio circa A. C. 97. natus fuerit. Porro cum Irenæus se puerum in Polycarpi admodum senis contubernio egisse memorat, Dodvvellus observat, ex Irenæi mente pueritiam ab anno vigesimo usque ad trigesimum censeri, ac ne cui hoc mirum videatur, alios etiam Autores adducit, qui pueritiam longius, quam fieri vulgo solet, extendunt, & in his Hieronymum, qui se puerum fuisse dicit, quo tempore Julianus

nus Apostata cæsus est, cum tamen eo tempore jam 35 ætatis annum egerit. Imperatorem tum temporis Smyrnæ in Asia versatum, cum Polycarpum Irenæus audivit, Dodvvellus non alium quam Hadrianum fuisse, eumque ante A. C. 122 in Asia versari non potuisse statuit, quo tempore Irenæum 25 annorum fuisse suspicatur. Disserit quoque de hæreticis eodem tempore exortis, indeque Irenæi ætatem ulterius confirmat, quem Justino Martyre, cum ejus natalem ad A. C. 119 referendum existimet, natu majorem & a Johannis Presbyteri temporibus non adeo remotum asserit. Ut autem Irenæi initia altius quam vulgo solet, deduxit: ita etiam extrema ejus tempora a Severi imperio, sub quo Irenæum plerique passum ac mortuum existimant, ad Commodi imperium retrahit, & Irenæum martyrem fuisse negat. Observat enim a nemine veterum martyrem appellari, cum tamen tanta apud antiquos martyrum veneratio fuerit, ut nunquam sine martyrii encomio mentionem eorum fecerint: Tertullianum, cum in tractatu adversus Valentinum Justini pariter ac Irenæi meminit, Justinum quidem, non itē Irenæum martyrem cognominare: ignotum fuisse martyrium Irenæi Eusebio: Epiphanium, cum toties Irenæum non sine insignibus elogiis allegaverit, honorificum martyris titulum nusquam usurpasse: Theodoretum in dialogo 1. ubi Ignatium Hippolytum & Methodium a martyrio commendat, Irenæum nulla martyrii mentione facta tantum Polycarpi discipulum & Gallorum lumen appellare, & sic alios etiam veteres, cum Justino, Cypriano aliisque martyris elogium frequenter tribuant, Irenæum tamen hoc elogio nusquam exornare. Non dissimulat quidem, autorem quæstionum ad orthodoxos Irenæum expressē martyrem appellare, verum respondet, autorem hunc esse ab Irenæi temporibus remotiorem, & forte Justinum Siculum, qui sub finem seculi quinti scripsit, unde ob nominis identitatem fieri potuerit, ut hæ quæstiones in Justini Martyris opera irreperent. Ad locum Hieronymi, qui in commentario ad Es. LXIV. Irenæum martyrem appellat, regerit, Hieronymum, si Irenæum martyrem credidisset, aliis etiam in locis & inprimis in catalogo Scriptorum ecclesiasticorum vel levissimam ejus rei mentionem facturum fuisse, ideoque verisimile videri, ab aliena manu in allegato loco cognomentum martyris profectum. Primum ergo ex certis Autoribus,

qui

qui Irenæum pro martyre habuerunt, dicit esse Gregorium Turonensem, quem gravissime hallucinatum observat. Dicit enim ille eodem tempore Irenæum passum, quo Pothinus Irenæi in Lugdunensi episcopatu antecessor passus est, quo posito Irenæus nunquam Lugdunensis Episcopus fuisset. Quod autem Gregorius Turonensis Irenæum inter martyres retulit, inde factum Dodvvellus suspicatur, quod in epistola ecclesiæ Lugdunensis & Viennensis, in qua persecutionem sub Marco obortam referunt, aliqua Irenæi mentio occurrat, quem epistolæ illius autores ἀδελφὸν suum & κοινωνὸν appellant, quod a lectoribus parum attentis de κοινωνίᾳ passionum & martyrii intelligi potuit, cum tamen Irenæum persecutioni illi, quæ sub Marco contigit, superstitem fuisse, ex rebus ejus postea gestis manifestum sit, e quibus Dodvvellus colligit, vixisse adhuc Irenæum A.C. 177. 180. 182. 189. Verisimile autem existimat, quod Irenæus ante Victoris obitum mortuus fuerit, nec ultra A. C. 190 vixerit, adeoque Severi persecutionem non attigerit.

Progreditur ad scripta Irenæi, initium faciens ab opere adversus hæreses, de quo in dissertatione quarta prolixe agit. Opus hoc quinque libris constans scriptorum Irenæi omnium primum, neque tamen a juvene, sed a sene, nec simul & semel uno impetu, sed successive elaboratum fuisse scribit. Primum tamen & secundum librum simul editos existimat, quibus imprimis titulum ἐλέγχου καὶ ἀνατροπῆς ψευδωνύμου γνώσεως destinatum fuisse censet, etsi hic titulus postea etiam sequentibus libris communis fuerit. Virum, quem in hoc opere Irenæus suppresso nomine nunc Apostolicum Presbyterum, nunc θεῖον Πρεσβύτην & κήρυκα ἀληθείας appellat, nunc aliis elogiis designat, Dodvvellus Pothinum Irenæi decessorem esse suspicatur, cujus nomen e mysteriorum disciplina reticendum censuerit, sicut Hierophantæ, qui se Eleusiniis initiaverat, nomen Eunapius memorare noluit; ex quo fonte etiam causam derivat, cur Clemens Alexandrinus, cum tres agnoverit, quorum institutionibus imbutus fuit, neminem tamen istorum nominetenus expresserit. Amicum, cui Irenæus opus suum dedicavit, tutius ignorari quam a fabulonibus cognosci pronunciat. Neq; enim Pseudo-Dextro credendum putat, qui amicum illum Irenæi Turibium appellat, & Toletanum episcopum fuisse tradit. Observat præterea, in Valentinianos,

quibus imprimis hoc Irenæi opus oppositum est, velut in cloacam quandam aut sentinam antiquiorum omnium hæreticorum sordes & spurcitias profluxisse, & emphasin verborum Irenæi explicat, dicentis (lib. 1. c. 5.) Valentinum antiquas hæreticorum doctrinas εἰς ἴδιον χαρακτῆρα μεθαρμόσαι. In primo operis hujus capite non tam ipsius Valentini quam Ptolemæi dogmata recenseri, & Irenæum ista hæreticorum mysteria primum evulgasse notat, ac de scholis Valentini variisque coloniis ex unica illa metropoli deductis plura disserit. Inter alia animadvertit, clarum illum Magistrum, cujus Irenæus seu potius antiquus Irenæi interpres lib. 1. c. 5. meminit, non alium esse quam Epiphanem, ac non minus acute quam verissime Pearsonium in codicis sui margine verba ista Græce reddidisse: ἄλλος δέ τις, ὁ καὶ Ἐπιφανὴς διδάσκαλος αὐτῶν &c. cum dubio procul Irenæus in voce ἐπιφανὴς ad nomen Epiphanis alludere voluerit, quem cum Clemens Alexandrinus post mortem divinis honoribus cultum apud Samios referat, cultum illum non tam a civibus Samiis, quam ab Epiphanis discipulis præstitum fuisse Dodvvellus statuit, & simul miratur Salmasium in notis ad Lampridium negasse, quemquam illis temporibus fuisse, qui homines pro Diis habuerit, cum tales hominum apotheoses ex recepris illorum temporum dogmatibus tam frequentes fuerint, ut a gentilibus morem illum homines divinis honoribus prosequendi etiam Carpocratiani didicerint. Tatianum, etsi statim a Justini morte aliena sapere cœperit, & multis deinde annis non exiguos ad hæresin progressus fecerit, propriam tamen scholam & suo nomine hæresin non ante quam proxime ante suum obitū condidisse asserit, tandemq; ex Tatiani aliorumq; hæreticorum ætate Irenæum post A. C. 174. & ante A. C. 177 scripsisse concludit. Bardesanis propterea ab Irenæo nullam mentionem fieri statuit, quod post illa tempora Valentinianorum hæresi adstipulatus fuerit. Etsi enim Eusebius Bardesanem Tatiano proxime adjungat, id tamen non aliam ob causam factum opinatur, quam quod per Antoninum, ad quem Bardesanes volumen de fato scripsit, Marcum Antoninum intellexerit, cum opus illud potius Antonino Alagabalo consecratum fuerit. Julium quoque Cassianum Tatiani discipulum, quem Clemens Alexandrinus δοκήσεως ἄρχοντα appellat, Irenæo incognitum fuisse ait, cum Cassianus Tatiano paulo

paulo junior fuerit, & Tatiani hæresis Irenæo scribente adhuc recens & nupera fuerit. Chronologiæ suæ etiam convenire probat ordinem, quo hæreticorum refutatores Tertullianus recensuit, neque sententiæ suæ obesse, quod Irenæus Theodotionis meminerit, qui A. C. 184. Græcam Scripturarum interpretationem vulgasse dicitur. Respondet enim, quod etsi constet, sub Commodi imperio interpretationem suam emisisse Theodotionem, non æque tamen constet, quoto Commodi anno id contigerit. Existimat autem Commodi imperium, sub quo Græcam veteris Testamenti versionem Theodotion edidit, non ab illius monarchia, sed potius a communi cum Patre tribunitia potestate inchoandū esse, & sic Theodotionem A. C. 175 interpretationem suam edidisse, Irenæum autem A. C. 176 vel 177 adversus hæreses scripsisse. Respondet etiam ad ea, quæ de Heracleonis mentione objici potuissent.

In dissertatione quinta de Latino, qui hoc Irenæi opus transtulit, interprete agitur. Quamvis enim Erasmus aliquando dubitaverit, Græce an Latine scripserit Irenæus, magisque in posteriorem sententiam inclinaverit, Dodvvellus tamen pluribus argumentis Irenæum Græcis Scriptoribus accensendum probat. Inter alia adducit ipsum Irenæum, qui stylum suum elegantiis destitutum excusat eo præcipue nomine, quod apud Celtas commoretur, & in barbarum sermonem plerumq; avocetur. Ex his enim verbis clarum esse dicit, aliam fuisse, qua scripserit, linguam, aliam autem apud Celtas commorantibus in usu fuisse, nempe Barbaram cui Græca opponi solet. Ex iisdem verbis concludit, Irenæum etiam natione Græcū fuisse, nec Romanū esse potuisse, cum ipse ille sermo, quē Irenæus Barbarū appellat, Romanus fuerit. Idem probat, ut cætera argumenta mittamus, ex frequentibus hellenismis, cum non dubitandum sit, vocē *perexivimus* ex Græca διεξήλθομεν, item phrasin *qui sunt circa Ptolemæum* ex Græca οἱ περὶ Πτολεμαῖον desumtam esse. Agnoscit quidem etiam in Tertulliano, Apulejo, Martiano Capella aliisque id genus Scriptoribus crebros hellenismos occurrere, & præsertim Afros Græcæ Libyæ vicinos & Romanis tamen coloniis frequentissimos hybridum & ex utroq; conflatum sermonem contraxisse; observat tamen, eos styli non sophistici, sed idiotici hellenismos ad verbum convertere. Ne quis autem cum Feuardentio dicat, eundem esse ope-

ris hujus & Autorem & Interpretem, cum Irenæus quæ prius Græco idiomate pereleganter ſcripſerat, poſtea cum pari ſermonis felicitate Latinis impertiverit; reponit Dodvvellus, Tertullianum Irenæi verba longe aliter allegare ſolere, quam in hodierna Irenæi verſione extant, idque indicio eſſe, Tertulliani ævo nondum Latinam aliquam Irenæi verſionem extitiſſe. Primum qui eam uſurpavit, notat eſſe Auguſtinum, qui in libris adverſus Julianum dicta quædam ex Irenæo allegavit, quæ cum vulgata Irenæi verſione ſatis conveniunt, etſi Auguſtinus hanc Irenæi verſionem pro originali ejusdem textu habuerit. Suſpicatur igitur Dodvvellus, poſt annum 385 occaſione Priſcillianiſtarum hanc Latinam Irenæi verſionem elaboratam, ejusque autorem Hiſpanum aliquem aut Gallum eundemque nec Græcæ linguæ nec Latinæ ſatis peritũ fuiſſe, & extinctis jam Priſcillianiſtis hujus etiam operis uſum paulatim exoleviſſe, paucosque emptores & qui tædium exſcribendi ſuſciperent, reperiſſe, indeque tantam Latinorum exemplarium paucitatem enatam, ut nulla ſua ætate Gregorius M. etſi ſtudioſe quæſita reperire potuerit, cum vice verſa Græci Irenæum tam frequenter allegaverint, ut magnam Græci textus partem his fragmentis debeamus. Eoque magis miratur, quod hodie in univerſo orbe ne unicum quidem Græci codicis exemplar ſuperſit, cum tot Latinos codices habeamus, etſi in plerisque Latinis codicibus extrema capita ob aſſertum chiliaſmum truncata fuerint. In fine hujus diſſertationis diſſerit de partitione capitum eorundemque ſummariis, quæ a recentioribus librariis adjecta conjicit.

In ſexta diſſertatione, quæ hujus voluminis ultima eſt, ad reliqua Irenæi ſcripta pergit, & primum de epiſtola ad Blaſtum ac duabus epiſtolis ad Florinum agit, quarum prior de monarchia, poſterior de ogdoade inſcripta fuit. Refutat autem Baronium exiſtimantem, quod Florinus & Blaſtus Irenæo occaſionem dederint opus adverſus hæreſes ſcribendi, & qualis Florini hæreſis fuerit, quantumque Blaſtus vel cum eo convenerit, vel ab eo diſcrepaverit exponit, & quo tempore Irenæus adverſus Florinum & Blaſtum ſcripſerit inquirit. De oratione Irenæi adverſus Græcos obſervat, Chriſtianos Iſocratem, Ariſtidem aliosque gentilium Sophiſtas hujusmodi orationibus æmulari voluiſſe, cum præſertim communitates aliis quam ſcriptis orationibus alloqui non potuerint; Græcis Chriſtianos

nos ejusmodi orationes dicaſſe phraſi e Judæorum ſtylo depromta, qui omnes non Judæos Græcos appellabant, ad quorum imitationem etiam Chriſtiani tanquam ſpirituales Iſraelitæ omnes non Chriſtianos pro Græcis habuerint; ſermonem iſtum Judæorum ortum ſuum debere temporibus imperii Macedonici, quibus Judæi a plerisque civitatibus Macedonicis in civitatum jura admiſſi, unde factum, ut duplici hominum genere civitates illæ conſtarent, uno Judæorum, & altero non Judæorum qui promiſcue Græci appellati; ſermonem iſtum a Macedonibus cœptum etiam dominantibus in oriente Romanis adhuc duraſſe, quod lingua Macedonum Græca etiam Romanis imperantibus in oriente obtinuerit, idque in rixis ſuis Helleniſticis Salmaſium non vidiſſe, cum Heinſii potius opprimendi, quam veritatis ſtudio laboraverit; ab hac Irenæi oratione non diverſum eſſe tractatum περὶ ἐπιςήμης, ut Hieronymus putavit, ſed Irenæum orationi ſuæ hunc titulum dediſſe, quod Philoſophorum ſcientiam in ea impugnarit, omniaque fidei tribuerit. Circa λόγον Irenæi εἰς ἐπίδειξιν ἀποςολικὸ κηρύγματος obſervat, occaſionem huic operi dare potuiſſe varia illius temporis ſcripta, quæ ſub Apoſtolorum nomine edita fuerunt, & imprimis Petri evangelium, quod Epiſcopus Antiochenus Serapion apud ſenem ſibi coævum Marcianum reperit. Et hunc ipſum Marcianum ab eo Marciano non diverſum eſſe Dodvvellus ſuſpicatur, cui Irenæus hunc tractatum nuncupavit. Ex eo autem quod Irenæus hunc Marcianũ fratrem ſuum appellat, colligit, quod eo tempore, cum Irenæus iſta ſcriberet, ab eccleſiæ communione nondum alienus fuerit Marcianus, etſi forte jam novitatibus quibusdam ſtudere cœperit. Ad librum Irenæi, qui διαφόρων διαλέξεων titulum geſſit, devolutus de Irenæi ſchola agit, in qua ipſum traditiones præſertim apoſtolicas docuiſſe judicat, quales etiam in Hippolyti didaſcalia extare ſuſpicatur, quam ex bibliotheca Vindobonenſi aliquando in publicam lucem emitti ſemel atque iterum exoptat, eadem occaſione traditionum apoſtolicarum etiam de Caji libro περὶ τῆς τοῦ παντὸς ϑέσεως non nulla diſſerens. De Irenæi ad Victorem epiſtola cum agit, rationem explicat, cur in controverſia paſchali Aſiani tam paucos aſtipulatores invenerint, & pleræque provinciæ etiam orientales Victori adhæſerint, cum tamen Romani morem nec ab Apoſtolis acceptum, nec adeo vetuſtum tuerentur, cum vice verſa Aſiani traditionem

ditionem apostolicam præ se ferrent. Causam ejus rei in novis Romanorum coloniis quærit, post horrendam Judæorum stragem ab Hadriano deductis, cum quibus etiam Romanos ritus propagatos arbitratur. Epistolam ecclesiæ Lugdunensis & Viennensis, cujus bonam partem historiæ suæ inseruit Eusebius, ab Irenæo scriptam pridem censuit Valesius, cujus conjecturam non improbabilem esse Dodvvellus noster judicat. Singulare opus adversus Marcionem ab Irenæo quidem promissum agnoscit, verum cum nemo veterum illud opus a se visum memoret, haud immerito dubitandum censet, an unquam Irenæus promissis illis steterit. Postremo ad illustrandam historiam scriptorum Irenæi duo loca explicat, unum Photii, dicentis Hippolytum Irenæi discipulum juxta præceptoris sui ductum adversus duas & triginta hæreses scripsisse, alterum ipsius Irenæi promittentis se omnibus hæreticis secundum ipsorum characterem contradicturum.

Dicendum etiam aliquid de appendice, quæ exhibet Philippi Sidetæ fragmentum ex MSC. codice Barociano depromptum, & antea ineditum. Non tamen ipsa Philippi verba hoc fragmentum exhibet, sed alicujus, qui Philippum excerpsit, quod a Nicephoro Callisto factum ex antecedentibus & consequentibus MSC. illius codicis excerptis Dodvvellus colligit. Quod autem Nicephorus in historia sua ecclesiastica locum illum non attigerit, inde contigisse putat, quod serius & scripta jam historia in illum inciderit. Complectitur autem illud Sidetis fragmentum successionem Catechetarum Alexandrinorum. Primus, qui scholæ Alexandrinæ præfuit, juxta Philippum fuit Athenagoras, quem sub Hadriano & Antonino floruisse dicit, & mirabili Dei virtute Saulis instar conversum refert, cum Scripturam Sacram animo Christianos impugnandi perlustrasset. Athenagoræ discipulus juxta Philippum fuit Clemens Alexandrinus, & Clementis Pantænus, etsi Eusebius Clementē Pantæni discipulum faciat. Pantæno ex Philippi mente successit Origenes, Origeni Heraclas, Heraclæ Dionysius, huic Pierius, Theognostus, Serapion, Petrus martyrio illustris, Didymus & Rhodon, qui Philippi Sidetæ temporibus in ipsam Philippi urbem Siden imperante Seniore Theodosio scholam illam transtulit. Hoc fragmentum Dodvvellus brevibus quidem, sed eruditis observationibus illustrat. Appendici huic

huic subjungitur Synopsis Chronologica rerum historicarum, quæ in his Dodvvelli dissertationibus occurrunt, cum addendis nonnullis & emendandis, de quibus prolixitatis vitandæ causa nihil addimus, optantes, ut reliquæ Viri Clarissimi ad Irenæum dissertationes propediem edantur.

ΤΟ ΚΑΤΑ ΤΕΣΣΑΡΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ, *of, Overeenstemminge der Evangelien.*

id est,

Harmonia Evangelistarum; autore Florentio de Bruin, Ministro J. C. Schelluinensi.

Dordraci, apud Theod. Goris, 1690, in 8. Plag. 42.

SPecimen hoc est majoris operis, quo totam historiam Christi e quatuor evangeliis pertexuit Autor, quodque publico non invidebit, si, de quo non dubitamus, gentilibus suis Belgis probari hoc ὑποσπασμάτιον animadverterit. Incipit id a præfatione Lucæ, & in primo Christi paschate a Johanne annotato desinit. Nec tantum in unum contextum Bruinius redegit, quicquid quatuorviri illi θεόπνευστοι, in suo quisque libro, memoriæ prodiderunt, ac in breviora capita distinxit; sed & auxit Notis philologicis, quibus tum coagmentationis suæ rationes reddidit, tum claram ubivis lucem vocibus periodisve obscurioribus affudit. Nos, ubi opus totum adspexerit lucem, ansam plura de eo dicendi arripiemus.

TRAITE' DE LA LUMIERE &c.

id est,

Tractatus de Lumine, autore Christiano Hugenio Zeelhemii Toparcha. Accesit Dissertatio de causa gravitatis.

Lugduni Bat. apud Petrum vander Aa, 1690, in 4.

PRimam doctissimi hujus Operis partem mense proximo Octobri pag. 481. sqq. exhibuimus. Ad secundam, de qua nunc di-

cendum, quod attinet, versatur illa in vera gravitatis causa indaganda. Primum ergo celeberrimus Autor candide fatetur, ea, quæ *Cartesius* de causa gravitatis meditatus est, licet non omni ex parte cum veritate consentiant, viam tamen sibi muniviſſe, ut eo, quo cogitabat, perveniret; licet forsan sua quoque hypothesis non plane nulli objectioni sit obnoxia, quoniam difficillimum sit, in hisce rebus summam illam certitudinem, quæ Geometrarum demonstrationibus propria est, assequi. Non dubitat quoque, multos fore, quibus non adeo nova sit adparitura sua de gravitate hypothesis, quippe cum ante bene multos annos præcipuum experimentum huc faciens, ejusque ad gravitatem adplicationem, cum *Rohaulto* communicaverit, quæ ipse postmodum in Tractatum suum Physicum retulerit, non dissimulato Autoris nomine. Sed cum illo in loco sua pariter atque Cartesii cogitata Hugenianis admiscuerit, & plura omissa fuerint ad legitimam hujus hypotheseos declarationem spectantia, non piguit Autorem, rem totam, prout illam animo conceperat olim, ab ovo, quod ajunt, exponere. Commemorat ergo, ut vasi rotundo, cujus fundi superficies candidi coloris nullisque asperitatibus inæqualis erat, aquam infuderit, injectisque frustulis quibusdam ceræ Hispanicæ, qua literæ obsignantur, operculo vitreo illud muniverit, & rotundæ tabulæ impositum circa axem continuo converterit, donec in motum quoque satis acta videretur aqua vase contenta; tandem vero repente suo in motu stiterit commemoratum vasculum. Hic ergo animadversum fuit, frustula ceræ Hispanicæ, citius in motum concitata quam aquæ particulas, a centro versus circumferentiam vasis fuisse abrepta illique adhæsisse; sed cum vasculo quies reddita fuisset, aquam in motu perseverantem atque vincentem frustulorum a centro recedendi conatum, illa denuo a circumferentia ad centrum detrusisse. Ab hoc ergo tentamine maximam sententiæ suæ, quam de causa gravitatis corporum habet, verisimilitudinem conciliat Autor doctissimus. Statuit enim dari quandam in hac rerum universitate materiam, quæ (1) & subtilis ita sit, ut omnium corporum poros possit pervadere, & (2) tam rapido feratur motu, ut cursum circa terræ superficiem unius horæ & 24½ minutorum spatio possit absolvere, & tandem (3) moveatur ita, ut non describat circulos Æquatori parallelos, sed quaquaversum liberri-

liberrime gyris suis excurrat. Ex hisce vero suppositis, quæ ratione simul atque experientia probare satagit, deinde deducit, gravia corpora versus terræ centrum propelli; actionem gravitatis interpositu interjectuque nullius corporis impediri; omnes corporis cujusque partes ad totius gravitatem constituendam facere; & gravia tandem deorsum cadentia, secundum leges vulgo receptas augere suam velocitatem: quæ quidem sunt præcipuæ gravitatis affectiones. His vero quamvis aliam adhuc nonnulli addiderint, quod nempe gravia, quocunque in terræ loco constituta, sint ejusdem momenti; falsi tamen illorum opinionem convicerunt observationes in Insula Cayenne & Guadaloupe, per horologia oscillatoria Hugeniana peractæ, quippe cum pendula breviora reddenda fuerint illis in locis, ut exacte tempus metirentur. Quocirca inquirit Autor in hujus singularis phænomeni rationem, eamque ex hypothesi terræ diurno motu circa axem conversæ deducit. Cum enim terra conversione hac nitatur excutere atque projicere a se corpora, non potest, quin aliquid hoc pacto de corporum gravitate decedat; sed quia nisus hic inæqualis est, eoque major, quo propius ad Æquatorem acceditur; hinc & corpora, pro diversa ab Æquatore distantia, nunc graviora nunc leviora sunt, leviſſima autem sub Æquatore, & sub Polis graviſſima. Porro quantum de longitudine penduli, quod Parisiis sub ipsum Æquatorem transfertur, demendum sit, indagat, regulamque facilem pariter atque universalem condit, qua eadem res quoad singula loca, a priori potest calculo determinari, quæ etiam non multum abludit ab experimento, quod Dn. *Richer* in Cayenne Insula cepit. Ex hoc autem rationis & experientiæ consensu hæc derivantur consectaria: (1) terram revera circa axem diurno motu circumvolvi, (2) lineam directionis perpendiculorum sibi relictorum, non, ut vulgo creditum fuit, in terræ centrum cadere, & (3) terram non sphærica, sed sphæroidea gaudere figura. Illa autem sua in sententia maxime deinde confirmatus fuit a Diario itineris, quod auspicio Directorum Societatis Indiæ Orientalis susceptum fuit, & in quo horologiorum ejus a Promontorio usque Bonæ Spei periculum factum fuit; cum deprehenderet, ratiocinia sua cum experientia satis amice consspirare. Postquam vero ei accuratiſſimum Newtoni Opus de Principiis Philosophiæ naturalis

Mechanicis inſpiciendi facta eſt copia, occaſionem hinc arripuit ulterius perſcrutandi ac ſpeculandi figuram terræ undique in ſeſe nutibus ſuis conglobatæ, ut ſcilicet curvæ illius naturam determinaret, ex cujus circumactu figura terræ generaretur. Accedit autem terra, ex ipſius ſententia, ſatis prope ad figuram corporis ſphæroidis, orti ex converſione ellipſeos circa diametrum minorem, ita quidē, ut differentia inter ſemidiametrum ellipſeos minorem & majorem ſit $\frac{1}{578}$ ſemid. majoris, atque adeo terræ corpus paululum aſſurgat circa Æquatorem, circa Polos vero deprimatur. Porro hypotheſin ſuam de corporum gravitate ad totum ſyſtema Planetarum traducit, prout quidem illud a *Newtono* proponitur. Quamvis enim jam olim ſuſpicatus fuerit, Solis rotunditatem ex hypotheſi ſua poſſe derivari, cum facile concipere liceat, a ſimili materia in orbem acta Solis partes omnes ad centrum ejus propelli; fatetur tamen, a Newtono alias rationes allatas fuiſſe, quæ ipſum magis magisque in hac ſententia confirmaverint; cum non ſolum motus ellipticus Planetarum, quem *Kepplerus* ſolerti conjectura invenit & obſervationibus probavit, hinc demonſtretur, ſed etiam ſolutiones faciles problematum difficillimorum, cur nempe Planetæ non mutent eccentricitates, Sol ſit Planetarum centrum, &c. petantur, quas a Carteſianis Vorticibus fruſtra requiras. Sed cum Dominus Newton paulo aliis principiis uſus fuerit ad easdem concluſiones ſtabiliendas, neque fugerit Autorem, quanto eruditis in pretio, merito ſuo, habeatur opus Newtonianum, ideo refellit objectiones quasdam, quæ ex dicto libro contra ſuam hypotheſin de gravitate poſſent depromi. Deinde calculo definit, quam gravitatem ſentiant Saturni & Jovis, ſi qui tamen ſint, incolæ, reſpectu ejus quæ terricolis eſt ſenſibilis; & cum eadem gravitas in ſuperficie corporis Solaris vicies ſexies major ſit hac noſtra, efficit hinc, materiam ſubtilem Solem circumeuntem quadragies novies celerius in orbem rapi, quam illam, quæ terram ambit, atque hanc etiam conjicit eſſe cauſam luminis Solaris tanto fulgore omnium oculos perſtringentis. Tandem hanc diſſertationem concludit iis, quæ Newtonus de reſiſtentia medii ratione corporum projectorum attulit, recenſetque, quid ſibi olim de eadem materia meditanti in mentē venerit. Hac itaq; occaſione non ſolum quadraturā hyperbolæ per infinitas ſeries profert in medium, quæ analoga eſt quadraturæ circuli, quam a celeberrimo Viro G. G. *Leibnizio* acceptam

ptam ad Acta Eruditorum anni 1682. p. 41. ſqq. retulimus, imo gemina plane & conſentanea illi Arithmeticæ Hyperbolæ Quadraturæ, quæ dicto in loco proponitur; ſed etiam ſingulares quasdam proprietates lineæ Logarithmicæ demonſtrat.

CRITIQUE DES PREJUGEZ DE Mr. JURIEU contre l' Egliſe Romaine, par l' Abbé Richard.

id eſt,

Abbatis Richardi Critica ſive Examen Præjudiciorum a D. Petro Jurio Eccleſiæ Romanæ oppoſitorum, ut & Appendicis Libri ejusdem de Implemento Prophetiarum.

Pariſiis, apud Eliam Joſſet, 1690, in 4. Plag. 80.

SI dictum Auguſtini *Lib. II. de Mor. Man. c. ult.* ab hujus operis Autore *cap. IV. pag. 12.* allegatum, omnes controverſiarum tractatores obſervare voluiſſent, modus hic per Præjudicia diſputandi fortaſſis non invaluiſſet. Monet autem magnus ille Eccleſiæ ſui ſeculi Doctor, *non oportere quari, quales ſint homines, qui ſectam aliquam profitentur, ſed qualis ſit ipſa profeſſio.* Ex qua vero parte initium factum fuerit odioſiſſimæ de perſonis & moribus concertationis & criminationis, & qui Scriptores primis ab orto ſchiſmate annis hanc potius viam inire amaverint, quam ad dogmatum fundamenta, ſecundum vera principia examinanda, ſeſe ſerio & candide convertendum, nemini obſcurum eſſe poteſt. Noſtro tempore *Antonius Arnaldus*, Doctor Sorbonicus, ob pugnacitatem non minus, quam ob eruditionem & eloquentiam, toti literatorum orbi notiſſimus, qui & multas Actorum noſtrorū paginas ſcriptorum ſuorum relatione occupavit, methodum illam magno cum fervore renovavit, edito *Præjudiciorum contra Calvinianos*, quos vocat, ante annos fere viginti libro acerrimo, cujus, cum recuſus eſſet, compendium *Actis A. 1683. p. 438.* & ſqq. inſeruimus, ſtatimque refutationem a celeberrimo tunc in Gallia Reformatæ doctrinæ Theologo, *Joh. Claudio*, compoſitam ſubjunximus *p. 443. & ſqq.* Cum vero hic majorem operam in de-

in defendendis Reformatis, quam in accusandis adversariis posuisset, *D. Petrus Jurius*, haud minus probatus inter Reformatos autor, A. 1685 Præjudiciis Præjudicia, edito justo volumine, (in *Actis 1685. p. 522. & sqq.* a nobis relato) opposuit. Adversus Jurium igitur *Richardus* Abbas, (de quo, quod lectoribus indicari possit, nihil habemus, Arnaldi tamen studia & opiniones in eo facile agnoscimus) excitari se, ut in præloquio scribit, ab amicis passus est; quanquam de Jurii opere judicet, quod ex acerbis solum convitiis adversus Ecclesiam Romanam stylo declamatorio conflatum sit, argumentorum vero pondere & soliditate careat, ac ex propriis suis principiis destrui & præterea de narratorum, quanquam nihil ad scopum facientium, falsitate convinci facili negotio possit. Promittit tamen modestiam styli, a Jurio quidem, ut queritur, non servatam; hujus tamen honestatem quandam laudat, quod cum opus hoc casu singulari, dum in typographiam deferendum esset, in manus ejus perve-
Lib. I. nisset, ab ipso tamen comiter & fidelissime redditum sit. Quod
cap. I. 2. contenta Criticæ hujus attinet, propositum, quod in præfatione indicavit, adversarium ex principiis suis oppugnandi, *Libro primo* secutus est Autor, capitibus XIII id agens, ut ostendat, ex præjudiciis, Romanæ Ecclesiæ a D. Jurio oppositis, minime sequi, quod is demonstrandum sumserit, sed Opus ejus causæ Reformatorum potius nocere; ut adeo parum consulte ad hoc disputationis offensivæ genus transierit, rectiusque facturus fuisset, si intra defensionis terminos sese continuisset. Acceptat Abbas ante omnia confessionem Jurii, quod Romana Ecclesia sit Christiana, & cultum habeat spiritualem & rationalem, dum preces, gratiarum actiones, hymnos, cantica, prædicationem verbi divini, & sacramenta a Christo instituta retinuerit. Licet igitur Jurius inter Papismum & religionem Christianam distinguat, & illum in vanitatibus, superstitionibus & corruptionibus consistere dicat, atque eatenus eum oppugnandum sumat; nihil tamen efficere eum existimat Autor, quia, si maxime abusus omnes probaverit, ex ejus tamen hypothesi nihilominus Ecclesiam Romanam veram & Christianam mansuram, & separationem ab ea factam a schismatis crimine immunem non fore, appareat: multo minus autem scopum teneri, cum pleraque falsa sint, quæ objecerit, aut pro abusibus haberi non debeant, certe ut præjudicia allegari non

ri non possint, quæ ut dogmata defendat Ecclesia Romana. Re- cap. 3.
prehendit inde Jurii dictum, quod religionem Romanam non ex Episcopi Meldensis *Expositione*, aut similibus Scriptoribus, errores, ut ait, incrustantibus, sed ex illis, quos Gallice *outrés* vocat, violentis nempe & præfractis abusuum defensoribus æstimandam esse scripserit. Contendit enim Autor, Bossuetum veram & genuinam religionis Romanæ ideam efformasse, a Clero Gallico, & demum ab ipso Pontifice approbatam. Axiomata inde seu principia quædam præstruit, puta, quod res non sit censenda ex abusu, nec ob eum rejicienda; 4.
quod tolerantia alicujus mali non sit ejus approbatio; quod defectus alicujus societatis non sint exagitandi, dissimulatis ejus bonis & utilitatibus, neque a societate per se bona solummodo propter abusus discedendum; denique quod de puritate & sanctitate cœtus non sit judicandum ex opinionibus aut actionibus singulorum, sed ex professione publica, & fundamento legum quas sequitur. Hæc non dubitat ab ipso Jurio agnosci, & ex admonitione, quam is *Libro de* 5.
præjudiciis præmisit, multa excerpit, per quæ ista principia & sequelæ eorum stabiliri videantur. Jurium enim palam fateri ait, quod in veterem & primitivam Ecclesiam corruptelæ maximæ irrepserint, & quod hodie corruptissimus sit status Ecclesiarum Protestantium, & quod e contrario Jansenistæ aliique sapientiores methodum Bossueti probent, & abusus atque excessus Ecclesiæ Romanæ condemnent. Monet etiam, quam vehementer a scopo aberret Jurius, cum præjudicia proponi a se dicat, omissa dogmatum discussione, postea tamen magna ex parte nil aliud pro præjudiciis venditet, quam ea 6.
ipsa, de quibus controvertitur, dogmata. Dum vero hæc non negat, sed defendit Ecclesia Romana, manifestum esse dicit, quod inter præjudicia recenseri non possint; si vero revera abusus quidam demonstrentur, illi vero, fatente Jurio, ab optimo quoque in Ecclesia Romana improbentur, frustra utique illos allegari, cum imputari Ecclesiæ nequeant, neque horum causa separatio fieri debeat. Ex principiis enim Jurii certum esse putat, quod in Ecclesia, etsi plurimis abusibus corrupta, nihilominus ob retenta dogmata essentialia numerus quidam electorum semper inveniatur & salvetur: unde necesse sit, Ecclesiam illam veram esse & minime deserendam; multo minus vero (itidem concedente Jurio) id fas esse ob morum depravatio-

vationem, cum hanc Ecclesia ne in Pontificibus quidem defendat.
cap. 7. 8. Monstrat porro, si Ecclesia Romana, ut Jurius haud veritus sit criminari, in synagogam Satanæ degeneraverit, manente tamen statu illo dogmatum, quem Jurius agnoscit, & stantibus principiis, quæ utrinque probantur, idem dicendum fore de Ecclesia Israelitica, imo de Christiana etiam primorum & purissimorum seculorum; unde sequatur, quod licita & necessaria ab utraque fuisset separatio; & pro ea allegari posse omnia vitia & defectus, quos Apostoli cœtibus, ad quos scribunt, objiciunt; multo magis id locum habiturum fuisse in
9. 10. Ecclesia Græca posteriori, & denique in cœtibus Protestantium ipsis, quorum corruptelas per omnes ordines tam graviter taxaverit Jurius. Congerit præterea Autor, quicquid ille de dogmatibus orthodoxis,
11. & de pio & spirituali cultu in Ecclesia Romana agnovit & prædicavit, & inde concludit, librum Jurii magnam utilitatem afferre Romanæ Ecclesiæ, neque eam pro Antichristiana haberi posse, cum
12. essentialia teneat, quæ per abusus aut additamenta non tollantur. Cum autem indubitatæ sit veritatis, quod in vera Ecclesia sanctitas morum necessario reperiatur, si non in omnibus (quod sperari non possit, nec promissum sit,) saltem in quibusdam, neque tamen Jurius ausurus sit dicere, quod nemo sanctus in Ecclesia Romana unquam fuerit, aut adhuc inveniatur; manifestum hinc esse, quod vera sit Ecclesia, utpote quæ sanctos gignat & alat liberos, triticumque purum habeat, licet magnus in ea sit zizaniorum sive malorum numerus. Hæc qui negent, & toti Ecclesiæ Romanæ mores malorum in externo ejus cœtu versantium imputent, Manichæos imitari dicit, iisque dictum Augustini Lib. I. de Mor. Eccl. Cath. c. 34 opponit, quo illos repressit: *Desinatis Ecclesiæ Catholicæ maledicere vituperando mores hominum, quos ipsa condemnat, & quos quotidie tanquam malos filios corrigere studet. Istorum jejunia* (ita verba Augustini ad Manichæos applicat Protestantibus) *vestris jejuniis, castitati castitatem, vestitum vestitui, epulas epulis, modestiam modestiæ, charitatem denique charitati, &, quod res maxime postulat, præcepta præceptis conferte.* Ablegat eos ad famosam illam Erasmi ad *Gerardum Noviomagum*, (quem *Vulturium Neocomum* nominavit) epistolam (Lib. XXXI. 47.) in qua mores Evangelicorum acerrime vituperantur. Ea autem tantopere placuit Autori, ut ejus Gallicam versionē fini hujus operis subjecerit.

Addit

Addit multa ex Scripturis & Patribus, quæ eodem tendunt, nempe ut ob paucitatem sanctorum, & quod grana inter paleas, licet aliquando occulta, supersint tamen, de Ecclesiæ veritate dubitare aut schisma moliri non liceat. Subjungit etiam Reformatorum Doctorum cap. 13. testimonia, & inprimis Calvini *Lib. I. contra Pighium* scribentis: *non adeo morosos esse Protestantes, ut ob morum vitia, etiam gravissima, scindendam esse duxerint fidei unitatem.* Hoc argumentum, breviter licet tractatum, pro primario habendum esse, haud dubium est; ideoque paulo prolixius ex libro Autoris primo, qui vix decimam operis partem constituit, expositum sistimus, cætera, quantum materiæ copia patitur, brevius enarraturi.

Liber secundus, per sexaginta capita diffusus, in destruendis novendecim præjudiciis, a D. Jurio Romanæ Ecclesiæ objectis, operose Lib. 2. laborat. Incipit a disputatione de Ecclesia, quæ omnium de religione controversiarum *alpha* & *omega* est. Rejicitur inprimis sin- cap. 1. gularis Jurii definitio, quam in principio tractatus de Præjudiciis proposuit, operose vero in systemate de Ecclesia (cujus compendium in Actis A. 1686. pag. 142. 182. exhibuimus) explicavit, cujus mentionem in hac refutatione omitti miramur. Notari meretur observatio *Richardi* de definitione Ecclesiæ a *Bellarmino* tradita, in qua Pontifex dicitur *unus vicarius Jesu Christi.* Ait enim, hanc vocem *unus* non idem significare, quod *unicus*, sed ita accipiendam, ut non excludantur Episcopi, cum & hi dici possint vicarii Christi. Sed quam controversum id sit, Romæ potissimum, dudum observatum est. Succedit disputatio de *infallibilitate Ecclesiæ*, quam vane 2. jactari a Pontificiis statuerat Jurius, *primum*que *Præjudicium* inde collegerat. Sed Richardus contrarium asserit, & multiplicis paralogismi & contradictionis reum facere vult adversarium. Acrior est in 3. repellendo *secundo* præjudicio, *de conformitate Ecclesiæ Romanæ cum Antichristo.* Hanc imputationem pro visione fanatica habet, & alios, inprimis *Hugonem Grotium*, in contrarium adducit. Urget maxime, quod, excepto Anglo quodam, itemque Husso & socio ejus, nemo unquam de Papa intellexerit, quæ de Antichristo in Apocalypsi leguntur. Sensum itaque locis illis tribuit, quem tribuere solent plerique Romanæ Ecclesiæ Doctores, Antichristum, quod homo futurus sit singularis, & tribus annis ac dimidio grassaturus,

 descri-

describentes. Lusum etiam, ut ait, lusibus opponens, ex numero apocalyptico 666, addita litera una, *Lutheri* nomen, vel Gallica hæc verba, *le ministre à la reforme* (minister ad reformationem) effieit. Quanquam vero ad controversias ipsas, non ad præjudicia pertinecap, 4. ant, quæ de characteribus Antichristi disceptantur, Autor tamen eos examinat, & inter alia negat, invocationem Sanctorum aliam in Ecclesia Romana inveniri, quam quali Paulus usus sit, fidelium viventium intercessionem sive preces petens. Quis sit *homo peccati & filius perditionis* II. Thes. II. 3. prædictus, cum Augustino vult ignorare, & acerbe insectatur Jurii applicationem ad Pontifices.
5. 6. 7. 8. Idem facit in explicatione reliquorum capitum Apocalypseos & prophetiæ Danielis. De tribunali *Inquisitionis Romanæ*, quod ut
d. c. 6. Antichristianum culpat Jurius, respondet, illud non esse Ecclesiæ,
pag. 107. sed Curiæ Romanæ tribunal, & a Gallis nullatenus agnosci. Addit octo observationes, quibus evincere conatur, nova esse illa tribunalia, & in medio demum seculo XIII. contra hæreses erecta; negat etiam infallibilia esse, seu quoad fidem, seu quoad facta aut mores. Decreta eorum admitti posse concedit, si conformia sint doctrinæ Patrum & Sacræ Scripturæ, nequaquam vero his præferenda. Sæpe ait falli in judiciis de facto & de libris, & neminem obligari, ut iis cœca fide obsequatur; imo si Inquisitores non sint, ut ex Eymerici inquisitoris libro loquitur, *sacra doctrina fidei eminenter eruditi & virtutibus circumfulti*, decreta eorum ut abusiva & subreptitia rejici debere. Semper ergo distinguenda esse hæc tribunalia ab Ecclesia Romana. Hæc si censoris Mechlinienſis Cuyperi, cujus approbatio libro huic præfixa est, oculos effugerunt, vix latebunt Romanos librorum judices, multoque minus illis placebunt. Quoniam autem Jurius *tertium præjudicium* ex testimoniis autorum collegit, qui vaticinia de Antichristo Pontificatui Romano applicarunt, ad singula
9. respondet Richardus, nominatim ad duo loca Hieronymi, & plura
10. Gregorii Papæ, quem Sanctum vocant; dein ad alia ad seculum us-
11. que XIV; denique etiam ad reliqua ad XVI. usq; seculum. Subjungit observationes quatuor: (1) quod neque ex prioribus tribus, neque ex omnibus, quæ secuta sunt, seculis testes produci possint cum interpretatione Jurii consentientes. (2) Quod Hieronymus & alii, qui de Pontificibus questi quandoque sunt, de Antichristo longe aliter,

ter, quam Jurius, senserint. (3) Quod scriptores ex seculo IX. X. & XI. citati, fuerint adversarii Pontificum manifesti. (4) Quod, etsi quidam Babylonis nomen Romæ & Ecclesiæ sive Curiæ Romanæ tribuerint, id tamen non intellexerint sensu Apocalyptico literali, sed tantum de vitiis Paparum aut Cleri temporalibus & transitoriis, non vero Sedis Apostolicæ & Ecclesiæ. Jam *quartum præjudicium*, quod cap. 12. 13. regimen Pontificum pure sit temporale, duobus capitibus refutatur. Dicta Christi Luc. XXII, 26. Joh. XVIII, 36. de modo imperii, mitiori nempe, non de ipso imperio explicantur. Negatur etiam illicitum esse, ut potestati spirituali, tanquam præcipuæ, per accidens actum temporalis, & asseritur, quod multa eadem, qua in imperiis secedat temporalis, & asseritur, quod multa eadem, qua in imperiis secularibus, ratione in hierarchia administrari possint & debeant. No- 13.
tatur deinde, juramento, quod Episcopi quidam Papæ præstant, Ecclesiam non obligari, & *Arnaldum* hoc nomine perperam a *Jurio* taxatum esse. Defenditur etiam distinctio inter *Ecclesiam Romanam*, quæ dicitur esse societas omnium fidelium, qui cum Papa uniuntur, & inter *Sedem Romanam*, quæ est dignitas & munus ejus, qui Ecclesiam regit, & denique inter *Curiam Romanam*, quæ est persona Papæ & officialium ejus. Hæc non minus Romæ, quam in Gallia valere dicuntur. Affine est *quintum præjudicium* de artibus politicis Pon- 14.
tificii regiminis. Has ita inter alia excusat Autor, ut servata illa distinctione, culpam personis Pontificum, v. g. Gregorio VII, non Sedi Romanæ assignet. Regulas a Pallavicino (quem contemtim Jesuitam quendam vocat) traditas negat esse Ecclesiæ Romanæ, sed hortorem incutere omnibus, qui ejus veri sint filii, omnibusq; Episcopis pag. 149.
& Theologis zelum pro Ecclesia habentibus. Objectionem, quod 153.
Ecclesiæ Romanæ leges blandiantur carni, Simoniæ aliisque vitiis, & relaxent disciplinam moralem & confessionem diluens, de *Je-* 156.
suitarum Societate sic loquitur; quod, etsi ex illa magni quidam viri prodierint, eruditione clari, nihilominus regulæ ejusdem adeo non placuerint Ecclesiæ, ut potius magnum numerum autorum ex ea, qui nimis laxe de moribus & casibus conscientiæ scripserint, publice condemnaverit. Catalogum inde sat longum subjungit Jesuitarum vel Romæ, vel in Gallia damnatorum; addit pauca quædam pro defensione Concilii Tridentini. A *sexto præjudicio*, quod ex malis cap. 16.
Pontificum moribus formavit Jurius, stabilita distinctione, &, quam 17. 18.

in præloquio fecerat, admonitione, haud difficulter se expedit Autor. Divinæ enim, quam statuit, Sedis Romanæ institutioni nihil nocere hominis, qui in ea sedet, malitiam, apertum esse putat. Deinde negat, probasse Jurium, quod jactat, nempe quod mille pene annis non nisi mali Pontifices sedem occupaverint; malam etiam fi-
cap. 19. dem ei imputat, quod bonos in enarratione sua omiserit. Adversus objectum *septimi præjudicii* loco Romanæ religioni *spiritum superbiæ*, plurima regerit Richardus. Negat Semipelagianismum, quem *Jurtus*, *Dieckmannus* in libro de Naturalismo, & *Leydeckerus* in thesibus de Jansenianismo Romanæ Ecclesiæ exprobrant, & quem superbiæ spiritualis fontem esse ipse agnoscit, ullius Concilii aut Pontificis decreto receptum, sed semper potius condemnatum esse statuit. Si itaque vel quidam ex imperitia, vel impia plebs, vel doctores quidam particulares, a doctrina Augustini recesserint, (hanc enim una cum Jurio probat & confitetur) id Ecclesiæ injuste dicit imputari; neque tamen probat, licet excusare conetur, quod, qui errores istos manifeste docent, ex Ecclesia non ejiciantur. Notat enim id non semper tempestivum esse, & in veteri Ecclesia etiam toleratos fuisse falsos prophetas. Majorem tamen numerum Orthodoxorum esse contendit, qui gratiam efficacem per se doceant, allegans *Thomistas*, *Augustinianos* & *Academiam Lovanien sem*. Posito vero quod plures errent, Ecclesiam nihilominus absolvit. Laudat autores, quorum libri populi manibus terantur, veram sententiã continentes, *Granatensem*, *Paulerum*, *Bellarmini opuscula*, *Bonam*, *Mangotum Jesuitam*
20. & alios. Respondet ad Bullas *Pii V.* & *Gregorii XIII*, quibus *Michaelis Baji* theses improbatæ sunt, negatque directe in illis doctrinam Augustini damnari, sed tantum id actum cautumque fuisse, ne, quæ Bajus suo sensu vera docuisset, in abusum verterentur: concedit tamen scandalum ex *Bullis* ortum, & errorem auctum esse. Eodem modo excusat Bullas *Innocentii X* & *Alexandri VII*, contra quinque propositiones; & hinc manifestum fit, quod Autor hic Jansenio omnino addictus, & *Arnaldi* genuinus discipulus sit. Negat enim, Romæ lectum & examinatum fuisse in Congregatione Canonica librum *Jansenii*, cum tamen, ut ait, Ecclesia non ex speciali assistentia
189. Spiritus Sancti, neque ex particulari revelatione, sed ex diligenti & sincera lectione, de libro aliquo censuram ferre debeat. Deceptum itaque

itaque *Alexandrum VII* esse, minime dubitat: laudat tamen rescriptum ejus ad *Lovanienses* d. 7. *April. A. 1660*, quo declaravit, se Jansenii propositiones non condemnasse in sensu Augustini. Præterimus, quæ de Pontificum veteribus & recentioribus decretis contra Pelagium affert. Hæret tamen in defendenda cunctatione *Clementis VIII & Pauli V*, neque omnia Pontificum acta probare vult. *Augustinianorum Generalis* decretum citat, A. 1677. d. 19 Sept. publi- pag. 171.
catum, quo doctrina de gratia efficaci per se omnibus Ordinis ejus Theologis docenda præcipitur. Thesin etiam Jesuitarum Romæ A. 1674. editam laudat, aliaque ejusmodi addit, quæ ex *Arnaldi* & *Germani* a nobis recensitis scriptis nota sunt. Re- c. 22. 23.
fellit deinde reliqua, quæ ex vanitate indulgentiarum & cultus externi, item ex Cleri & Pontificum titulis & prærogativis argumentatus erat Jurius, & si quid ex illis probatum esset, ad Ecclesiam pertinere negat; & hic iterum Pallavicini libros acerrime cul- pag. 210.
pat, & publicam omnium detestationem incurrisse denuo asseverat. Eadem fere ratione *octavo præjudicio*, de avaritia Ecclesiæ ex dogma- cap. 24.
tibus ejus, inprimis de purgatorio, a Jurio elicita, occurrit. Quæ vero is de morum corruptione generali, *præjudicio nono* Ecclesiæ Ro- c. 26. 27.
manæ opposuit, ea vel in facto negat Autor, & exempla ex historia seculorum allata refutat, vel in cœtus Protestantium retorquet, vel ab iis ad dogmatum pravitatem argumentandum non esse denuo monet. Prolixe disserit de libro *Petri Damiani* Cardinalis, qui 28.
Gemorrheus inscribitur, seculo XI editus, quem periisse putans Jurius, ex Baronio citaverat, Autor vero A. 1606. Romæ typis vulgatum & Lutetiæ A. 1663. recusum esse indicat. Summa est, vitium illud nefandum a Damiano non imputari Ecclesiæ aut Clero in universum, sed quibusdam monachis circa Apenninum, & quod multos Prælatos & Sacerdotes a pietate & sanctitate laudaverit. Ad Bernardi etiam querelas contra abusus Pontificios, item Honorii & aliorum seculi 29.
XII. scriptorum, & quos ex seculis sequentibus allegavit Jurius, mul- 30.
ta reponit. Alicubi erasse eum in allegationibus notat, aut malegne & perperam intellexisse autores; quod maxime facit in respone ad locum *Durandi* de fornicatione in *IV. Sent. dist. 32.* & ad 31.
can. Maximianus dist. 81, aliosque canones quibus concubinatus permitti videtur. Interpretatur autem illos de uxoribus minus so-

lennibus. In *can. si Papa. dist. 40.* privatam Bonifacii Moguntini Archiepiscopi opinionem contineri dicit, a cordatioribus, Gallis præsertim, non probatam. *Taxas* denique curiæ Romanæ, in quibus pro criminum abolitione certæ nummorum summæ definitæ olim sunt, curialium culpa compositas, & dudum suppressas esse docet.
cap. 32. 33. Exceptiones Jurii post hæc in examen vocat, & licet generalem corruptionem Ecclesiæ Romanæ probari posse minime concedat, posita tamen ea, & stante, quam præsupponit, doctrinæ puritate, schisma illicitum esse statuit, multoque minus probandum, si correctio aliqua, quam Jurius fatetur, occasione ejus secuta est. Adducuntur particularia quædam adversus ea, quæ Jurius contra Episcopos in aulis Regum versantes, & de monachorum quorundam moribus tra-
c. 3. 440. didit. Septem postea capitibus examinat *decimum præjudicium* de spiritu reprobationis, quem in Ecclesia Romana regnare affirmat Jurius. Objicit ei iterum, ut in omnibus præcedentibus, & satis prolixe paralogismum; dein ad allatas probationes respondet. *Scholasticorum, Canonistarum, Magistri sententiarum* & in primis *Gratiani* errores & abusus non inficiatur; multos excusat, multos censuris notatos esse indicat, & eo ipso Ecclesiam a culpa liberat. Conde-
pag. 303. mnatorum *Casuistarum* exempla recentia allegat, *Pozæ, Baunii, Garassi, Escobar, Moyæ, Fabri*, ex Societate Jesuitarum. Negat libros a Jansenistis contra Jesuitas publicatos, v. g. *Practicam Moralem*, Lutetiæ combustos esse, aut si factum fuerit, Ecclesiæ tribui non vult,
305. quod a secularis potestatis rigore proficiscitur. Probari interim libros istos, quibus relaxationes disciplinæ a Jesuitis exercitæ vituperantur, piis Pastoribus & Theologis omnibus statuit. Decretum 5. Maji 1667. de tolerantia opinionum circa attritionem & contritionem ab Inquisitione publicatū, infallibile esse negat, & pacis causa a Cardinalibus compositum esse indicat, non negans infirmitati
506. humanæ nimium illud pacis studiū tribuendum & gemitu piorum dignum esse. Addit, licet in decreto agnoscatur, opinionē, quæ amorem Dei ex Sacramento pœnitentiæ excludit, seu quæ statuit, posse hominem in Sacramento illo Deo reconciliari per solum dolorē ob peccata commissa cum firmo proposito ab iis abstinendi, etiamsi nullus actus amoris Dei accesserit, hodie communiorē esse; nihilo magis tamen veram esse, & allegat dictum, quod stultorū infinitus sit numerus.

Eadem

Eadem ingenuitate Jesuitarum apologiam omittit, fassus, quod multi pag. 307.
ex illis gloriam a majoribus acquisitā contaminaverint; negat autem apertissime, quod *Jurius* præsupponit, Jesuitarum spiritum esse spiritū Ecclesiæ Romanæ. Non magis patrocinatur *Legendariis*, quos vocant; eorum enim fabulas omnibus Catholicis purgatioris religionis (ut cum Augustino loquitur) displicere contendit. Fraternitates autem 310.
Rosarii, & scapularis, cinguli Augustini & Franciscī, improbare non audet, nihilque mali in illis agnoscit, cum tendant ad honorem Dei in sanctis suis. Excusat quoque elogia, quæ nimia tribui videntur 313. 322.
B. Virgini, & ad tolerabiliorem sensum reducit, v. g. cum Damianus eam *Deificatam* dixit; crassiora alia ex autoribus quibusdam obscuris eruta Ecclesiæ imputari debere negat. Multus est in examinandis, quæ cap. 40.
Jurius de libro, qui titulum habet *Æterni Evangelii*, commentatus est, neque solum vim objectionis enervat, quia librum a Pontifice condemnatum & igni addictum fuisse, ipse fateatur Jurius; sed historiam libri longe aliam narrat, quam ab adversario proposita est, tum *Johannem de Parma* aut alios Franciscanos autores ejus fuisse negat; Jurium vero multorum errorum & falsitatum in tradenda ejus libri notitia & excerptis ex illo accusat. Hæc ad partem primam Præjudiciorum Jurii pertinent; reliqua secundæ opponuntur, de quibus sequenti mense dicemus.

GERHARDI JOHANNIS VOSSII ET CLARORUM Virorum ad eum Epistolæ, collectore Paulo Colomesio Ecclesiæ Anglicanæ Presbytero.

Londini, apud Sam. Smith, 1690, in fol. Plagul. 194.

CUm nemo non commercio eorum delectetur, qui de literis rebusque ad earum studia pertinentibus sermones instituunt, aut cum aliis eos miscent; fieri non potest, quin epistolarum quoque, quas viri docti mutuas dare solent, conspiciendarum copiam maximi æstiment literarum amantes: quod in iis de negotiis publicis privatisque, veteribus novisque, sacra & profana historia, humaniori etiam literatura, ejusque autoribus, candide disseritur: quarum rerum cognoscendarum cupiditate omnes tenemur. Extant autem complurium hujus & superioris ævi eruditorum epistolæ in volumina col-

lectæ,

lectæ, quæ ab eruditis summis in deliciis habentur, præsertim si stili elegantia ubertati doctrinæ conjuncta eas commendat. Summis inde laudibus prosequendum *Pauli Colomesii* studium, qui sparsas hinc inde & in variis eruditorum bibliothecis delitescentes *Gerardi Joannis Vossii* epistolas uno volumine jam evulgavit; siquidem vasta incomparabilis viri eruditio, & in omni genere literaturæ adhibita industria, toto orbe decantata, præclara omnia & utilia ab iis promittunt. Dolendum modo, non omnes quæ ad amicos aut illustres viros ab eo scriptæ fuerunt, amplius supereſſe inque publicum proferri potuisse: nam desiderari plurimas, vel unicum quod cum Hugone Grotio coluerat epistolare commercium ostendit; siquidem e Grotianis colligere licet, multas deesse a Vossio ad ipsum datas; e Vossianis his quoque intelligimus, bonam partem earum abesse, quæ in *volumine Grotii epistolarum A. 1687 edito* extare debebant, sed quoniam intercidere, haud comparent. Quandoquidem autem in confabulationibus non unum modo loquentem, sed alterum etiam vel respondentem, vel de alio argumento sermones exordientem audire juvat; epistolas quoque mutuas eruditorum conspicere gestiunt, qui deliciis his capiuntur. Quapropter recte omnino fecit Editor clarissimus, quod epistolis Vossianis, veluti peculiare in volumen coactas subjecit clarorum virorū scriptas ad ipsum epistolas; quæ si eo ordine quo ad Vossium scriptæ fuerunt, datis ad eas ipsius responsoriis intexantur, & vel e Grotii, Salmasii, aliisque evulgatis antehac epistolis (quas utpote publici jam juris factas denuo exhibere prætermisit Editor) quæ desunt suppleantur, temporumque ratio accuratior (modo investigari ea in omnibus possit, cum non omnes annum & mensem quibus scriptæ sunt adjectos habeant) in earum ordine observetur, jucundior multo & utilior lectu futura est hæc congeries: in qua præter typorum sollicitam magis curam, exactiorem ordinis rationem habitam fuisse mallemus: cum plurimas nitido Vossii stilo & rerum præstantissimarum argumento insignes, operarum typographicarum negligentia haud leviter contaminatas, nec suo quasvis loco recte collocatas deprehenderimus. Patebit id ex elencho seriem reciprocati cum *Guilielmo Laudo*, primum Bathoniensi & Wellensi, inde Londinensi Episcopo, ac tandem Cantuariensi Archiepiscopo, *Hugone Grotio*, *Claudio Salmasio* & *Johanne Meursio* (ad hos

(ad hos enim frequentissimæ comparent in volumine hoc epistolæ Vossii) litterarum commercii exhibente: quem speciminis loco apponimus, ut pateat quo ordine legendæ sint eæ, si temporum ratione habita historias vel rerum publice gestarum, vel eruditionem & studia attingentium, cognoscere aliquis cupiat. Vossii autem epistolas majoribus, cæterorum clarorum virorum literas minoribus, quos barbaros vocant, numeris signabimus. *Guilielmus* Ep. Vol. II. *ep.* 82. 90. *Vossius* Vol. I. *ep.* LXXXI. *Guil.* 92. *Vos.* LXXXIV. LXXXIIX. XCIV. *Guil.* 98. *Vos.* XCVII. *Guil.* 99. 103. *Vos.* CIII. CXX. CXV. CXXXV. *Guil.* 106. 115. *Vos.* CXL. CL. *Guil.* 133. 137. *Vos.* CLIIX. *Guil.* 140. *Vos.* CLXXIII. *Guil.* 149. *Vos.* CLXXXVI. *Guil.* 161. *Vos.* CXCI. CC. CCVII. *Guil.* 198. *Vos.* CCXXXIX. CCLII. CCLVI. CCLXIIX. *Guil.* 227. *Vos.* CCLXXXIIX. *Guil.* 232. *Vos.* CCLXXXVII. CCLXXXIX. *Guil.* 242. *Vos.* CXXIIX. *Guil.* 276. *Vos.* CCCXLIX. CCCIII. *Guil.* 300. *Vos.* CCCXCV. CCCCVII. CCCCXXIV. Grotianarum cum Vossio reciprocatarum epistolarum hæc est justa series quam subjungimus, e volumine Grotianarum supra memorato depromtis maximi viri literis, quarum nullæ in collectione Vossianarum comparent. *Grotius ep.* 20. *Vos. ep.* XIV. *Gr.* 25. *Vos.* XV. *Gr.* 26. 30. 31. 32. 34. *Vos.* XVI. *Gr.* 36. 37. 38. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. *Vos.* XVII. *Gr.* 48. 49. *Vos.* XVIII. *Gr.* 50. 51. 52. 53. *Vos.* XXI. *Gr.* 55. 56. 60. 64. 65. 66. 67. *Vos.* XXII. *Gr.* 70. *Vos.* XXIII. *Gr.* 72. 73. 74. *Vos.* LIV. *Gr.* 75. 76. 77. *Vos.* LII. *Gr.* 78. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 87. 88. 89. 90. *Vos.* XC. *Gr.* 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. *Vos.* LXXX. *Gr.* 109. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 138 154. *Vos.* XXIV. *Gr.* 158. 161. 162. 163. *Vos.* XXXII. XXXIII. *Gr.* 179. *Vos.* XXXIV. *Gr.* 187. 188. 212. 218. 221. 222. 223. *Vos.* LXXIX. *Gr.* 224. *Vos.* LXXXIX. *Gr.* 237. 247. 250. *Vos.* CV. *Gr.* 259. 267. 268. *Vos.* XXVIII. CXLI. *Gr.* 274. *Vos.* CXLII. *Gr.* 279. 283. 286. *Vos.* CXLIII. *Gr.* 295. 296. *Vos.* CLXXXIII. *Gr.* 298. *Vos.* CLXXXII. CLXXXIV. *Gr.* 307. 311. 315. 324. 328. 330. 334. 335. 337. 338. *Vos.* CXCVII. CXCIX. CCVI. CCVIII. CCXI. *Gr.* 341. *Vos.* CCXVII. CCXIX. *Gr.* 344. *Vos.* CXXVII. CXXVIIII. CCXXIX. *Gr.* 339. 348. *Vos.* CCXXXIV. *Gr.* 352. 378. *Vos.* CCLIIX. *Gr.* 407. *Vos.* CCLXIII. *Gr.* 430. 446. 451. 453. *Vos.* CCLXIV. *Gr.* 527. *Vos.* CCLXXII. *Gr.* 536. *Vos.* CCLXXIIX. *Gr.*

573. 612. 642. Vos. CCCV. Gr. 793. Vos. CCCVIII. CCCXII. Gr. 859. 907. 946. 952. Vos. CCCXX. CCCXXXII. Gr. 964. 997. Vos. CCCXXXIV. Gr. 1004. 1040. Vos. CCCXLIV. Gr. 1056 Vos. CCCXLV. Gr. 883. 1096. Vos. CCCLIII. CCCLVI. CCCLXVII. Gr. 1256. 1185. Vos. CCCLXXI. CCCLXXII. Gr. 1315. Vos. CCCLXXXVIII. *Gr. 1365. 1396. 1404. Vos.* CCCXCIV. *Gr. 1441. Vos.* CCCCI. CCCCXVI. *Gr. 1520. Vos. CCCCXIX. Gr. 1538. 1564. 1573. Vos. CCCCLVII. CCCCLIIX. CCCCLIX. CCCCLXII. Gr. 1578. 1586. Vos. CCCLXIII. Gr. 1605. Vos. CCCLXIV. CCCCLXXIX. CCCCLXXXIII. CCCCXCI. Gr. 1676. Vos. CCCCXCVIII. CCCCXCIX. DVII. Gr. 1722* Salmasii cum Vossio literarii commercii, quantum ejus e collectis a Clementio Salmasii epistolis nobis innotuit, hic ordo: *Vos. LXXXIII. Salm. 14. Vos. CVII. Salm. 19. Vos. CXXV. CCXII. Salm. 24. Vos. CCXL. Salm. 34. 37. Vos. CXCIV. CCI. Salm. 39. 41. 42. Vos. CCXIV. Salm. 47. Vos. CCXX. CCXXXV. Salm. 61. Vos. CCXLI. CCXLIII. Salm. 62. 66. Vos. CCXLV. Salm. 70. Vos. CCXLIX. CCLX. Salm. 74. 81. Vos. CCXCIX. Salm. 98. 121. 123. Vos. CCCXXVI. CCCXXVII. CCCXLIII. CCCLXIIX. CCCLXIX. CCCLXX. CCCLXXV. CCCLXXVI. CCCLXXIIX. CCCXCI. CCCCLXVII. CCCCLXIIX. CCCCLXXX. CCCCLXXXI. CCCCLXXXII. CCCCLXXXVI. CCCCLXXXVII. CCCCXXXVIII. CCCCXCVII. DXII. DXIII. DXX. DXXIV. DXXXI. Salm. in Vol. II. Vossianarum ep. CCCCXXX.* Meursius cum Vossio epistolas, quæ in geminis his a Colomesio evulgatis voluminibus extant, alternavit hoc ordine: *Meurs. 67. Vos. LI. Meurs. 68. 70. Vos. LVII. Meurs. 95. Vos. LXXXV. Meurs. 102. Vos. CIX. Meurs. 109. 111. Vos. CXIV. CXLVII. Meurs. 114. 120. 124. 125. Vos. CXIX. CXLV. Meurs. 150. Vos. CXLIIX. Meurs. 145. 150. 151. Vos. CCXXXIIX. Meurs. 155. Vos. CLXXXIX. Meurs. 166. Vos. CCIII. Meurs. 175. Vos. CCIX. Meurs. 181. Vos. CCXXII. Meurs. 200. Vos. CCXXXVI. Meurs. 208. 212. 213. Vos. CCLXI. Meurs. 244. 221. 228. 230. 233. 234. Vos. CCLXXXVI. Meurs. 240. Vos. CCL. Meurs. 243. Vos. CCCIX. Meurs. 257. Vos. CCCXIX. Meurs. 259. Vos. CCCXXXVIII. CCCXL. CCCL. Meurs. 260. 282. Vos. CCCLXV. Meurs. Fil. 287. 290. Vos. CCCLXXIX. Meurs. Fil. 294. 296. 311. Vos. CCCCXIII.* E contextu harum epistolarum patet, plurimas a Vossio ad claros hos viros scriptas deesse; æque ac multas desiderari, quas ab istis datas ad ipsum fuisse, ex his quæ supersunt colligere

ligere licet. Sed earum quæ interciderunt jacturam solari oportet istis quæ restant, beneficio doctissimi Editoris asservatæ. Nonnullæ quidem earum typis vulgatæ antea erant, ut priores *tredecim* dedicatoriæ operum a Vossio olim in publicam lucem emissorum: (inter quas *tertium* quæ locum occupat, *Isaacum Vossium* autorem habet) quædam etiam in volumine Epistolarum Arminianorum (quæ sub titulo: *Præstantium ac eruditorum virorum Epistolæ ecclesiasticæ & theologicæ*, anno 1684 prodierunt) jam comparent, ut pleræque ad Grotium datæ, & nonnullæ aliæ, v. g. *14. 15. 16. 17. 18. 21. 22, 23.* (quæ etiam Blauianis typis anno 1669 forma folii in quaterna complicati excusa prodiit) *24. 28.* (quæ eadem per errorem *n. 141. fol. 173. 174.* repetita est) *32. 33. 34. 52. 54. 61. 79. 80. 88. 89. 90. 97. 103. 105. 120. 141. 142. 143. 158. 207. 228. 252. 345. 367. 394. 395. 407. 457. 458. 462. 463. 479. 548*; Sed plane ex commodo eruditorum egit Editor, dum omnes Vossii epistolas collecturus, etiam alibi extantes volumine isthoc exesse noluit. Ac jungendæ adhuc fuissent quædam, libris a Vossio editis præmissæ, istisq; tredecim dedicatoriis addendæ; ut ea quam A. 1623 scriptam primæ editioni *librorum de Historicis Græcis*, & quas A. 1606 & 1609 *primæ & secundæ Institutionū oratoriarum* editioni, quam itē A. 1621 *Partitionibus oratoriis*, seu *Rhetoricæ contractæ libris quinque* præfixit, & nonnullæ forte aliæ. Rogandi etiā sunt hi, ad quos fortuna plures epistolas Vossianas in volumine hoc non extantes derivavit, ut publico invidere eas nolint: ex cunctis enim singularis viri humanitas, infucata amicitia, ingenuus candor remotus a calumnia, sinceri judicii perpetuus comes, insignis doctrina, & in sarcienda ecclesiæ concordia, quæ in Belgio maximis animorum motibus distrahebatur eo tempore & graviter affligebatur, indefessum studium elucet. Hoc ipsum sane in religionis dissidio conciliandi adversas partes studium magno sibi, cum Lugduni theologiam profiteretur, damno fuisse, ac proin opulentiorem se in istam academiam venisse quam postea Amstelodamum recesserit, *ep. 140.* innuit; & majori pretio, quam sex florenorum millibus, istum pacis amorem sibi constitisse, *ep. 97.* alibique indicat; a quo tamen ne vivi combusti quidem metu se absterritum iri, *ep. 113.* cordate profitetur. Digna profecto intrepido, & in adversis semper erecto, pacisque studioso animo ipsius verba sunt, quæ ibi leguntur: *Nos disputare malu-*

mus, quam vivere in Christi præcepto. Facile, qui abunde sensa mea nosti, perspicis, quam hæc coquant & macerent animum meum. Neque enim vivicomburium deprecarer, si scirem me posse eo redimere concordiam Ecclesiarum nostrarum, majoremque primævæ Ecclesiæ amorem; præ qua etiam hominibus nec malis nec ineruditis nimis nunc novellitas sapit. Legantur sequentia. item *ep. 103.* ad Episcop. Londinensem Guilielmum Laudum, quando scribit: *Si non aliud quam humanas vires spectemus, arduam suscipiunt provinciam, qui in religionis dissidio sequestri esse student: imo plurimum, quod quodammodo etiam edoctus sum malo etiam meo, præda esse victoris solent. Sed tamen, ut spero, nondum sic iratus est Deus* &c. Plura adferri possent loca, insigne ejus desiderium in promovenda pace ecclesiastica & tollendis dissidiis, quæ Remonstrantes inter & Contraremonstrantes, sive Arminianos & Calvinianos, eo tempore fervebant, testantia; sed sufficiant isthæc. Nec alia quæ res theologicas aut literarias spectant, ex epistolis his afferre atque excerpere vacat; cum non dubitemus, Lectores varietate argumenti, quod quævis ferme earum aliud habet, nobis nec monentibus, ad eas evolvendas incitatum iri.

HERESIE IMPIE CONTRE LE COMMANDEment d' aimer Dieu, &c.

id est,

Hæresis impia adversus præceptum de Deo amando; resuscitata, post solennes ab Ecclesia factas condemnationes, per thesin apud Jesuitas publice defensam.

Coloniæ, apud Nicolaum Schouten, 1690. in 12. Plag. 1.

QUi triplici *peccati philosophici denunciatione*, (de qua A. 1689. p. 620. itemque hoc anno p. 329. & 502. egimus,) ægre facere studuit Jesuitis, *Antonius Arnaldus*, obiter jamjam in *denunciatione secunda* perstrinxerat thesin a *Jesuita* quodam *Pontamussano* die 14. Jan. 1689. publice ventilatam ac assertam, prout vel ex *Actorum* horum *pagina 335. lin. 3 & seqq.* mense Julio patuit. *Die* autem *octavo Martii* eandem ex professo aggressus fuerat, ac universæ ecclesiæ Christianæ examinandam atque condemnandam stiterat, celeberrimus Jansenistarum promachus.

En ipsa theseos verba: *Bonitas objectiva consistit in conveniendo pag. 5.*
tia objecti cum natura rationali. Formalis vero in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative. HUNC HOMO NON TENETUR AMARE, NEQUE IN PRINCIPIO, NEQUE IN DECURSU VITÆ SUÆ MORALIS. Cum igitur *finis* hominis *ultimus* non alius esse queat, quam ipse *Deus*, non potest non hac thesi affirmare Jesuita, *hominem non teneri amare DEUM.*

Observat heic Arnaldus in antecessum, quod, (nisi laxior Je- 6.
suitarum theologia moralis tot pridem Pontificum saniorumque Pontificiorum anathematismis perculsa fuisset, ut ejusdem magistros *ictos sapuisse* credi potuerit,) nemini magnopere mirum videri deberet, φορτικὸν id genus ἄτοπημα a Patre ejusdem Societatis propalari ac defendi, cum integra hanc in rem dissertatio adversus Jesuitas apud Wendrockium extet, *nota IV.* in Montaltii *epistolam provincialem decimam*, idemque illic exprobretur dogma *Antonio Sirmondo* & (qui *Azorium* sequi se asserit,) *Tamburino*, quale ab orco *Pontamussanus* revocasse dicitur.

Maluit hunc Arnaldus *Jacobi Benigni Bossueti*, quam suis ver- 8.
bis refellere. Similis nempe doctrinæ *Episcopum* hunc *Meldensem* postulaverat *Petrus Jurius*. Catechesin ergo suam vindicaturus & calumniam sibi impactam confutaturus *Bossuetus*, apologiam satis prolixam antagonistæ opposuit, quam Arnaldus primum exscribit, tandemque in compendium ac quatuor omnino, quæ sequuntur, capita redigit:

1) Deum amare negligens, negligit rem, ad quam *Primario* nos *Obligat* tum lex Christi, quæ est lex amoris, tum dictamen rationis, quod Deum homini, tanquam principium suum primum finemque ultimum, proponit. 2) *Impium, extiosum, absurdum, intolerabile* est, obligationem tollere amandi Deum *actu speciali*, aut eandem restringere ad *actus quatuor vel quinque* toto vitæ tractu eliciendos, aut etiam *dubitare, an peccet mortaliter, qui actum dilectionis semel tantum in vita eliceret*, aut denique docere,

quod *præceptum charitatis erga Deum tunc ſolum obliget, quando tenemur juſtificari, & non habemus aliam viam, qua juſtificari poſſumus*, quodve, generalius loquendo, *homo non teneatur amare Deum tanquam finem ſuum ultimum, neque in principio, neque in decurſu vitæ ſuæ moralis.* 3) Per calumniam imputatur eccleſiæ Romano-catholicæ, quod errorum adductorum aliquem foveat; utut enim in ea fuerint, qui theſibus Jeſuiticis, num. 2. verbotenus excerptis ac damnatis, patrocinati ſunt, Pontifices tamen ſummi (ac nominatim *Alexander VII* & *Innocentius XI*) nec non Epiſcopi ac Facultates Theologicæ tantum non omnes, ſeveris expreſſiſſimisque cenſuris in eas animadverterunt. 4) Cenſuris itaque illis evincitur, per calumniam a *Jurio* accuſari eccleſiam Romanam, *quod peſſima dogmata, ipſamque negationem neceſſitatis amandi Deum, toleret.*

pag. 15. His ex *Boſſueto* recenſitis ſubnectitur ab *Arnaldo* paræneſis ad Jeſuitas, ut ſincere ac publice theſin Pontamuſſanam ceu impiam atque execrandam condemnent, quemadmodum Pariſienſes Societatis iſtius Patres Divionenſem theſin de peccato philoſophico a ſe damnari publico ſcripto profeſſi ſunt.

§. 9. 11. Ἔγκλημα *Epiſcopi Meldenſis* ac *Antonii Arnaldi*, quod & Lutherani ſententiæ illi faveant, quam Jeſuita Pontamuſſanus amplexus eſt, Theologis vindicandum relinquimus. Utut enim propoſitionem: *Bona opera* (ac ſigillatim, amor Dei,) *neceſſaria ſunt ad ſalutem*, pernicioſam judicari a noſtratibus, utrique facile concedamus, tantum nihilominus abeſt, ut *propoſitioni Pontamuſſanæ* calculum adjiciamus, ut potius toto corde eam abominemur. Nimirum dicimus, bona opera NECESSARIA eſſe, non *neceſſitate medii* ſive *meriti*, (quam verba *ad ſalutem* haud obſcure innuunt,) bene tamen ac omnino *neceſſitate præcepti.* Neque ab *articulo renovationis* excludimus amorem noſtrum erga Deum, licet de eo in *articulo juſtificationis* gratuitæ, a qua dependet æterna ſalus, ſileamus.

OPUSCULA POSTHUMA HACTENUS INEdita & edita autore F. Chriſtiano Lupo Iprenſi S. Theol. D. & Regio primario Lovanii Profeſſore Provinciæ Belgicæ

Ord. FF. Erem. S. Auguſt. Priore Provinciali; cura & opera F. Guilielmi Wynants ejusdem ordinis & voti per Flandro-Belgicam provinciam Diffinitoris S.T.B. Tomus I.

Bruxellis, typis Eugenii Henrici Frick Typographi Regii A. C. 1690. in 4. Plag. 121.

QUi *Chriſtiano Lupo*, Ordinem Eremitarum S. Auguſtini in provincia Flandro-Belgica regenti, a ſecretis & in itinere Romano comes fuit *Guilielmus Wynants*, ut de mortuo etiam bene mereri non deſiſtat, libris parente ſuo orbatis obſtetricantes manus ſupponere, & partim pridem editos typis denuo committere, partim tenebris hactenus immerſos in publicam lucem primum emittere non gravatus eſt. Ac primo quidem hoc volumine continetur I. Diſſertatio de antiquitate, autoritate ac legitimo uſu ſententiæ probabilis. II. Diſſertatio de Simonia monaſteriorum. III. Diſſertatio de antiqua diſciplina Chriſtianæ militiæ. IV. Antiqua eccleſiæ & reipublicæ in Pelagianorum hæreſin decreta, ſcholiis chronologicis breviter elucidata. V. Diſſertatio dogmatica de germano ac avito ſenſu ſanctorum Patrum, univerſæ eccleſiæ, & præſertim Tridentinæ Synodi, circa Chriſtianam contritionem & attritionem. VI. Epiſtola familiaris ad Henricum Noriſium, qua Lupus quibusdam, ad nonnulla ſuæ de Chriſtiana contritione diſſertationis capita hæſitantibus, reſpondet. VII. Exhibitio ſacrorum canonum circa jus regularium eccleſiarum quoad prædicationem divini verbi. VIII. Eadem exhibitio ſacrorum canonum circa jus regularium eccleſiarum adverſus larvati Chriſtophori Philalethis reſponſionem ſtabilita ſeu confirmata. IX. Diſſertatio de ſanctiſſimi Sacramenti publica expoſitione, & de ſacris proceſſionibus, in quibus circumfertur cum Sanctorum reliquiis & imaginibus venerabile altaris Sacramentum. X. Oratio panegyrica in laudem ſacræ Hoſtiæ Middelburgi Zelandorum A. 1374 miraculoſe in carnem converſæ, quæ Lovanii in eccleſia Eremitarum Auguſtini religioſe aſſervatur & colitur, dicta in ſolenni triſeculari Jubileo d. 16. Sept. A. C. 1674. Judicium de his Lupi opuſculis huic volumini præmiſit *F. Bernhardus Deſirant* ejusdem cum Lupo & Wynantio ordinis, S. Theol. in Lovanienſi Acade-

Academia D. Historiographus Regius & Prof. P. cui etiam adjectum in fine indicem debemus. Idem in epistola ad Wynantium indicat, propediem *alterum* opusculorum Lupi tomum proditurum, & deinde *scholia* in sacros Conciliorum canones, augustiorem quam antea foliorum formam habitura, & locupletanda iis, quæ Lupus morti proximus de apparatu ad concilium Nicenum, de Symbolo, appellationibus Germanicis & Anglicanis ad Sedem Romanam, aliisque nonnullis addi voluit. Plura de Lupo variisque ejusque scriptis B. L. in Actis nostris mense Julio, Augusto & Septembri A. 1683 invenire poterit, quæ hic repetere nihil attinet.

LIBRI NOVI.

Repræsentatio Majestatis Imperatoriæ per singula ejus jura, continens junctim Explicationem eorum quæ Electoribus, Principibus & Statibus Imperii competunt: autore Jacobo Bernhardo Multz. Oetingæ literis Stephani Rolck. 1690. fol.

Il Tiranno considerato privo delle qualità necessarie all' Excellenza del Principato, da F. Francesco da Sestri, Minore Capuccino. In Genova 1690. fol.

Aquarum fluentium mensura nova methodo inquisita, autore Dominico Gulielmino. Bononiæ ex typographia Pisariana. 1690. in 4.

Miscellanea Italica Erudita. Collegit Gaudentius Robertus Carm. Cong. Parmæ typis Jos. ab Oleo, 1690. in 4.

Ragionamenti del Signor Lionardo di Capoa intorno alla incertezza de' Medicamenti. In Napoli per Giacomo Raillard. 1689. in 4.

Les memoires de Messire Jacques de Chastenet Seigneur de Puysegur. Suivant la copie imprimé a Paris, 1690. in 12.

Histoire de Dom Jean de Palafox Evéque d' Angelopolis & depuis d' Osme, & des Differens, qu' il a eus avec les Peres Jesuites, 1690. in 12.

Mystica Anatomia Sacratissimi Nominis Deiparæ Virginis Mariæ sub omnium scientiarum & creaturarum Angelicarum & humanarum, cœlestium & sublunarium operoso compendio, ad repræsentandas prærogativas & perfectiones, maximasque virtutes ac dignitates Almæ Dei Genitricis expositæ: autore P. F. Joachimo a S. Maria Carmelita Excalceato, Sacrarum Interprete Scripturarum. Venetiis, typis P. A. Brigoncii, 1690. fol.

Balthasaris Bebelii SS. Th. quondam D. & P. P. in Acad. Argentorat. & VVitteb. Synopsis Historiæ & Doctrinæ Symbolorum antiquissimorum, ut & recentioris seu Augustanæ Confessionis. Nunc primum in lucem edita a Filio M. Joh. Balth. Bebelio. Lipsiæ apud Maur. Georg. VVeidmannum, 1690. in 12.

Dissertatio Academica de Pharisaismis in libris profanorum Scriptorum occurrentibus: autore Ioh. Heinrico Ernesti. Lipsiæ, literis Joh. Georgii, 1690. in 12.

Henrici Boceri Tractatus de Diffidationibus & crimine prædationis. Tubingæ, apud J. G. Cottam, 1690. in 4.

ERRATUM.

Pag. 412, lin. 18. pro *ratione triplicata* lege *ratione duplicata*.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Decembr. Anno M DC LXXXX.

MISCELLANEA ITALICA ERUDITA.

Collegit Gaudentius Robertus, Carmel. Cong.

Parmæ typis Josephi ab Oleo & Hippolyti Rosati. 1690. in 4.

Constant plagulis 92.

QUi hanc *Criticorum Italorum* editionem boni publici causa feliciter accuravit, *Gaudentius Robertus*, profundam suam eruditionem singulari humanitati junctam doctiori orbi dudum approbavit, præsertim tamen eo abhinc tempore, quo una cum clarissimo Benedicto Baccino *Diarium Literatorum* Parmæ summo studio condit. Perpenderat is secum, quam facile contingat, ut libri, utut optimi commatis, at mole exigui, injuria temporis pereant, nisi in unum volumen redigantur, ac ubi vetera exemplaria rariora evaserunt, recudantur. Quale quid a *Goldasto*, *Grutero*, *Frehero*, *Canisio*, *Pistorio*, *Lonicero*, *Lindenbrogio*, *Acherio*, *Baluzio*, *Mabillonio*, *Meibomiis*, aliisque factitatum est. Horum vestigia legit celeberrimus *Robertus*, & opuscula sevirorum superioris seculi doctissimorum in hunc tomum compegit, ac cum hactenus singula paucorum in manibus versarentur, universa simul publici juris fecit. Institutum nostrum non nisi solos titulos id genus librorum enotare permittit. Hic ergo eorum syllabus est: JOSEPHI CASTALIONIS Anconitani, 1) *Variæ Lectiones*; 2) *De antiquis puerorum prænominibus*; 3) *De recta scribendi Vergilii De antiquis puerorum prænominibus commentarius*; 4) *Adversus fœminarum prænominis ratione commentarius*; 4) *Adversus fœminarum prænominum assertores disputatio*; 5) *Ad l. 1. C. quæ res pignori obligari possit*. PAULI MANUCCII Veneti *Antiquitatum Romanarum liber*

de civitate Romana. ONUPHRII PANVINII Veronenſis, 1) *De ludis ſæcularibus*; 2) *De carminibus Sibyllinis.* CONSTANTII LANDI Placentini 1) *In veterum numiſmatum Romanorum miſcellanea explicationes.* 2) *In M. Caſſii Cacurii & Atiliæ Manduillæ tumulum explicatio.* ANDREÆ ALCIATI Mediolanenſis *de magiſtratibus, civilibusque & militaribus officiis.* FRANCISCI ROBERTELLI Utinenſis 1.) *De Provinciis Romanorum*; 2.) *De judiciis, omni conſuetudine cauſſas agendi apud Romanos*; 3.) *De legionibus Romanorum*; 4.) *De magiſtratibus Imperatorum*; 5.) *De familiis Romanorum*; 6.) *De cognominibus & appellationibus Imperatorum*; 7.) *De commodis, præmiis & donis militaribus*; 8.) *De pœnis militum & ignominiis*; 9.) *De gradibus honorum & magiſtratuum Romanorum*; 10.) *Menſium appellatio ex nominibus Imperatorum.* Ac iſthæc quidem hac vice *Gaudentius Robertus* in publicam lucem poſtliminio reduxit. Adjiciet tomos alios, ſi præfationis extrema recte intelleximus. Quod uti fiat, bonarum literarum cauſſa otium & vires animi corporisque ulteriores animitus ei apprecamur.

CATECHISMUS JUDÆORUM IN diſputatione & dialogo magiſtri ac diſcipuli, ſcriptus a

R. Abrahamo Jagel, *Monte Silicis oriundo, & Latinus ex Hebræo factus a Ludovico de Compiegne de Veil, A. M.*

Secundum exemplar Londinenſe, Franequeræ apud Johannem Gyſelaar, 1690. in 8.

Conſtat plagulis dimidiatis 17.

HUnc ipſum libellum prolixe ſatis menſe Novembri anno 1687. p. 637. memoravimus, cum ad Acta Eruditorum referremus *Pugionem fidei* Raymundi Martini. Huic enim *Introductionem* multipliei eruditione refertam præfixerat *Johannes Benedictus Carpzovius*, Theologus noſtras longe celeberrimus, *capitique nono* Catechiſmum *Abrahami Jagelis*, quantus quantus eſt, cum verſione ſua, anno pridem 1658 accurate concinnata, inſeruerat. *Ludovicus* autem *de Veil* idem opuſculum Londini recenſuerat anno 1679, & *Henrico Com-*

Compitono Epiſcopo Londinenſi inſcriptum, Hebræo Latine in publicum emiſerat, cum paulo ante e Galliis in Angliam transfretaſſet, ac religioni pontificiæ repudium remiſiſſet. Recudit opuſculum illud anno præſenti bibliopola Franequeranus. Licebit itaq; nunc erudito Lectori binas iſtas verſiones inter ſe contendere, ac uter clariſſimorum virorum mentem Autoris felicius aſſecutus ſit, *magis ve perſpicue ac terſe* expreſſerit, judicium ferre. Nolumus enim id facere ipſimet, tum quod id ab inſtituto noſtro alienum ſit, tum ne forſan affectui, quo Carpzovii virtutes amplectimur, aliquid dediſſe, Veilio credamur. Fatendum tamen, in Lipſienſi editione Jagelis epiſtolam brevem dedicatoriam ad R. *Joſephum de Fano* deſiderari. Itemque non ingratum eſſe poterit Rabbinicæ literaturæ ſtudioſis, patriæ Autoris noſtri ſitum penitius noſſe, quem Veilius his verbis deſcripſit: *Mons Silicis erat ei patria, quod Venetiæ oppidum inter Patavium & Ateſte ſitum eſt, ad minorem fluvium Medoacum.* Nam nomen illud מונצ׳ליצי Italice *Monſelice* legendum eſſe, Julius *Bartoloccius* de Celleno T. I. Biblioth. Rabbin. f. 26. pridem monuit. Viciſſim opus fuiſſet, ut (quem merito ſecutus eſt Carpzovius,) *Bartoloccium* inſpexiſſet Veilius, ac ita, quæ Duumviri illi in Rabbinorum ſcriptis verſatiſſimi de Jagelis ætate & tranſitu ad Chriſtianorum ſacra referunt, in *proœmio* ſuo commemorare potuiſſet.

Cæterum idem *Ludovicus de Veil* tractatus aliquot Maimonidæos Latina civitate donavit, de quibus videſis Acta Eruditorum anno 1684, p. 10. ſeq. Gente Judæus eſt, æque ac *Carolus Maria de Veil*, cujus in Acta SS. Apoſtolorum commentarium Actis noſtris anno 1686. p. 504. inſeruimus. De utroque hoc compertum habemus ex *Julii Bartoloccii* T. III. n. 847. f. 843. verbis ſequentibus: *Ex hac familia* De Veil *nonnulli Chriſtianam fidem ſuſceperunt, inter quos* Ludovicus de Compiegne de Veil & F. Carolus Maria de Veil. *Ille Francorum Regis linguarum orientalium ordinarius interpres fuit, qui librum octavum* יד חזקה *R. Bar Maymonis* de Cultu divino *Latinum fecit & Pariſiis A. D. 1678. edidit. Alter* F. Carolus Maria de Veil *Canonicus regularis Congregationis Gallicanæ profeſſus, Doctor Theologus, & inſignis literaturæ evaſit. Prior S. Ambroſii Melodunenſis ſuæ congregationis dum eſſet, commentarium in Joëlem prophetam Pariſiis evulgavit anno 1676, cum antea edidiſſet commen-*

tarium in evangelia Matthæi & Marci, & alterum in Canticum Canticorum Salomonis. At, proh dolor! superioribus annis uterque in Anglia fide Catholica ejurata, hæreticorum sectam susceperunt. Carolus Maria *in alios prophetas commentarios Londini edidit; &* Ludovicus *bibliothecæ Regis Anglorum præfectus constitutus. Ambos hodie in hæresi pertinaciter perseverare, cum illorum perpetua infamia, mihi relatum est.* Hactenus *Bartoloccius*, cui Romæ non aliter licuit perorare de his, quos ob eruditionem sub initium paragraphi laudaverat.

JOH. JACOBI WALDSCHMIEDT, Med. D. Archiatri Hassiaci, & in Academ. Marpurg. Med. Prof. primarii Praxis Medicinæ rationalis succincta per casus tradita.

Francofurti sumptibus Friderici Knochii anno 1690. in 8.
Constat plagulis 73.

POstquam anno superiori clarissimus Autor ad castra prope Moguntiam evocatus esset, illi, cui Mars pepercerat, mors insidiata est. Namque ægritudine ibidem prehensus, mox ad suos redux fato propero concessit. Non dubitavit itaque ipsius filius hanc paternæ gloriæ hæreditatem cernere, & hunc fœtum posthumum in lucem protrahere, eruditam simul operam sic publico communicaturus. Traduntur autem I. 84. casus morborum, in quibus post declarationem affectus singulorum symptomatum ætiologia exponitur, & quidem ad amussim Cartesianam. Nam huic Institisse clarissimum Autorem, ex ejus Institutionibus medicinæ rationalis, ad Acta nostra M. Februario anni superioris pag. 104. & seq. relatis, annotatum est. Post causarum explanationem, prognosin brevem nec non indicationem subjicit, addito mox medicamentorum apparatu & formulis. Titulos singulorum casuum hic transscribere longum nimis foret & supervacaneum. Nil enim quicquam singularis exhibent, nisi quod cas. 31. pag. 81. catarrhus intestinalis, & cas. 70. pag. 198. febris continua cum tussi, quam Brust-Schwachheit vocat, sistantur.

II. Offeruntur in hoc libro peculiaria de quibusdam affectibus monita Medica, ita ut quemlibet titulum excipiant quædam breves sententiæ aut regulæ, neglecta tamen ordinis ratione, quam alias multi

multi Practici juxta tres corporis humani regiones & artus observare hactenus consueverunt. Sic e. g. post palpitationem cordis de anorexia, hinc de siti, mox de morbis dentium, postea de vomitu, eardialgia, alvi constipatione &c. agitur. Ista vero monita tantæ veritatis, tanti ponderis pronunciat clarissimus *Dolæus* in præfatione huic libro præfixa, ut ea instar aphorismorum Hippocratis observanda arbitretur. Interim talia passim occurrunt, quæ Practicorum experientiæ forsan dubia videbuntur. Sic pag. 251. in ipso asthmatis paroxysmo, ubi præsentissimo opus est auxilio, fonticulos jubet excitare. Sic pag. 258. venæ sectionem esse magnæ efficaciæ in tussi fere quacunque asserit. Pag. 264. contra sitim in ore detinere jubet butyrum recens, vel eine Schwarte von Speck. Pag. 282. sudoriferorum in febribus intermittentibus effectum salutarem se non observasse ait: pag. sequ. 283. tamen eum, qui febricitantibus morigeris bene consulere velit, jubet exhibere vinum calidum & cervisiam calidam; sic enim sudores largius profluere. Imo pag. 284. felicem prædicat Medicum, qui aliquot ante paroxysmum horis & catharsin leviorem, & sudationem mediocrem citra turbas excitare possit. De reliquo autem pro specifico antifebrili pag. 283. omnibus commendat antihecticum Poterii cum sale Ammoniaco vel arcano duplicato. Pag. 292. verum variolarum antidotum celebrat tincturam rosarum, vel bellidis, vel violarum. Atque hic repeti posset prognosticon superius pag. 227. expositum, nimirum variolas, quæ sex postremis anni mensibus invadant, nullas post se relinquere foveas. Pag. 311. in apoplexia cauterium actuale vertici capitis & nuchæ adhibendum suadet. Pag. 317. arthriticos tandem fieri hydropicos, & fonticulos quo plures numero, eo hic efficaciores pronuntiat &c. &c. quæ singula an ex Dodona profluxerint, nostrum non est judicare, sed arte peritorum.

III. Notæ annectuntur in praxin & chirurgiam Barbetti, utpote quarum utraq; ex nimia brevitate obscuritatem præ se ferre ipsi fuit visa. Et quidem fatetur clarissimus Autor, laudem meruisse Deckerum, qui huic malo obviam iturus notas elegantes in praxin illam ediderit: eas tamen nondum ait rem omnem exhausisse, & adhuc operæ pretium esse, ut novæ superaddantur. Supplevit itaque hunc ipse defectum, mox causas morborum magis dilucidando, mox medendi

methodum corrigendo, additis hinc inde aliis medicamentorum formulis, quorum subinde infallibilem vim deprædicat. Sic e. g. in anorexia sive appetitu prostrato pag. 451. sequenti non dari præstantius asserit remedium: ℞ cortic. arantior. ʒij. tartari vitriolati, salis absynthii a. ʒj. M. F. P. Dosis quantum cultri cuspide potest contineri. Sic pag. 477. in dysenteria omnibus medicamentis præfert flores rosarum rubrarum, earumque tincturam. Pag. 502. elixir uterinum Mœbii tanquam arcanum commendat in passione hysterica, &c.

Tandem IV loco invenitur Collegium Medicum practicum ad Casus Medicinales Timæi von Gülldenklee/ ubi affectuum historias verbotenus repetit, subjungens statim resolutionem juxta sua principia. De reliquo, quod fieri omnino in simili labore oportet, mox a Timæi mente recedit, jam eidem adstipulatur, nunc de novo quædam addit, ceu passim videre est, & exemplorum loco cas. 17. & 25 libri I. nec non casus 1. & 34. libri IV. inservire possunt. Breviter: id voluit hisce annotationibus efficere, ut majus emolumentum posthac ex relectione istorum casuum exurgeret praxin Medicam aggressuris. Finem libri rerum verborumque index excipit.

SELECTIORES DISSERTATIONES quatuor de Scriptura Sacra, nova Historiæ Criticæ V. T. auctori P. Richardo Simoni, ejusque Adversariis Theologis Batavis inprimis oppositæ, Autore JO. HENRICO MAJO S. *Theol. D. ejusdemque, ut & Ling. Oriental. Professore & Ecclesiaste Giessensi.*

Francofurti & Wetzlariæ impensis Christophori Olfen, 1690.

Constant plagulis 10.

CUm sacrarum literarum monumentis nostra contineatur salus, advigilandum sedulo est fidelibus ecclesiæ doctoribus, ne divina ipsorum auctoritas evilescat aut labefactetur. Quod pensi vel maxime habens plurimum reverendus *Auctor*, cum videret a celeberrimo temporis hujus Critico *Richardo Simonio*, ejusque adversariis *Theologis Batavis* id agi, ut variis cuniculis vel aperto etiam Marte sanctis-

sanctissimi codicis dignitas subvertatur; temperare sibi non potuit, quin instituto tam periculoso se opponeret pro viribus, sacrisq; Scripturis auctoritatem suam a viris istis doctissimis in dubium vocatam aut plane impugnatam assertum iret. Hinc ipsi enatæ sunt dissertationes istæ quatuor, variæ omnino eruditionis genere refertæ, prout ex summa earum, quam subjiciemus nunc, lectoribus clarius patebit.

In *prima* itaque *dissertatione* de *Inspiratione Sacrorum librorum* agit: ubi cum observasset ab initio, homines semper extitisse perversos, qui sacrorum voluminum dignitatem convellere sategerint, quos inter agmen quasi ducat *Spinosa*, a Batelerio, Mansveldio, Cupero, Blyenburgio, Huetio, Musæo etiam nostro refutatus; quem excipiat *Richardus Simon*, conficta de Scribis publicis in populo Judaico sententia obviam se ire posse Spinosæ arbitratus; quum tamen, observantibus *Theologis Batavis*, id genus disputandi faveat magis Spinosæ, quam obsit; illos ipsos autem Theologos pejus adhuc sentire de *Sacrarum literarum inspiratione*, in publicum evulgatis *de historia critica V. T. Simonis judiciis*, quæ & a nobis *Anno 1686. Mense Septembr. p. 432.* his Actis nostris inserta sunt: eos se nunc refutaturum, & Simonii insuper responsis satisfacturum esse promittit. Quod ut eo commodius & expeditius fiat, veram ecclesiarum nostrarum de θεοπνευστία sacrorum Auctorum præmittit sententiam: ideo nimirum *S. Scripturam verbum DEI* appellari, quod Deum Triunum habeat auctorem, qui interiori afflatu impulsuque amanuenses suos non tantum instigaverit ad scribendum, sed eisdem etiam suggesserit, *quid quomodoque scriberent ac loquerentur*, imo in eis & per eos locutus sit, & in calamum dictaverit tum sententias sive sensum, tum etiam verba singula & literas, quæ proinde ἱερὰ γράμματα, & omnis & tota Scriptura θεόπνευστος dicantur: ac proinde sacros scriptores peculiari privilegio gavisos, nec memoria lapsos esse, nec dolum errorem ve commisisse, sed optime cuncta percepisse, tum in se, tum ratione modi, quo præcise Deus his ipsis vocibus, syllabis, literis, apicibus consignari verbum suum voluerit; qui tamen miranda συγκαταβάσει sic se demiserit, ut afflatus suos ad scriptorum ingenium temperaverit, suoq; consueto dicendi genere uti iisdem permiserit. Huic igitur in Scriptura fundatissimæ sententiæ contradicere Theologos illos Batavos, quos *Richardus Simon* esse putavit *Natalem Albertum*

de Ver-

de Verſé, & *Jo. Clericum*; quorum poſterior *Judicia* illa univerſa ſibi tribui, haud invitus, ni fallimur, patietur. Theologos itaq; iſtos perſonatos, quicunq; ſint, ſtatuere, *triplicis generis reperiri res*, quæ ſingulari revelationi adſcribi nequeant, *prophetias* nempe, *hiſtorias* & *doctrinas*. Ac in prophetiis quidem, ſive per viſionem, ſive per voces, ſive per inſpirationem datæ ſint, (ad has enim claſſes reduci poſſe exiſtimant omnia vaticiniorum genera) non requiri neceſſario, ut ſingula verba ſint divinitus inſpirata, ſed ſufficere, ſi de rebus hoc concedatur, cum negari non poſſit, quemlibet Vatem proprium ſequi ſtylum, ab omnibus aliis diverſum. At plurimum reverendus Majus non tantum clariſſimis Scripturæ teſtimoniis, ex *Jer. I. 9. XXX. 2. XXXVI. 2. Num. XXIV. 4. Deut. XIIX. 18. II. Cor. XII. 8. II. Pet. I. 20. 21.* evincit, ipſa etiam verba divinis amanuenſibus fuiſſe ſuppeditata, ſed neque indignum fuiſſe Deo, quod ipſorum ingenio & uſitato loquendi ſcribendique generi ſeſe accommodaverit. Non enim ita ſe demiſiſſe ſupremum Numen, ut ſuæ auctoritatis majeſtatisque non habuerit rationem, quas ſubinde per formulam נאם יהוה indicaverit, quæque ex ipſa ſtyli diverſitate effulgeant. Equidem negare Anonymum, per formulam illam, *ſic dixit Dominus*, probari poſſe, Prophetas ipſa verba Deo referre accepta; cum moris ſit apud Hebræos & Græcos, tanquam directe loquentes introducere eos, quorum ſenſus tantum referant, non ipſa verba, quibus uſi ſunt; quod duplici conſtet exemplo, uno ex Decalogi præceptis ex Exodo & Deuteronomio diverſis verbis repetitis deſumpto, ubi tamen utrobique Deus ſiſtatur loquens. Verum id ſententiæ orthodoxæ nequaquam officere, quia Deus æque ac Moſes unam eandemque rem lubens prudensque diverſis nominibus exprimere potuerit, quod multoties fieri per univerſam Scripturam videamus, ſicut & ea libertas profanis ſcriptoribus unam eandemque rem iterantibus concedatur; quanquam & cauſa ſubſit, cur Moſes in Deuteronomio Dei juſſu aliter loquatur ac in Exodo. Sic cum ex N. T. (quod alterius loco exempli ſit) evangeliſtas dicunt Chriſtum directe loquentem introducere, qui tamen ipſa ejus verba non enarrent, cum conſtet Servatorem Syriace & Chaldaice locutum eſſe, qui & ſæpe immane quantum inter ſe differant; Autor in contrarium ait, Evangeliſtas verba Chriſti Græco referre idiomate a Spiritu S. edoctos; differentiamque Sacro-

ſacrorum Scriptorum ex libera Spiritus S. dependere voluntate, neque quicquam derogare veritati. Majori ſpecie urgeri poſſe, quod dicunt, accidiſſe interdum, ut DEUS, licet nec verba, nec ſenſum inſpiraverit, de quorundam ore traxerit prophetias, quas qui emiſerint, nec intellexerint, neque vaticinia eſſe crediderint; cujusmodi ſint prædictiones multæ ex V. T. in Pſalmis præcipue Davidis, & Caiphæ in N. T. Sed negat Autor ex II. Pet. I. 20, 21, dari prophetiam, ubi DEUS neque verba, neque ſenſum inſpiraverit, aut ſi dentur forſan paucæ, ad prophetias generatim id trahi poſſe, cum longe aliud de Prophetis tradatur I. Pet. I, 10. id quod egregie Patrum dictis illuſtrat. Denique cum ſtatuant Theologi Batavi, dari *prophetiæ genus*, quod ſolum in explicatione Scripturæ verſetur, & in compoſitione extemporali canticorum, veluti Mirjam, & Deboræ, quodque nihil niſi pietatem & zelum requirat; pſalmos etiam ſecundum ſeriem alphabeti Hebraici compoſitos videri plus otii & laboris, quam afflatus divini requiſiviſſe, neque legi in ejusmodi operibus ſacros Scriptores nomine DEI loqui: Autor noſter aſſeverat, illud quoque Prophetiæ genus, quod in explicatione Scripturæ verſatur, non eſſe ἰδίας ἁπλύσεως; pietatis vero illum Spiritum ad ſacros hymnos Deo decantandos excitantem homines ſacros, non vulgarem, ſed omnino propheticum Prophetisque proprium fuiſſe; eoque & Mirjam & Deboram נביאות, Exod. XV, 20. Jud. IV, 4. & Davidem Prophetam vocari Act. II, 30; qua occaſione de voce נביא quædam eleganter diſputat. Inveſtigationem vero, meditationem & laborem ideo non poſſe denegari Prophetis, quod Petrus, I, Ep. I, 10. de iis dicat, ὅτι ἐξεζήτησαν καὶ ἐξερεύνησαν περὶ τῆς εἰς ὑμᾶς χάριτος προφητεύσαντες. Quod vero ultimo dicatur loco, refutari aperte ex II. Sam. XXIII, 2. Pſ. XLV, 2.

A libris propheticis cum *Theologis Batavis* ad *hiſtoricos* progreditur Autor, quos non meliori loco memorat haberi ab ipſis, cum nihil amplius in iſtorum autoribus requirant, quam probitatem, cognitionemque earum rerum, quas tradunt, quibus proinde merito fides habeatur, quamvis non credatur, facta, ſeu res, & verba eis fuiſſe inſpirata; nam illud ſupponi tantum, nulla idonea ratione probari; miracula fingi ſine neceſſitate, quaſi inſpiratione indiguerint, qui factum aliquod vel audiverunt, vel viderunt; Scriptores

sacros ipsos diversum statuere, ut Lucam ab initio evangelii sui; idq; patere ulterius ex contradictionibus historicorum in circumstantiis quibusdam, tum ex designatione temporis & numeri, quæ definire exacte nescientes voce *circiter* usi fuerint. Sed inania hæc terriculamenta esse probat Autor; neq; enim supponere solum orthodoxos Theologos inspirationem, sed solidis rationibus iisque bene multis adstruere; & ideo præter necessitatem non fingi aliquod miraculum, causas enim fuisse sane, cur licet antea multa aliunde cognita habuerint, tamē ea ipsis *in actu scribendi* a Spiritu S. suggererentur, quas ipsas verbis *Voetii* & *Bellarmini* fusius eloquitur. Lucam vero, quem in partes advocent, quum cap. I, 3. dicat: *visum est mihi παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς, καθεξῆς σοι γράψαι*, ipsis adversari; cum aperte ad Spiritus S. inspirationem provocet, ut ex propria vocis ἄνωθεν significatione constet, quam recte *Erasmus*, *Cloppenburgius*, *Gomarus*, *Lightfootus* per *desuper* vel *superne* reddant, hoc sensu: *assecuto omnia cœlitus*. Non magis consistere, quæ de contradictionibus ex quibusdam circumstantiis discrepantibus oriundis afferant; neque enim & olim & nostris defuisse temporibus, qui contradictiones istas non vere tales, sed apparenter tantum; vastis voluminibus demonstraverint. Leve demum esse, quod ex voce *circiter* elicere velint, ex Episcopio suo & Grotio desumptum, quum vox illa non arguat incertitudinem vel ignorantiam scribentis, sed pertineat ad ampliandam rationem vel numeri, vel mensuræ, vel distantiæ.

Tandem cum *doctrinas* esse statuant *in sacra Scriptura comprehensas*, quæ peculiari divinæ revelationi directe tribui haud debeant, & eam in rem Orthodoxorum sententiam destruere satagant, ad earundem vindicationem Autor progreditur; & imprimis ostendit ad Jo. XVI, 13. confundere ipsos *Spiritum miraculorum* cum *Spiritu veritatis*, & inepte huc trahere Jo. XIV, 26. ex quo statuant non nisi ἐν ὑποφήσει constitisse Spiritum, quem personam fuisse tacite insuper negent. Hinc tamen nihilominus ipsos *infallibilitatem* aliquam tribuere Apostolis, quæ in hoc constiterit, quod principia Judaicæ religionis ab infantia edocti, & a Christo iis, quæ Evangelium Judaismo adjicit, probe imbuti, facile & *infallibiliter* reddere visa & audita potuerint: fieri quidem etiam potuisse, ut Spiritus, quem

quem Christus miserit, eorum memoriam roboraverit, & incognita quadam ratione spiritum (*mentem*) aperuerit; tamen certum esse, dictum illum *Spiritum* eosdem non ita miraculose direxisse, ut quæcunque dixerint, vel scripserint, pari fide pietatisque affectu suscipienda sint, ac quæ Christus ipse unicus *infallibilis* & *supremus* magister atque doctor locutus fuerit. Hæc vero futilia esse omnia, & unica Christi sententia, *qui vos audit, me audit*, refutari Autor monet. Respondet inde ad magnorum virorum, quæ afferunt, testimonia, & objectiones duas adversus nostros refellit, negatque suis rationibus innixus, Apostolos, non per inspirationem, sed per consuetudinem tantum linguam Græcam didicisse, eoque impure locutos esse & scripsisse. Hinc *Proverbiis Salomonis*, *Ecclesiastæ*, *Cantico Canticorum* & *Jobo* adversus argumenta Autorum istorum autoritatem adstruit. Denique solvit objectiones contra canonem Scripturæ allatas, non posse claram efficacemque rationem dari, quod ii, qui canonem Judæorum concinnarunt, ad distinguendos libros θεοπνεύστους ab aliis, fuerint infallibiles: tribui id quidem Synedrio magno illius temporis, in quo Zacharias aliique Prophetæ fuerint, sed doctos hac de historia dubitare: Judæorum canonem & distinctionem in *Legem*, *Prophetas* & *Cethubim* sibi potius favere, cum fateantur Judæi *hagiographos* non ita, ut Mosen & Prophetas inspiratos fuisse: neque locum in Evangelio esse, quo tradiderit Christus, V. T. libros secundum res & verba divinitus esse inspiratos. Regerit enim Autor doctissimus, non a Judæis, sed a DEO constitutum inque publicum usum ecclesiæ destinatum esse canonem; & Ecclesiam saltem declarare & testari, quinam sint libri illi canonici, eosque ad posteros transmittere, quod & disertis verbis fateatur Simon: consignationem canonis tum fuisse factam, cum per ultimum Prophetam Malachiam ultimam lineam apposuisset Spiritus S. & a gente Judaica se retraxisset, fatentibus id Judæis: doctissimos vero Judæorum ultro largiri, *Cethubim* esse quoque libros Propheticos, quod contra *Maimonidem Abarbanel* probaverit: Christum denique canonem pro inspirato divinitus habuisse, ex Luc. XXIV, 44. haud abs re colligi; qui & speciatim Matth. XXII, 31. 43. aliquos libros biblicos a DEO profectos esse pronunciet.

In *Dissertatione Secunda* agit de *libris Canonicis in arca fœderis re-*

conditis. Ubi ante omnia docet, hanc rationem distinguendi libros Canonicos ab Apocryphis in V. T. in usu fuisse, quod illi in vel juxta arcam, hi extra eandem fuerint repositi; quem morem jam olim *Epiphanius* indicaverit, quando in libro *de ponderibus & mensuris* cap. IV. *Sapientiam*, inquiat, & *Siracidem utiles quidem, sed e Canonicorum numero exclusos*; (in cujus verbis quidem: ἀλλ' εἰς ἀριθμὸν ῥητῶν οὐκ ἀναφέρονται· διὸ δὲ ἐν τῷ Λαρὼν ἀνετέθησαν, appareat mendum, cui tamen addita infitiali particula statim medela afferri possit, ut sensus sit: quamobrem & in *Aron* (ארון) h. e. in arca fœderis, repositi *non* sunt,) ac Jo. Damascenus ex Epiphanio repetat, unde & libri canonici a veteribus ἐνδιάθετοι denominentur. Postmodum verba ex Mose producit Deut. XXXI, 24. 25. 26. quæ hujus rei fundamentum sint. Nam in istis designari *tempus* repositionis in arcam, tum nimirum, cum *Moses absolvisset omnia*; unde fluat, Mosen totius Pentateuchi autorem esse, nec ullam reliquisse legem oralem, neque tantum sensum legis ex DEO hausisse, sed ipsa quoque verba. Patescere porro exinde, *quibus injunctum* id fuerit officii, *Levitis* scilicet, sub quorum nomine comprehendantur & Sacerdotes, id quod ex Deut. XXXI, 9. evidenter constare possit. De *loco* difficiliorem esse quæstionem, quæ ex genuina vocis מצד explicatione solvatur. Quum itaque variorum hac de re sententias allegasset, quorum aliqui duas fingant arcas, quod una sacris libris capiendis non videatur sufficisse; alii una contenti sint; alii ad latus exterius libros positos fuisse autument, quod ex I. Sam. VI, 8. evincere conentur, quibusque subscribat Buxtorfius, ac ante hunc Jonathan paraphrastes, Talmud utrumque, Aben Esra, David Kimchi; alii denique in lateribus arcam putent receptacula habuisse, in quibus reconditi fuerint: ipsi simplicissimus hæc componendi modus videtur, distinguere tempora, ut dicamus seculo Mosaico, quorsum Apostolus in epist. ad Hebræos respiciat, omnia ab eodem commemorata in arca fuisse; Salomonis autem ævo, solam legem mansisse intra arcam, ac reliqua juxta eandem commodis locis disposita & asservata esse: quanquam judicium hac de re *Sebastiani Schmidii* ex *Comment. in I. Sam. IV.* in capsula juxta arcam librum legis reponentis, insimul adjungat. Si *de libris* ipsis quæratur, non Deuteronomium tantum, sed totum Pentateuchum ad latus arcæ repositum

positum fuisse ait, imo & postea librum Josuæ, librosq; Samuelis; id quod ex Jos. XXIV, 26. I. Sam. X, 25. colligi possit. Sed quo repositi sacri libri fuerint sub templo secundo, ubi arca defecit, quoque indicio pro Canonicis habiti fuerint? ulterius disquirit. Equidem rem expeditam fore ait, si modo validis rationibus probatum fuerit, nec templo secundo arcam defuisse; sed mavult tamen concedere in sententiam celeberrimi *Carpzovii* nostri, qui in *dissertatione* de *arca fœderis* juvenilibus annis habita, non arcam tantum hanc cum propitiatorio, inque ea contentis, virga Aaronis, legis tabulis, & urna mannæ, sed *libros* quoque *canonicos* incendio conflagrasse statuit. Non tamen putat Autor aliquem temere negaturum, gentem Judaicam majorum institutis tenaciter inhærentem, antiqua deperdita, novam fabricasse arcam, unde notissima, γραφαὶ ἐνδιάθετοι, existat formula. Ultimo demum loco de *fine* librorum in arca repositorum disserit, per Mosis verba והיה שם בך לעד subindicato. Debuisse nempe esse *in testimonium* toti cœtui Israelitico, unde & arca ipsa העדות *testimonium* dicta sit, divinæ nimirum voluntatis erga homines. Ubi prolixius docet, tum quomodo lex testis testimoniique locum habere debuerit apud Sacerdotes, quod quasi *depositarii* eloquiorum *scientiam* custodire debuissent; quorsum Paulus respexerit non semel adhortatus Timotheum, *ut custodiret depositum*, e. c. I. Tim. VI, 20: tum & qua in re universo populo testis esse debuerit, de gratia videlicet & ira Dei, de voluntate ejus legali & evangelica testimonium ferendo. Ex quibus confecit, autoritatem Scripturæ nos sequi, dum illos tantum Veteris Instrumenti libros, qui traditi a sacris Scriptoribus Ecclesiæ fuerunt, pro canonicis habemus, recipimusque; quorsum spectet inprimis illud Pauli Rom. III, 2. ex quo colligatur, DEUM non tantum oracula sua credidisse Judæis, quia eos πιστὰς invenerit, sed & quia tales fecerit, & ecclesias *fidele quidem & infallibile* testimonium reddere posse de Scriptura, ut non tamen sequatur illico, ecclesiam in omnibus aliis capitibus esse infallibilem, quoniam peculiaris providentia circa verbum occupata fuerit. Quod postquam ulterius deduxisset, & consectaria adversus Pontificios inde elicuisset, ad quæstionem respondet: *Si Canon perfectus fuerit in scriptis Mosis, quorsum reliquæ scripta adjecta fuerint?* Perfectionem nempe canonis non definiendam

dam esse numero librorum, sed voluntate DEI, qui pro suo arbitrio canonem certum constituerit, jam paucioribus, jam pluribus constantem libris, ita tamen ut canon semper perfectus extiterit. Sic Mosis ævo quinque volumina absolvisse integrum canonem: qui postea adjecti fuerunt libri, non tam supplementorum, quam explicationum & commentariorum loco habendos esse. Denique contra *Spencerum* ex sacris gentium ciistis arcæ hujus originē pro more arcessentem, & eam non alii rei quam conservandis, quæ in ea abscondebantur rebus inserviisse opinantem, refutatis ejus in contrarium argumentis, & pro se allegatis Rom.III, 25. Ebr. IV, 16. IX, 4. disputat.

In *Dissertatione Tertia*, quæ de consignato Scripturæ canone inscripta est, postquam monuisset Autor, magni utique momenti controversiam esse, *quando*, *a quibus*, & *quomodo* collectum, digestumque systema Veteris Instrumenti fuerit, quum omnes disputationes, quibus librorum sacrorum γνησιότης probatur, unica de eorundem canone disputatione contineantur; postquam & docuisset, per Canonem *collectionem* & *catalogum sacrorum librorum* intelligi, refutato obiter *Simone*, *duplicem Canonem*, Ecclesiæ unum, alterum Synagogæ statuente; disquirere instituit, *quando* illa sacrorum librorum collectio facta sit. Communiter id *tempore Esræ* factum esse statui ait, quam sententiam maxima Rabbinorum pars, Huetio & Simone testibus, amplectatur, quam tamen repudient *Batavi Theologi*, ut & dissertatione prima jam dixerat. Clarissimus vero Majus, licet patrocinari cæteroquin Talmudicis doctoribus nolit, non tamen omnem prorsus fidem eisdem denegatam cupit, Pauli elogio Rom.III, 2. adductus, & quod verisimillimum sit, Esræ tempore totum id negotium confectum, quoniam LXX interpretes eundem canonem in sua translatione retulerint, adeoq; jam ante collectos esse libros, conflatumq; eorum canonem oportuerit; quod Huetius etiam ex Sirac. XXXXIX & loco ex Josephi Lib.I. contra Apionem confirmaverit. Quo facto, argumento contra Patrum autoritatem respondet, & ex Esr. V, II, 10. ipsum libros sacros collegisse demonstrat, non obstantibus, quæ ex II.Mac. II, 13. afferantur. Esse vero non minus ancipitem quæstionem, *quomodo* in canonem sacri collecti sint libri? Narrat itaque Autor, Synagogæ

agogæ magnæ, cujus pars Esdras, Nehemias, Aggæus, Zacharias, & Malachias fuerint, id vulgo opus attribui. Eam librorum sacrorum conquirendorum, excutiendorum & dijudicandorum provinciam Esdræ, patriæ antiquitatis Ebraicorumque rituum peritissimo viro, dedisse, sed ita tamen, ut ipse de rebus a se mature expensis ad illam referret, quæ eas demum supremo arbitrio determinaverit: quæ utut recepta inter eruditos sit opinio, novos tamen illos Criticos *Simonem* & *Theologos Batavos* speciosam Synagogæ magnæ fabricam subvertisse, cum neque in Esra, neque in Nehemia, neque in Josepho ulla ejusdem reperiatur mentio; & *illum* ad scribas suos publicos confugere, jam dudum a Batavis ipsis explosos; *hos* vero a privatis colligi potuisse canonem putare, quemadmodum libri N.T. collecti sint, quæ tamen ipsa sententia, eadem facilitate, qua affertur, rejiciatur. Nempe ut liber aliquis canonicus sit, non sufficere, eum esse divinitus inspiratum, sed requiri, ut insuper divinitus ordinatus & traditus sit ecclesiæ, ut regula fidei & norma. *Lightfooto* igitur Autor adstipulatur, qui Prophetas sanctos & divino Spiritu afflatos, a nefariis hominibus licet pro ludibrio habitos, a piis tamen honoratos semper fuisse affirmat. Quæcunque ergo illi ex dictamine Spiritus S. scripserint, in piorum manus ab ipsis tradita, pro divino verbo ab illis recepta, æstimata & servata esse, usque dum Malachias suam conscripsisset prophetiam: tunc enim perfectum & completum V. T. canonem ipsum obsignasse, illos recepisse.

In *Dissertatione* denique *quarta*, *vindicias* adornat Autor *versionis B. nostri Lutheri*, post multos & olim & hodie hostes recentissime a *Richardo Simone* infestatæ, contendente primis Ecclesiæ seculis incognitam fuisse illam variarum versionum diversitatem; temere ergo Lutherum primum inter Protestantes ausum fuisse, juxta Ebræos fontes vulgari lingua versionem edere. Quod falsissimum esse, ex ipsius Simonis confessione, & ex historia ecclesiastica evincit Autor, non tantum paraphrases in Chaldaica, sed & in aliis multis linguis enatas esse ostendens, ut *Hieronymus* & *Augustinus* suo jam ævo dixerint, Græcas sacri codicis interpretationes numerari adhuc posse, sed Latinas esse infinitas. Si vero culpandus sit Lutherus, quod plebi sacra mysteria exposuerit, reprehendi debere omnes illos,

illos, qui vel idem præceperint, vel tenuerint inſtitutum. Nec crimen eſſe, quod ex Ebræis fontibus ſacrum codicem transtulerit, cum & Hieronymus, laudante Simone ipſo, & Santes Pagninus, probantibus Pontificibus & permittentibus, idem fecerint. Injuriam autem fieri Luthero a Simone, quod ipſum arguat Hieronymum ignorantiæ Ebraicarum literarum accuſare, cum exiguam Ebrææ linguæ notitiam habuerit ipſe. Nam *in epiſtola ad Linckium* defendi Hieronymum & laudari a Luthero, nec ejusmodi verſione quale Lutherus adornavit, ab homine mediocriter admodum in Ebraicis verſato proficiſci potuiſſe; potius conſtare, quo ardore ſacram hanc linguam hauſerit, quam peritiſſimos conſuluerit, adhibitis inſuper in labore ſociis, & inſtituto quodam ſynedrio, quod prolixius deſcribit. Nec dici poſſe, quod tantum opus præcipitaverit nimis, cum Lutherus de labore difficili & diuturno operi impenſo ſæpius conqueſtus fuerit. Sed nec Lutherum ipſum, nec quenquam ex ipſi addictis verſionem hanc pro infallibili habere; itaque fruſtra objici, cordatiores inter Proteſtantes multos errores in illa notaſſe, cum extra controverſiam ſit, rivulos non ita pure fluere ut fontes; & Lutherum ipſum non detrectaſſe cenſuram, quanquam verſiones Germanicæ ab aliis adornatæ vel deteriores ſint Lutheri verſione, vel in paucis ab ea recedant. Denique quid de ſtudiis Rabbinicis ſenſerit Lutherus, ex ipſius verbis monſtrat Autor, quo ipſo & methodum ſacras interpretandi literas Luthero uſurpatam vindicat, non diſſimulans interim, ejus verſionem, ſicubi vacillet, emendari poſſe. Conſcripſit idem Majus diſſertationes alias ſacras de dictis quibusdam claſſicis, de quibus proximo anno aliquid dicere haud negligemus.

MATTHIÆ HONCAMP SACRÆ SCRIPTURÆ & ſanctorum Patrum Apologia.

Moguntiæ, ſumptibus autoris, 1690. in 8. plagul. 15.

QUemadmodum Richardum Simonem & Johannem Clericum clariſſimus *Majus* noſtras in diſſertationibus modo laudatis refellere ſtuduit: ita e Pontificiis in eosdem Duumviros ſtylum ſtrinxit *Matthias Honcamp, ad gradus B. M. V. Moguntiæ Canonicus Capitularis, ejusdemque eccleſiæ collegiatæ Prædicator ordinarius.* Edidit autem

autem anno 1688 hanc Apologiam, cui novum nuper demum frontiſpicium, una cum *cenſura Ordinarii*, Quirini Kunckelii, d. 8. Martii A. 1690 Moguntiæ data, præfixit. Pauciſſimis, dixiſſemus pene nullis, Scripturæ ſententiis rationibusque criticis utitur, ſolamque autoritatem ac illuminationem Patrum eccleſiæ divinam elogiis copioſiſſimis effert, ac perpetuis ſchematibus affectuoſis verbisque acerbiſſimis utrique adverſariorum effrenem de Scriptura Sacra judicandi libidinem exprobrat. Nos prolixi non erimus, cum tota fere operis moles in generalibus ſubſtiterit, & ipſe antagoniſta *Johannes Clericus*, non mala fide, ejus ſummam Tomo X *Bibliothecæ ſuæ univerſalis hiſtoricæ* inſeruerit, adjectis eis, quæ reponenda e re ſua fore autumavit.

VITA DEL P. M. F. DOMENICO DI S. TOMASO, &c. i. e.

Vita Patris Magiſtri, *F. Dominici de S. Thoma* ordinis Prædicatorum, olim dicti *Sultan Oſman*, Ottomani, Ibraimo Turcarum Imperatore nati; libris decem expoſita a Patre Baccalaureo F. *Octaviano Bulgarino*, Vicario Generali Congregationis S. Mariæ Sanitatis de Neapoli, ordinis ejusdem.

Neapoli apud Joſephum Roſellium 1689. 4. Conſtat plagulis 51. & imagine *P. Ottomani* æri inciſa.

IBRAIMUS *Solimanni* hodie regnantis pater, mortuo fratre *Amurathe*, hæreditatem imperii Turcici anno 1640 crevit, ac initio quidem puellarum in Seralio degentium gregibus rei Venereæ minus cupidus aut capax viſus eſt, adeo ut ſuorum precibus adactus, ſolenne votum Muhammedi pſeudoprophetæ nuncuparit, miſſurum ſe primogenitum, ſi quis ſibi naſceretur, filium Meccam, ut illic religioni Turcicæ circumciſione initiaretur. Primam autem conſuetudinem habuit cum *Emina*, quæ tamen die demum 22. Martii anno C. 1642. *Muhammedis IV.* (e throno in carcerem nuper detruſi) patrem ipſum fecit. Longe felicior fuit *Zafira* quædam, rariſſimæ formæ puella, a domino ſuo, *Aga Zumbul* eunucho & cuſto- L. I.

dum Seralii præfecto, Sultani libidini oblata moxque gravida facta. Eodem enim anno, sed die 2. Januarii, masculum enixa est, quem *Osmani* nomine appellari voluit Ibraimus. Interea Ibraimus crudelitate, fastu ac ingratitudine sua odium incurrit matris *Kiosem* Sultanæ, itemque *Mufti* atque virorum aliorum magnæ dignationis ac autoritatis. Utut vero horum plerique clandestina conjuratione decrevissent, Tyrannum sceptro, quin & vita privandum; noluere tamen impetum in eum facere, antequam filium ejus majorem natu in suam potestatem redegissent, ne in ipsum pater desævire posset, spe forsan fretus, neminem secum de imperio decertaturum, si liberos suos e medio sustulisset, ac nullus stirpis Ottomannicæ surculus, præter se solum, superaret. Summus igitur sacrorum Muhammedicorum antistes, callido consilio magnaque cum pietatis specie, etiam atque etiam suasit ac persuasit tandem Sultano, ut votum, quo Muhammedi tenebatur, exsolveret, filiumque *Osmanum* Meccam mitteret circumcidendum. Sperabat nempe cum complicibus, regium gnatum in itinere intercipi ac tamdiu Alexandriæ asservari posse, donec patrem solio deturbarent, istumque hujus in locum sufficerent.

Equidem admonitionibus Mufti Ibraimus annuebat invitus, ut qui maxime, eo quod Zafiram suam summo amoris affectu complecteretur, nec absque illa aut vivere se posse, aut filium dimittere debere crederet. Consensit nihilominus in utriusque iter, ea potissimum fini, ut Zafiram æmulæ furori subduceret. *Emina* quippe ægerrime ferebat, sese primam Sultanam matremque primogeniti Principis Turcici non evasisse, cum tamen prima amicarum Ibraimi fuisset. Hinc venenum Zafiræ propinari curaverat, sed antidotis præmunitæ. Suspicio statim subnascebatur Ibraimo, scelus isthoc Eminæ facinus esse. Jussit igitur eã coram se comparere, quod & lubens fecit, vultu ad lætitiæ innocentiæque speciem composito, filiolum Muhammedem brachio impositum simul adferens. Impudenter negabat, quicquid objectabatur, ac hoc ipso tantum olei Imperatoris iræ affundebat, ut evaginata sica, transfodisset mulieris audacissimæ pectus, nisi *Muhammede* puero loco clypei usa, fugaque elapsa fuisset. Infantis tamen fronti vulnus aliquod inflixit pater, conjugis cor ferro petens, & cicatrix illinc enata adhucdum in

in Muhammedis vultu conspicua esse dicitur. Eminæ ergo fraudes veritus Ibraim, (qui cum illa, forsan post Zafiræ obitum, in gratiam iterum rediit,) navem præsidiariam majorem, *Magnæ Sultanæ* nomine insignem, centum & viginti tormentis æneis, sexcentis Janizzariis, quamplurimis utriusque sexus servitiis, omnibusque ad victum & oblectationem necessariis onerare præcepit, quam *Zafira* aliquot diebus post una cum *Osmano* filio, *Gele Aga Zumbul* & *Aga Muhammede* summo classis præfecto, conscendit, vela versus Meccam facturа. Nec periculi aliquid timendum videbatur, cum eo tempore pacem cum Turcis Veneti, Galli, Angli, Belgæ colerent, novemque naves prægrandem illam *Magnam Sultanam* comitarentur, imo & supremo militiæ maritimæ capiti, (*Capitan Bassa* vulgo dicunt,) præ-nuntiatum injunctumque esset, ut Zafiram apud Rhodum insulam cum classe præstolaretur eamque Alexandriam deduceret.

Medio Septembris A. 1644. Rhodum pervenit Sultana; sed *Capitanei Bassæ* adventum expectare nolens *Geles Aga Zumbul*, autor fuit *Agæ Muhammedi*, ut mari iterum committeret classem, quæ septem triremibus Melitensibus obviam facta, cruentissimo prælio, cum his confligere ac post pugnam quinque horarum deditionem facere cogitur, d. 28. mensis modo dicti. *Zumbul* tormento ictus, captivitatem mortis beneficio evaserat. Capitaneus Bassa, sero nimis illa in æquora adveniens, tarditatem suam toxico epoto ipsemet punivit. Revertuntur interim Melitenses cum spoliis opimis ac fidem pene superantibus in patriam, ubi *Zafira* cum *Osmano* captiva magnam gaudii materiem præbet Christianis. Navarchus *Aga Muhammed* ex vulneribus animique ægritudine moribundus, inter ultimos regii pupi amplexus, quos multis precibus ab equitibus Melitensibus impetraverat, fatetur, infantem istum Ibraimi genus esse, nec diu post exspirat. Quamvis ergo Zafira, quænam esset, victores suos clam habere studeret, omnibusve suis, ne prodereturr, serio inculcasset, ex confessione tamen Muhammedis, apparatu navis regio, & insigni gynæceo nomen illius ac fortunam colligebant Melitenses. Hinc e balneis, ubi vulgus mancipiorum commorabatur, in domum *Ignatii Riberæ* mercatoris opulentissimi deducebatur, sumptibusque immensis ac regium plane in morem aledebatur. Interea pedissequarum alicui indignabundæ ac adversus

L. III.

Riberam ſtomachanti excidit verbum, contra jus & fas Imperatoris Turcici conjugem inſtar mancipii haberi; quod tamen a ſe dictum extemplo negavit ac pernegavit. Idem Ribera per feneſtram aliquam occultam, una cum multis equitibus, nec ſimplici vice, in gynæceum proſpectans, Zafiræ ac Oſmano (remotis arbitris Chriſtianis) regium cultum & verbis, & ſilentio, & geſtibus humillimis præſtari ab univerſo mulierum cœtu, animadvertit. Sub initium anni 1645. graviter decumbebat Zafira, cumque tum primum Melitenſes inexpectato ei dicerent, probe ſe compertum habere ex ipſis Sultanæ ſervis, quæ eſſet, inſtar Furiæ excanduit, horrendum in modum in infidelitatem ſuorum detonavit, ac tandem tanto dolori ferundo impar d. 6. Jan. repentina morte extincta eſt. E familia deinceps ſuperſtite vario modo confeſſio elicitur, captivam illam defunctam Zafiram fuiſſe uxorem Ibraimi. Hæc *authentico* (quem vocant) *proceſſu* (ſive inſtrumento publico) conſignantur, ac ea ratione omnis de ortu regio P. Ottomani dubitandi prætextus tollitur ac præſcinditur.

Magnus Turcarum Imperator, accepto nuntio de conjugis obitu & filii captivitate, bellum univerſo orbi Chriſtiano, præſertim Melitenſibus minatur, ſtatimque militem conſcribit, ſingulari diplomate ſingularum provinciarum præfectis transmiſſo, cujus exempla aliquot adhucdum ſervant Magnates nonnulli Veneti, quodque, (ſi genuinum eſt,) *Evelyno* (de quo mox) refutando vel ſolum ſufficeret. Etiamſi enim *Oſmanni* nulla ibi mentio fit, Zafiram tamen Sultanam illic memorari videas, quæ Dominicum Ottomanum
L. IV. conſtanter pro filio agnovit & habuit. Dum vero Melitenſes magno animo hoſtem expectant, pacem ille cum Venetis initam perfide frangit, Caneamq; occupat, hoc prætextu uſus, quod Veneti Cretenſes Sultanæ raptoribus Meliten cũ præda revertentibus portum & hoſpitium præbuiſſent, revera portum & hyberna ſibi comparaturus, ſi forte una æſtate bellum adverſus equites Religionis Hieroſolymitanæ ſuſcipiendum abſolvi non poſſet. Hæc occaſio fuit belli illius funeſtiſſimi & diuturni Cretenſis, quod Turcis cũ Venetis interceſſit, ac anno demum 1669 in pacem bello haud meliorem abiit.
L. V. Ibraimus interea magnam opum vim pro libertate filii offert Melitenſibus, qui Rhodum contra ſibi tradi poſtulant, non tam ex animi ſenten-

ſententia, quam quod conditione hac (ob legem Alcorani, ſevere prohibentis, ne quis terram, cui Moſchea inædificata eſt, ſponte Chriſtianis cedat,) penitus impoſſibili, docere vellent, puerum illum, Chriſto deſtinatum, pretioſiſſimum victricium armorum ſuorum decus ac præmium, nullo pretio venalem ſibi eſſe. Paulo etiam poſt Ibraimus a conjuratis e medio tollitur, Muhammede filio minorenni in ejus locum ſuccedente. Hic vertente tempore plerasque novercæ ſuæ comites, perſoluto Melitenſibus lytro, libertati priſtinæ reſtituit. Cæteræ prius aut mortuæ, aut baptizatæ & in gynæceum Reginæ Hiſpanicæ tralatæ fuerant.

Antequam pergamus, obiter paucis monemus, ante vicennium prodiiſſe Anglico idiomate *Hiſtoriam de tribus hujus ſeculi famoſis impoſtoribus, PATRE OTTOMANNO, MAHOMED BEI ſive JOHANNE MICHAELE CIGALA, & SABATAI SEVI*; autore *I. E.* quod eſt, *Joanne Evelyn*, equite, ac Regiæ Societatis Anglicanæ collega. Hæc anno 1669 Germanice in hac noſtra urbe recuſa, & ipſi Cigalæ tunc apud nos in diverſorio publico degenti, ſed ad talia objecta non erubeſcenti, a Studioſis quibusdam oblata, etiamnum nulli non nota eſt. Si itaque Anglum illum audias, *Zafira*, aut, ut ipſe vocat, *Sciabas* mancipium ac concubina fuit Zumbulis Agæ eunuchi, non autem Sultani. Cum vero, incertum cujus culpa, uterum geſtare cœpiſſet, ab eunucho domo expulſa eſt; mox ubi *P. Ottomannum*, puerum formoſiſſimum & aſpectu ſuo Zumbulem quaſi faſcinantem peperiſſet, nutricem agere in Seralio ei licuit: hinc indignationem & zelotypiam Imperatricis, jure an injuria, experta ac dein a Zumbule recepta, eum comitata eſt, ad ſepulchrum Muhammedis Meccanum indultu Imperatoris inviſurum. Nos de hac controverſia liberum judicium relinquimus lectori cordato.

Quæ reſtant nunc recenſenda, facile apud omnes fidem invenient, quoniam ea a Patre Ottomano, toto paſſim orbe notiſſimo, acta eſſe neminem fugit; cum e contrario ſubobſcurum fuerit Europæis, annon forſan Melitenſes errarint, dum pro hærede Turcici Imperii habuerunt, quem *ſpurium* incertove patre natum magna cum animi confidentia appellavit *Evelynus*.

L. VI. Nimirum puer ille, cui nomen *Sultan Oſman* olim fuiſſe creditur, a Pa-

a Patribus Dominicanis In fide Christiana institutus, post multas remoras atque tentationes diabolicas, Christianorum sacris accessit, *baptizatus* solenniſſime d. 23. Februarii A. 1656, nomine Dominici de S. Thoma insignitus, statimque ad synaxin panis *eucharistici* admissus, *confirmationis* autem, quod dicitur, sacramentum 4. Aug. 1658 adeptus. Eodem anno d. 29. Octobris *Ordini* Prædicatorum sive Dominicano sese mancipat ac veste sacra induitur. Anno ver-
L. VII. tente solennem votorum professionem præstat. Sequente A. 1660 *Neapolin* in conventum S. Mariæ de Sanitate *studiorum* gratia ablegatur. Ægrotat illic ob aeris gravitatem. Accersitur itaque *Romam* a Patre Generali sui ordinis. Ibi *Alexandri* VII. R. P. pedibus osculum figit, eumque faventissimum sibi experitur; quemadmodum etiam idem aliquando asseveravit, se tam certo persuasum esse de P. Ottomani imperatorio stemmate, quam certo sciret, se
L. IIX. Romæ præsentem esse. Antonii *Barberini* Cardinalis, Franciæ Protectoris, suasu, d. 30. Aug. A. 1664. *Lutetiam* Parisiorum profectus est, una cum *Thoma Ignozzio* & *Henrico Chamos*, Patribus Dominicanis, quorum prior, ab eo tempore usque ad Ottomani obitum, individuus ejus comes omniumque ejus actionum testis oculatus fideque dignus, de plerisque historiæ hujus momentis Bulgarinum certiorem reddidit, mortuus non nisi ante biennium, anno ætatis suæ nonagesimo. Honoribus Imperatoris filio debitis invitum obruerunt *Mutinenses*, *Mediolanenses*, *Parmenses*, *Sabaudi*, per quos in Galliam perrexit; pompa tamen, liberalitate & munificentia longissime hos omnes superavit Galliarum Rex, cum Ottomanus Parisios venisset, quod factum 15. Jan. 1665. *Britanniæ* etiam Rex magnum favoris specimen edidit, dum ad Dominici de S. Thoma preces, Armenorum quorundam opes a piratis Anglis prope Smyrnam direptas restitui jussit. Lutetiæ *Legati Turcici* prostrato in terram corpore eum venerati, ac cum lachrymis dolere se testati sunt, quod maximi Imperatoris gnatum misere adeo vestitum conspicarentur; hocque responsi tulere ab Ottomano, dolere se potiori jure de ipsorum cœcitate, vilemque, quam putarent, vestem sibi quavis purpura cariorem esse. Dum Lutetiæ commoratur, omnes Græcorum *Patriarchæ*, & *Valachiæ* Principis filius, per nuntium Armenum & epistolas non unas hortantur, ut arma arripiat adversus fratrem Muhamme-

hammedem, eoque casu auxilia Moschorum, Iberorum, Æthiopum, Valachorum, Moldavorum, (etsi, ut eventus docuit, spe nimis vana ipsique rei minime respondente,) pollicentur. Consiliis igitur collatis cum legato *Veneto*, Parisiis d. 27. Jul. 1667. valedicit, *Venetias* L. IX. excursurus. Urbem ingressus honorifice excipitur a Serenissimo Senatu, qui desiderium Viri, Candiam a Turcis obsessam Reipublicæ commodo sese conferendi, cum gaudio & prolixa gratiarum actione percipit. Hinc Romam adit Noster d. 10. Jan. A. 1668, novi Pontificis *Clementis IX.* de conatibus suis sententiam ac consilium expetiturus. Approbatione Papali obtenta, cum triremibus Venetis *Sudam* devenit, ut & dein *Candiam*, urbem Cretæ primariam. Utrobique frustraneo nisu tentat fidem Magni Vezirii, contra quam sperabat. *Zacynthum* mox abit, ne præsentia sua Turcas exasperaret magis, illicque tum Bassam *Patrensem*, tum Christianos *ritus Græci*, sub Turcarum jugo gementes, in partes suas pertrahere annitur. Sed omnia in cassum iverunt; ideoque nolumus illis immorari. Candia Turcis dedita mense Sept. 1669. paceque inter Venetos & Sultanum Muhammedem constituta, Ottomanus Zacyntho *Ve-* L. X. *netias* rediit. Varia dein contra Turcas, ope *Moscorum* exequenda, nō semel meditatus est. Sed cum & hæc irrita essent universa, vitæ id genus inquietæ pertæsus, Romæ ordinem *sacerdotii* ambiit & obtinuit, ac hominum consortio sese subducere, Deoque soli inter missarum decantationem, preces, bonaque opera vivere, ex religionis suæ præscripto studuit. *Missionarium* agere *in partibus infidelium* cupiit, sed *Alterio* Cardinali, nepote Pontificis, dissuadente, in Italia substitit ad annum usque 1675, quo *Magistri* lauream adeptus simulque *Prior* ac *Vicarius Generalis* monasteriorum Melitensium sui ordinis constitutus est. Appulit *Meliten* 28. Mart. 1676, ibique per aliquot menses summa cum laude executus est, quicquid suarum partium esse credidit.

Tandem vero febri tertiana correptus, d. 25 Octobris mortalitatem exuit, splendidissimisque ac solenniſſimis exequiis elatus est. Corpore erat nec pusillo, nec immani, sed justæ proportionis; vultu candidi coloris, oblongo, ac majestatem spirante cum gravitate religiosa conjunctam; fronte alta, ampla ac ad imperandum quasi a natura adornata; coma nigra & rigidiori; oculis cæsiis, grandibus, vivacibus-

vacibusque, naso aquilino, ore parvo ac rotundo, labro inferiori aliquantulum propendente; Vir multæ lectionis ac experientiæ, & tantopere affabilis, ac disertus, ut nemini non placere posset, cui aliquid negotii cum eo intercederet. Tacemus, brevitatis studio, obedientiam ejus erga superiores, castimoniam, liberalitatem inexhaustam cum patientia propriæ paupertatis connexam, humilitatem, aliasque animi dotes, quæ pluribus passim exemplis Bulgarinus illustrat, idque arguta adeo & sibi semper constante dictione, ut styli elegantiam merito suspiciamus & laude dignam arbitremur. Cæterum hic Autor inspersit plurimas epistolas ab Ottomano, aut de eo, aut ad eundem scriptas, itemque digressiones de serie omnium Sultanorum Turcicorum, de bello Cretensi, de morte *Ibraimi*, *Kiosem*, & *Muhammedis Kiuperli* magni Vezirii, de conventu *S. Mariæ Sanitatis* Neapolitano, aliisque id genus rebus, quæ nec ab argumento alienæ, nec lectu injucundæ sunt.

CRITIQUE DES PREJUGEZ DE Mr. JURIEU, &c. i.e.

Abbatis Richardi Critica sive Examen Præjudiciorum a Petro Jurio Ecclesiæ Romanæ oppositorum, &c.

Parisiis apud Eliam Josset, 1690. in 4.

DE hoc Opere, proximo mense Novembri pag. 565. sqq. actum a nobis jam fuit: sed postquam memorata essent, quæ ad priora decem Præjudicia Romanæ Ecclesiæ a Petro Jurio antehac objecta Richardus regessit, abrumpenda nobis, ne in nimiam molem excresceret, visa est relatio. Nunc reliqua persequemur.

Undecimum præjudicium Jurius in eo consistere statuerat, quod cultus Dei in Ecclesia Romana nec spiritualis, nec rationalis sit, adeoque præcepto Christi, quo Deum in spiritu & veritate adorare jubemur, non conveniat. Hic ante omnia ostendit Richardus, disputationem de ceremoniis, ex quarum excessu Jurius contra Romanam Ecclesiam argumentatus erat, ad dogmatum discussionem per-

pertinere; deinde essentiales ceremonias ab accidentalibus distinguit, & si maxime verum esset, quod hæ non sint optimæ, per eas tamen verum cultum & essentiam religionis destrui negat. Transit inde ad præjudicium *duodecimum*, de conformitate Papismi & Paganismi, & licet totam hanc materiam ad controversiarum tractationem rejiciendam esse haud dubitet, pleraque tamen Jurii dicta examinat, eumque imperitiæ & malæ fidei insimulat, quod conformitatem illam tam audacter Romanæ Ecclesiæ imputet. Speciatim unitatem Dei in Ecclesia Romana etiam plebi proponi notat, cum eam in Paganismo solum Philosophi aliquatenus agnoverint, nec profiteri facile ausi sint. Titulos sanctorum templis tribui ait, distinctionis, non cultus causa. Negat illis altaria erigi, aut sacrificia fieri: genuflexiones, preces, suffitus, aliaque Sanctis & Angelis exhiberi solita, cultus divinos non esse, contendit: reliquiarum venerationem prolixe defendit, & ab omni superstitione & idololatria vindicatum it, probans tamen oscula, circumgestationes, & quod sub altaribus reponantur. Ista & alia cum ipsa Ecclesia Christiana orta esse, ex Patribus probare nititur, adscriptis Hieronymi, Augustini & Theodoreti locis. Idem de imaginum cultu asserit, & Concilii Tridentini decretum adversario objicit, in quo negetur, ullam divinitatem imaginibus inesse. Fatetur interim exhiberi quædam in Ecclesia Romana imaginibus, quæ pagani idolis exhibuerint; verum id non fieri imaginibus aut statuis, sed Sanctis, quos illæ repræsentent, aut potius Deo, cujus dona in Sanctis colantur. *Decimi tertii* præjudicii loco Jurius objecerat Romanæ Ecclesiæ, quod legi & regulæ Christianismi unicæ, sacræ scilicet Scripturæ, parum sit conformis. Hoc ut repellat Autor, principium a Jurio positum non admittit, negatque speciatim, quod ad religionis regulam præcise libri vel scripta requirantur, & ad vexatam de traditione quæstionem transiens, nota & vulgata ex dicto II. Thess. II. 15. affert: omnes tamen articulos Romanæ religionis, quos Protestantes impugnant, non solum ex traditione, sed & Scriptura probari posse, confidenter asserit, accedente scilicet interpretatione ex sensu Ecclesiæ. Acceptat, quod Jurio teste, in Romana Ecclesia articuli fidei primarii & Symbolo Apostolico comprehensi credantur, indeque concludit, eam fundamento vero inniti, & ab eo nunquam defecisse, neque hoc fundamentum convulsum esse, etsi addita sint quædam præter arti- c. 41. c. 42. 43. 44. p. 375. c. 45.

c.46. culos illos fundamentales. Præjudicium *quartum decimum*, quod Romana Ecclesia Scripturam sacram, communem Christianismi regulam, veterum hæreticorum imitatione irreverenter tractet, sedulo & acriter amolitur. Retorquet in Protestantes imputationes has, & illis objicit, quod multos libros sacros non recipiant, & Scripturam plurimis locis corruperint, quod a *Walenburchiis* fratribus probatum esse dicit *Tract. 4. Gen. Controv. pag. 713.* Pro detestanda calumnia habet, quod Ecclesia Romana pro damno insigni non reputet, si Scriptura plane non extet. Negat id ex Catechismo quodam Burdigalensis Episcopi jussu edito, aut ex *Costero*, *Lindano*, *Joh. Fabro*, aut *Alberto Pighio* (præterquam quod hi melius explicari possint) Ecclesiæ tribuendum esse; multo minus pro principio agnoscit, quod traditio omnia complectatur, quæ Scriptura continet, nisi ita hoc capiatur, quod ex traditione sciamus libros illos esse sacros. Mala fidei, aut magnæ incuriæ Jurii attribuit, quod Cardinali *Hosio* imputentur verba *Schwenckfeldii*, quæ Hosius retulit. Laudat venerationem, quam in publico cultu, post hostiam, Evangeliorum libro exhibet Ecclesia Romana, & prædicat commentariorum ultimis his temporibus editorum, ut & versionum Biblicarum numerum. Citat Godelli Episcopi verba, quibus lectionem N.T. fidelibus commendavit. Obscuritatem S. Literis a *Pighio* & *Costero* nimis inverecunde objectam esse non diffitetur, sed ut supra fecerat, eorum opiniones Ecclesiæ tribui non vult. Opponit iis iterum *Godelli* dicta, quibus in Scriptura clare & distincte omnia officia hominum erga Deum & proximum tradi docuit; item Episcopi *Castorienſis* eadem affirmantis, & *Walenburchiorum* cum Reformatis eatenus plane consentientium, nisi quod illi explicationem Ecclesiæ assignant. *Bellarminum* durius locutum esse non negat; emollit tamen quæ scripsit, & ex opinionibus ejusmodi particularibus judicari de Ecclesia debere negat, non magis ac de Reformatis, inter quos *Pœlenburgii* Arminiani testimonio esse probat, qui *Catechismum Heidelbergensem* Scripturæ ipsi præferant. Idem fere urget contra objectionem, quod Scriptura pro perfecta non habeatur in Ecclesia Romana, aut quod humanæ traditiones ad ejus perfectionem requirantur; cum tamen, ut ait, Romani Doctores traditionem non recipiant, nisi quatenus est verbum Dei non scriptum. Regulas inde de verbi divini autoritate

ritate ponit, & magnifice deprædicat, sed ita, ut ad verbum non scriptum eas non minus atque ad scriptum applicet. In traditionum vero rejectione, exacte convenire docet Protestantes cum antiquis hæreticis. Exempla & verba *Maximini* Ariani allegat, ab Augustino refutati; & *Constantii* Imperatoris, notati ab *Hilario*; *Manichæorum*, teste iterum Augustino, aliorumque hæreticorum, quos *Irenæus*; *Macedonianorum* & *Eunomianorum*, quos *Basilius* redarguit. Subjungit contraria Patrum testimonia traditiones stabilientium; *Ignatii* ex Eusebio; *Irenæi*, *Origenis*, quem magnum vocat, *Tertulliani*, *Athanasii* & aliorum. Si autem Patrum horum de traditionibus sententia pro falsa habeatur, sequi dicit, quod Ecclesia etiam purissimis seculis falso innixa fuerit principio, & a Deo derelicta. Denique expresse negat, verum esse, quod Ecclesia Romana supra Scripturam autoritatem sibi arroget. Contemnit aut explicat dicta autorum Romanæ Ecclesiæ, qui talia quædam effutiisse dicuntur, *Pighii*, *Petri Simonis*, *Wolffg. Hermanni*, *Baylii* & Jesuitæ cujusdam. Sequenti capite aliis accusationibus occurrit. Negat a Pontificiis statui, quod libri sacri solum per occasionem, non vero ideo scripti sint, ut regulam fidei constituant. Prolixe postea assumtionem librorum apocryphorum in Canonem defendit, eamque objectionem in Protestantes retorquet, qui hodie recipiant librum *Esther*, *Epistolam ad Hebræos*, *Epistolam Jacobi*, item *Apocalypsin*, quos libros olim pro apocryphis habitos esse, negari non possit. Criticam controversiam, non vero de fide esse dicit, num aliqui libri canonici perditi fuerint. Culpat *Malleti* & Cardinalis *Perronii* duriora dicta, tum Italiæ atq; Hispaniæ morem, quo lectio Scripturæ S. populo nimis generaliter inhibetur. Ecclesiæ vero Romanæ id non tribuit, sed ignorantiæ, inertiæ & negligentiæ quorundam Episcoporum, aut Pastorum, aut desidiæ populi ipsius. Provocat iterum ad Jansenianæ factionis viros, *Godellum*, *Castorienſem*, *Arnaldum*, tum *Veronium*, aliosque maxime industrios, ut ait, Theologos contrarium asserentes. Excusat indicem librorum prohibitorum, quo versiones Bibliorum legi vetantur, nisi obtenta permissione; remedium enim contra pravas versiones quæsitum esse, & indicum præcepta pauciſſimis locis, minime omnium in Gallia & Germania observari. Pro summa denique injuria reputat, qua Jurius Romanam Ecclesiam accuset, quasi c.47.

præcipiat quæ Scriptura prohibuerit, & prohibeat quæ jusserit. Hic ventilat quæstionem de dispensationibus contra legem divinam & decisiones Scripturæ, & plane negat, quod Ecclesia Romana id jus dispensandi sibi arroget. Allegat Thomam, & ex recentioribus *Marbesium*, nullumque sibi notum, aut bona fide allegatum a Jurio
c. 48. esse dicit Theologum, qui contrarium asserere audeat. Rejicit satis acriter, quæ in *decimo quinto* præjudicio, de abusu Scripturæ & falsis ineptisque interpretationibus ac allegationibus Romanorum Doctorum questus erat Jurius. Tametsi vero quorundam ineptas locorum Scripturæ explicationes non probat; quasdam tamen, quas Jurius exagitaverat, tuetur ut bonas & a Patribus usurpatas. Ad ea quæ vulgatæ Bibliorum versioni objici solent, prolixe respondet: vicissim vero Protestantibus variationes & errores in versione & interpretatione Scripturæ admissos opponit. Denique Jurium objurgat, quod particularium quorundam Doctorum errores in explicanda Scriptura, nihilominus toti Ecclesiæ imputare non erubescat.
c. 49. *Decimo sexto* præjudicio Jurius Papismo opposuerat, quod non nisi fabulis doctrinam suam, inprimis de potestate Pontificis, ad exemplum Paganismi superstruxerit. Fatetur quidem Richardus, quod pro fidei articulis in Ecclesia Romana habeantur autoritas Papæ, invocatio Sanctorum, cultus reliquiarum, Purgatorium, præsentia realis in Eucharistia & sacrificium Missæ; sed negat ista fabulis niti, verum in traditione fundari asserit, id est, verbo
c. 50. divino non scripto. Speciatim tractat de quæstione, num Petrus Romæ fuerit & Pontificatum gesserit, eamque intrepide affirmat, quanquam de tempore dubitationem superesse concedat. *Justini Martyris* relationem, quod Simoni Mago statua Romæ erecta fuerit, prolixe multoque cum philologiæ apparatu defendit. *Isidorum Mercatorem* pro impostore agnoscit, qui epistolas Pontificum supposuerit. Constantini donationem aperte pro fabula declarat.
c. 51. Sed talia injuste imputari statuit Ecclesiæ. In historiis de B. Virgine multa ut fabulosa rejicit Autor; tuetur autem tradita ab Epiphanio & aliis antiquis. Sententiam de conceptione B. Mariæ immaculata, pro particulari habet, & Bullas Pontificum ita interpretatur, ut tantum vehementiam disputationum inhibeant, nihil autem de lite illa definiant. Ab omnibus enim Theologis Patrum doctrinam diligenter

ligenter sectantibus agnosci statuit, quod deficiente Scripturæ testimonio, conceptionis illius puritas pro articulo fidei haberi non debeat. Rejicit aliter sentientes, & inter hos etiam Jesuitam *Crassetum*. Pro dogmate quoque non accipit veterem licet traditionem, quod Maria castitatis votum fecerit; narratiunculam vero, quod sacrario templi inclusa fuerit, plane explodit. Haud magis pro articulo fidei venditat assumtionem corporis Mariæ in cœlum, absque peccato tamen credi posse existimat. Putat denique, etsi falsa essent, quæ de miraculis Lauretanis aliisque vulgo creduntur, fictaque essent ad excitandam devotionem, ipsum tamen cultum Virginis erronea illa persuasione non vitiari. Idem respondet de iis, quæ de S. Jacobi adventu in Hispaniam, Dionysii Areopagitæ in Galliam, vulgo objiciuntur; impugnat tamen iterum Launoii nimis rigidam
censuram. Eadem fere ratione de reliquiis disputat. Veretur c. 52.
ipse multas esse suppositicias, sed ab Ecclesia venerationem tantum veris deferri: neque enim dubitari posse de miraculis per eas editis, multo minus cum Jurio pro præstigiis Dæmonis ea debere haberi. De imaginibus paria fere statuit, & Crassetum atque Maimburgium, quos Jurius allegat, pro Theologis non habet, negatque ex eorum
testimonio sententiam Ecclesiæ demonstrari posse. Jam ad defen- c. 53.
sionem præsentiæ realis in S. Cœna accedit, eamque ex verbis Evangelistarum & Pauli, & ex traditione omnium seculorum constanter asserit: miracula veluti in subsidium advocat, eaque etiam post Apostolorum ætatem durasse affirmat, ad probandam & illustrandam dogmatum veritatem. Contradicit itaque Jurio, quod hunc miraculorum usum prorsus & in genere neget, deinde Romanæ Ecclesiæ imputet, ac si præsentiæ dogma ex apparitionibus humanæ figuræ in hostiis constabiliverit: monet etiam, tam frequentes non esse, ut Jurius dictitet, apparitionum illarum allegationes, & quod tres solum hostiæ miraculosæ in tota Gallia ostendantur. Adorationem Jesu Christi in S. Cœna ex consuetis adstruit argumentis; historias repudiat. Idem facit in Purgatorii assertione, item de necessitate absolutionis, porro de Missa, & de Ordinibus monasticis, ita ut dicat, si Carmelitarum traditio, ordinis sui originem ad Eliam referentium, & apparitio *Simoni Stock* facta, non nisi ficta & falsa sit, dein applicatio dicti de Christo Hebr. I, 2. ad Ignatium Loyolam, quam

ex Deza & Valderamo citat, pro blasphemia haberi debeat, iniquissimum tamen & absurdum esse, quod inde colligit Jurius, quod Ordinum religiosorum fundatio fabulis & mendaciis innitatur. Ad c. 54. objectam corruptionem scriptorum Ecclesiæ veterum, & suppositionem falsorum respondet: si monachi, qui ante inventam typographiam libros descripserunt, in genere pro falsariis habendi sint, quod Jurius facere videatur, tunc omnium librorum fidem periclitari. Laudat itaque non veterum solum monachorum, *Bedæ*, *Alcuini*, *Anselmi*, *Ruperti*, *Bernardi* & aliorum diligentiam, sed & recentiorum Benedictinorum in Gallia, quorum industria autores veteres in lucem restituantur; nominatim commendat *Anselmi* editionem a *Gerberonio* pro curatam. Fatetur deinde suppositionem vetus malum fuisse, sed ab Ecclesia detectum; itaque rejectas ab hac esse epistolas Abgari ad Christum & hujus ad illum, item B. Mariæ ad Ignatium & pseudoevangelia multa. Agnoscit præterea cum doctis, ut ait, omnibus, veterum scripta valde corrupta fuisse, & magna quidem ex parte per hæreticos, aliquando etiam per insciti am & incuriam monachorum, raro per dolum; sed hæc nihil facere ad probationem objectionis Jurianæ, & Ecclesiam ab hoc crimine absolvi debere, neque ab hac ullius dogmatis probationem ex libro corrupto peti. Negat porro, quod Ecclesia Romana canones, qui dicuntur Apostolici, pro Apostolorum opere habeat, aut indifferenter recipiat. Idem dicit de *constitutionibus*, quæ ita vocantur, *Apostolicis*, & fatetur, non solum bona sed & mala in utrisque contineri. Non magis recipit Liturgias, quæ Apostolis attribuuntur. Citat Cardinalem *Bonam* Lib. I. de Liturg. c. 8. idem agnoscentem, licet ea, quæ D. Jacobo adscribitur, defensores habeat. Horum argumenta proponit, & ad objectiones respondet, inter quas præcipua est, quod vocabula recentiora ὁμοούσιος & Θεοτόκος in ea reperiantur; sed Autor ostendit, ea antiqua esse, licet in Scripturis non legantur. Vehementer etiam pugnat pro authentia epistolarum S. Ignatii, item operum, quæ Dionysio Areopagitæ tribuuntur, licet non taceat, quod *Launoius*, *Morinus* & *Sirmondus* cum Reformatis ea pro suppositiis habeant. Opponit illis Baronium, Menardum, Natalem Alexandrum & alios, & multa testimonia Patrum veterumque scriptorum adducit. Defendit etiam Cyrilli catecheses, tanto quidem facilius, quia eas pro veris

veris habuerint ex Reformatis *Withakerus* & *Vossius*. Quoad libros alios, v. g. *de quæstionibus ad orthodoxos* Justino Martyri, *de consummatione mundi* S. Hippolyto, *de annunciatione & de matre Domini* Athanasio, *de Sacramento* Ambrosio, *de vitis Patrum* Hieronymo tribui solitos, nonnullosque similes, calumniæ accusat Jurium, quod scribat illos pro authenticis ab Ecclesia Romana haberi, aut dolo suppositos esse ad probandam præsentiam realem. Quod vero ad c. 55. corruptiones operum quorundam attinet, quorum exempla attulit Jurius, ea plane negat, vel incuriæ typographorum, aut diversæ codicum lectioni imputat, vel quod ex glossa in textum irrepserint, aliisque rationibus Ecclesiam a culpa dolosæ corruptionis purgat, idque adductis locis ex *Cypriano*, *Damaso*, *Gregorio*, *Augustino*, *Isidoro* demonstratum it. Ad ea dein, quibus exceptiones quasdam Ro- c. 56 mano-Catholicorum contra objectum fabularum studium elidere voluit Jurius, respondet ita inter alia (neque enim omnia recenseri possunt) ut Bullas Pontificum, quibus quæ de fabuloso religionis Romanæ fundamento statuerat, confirmare allaboravit, eorundemque privilegia sodalitiis quibusdam sive *fraternitatibus*, quas vocant, data, erroris in facto insimulare non vereatur, ex principio scicet suo, quod Ecclesia & Pontifices infallibilitatem in factis sibi non possint arrogare. Addit: licet omnes illæ historiæ & legendæ, quas vocant, falsæ sint, nihilominus cultum Virginis, quia mater est Domini, & Sanctorum, quia amici Dei, imo reliquiarum, quia domicilia sanctificatarum animarum & templa Spiritus S. fuerunt, subsistere, nec Jurii contradictionibus & convitiis subrui posse. *Decic,57. mum septimum* præjudicium, quo spiritum calumniæ in Ecclesia Romana regnare dixit Jurius, in Reformatos retorquet, eorumque confessionem Gallicam art. 28. allegat, in qua cœtus Romanæ Ecclesiæ condemnentur, quia verbum Dei ex iis exulet, & sacramenta sint corrupta aut annihilata, omnesque superstitiones & idololatriæ in iis locum inveniant. Ad exempla vero a Jurio allata, e. g. de Valdensibus & Albigensibus falsi criminis imputatione oppressis, respondet, hanc ipsam allegationem falsam & calumniosam esse, & præsumi debere pro Pontificibus & Principibus, qui hæreticos istos condemnaverint & extirpaverint. Contrarium negat probari posse ex confessione Ladislao Regi Bohemiæ, post duo secula a condemnatione

tione ab Ecclesia facta, Valdensium nomine exhibita: neque ex Ludovici XI edicto, quo parci eis jussit; subreptum enim ei esse asseveratione, quod Catholici essent: multo minus ex testimonio Vesenbecii, de Ludovico XII, qui Valdenses, intellecta *Adami Fumei* relatione, pro bonis, imo melioribus Christianis, quam se & omnes Catholicos habuerit. Notat, Valdenses post annum 1250, quo *Reynerus*, qui contra eos scripsit, floruit, in septuaginta sectas divisos fuisse, ut adeo Ecclesia calumniæ & injustitiæ accusari non possit, si non eandem de
c. 58. omnibus notitiam habuit, aut sententiam tulit. Ad alteram probationem calumnioſi spiritus, quod nempe Romana Ecclesia Reformatos accuset, quasi doceant Deum esse autorem peccati, respondet, Concilio Tridentino Sess. VI. c. 6. damnatos esse, qui dixerint, Deum mala opera non minus quam bona operari, non solum permissive, sed etiam proprie & per se, v. g. proditionem Judæ æque ac vocationem Pauli. Agnoscit Calvinum pro blasphemia habere propositionem supra dictam, & Walenburchios fassos esse, Reformatos hodie nequaquã eam asserere. Si qui igitur ex Romano-Catholicis Doctoribus non satis accurate inter actiones malas & peccatum distinxerint, & justo durius de sententia Protestantium judicaverint, neque eos de calumnia convinci posse, neq; eorum, si quæ sit, culpam in Ecclesiam transferri debere. Pro *Arnaldo* quædam subjunguntur adversus vehementes Jurii in eum invectivas, & librum Jurii, quo doctrinam moralem Reformatorum, sive de inamissibilitate gratiæ contra illum defendit, ut & scripta *Brugierii* & *Merlatii*, quæ sufficienter ab Arnaldo refutata, itemque contradictiones manifestas in traditis a Jurio demonstratas esse ait. Denique *Bellarminum* tuetur, quem immanis calumniæ reum fecerit Jurius, quod in præfatione librorum de Christo imputare haud veritus sit Erasmo, Luthero, Melanchthoni & Calvino, quod Arianis, aliisque hæreticis, quos verbis detestantur, in animo non æque contradicant; & loca adducit, quibus Bellarmini judicium probare nititur, dein verba ejus emollit. Responsum est dudum ad ea, quæ Luthero objecta sunt, nec Calvino, cujus dicta quædam in censuram hic vocantur, defuerunt defensores. Mores Lutheri & Calvini minime quidem probat Autor; neque tamen omnia pro certis habet, quæ illis objecta sunt, non magis ac quæ Romanis ex adverso imputantur. Annectit quædam, quibus

quibus Protestantibus Gallis, Anglis, Hungaris rebellionis & socie-
tatis Turcicæ crimen impingat. In examine præjudicii *decimi octa-* c. 59.
vi, in quo crudelitatem Ecclesiæ Romanæ in persequendis dissentientibus summatim (prolixius vero L. III. contra Maimburgium) Jurius describsit, tam de facto, quam de jure disputat. Jus puniendi hæreticos capitali supplicio, autoritate *Calvini*, & exemplis vulgatissimis *Michaëlis Serveti* & *Val. Gentilis* Genevæ punitorum adstruit. Rapinas, cædes, bella & desolationes Reformatis & Protestantibus imputat, allegato libro, qui titulum habet *Theatri crudelitatis hæreticorum*. Querelas Protestantium contra animadversiones comparat cum iis, quæ apud Augustinum referuntur de Donatistis. *Ultimum* præjudicium a constante prosperitate Ecclesiæ sumserat c. 60.
Jurius. Hanc vero negat Autor, cum nunquam defuerint vel externæ vel internæ calamitates. Citat verba Gregorii Lib. XX. Moral. c. 15. ubi scribit: *neque enim sancta Ecclesia solos sibi adversarios deputat, qui ab ejus fide, positi extra, dissentiunt, sed eos quoque qui vitam illius male vivendo interius premunt*; item Augustini in Ps. 30. dicentis: *Ecclesia non patitur favorem Imperatoris, & patitur furorem mali populi*; item: *meliores esse inimicos foris positos, quam intus male viventes, quibus premitur & gravatur Ecclesia.* Inter externa autem mala refert *Albigenses*, & *Lutheranos*, *Calvinianos*, *Arminianos*, *Mennonistas*, *Socinianos* & *Jurium*. Rejectis igitur omnibus præjudiciis, a Jurio, ut putat, impertinenter objectis & minime probatis, evictum a se esse putat Autor, quod separatio ab Ecclesia Romana, etsi hæc abusibus non caruerit, minime licita fuerit, & quod ea vera Ecclesia Christi manserit, ad quam omnes redire debeant. Ist-hæc omnia ex libro satis magno bona fide recensemus, ut officio, quod suscepimus, sincere fungamur. Multos errores abususque ingenue ab Autore agnosci apparet, & eatenus illum haud paucis omnia defendentibus præferri debere. Sperandum quoque ab eo esse videtur, multa emendatum iri, si per eum staret. Interim quæ vel negare non audet, vel aperte propugnat, talia omnino Protestantes esse judicant, propter quæ Romanæ Hierarchiæ justissime sese majores sui subtraxerint, & qui nunc vivunt, illorum institutum merito sequantur. Nihil igitur proficiunt tot disputationum volumina, & circuli prope infiniti, per quos semper ad primum illud

punctum, in quo cardo litis volvitur, regressus fit. Demonstranda est justitia sacræ dominationis, quam aversamur, & potestas statuendi capita fidei, eoque quo fieri consuevit modo imperandi, & iis qui conscientiæ testimonia contraria allegant, per vim obtrudendi.

EXEMPLAR HOROLOGIORUM Solarium Civilium, Autore Carolo Maria Carafa, Buteræ, Roccellæ ac S.R.I. Principe.

Mazareni, 1689, in fol. Constat plagulis 236.

SUmmos in hoc terrarum orbe magnates, interque eos identidem Imperatoriæ Regiæque dignitatis Viros, divina Matheſi impense delectatos fuisse, ejusdemque præcipuam curam post rempublicam habuisse, uti passim memorant historiæ, & studium istud inter virtutes Principi convenientes non perfunctorie extollunt: sic illorum fastigio a nemine hucusq; indignum reputatum est, ubi eousque in uno alterove matheseos cultus processit, ut & monumenta ejus aliqua literis consignata publicis, posteritati transmitterent; non calamo secius & literarum gloria, quam cæteris axiomatibus heroum propriis post fata sua perennaturi. Quo pauciora autem temporum lapsorum talia nobis exempla suppetunt, eo impensiori veneratione Celsissimi: *Caroli Mariæ Carafæ, inter Dynastas titulis claros in Regno Siciliæ dignitate primi, atque in Regno Castellæ e Magnatibus primi ordinis, Roccellæ atque Sac. Romani Imperii Principis, Marchionis Licodiæ, &c. &c.* suspiciendus est labor, in argumento reconditioris matheseos diffusissimo præclare sumtus, & non minori studio, quam excelsi animi vigore viribusque, publico & præcipue gentis suæ commodo exantlatus.

Nos vero, uti debitas egregiis literatum monumentis laudes dignioribus præconibus ultro concedimus: ita pro instituti nostri ratione hic ea solum memoramus, quæ laudati Operis, quod Autoris celsissimi munificentia ad nos curante illustri *Magliabechio* pervenit, propria sunt.

In duas id ipsum partes divisum est: quarum prior in describendo Horologio Solari civili verticali occupatur; & pro horis quidem Italicis, ad quasvis vero declinationes tam ab Austro, quam a Septentrione. Ejus constructio perficitur beneficio instrumenti partium (sive circini proportionum) nititurque cumprimis Tabulis Tangentium circumferentiæ horizontalis, ad singulos declinationis cujuscunque (hoc est, tam a Meridie quam Septentrione, in Ortum utrinque aut Occasum) gradus, pro singulis Elevationis poli a 36 ad 45 usque gradibus, Italiæ & vicinæ Siciliæ domesticis; Tangentium itidem altitudinis Solis, & ipsarum altitudinum Solarium ad Horas Italicas civiles, dictosque Elevationis gradus. Harum Tabularum primam classem condere *Celsissimus Autor*, ope aliarum Tabularum, circumferentias horizontales ad memoratas poli altitudines exhibentium, docet: modumque insuper constructo Horologio Italico Horas astronomicas inscribendi innuit. Subnexæ sunt his Tabulis aliæ, prioribus inservientes, Tangentium totius Quadrantis; declinationum partium Ecliptiæ pro singulis anni diebus; & latitudinis quamplurimorum Locorum.

Altera Pars orditur ab Horologiis Horizontalibus, & quidem ab Italico civili: cui rite designando rursus suæ structæ sunt Tabulæ, circumferentiarum horizontalium, & tangentium complementi altitudinis Solis, ad sæpius nominatas Elevationes. Hoc insequitur *Astronomicum*, cum Tabula longitudinis umbrarum cujusvis Horæ in Tropicis; aliudque *in capsula circumportatile*: post hæc alia, *Cylindrica convexa*, *Italicum* & *Astronomicum*, cum suis pro utroque Tabulis Tangentium altitudinis Solis; *annulare*; *semicirculare*. Subjunguntur his quædam *Universalia*: *Annuli horosceptici*; *Sphæræ compendiatæ*, sive *Horologii Universalis Æquinoctialis*, cum Tabulis loci Solis per singulos anni dies, & amplitudinis ortivæ, a latitudine 30° ad 60°; *Horologii* denique (ut vocat) *Arithmetrici*, ope quadrantis Astronomici, quo Solis altitudo ad Tempus designandum capienda est; & Tabularum altitudinis Solis, pro singulis signorum diebus, ad Elevationes supra positas, Horas indicantis: quarum postremarum Tabularum usum, in exploranda Horologiorum præcipue verticalium accuratione, breviter ostendit.

PREMIER AVERTISSEMENT AUX Protestans sur les lettres de Ministre Jurieu contre l'

Hiſtoire des Variations. Le Chriſtianisme fletri, & le Sociniaſme autoriſé par ce Miniſtre. Par Meſſire Jacques Benigne Boſſuet Evesque de Meaux &c. i.e.

Jacobi Benigni Boſſueti, Epiſcopi Meldenſis &c. Prima Admonitio ad Proteſtantes ſuper epiſtolis miniſtri Jurii contra Hiſtoriam de Variationibus: Chriſtianismum a Jurio eſſe corruptum, ſtabilitumque Socinianiſmum.

Pariſiis apud viduam Seb. Mabre-Cramoiſi 1689. in 4. plag. 13.

ORdo, ut fatemur, poſceret, ut prius de Epiſtolis *D. Petri Jurii*, quas *Paſtorales* inſcripſit, ageremus. Sed neſcimus, qui factum ſit, quod eas, fama ſolum hucusque nobis cognitas, nonniſi nuper admodum nacti ſimus; quarum relationem ob materiæ ubertatem ad Supplementa differre cogimur. Hic quoque Epiſcopi libellus tarde ad nos perlatus eſt, impedito ex Gallia per tumultus bellicos commercio; & fortaſſis Autor plures hujusmodi admonitiones (de quinque aut ſex enim ſpem facit) jam publicavit. Sed de prima, ne & hæc novitatis gratiam perdat, nunc aliquid referemus. Alloquitur in ea Boſſuetus Proteſtantes, quos *charos fratres* vocat, & exordii loco plurima S. Pauli dicta, de hæreticis pervicacibus & proprio judicio condemnatis, Jurio applicat, eidemque arrogantiam affectati muneris paſtoralis in diſſipatos Proteſtantium cœtus, falſas prophetias, Socinianorum & fanaticorum errorum defenſionem, & contradictiones manifeſtas imputat. Irritatum eſſe apparet Epiſcopum epiſtola Jurii d. 15. Nov. 1688. conſcripta, quæ in Volumine III. *ſexta* eſt, & in editione Roterodamenſi *Abrahami Acherii*, qua utimur, p. 121. incipit, etſi Boſſuetus p. 42. allegat. In hac Jurius libros de Variationibus Eccleſiarum Proteſtantium, quos in Actis noſtris A. 1689, p. 65 ac 157. recenſuimus, aggredi cœpit, & axioma, quo Epiſcopi argumentatio nititur, *quod veritas divina ſtatim & una vice cognoſcatur*, refellit, & contrarium, nempe quod particulatim & progreſſu atque profectu innoteſcat, demonſtrandum ſumſit. Suam itaque

itaque ſententiam in Admonitione hac tuetur Boſſuetus, teſtimonio inprimis *Vincentii Lirinenſis*, ab ipſo Jurio in tractatu *de unitate Eccleſiæ* allegato. Adduxerat Jurius exempli loco articulum de Trinitate, & ex *Athenagora*, *Tatiano* & *Tertulliano* oſtenderat, quam incongrue de æterna generatione filii Dei ſcriptores illi aliique, priorum licet trium aut quatuor ſeculorum, & ab Arii errore immunes, locuti ſint, & ut longe accuratius & illuſtrius myſterium illud poſtea occaſione enatarum hæreſium explicatum fuerit: quæ eo pertinent, ut etiam puriſſima Eccleſiæ tempora variationibus ſive emendationibus doctrinæ non caruerint, & Eccleſia inſignia incrementa ſcientiæ Theologicæ ſucceſſu temporis acceperit. Verum Epiſcopus hæc multis modis improbat, & prodi queritur religionem Socinianis, dum veteribus illis Eccleſiæ doctoribus non phraſes modo incommodas, ſed & errores craſſos & fundamentales, imo plus quam paganos imputet Jurius, v.g. quod corruptæ philoſophiæ dogmatibus imbuti, nec immutabilitatem Dei, imo nec unitatem, nec attributa recte cognoverint, æternam filii Dei generationem rejecerint, inæqualitatem in perſonis divinis admiſerint, aliaque, quæ a Jurio non ut paſtore, ſed lupo potius rapaci, impie & tanta quidem elatione proferri dicit, ut ſe unum ſapere exiſtimet, & Boſſuetum aliosque Epiſcopos, quos aulicos vocat, ignorantiæ accuſet. Taxat præterea acerrime, quod Jurius errores illos, quos veteribus tribuit, pro fundamentalibus non habeat, & verba, quæ Tertulliano in libro contra Hermogenem exciderunt, quod Deus *fecerit* imaginem ſuam & Verbum quod Filius dicitur, recitet & probet; licet dudum, etiam a Proteſtantibus demonſtratum ſit, orthodoxe ſenſiſſe Tertullianum, & poſtquam, fatente Jurio, accuratius alii de illo myſterio æternæ generationis loqui cœperint, formulæ illæ, incaute prolatæ, merito vitari debuerint. Inde ad *Ep. VII. d. l.* p. 145. ſqq. progreditur Epiſcopus. In illa Jurius ſatis libere reprehenderat, quæ Patres trium ſeculorum minus liquide & accurate de providentia & gratia Dei, de ſatisfactione Chriſti, de juſtificatione, de peccato originis, & de ſtatu animarum poſt mortem commentati ſint; unde iterum collegerat, regulam Boſſueti, de cognita ſtatim & una vice veritate, falſam eſſe, & variationes longe magis veteri Eccleſiæ, quam Proteſtantium tribui poſſe. At iſthæc cum ſumma veteris

Ecclesiæ contumelia a Jurio dici contendit Bossuetus, ut & ea, quæ in *Commentario Apocalyptico* & *epistola* XVI. Lib. I. de invecta quarto seculo idololatria statuerat, reprehenso etiam Concilio Ephesino, ob noviter inventum vocabulum Θεοτόκος, sive quod Virgo *mater Dei* dicta sit, cum secundum sacras literas mater Christi dici debuisset. His & aliis, Socinianorum & quos vocant *Tolerantium* errores juvari & foveri monet, totamque Scripturam, quasi a primis Christianis non intellectam, & Ministerium Ecclesiasticum illorum seculorum ludibrio exponi. Nec sufficere, quod Jurius regerat, articulos fundamentales, de Deo trino & uno, & de incarnatione Filii Dei constanter creditos fuisse; cum iis enim consistere non posse errores enormes, quos ex Patrum scriptis eruerit Jurius: nec magis admittendum, quod dicat, fidem Ecclesiæ rectam puramque fuisse, erratum autem esse in Theologia, seu phrasibus, formulis & explicationibus. Contradictionis postea adversarium accusat, in libro de Ecclesia & epistola hac VII commissæ, eumque dilemmate urget: Si enim dicat, ait, fundamentalem doctrinam illis Ecclesiæ seculis conservatam esse, tunc in meam concedit sententiam, quam tantopere exagitavit, & variationes rejicere atque pro falsæ Ecclesiæ notis habere cogitur: Si dicat, variatum esse in priorum seculorum Ecclesia circa dogmata illa, tunc sequetur, ista non esse tam fundamentalia, qualia ipse haberi vult, & admittere debebit Socinianos & Tolerantes, qui illos rejiciunt. Effugium etiam præcludit, si dicere vellet, errores non nisi particularium Doctorum fuisse; hoc enim ipso agnosci, Ecclesiam non errasse, nec variasse, & iterum accedi sententiæ suæ. Affert inde quædam pro excusatione Patrum, & speciatim Athenagoræ, cujus dicta paradoxa ex clarioribus aliis explicari debeant. De aliis ablegat Jurium ad libros *Thomassini* & *Petavii*, & ad scriptorem Anglum ex Reformatis, *Bullum*, quem ab eruditione laudat. Cypriani verba ex *Tract. de Oper. & Eleemos.* ubi dicit, *peccata per sanguinem Christi in Baptismo remitti, post Baptismum per pœnitentiam & bona opera*, sic explicat, ut postrema (quæ tamen ex dictis Scripturæ desumta sint) non excludant efficaciam sanguinis Christi, sed præsupponant; ex illa enim merita & satisfactiones piorum valere. Monet vero Cypriani dogma cum Protestantium doctrina de justificatione

ficatione non convenire, idque a Melanchthone dudum agnitum esse. Augustini locum *de Civ. Dei*, *Lib. XVI.* 2. quo statui videatur, novas veritates ab Ecclesia disci post disputationes cum hæreticis, male citari ait a Jurio, neque alium sensum esse, quam quod clarius & commodius quædam explicentur & enuncientur. Idem fere notat ad dicta *Petavii* ex præfatione Tom. II Dogmat. a Jurio allegata. Addit alia pro Justini, Athenagoræ & Theophili Antiocheni excusatione. Ex historia quatuor priorum Conciliorum ostendit, non noviter erutos & definitos esse articulos fidei in Conciliis, sed allegatos & receptos, quia in Ecclesia antea crediti & prædicati fuerint. Scripturam quoque pro principio habitam esse, sed sensu antiquioris Ecclesiæ. Hac methodo novitatis convictos esse hæreticos, eorumque exiguo numero & sententiis singularibus semper oppositum fuisse consensum multitudinis sive numeri. Eadem de articulis a Pelagio impugnatis statuit, & ex his concludit, Ecclesiam ex disputatione cum hæreticis non profeciisse in fundamento fidei, sed in modo explicandi, & conservatis antiquæ veritatis testimoniis, ideoque, ut ex epistola I. *Athanasii ad Serap.* loquitur, doctrinam semper retentam fuisse, quam Christus dedit, Apostoli publicarunt, Patres conservarunt, & quam secuta est Ecclesia; ab hac qui recedant, Christianos non esse. Hanc regulam & hunc orthodoxiæ characterem sibi & Ecclesiæ Romanæ tribuit Episcopus, non attentis, quæ unus vel alter ex Patribus particulariter & singulariter senserit aut scripserit, quæ ad Ecclesiam non pertineant, citoque & facile evanuerint. Exhortatur itaque Protestantes verbis Lirinensis & suis, ut sibi a Jurio aliisque caveant, qui plus sapere velint quam Catholici, & docere quæ per multa secula obscurata aut nunquam intellecta fuerint, nec multitudini & numero Doctorum cedere velint. Male hanc methodum neglectam fuisse a Jurio contra Socinianos, qua sola vinci possint: hac omissa, nullum fidei articulum sartum & tectum retineri posse. Denique defendere satagit Episcopus, quæ *Lib. XV. de Variat.* Jurio objecerat, quod Socinianos pro membris universalis Ecclesiæ agnovisset; licet id *Epist.* X. *d. 15. Jan.* 1689. data, p. 231. & sqq. ut magnam calumniam acerrime refutaverit. Negat tam paucos esse Socinianos, ut ob numerum exiguum (quo solo fere argumento a Jurio repelli eos

li eos dicit) ab Ecclesia excludi debeant: habere autem illos verbum Dei, quo, ex hypothesi Juriana, prædicato, necessario sequatur aliquorum conversio, sive electorum ab infidelibus separatio & detectio. Sed hoc litigium sine collatione eorum, quæ ab utroque scripta sunt, aut sine tædiosa prolixitate difficulter explicari potest. Epilogus exordio respondet, gravem continens adhortationem, ut a schismate recedant Protestantes, nec præsenti fidant tempori, quo potentiam illorum in majus, quam unquam, auctam esse putat: ita tamen, ut intus nihilo meliorem, imo miserrimum illorum cœtum esse judicet, in quo magis magisque pateat doctrinæ infirmitas, dissolutio & contradictio, accedentibus etiam fabulis, falsæque prophetiæ illusionibus. Sperat itaque fore, ut a Deo omnia illorum consilia & ausa confundantur, & licet tot victorias, quot falsi prophetæ sui prædixerint, obtineant, eos tamen nihil futuros aliud, quam cœtum errantem, successu ebrium & profana spe excœcatum. Quæ & ejus generis alia, in *charos*, quos Protestantes salutaverat, *fratres* effusa, num satis quadrent, aliorum esto judicium.

VITA REGINALDI POLI CARDINALIS & Cantuariensis Episcopi:

item

Disceptatio super dignitate & magnitudine regnorum Britanniæ & Galliæ, habita ab utriusque Legatis in Concilio Constantiensi.

Londini impensis Jacobi Adamson A. 1690. in 8. plag. 14.

Duo opuscula hoc volumine continentur. Prius est Vita Reginaldi Poli Cardinalis; quam *Ludovicus Bacatellus* Archiepiscopus Ragusinus, ejusdem familiaris & plurimarum rerum ab ipso gestarum oculatus testis, hoc ordine conscripsit, ut a splendidis natalibus exorsus, indeque ad institutionem, dignitates, legationes, & reliquum vitæ curriculum ejusque terminum progressus, postremo loco corporis habitum, ingenium & mores, nonnulla acute & facete

facete dicta, scripta edita & inedita, singularem devotionem, & quibus amicis familiarius usus fuerit, exponat. Hanc Poli vitam a Bacatello literis mandatam, *Andreas Dudithius* Tininiensis Episcopus ex Italico sermone in Latinum traduxit, & A. C. 1563 Venetiis imprimi curavit. Sed ob exemplarium raritatem Typographus, cujus nomen in titulo expressimus, se rem neque aliis ingratam, neque sibi damnosam facturum existimavit, si commentarium istum, etsi ab homine Pontificio & Reformatis minus æquo scriptum, lectu tamen non indignum prælo submitteret, & eruditis notiorem redderet.

Huic Poli vitæ adjuncta est acerrima disceptatio super dignitate & magnitudine regnorum Britannici & Gallici, inter utriusque oratores in concilio Constantiensi agitata, quam ex actis concilii Constantiensis in ipsa urbe Constantiensi asservatis *Robertus Wingfeldius* eques auratus, Henrici VIII Anglorum Regis ad Maximilianum Imperatorem legatus describi, & Lovanii A. C. 1517 in lucem publicam emitti curavit, etsi a conciliorum collectoribus in actis concilii Constantiensis hucusque neglecta fuerit. Subjecta sunt novæ huic editioni additamenta quædam & emendationes, ex codice quodam MSC. quem bibliotheca Collegii S. Trinitatis, quod Cantabrigiæ est, suppeditavit, cum opusculum hoc prælo jam exiisset, nec integrum amplius esset in ipso textu vel errata corrigere, vel omissa supplere.

ANTIQUA LITERARUM MONUMENTA, Autographa Lutheri aliorumque celebrium virorum, ab A. 1517. usque ad annum 1546, reformationis ætatem & historiam egregie illustrantia, in Serenissimi Principis ac Domini, Domini RUDOLPHI AUGUSTI, Brunsvicensium ac Luneburgensium Ducis Bibliotheca manuali Brunsvigæ recondita,

Brunsvigæ, ex officina Zilligeriana A. 1690. in 8. plag. 33.

Serenissimi Principis, cujus excelso nomine titulus libelli decoratur, cujusque auspiciis prodit, laudes præconio nostro longe majores agnoscimus, neque his pagellarum angustiis co-

arctandas. Institutum tamen *Serenissimæ Celsitudinis Ejus* considerantes, non possumus non Salomonis, sapientissimi Regum, ac Principum recordari, qui I. Reg. IV, 33. *disputavit super lignis, a cedro quæ est in Libano, usque ad hyssopum, qui egrediebatur de pariete.* Minima scilicet non minus ac media & maxima complectebatur, modo ad Dei gloriam & hominum institutionem differi aliquid de iis posset. Sequitur Princeps sapientissimus & pientissimus exemplum se dignum, & postquam in maximis negotiis & curis, bello & pace, quid ingenio, prudentia & virtute valeret, demonstravit, illa quoque non negligit, quæ profanis quidem mentibus despicatui sunt, sed non parva in oculis Dei, & ex hujus disciplina sapientibus. Huc certe pertinet, quod ut Autoris eruditissimi, qui edendo hoc libro occupatus fuit, verbis (p. 515.) utamur, *ex fulloniis & pannificum officinis, ex aromatopolarum schedis, ex popinarum cerevisiariarum fumo lutoque, ex squalore denique loculorum librariorum, ab usu adituque quotidiano remotissimorum*, eripi ac liberari curavit magnam librorum copiam frivole & ingrate neglectorum, eaque in bibliothecam suam privatam (de hac enim, non vero de *Augusta Guelpherbytana* sermo hic est) transtulit. Neque tamen famæ suæ, quam egregiis factis dudum ad summum evexit, aut delectamento solum studet, sed ut ex libello hoc omnibus innotescit, publicæ utilitati thesaurum destinat, & accessum ad eum nemini denegat, qui illo ad Reipublicæ & Ecclesiæ commoda uti noverit. Publicatur nunc specimen aut prodromus, in eorum, qui D. Lutheri libros amant & æstimant, tum speciatim in Viri celeberrimi gratiam (quam etiam hic summa cum veneratione agnoscit) cujus Opus Historicum *de Lutheranismo* nunc in officinis urbis nostræ sub prælo sudat. Continet igitur primus hic syllabus (quem alter, ut promittitur, mox sequetur) scripta Lutheri, quotquot ab anno 1517, quo disputare adversus abusus & errores Romanos cœpit, ad annum usque 1546, quo obiit, edita sunt, & inveniri potuerunt. Hæc *autographa* vocantur, quia curante & revidente ipso Luthero typis excusa sunt, de quibus, ut ex adducto in præfatione (*p. 24.*) testimonio probatur, fassus est & monuit, his editionibus magis quam manuscriptis suis fidendum esse, quia multa, quæ scribens præterviderat, aut erraverat (was er übersehen und unrecht gemacht) dum excuderentur, & reviderentur, cor-

correxerit. Hanc igitur ob causam libelli a Luthero ipso editi diligentius quam factum est, asservari debuissent, nō tantum, quod commodius legi poterant, quam in magnis, in quos postmodum redacti sunt, voluminibus, sed & quia genuini & ab interpolatione aut incuria, quæ compilatoribus tomorum dudum imputata est, securi erant. Quod si aliquando de nova & emendata operum Lutheri editione cogitandum est, ut sane Ecclesiarum nostrarum utilitas exigere videtur, ad hos, veluti fontes, laudatissima magni Principis cura conservatos, recurrendum est. Placuit autem *Celsitudini Ejus*, ut non sola Lutheri scripta secundum annorum seriem digesta, verum & aliorum iisdem annis edita, nec consentientium solum, sed & dissentientium, tum diversi argumenti quædam, sed ejusdem temporis, in Catalogo hoc recenserentur; quod ita candori Principis convenire videbatur, & historiæ majorem lucem conciliat. Æquissimum vero est, ut *Serenissimi Principis* desiderio *p. 27.* proposito omnes qui possunt, obsequantur, nempe ut, *si quas habeant paris antiquitatis reliquias thesauro illi librario, posteritati sacro adjiciant, & cum cæteris servari & ornari permittant.* Invitabit quemlibet non solum desiderii honestas, sed & maxima Principis humanitas, qua (*p. 524.*) officium eorum agnoscitur, qui jam aliqua opuscula *Celsitudini Ejus* obtulerunt. Notum præterea est, cui periculo subjectæ sint clarissimorum etiam virorum locupletissimæ Bibliothecæ, utque distracti, post illorum fata, libri aliquando in hæredes & emtores indistracti, post illorum fata, libri aliquando in hæredes & emtores incidant, qui de illis haud melius judicant, quam gallus gallinaceus de reperta margarita. Orandus vero inprimis est Deus, ut Heroëm tantæ pietatis & sapientiæ, quem inter columina Germaniæ omnes boni venerantur, perpetua & fastigio suo digna prosperitate cumulet, in multos annos incolumem servet, &, quod Moyses Israelitarum tribui, cujus progenitor auspicatum nomen a felicitate adeptus erat, Deut. XXXIII, 25. ominatus fuit, concedat, ut *senecta ejus sit, sicut dies juventæ.*

DE COMMERCIO ET MERCATURA DISCURSUS Legales, plerumque ad Veritatem editrab Ansaldo de Ansaldis *J. U. C. Patritio Florentino & in Romana Curia Advocato.*

Romæ, ex typographia Dominici Antonii Herculis, 1689. in fol. Constant plagulis 197. Cum

CUm per experientiam edoctus fuerit Conſultiſſimus Autor, hodiernos Mercatores, relicta antiqua ſimplicitate, plerumque ſubtilibus nimis Juris apicibus inſiſtere, ad ſubterfugiendam maxime ſolutionem: hinc opportunum, nec inutile duxit, typis mandare Centuriam Diſcurſuum, non exiguam partem diſputationum, quæ in foro circa commerciorum materiam familiariter incidant, complectentium: præſertim cum videret, non ita multos extare, qui eandem practice digeſſiſſent; ut ſemetipſum ſæpius expertum ait, cum tales ſibi cauſæ orandæ, aut in ſcriptis deducendæ obvenerint: ubi nempe plus fere temporis inſumendum ſibi fuiſſe teſtatur, pro compilandis diſcurſibus & allegationibus (in quibus nempe, de rebus etiam minimis, pro moderno gentis ſuæ genio haudquaquam parcus eſt) in hujuscemodi materiis, quam quidem in aliis juris capitibus, utut de cætero *magis*, uti loquitur, *metaphyſicis ac profundioribus*, ut quæ fuſius, quam illæ, ab autoribus tractata reperiri ſoleant. Quamvis vero maluiſſet juſtum hac de re Tractatum, in ſuas quæſtiones & capita rite diſtributum, concinnare: tamen cum id nimium temporis ſibi expoſceret, a quo ipſum, cauſarum nempe patronum haud incelebrem, continua vitæ forenſis occupatio excludebat; ſatius putavit, hoc ſuum deſiderium per æquipollens quodammodo ſupplere, publicando nimirum præſentem Diſcurſuum faſciculum; utpote in quibus univerſam fere commercii & mercaturæ materiam contineri confidit. Proteſtatur etiam, ſeſe in edendis hiſce diſcurſibus plerumque ipſam potius veritatem, quam clientum ſuorum favorem ante oculos habuiſſe: ingenue præterea indicans, ſicubi aut in pronunciando Judex ab ejus opinione receſſerit, aut cauſa vel indeciſa manſerit, vel partium transactione ſopita fuerit. Cæterum negari nequit, in horum Diſcurſuum numero aliquos eſſe, qui non adeo directe, imo vix per conſequentiam Commerciorum materiam reſpiciant, ſed de aliis potius juris capitibus agant, uti ex inſpectione facile cuilibet patebit: cum tamen & horum non adeo multi ſint, iique reliquis elegantia non inferiores, facile Autori condonabit Lector, quod iis ad complendam centuriam adjectis, a potiori nihilominus denominationem fecerit. Atque hæc quidem de operis hujus ſcopo & methodo dixiſſe ſufficiet. Nihil ſupereſt jam, quam ut caſuum in Diſcurſibus his pertractatorum aliquos

quos ſpeciminis loco breviſſime excerptos adhuc communicemus. In duobus vero primis diſcurſibus, diſcrepantes unius caſus reſolutiones exhibentur: ſcilicet quæſtio fuerat, an ei, qui in ſui favorem conſcriptas literas cambii, in Sempronium, ſpe ſatisfactionis a Cajo nanciſcendæ, transportaverat, Cajo dein bonis lapſo, & re adhuc integra, necdum facta Sempronio ſolutione, jus eſſet *Giratam* ſuam, in hunc directam, revocandi, literasque in alium per indoſſationem transferendi? affirmativam defendit Autor in *Diſc. I.* Cum tamen contraria ſententia Rotæ Florentinæ Auditori placuiſſet, rationes ab eo deductæ communicantur ſubſequenti *Diſc. II.* In *Diſc. III. & IV.* late probatur, eum qui directas in ſe cambiales literas ſemel accepta probavit, Traſſante licet mox poſt acceptationem foro cedente, non tamen ideo ſolutionem recuſare poſſe. At diverſus caſus eſt in *Diſc. V.* ventilatus, dum nempe conſtitit, Traſſantem jam ante factam ab altero acceptationem decoxiſſe: hic enim ad implementum literarum non teneri acceptantem, cenſuit Autor. In *Diſc. VI.* reſponſit, frumentum ſub hac conditione miniſtro alicujus venditum ac traditum, *ut ſi ejus qualitas domino forte non placuiſſet, remaneret ad computum venditoris*, cum poſtea per naufragium abſorberi contigiſſet, venditoris periculo periiſſe. *Diſcurſu XI.* deducitur, remiſſionem a majori creditorum parte debitori communi factam, utut non præjudicet hypothecariis, ſtringere tamen eum, qui bona debitoris alibi exiſtentia interim ſequeſtrari fecerat. *Diſcurſu XXIII.* diſceptatur, an Magiſtratus in ſubſidium teneatur de damno dato per incendium, ſubortum culpa domeſticorum cuſtodis ædium publicarum, ad deponendas merces e locis de peſtis contagione ſuſpectis advectas deſtinatarum? ubi negativam defendendam credidit Autor. *Diſcurſu XXXI.* explanat, eum qui pro adminiſtratore, jam ad certam ſummam reliquatore deprehenſo & confeſſo fidejuſſit, non ſimpliciter ad eam ſummam teneri, ſed tum demum, ſi diſpunctis accurate rationibus conſtiterit, tantum revera abiſto deberi. *Diſcurſu XL.* ventilatur, an ſtatuto vigente, quod fœminas a ſucceſſione arceat, etiam comprehenſi credantur Judæi, ibidem mercaturæ gratia degentes & jure civitatis gaudentes, an vero illorum intuitu potius legis Moſaicæ diſpoſitio obtineat, fœminas ad hereditatem admittens? & poſteriori ſententiæ ſuum noſter

ſter calculum ibidem adjicit. Eosdem Judæos concernit etiam *Diſcurſus XLIII*, ubi diſquiritur, an iis in locis, ubi per privilegium Judæis conceſſum eſt, ut non niſi a propriæ nationis judicibus ipſorum controverſiæ dirimerentur, obtinere queat beneficium *Legis un. C. quando Imp. int. pup. & vid.* & ſtatuit Autor, ei non eſſe locum, adeoque Judæorum pupillos viduasve haud poſſe ad curiam Principis provocare. *Diſcurſu LII.* probatur, laudum ex jurato compromiſſo pronunciatum non ſubjacere reductioni ad arbitrium boni viri. In *Diſcurſu LXXIX.* habetur quæſtio, num is, qui acceptatas a ſe literas cambii ſolvere dein detrectat, hoc ipſo liberatus ſit, quod alius quiſpiam in honorem literarum (*per honore di lettera, ò di girata*) ſolutionem ſponte in ſe ſuſceperit: an vero ſolvens hic potius ipſum acceptantem una cum ſcribente vel girante obligatum ſibi retineat? & poſteriori huic opinioni noſter ſubſcribendum exiſtimavit. *Diſcurſu XCIV.* ſtatuitur, eum qui in fundo ſub haſta publica emto evictionem paſſus eſt, poſſe pro ſui relevatione agere adverſus poſteriores emtores aliarum rerum ejusdem debitoris, qui eidem creditori pretium perſolverunt; nulla licet ab evincente, aut ex intervallo demum impetrata jurium ceſſione. *Diſcurſu XCV* demonſtrat Autor, *Montiſtam*, ſeu creditorem Montium Pietatis, ſchedula crediti (qua ſcilicet deperdita, ex recepto more non fas eſt, libros Montium inſpicere aut ſolutionem expoſcere) poſt centum licet annos iterum reperta, non poſſe repelli, ſed ſalvum ei & ſortis & fructuum petitionem ſupereſſe: qua occaſione plura de natura Montium illorum adducuntur: de quibus ipſis fuſius etiam agitur in *Diſcurſu C.* Aliis diſcurſibus alia juris ac ſtatutorum capita explanata exhibentur. Sic v.g. *Diſcurſu IX.* agitur de jure Equitum Melitenſium naves Barbarorum deprædandi; *Diſcurſu X.* (qui Italico idiomate conſcriptus eſt) de jure Repreſſaliarum; *Diſcurſu XIII.* de ſtatuto Florentiæ, nullam in concurſu creditorum prærogativam hypothecariis concedente præ chirographariis; *Diſcurſu LX.* de emtione officiorum in aula Pontificia venalium, eoque nomine præſtanda evictione; *Diſcurſu LXX.* de contractu aſſecurationis, antiquis ſcriptoribus ignoto & non niſi a tribus circiter ſeculis adinvento ad facilitanda commercia; *Diſcurſu XCIX.* de contractu Vitalitio ejusque ob prætenſam læſionem revocatione: ut alia

alia taceamus. Poſtremo loco Autor ſubjunxit generalem quendam Diſcurſum, varias materias mercaturam concernentes, & in præcedentibus nondum ſatis tactas, complectentem: ac totum denique opus locupletiſſimo rerum & verborum indice concluditur.

JOHANNIS von Felde/ *CONSILIARII Anhaltini Intimi, Commentarius de Actionibus Realibus, editus ſtudio L. Joh. Wolf.* Roſenfeldts.

Francof. & Lipſ. apud Joh. & Frid. Lüdervvald, 1690 in 4.

Conſtat plag. 57.

EXtantiorem juris privati partem Actiones ſibi vindicare, easque inſtar centri ſeſe habere, ad quod ſinguli cujusque materiæ articuli ultimate declinent; vel ex curſoria artis hujus perluſtratione ſatis liquido conſtare videtur. Idcirco ſive antetiora, ſive recentiora ſpectemus tempora, ſingularem ſemper induſtriam Juris Interpretes certatim adhibuiſſe deprehendimus, ut in Actionibus ſtrictim recenſendis ac perſpicue exponendis, praxeos curſum planum magis & facilem redderent. Atque in hoc ipſo ſtadio felici prorſus cum ſucceſſu decurrit Illuſtris Dn. a Felde, dum commentarium hunc more ſuo, i. e. ſolide elaboratum ſiſtit. Expoſitas in eo habemus Actiones Reales, quæ ſicuti reconditæ magis naturæ, quam actiones perſonales; ita majorem quoque ſolertiam in Interprete deſiderant. In tredecim capita Commentarius diſtribuitur, quorum priora quatuor generalia hujus materiæ exponunt, quandoquidem in iis diſſeritur 1. de cauſis & fundamento actionum civilium, damno nimirum ſeu læſione: 2. de æſtimatione damni reſtituendi & lucri detrahendi, in correctione injuſti facienda: 3. de fructibus, uſuris & intereſſe: 4. de ſpeciebus actionum civ: in quo ipſo cap. actiones reales, perſonales, & in factum, connexione ingenioſa conſtringuntur, ex præſuppoſita videlicet læſione, quatenus ea vel ex jure vel facto cognoſcitur. Reſolvitur dehinc ipſarum Actionum tractatio in quatuor potiſſimum membra. Demonſtratur quippe 1. Injuſtum quod actione corrigendum. 2. Modus corrigendi. 3. Actoris

3. Actoris & Rei partes distincte explanantur, quatenus illi varia postulata & actiones semet offerunt; huic variæ rursus exceptiones ex indole unius cujusque negotii descendentes succurrunt. Quibus (4) adjungitur Officium Judicis, quale circa actiones istas esse debeat. Singulorum capitum summam pressius ut exponamus, necessarium non arbitramur, siquidem actionum realium numerus & ordo satis notus. Indicasse sufficiat illa capita, quæ materias ex moderno Jure depromtas perspicue exponunt, & peculiari ea propter amœnitate pollere videntur. Hunc in censum veniunt c. 8. & 9. de revocatoriis actionibus feudi, & iis quæ descendunt ex Jure protimiseos. c. 11. pars 1. & 2. de utilibus confessoriis & negatoriis actionibus quæ circa regalia & jurisdictionem, & circa servitia rusticorum dantur.

ELIÆ HENRICI HENCKELII, MEDICI Ordinarii Civitatis Alfeldensis, de Philtris, eorumque efficacia ac remediis.

Francofurti impensis Nicolai Försteri. 1690. in 8.
Constat plagulis 7.

QUemadmodum Autor jamjam *Methodum cognoscendi & curandi energumenos sive astygio cacodæmone obsessos* nobis hoc anno p. 192. recensendam dedit: ita hic e veneficiis seu morbis ab hominibus diabolo mancipatis per incantationem illatis, quos omnino dari magna autorum caterva stipatus adversus negantes asseverat, Philtra nunc pariter lustranda exhiber. Denominatione horum exposita, omnium primo inventionem Persis atque Chaldæis, veluti primis Magiæ cultoribus, ad quam infamem Philtra spectent, adjudicat, idq; eo probabilius, quod Græci amatoria maleficia a Babyloniis didicisse in Pharmaceutria Theocriti ferantur. Hinc ut de natura & efficacia Philtrorum, furorem magis, quam amorem concitantium, constet, tum materiam eorum, modumque conficiendi, tum pathemata varia loco signorum, quæ de assumpto testentur philtro, commemorat, v. g. totius corporis horrorem, dispnœam, syncopen, ophthalgiam, cum omnium membrorum lassitudine, insignes ventriculi & intestinorum lancinationes, cum immoderata vitiosorum humorum, imo sæpius

sæpius rerum absurdarum rejectione conjunctas, contabescentiam, melancholiam & maniam, crustam denique densissimam, qua non nemini a philtro corpus undique obtectum perhibetur, ut sex integris hebdomadis perdius pernoxque stare habuerit necesse. Quibus symptomatis naturaliter commovendis licet multa philtra prorsus inefficacia videantur, saltem ut symbolum e dæmonis constituto valentia, nihilominus ubi affligunt, potiorem partem ex depravata humorum diathesi, a vaporibus imprimis nonnullorum philtrorum vel corrumpendo, vel fermentando operantium, inducta mox deducuntur, atque naturalis philtrorum virtus certi individui amorem conciliandi prolixe impugnatur, Helmontiique & aliorum eandem asserentium rationes expunguntur. Alia inter, quæ interspersa habentur, & modus p. 43. occurrit, quo Judæi in incendiis restinguendis uti soleant, e manuscripto Judæi cujusdam libello ab Autore exscriptus. Tandem pessimorum ab amatorio poculo excitatorum affectuum prognosi & medendi methodo, emeticis, diaphoreticis & specificis remediis perficiendæ, duæ subjiciuntur quæstiones, quarum prior: *an in veneficio illato, ubi incassum omnia adhibita, ab ipso maleficii Autore sanitas petenda veniat.* Quod prorsus negatur, nisi absq; ullo novo maleficio, mediis naturalibus iisque sine superstitione usurpatis, morbum ab eodem propelli posse certum sit, cum nonnullæ mancipiorum quoque diaboli curationes in causis naturalibus videantur fundatæ. Altera quæstio est: *an philtra a maleficis ligata, insuta aut supposita, spe consequendæ sanitatis ab homine Christiano illæsa conscientia destrui possint?* Quod affirmatur, quia destructo maleficio ægrotis illato dæmon libere a nocendo cessabit.

MERCURIUS IN SOLE OBSERVATUS

Anno 1690, d. 31 Oct. st. vet.

QUæ magna expectatione suspensos tenuit Astronomorum animos Solis & Mercurii conjunctio, pridie Kalendas Novembris nuper celebrata; non minori lætitia observatores perfudit, quibus, cœlo favente, Mercurius sub disco Solis tum visus fuit. Nec enim eousque calculos Astronomorum elusit hic Erro, ut vel Solem penitus prætreveheretur, vel eidem illo tempore subtercur-

reret, quo Sol toti Europæ noſtræ ſub Horizontem eſſet conditus. Quanquam ergo memorata Conjunctio aliquanto antevertit calculum Riccioli, & adhuc longius Rudolfinas Tabulas; ut ipſum intimæ conjunctionis momentum (quantum quidem adhuc nobis compertum eſt) obſervatum non ſit; Warſaviæ tamen, prope Lipſiam, Erfordiæ & Norimbergæ, Mercurium ante ſuum ex Sole diſceſſum obſervatum eſſe, amicorum literis cognovimus; ſperamusque propediem hinc inde conſimilium nobis obſervationum copiam factum iri. Interim dum quæ ad hujus phænomeni hiſtoriam & calculum pertinent, adornemus, ejus præguſtum veluti Aſtrophilis præbendum eſſe cenſuimus; ab humanitate illorum vicisſim expectantes, ſi quibus circa hujus inſignis Conjunctionis obſervationem deprehenſum quid fuerit, quod omnes publice ſcire Aſtronomiæ interſit.

LIBRI NOVI.

Hiſtoria VVeſtphaliæ: auctore Nicolao Schaten Soc. Jeſu. Neuhuſii 1690. fol.

Faſciculus rerum expetendarum & fugiendarum, prout ab Orthuino Gratio editus eſt Coloniæ A. 1535: una cum Appendice ſive Tomo II Scriptorum veterum, qui Eccleſiæ Romanæ errores & abuſus detegunt &c. Opera & ſtudio Edvvardi Brovvn. Londini 1690. fol.

Cenſura celebrium Authorum, ſive Tractatus in quo varia variorum doctorum de clariſſimis cujusque ſeculi Scriptoribus judicia traduntur. Omnia collegit Thomas Pope Blount. Londini 1690. fol.

Some Remarks upon the Eccleſiaſtical Hiſtory of the ancient Churches of Piedmont: by P. Allix, D.D. London 1690 in 4.

Bishop Overall's Convocation-book, concerning the government of God's Catholick Church and the Kingdoms of the vvhole VVorld. London 1690. in 4.

Geologia: Or a Diſcourſe concerning the Earth before the Deluge; by Eraſmus VVarren. London 1690. in 4.

A Scholaſtical Hiſtory of the primitive and generale uſe of Liturgies in the Christian Church: by Thomas Comber D.D. London 1690. in 8.

The Jeſuit's Memorial for the intended Reformation of England: VVith an Introduction and ſome Animadverſions by Edvvard Gee. London 1690. in 8.

A Vindication of the Doctrine of the Holy and Ever Bleſſed Trinity, and the Incarnation of the Son of God; by VVilliam Sherlock D.D. London 1690. in 4.

Miſcel-

Miſcellanea: authore Thoma Smith. Londini 1690 in 8.

Praxeos Mayernianæ in morbis internis præcipue gravioribus & chronicis Syntagma. Londini 1690. in 8.

Hiſtoire de l'Etabliſſement des François Refugiez dans les Etats de Son Alteſſe Electorale de Brandebourg. A Berlin. 1690. in 8.

Diſcours de Mr. Menage ſur l'Heautontimorumenos de Terence. A Utrecht 1690. in 8.

Adami Rechenbergii de Studiis Academicis Liber ſingularis. Lipſiæ 1690. in 12.

Johannis Hoornbekii Socinianiſmi confutati Compendium, ipſismet Cl. Autoris verbis concinnatum. Lugd. Batav. 1690. in 12.

Oeuvres Poſthumes de Mr. Rohault. A la Haye 1690. in 12.

INDEX
AUCTORUM AC RERUM.
I. *Theologica & ad hiſtoriam eccleſiaſticam ſpectantia.*

Antiqua Monumenta, Autographa Lutheri &c. ab A. 1517 ad 1546, in Sereniſſimi Principis ac Domini, Dn. Rudolphi Auguſti Brunſ. & Luneb. Ducis Bibliotheca manuali recondita 601

Val. Alberti *Auguſtana Confeſſio, thetice ac apologetice contra Johannem Dez Jeſuitam conſcripta* 26

Anonymi *Religio Jeſuitarum, contra Menetrerium & Tellerium* 99

Antonii Arnaldi *Defenſio eccleſiæ contra Joh. Claudium.* 17

Practica moralis Jeſuitarum T. III. 381. 442

Secunda denuntiatio hæreſeos de peccato philoſophico 329

Tertia denuntiatio hæreſeos de peccato philoſophico 502

Hæreſis impia adverſus præceptum de DEO amando 580

Jac. Baſnagii *hiſtoria de religione eccleſiarum Reformatarum* 392. 472. 517

Mich. Baumanni *analecta allegorica* 17

Joh. Bompartii *parallela ſacra & profana* 58

Jacobi Benigni Boſſueti *explicatio difficultatum in precationibus Miſſæ* 1

INDEX

Ejusdem *Prima admonitio ad Protestantes super epistolis Jurii contra historiam de variationibus* 609
Florentii de Bruyn *harmonia Evangelistarum* 561
Gilberti Burneti *animadversiones in historiam ecclesiarum Protestantium Episcopi Meldensis* 276
Antonius Bynæus *de natali & circumcisione J. Christi* 115
Guilielmi Cave *Scriptorum ecclesiasticorum historia literaria* 75
Henr. Dodvvelli *Dissertationes in Irenæum* 547
Ogerii Libani Erberg *defensio censurarum Innocentii XI adversus P. Matthæum Moyam* 313
P. Fayi *Dissertatio, utrum Imp. Philippus Christianus fuerit?* 492
Germani *Traditio eccl-siæ Romanæ de Gratia.* Tomus III. 337
G.H.H. *Dezius suo gladio jugulatus.* 198
Joh. Francisci Hacki *regia via* 138
Matthiæ Honcamp *S. Scripturæ & SS. Patrum apologia* 600
R. Abrahami Jagelis *Catechismus, Latinus ex Hebræo factus a Ludovico de Compiegne de* Veil 586
Du Jarry *judicium de ministerio evangelico* 285
Josippon, *sive, Josephus Gorionides* 301
Doctrinæ Augustinianorum circa quinque propositionum materiam Expositio, Alexandri VIII. R.P. judicio subjecta: refutata a Johanne ab Isselstein 497
Thomas Ittigius *de Hæresiarchis ævi apostolici & apostolico proximi* 304
Petri Keuchenii *annotatorum in N.T.* pars I. 514
Joh. Launoyi *epistolæ* 156
Melch. Leydekkeri *historia ecclesiæ Africanæ* 487
Christiani Lupi *opuscula posthuma* 582
Johannis Mabillonii *musei Italici* Tomus II. 291
Joh. Henrici Maji *Dissertationes quatuor de Scriptura sacra* 590
Joh. Friderici Mayeri *museum Ministri Ecclesiæ* 478
Antonii Pagi *Critica in Annales Baronii* 369
Johannis Pearsonii *expositio Symboli Apostolici* 541
Richardi *examen præjudiciorum a D.P. Jurio ecclesiæ Romanæ oppositorum* 565. 608
Samuelis Schelguigii *de concilio Gangrensi exercitatio* 542

Sebast.

AUCTORUM ET RERUM.

Sebast. Schmidius *in posteriorem Samuelis* 153
in epistolam ad Galatas 490
Richardi Simonis *historia critica versionum N.T.* 91. 129
Philippi Jacobi Speneri *Hodosophia Johannis Conradi Dannhaueri in tabulas redacta* 456
Abbatis de T. *historia ecclesiastica Japoniæ* 173. 239
Johannes Vlak *de DEI operum & pacis fœderibus atque de justificatione* 249
Christfridi Wæchtleri *epistola ad Mauritium Henricum L. B. a Miltiz, contra Joh. Spencerum* 182
Christophori Wittichii *Anti-Spinoza* 345

II. *Juridica.*

Anonymi *leges civiles ad nativum ordinem redactæ* 147
Ansaldi de Ansaldis *Discursus Legales de Commercio & Mercatura* 603
Joh. Bechtoldi *Loci Communes, emendati ab A.C.* Rœsenero 89
Francisci Bordoni *opera varia* 35
Philippi Castaldi *consultationum forensium* Volumen II. 44
Joh. von Felde *Commentarius de Actionibus realibus* 607
Jodocus Hackmannus *de Jure aggerum* 209
Joh. Christoph. Heroldi *illustres observationes* 74
Ulrici Huberi *prælectionum Juris Romani* Pars III, *quæ est ad libros XXXI posteriores Pandectarum* 507
Wolfgangi Adami Lauterbachii *collegium theoretico-practicum* 366
Andreas Christophorus Rœsener *de reservatione juris competenti* 477
Ejusdem *supplementum Bechtoldi* 90
Hieronymi de Rosis *selectæ Juris observationes* 303

III. *Medica & Physica.*

Anonymi *Osteologia* 134
Joh. Conradi Barckhausen *synopsis pharmaceutica* 513
Joh. Joach. Becheri *tripus Hermeticus* 83
Steph. Blancardi *theatrum erucarum* 55
Gualterus Harris *de morbis acutis infantum* 296

Eliæ Henrici Henckelii *methodus cognoscendi & curandi energumenos* 197
De Philtris eorumque efficacia & remediis 608
Christiani Hugenii *tractatus de lumine* 481.561
Mery *observatio de militæ internas corporis partes inverso ordine sitas habente* 405
De Meuve *dictionarium pharmaceuticum* 186
Johannis Muys *praxis chirurgica rationalis. Decades VI. & VII.* 355
Antonii Nuck *Sialographia* 297
Felicis Passeræ *thesaurus arcanorum pharmaceuticorum* 216
Augusti Quirini Rivini *introductio generalis in rem herbariam.* 265
Ordo plantarum, quæ sunt flore irregulari monopetalo 267
Wolferdi Senguerdii *inquisitiones experimentales* 137
Joh. Jacobi Waldschmiedt *praxis medicinæ rationalis succincta per casus tradita* 588
Jacobi Wolff *scrutinium amuletorum* 161

IV. *Mathematica.*

Anonymi *nova elementa Geometriæ* 328
Jacobi Bernoullii *observatio de inventione lineæ descensus a corpore gravi percurrendæ uniformiter, &c.* 217
quæstiones de usuris 219
Caroli Mariæ Carafæ, *Buteræ, Roccellæ & S. R. I. Principis, exemplar horologiorum solarium civilium* 618
G. G. L. observatio de caussa gravitatis, & defensio sententiæ suæ de veris naturæ legibus, contra Abbatem Catelanum 228
Ejusdem *ad ea, quæ J. Bernoullius mense Majo publicavit, responsio* 358
Jobi Ludolffi *tetragonometria tabularia* 57
Dionysii Papini *examen siphonis Wurtembergici* 223
Nova methodus ad vires motrices levi pretio comparandas 410
Salom. Reiselii *Sipho Wurtembergicus* 142
Joh. Scarleti *dubia circa inventum Dion. Papini de instrumentis ad flammam sub aqua conservandam* 531
Joh. Christophori Sturmii *epistola de Helio-& Seleno-cometis* 65

D. T.

D. T. *methodus curvas determinandi, quæ formantur à radiis reflexis, quorum incidentes ut paralleli considerantur.* 68
Curva geometrica, quæ seipsam sui evolutione describit 169
Johannis Jacobi Zimmermanni *exercitatio theoricorum Copernico-cœlestium.* 258

V. *Geographica & Historiam profanam concernentia.*

Anonymi *historia Guilielmi I. Principis Auriaci* 47
Anonymi *religio & libertas Angliæ per Principem Orangii restituta* 52
Anonymi *demonstratio, quod interfit Galliæ, ut Edictum Nannetense redintegretur* 126
Claudii Arrhenii *Oernhielmii vita Ponti de la Gardie* 187
Octaviani Bulgarini *vita Dominici de S. Thoma Ottomani* 601
Johannis de la Caille *historia typographiæ & bibliopoliorum* 67
Guil. Grotii *vitæ JCtorum* 408
Gisberti Hoolkii *vita Eduardi VI. R. Angliæ* 544
Jacobi Wilhelmi Im Hoff *Regum Pariumque Magnæ Britanniæ historia genealogica* 268
Danielis Casparis a Lohenstein *Arminius.* Tomus II. 271
Georgii Lohmeieri *regnorum Europæorum historico-genealogica illustratio* 152
Oudaani *supplementum ad historiam Fœderati Belgii numismatibus a* Bizoto *illustratam* 537
Polyæni *stratagemata, ex editione Pancratii* Maasvicii 545
Antonii Wilhelmi Schovvarti *observationes historico genealogicæ* 354
C. Suetonius *Tranquillus cum commentario Samuelis* Pitiſci 480
Joh. Weichardi Valvasor *Baronis gloria Ducatus Carniolæ.* Tom. II. III. IV. 105

VI. *Philosophica & Philologica miscellanea.*

Benedicti Accolti *Aretini Dialogus de præstantia virorum sui ævi* 510
Anonymi *philosophia Principum* 161
Anonymi *theoria artis armamenta navium rite gubernandi* 388
Angelicus Aprosius. *Vide infra* Villonius.

Adriani

INDEX AUCTORUM ET RERUM.

Adriani Bailleti *satyræ personarum* 202
Thomæ Bartholini *antiquitatum Danicarum lib. II. & III.* 27
Johannis Bœdikeri *leges fundamentales linguæ Germanicæ* 467
Abbatis de Bretteville *eloquentia cathedraria & forensis* 193
Joh. Ciampini *vetera monimenta, præcipue musiva* 414
Andreæ Christiani Eschenbachii *notæ in Orpheum* 98
Michael Faucherius *de actione oratoria* 368
Anton. Fureterii *dictionarium Gallicum* 321
Servatii Gallæi *notæ in Sibyllina oracula* 62
Augustus Adolphus ab Haugvvitz *de Regni & Aulæ Mareschallis* 544
Petri Danielis Huetii *censura philosophiæ Cartesianæ* 8
Pancratii Maasvicii *notæ in Polyænum* 545
Georgius Manckenzeus *de humanæ rationis imbecillitate* 365
Henrici Noris *annus & epochæ Syro-Macedonum* 425
Orpheus, *cum notis A. C.* Eschenbachii 98
Caroli Patini *commentarius in cenotaphium M. Artorii medici* 361
Samuelis Pitisci *commentarius in C. Suetonium Tranquillum* 480
Joh. Ludov. Praschii *Dissertatio altera de origine Germanica Latinæ linguæ* 464
Epistolæ Gallicæ, cum notis Petri Richeleti 281
Gaudentii Roberti *miscellanea Italica erudita* 585
Sibyllina *oracula, ex editione Servatii* Gallæi 62
Phil. Jacobi Speneri *Insignium theoria* 449
Thomæ Magistri *selectæ dictiones Atticæ* 439
Larva detracta centum itemque quinquaginta scriptoribus anonymis a Johanne Petro Jacobo Villanio *Senensi, hoc est, ut ex* Diario Parmensi *didicimus, Angelico* Aprosio, *Albintemeliensi. Nam sub anagrammate:* Gio. Giacom. Pietro Villani Senense *latet* Angelico Aprosio Ventimiglienſe 363
Gerardi Johannis Vossii *epistolæ* 575
Georgii Henrici Ursini *onomasticon Germanico-Græcum* 468
Christiani Weisii *quæstiones politicæ.* 407

Errata.

Pag. 383. l. 22. lege *Matthæus Riccius.* pag. 511. l. 12. pro *concocta*, lege *concreta.*

ACTA
SERVITORVM
AO 1690